ใจความแห่งคริสตธรรม
เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ

ของ

ท่านพุทธทาสภิกขุ

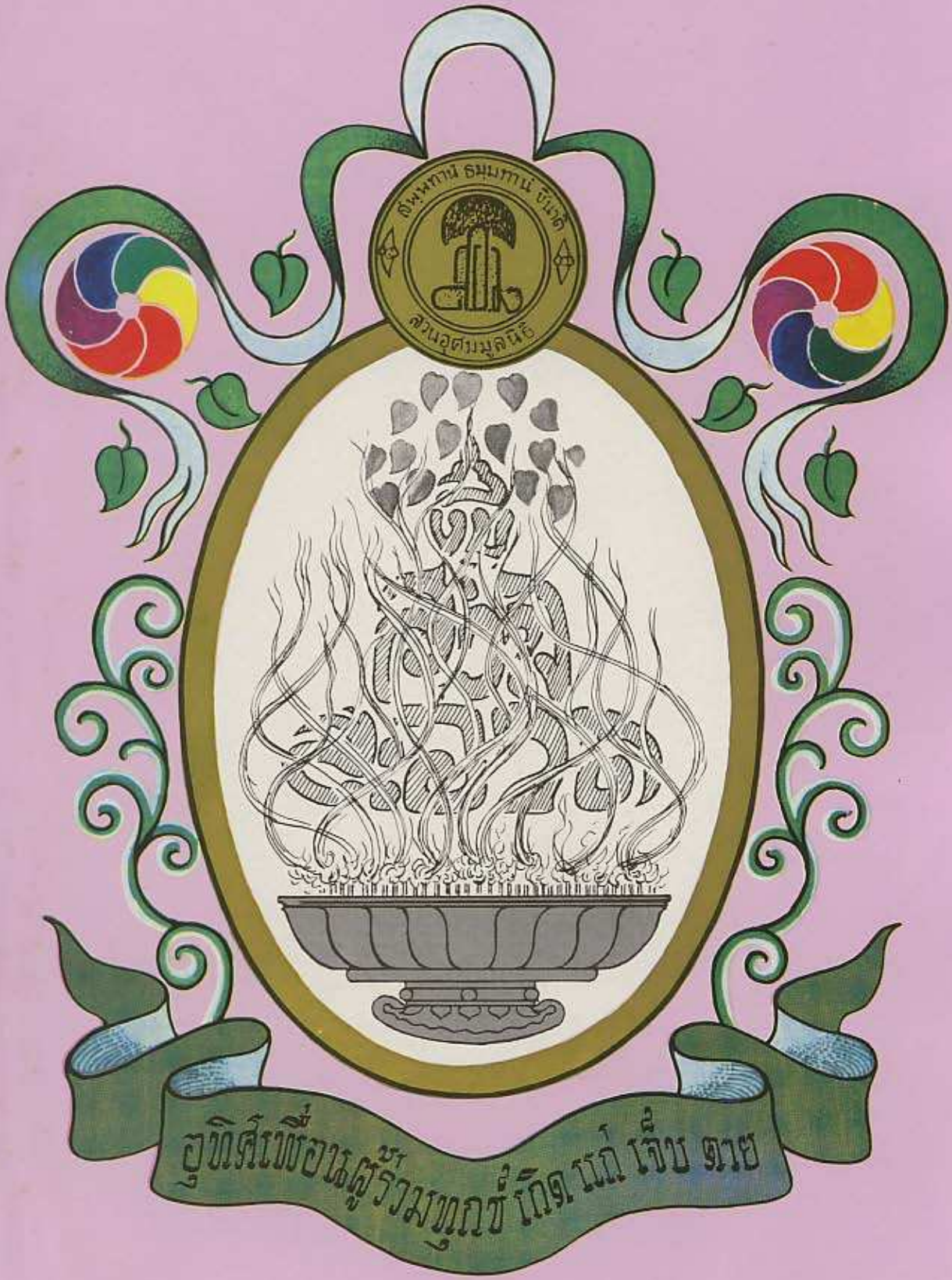
บรรยายวันเสาร์ ภาคมาฆบูชา ๒๕๒๒

ณ ลานหินโค้ง สวนโมกขพลาราม อ. ไชยา



ธรรมทานมูลนิธิ จัดพิมพ์ด้วยทุนธรรมทานปริวรรตน์
ที่ตั้งไว้ทางสวนอุศมมูลนิธิ เป็นอันดับที่ สิบสี่ แห่งทุนนี้
เป็นการพิมพ์ครั้งแรกของหนังสือเล่มนี้ ซึ่งจัดอยู่ในธรรมโฆษณ์ หมวดห้า
ชุดรวมเรื่องปกิณกะ อันดับ ๔๔ ก. บนพื้นแถบสีม่วง
จำนวน ๑,๕๐๐ เล่ม, ๑ ตุลาคม ๒๕๒๘

[ลิขสิทธิ์ไม่สงวนสำหรับแจกเป็นธรรมทาน สงวนเฉพาะการพิมพ์จำหน่าย]


สันฺนิทาน์ อนุมทาน์ ขันฺติ
สวนอุศามุลนีย์
อุทิศเพื่อนสัตว์ร่วมภพชาติ เกิด แก่ เจ็บ ตาย

อนุโมทนา.

ข้าพเจ้า ขออนุโมทนา ในการที่คณะกรรมการ แห่งชมรมทาน-มูลนิธิ และผู้หวังดีอื่นๆ ได้มีความคิดจูงใจตกลงร่วมมือกันจัดตั้งทุนที่มีชื่อว่า "ทุนธรรมทานปริวรรตน์" นี้ขึ้น เพื่อสนับสนุนการจัดพิมพ์หนังสือ ชุดธรรมโฆษณ์ เพียงชั้นศึกษาชั้นหนึ่ง. ทุนนี้แม้จะมีชื่อที่ตั้งดูแล้ว แปลกไปจากชื่อทุนต่างๆ ที่ได้มีผู้ตั้งขึ้นไว้ ตามชื่อบุคคล หรือชื่อสกุลนั้นๆ ก็ตาม, แต่งาน และผลงานที่ทำนั้นมีอยู่ในลักษณะเดียวกันโดยแท้.

ทุนนี้ ดูจะมีประโยชน์เป็นอย่างมาก ในการช่วยให้บทความบรรยายธรรม หรือข้อธรรมต่างๆ ในพระพุทธศาสนา ที่ควรจัดพิมพ์เผยแพร่ ได้มีโอกาสถูกนำมาเผยแพร่มากขึ้น และโดยเร็วยิ่งขึ้น เป็นแน่นอน. อีกทางหนึ่ง ก็เป็นโอกาสให้ผู้บริจาคทรัพย์รายย่อยๆ แต่มีความประสงค์มุ่งหมาย ให้ได้ใช้ไปในกิจการณ์ธรรมทานที่ตัวเองใช้ทุนมาก โดยตรง, จะได้รับความพอใจ สมเจตนา. และอีกทางหนึ่งนั้น เป็นการสดวกแก่การดำเนินกิจการณ์ของมูลนิธิ นั่นเอง ในการรวบรวมเงินที่ได้รับมา จากการจำหน่ายหนังสือบางส่วนของบางเรื่อง มารวมไว้ในทุนนี้ เพื่อการพิมพ์ที่หมุนเวียน สืบไป. ดังนั้น การปริวรรตน์ในที่นี้ ย่อมมิใช่ปริวรรตุแต่ทุน หากแต่เป็นการปริวรรตน์ของธรรม ที่เผยแพร่นั่นด้วย ซึ่งควรจะปริวรรตไปรอบๆ โลก แห่งสมัยนี้.

โลกสมัยนี้ กำลังขาดธรรม โดยเฉพาะในชั้นศีลธรรม ด้วยเหตุต่างๆ กัน; ทั้งเกิดการระส่ำระสาย, แล้วก็แก้ไขสถานการณ์ทั้งหลายเหล่านั้นไม่ได้ : พูดกันไม่รู้เรื่อง ทั้งภายในชาติ และระหว่างชาติ. รัฐบาลต่างๆ ในโลกที่ตั้งขึ้นมา แก้ไขปัญหาแห่งประโยชน์นั้นๆ ไม่ได้ และทุกรัฐบาล, แม้จะเป็นรัฐบาลที่ตั้งกันว่าดี ก็ยังมีการเหยียบกันขึ้นมาเลียบไปสิ้นกาลนาน เท่านั้นเอง, โปดสาวหนึ่งๆ. เราจะต้องรอกันไปอีกนานเท่าไร ที่จะ

ละถึงสมัยที่ทุกคนเข้าใจกันดีนั้นมา ตรงกันหมด ว่าเราจักต้องมี ประชาชน หรือประชาชาวโลก ที่ประกอบอยู่ด้วยศีลธรรม, ที่เป็นอยู่โดยธรรม, ที่ช่วยเหลือกันโดยธรรม, ให้สมกับที่ว่า "สัตว์ทั้งหลาย เป็นเพื่อนทุกข์เกิดแก่เจ็บตาย ต้องกันทั้งหมดทั้งสิ้น!" มิใช่เกิดมาเพื่อเอารัดเอาเปรียบกันและกันได้ โดยวิธีเสรีประชาธิปไตย นั้นเลย. สมัยนั้นแหละ ตราผลัดกันเป็นรัฐบาล ในลักษณะแห่งการลับปูในสักระดับ ๆ ชาวหนึ่ง ๆ เช่นนั้น ก็จะหมดไปจากโลกเอง.

ข้าพเจ้า มีความเห็นว่า ธรรมทานปรีวรรตน์ ที่เป็นไปอย่างทั่วถึงในหมู่มนุษย์ เท่านั้น ที่จะช่วยให้แต่ละคน ทำความเข้าใจตัวเอง และเข้าใจผู้อื่น แล้วเข้าใจโลกส่วนรวมทั้งหมดได้ในที่สุด, อันจะช่วยให้ทุกคนมีพระเจ้าอยู่ในตน, มีศาสนามีธรรมะอยู่ในใจ ณะทั่วมีศีลธรรมอยู่ทั่วไป หัวใจและวาจาอย่างที่จะสร้างปัญหาส่วนตัว หรือส่วนสังคมขึ้นมา ไม่ได้เลย, และสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ อย่างที่กำลังเผชิญกันอยู่ในเวลานี้ ได้อย่างพร้อมเพรียงกัน เหมือนว่าเล่น, ไม่ว่าแต่ในโลกนี้ หรือธรรมชาติใด ๆ มันจะต้องเป็นไปในลักษณะอย่างไร.

โลกกำลังหลงลืมลัทธิที่แยกธรรมหรือศาสนาออกจากการศึกษาทั่วไป, แยกวัตถุออกจากโรงเรียน, แยกครูออกจากวัด เป็นปรนัยบุคคล หรือแม้แต่ความเป็นอยู่ : มีแต่การศึกษาที่ทำให้เห็นแก่ตัวอย่างเดียว ไม่รู้จักทำให้มีศีลธรรมกันเลย ซ้ำยังเกลียดกลัวศาสนา ว่าจะทำให้ครูโง่ตะล้าสมัย เสียเปรียบคนพวกอื่น; หรือถึงกับประกาศตนเป็นข้าศึกต่อธรรม ว่าคอยทำลายกัน มิให้ส่งหลงความสุขทางเนื้อหนัง ซึ่งที่แท้นั้นเป็นทางมาแห่งความรุ่งเรืองทางประการ; จึงพากันดำเนินทางทุกวิถีทางในเมื่อมีทางกล่าวถึงทางปฏิบัติศีลธรรม. ทุกคนมุ่งหน้าแต่จะกอบโกยปัจจัยแห่งความสุขทางวัตถุอย่างเดียว; ระดมการสอนกันว่า ไม่มีสิ่งอื่นใด นอกจากความสมบูรณ์ทางวัตถุเท่านั้นที่เป็นความดีสูงสุดของมนุษย์! แต่แล้วในที่สุด เราก็ลองพิจารณากันดูใหม่ว่า ผลที่กำลังได้รับนั้น ทำให้โลกนี้เป็นโลก

ของอะไร ? หรือเต็มไปด้วยมนุษย์ชนิดใด ยังงั้นทุกที่ ? มีสิ่งใดบ้าง ที่จะทำให้ พูดกันรู้เรื่อง หรือทำความเข้าใจกันได้ ? ร่วมมือกันได้ ในการแก้ไขลัทธิทางการเมืองต่างๆ อันกำลังจะกลายเป็นของตาย ประจำโลกไปในที่สุด.

โลกกำลังบูชาเศรษฐกิจและการเมือง โดยเหลียวแลศีลธรรม โดยที่ลืมไปว่า ถ้าขาดศีลธรรมแล้ว เศรษฐกิจและการเมือง นั่นแหละ คือเครื่องทำลายโลก; ยังเล่นเท่าไร ยิ่งทำลายโลก เร็วขึ้นเท่านั้น และทำลายเพื่อรากฐาน คือส่วนลึกของจิตใจมนุษย์ จนหมดความเป็นมนุษย์ นั่นเอง.

การถอยหลังเข้าคลอง ไปหาโลกที่ประกอบอยู่ด้วยศีล-ธรรม เท่านั้น ที่จะทำให้โลกกลับมีโชคดี เป็นโลกของพระเจ้าที่สร้างมา สำหรับให้มนุษย์อยู่กันโดยความสุข, แทนที่จะอยู่กันในสภาพที่ถูกพระเจ้าสาปแช่ง หรือลงนรก โปตุลอดกาล เช่นนี้. ธรรมทานปรีวรรตน์ เป็นสิ่งหนึ่ง ที่จะช่วยให้โลกถอยหลังเข้าคลอง กลับมีศีลธรรม และแก้ปัญหาต่างๆ อันเป็นวิกฤตการณ์ของมนุษย์สมัยนี้ได้; ดังนั้น สิ่งใด สถาบันใด ที่ให้ ธรรมทานปรีวรรตน์ เป็นไปได้ ข้าพเจ้าก็รู้สึกพอใจ และอนุโมทนา; และหวังว่า การปรีวรรตน์นั้น จักเป็นไปได้ทั้ง ทุน อันเป็นปัจจัย, และทั้ง ธรรม อันเป็นเครื่องกระทำโลกให้มีสันติ, มีผาสุก เป็นความสงบสุขของโลกทุกประการ.

พุทธทาส อินฺทปญฺโญ

ไชยา พลศาสน์, โรงเรียน
๒๒ พฤษภาคม ๑๙

คำปรารภ

ธรรมโฆษณ์ฉบับนี้ ท่านอาจารย์ให้ชื่อว่า ใจความแห่งคริสตธรรม เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ, บรรยายประจำวันเสาร์ภาคมาฆบูชา ระหว่างวันเสาร์ที่ ๖ มกราคม ถึง ๓๐ มีนาคม ๒๕๒๒ รวม ๑๒ ครั้ง และได้รวมคำบรรยายที่มีข้อความใกล้เคียงกับเรื่องที่บรรยายชุดนี้ ผนวกเข้าอีก ๓ ครั้ง รวมไว้สำหรับศึกษาพิจารณาธรรมะในรูปแบบเดียวกัน.

การบรรยายชุดนี้ ท่านอาจารย์ได้แจ้งความมุ่งหมายไว้ว่า *ไม่ประสงค์จะทำให้มีการแตกแยกกันระหว่างศาสนิก แต่กระทำไปเพื่อความเข้าใจอันดีของแต่ละฝ่าย.*

การจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ สำเร็จได้ด้วยใช้เงินบริจาคของผู้ศรัทธาผู้หนึ่ง, ผู้ให้กำลังแก่กิจการสวนโมกข์เนือง ๆ. ด้วยมีความมุ่งหมายสอดคล้องกับท่านอาจารย์ในความประสงค์ที่จะปลูกฝังการศึกษาปฏิบัติธรรมอันถูกต้อง ให้แก่เพื่อนผู้ร่วมทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย. ท่านอาจารย์จึงมอบให้คณะผู้จัดทำหนังสือธรรมโฆษณ์ดำเนินการจัดพิมพ์โดยใช้เงินของผู้บริจาคนี้ร่วมกับเงินทุนธรรมทานปริวรรตน์ที่ตั้งไว้ ณ สวนอุศมมูลนิธิ.

ด้วยกุศลเจตนาของท่านองค์บรรยายและผู้ร่วมงานทุกฝ่าย ขอให้ท่านผู้ศึกษาเรื่องนี้ จงได้ประสบธรรมรส เบิกบาน, มีสันติสุข, สันติภาพ ด้วยความเข้าใจอันดีงามทั่วกันทุกท่าน เทอญ.

คณะผู้จัดหนังสือชุดธรรมโฆษณ์

สวนอุศมมูลนิธิ
๗๗ หมู่ ๖ แขวงหนองบอน
เขตพระโขนง
ถนนสุขุมวิท ซอย ๑๐๓
๑ ก.ค. ๒๘

สารบาญ

ใจความแห่งคริสตธรรมเท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ.

ลำดับ		หน้า
๑.	ประโยชน์ของการศึกษาเปรียบเทียบ	๑
๒.	พระเจ้าในฐานะสิ่งสูงสุดที่มนุษย์มีร่วมกัน	๒๘
๓.	ปัญหาแตกแยก เกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า	๕๙
๔.	การเกิดของพระคัมภีร์ในศาสนาที่มีพระเจ้า	๙๐
๕.	วิวัฒนาการแห่งความคิดของมนุษย์เกี่ยวกับสิ่งสูงสุด	๑๑๗
๖.	ปัญหาเกี่ยวกับปาฌาติบาต ระหว่างศาสนา	๑๔๕
๗.	ปัญหาระหว่างพระเป็นเจ้ากับพระรัตนตรัย	๑๗๓
๘.	ชีวิตนิรันดร	๑๙๗
๙.	การไถ่บาป	๒๑๙
๑๐.	ความรักพระเจ้า	๒๔๑
๑๑.	การสารภาพบาป	๒๖๓
๑๒.	สรุปความ ทำความเข้าใจ	๒๘๔

ภาคผนวก

๑.	ศาสนาเปรียบเทียบแห่งสากลโลก	๓๐๕
๒.	พุทธธรรมสำหรับศาสนิกต่างศาสนา	๓๓๐
๓.	ภาษาคน — ภาษาธรรม	๓๖๔
๔.	ปาฐกถา เรื่องคริสตธรรม—พุทธธรรม ที่ จ.ว. เชียงใหม่	๓๘๗

(โปรดดูสารบาญละเอียดในหน้าต่อไป)

สารบาญละเอียด

ใจความแห่งคริสตธรรมเท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ.

หน้า

๑. ประโยชน์ของการศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ.

เค้าเรื่องที่จะบรรยายมีเรื่องมากและยืดยาว — — — — — ๑

ศึกษาอย่างไม่เห็นแก่ตัว จะพบตัวธรรมะในทุกศาสนา — — — ๒

ความมุ่งหมายในการบรรยายตั้งปณิธานไว้ ๓ ประการ :—

ข้อที่ ๑. จะทำความเข้าใจระหว่างศาสนาให้จนได้

„ ๒. จะทำให้ทุกคนเข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของตน ๆ

„ ๓. จะช่วยให้ทุกคนถอนตัวออกมาเสีย

จากวัตถุนิยม คือความลุ่มหลงในเรื่องเนื้อหนัง — — — — ๓

ปณิธานนี้ข้อ ๑. จึงต้องทำ, ข้อ ๒. ทุกศาสนาต้องการหมดความเห็นแก่ตัว ๔

ต้องเข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของตน ๆ จึงจะประนีประนอมกันได้ — — ๕

ที่จะให้ถอนตัวออกจากวัตถุนิยมนี้สำคัญมาก, เพื่อไม่เป็นทาสกิเลส — — ๖

ยกเอามาแต่ศาสนาคริสต์เพราะศาสนาอื่น ๆ มีหลักเกณฑ์ทำนองเดียวกัน — ๗

ประโยชน์ที่พูด ๑. จะมีผลดีระหว่างชาติต่าง ๆ ในโลก

๒. จะมีผลดี แม้ภายในชาติเดียวกัน

๓. จะเป็นผลดีระหว่างญาติผู้ถือศาสนาต่างกัน — — ๘

๔—๕. เป็นผลดีระหว่างบุคคล, แม้ระหว่างผัวเมีย — — ๙

การเปรียบเทียบ ทำด้วยจิตเป็นธรรม, ไม่ทำให้แตกกัน, แต่เหมือนกันโดยสาระ ๑๐

ต้องรู้จักใช้ภาษาธรรม อย่าใช้ภาษาคน, เพราะมีอยู่มากในการเปรียบเทียบ — ๑๑



หน้า

ต้องตีความในภาษาธรรมให้ถูกต้องด้วยกันทุกศาสนา — — — — ๑๒
ไม่ใช่วิธีให้เกิดความต่าง, เอาวิธีที่มีประโยชน์เป็นที่ตั้ง — — — ๑๓
มองเห็นอกเขาอกเรา, ทุกศาสนามุ่งสอนให้มนุษย์ได้สิ่งดีที่สุด — — ๑๔
จะมีพระเจ้ามากหรือไม่มี ศาสนาก็ล้วนทำประโยชน์แก่มนุษย์ — — — ๑๕
ต้องตีความหมายของคำให้ถูกตรงเช่น อ้อนวอน, อธิษฐาน ฯลฯ — — ๑๖
หลักธรรมในศาสนาตรงกันที่ต้องการไม่ให้มีตัวกู — ของกู — — — ๑๗
ทุกศาสนาต้องการให้ทุกคนได้สิ่งสูงสุด คือไม่ทุกข์เลย — — — — ๑๘
วิธีปฏิบัติต่างกันแต่เปลือกนอก เพราะเกิด อยู่กันแต่ละภูมิประเทศ — — ๑๙
จุดปลายทางของศาสนาก็เหมือนกัน แต่ใช้ถ้อยคำต่างกัน — — — ๒๐
การแก้บัญหาพวกหนึ่งใช้สติบัญญา, พวกหนึ่งใช้ศรัทธา, หรือวิริยาธิกะ — ๒๑
ต่างคนต่างมีวิธีของตัว ทำจิตให้ไม่รู้สึกเป็นทุกข์จึงไม่ควรทะเลาะกัน — ๒๒
อย่าเอาเปลือกนอกเป็นหลัก หัวใจของทุกศาสนาเป็นอย่างเดียวกัน — — ๒๓
เดี๋ยวนี้ที่ต่างกัน ก็เพราะวิธีสอน, วัฒนธรรมเหมาะที่จะรับวิธีของบางศาสนา ๒๔
โลกจึงต้องมีศาสนาหลายรูปแบบ, แต่ใจความนั้น เข้ากันได้ทุกศาสนา — ๒๕
ถ้าถือศาสนาของตนถูกต้องจริง ต้องไม่มีความเห็นแก่ตัว — — — ๒๖
เมื่อเห็นความเป็นศาสนาเดียวกันโดยใจความก็ไม่ต้องมีสงครามศาสนา — ๒๗

๒. พระเจ้าในฐานะสิ่งสูงสุดที่มนุษย์มีร่วมกัน.

เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบนั้น เพื่อเข้าใจความหมายซึ่งกันและกันด้วย — ๒๘
ต่อเมื่อเข้าใจถึงหัวใจของศาสนาแล้ว จึงจะเข้าใจระหว่างศาสนาได้ — — ๒๙
พึงรู้จักคำ "พระเจ้า" นี้เป็นภาษาไทยหมายถึงภิกษุ — — — — ๓๐
คำว่าพระเจ้ามีความมุ่งหมายในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด, คริสต์นำมาใช้บ้าง — ๓๑

	หน้า
ทุกศาสนาต้องมีพระเจ้า แต่เขาไปบัญญัติว่าถ้าไม่มีพระเจ้า ไม่ใช่ศาสนา —	๓๒
พระเจ้าต้องเล็งถึงสิ่งสูงสุด มิใช่ถือเอาพระเจ้าอย่างบุคคล — — —	๓๓
บางศาสนาสอนว่าพระเจ้ามีรูปร่างอย่างบุคคล, ฝ่ายพุทธไม่ถืออย่างนั้น —	๓๔
ชื่อของพระเจ้า ก็เรียกต่าง ๆ กัน ฝ่ายพุทธต้องพิจารณาตามธรรมะ ๔ ความหมาย	๓๕
สัจจธรรม, พระธรรม, ก็ถือว่าเป็นพระเจ้าฝ่ายพุทธบริษัท — — —	๓๖
พระเจ้าที่มีในพุทธศาสนา มีข้ออ้างตามพุทธภาษิต เช่น "ตถา" — —	๓๗
กฎของธรรมชาติเป็นตัวพระเจ้า เพราะมีลักษณะคุณพระเจ้าอย่างบุคคล —	๓๘
พุทธบริษัทมีพระเจ้า แต่มิใช่บุคคล, เป็นกฎของธรรมชาติ — —	๓๙
สัจจะหรือกฎเป็นสิ่งที่บัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ เป็นพระเจ้า เหนือรูปนาม —	๔๐
พระเจ้าแบบพุทธ เป็นปฐมเหตุ, สร้าง, ควบคุม, ทำลาย, ตั้งอยู่ได้เอง —	๔๑
คุณลักษณะของพระเจ้า มี ๒ อย่าง บุคคล, กับอย่างมิใช่บุคคล — —	๔๒
บางศาสนายืนยันว่า พระเจ้ามีเมตตาสูงสุด นี้พระเจ้าอย่างบุคคล — —	๔๓
เรามีกฎของธรรมชาติเป็นพระเจ้า; พระเจ้าจะเมตตาหรือทารุณขึ้นอยู่กับมนุษย์	๔๔
พูดอย่างภาษาคนก็ว่าพระเจ้าทำอะไรก็ได้ตามประสงค์ — — — —	๔๕
ถ้าพูดอย่างภาษาธรรม ทุกคนมีพระเจ้าตามความยึดถือของตน — —	๔๖
ทุกศาสนามีพระเจ้า ซึ่งมีลักษณะทำนองเดียวกัน — — — —	๔๗
การปฏิบัติต่อความประสงค์ของพระเจ้าคือวิวัฒนาการไปในทางสูง — —	๔๘
การทำให้ถูกตามกฎของธรรมชาติ นั่นคือการอ้อนวอน — — —	๔๙
ศาสนาอื่นเขามีการบูชา อ้อนวอน อธิษฐานก็เป็นการทำตามกฎ — —	๕๐
เรื่องที่พึ่งคือพระเจ้า ก็คือทำให้ถูกตามกฎหรือความประสงค์ — — —	๕๑
ผลที่ได้รับจากพระเจ้า คือสันติภาพทั้งส่วนตัวและส่วนรวม — — —	๕๒
ปฏิบัติตามประสงค์ของพระเจ้าแล้ว ไม่มีทางที่จะทะเลาะวิวาทกัน — —	๕๓

หน้า

สวรรค์ของพระเจ้า ต้องอยู่อย่างบริสุทธิ์ มีจิตใจสูง — — — — ๕๔
"ตายแล้วไปอยู่กับพระเจ้า" ทางพุทธก็คือตายจากบุถุชนเป็นอริยะ — — ๕๕
เดี๋ยวนี้คนไม่มีพระเจ้าจริง มีแต่เอากิเลสเป็นพระเจ้า — — — — ๕๖
มีพระเจ้ากันให้ถูกต้องกันทั้งโลก จะไม่มีปัญหาเกี่ยวกับต่างศาสนา — — ๕๗
ควรทำความเข้าใจในการไปสู่ชีวิตนิรันดรซึ่งทางพุทธเรียกว่าโลกุตตระหรือนิพพาน ๕๘

๓. ปัญหาแตกแยกเกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า.

ควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาการแตกแยกเสียก่อน — — — ๕๙
ที่ว่าในพุทธศาสนาไม่มีพระเจ้านั่นเพราะจำกัดความไม่สมบูรณ์ — — ๖๐
โลกนี้มีพระเจ้าเป็นเครื่องยึดหน่วง จึงจำเป็นต้องมีจุดร่วม — — — ๖๑
พระพุทธเจ้าทรงเคารพสิ่งสูงสุดคือพระธรรม, นี่เทียบเท่ากับพระเจ้า — ๖๒
ธรรมธาตุนั้นมีความหมายแห่งความเป็นพระเจ้าของฝ่ายมีพระเจ้า — — ๖๓
ที่มีความหมายเดียวกันเช่น ผู้สร้าง มีชื่อต่าง ๆ กัน, ฝ่ายพุทธคือกฎของธรรมชาติ ๖๔
สิ่งที่รักษา ผู้คุ้มครองซึ่งเป็นพระเจ้า, ฝ่ายพุทธคือกฎของธรรมชาติ — — ๖๕
พระเจ้าให้ชีวิต, เป็นผู้วางหนทาง, ฝ่ายพุทธก็มีกฎ ฯ เช่นมรรค ฯ — — ๖๖
พระเจ้าที่เขาพูด กับพระเจ้าที่เรามี ก็ต่างกันแต่ชื่อ, ทุกคนมีพระเจ้า — ๖๗
ควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับพระเจ้าในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด — — — ๖๘
จะแยกประเภทพระเจ้าได้เป็น ๒ คือพวก ๑ เกิดขึ้นโดยสัญชาตญาณ — — ๖๙
พวก ๒ พระเจ้าตามที่กล่าวไว้ในคัมภีร์ แล้วจำกันไว้ต่อ ๆ มา — — ๗๐
พระเจ้าในคัมภีร์ เป็นผลของการคิดนึกโดยสัญชาตญาณแต่กาลก่อน — — ๗๑
พวกที่ยอมเชื่อว่ามีพระเจ้าอย่างบุคคล ก็ยังแยกพระเจ้ามีหลายองค์อีก — ๗๒
พวกไม่เชื่อพระเจ้าอย่างบุคคล เขาลงมติว่า ไม่มีพระเจา — — — ๗๓

หน้า

เพราะนักวิทยาศาสตร์พวกนี้ไปไม่ถึงที่สุดแห่งวิชาการของเขา — — ๗๔
ชาวโลกมองธรรมชาติแคบ ไม่รู้ถึงที่สุด ก็จัดให้สิ่งนั้นเป็นศักดิ์สิทธิ์ — ๗๕
คนไม่รู้เรื่องอสังขตะ ก็ว่าผ่ายอสังขตะอยู่เหนือธรรมชาติ — — — ๗๖
เรามีธรรมชาติ ๔ ความหมาย, กฎของธรรมชาตินั้นทำหน้าที่พระเจ้า — ๗๗
พูดอย่างบุคคลก็มีพระเจ้าชื่อต่าง ๆ, พูดอย่างนามธรรมก็คือกฎในหน้าที่ — ๗๘
ธรรมชาติมีหน้าที่เหมือนรัฐบาลจัดประเทศของตน — — — — ๗๙
กฎธรรมชาติมีอำนาจสูงสุดกว่าสิ่งใด, มียุติธรรม, มีเมตตา ดุจพระเจ้าบุคคล ๘๐
เจตนาของพระเจ้า ต้องการให้มนุษย์วิวัฒนาการถึงระดับสูงสุด — — ๘๑
ทุกคนจึงเหมาะสำหรับเข้าถึงพระเจ้า เพราะกฎธรรมชาติสร้างมา — — ๘๒
คนเข้าถึงพระเจ้าไม่ได้ เพราะมีอวิชชา กิเลส ตัณหา ที่คนผูกพันไว้ — — ๘๓
เราต้องรู้จักพระเจ้าทุกรูปแบบ ทั้งภาษาคนภาษาธรรม — — — ๘๔
ให้รู้จักพระเจ้าว่าเป็นธรรมชาติเท่านั้น, เป็นสัจจะ, เป็นกฎ — — — ๘๕
หน้าที่ของคน ๑ รู้จักพระเจ้าทุกแบบแล้ว ๒ ทำตามประสงค์ของพระเจ้า — ๘๖
๓. เผยแพร่พระคุณของพระเจ้าคือพระธรรมพร้อมกันไป — — — ๘๗
ทำตนให้เป็นวิหารของพระเจ้า คือมีกาย วาจา ถูกตรงตามคำสอน — — ๘๘
ควรสนใจทำความเข้าใจศาสนาให้กลมกลืนกันทุกศาสนา — — — ๘๙

๔. การเกิดของพระคัมภีร์ในศาสนาที่มีพระเจ้า.

คำบรรยายนี้มุ่งหมายทำความเข้าใจแก่นักเรียน เยาวชนทั้งหลายด้วย — — ๙๐
ศาสนาที่มีพระเจ้าโดยตรง กล่าวไว้ว่าเขียนคัมภีร์โดยการดลใจของพระเจ้า — ๙๑
คัมภีร์ไบเบิลก็ว่าเขียนด้วยการดลใจของพระเป็นเจ้า — — — — ๙๒
การเขียนคัมภีร์ ถือว่าเขียนด้วยอำนาจพระเจ้าในสวรรค์เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ — ๙๓

	หน้า
ส่วนฝ่ายพุทธ พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว สงฆ์ประชุมกันท่องคำสอนไว้ —	๙๔
คัมภีร์ฝ่ายคริสต์ศักดิ์สิทธิ์วิจารณ์ไม่ได้, ฝ่ายพุทธวิจารณ์ได้, เปลี่ยนได้ —	๙๕
มีหลักสำหรับพิจารณาตีความให้เป็นประโยชน์ชัด ๆ จึงจะถือเป็นถูก — —	๙๖
คัมภีร์ที่เขียนตามคำของพระเจ้าผิดไม่ได้แม้สักตัวอักษรหนึ่ง — — —	๙๗
พุทธศาสนาไม่มีพระเจ้าอย่างบุคคลถือว่ามนุษย์เขียนตามเหตุปัจจัย — —	
ธรรมธาตุเป็นกฎตายตัว เป็นพระเจ้าฝ่ายพุทธ, ก็จะเปลี่ยนแปลงไม่ได้ —	๙๘
กฎตายตัวนั้นเปลี่ยนไม่ได้เพราะเป็นสัจจะอย่างมีเหตุผลอย่างนั้น — —	๙๙
พระเจ้าอย่างบุคคลเขาอธิบายอย่างของเขา เราไม่ควรไปขัดคอ — —	๑๐๐
ถ้าถือพระเจ้าจริง จะกลัวพระเจ้า ไม่ทำผิดความประสงค์ของพระเจ้า —	๑๐๑
พุทธศาสนาก็ต้องทำตามกฎธรรมชาติโดยถูกต้องจึงจะรอดชีวิต — —	๑๐๒
กฎของพระเจ้าอันเป็นธรรมชาติ ข้อ ๑. คือ อิทัปปัจจยตา ข้อ ๒. อริยสัจจ์ ๔	
ข้อ ๓. กฎเรื่องไตรลักษณ์ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา — — — —	๑๐๓
ทำผิดหลักธรรมมีผลเป็นทุกข์, ทำถูกเป็นสุข, นี่พระเจ้าอยู่ที่ตัวเรา — —	๑๐๕
เราอยู่กับพระเจ้า คืออยู่ด้วยประพฤติปฏิบัติถูกต้องตามกฎของพระเจ้า —	๑๐๖
การศึกษาในโรงเรียนไม่พอ ต้องรู้ตามประสงค์ของพระเจ้าด้วย — —	๑๐๗
คือต้องรู้พระธรรมด้วย ไม่ใช่เพียงรู้หนังสือกับวิชาชีพ — — —	๑๐๘
ทุกศาสนาต้องมีพระเจ้า ธรรมธาตุเป็นพระเจ้าในพุทธศาสนา — —	๑๐๙
พระเจ้าในพุทธศาสนาไม่ขัดกับวิทยาศาสตร์ เรียก ตถตา, ธรรมธาตุ ฯลฯ —	๑๑๐
พระเจ้าในศาสนาคริสต์ก็มีคุณลักษณะอย่างเดียวกับกฎในพุทธ ฯ — —	๑๑๑
พระเจ้าคือธรรมธาตุในพุทธศาสนาเปลี่ยนแปลงไม่ได้ — — —	๑๑๒
กฎของธรรมชาติเปิดโอกาสให้สัตว์วิวัฒนาการไปในทางดี มีประโยชน์ —	๑๑๓
ให้ทุกคนรอดพ้นจากกิเลส อยู่อย่างสงบ ไม่มีความทุกข์เลย — — —	๑๑๔

หน้า

แม้แต่พระเจ้าในศาสนาของเราก็ไม่รู้จัก, อย่าไปดูถูกศาสนาอื่น — — ๑๑๕
ที่เรียกว่าพระเจ้า เพราะว่าเป็นสิ่งสูงสุด — — — — — — ๑๑๖

๕. วิวัฒนาการแห่งความคิดของมนุษย์เกี่ยวกับสิ่งสูงสุด.

หัวข้อที่พูดนี้ เป็นเครื่องช่วยให้สามารถเปรียบเทียบศาสนาได้ — — ๑๑๗
เราต้องมีสิ่งสูงสุดที่ถูกต้องแล้วเดินไปหาได้โดยไม่ยาก — — — ๑๑๘
สิ่งสูงสุดวิวัฒนาการมาตั้งแต่มนุษย์เริ่มคิดได้ — — — — — ๑๑๙
มนุษย์วิวัฒนาการสูงขึ้นมาจากสัตว์สมัยคนป่า — — — — — ๑๒๐
คนคิดได้ พูดกันได้ จึงถ่ายความคิดแก่กัน ขยายตัวเรื่อยไม่สิ้นสุด — — ๑๒๑
ตั้งต้นจากความกลัวสิ่งที่ไม่เข้าใจ จึงคิดหาที่พึ่งทางจิตใจที่เรียกศาสนา — ๑๒๒
จุดตั้งต้น อยากรู้อยากได้ อยากให้คุ้มครอง แยกเป็น ๒ ทาง : — — —
เป็นบุคคลกับเป็นนามธรรม — — — — — — — ๑๒๓
ความกลัว เป็นเหตุให้แสวงหาสิ่งต้านทานมาช่วยคุ้มครอง — — — ๑๒๔
และมีเหตุน่าหวาดเสียวมาทำให้เป็น, เช่น ฟ้าผ่า แผ่นดินไหว ฯลฯ — — ๑๒๕
ความคิดหาสิ่งสูงสุดมาช่วย, หยุดอยู่ที่ผี, เทวดา, พระเจ้าอย่างบุคคล — — ๑๒๖
อีกพวกหนึ่ง คิดแบบวิทยาศาสตร์ ก็พบเรื่องจิตใจทำให้เป็นทุกข์ — — ๑๒๗
พวกหนึ่งพบกฎของธรรมชาติ, อีกพวกหนึ่งมีพระเจ้าศักดิ์สิทธิ์ — — ๑๒๘
ผ่ายไม่มีพระเจ้ามีแต่กฎของธรรมชาติ ก็ต้องประพฤติถูกตามกฎ ฯ — — ๑๒๙
พวกถือพระเจ้าก็ไม่ทุกข์ เพราะเชื่อลงไปว่าเป็นความต้องการของพระเจ้า — ๑๓๐
จุดปลายทางต้องการความรอด ซึ่งทำนองเดียวกับ นิพพาน — — — ๑๓๑
แม้ใช้คำต่างกัน ก็มีจุดปลายทางเหมือนกัน อย่าไปดูถูกเขา — — — ๑๓๒
ทั้งพระเจ้าอย่างบุคคลหรือภาวะอย่างนิพพานก็คือสภาพสูงสุด — — — ๑๓๓

หน้า

การพูดเป็นบุคคล ช่วยให้ถือพระเจ้าได้ง่าย ฝากตัวได้ง่าย — — — ๑๓๔
ฝ่ายมีพระเจ้าก็ทำหน้าที่เพื่อเข้าไปอยู่กับพระเจ้า ฝ่ายพุทธ ฯ ก็ทำให้ถึงนิพพาน ๑๓๕
เรามีกฎของธรรมชาติควบคุมอยู่ เราก็มีพระเจ้าคุ้มครองตลอดเวลา — — ๑๓๖
การเข้าถึงความเป็นอันเดียวกับพระเจ้า คือปฏิบัติถูกต้องตามกฎ ฯ — — ๑๓๗
ทางไปสู่สิ่งสูงสุด ต้องปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ ๘ — — — — ๑๓๘
เราไม่ปฏิเสธพระเจ้า เพราะเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน — — ๑๓๙
เรามีหน้าที่เข้าถึงพระเจ้า ให้ได้ทันในชาตินี้ ก่อนทำลายขันธ์ — — — ๑๔๐
เราคิดถึงสิ่งสูงสุดไม่ได้ เพราะมีสัมมาทิฏฐิไม่พอ ต้องทำใจเสียใหม่ — — ๑๔๑
เราไม่ชอบสิ่งสูงสุด เพราะชอบเวียนอยู่ในวัฏฏสงสาร — — — — ๑๔๒
อย่ามัวเป็นสัตว์เศรษฐกิจ, สัตว์การเมือง, สัตว์สังคมเลย, จงเป็นคนอิสระ — ๑๔๓
สิ่งสูงสุดนั้น ผู้รู้กล่าวว่าคือนิพพาน เป็นยอดของวิวัฒนาการ — — — ๑๔๔

๖. ปัญหาเกี่ยวกับปาณาติบาตระหว่างศาสนา.

ความมุ่งหมายพูดข้อนี้ เพื่อทำความเข้าใจกันระหว่างศาสนา — — — ๑๔๕
ถ้าทำความเข้าใจกันไม่ได้ จะเป็นผลร้ายเกิดแก่โลกเอง — — — ๑๔๖
ที่บรรยายมาแล้วเกี่ยวกับพระเจ้า เพราะต่างฝ่ายชักกันว่าโง่ — — — ๑๔๗
ไม่ควรจะทะเลาะกันเรื่องมีหรือไม่มีพระเจ้า, เพราะแต่ละฝ่ายก็มีของตน ๆ — ๑๔๘
สิ่งมีชีวิตล้วนมีพระเจ้า, มีสิ่งสูงสุดมาคุ้มครองทั้งนั้น — — — — ๑๔๙
ให้ทุกคนมีพระเจ้าตามพอใจของตน แม้เรียกชื่อต่างกัน — — — ๑๕๐
พิจารณาความต่างกันของคำสอน เช่นกรณีฆ่าสัตว์บาป, ไม่บาป — — ๑๕๑
ต้องดูถึงคำสอนเรื่องพระเจ้าสร้างโลก รวม ๖ วัน — — — — ๑๕๒

หน้า

วัน ๑—๒ สร้างแผ่นดิน สวรรค์ น้ำ วัน ๓—๕ สร้างทะเล, แผ่นดิน — พฤกษชาติ วัน ๔ สร้างอาทิตย์—ดวงจันทร์ วัน ๕ สร้างสัตว์เดรัจฉาน ๑๕๓
วัน ๖ สร้างมนุษย์ ให้ควบคุมปกครองจัดแจงสิ่งที่สร้างแล้ว — — — ๑๕๔
การสร้างดังกล่าวในคัมภีร์ของคริสต์ ไม่ควรไปคัดค้าน — — — ๑๕๕
การสร้างแต่ละครั้งเขามีเหตุผลเป็นวิวัฒนาการต่อ ๆ กันไป — — — ๑๕๖
คำพูดในคัมภีร์ มีความหมาย มีเหตุผล ไม่ขัดกัน — — — — ๑๕๗
ข้อความที่สงสัยเข้าใจไม่ได้ จะต้องศึกษาโดยไม่รังเกียจกัน — — — ๑๕๘
เพราะเหตุที่พระเจ้าสร้างสิ่งต่าง ๆ ไว้ให้มนุษย์ เขาจึงถือว่าฆ่าสัตว์กินไม่บาป ๑๕๙
พวกที่ถือกินสิ่งมีชีวิตไม่บาป ก็มี, กินผักผลพืชบาป ก็มี, ตามแต่เขายึดถือ — ๑๖๐
หลักพุทธศาสนามีว่า ไม่ทำบาปเกี่ยวกับอาหาร, ฝ่ายคริสต์ว่าฆ่ากินไม่บาป — ๑๖๑
เราอย่าไปรังเกียจเขาเลย เพราะเขาถือตามศาสนาบัญญัติ — — — ๑๖๒
เราถือตามพุทธบัญญัติว่าฆ่าสัตว์บาป เราก็สมัครว่าอย่างนั้น — — — ๑๖๓
บทบัญญัติทางศาสนาเล็งหลักละเอียดเพื่อไม่ให้โหดร้ายทารุณ — — — ๑๖๔
การปฏิบัติตามศาสนาบัญญัติก็อย่าดูหมิ่นกัน พิจารณาตามที่ควร — — ๑๖๕
พุทธบริษัทจะขาดศีลข้อปาณาฯ หรือไม่ เป็นเรื่องของจิตใจ — — — ๑๖๖
ต้องถือตามวินัยบัญญัติ ดูที่เจตนาทำชีวิตสัตว์ให้ตกล่วงหรือไม่ — — ๑๖๗
ส่วนธรรมะมิใช่บัญญัติ เมื่อรับถือก็ต้องพยายามปฏิบัติตาม — — — ๑๖๘
หลายศาสนาบัญญัติเกี่ยวกับปาณาติบาตในรูปต่าง ๆ กัน — — — — ๑๖๙
เราต้องดูเจตนา ถ้าปฏิบัติหน้าที่ด้วยจิตบริสุทธิ์ก็ไม่บาป — — — ๑๗๐
อย่าไปวิจารณ์หลักปฏิบัติของศาสนาอื่น, ส่วนเราทำให้ถูกตรงหลักพุทธ — ๑๗๑
พระพุทธเจ้าท่านทรงบัญญัติให้คนปฏิบัติได้ แล้วไม่ยกตนข่มผู้อื่น — — ๑๗๒

หน้า

๗. ปัญหาระหว่างพระเบื่นเจ้ากับพระรัตนตรัย.

หัวข้อบรรยายในวันนี้ จะทำความเข้าใจกันระหว่างศาสนา — — — ๑๗๓
ถ้ามนุษย์ไม่อาจจะเข้าใจกันระหว่างศาสนา ก็จะยุ่งยากลำบากเรื่อยไป — — ๑๗๔
ทำความเข้าใจในศาสนาของตนและเพื่อนได้, ไม่จำเบื่นต้องเปลี่ยนศาสนา — ๑๗๕
ฝ่ายคริสต์จะให้ถือว่าพระเจ้าสร้างรัตนตรัยให้มนุษย์จะได้หรือไม่? — — ๑๗๖
นี่ต้องพิจารณาว่า "พระเจ้า" คืออะไร, ใครสร้างอะไร? — — — ๑๗๗
พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นตรงที่รู้พระธรรม, พระธรรมก็มีอยู่ก่อน,
พระสงฆ์เบื่นผู้ปฏิบัติตาม — — — — — — — ๑๗๘
ถ้าพระเจ้าอย่างบุคคลสร้าง เรารับไม่ได้, แต่กฎของธรรมชาติสร้างก็ได้ — ๑๗๙
ทุกอย่างเกิดขึ้นได้โดยการสร้างของกฎอิทัปปั่จจยตา — — — — ๑๘๐
ถ้าพระเจ้าเบื่นอย่างกฎจะเข้ากันได้กับฝ่ายพุทธ — — — — — ๑๘๑
พระเจ้าฝ่ายคริสต์เบื่นบุคคล; พระคำคือกฎ นี้ตรงกับกฎธรรมชาติ — — ๑๘๒
ถ้าคริสต์จะถือว่าพระเจ้าคือกฎสร้างพระรัตนตรัยก็พอพูดกันได้ — — ๑๘๓
ถ้าเขายอมรับกฎอิทัปปั่จจยตาช่วยสร้างรัตนตรัยก็ไปกันได้ — — — ๑๘๔
ควรจะมองในทางกลมกลืนกันได้โดยถือเอาพระเจ้าคือกฎธรรมชาติ — — ๑๘๕
ฝ่ายคริสต์มีตรีมูรติ : มีพระบิดา พระจิต, พระบุตร — — — — ๑๘๖
ฝ่ายพุทธมี พระพุทธ, พระธรรม, พระสงฆ์, พระธรรมเบื่นกฎ ทุกสิ่งเกิดจากกฎ ๑๘๗
กฎที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้คือพระธรรม, เบื่นกฎเฉียบขาดของธรรมชาติ — — ๑๘๘
กฎคือพระธรรมมีความหมายมาก ตรงกับประกาศิตของคริสต์ — — ๑๘๙
พระพุทธเจ้าทรงนำเรื่อง อาทิพรหมจรรย์มาสอน — — — — ๑๙๐
ความหมายของพระธรรมก็ตรงกันกับลักษณะของพระเจ้าที่เบื่นบุคคล — ๑๙๑
ศึกษาอย่างวิทยาศาสตร์ก็จะพบว่ากฎธรรมชาติเบื่นพระเจ้า — — — ๑๙๒

หน้า

ต้องทำความเข้าใจกันด้วยความหวังดีว่าพระเจ้าคืออะไร ? สร้างอะไรอย่างไร ? ๑๙๓
ศึกษาหลักธรรมให้เข้าใจถูก โดยไม่ยึดว่าเราเท่านั้นถูก เขาผิด — — ๑๙๔
ทุกศาสนามุ่งไปสู่จุดเดียวกัน คือความไม่มีทุกข์เลย แต่พูดต่างกัน — — ๑๙๕
ปัญหาว่าพระเจ้าสร้างพระรัตนตรัย ควรทราบว่า พระเจ้าก็คือพระธรรม — ๑๙๖

๙. ชีวิตนิรันดร.

คำว่านิรันดร มีอยู่ในทุกศาสนา, หมายถึงชีวิตแท้จริงอนันตกาล — — ๑๙๗
ในพุทธศาสนาเล็งถึงสิ่งที่เหตุปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้คือนิพพาน — — — ๑๙๘
ผู้บรรลุธรรมถึงระดับสภาพนิรันดร คือไม่มีตัวกูจะตายอีกต่อไป — — ๑๙๙
ชีวิตนิรันดร ฝ่ายคริสต์ คือหมดบาป — — — — — — ๒๐๐
คัมภีร์ใหม่สอนให้ได้รับชีวิตนิรันดร — — — — — — ๒๐๑
โอกาสบรรลุชีวิตนิรันดรในคัมภีร์ใหม่มีบอกว่ามีได้ตลอดเวลา — — ๒๐๒
ฝ่ายพุทธสอนให้รู้จักระงับบุญบาปฯ แล้วจะสู่ชีวิตนิรันดร — — — ๒๐๓
หลักเกณฑ์ฝ่ายคริสต์กล่าวไว้ดีแล้ว ไม่ขัดกับหลักพุทธศาสนา — — — ๒๐๔
ไม่ยึดถือบุญ—บาป ดี—ชั่ว นี่คือบรรลุนิพพาน มีความสงบสุข — — ๒๐๕
คัมภีร์เก่าบรรยายพุ่งไปถึงบาปของแม่เป็นบาปดั้งเดิม ส่งต่อถึงลูกหลาน — ๒๐๖
พระเยซูสอนให้บริจาคตนให้พระเจ้า นี่ก็เป็นหนทางสู่ชีวิตนิรันดร —
สาวกโยฮันก็สอนเช่นเดียวกับพระเยซู ให้บริจาคตน — — — } ๒๐๗
เขาบรรยายสภาพชีวิตนิรันดร เช่นต้นไม้งดงามสะดวกสบาย ฯลฯ — — ๒๐๘
ใบและผลของต้นไม้นี้แก้โรคร้ายได้ ผลกินแล้วไม่ตาย — — — — ๒๐๙
ฝ่ายพุทธสอนให้ถึงนิพพานได้ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา — — — — ๒๑๐
นิรันดรของคริสต์เข้ากันได้กับแนวปฏิบัติของพุทธ — — — — ๒๑๑
ควรสังเกตพิจารณาดูจิตเมื่อมีธรรมบีติ, อยู่ตามกฎอิทัปฯ ชีวิตก็อิ่มเป็นสุข — ๒๑๒

หน้า

ที่คริสต์พูดถึงเครื่องนุ่งห่มสะอาด อุปมากับจิตไม่มีปฏิฆะ, มีสมาธิ ปัญญา ... ๒๑๓
ปฏิฆะคือหงุดหงิดขัดใจไม่ชอบ ยึดดียึดชั่ว ทำให้มีทุกข์มาก ๒๑๔
จิตที่คิดจะให้ใกล้ชีวิตนิรันดรได้มากกว่าจิตที่คิดจะเอา ๒๑๕
คนตั้งต้นมีบาป เมื่อยึดถือในดี—ชั่ว, เข้าใจเรื่องนี้แล้ว จะมีศีล สมาธิ ปัญญา ๒๑๖
ศึกษาเรื่องความหลุดพ้นจนจิตเหนือดี—ชั่ว ก็จะว่างเป็นนิพพาน ๒๑๗
ถือเอาประโยชน์เรื่องชีวิตนิรันดรของคริสต์โดยไม่ยึดมั่นถือมั่นก็เป็นนิรันดร ๒๑๘

๕. การไถ่บาป.

มองดูเรื่องสำคัญแห่งศาสนานั้น ๆ แล้วทำความเข้าใจให้ถูกต้อง ๒๑๙
พระเยซูเป็นผู้ไถ่บาปของสัตว์ทั้งปวงด้วยชีวิตของพระองค์ ๒๒๐
เครื่องหมายกางเขนก็คือ เครื่องหมายของการไถ่ ๒๒๑
การไถ่ หรือการช่วยให้รอดนี้ ในพุทธก็มีเป็นอุดมคติของโพธิสัตว์ ๒๒๒
พ่อ แม่ ครู อาจารย์ นี้ต้องทำการไถ่อยู่ตลอดเวลา, ช่วยให้พ้นทุกข์ ๒๒๓
การไถ่คนออกจากบาป ผู้ไถ่ต้องมีคุณธรรมสูง ต้องอดทนเสียสละ ๒๒๔
การไถ่เป็นเรื่องของศาสนาต้องมีการช่วยเหลือให้ออกจากทุกข์ ๒๒๕
ศึกษาการไถ่บาปในศาสนาคริสต์ตามคัมภีร์เริ่มแต่บาปดั้งเดิม ๒๒๖
พระเยซูสั่งสอนใหม่ให้ปล่อยวางแล้วจะได้ชีวิตนิรันดร ๒๒๗
การไถ่บาปในคัมภีร์ของคริสต์มีวิธีต่าง ๆ เขียนไว้หลายบท ๒๒๘
ใจความสำคัญว่าพระเจ้าให้มนุษย์คืนดีผ่านศรัทธาในพระเยซู ๒๒๙
พระเยซูได้ทำหน้าที่ต่าง ๆ กระทั่งสละชีวิตเพื่อการไถ่ ๒๓๐
บทบัญญัติมีมากที่พระเยซูเป็นสื่อกลางมีคุณสมบัติสูงเพื่อเป็นผู้ไถ่ ๒๓๑
เขาปลูกศรัทธาให้เห็นว่าพระเยซูใช้เลือดของพระองค์ไถ่บาปมนุษย์ ๒๓๒

หน้า

พุทธศาสนาก็มีคนทำผิดพลาด พระพุทธเจ้าก็ทรงแนะให้เลิกด้วยหลักกาลามสูตร ๒๓๓
คำสอนในคัมภีร์มีอีกหลายตอนชี้ให้เห็นการไถ่บาปของพระเยซู — — ๒๓๔
ข้อความเกี่ยวกับพระเยซูสิ้นพระชนม์มีในคัมภีร์ ๔ เล่ม — — — ๒๓๕
พระพุทธเจ้าทรงแสดงกรรมที่ ๔ เพื่อไถ่ให้พ้นกรรม บาป บุญ ด้วย — — ๒๓๖
ตรัสสอนเรื่องสุญญตา, มีนิพพาน, นี้เป็นการไถ่ให้หลุดจากอัตตา — — ๒๓๗
เปรียบดูการไถ่บาปของพุทธกับคริสต์มีแนวที่ตรงกันคือต้องลงทุน — — ๒๓๘
พระพุทธเจ้ายังอยู่ในจิตใจเรา ก็เป็นการไถ่สูงสุด — — — — ๒๓๙
พุทธบริษัทควรศึกษาให้ทราบถึงหลักการไถ่บาปนี้ไว้บ้าง — — — ๒๔๐

๑๐. ความรักพระเจ้า.

การบรรยายนี้ต้องการให้พุทธบริษัทรู้จักประโยชน์ของการเปรียบเทียบ — ๒๔๑
มีประโยชน์ที่จะผูกพันความรักความสามัคคีเป็นพื้นฐาน — — — ๒๔๒
หลักเกณฑ์ที่สำคัญ คือ "รักผู้อื่น" จะแก้ปัญหาได้หมดสิ้น — — — ๒๔๓
เพราะรักผู้อื่น จะประพฤติตามศีล ๕ ได้บริสุทธิ์บริบูรณ์ — — — ๒๔๔
รักผู้อื่นเป็นหัวใจของคริสตศาสนา, ต้องการให้รักพระเจ้าเท่าที่พระเจ้ารัก — ๒๔๕
เรามีพระเจ้าอย่างไม่ใช่บุคคลซึ่งเป็นกฎก็มีลักษณะเหมือนรักเรา — — ๒๔๖
เราก็ต้องรักพระเจ้าตอบสนองให้สมความมุ่งหมาย — — — — ๒๔๗
ขอให้ยึดหลักกลางระหว่างศาสนา คือคำว่า รักผู้อื่น, จะไม่เห็นแก่ตัว — — ๒๔๘
พุทธบริษัทไม่ควรรังเกียจคำว่ารักพระเจ้า, รักผู้อื่นเท่าพระเจ้ารัก — — ๒๔๙
พุทธบริษัทควรถือกฎเกณฑ์อุดมคติของโพธิสัตว์ที่รักผู้อื่นกว่าตน — — ๒๕๐
เลิกพูดเรื่องว่าใครดีกว่า เลวกว่า หรือเสมอกัน — — — — ๒๕๑
คัมภีร์ของคริสต์เขียนว่า ต้องรักพระเจ้าของท่านอย่างหมดจิตใจ — — ๒๕๒

หน้า

รักผู้อื่นอาศัยรากฐานอยู่บนรักพระเจ้า, ไม่รักผู้อื่นมันผิดกฎของพระเจ้า — ๒๕๓
รักพระเจ้าจนหมดตัวเขาถือว่า ไม่มีตัวเอง, จึงรักผู้อื่นโดยอัตโนมัติ — — ๒๕๔
พระเยซูขอให้ทำตนเป็นที่รักของท่าน, ฝ่ายพุทธเราก็มีเบ้าอยู่ที่พระพุทธเจ้า — ๒๕๕
คัมภีร์ของเขาว่าพระเจ้าประทานพระจิตมาเต็มอยู่ในจิตเราเพื่อรักพระองค์ — ๒๕๖
มีคำสอนรูปต่าง ๆ ที่จะทำให้รักพระเจ้า — — — — — — ๒๕๗
ใครมีจิตแยกไป เป็นหน้าที่ของพระเยซูที่จะเรียกมาคืนดีกับพระเจ้า — — ๒๕๘
การทำบุญทำทานถ้าไม่รักพระธรรม ไม่รักพระเจ้าจริงก็ไม่มีความหมายอะไร — ๒๕๙
เขามีข้อปฏิบัติบัญญัติไว้เพื่อแสดงว่ารักพระเจา — — — — — ๒๖๐
สำหรับพุทธบริษัทควรถือเป็นหลักสากลว่ารักผู้อื่นเป็นรากฐานของศีลธรรม — ๒๖๑
รักผู้อื่นแล้วจะมีศีลสมบูรณ์โดยอัตโนมัติ — — — — — ๒๖๒

๑๑. การสารภาพบาป.

บางคนมักจะดูหมิ่นพิธีล้างบาป แก้บาป สารภาพบาปของคริสต์ — — ๒๖๓
พุทธบริษัทไม่ควรดูหมิ่น เพราะทางพุทธก็มีพิธีกรรมล้างบาป — — ๒๖๔
ศึกษาเรื่องการล้างบาปในคัมภีร์ศาสนาคริสต์ให้เข้าใจ — — — ๒๖๕
เขามีหลักการสำคัญว่าจะต้องสารภาพบาปก่อนเป็นสมาชิกของศาสนา — ๒๖๖
เขาบัญญัติไว้ว่าเป็นบาป จึงต้องมีการเพิกถอนบาปล้างบาป — — — ๒๖๗
พิธีล้างบาปมี ๓ ระดับ : สำนึก, ต้องสารภาพ, มีการเพิกถอนล้าง — — ๒๖๘
การสารภาพบาปต้องทำแก่พระ, ฝ่ายพุทธก็มีการแสดงอาบัติ, ขอขมา ฯลฯ — ๒๖๙
การล้างบาป ต้องทำด้วยจิตใจที่กลัวบาป ทั้งบาปดั้งเดิม, บาปปกติ — — ๒๗๐
บาปดั้งเดิมก็เหมือนกันแทบจะทุกศาสนา, การเลิกก็ต้องเลิกเด็ดขาด — — ๒๗๑
การล้างบาปบางศาสนามีพิธีมาก เช่น อาบน้ำ, บูชายัญ เป็นต้น — — ๒๗๒

หน้า

วิธีของพุทธต้องทั้งหน้าทำแต่กรรมดี จนกลบกรรมชั่ว, นี่คือล้างบาป — ๒๗๓

การลาสึกออกไปจากภิกษุ ก็เป็นการสารภาพบาป — — — — ๒๗๔

การสำนึกบาป, สารภาพบาป, เป็นเรื่องจำเป็น, ถ้าคนไม่กลัวบาป

โลกจะเลวลงทุกที — — — — — — — — ๒๗๕

ถ้าถือศีลรักผู้อื่นแล้ว จะทำบาปไม่ได้, ผิดศีลไม่ได้ — — — — ๒๗๖

บาปดั้งเดิมคือหลงดีหลงชั่ว, บาปหนาคือบูชาส่วนเกิน — — — ๒๗๗

ผู้ใดใช้เกิน กินเกิน ไม่มีจุดจบนี้เป็นบาป — — — — — ๒๗๘

การแสวงหา ก็อย่าให้เกินสติปัญญา, มีส่วนเหลือก็ช่วยผู้อื่น — — — ๒๗๙

บาปที่ครอบโลกอยู่ขณะนี้ คือบาปที่กอบโกยส่วนเกิน — — — — ๒๘๐

ควรช่วยกันชำระโลกเสียใหม่ด้วยการมีหิริ โอตตัปปะ — — — — ๒๘๑

บาปครอบคลุมโลกอยู่ ควรสำนึก สารภาพ และเลิกล้างบาปกันบ้าง — — ๒๘๒

เข้าใจกันให้ถูกในเรื่องสารภาพบาป เขาบัญญัติไว้ก็เพื่ออยู่เป็นผาสุก — — ๒๘๓

๑๒. สรุปความ ทำความเข้าใจ.

เรื่องศาสนา, มีความเข้าใจขัดขวางกันอยู่ จึงพยายามพูดให้เข้าใจกัน — — ๒๘๔

ด้วยเจตนาให้พุทธบริษัทเข้าถึงใจความแห่งกริสตธรรม — — — ๒๘๕

ควรทำความเข้าใจกันเรื่องพระเจ้า เพื่อความสุขสวัสดีของโลก, ไม่วิวาทกัน — ๒๘๖

ทุกฝ่ายต้องมีสิ่งที่เป็นที่ตั้งแห่งความเชื่อ — — — — — ๒๘๗

หลักของศาสนาไม่ได้มีอะไรขัดขวางกัน เช่นรักผู้อื่นอย่างเดียวหมดปัญหา — ๒๘๘

รักผู้อื่นฝ่ายพุทธ ทำลายความเห็นแก่ตัวได้, ฝ่ายคริสต์ทำตามพระเจ้า

ก็มีผลเหมือนกัน — — — — — — — — — ๒๘๙

ทุกคนทิ้งตะรางแห่งความเห็นแก่ตัว ออกจากคุกนี้จึงจะรักผู้อื่นได้ — — ๒๙๐

หน้า

ศาสนาคริสต์, อิสลาม ก็เน้นในเรื่องรักผู้อื่น ... ๒๙๑
พิจารณาดูให้เห็นหัวใจของทุกศาสนา ปฏิบัติได้แล้วสำเร็จประโยชน์ ... ๒๙๒
ถือศาสนารักผู้อื่น ให้จริง ๆ อย่างเดียวจะได้ผลพอ ... ๒๙๓
เข้าใจกันในระหว่างศาสนา ไม่เกลียดกัน, จะบ้องกันให้ศาสนาคงอยู่ ... ๒๙๔
ควรมองให้เห็นว่า ทุกคนเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย, ทุกศาสนา ... ๒๙๕
การบรรยายนี้มิได้อยู่ในลักษณะลบหลู่ แต่ประสงค์จะเข้าเป็นอันเดียวกัน ... ๒๙๖
เรามาทำจิตใจให้เป็นกลางเห็นใจทุกคน จะเข้าสู่สันติภาพได้ ... ๒๙๗
ทุกลัทธิศาสนาต้องการให้มนุษย์รักกันทั้งนั้น ... ๒๙๘
เมื่อเบียดเบียนกันจนระอา ควรจะต้องตั้งศาสนาใหม่คือรักผู้อื่น ... ๒๙๙
เราอาจสร้างศาสนาพระศรีอารยเมตไตรยขึ้นโดยหลักรักผู้อื่น ... ๓๐๐
เราช่วยผู้อื่น ให้ผู้อื่น นั้นมันกลายเป็นของเรามีมากขึ้น ... ๓๐๑
ศาสนารักผู้อื่น จำเป็นที่มนุษย์จะต้องมี นี่มิใช่พูดเพ้อเจ้อ ... ๓๐๒
พุทธบริษัทอย่ามัวหลับอยู่, ตื่นจากหลับ, คือไม่เห็นแก่ตัว ... ๓๐๓

ภาคผนวก

๑. ศาสนาเปรียบเทียบแห่งสากลโลก.

ปรารภเรื่องการสนทนากันกลางคืน ๆ ... ๓๐๕
เป็นอยู่ให้คล้ายธรรมชาติ เพื่อรู้เรื่องธรรมชาติโดยง่าย ... ๓๐๖
การเปรียบเทียบศาสนาทุกศาสนาในโลกมิใช่ให้เกลียดกัน ... ๓๐๗
แต่จะเปรียบเพื่อหาทางทำความเข้าใจกัน ... ๓๐๘
ว่าจะเข้าใจกัน, อยู่ร่วมกันอย่างผาสุกได้อย่างไร ... ๓๐๙
แต่ละศาสนามีดีเหมาะสำหรับคนพวกหนึ่งยุคหนึ่ง ... ๓๑๐

หน้า

ไม่มีศาสนาไหนดีกว่า หรือดีที่สุด, พุทธ ฯ ก็ใช้กับคนโง่ไม่ได้ — — — ๓๑๑
หัวใจของทุกศาสนาอยู่ที่ความดับทุกข์ — — — — — — ๓๑๒
ทุกศาสนาเหมือนกันตรงใจกลาง ที่ว่าปฏิบัติแล้วดับทุกข์ได้ — — — ๓๑๓
ทุกศาสนามีคุณค่า ไม่ต้องเปรียบเทียบ มีแต่จะเลือกเอาไปใช้ — — — ๓๑๔
ที่เปรียบเทียบก็เพื่อดูให้เห็นส่วนดีของศาสนาที่ทำให้คนดี — — — ๓๑๕
ในอนาคต เมื่อมนุษย์เข้าถึงวิทยาศาสตร์ อาจเหลือศาสนาเดียว — — ๓๑๖
เดี๋ยวนี้ก็มีเหลืออยู่ ๒ คือ เชื่อพระเจ้า กับ ถือตามกฎธรรมชาติ — — ๓๑๗
แม้เหลืออยู่ ๒ ก็ไม่ควรจะเปรียบว่า อันไหนดีกว่า, ดีที่สุด — — — ๓๑๘
หลักพุทธศาสนาเป็นธรรมชาติ จึงควรศึกษาความจริงของธรรมชาติ — — ๓๑๙
ศาสนาในโลก จะต้องเผชิญปัญหาในอนาคตคือวิทยาศาสตร์ — — — ๓๒๐
ในตัวคนมีทั้งธรรมชาติ, กฎ, และหน้าที่ตามธรรมชาติ — — — ๓๒๑
เมื่อทำหน้าที่ตามธรรมชาติแล้ว ก็ได้รับผลคือไม่เป็นทุกข์ — — — ๓๒๒
หลักพุทธศาสนาเป็นไปตามเหตุปัจจัยตามกฎอิทัปปัจจยตา — — — ๓๒๓
ถ้ามนุษย์ถือความจริงข้อเดียวกัน ก็จะรักใคร่กัน, หมดปัญหา — — ๓๒๔
ด้วยการปฏิบัติให้ดับทุกข์ได้ แล้วเราจะเป็นสมาชิกของทุกศาสนา — — ๓๒๕
ปฏิบัติจริงถูกต้อง และดับทุกข์ได้, คนเดียวจะถือได้ทุกศาสนา — — ๓๒๖
ทุกศาสนาในโลกควรร่วมมือกัน ทำให้โลกมีสันติภาพ — — — — ๓๒๗
การเปรียบเทียบศาสนาไม่ใช่ดูความต่างกัน แต่ควรเพื่อทำความเข้าใจกัน — ๓๒๘
การปฏิบัติศาสนามิใช่มีแต่ความเชื่อ, ต้องปฏิบัติให้เกิดผลด้วย — — ๓๒๙

๒. พุทธธรรมสำหรับศาสนิกต่างศาสนา.

การนั่งกลางดินเป็นสิ่งที่มีความหมายพิเศษสำหรับพุทธบริษัท — — ๓๓๐
พุทธธรรมเกิดอยู่กลางดิน, เป็นเรื่องของธรรมชาติ — — — — ๓๓๑

หน้า

ธรรมชาติมี ๔ ความหมาย : ตัวธรรมชาติ — กฎ — หน้าที่ — ผลที่เกิดขึ้น — ๓๓๒
ธรรมชาติหมายถึงทุกสิ่ง, มีกฎอิทัปปัจจยตากำกับอยู่ — — — — ๓๓๓
ธรรม ๔ ความหมายมีอยู่ในตัวของทุกคน — — — — — ๓๓๔
ในคริสตธรรมก็มีธรรม ๔ ความหมายเช่นกัน, ไม่ควรเข้าใจผิด — — ๓๓๕
เรื่องของพระเจ้าในทุกศาสนา มีรวมอยู่ในคำว่ากฎอิทัปปัจจยตา — — ๓๓๖
หน้าที่ของพระเจ้าที่สร้าง—ควบคุม—ทำลาย, คือบทบาทของอิทัปปัจจยตา — ๓๓๗
พุทธศาสนามีแต่เรื่องทุกข์กับความดับทุกข์, จำต้องรู้ว่าเกิด — ดับอย่างไร — ๓๓๘
ถ้าดำรงจิตถูกต้องตามกฎอิทัปปัจจยตาแล้ว จะไม่มีความทุกข์ — — — ๓๓๙
เราไม่มีคำว่า "พระเจ้า" แต่มีคำที่มีความหมายเหมือนกันคืออิทัปปัจจยตา — ๓๔๐
พระพุทธเจ้าทรงค้นพบกฎอิทัปปัจจยตา แล้วเคารพเป็นสิ่งสูงสุด — — ๓๔๑
พุทธศาสนาก็มีพระเจ้าแต่มิใช่อย่างบุคคล, แต่เป็นกฎธรรมชาติ — — ๓๔๒
ตัวพระเจ้าในพุทธศาสนาเป็นกฎ ที่มองเห็นได้ตามวิธีวิทยาศาสตร์ — — ๓๔๓
ธรรมะคือหน้าที่ ที่มนุษย์ต้องปฏิบัติให้ถูกทุกขั้นตอนแห่งชีวิต — — ๓๔๔
ทุกคนมีหน้าที่เพื่อชีวิตรอดจึงต้องมีการศึกษา, ประพฤติตามศาสนา — — ๓๔๕
ความรอดตามหลักพุทธศาสนาคือไม่มีความทุกข์ — — — — ๓๔๖
ดับทุกข์ได้จริงตามหลักของศาสนา, เป็นเรื่องเข้าถึงพระเจ้าหรือนิพพาน — ๓๔๗
นิพพานแปลว่าเย็น, ปราศจากทุกข์, ไม่เกิดกิเลส — — — — ๓๔๘
ในขณะที่จิตว่างจากความทุกข์ ก็เรียกว่าชั่วขณะหรือบังเอิญ — — — ๓๔๙
เป็นอยู่ให้ถูกต้องตามกฎธรรมชาติ จิตจะสงบ, จิตไม่สงบนั่นทำลายชีวิต — ๓๕๐
จิตเย็นเพราะไม่มีกิเลส ก็เป็นอิสระ หลุดพ้นจากอำนาจบีบคั้นใดๆ — — ๓๕๑
สิ่งที่ยั่วให้หลงคือความดี — ความชั่ว, ในคัมภีร์คริสต์ก็มีกล่าวไว้ — — ๓๕๒
ถ้ารู้จักกฎอิทัปปัจจยตา จะไม่ถือว่าดี — ชั่ว, จิตเป็นกลาง ไม่ทุกข์ — — ๓๕๓

หน้า

อยู่เหนือดี — ชั่ว นั่นแหละคือความหลุดพ้น, ไม่มีความทุกข์ — — — ๓๕๔
รักผู้อื่นไม่เห็นแก่ตัว, มีสอนในทุกศาสนา — — — — — ๓๕๕
จุดสูงสุดของศาสนายังไม่ประสบความสำเร็จ เพราะคนยังรักตัวกู — — ๓๕๖
ถ้าถอนความรู้สึกว่า "ตัวกู" เสียได้ จะไม่เห็นแก่ตัวแล้วรักผู้อื่น — — ๓๕๗
กข กกา ของพุทธศาสนา ต้องศึกษาตัวธรรมชาติคืออายตนะ — — ๓๕๘
ขณะที่สำคัญมากคือ เมื่ออายตนะแต่ละคู่พบกันเรียกว่าผัสสะ — — — ๓๕๙
เมื่อมีผัสสะเราโง่ ก็ต้องเกิดทุกข์ : ต้องไม่ยินดียินร้ายจนเกิดทุกข์ — — ๓๖๐
เมื่อเราเป็นอิสระจากโลก, จากความยินดียินร้าย, ก็มีโอกาสอยู่กับนิพพาน — ๓๖๑
อย่าทำผิดตอนมีผัสสะ, จะไม่เป็นทุกข์, เรียกว่าหลุดพ้น — — — ๓๖๒
มนุษย์หลุดรอดจากสิ่งไม่พึงปรารถนา ก็เหมือนอยู่กับพระเจ้า — — — ๓๖๓

๓. ภาษาคน ภาษาธรรม.

เราพังข้อความในคัมภีร์ไม่รู้เรื่องเพราะพูดกันคนละภาษา — — — ๓๖๔
ตัวอย่าง "ความตาย" ในภาษาธรรมในคัมภีร์ไบเบิล — — — — ๓๖๙
คำสอนของเซ็นต์ปอลในคัมภีร์ มีหลายคำเป็นภาษาธรรม, พุทธบริษัทเข้าใจได้ ๓๗๐
ตัวอย่างภาษาคน ภาษาธรรม เช่น นกไม่เห็นฟ้า — — — — ๓๗๑
โลกมีทั้งภาษาคน ภาษาธรรม — — — — — — — ๓๗๒
โลก, นรกสวรรค์, มหาสมุทร, อยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ — — — ๓๗๓
ความหมายคำสำคัญที่เป็นหลักพุทธศาสนาต้องมองข้างใน — — — ๓๗๔
ดูความหมายของคำว่า "การเต้นรำคืออาการของคนบ้า" — — — ๓๗๕
ดูความหมายเฉพาะในภาษาธรรมของ นรก เปรต เดรัจฉาน อสุรกาย — ๓๗๖
เปรตคือความหิว, อสุรกายคือความกลัวอย่างโง่เขลา — — — — ๓๗๗

หน้า

การหลับคือโง่, อยู่ด้วยอวิชชา, เล่นคือเสวยความสุขแปลก ๆ — — — ๓๗๘
สมรสในภาษาธรรม คือมีความรู้, พอใจ, ปฏิบัติ, ตรงกัน — — — ๓๗๙
พ่อ — แม่ ภาษาธรรม หมายถึงสิ่งที่ให้เกิดบัญญา — — — — ๓๘๐
เพื่อน คือธรรมะ, ศัตรูคือการทำผิด กิเลส อวิชชา — — — — ๓๘๑
เวลา, มีความหมายถึงจุดที่เกิดอยากถึงจุดที่สมอยาก — — — — ๓๘๒
ในภาษาธรรม ยิ่งเดิน รีบเดิน ยิ่งไม่ถึง เพราะความอยากมีมาก — — ๓๘๓
ภาษาธรรมในคัมภีร์ทุกศาสนา เขาพูดไว้ถูกต้อง แต่คนไม่เข้าใจก็มี — — ๓๘๔
ต้องถือความหมายให้ได้ทั้ง ๒ ภาษาจะได้ประโยชน์ — — — — ๓๘๕
หวังว่าในอนาคตจะมีความเข้าใจภาษาคนภาษาธรรมจนไม่ขัดกัน — — ๓๘๖

๖ มกราคม ๒๕๒๒

ประโยชน์ของการศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ เป็นครั้งแรกแห่งภาคมาฆบูชาในวันนี้ อาตมาจะได้บรรยายข้อความพิเศษ เป็นชุดหนึ่งตามเคย, จะให้ชื่อการบรรยายชุดนี้ว่า ใจความแห่งคริสตธรรม เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ ; และจะได้กล่าวโดยหัวข้อย่อยเฉพาะครั้งที่หนึ่งนี้ เป็นการปรารภเรื่องก่อนว่า ประโยชน์ของการศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ. *เค้าเรื่องทั้งหมดนั้นจะแสดงให้เห็นว่า ใจความแห่งคริสตธรรม เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ มันก็มีเรื่องมากและยืดยาว พอที่จะพูดกันหลายครั้ง,* เฉพาะครั้ง ๆ ก็จะมีชื่อต่าง ๆ กันไป ตามที่จะพูดในประเด็นไหน.

ศึกษาอย่างไม่เห็นแก่ตัวจะพบตัวธรรมะในทุกศาสนา.

พังดูแล้ว, บางคนจะคิดว่า อาตมาจะแสดงเรื่องของพระเยซู เอามาให้ท่านทั้งหลายนั่งพนมมือไหว้แต่อยู่อย่างนี้ มันก็น่าหัว, ถ้าเข้าใจอย่างนั้น ก็เข้าใจเสียใหม่ให้ถูกต้อง ว่า **เราจะพูดกันเรื่องธรรมะซึ่งเป็นของสากลของธรรมชาติ แม้ที่มีอยู่ในศาสนาอื่น ๆ,** เขาเรียกว่าศาสนาชื่ออื่น ; แต่ในนั้นมันก็มีธรรมะ. ถ้าเราไม่เห็นแก่ตัว ไม่ยึดถือคร่ำด้วยทิฏฐิของตัว ก็จะพยายามมองหาให้พบว่า ธรรมะในศาสนาชื่ออื่นนั้นมีอยู่อย่างไร. **เมื่อพบตัวธรรมะแล้ว เราก็ไหว้ได้สนิทมือ ;** เช่นเดียวกับว่าในอิฐในหินในปูนในโลหะทองแดง เอามาทำเป็นพระพุทธรูป เราก็ค้นหาจนพบธรรมะในอิฐในหิน ในปูนเหล่านั้น, ถึงคุณของพระพุทธเจ้า แล้วเราก็ไหว้ได้ ไม่ใช่เราไหว้อิฐไว้ปูน.

ที่นี้ ในศาสนาอื่น ก็มีธรรมะที่เราอาจจะพบมองเห็นได้ แล้วเราก็**ไหว้ได้อย่างเดียวกัน.**

ทำไมเราจึงมาทำการศึกษาเปรียบเทียบศาสนาต่าง ๆ เพื่อความเข้าใจอันดีต่อกัน? ทั้งนี้ก็เพราะว่า มันมีความจำเป็นหรือมีเหตุผล ที่จะทำเช่นนั้น. ท่านทั้งหลายทุกคนเป็นพุทธบริษัท ท่านก็ตะโกนอยู่แทบจะทุกวันว่า ***สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น,*** แล้วท่านจะถือว่า พวกที่ถือศาสนาอื่นนั้นไม่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย กับเราหรืออย่างไร? ถ้าเราไม่ถือ เราก็จะเป็นคนพูดไม่จริง ; ถ้าเราถือ **เราต้องถือว่าสัตว์ทั้งหลาย ไม่ว่าเขาจะนับถือศาสนาอะไร, เขาก็เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ต่อเรา.** ฉะนั้นเราก็ต้องมีความรัก มีความเมตตากรุณาคบหาสมาคม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สุดความสามารถที่เราจะช่วยกันได้ ; ฉะนั้นเราต้องมีความเข้าใจต่อกันและกัน จนไม่มีความรังเกียจกัน.

ความมุ่งหมายในการบรรยายเปรียบเทียบศาสนา.

เดี๋ยวนี้ท่านลองคิดดูเถิด ว่าเรายังไม่มีความสนิทใจต่อกัน ; เมื่อเราเห็นเขาถือศาสนาอื่น เรารู้สึกว่า เขาเป็นคนนอกศาสนาของเรา, เรามองดูเขาอย่างเป็นคนที่น่ารังเกียจ. เอาที่นั่งอยู่ที่นี่แหละทุกคน เมื่อมองเห็นคนถือศาสนาอื่นแล้วท่านรู้สึกอย่างไร ? แล้วท่านใช้คำพูดคำจากับเขาเหล่านั้นอย่างไร ? **บางทีท่านจะใช้คำว่าพวกนั้นพวกนี้,** แล้วก็ใช้คำว่า **มัน ;** นี่ขออภัยที่ยกตัวอย่างอย่างนี้. พวกชาวพุทธบางคนนี่แหละ จะเรียกว่า พวกคริสเตียนมันว่าอย่างนั้น พวกอิสลามมันว่าอย่างนี้ ใช้คำว่าพวกแล้วยังใส่มันอีกด้วย อย่างนี้มัน **จะเป็นมิตรเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย กันได้อย่างไร.**

อาตมามีความมุ่งหมายอย่างนี้แหละ ที่ว่าเราจะเลิกคำว่าพวกอื่น โดยความเป็นพวกอื่นกันเสียที ; เอามาเป็นพวกเดียวกัน คือเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันเสียที, แล้วเราก็จะมีความเป็นชาวพุทธมากขึ้น. ถ้าเราเกียดกันคนพวกหนึ่งออกไว้ในฐานะเป็นคู่ปรปักษ์อย่างนี้ ความเป็นชาวพุทธของเราก็น้อยลง, คือเราไม่สามารถจะรักใคร่เมตตาปรานีสัตว์ทั้งหลายทั้งปวงโดยแท้จริงได้ ; ฉะนั้นการทำความเข้าใจกันให้ดีในข้อนี้ จะมีประโยชน์แก่ความเป็นชาวพุทธของเรานั่นเอง.

สำหรับอาตมานั้น ท่านทั้งหลายก็ได้ทราบ เพราะได้ยินได้ฟังมาหลายหนแล้วว่า อาตมามีปณิธานที่ตั้งไว้ ๓ ประการ ด้วยกัน :—

ข้อที่ ๑. คือจะทำความเข้าใจระหว่างศาสนาให้จนได้.

ข้อที่ ๒. จะทำให้ทุกคนเข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของตน ๆ.

และ ข้อที่ ๓. จะช่วยให้ทุกคนถอนตัวออกมาเสียจากวัตถุนิยม คือความลุ่มหลงในเรื่องเนื้อหนัง.

อาตมามีปณิธานที่ตั้งไว้อย่างแน่วแน่อย่างนี้ และจนตลอดชีวิต พูดไว้เสียเลยว่า จนตลอดชีวิต. ฉะนั้น **ข้อ ๑. การทำความเข้าใจกันระหว่างศาสนา** ก็เป็นสิ่งที่ต้องทำ และคงจะทำต่อไป แล้วก็ทำมากขึ้น.

แล้ว **ข้อ ๒.** ข้อที่ว่า **ทำให้ทุกคนเข้าถึงหัวใจของศาสนาของตน ๆ.** นี่มันสำคัญมาก ถ้าแต่ละคน ๆ ไม่เข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของตน ๆ แล้ว จะเป็นเหตุให้เขารู้สึกว่า ศาสนาแต่ละศาสนามันแตกต่างกัน จนเป็นข้าศึกแก่กัน ; แต่ **ถ้าทุกคนเข้าถึงหัวใจแท้ ๆ ของศาสนาของตนแล้วนั่นแหละ จึงจะรู้สึกว่า ทุกศาสนามีความเหมือนกัน ตรงที่ต้องการให้คนหมดความเห็นแก่ตัว** จนกระทั่งหมดตัวตน ไม่มีกิเลส ไปตามอำนาจแห่งตัวตน. เขาจะเข้าใจข้อนี้ได้ ก็ต่อเมื่อเข้าใจถึงหัวใจแห่งศาสนาของแต่ละคน ๆ เท่านั้น.

อาตมาบอกคนที่มาเยี่ยมมาหาจนเป็นเพื่อนฝูงกัน แต่เขาเป็นฝรั่งบ้าง, เป็นคริสเตียน. อาตมายังบอกเขาว่า ***ไม้กางเขน*** เครื่องหมายกางเขนที่แขวนอยู่ที่คอของคุณนั่นแหละ ***คือหัวใจของพุทธศาสนา. ไม้กางเขนนั้นมันเป็นสัญญลักษณ์แห่งการตัดเสียซึ่งตัวกูและของกู.*** ไม้อันที่ยืนเป็นเสา คือตัว "I" นั่นแหละ มันคือตัวฉันหรือตัวกู, แล้วอันขวางนั่น คือตัดเสียซึ่งฉันและกู. สัญญลักษณ์กางเขนก็คือ **สัญญลักษณ์แห่งการตัดเสียซึ่งตัวกูและของกู ;** นั่นคือหัวใจของพุทธศาสนา. เขาพึงด้วยความยินดี ด้วยความพอใจ เพราะว่ามันมีผลทำให้รักใคร่กันได้.

เดี๋ยวนี้พุทธบริษัทเรา ไม่มองเห็นว่า ไม้กางเขนมันมีความหมายอย่างนั้น กลับรู้สึกรังเกียจ ว่าเป็นสัญญลักษณ์ของศาสนาอื่น, หรือเป็นสัญญลักษณ์ของการจับมาฆ่าเสียให้ตาย. ไม้กางเขนนั่นเขาไว้ทรมานคน ไว้ลงโทษคนที่มีโทษถึงตาย แล้วตรึงไม้กางเขน, เราก็รู้สึกขยะแขยง, แต่ชาวคริสต์เขาถือเป็นสัญญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ของพระ

เยซู ผู้เสียชีวิตเพื่อไถ่บาปของมนุษย์ คือยอมเสียชีวิตเพื่อให้มนุษย์รู้จักพระเจ้า. เขาว่าเป็นบันไดสำหรับไปหาพระเจ้า จะไปหาพระเจ้าต้องไปทางสัญญลักษณ์ กางเขน. เราก็บอกเขาว่า จะไปสู่นิพพาน หรือสิ่งสูงสุด ก็ต้องไปทางสัญญลักษณ์กางเขน ก็คือตัดตัวกูเสีย หมดตัวกูแล้วก็ถึงนิพพาน อย่างนี้เป็นต้น.

นี้อาศัยการที่เข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของตน ๆ เท่านั้น จึงจะทำความเข้าใจ ประนีประนอมอะไรกันได้ ทำนองนี้. ฉะนั้นจึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่คนแต่ละคน จะต้องเข้าใจถึงหัวใจแห่งศาสนาของตน ๆ จึงจะทำความเข้าใจกับศาสนาอื่นได้, คือเอาเนื้อหาสาระอันแท้จริงเป็นหลัก. อย่าเอาผิวเปลือกนอก พิธีรีตอง แต่งเนื้อแต่งตัวอย่างนั้นอย่างนี้เป็นหลัก; นั้นมันไม่ทำให้เข้ากันได้; แต่ถ้าเอาเนื้อในมาเป็นหลัก แล้วมันก็จะเข้ากันได้.

เรื่องนี้เคยเปรียบเทียบให้ฟังว่า เหมือนกับน้ำทั้งหลาย หลาย ๆ ชนิด น้ำหวาน น้ำส้ม น้ำบ๊สสาวะ น้ำครำ น้ำฝน น้ำกลั่น น้ำอะไรก็ตาม, ในนั้นมีน้ำทั้งนั้น, มีน้ำอันบริสุทธิ์ทั้งนั้น, ในน้ำฝนก็มีน้ำอันบริสุทธิ์, ในน้ำบ๊สสาวะ ในน้ำครำมันก็มีน้ำอันบริสุทธิ์; แต่มันมีของสกปรกเจืออยู่. นี้เราเอาสิ่งที่เข้าไปเจือนั้นออกเสีย ก็จะเหลือแต่น้ำบริสุทธิ์ได้ด้วยกันทุกน้ำ.

นี่เราจึงมองเรื่องของศาสนาทั้งหลาย ว่ามันจะผิดกันบ้าง ก็เรื่องของเปลือกนอก, แต่เนื้อในแท้ ๆ แล้ว ก็คือธรรมะ สำหรับทำให้คนพ้นจากความยึดถือตัวตน แล้วก็ไม่มีความทุกข์; นี่มันอยู่ที่ตรงนี้.

ขอให้เราตั้งใจ ที่จะเข้าถึงหัวใจของพระศาสนา ของคน ๆ ด้วยกันทุก ๆ คน ด้วยกันทุก ๆ ศาสนา, แล้วก็จะพบสิ่งที่เป็นน้ำ ที่เหมือนกันหมด แล้วเราก็จะรัก



ใคร่กัน. เราก็จะพูดได้สนิทเต็มปากว่า สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น ; เพราะว่าเขาจะถือศาสนาอะไรก็ตามใจ แต่เขาก็มีปัญหา ด้วยความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ด้วยกันทั้งนั้นแหละ, มันเหมือนกันอย่างนั้น. นี้เราจะมาหาวิธีที่จะแก้ปัญหาเหล่านี้ให้ได้ มันแก้ได้ ก็ต้องเรียกว่าเหมือนกัน ; แม้ว่าวิธีจะต่างกันบ้าง แต่ถ้ามันได้ผลเป็นอย่างเดียวกันมันก็ใช้ได้. ฉะนั้นเราจึงต้องเข้าถึงหัวใจของศาสนาของตนเสียก่อน, แล้วจึงค่อยทำความเข้าใจกันในระหว่างศาสนา, เพื่อทำการเปรียบเทียบ ก็จะทำได้ดี.

ทีนี้ปณิธานใน ข้อที่ ๓ ที่ว่า จะช่วยให้ทุกคนถอนตัวออกมาเสียจากวัตถุนิยม นั่นแหละยิ่งสำคัญ. ถ้าว่าไม่ถอนตัวออกมาเสียจากวัตถุนิยม, ไปนับถือศาสนาวัตถุนิยม แล้วก็ไม่มีศาสนาไหนเลย นอกจากศาสนาเนื้อหนัง. **ศาสนาอันแท้จริง ต้องการจะให้คนไม่หลงในวัตถุนิยม,** ทุกศาสนามุ่งหมายอย่างนี้. ผลที่จะได้รับจากทุกๆ ศาสนา มันก็อยู่ตรงที่คนถอนตัวออกมาเสียจากวัตถุนิยมได้, มาเป็นอิสระ, ไม่ตกเป็นทาสของกิเลส.

ฉะนั้น **ปณิธานทั้ง ๓ ข้อนี้ มันเกี่ยวข้องกัน อย่างที่จะแยกกันไม่ได้** ในการที่จะทำการเปรียบเทียบระหว่างศาสนา, คือต้องเอาหัวใจศาสนามาเปรียบเทียบกัน, แล้วก็เปรียบเทียบกันในข้อที่ว่า ทุกศาสนาต้องการจะเอาชนะวัตถุนิยม, นี้จริงไหม ?

ทีนี้เมื่อ **ปณิธานของอาตมาเป็นส่วนตัว** มีอยู่อย่างนี้ ก็ต้องหาโอกาสทำอย่างนี้, แล้วก็ได้ **พยายามทำมาเรื่อยๆ** คราวละเล็กละน้อย ในการทำความเข้าใจในระหว่างศาสนา. แต่มาถึง **บัดนี้** อยากจะทำจริงสักหน่อย คือ **จะบรรยายเป็นคำบรรยายทั้งชุดเลย เพื่อการเปรียบเทียบระหว่างศาสนา** เป็นครั้งๆ ไป, และก็ให้ชื่อของเรื่องนี้ว่า **ใจความแห่งคริสตธรรม เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ.**



ทำไมยกเอามาแต่ศาสนาคริสต์? ก็เพราะเห็นว่ามันพอ คือเอาศาสนาคริสต์เป็นหลัก **ในบรรดาศาสนาที่มีพระเจ้าเป็นเครื่องยึดถือ เราเอาศาสนาคริสต์เป็นหลักศาสนาเดียวก็พอ.** ศาสนายิวหรือศาสนาอิสลามก็มีหลักเกณฑ์อย่างเดียวกัน, คือ **ในบรรดาศาสนาที่มีพระเจ้าฝ่ายตะวันตกนั้น มันก็มีหลักเกณฑ์อย่างเดียวกัน.** ฉะนั้นขอให้เข้าใจว่า มันก็เท่ากับทำความเข้าใจระหว่างศาสนาทุกศาสนา.

ประโยชน์ในการเข้าใจกันระหว่างศาสนา.

ทีนี้ก็อยากจะบอกถึงประโยชน์ล่วงหน้า ว่ามันจะมีประโยชน์อะไร ในการที่จะทำความเข้าใจระหว่างศาสนา. ขอให้คิดดูว่า **ถ้าทุกๆ ศาสนา มีผู้เข้าถึงหัวใจแล้ว มันเข้ากันได้,** ไม่เป็นที่รังเกียจแก่กันและกันนี้ มันจะมีประโยชน์อะไร?

อาตมาอยากจะกล่าวว่า มันมีประโยชน์หลายชั้นทีเดียว **ข้อที่ ๑ มันจะเป็นผลดีในระหว่างชาติ,** คือชาติต่างๆ ในโลกนี้ก็มีกันหลายสิบชาติ **แต่ละชาติก็มีศาสนาของตนๆ,** แล้วก็ยึดมั่นในศาสนาของตนๆ, **ดูหมิ่นดูถูกศาสนาของชาติอื่นๆ.** แล้วบางทีก็เอาศาสนานั่นแหละ **เป็นเครื่องทำความแตกต่าง, ไม่รักไม่สามัคคีกันได้.** บางทีก็เอาศาสนาเป็นเครื่องมือทางการเมือง เพื่อจะกลืนชาติอื่น ด้วยจิตที่ไม่เป็นธรรม คือด้วยจิตที่ไม่หวังได้หวังดีอะไร. นี่คือการที่เรามีศาสนาเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน. ถ้ามันกลายเป็นว่า มีศาสนาที่เข้ากันได้ หรือเป็นอย่างเดียวกันโดยหัวใจแล้ว, การกระทำอันเป็นปฏิปักษ์กันอย่างนี้มันก็มีไม่ได้. นี่อาตมาเห็นว่ามันเป็นผลดี ในระหว่างชาติต่างๆ ที่มีอยู่ในโลกนี้ ถ้าเราทำความเข้าใจกันได้ ในระหว่างศาสนา, แล้วทำให้ศาสนาเข้ากันได้. **ข้อแรก จะมีผลดีในระหว่างชาติต่างๆ ในโลก.**

ข้อที่ ๒ มันจะมีผลดีแม้ภายในชาติชาติเดียว, ในชาติเดียวก็มีคนถือศาสนาหลายศาสนา. บางทีก็ยึดเอาศาสนานั้นแหละเป็นเครื่องมือ สำหรับทำการขัดแย้งต่อกันและกัน; แม้ในประเทศไทยเรานี้ ก็มองเห็นได้ว่า ข้อขัดแย้งในทางศาสนา, ก็เป็นเครื่องทำความยุ่งยากลำบาก หรือกระทบกระทั่งเบียดเบียนกันก็มี. เช่นทางปักษ์ใต้ถือศาสนาหนึ่ง, ภาคกลางภาคเหนือถืออีกศาสนาหนึ่ง, เป็นเหตุให้มองกันเหมือนกับว่าเป็นคนละพวกหรือเป็นคนละชาติ. แล้วก็อาศัยศาสนานั่นแหละ เป็นเครื่องแบ่งแยกให้มันเป็นส่วนน้อย ๆ ไป; เช่นเดียวกับที่ประเทศอินเดียถูกแบ่งแยกออกเป็นเสี่ยง ๆ ตามพวกที่ถือศาสนาอะไร, อย่างนี้เป็นต้น.

ผลดีจะเกิดขึ้นในชาติ แม้ว่าถือศาสนาต่างกัน, แล้วก็ยัง **เข้ากันได้สนิทเหมือนน้ำกับน้ำนม;** ถ้าไม่อย่างนั้นแล้ว มันก็จะเหมือนน้ำกับน้ำมันเรื่อยไป จะเอามาใส่ในไหเดียวกัน มันก็ยังไม่เข้ากัน, มันก็มีเรื่อง. ฉะนั้นถ้าเราอยู่ร่วมชาติประเทศกัน แม้ว่าเราจะถือศาสนาต่างกัน; แต่ **ถือหัวใจของศาสนาอันแท้จริง ที่มันเข้ากันได้ ปัญหามันก็จะไม่มี,** แม้ในทางการเมือง เช่นการจะแบ่งแยกดินแดน เป็นต้น.

ข้อที่ ๓ มันจะ **เป็นผลดีระหว่างญาติ,** คนเราทุกคนย่อมมีญาติ. ที่นี้บางทีญาติบางคนถือศาสนาอื่น แล้วก็รู้สึกตะขิดตะขวง บางทีก็ขยะแขยง; เพราะว่าเราไม่รู้ว่าศาสนาของเขานั้นมันคืออย่างไร, แม้แต่ศาสนาของเราเอง เราก็ยังไม่รู้ว่าเป็นอย่างไร, เราก็ยังไม่เข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของเรา, เราก็ยิ่งไม่เข้าใจถึงหัวใจของศาสนาของผู้อื่น แม้ที่เป็นญาติของเรา. ฉะนั้นในหมู่ญาติที่เผอิญไปถือศาสนาต่างกัน มันก็หาความรักใคร่อันแท้จริงไม่ค่อยจะได้. ถ้าเราทำให้ศาสนาเข้ากันได้ มันก็ไม่มีปัญหาในเรื่องนี้.

ที่นี้ก็จะดูถึงว่า **ข้อที่ ๔ เป็นผลดีระหว่างบุคคล** เราอยู่ในแผ่นดินนี้ มันก็อยู่กันเป็นคน ๆ แต่ละคน ๆ. ไม่ได้เป็นญาติกัน แต่ก็อยู่กันเป็นคน ๆ แล้วก็ถ้ามีศาสนา ที่มีหัวใจเป็นอันเดียว เรียกชื่อต่างกัน แต่เนื้อแท้เนื้อในเข้ากันได้ ไม่รังเกียจกัน ปัญหาระหว่างบุคคลก็ไม่มี ที่จะมีน้ำใจชนิดที่ไม่สนิทสนม ไม่รักใคร่ไม่กลมเกลียว. ที่นี้ถ้าเราจะมีเพื่อนเข้ามาสักคน แต่พอเห็นว่าเขาถือศาสนาอื่น เราก็นึกระแวง ไม่ไว้ใจเสียบ้างแล้ว, เราก็นึกรังเกียจล่วงหน้าเสียบ้างแล้ว, มิตรภาพก็ขยายตัวออกไปไม่ได้ ในระหว่างบุคคลที่ถือศาสนาต่างกัน. นี่เราจะเห็นว่า **ถ้าทำความเข้าใจกันได้ระหว่างศาสนา มันก็มีผลดี** แม้ในการสังคมกันระหว่างบุคคลแต่ละบุคคล.

ที่นี้ **ข้อที่ ๕** ข้อสุดท้าย **จะเป็นผลดีแม้ระหว่างผัวเมีย.** ผัวเมียบางคู่ไม่ถือศาสนาเดียวกัน ในศาสนาคริสเตียน มีบทบัญญัติ เช่นคำสอนของเปาโลนี้ ก็อนุญาตให้แต่งงานกับคนต่างศาสนาได้, พวกที่เป็นคริสตศาสนิกชน แต่งงานกับคนศาสนาอื่นได้ เขาไม่ได้ห้าม. แต่ลองคิดดูเถิดว่า ผัวเมียกันถือศาสนาต่างกัน, แล้วเขาเข้าใจกันไม่ได้ ในความต่างกันระหว่างศาสนา มันจะสนิทสนมกันได้อย่างไร; มันต้องมีเรื่องรบกวนประสาท. ความรักที่มาจากกิเลสหรืออะไรก็ตามที มันอยากจะแต่งงานกัน; แต่มันมีศาสนาต่างกัน, แล้วก็ผืนแต่งงานกัน, แล้วก็รู้สึกอะไร ๆ ที่ค่อนข้างจะไม่สนิทสนมกัน มันก็เป็นโรคประสาทได้. ฉะนั้นถ้าเรา **ทำความเข้าใจได้ในระหว่างศาสนาแล้ว ก็จะไม่มีปัญหาอะไร** แม้ในระหว่างผัวเมียที่ถือศาสนาต่างกัน.

อาตมาเห็นประโยชน์อย่างนี้ จึงพยายามหาช่องทาง ที่จะทำความเข้าใจกันในระหว่างศาสนา ให้เข้าถึงเนื้อในของศาสนา, แล้วเราก็จะกลายเป็นคน ๆ เดียวกันได้, ถือศาสนาเดียวกันได้, ภายนอกจะมีรูปร่างต่างกัน เรียกชื่อต่างกัน ก็ไม่เป็นไร. นี่คือผลหรืออานิสงส์ ที่อยากจะบอกให้ล่วงหน้า ว่าถ้าเราถือศาสนาที่เข้ากันได้แล้ว มันจะเป็นผลดีอย่างนี้.

พึงศึกษาศาสนาเปรียบเทียบด้วยใจเป็นธรรม.

ที่นี้ก็จะพูดถึงการเปรียบเทียบ คือการศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ; ถ้าเราไม่ทำการศึกษาเปรียบเทียบ เราก็จะไม่พบความเหมือนกัน. แต่ขอบอกให้ทราบว่าการเปรียบเทียบนั้น มันมีผลเป็น ๒ ทาง; ตามปกติ *การเปรียบเทียบนี้จะมีผลเป็น ๒ ทาง : ทางหนึ่ง* มันเปรียบเทียบให้เห็นว่า แตกต่างกัน แยกกัน *เข้ากันไม่ได้. อีกทางหนึ่ง* ก็เปรียบเทียบให้เห็นว่า มัน *เหมือนกันโดยสาระสำคัญ แล้วก็เข้ากันได้.*

ฉะนั้นระวังให้ดี ที่พูดว่าเปรียบเทียบนั้น มีเป็น ๒ ทางตรงกันข้าม : ทางหนึ่งยิ่งเปรียบเทียบยิ่งเห็นความแตกต่าง; เพราะมันทำด้วยใจที่จะค้นหาความแตกต่าง, ยิ่งเปรียบเทียบก็ยิ่งเห็นความแตกต่าง ก็เลยเกลียดน้ำหน้ากัน ไม่อยากมอง. อีกทางหนึ่ง ทำการ **เปรียบเทียบ ด้วยจิตใจที่เป็นธรรม** หรือด้วยความหวังดีก็ตาม ก็เปรียบเทียบไปในทางที่จะให้มันเข้ากันได้, มันก็เพื่อจะได้ร่วมมือกัน. ฉะนั้นระวังเถอะว่าการเปรียบเทียบนั้น มันจะให้ผลเป็น ๒ แพร่งอยู่อย่างนี้เสมอไป.

ถ้าจะเปรียบเทียบกันระหว่างศาสนาแล้วละก็ จะต้องทำการเปรียบเทียบให้ดี **ด้วยจิตใจที่เป็นธรรมก่อน** แล้วก็ด้วยความหวังดีต่อโลก หวังดีต่อมนุษย์. เรา **จะทำการเปรียบเทียบระหว่างศาสนานี้ ก็เพื่อให้เป็นประโยชน์ ให้เป็นผลดีต่อทุกคนในโลก** หรือต่อโลก. ถ้าเราตั้งใจอย่างนี้แล้ว เราจะพบหนทาง หรือพบสิ่งที่มันเข้ากันได้ กลมกลืนกันไปได้เรื่อย ไม่มีการแตกแยก; ฉะนั้นการเปรียบเทียบที่เราจะทำกันเรื่อย ๆ ไปนี้ เป็นการเปรียบเทียบด้วยความหวังดี ต่อมนุษย์ในโลก หรือต่อศาสนานั่นเอง.

ที่นี้ก็มาถึงการที่จะเปรียบเทียบนั้น มันขึ้นอยู่กับการตีความตีถ้อยคำก็ได้, ตีความในท้องเรื่องเนื้อเรื่องเป็นประเด็น ๆ ไปก็ได้; มันต้องตีความให้ถูกต้อง ให้เหมาะสำหรับจะเอามาเปรียบเทียบ; เพราะมันอาจจะตีความไปในทางที่ให้ไกลออกไป ๆ ไม่เหมาะที่จะมาเปรียบเทียบ, คือว่ายิ่งเอามาเปรียบเทียบแล้วก็ยิ่งเห็นแตกต่าง ไม่เห็นไปในทางที่จะให้เข้ากันได้. ฉะนั้นเราจะต้องตีความของหัวข้อของศาสนา หรือ หลักธรรมนั้น ๆ ให้ถูกต้อง ให้เหมาะสำหรับจะเอามาเปรียบเทียบ.

ต้องรู้จักความหมายในภาษาธรรมะด้วย.

และอีกอย่างหนึ่ง ก็ต้องรู้จักใช้ภาษาธรรม, อย่ารู้จักใช้แต่ภาษาคน. ความหมายในภาษาธรรมนั้น ก็พูดกันมามากแล้ว คงจะยังจำได้กันอยู่ทุกคน; ว่าในภาษาที่คนเราพูดนี้ มีอยู่สองชนิด ภาษาคนก็มี ภาษาธรรมก็มี โดยเฉพาะในทางศาสนาแล้ว ก็ยิ่งมีเป็น ๒ ภาษา. เช่นว่าความตายอย่างนี้ ตายทางเนื้อหนังมังสา เอาไปฝังเอาไปเผา นี้ก็เป็นตายในภาษาคน; ถ้ามันตายจากความดี ตายจากความหมดดี มีแต่ความทุกข์ นี้ก็เรียกว่าตายในภาษาธรรม. เกิดจากท้องแม่ นี้ก็เรียกว่าเกิดในภาษาคน, ถ้าเกิดด้วยอำนาจอวิชชา ตัณหา ว่าตัวกูว่าของกูเป็นอุปาทานอย่างนี้ ก็เรียกว่าเกิดในภาษาธรรม. ตัวอย่างในภาษาคนภาษาธรรมมีอยู่มาก ในพระพุทธศาสนา.

ในศาสนาอื่น โดยเฉพาะศาสนาคริสเตียน ที่เราจะทำการเปรียบเทียบก็เป็นอย่างนั้นเหมือนกัน; เช่นคำว่าตายอย่างนี้ ตายอย่างภาษาคนตายก็มี, ตายในความหมายภาษาศาสนาก็มี. เช่น *พระเจ้าสั่งว่า ผัวเมียคู่นี้อย่ากินผลไม้ของต้นไม้นี้เข้าไป กินแล้วจะตาย;* มันก็ไม่ตายอย่างที่เรียกว่าเอาไปเผาไปฝัง; แต่มันตายชนิดที่

เรียกว่ามีบาปเกิดขึ้น สำหรับจะต้องเป็นทุกข์ทรมานต่อไป, คือเขาไปยึดถือเรื่องความดีความชั่วเข้าแล้วก็ตาย คือมีความทุกข์ตลอดไป อย่างนี้เป็นต้น.

ฉะนั้น **เราจะต้องยอมตีความในภาษาธรรม ให้ถูกต้องด้วยกันทุกศาสนา**, แล้วก็เอามาใช้ทำการเปรียบเทียบ. การเปรียบเทียบนั้นก็จะมีประโยชน์อย่างยิ่ง, คือเปรียบเทียบสำหรับให้มันเข้ากันได้ ให้มันร่วมมือกันได้ในที่สุด.

จะยกตัวอย่างให้ฟัง ที่ว่ามันน่าขันก็น่าขัน น่าเศร้าก็น่าเศร้า : เมื่อชาวคริสต์กับชาวพุทธเขามาทำการสนทนากัน เพื่อจะให้เกิดความเข้าใจต่อกัน; พวกที่เป็นชาวพุทธในประเทศลังกาบางคน เขาก็แย้งว่ามันเป็นไปไม่ได้, เช่นว่าท่านมีพระเจ้า เราไม่มีพระเจ้าอย่างนี้ เข้ากันไม่ได้เสียแล้ว. ฉะนั้น ***อย่ามาพยายามให้ป่วยการ ศาสนาฉันไม่มีพระเจ้า, ศาสนาคุณมีพระเจ้า,*** ก็พูดกันไม่ได้, ก็ไม่ต้องพูดกัน.

บางทีก็**กระแหนะกระแหนมากไปถึงว่าพระศาสดาของคุณเป็นลูกพระเจ้า**, พระศาสดาของฉันเป็นลูกคน; ฉะนั้น จะพูดกันได้อย่างไร? นี่เขากระแหนะกระแหนพระเยซูเป็นลูกพระเจ้า, ส่วนพระพุทธเจ้านั้นเป็นลูกคน.

หรือว่าศาสนาของคุณมันพูดลงมาจากข้างบนโน้น, ศาสนาของฉันนี้มันพูดขึ้นมาจากข้างล่างอะไรนี้ **มันหาแง่ที่จะกระแหนะกระแหน** กระทบกระเทียบกันอย่างนี้มันก็เลยพูดกันไม่รู้เรื่อง. อย่างที่เรามักจะยืนยันว่า ศาสนาพุทธเป็นศาสนาปัญญา, ศาสนาคริสต์นั้นเป็นศาสนาศรัทธา, จะเอามาเปรียบเทียบกันได้อย่างไร. แล้วก็ไม่ยอมทำการเปรียบเทียบ; แล้วก็มองกันไปในแง่ที่ดูหมิ่นถิ่นแคลนซึ่งกันและกัน. ถ้าขืนมองกันอย่างนี้แล้ว มันไม่มีทางจะทำได้ สำหรับการเปรียบเทียบให้รักใคร่ ให้กลมกลืนกัน.

ในข้อที่ยืนยันว่า ฉันไม่มีพระเจ้า แกมีพระเจ้าอย่างนี้; มันก็ต้องพูดเสียใหม่ว่า ฉันก็มีพระเจ้าในความหมายอย่างหนึ่ง. เช่นที่เราพูดกันที่นี่ว่า **มีกฎของธรรมะ, สัจจธรรมนี้เป็นพระเจ้า ก็มีพระเจ้าด้วยกัน** คือมีสิ่งที่สร้างสิ่งทั้งปวงมาด้วยกัน, มีสิ่งที่ควบคุมสิ่งทั้งปวง, มีสิ่งที่ทำลายสิ่งทั้งปวง, มีสิ่งที่ดูแลสัตว์โลกตลอดเวลาในที่ทั้งปวง. นี่ก็มีเหมือนกัน อย่างนี้ก็พูดกันได้ มีพระเจ้าด้วยกัน รูปร่างจะแตกต่างกันนั้นไม่เป็นไร; แต่เรามีพระเจ้าที่ทำหน้าที่ได้อย่างเดียวกน.

ข้อที่ว่าพระเยซูเป็นลูกพระเจ้า พระพุทธเจ้าเป็นลูกคนนี้ มันก็ไม่แปลก เพราะมันไม่ได้อยู่ที่ตรงนั้น มันสำคัญอยู่ที่ว่าท่านสอนว่าอย่างไร. ถ้าท่านสอนไม่ให้เห็นแก่ตัวเหมือนกันแล้ว มันก็ควรจะไปด้วยกันได้. ที่จะไปกระแหนะกระแหนว่า แกพูดมาจากข้างบน ฉันพูดขึ้นไปจากข้างล่างนี้; ถ้ามันเรื่องเดียวกัน มันจะเป็นไรไป.

เพื่อให้คำสอนศักดิ์สิทธิ์ขึ้น เขาพูดว่า ธรรมนี้ประทานมาจากเบื้องบน, มาจากพระเจ้าเบื้องบนนี้มันก็ได้เหมือนกัน. นี้เราต้องการจะมีบัญญามองเห็นจริง ไม่ต้องเชื่ออะไรที่มองไม่เห็นตัว เราก็พูดว่าพระพุทธเจ้านี้เป็นมนุษย์ ท่านตรัสรู้ แล้วท่านก็พูด พูดอย่างมนุษย์, พูดในเมืองมนุษย์ แล้วส่งขึ้นไปให้ถึงพวกเทวดา เรียกว่าก็พูดขึ้นไป มันก็ได้เหมือนกัน; เพราะเรื่องที่พูดนั้นมันสามารถที่จะดับทุกข์ของมนุษย์ได้ หรือเรื่องไม่เห็นแก่ตัวด้วยกัน.

เราอย่าใช้วิธีที่จะแตกกันกัน ให้มันเกิดความแตกต่าง หรือเข้าใจกันไม่ได้ เราใช้วิธีที่เอาผลประโยชน์อันสูงสุดเป็นที่ตั้ง แล้วมันก็พูดกันได้.

ทุกศาสนามุ่งสอนให้มนุษย์ได้สิ่งดีที่สุด.

ทุกศาสนาก็ต้องการจะให้มนุษย์ได้รับสิ่งที่ดีที่สุด ที่สูงสุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ; ไม่มีศาสนาไหนที่ต้องการให้มนุษย์ได้รับสิ่งที่เลว ๆ หรือว่าธรรมดาสามัญ. ทุกศาสนาเขาจะแสดงออกมา ในลักษณะที่จะให้มนุษย์ได้บรรลุ ได้ถึง ได้รับสิ่งที่สูงสุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ.

ฉะนั้นเรามองเห็นหัวอกเขาหัวอกเรา ว่าล้วนแต่ต้องการที่จะให้ได้รับสิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้รับ ด้วยกันทั้งนั้น. เราก็ไม่ต้องหาแง่ที่จะขัดขวางกัน แล้วมีแง่อะไรสักนิดหนึ่งก็เอามาใช้แตกกันประชดประชันกัน เหมือนที่ได้ทำกันมาแต่ก่อน, มันควรจะเลิกกันเสียที.

ให้ทุกศาสนาสอนเรื่องเดียวกัน ความมุ่งหมายอย่างเดียวกัน คือความจริงของธรรมชาติ แม้จะใช้คำพูดต่างกัน มันก็เป็นความจริงของธรรมชาติ. เช่น เราต้องรักกัน ต้องถือว่าเป็นเพื่อนเกิดแก่เจ็บตายด้วยกัน นี้มันเป็นความจริงของธรรมชาติ; จะพูดในรูปประโยคอย่างอื่นอย่างไหนก็สุดแท้ หรือว่าใครเป็นผู้พูดผู้สั่งอะไรก็ได้ทั้งนั้น. แต่ขอให้ทุกคนประพฤติอย่างนี้ก็แล้วกัน. นี้ถ้าเราถือหลักกันอย่างนี้แล้วเราก็จะทำการเปรียบเทียบระหว่างศาสนาได้ แล้วก็ได้ผล, คือทำให้เข้ากันได้.

จะมีพระเจ้าอย่างบุคคลหรือไม่มีบุคคล ผลก็เป็นสุขด้วยกัน.

เมื่อพูดถึงศาสนาคริสต์ กับ ศาสนาพุทธ มันก็มีผู้ที่ได้พูดไว้ว่า มันมีอะไรเกี่ยวเนื่องกัน คือศาสนาในอินเดียได้เกิดขึ้นนมนานมาแล้ว ถือพระเจ้าอย่าง

บุคคล เป็นเทวดา เป็นสัตว์พิเศษอะไร เป็นพระเจ้า, แล้วก็เกิดแบ่งแยกเป็นว่า **พวกหนึ่งพระเจ้านั้นมีแต่องค์เดียว. อีกพวกหนึ่งว่า พระเจ้ามีได้หลายองค์,** เราต้องมีพระเจ้าหลายองค์ เรามีพิธีที่จะทำให้ถูกใจพระเจ้าทุก ๆ องค์. ทีนี้พวกที่ถือว่ามีองค์เดียวนั้นมันสู้ไม่ได้ก็เลยอพยพไปทางทิศตะวันตก ไปเป็นต้นกำเนิดแห่งศาสนาของชนชาติเซมิติค คือศาสนายิวหรือศาสนาคริสเตียน. นี่ในหลวง *รัชกาลที่* ๖ ท่านมีความเห็นอย่างนั้น เขียนไว้อย่างนี้ เชื่ออย่างนี้ *อ้างหลักฐานต่าง ๆ มา ว่าศาสนาของพวกเซมิติค* คือศาสนายิว ศาสนาคริสต์ กระทั่งลงมาถึง *ศาสนาอิสลามนี้ ถือพระเจ้าองค์เดียว* ก็พวกที่แยกตัวออกไปจากอินเดียที่ถือศาสนามีพระเจ้าหลายองค์ อย่างนี้เป็นต้น.

ฉะนั้น เราก็จะมองไปในแง่ว่า มันเคยสัมพันธ์กัน องค์เดียวหรือหลายองค์ก็ล้วนแต่ให้ทำอะไรเหมือน ๆ กัน, เพียงแต่ว่าคำสั่งทั้งหมดนั้น มันมารวมอยู่ในพระเจ้าองค์เดียว หรือว่าแยกเป็นองค์ ๆ, อันนี้มันไม่แปลก.

ทีนี้เขามีพระเจ้าอย่างบุคคล มีสิ่งสูงสุดเหนือมนุษย์อย่างบุคคล. เกิดศาสนาพุทธขึ้นมาว่า ไม่ใช่บุคคล, เราไม่ถือว่ามีบุคคล. **เราถือว่า มีสิ่งหนึ่งที่ทำหน้าที่อย่างนั้นได้ โดยไม่ใช่บุคคล;** สิ่งนั้นคือธรรมะหรือพระธรรม, หรือกฎของธรรมชาติ, เช่น *กฎของอิทัปปัจจยตา* เป็นต้น; *ทำหน้าที่สร้างโลก ควบคุมโลก ทำลายโลก* อะไรก็ได้ *เหมือนกับที่พระเจ้าทำได้.* ทางฝ่ายนี้ก็แยกตัวออกมามีพระเจ้าอย่างที่มิใช่บุคคล ในเมื่อพวกโน้นสองพวกสามพวก ยังคงมีพระเจ้าอย่างบุคคล.

ทีนี้ก็มาทำความเข้าใจกันดูเถอะว่า มันจะแปลกอะไร จะบุคคลหรือไม่บุคคล, มันต้องมาดูตรงที่ว่า พระเจ้าต้องการให้ทำอะไร. พอไปดูเข้าจริง **พระเจ้าต้องการให้ทำสิ่งที่เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่มนุษย์ทุกคน** : ให้ทำลายความเห็นแก่ตน, รับใช้

พระเจ้าด้วยการไม่เห็นแก่ตน แล้วให้เห็นแก่ผู้อื่น, พระเจ้าต้องการให้ช่วยผู้อื่น. เพราะฉะนั้น ถ้าใครจะฟังคำสั่งพระเจ้า ก็ต้องไม่เห็นแก่ตัว แล้วก็ต้องเห็นแก่ผู้อื่น; ที่นี้เราก็ต้องเชื่อพระเจ้าและทำตามพระเจ้า.

แล้วเขาพูดว่า เราต้องอ้อนวอนพระเจ้า; เราก็ตีความของคำว่าอ้อนวอนให้ถูกต้อง. อ้อนวอนเหมือนกับขอทาน อย่างนั้นมันก็ไปอย่างหนึ่ง, ที่นี้อ้อนวอนด้วยทำให้ถูกใจ โดยไม่ต้องอ้อนวอนพิรี้พิไร แต่ว่าทำให้ถูกใจ. เราพยายามประพฤติปฏิบัติธรรมนี้ เพื่อให้ถูกใจพระเจ้าอย่างนี้ เป็นการอ้อนวอนยิ่งกว่า. เขาเรียกว่าคำอธิษฐาน จะเป็นการขอร้อง หรือเป็นการชมเชย หรือเป็นการอะไรต่อพระเจ้าก็ต้องทำอย่างอธิษฐาน; นี้แปลว่าตั้งใจมั่น ที่จะกระทำให้ถูกใจของพระเจ้ามากกว่า. ถ้าถือว่าพระเจ้าเป็นคนก็ทำให้ถูกใจคน ถ้าถือว่าพระเจ้าเป็นธรรม เป็นกฎของธรรม ก็ทำให้ตรงตามกฎของธรรม, ประพฤติให้ถูกให้ตรงตามกฎของพระธรรม, นั่นแหละคืออ้อนวอนพระเจ้า เพราะว่าได้ทำให้ถูกใจพระเจ้า แล้วก็จะได้รับผลตามที่ต้องการ.

ฉะนั้นไม่เป็นไร ที่ศาสนาฝ่ายโน้นเขาจะมีพระเจ้าอย่างคน แล้วก็อ้อนวอนพระเจ้าอย่างขออะไรจากคน, มันก็ได้เหมือนกัน เขามีวิธีการอย่างนั้น. แต่ในที่สุดเขาก็มีการอธิษฐาน, ทำให้ตรงตามความประสงค์ของพระเจ้า คือประพฤติดีนั่นแหละ. ที่นี้เราก็ไม่มีพระเจ้าอย่างคน; แต่มีพระเจ้าอย่างธรรม อย่างธรรมะ ก็เลยต้องอ้อนวอนด้วยการปฏิบัติให้ตรง ตามกฎของพระธรรม, แล้วผลก็ได้รับมาอย่างเดียวกันแหละ คืออยู่เป็นสุข ผาสุกอยู่ด้วยกัน.

มีพระเจ้าจริงก็ไม่มีทุกข์ทุกฝ่าย.

หลักธรรมในศาสนามันตรงกัน อย่างนี้; เรามีใจเป็นกลาง ไม่เข้าข้างใครกันเสียก่อน แล้วไปศึกษาดูให้เห็นชัด ว่าศาสนาโน้นที่เราเรียกว่า **โน้นฝ่ายโน้น** กับศาสนานี้ คือฝ่ายพุทธนี้ **ก็ต้องการจะไม่ให้มีตัวกูเป็นของกู.** นี่คำนี้พูดหยาบคาย, พังดูแล้วหยาบคาย ระคายหู แต่ก็จำเป็นต้องใช้คำอย่างนี้ เพื่อประหยัดเวลา. ถ้าเรามีพระเจ้า เราเชื่อพระเจ้า เราก็ไม่มีตัวกู; เพราะว่าพระเจ้าต้องการจะเรียกเอาตัวเราหรือตัวกูนี้ไปเป็นของพระเจ้าหมด คือมอบให้แก่พระเจ้าหมด, ตัวเราก็ไม่มีเหลือสำหรับจะมีกิเลส สำหรับเห็นแก่ตัว. มันไม่มีตัวกู สำหรับจะเห็นแก่ตัว, ถ้ามีพระเจ้าจริงๆ นะ.

ถ้าพวกฝ่ายโน้นอย่ามีพระเจ้ากันแต่ปาก **ถ้าเขามีพระเจ้ากันจริงๆ แล้วเขาก็จะไม่มีตัวกู-ของกู** เหมือนกัน; เพราะยกให้พระเจ้าหมด, ถวายให้พระเจ้าหมด ไปทำตามคำสั่งของพระเจ้าหมด. แม้แต่จะต้องตายอย่างนี้ เขาก็ถือว่าเป็นความประสงค์ของพระเจ้า; เพราะฉะนั้นเขาไม่เป็นทุกข์ เขาไม่มีปัญหาเพราะความเจ็บไข้หรือความตาย เพราะเขายกให้พระเจ้าเสียแล้ว. เขาก็ไม่มีปัญหาเรื่องเจ็บเรื่องตายเหมือนกัน, เขาไม่มีตัวกู เพราะว่าเขาเชื่อ หรือถือพระเจ้า.

ส่วน **ชาวพุทธเรานี้ ก็ถือว่าไม่มีตัวกู** เพราะมองเห็นตามที่เป็นจริงว่ามันไม่มีตัวกู; ฉะนั้นเมื่อจะเจ็บจะตายอะไร **ก็ไม่ต้องเป็นทุกข์ เพราะว่ามันเป็นธรรมดา ที่จะต้องเป็นอย่างนั้น,** ที่เป็นไปตามกฎแห่งอิทัปปัจจยตา, หรืออนิจจัง ทุกขัง อนัตตา, ก็ไม่เป็นทุกข์เพราะความเจ็บหรือความตาย. ถ้าเป็นพุทธบริษัทจริง มันก็ไม่เป็นทุกข์จริง. ที่นี้ถ้ายังกลัวเจ็บ กลัวตาย ยังร้องโวยวายอยู่ มัน

ก็ยังไม่เป็นพุทธบริษัท, ยังไม่เห็นธรรมะจริง, ยังไม่เข้าถึงพระเจ้าที่เป็นธรรมะจริง. เดี๋ยวมันจะสู้พวกที่เขามีความเชื่อในพระเจ้า แล้วก็ไม่กลัวเจ็บกลัวตายไม่ได้ก็ได้นะ, ระวังให้ดี.

เดี๋ยวนี้เป็นอันว่า **จะไม่มีตัวกูด้วยกันทั้งนั้น :** พวกหนึ่งไม่มีตัวกู เพราะยกให้พระเจ้าหมด, พวกหนึ่งไม่มีตัวกู เพราะมองเห็นตามที่เป็นจริงว่า มันไม่มีตัวกู. แต่แล้วมันเหมือนกันตรงที่ไม่มีตัวกู สำหรับจะเป็นทุกข์; ฉะนั้นเราก็ควรจะไปด้วยกันได้ คือแต่งงานด้วยกันได้ ไม่มีความทุกข์. ผัวจะเป็นคริสตังเมียจะเป็นพุทธ-บริษัทอะไรมันก็ได้; ถ้ามันเข้าถึงธรรมะอันแท้จริงอย่างนี้. นี่ขอให้ลองคิดกันในรูปนี้.

สิ่งสูงสุดสำหรับมนุษย์ ก็คือความไม่มีทุกข์เลย. **ทุกศาสนาต้องการให้ทุกคนได้รับสิ่งสูงสุด สิ่งสูงสุดนั้นคือไม่มีทุกข์เลย,** ไม่อาจจะเป็นทุกข์เลย เหมือนกับได้ของวิเศษอะไรมา แล้วทำให้ไม่ต้องเป็นทุกข์เลย.

เราจะได้ของวิเศษนี้มาจากไหน? ฝ่ายโน้น **เขาจะถือว่า** จากความเชื่อในพระเจ้า, จากความมอบอะไรทั้งหมดให้พระเจ้า. เราก็พูดได้ว่า **เราก็ได้มาจากการที่เรารู้จักปล่อยวาง,** รู้จักธรรมะ รู้จักสิ่งทั้งปวงตามที่เป็นจริง, รู้จักธรรมะในข้อนี้แล้วจิตมันก็ปล่อยวาง มันก็ไม่มีทุกข์; เรียกว่าทุกฝ่ายไม่มีทุกข์. แม้ว่า **วิธีที่จะปฏิบัติ** มันเดินกัน **คนละรูป;** แต่มันก็แต่เพียงวิธีภายนอก. **เนื้อแท้ต้องเหมือนกัน** คือไม่มีตัวกู; ต้องทำให้ถึงจุดที่ว่าไม่มีตัวกูกันเสียก่อน ตรงนี้จะเหมือนกัน, แล้วก็ไม่มีทุกข์. เอาตัวกูไปให้พระเจ้าเสียก็ได้ เอาตัวกูโดยให้สลายทำลายไปเสีย เพราะเห็นว่าโดยแท้จริงมันมีแต่ธรรมชาติ มันไม่มีตัวกู อย่างนี้ก็ได้.



วิธีปฏิบัติต่างกันเพราะเกิดแต่ละภูมิประเทศ.

ฉะนั้นเรามีวิธีที่จะทำให้หมดตัวกูแตกต่างกันบ้าง ก็ไม่เป็นไร; มันเหมือนกับกินยา, ไม่ต้องกินยาอย่างเดียวกันขนานเดียวกันหมดทุกคน มันก็แก้โรคเดียว ๆ กันนั้นได้; เพราะมันมีอะไรที่เหมาะสำหรับบุคคลแต่ละคนอยู่แล้ว.

เราถือว่า มัน **ต่างกันแต่เปลือกข้างนอก, หรือจุดเริ่มต้น** จุดตั้งต้น เพราะว่าเรามันเกิดมาต่างกัน. นี่ช่วยพิจารณาดูข้อนี้ ว่าเรามันเกิดมาต่างกัน โดยภูมิประเทศ, เกิดในประเทศที่ต่างกัน, เกิดในยุคสมัยที่ต่างกัน, เกิดในหมู่บุคคลที่มีวัฒนธรรมต่างกัน. เช่นว่าพุทธศาสนาเกิดในประเทศอินเดีย ตั้ง ๒๕๐๐ ปีมาแล้ว, ต่อมาราว ๆ ๕๐๐ ปี คริสศาสนาจึงเกิด, แล้วต่อมาราว ๆ อีก ๕๐๐ ปี ศาสนาอิสลามจึงเกิด, มันต่างกันตั้ง ๕๐๐ ๆ ปี; แล้วก็ในภูมิประเทศที่ต่างกัน แล้วในหมู่บุคคลที่ถือวัฒนธรรมต่างกัน. คนอยู่ในประเทศไหนก็ถือวัฒนธรรมของประเทศนั้น, ได้รับความรู้ขั้นต้น ขั้นพื้นฐาน ในบ้านในเรือนเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีมาต่างกัน.

ต่างกันอย่างยิ่ง ก็ในแง่ของความยึดถือ : ยึดถือผีสางเทวดา มีความเชื่อในสิ่งที่มองไม่เห็นตัว เป็นพื้นฐานอย่างนั้นมาก่อน นี้ก็พวกหนึ่ง, แล้วอีกพวกหนึ่งไม่ยึดถืออย่างนั้น นิยมสติปัญญา ถือเหตุผลเป็นหลัก นี้ก็พวกหนึ่ง, ก็เรียกว่ามัน **มีรากฐานแห่งจิตใจต่างกัน** เสียแล้ว. ฉะนั้นมันจึงต้องมีจุดตั้งต้นที่ต่างกัน; เปรียบเหมือนกับคนหนึ่งอยู่ทางทิศเหนือ, คนหนึ่งทางทิศใต้, คนหนึ่งทางทิศตะวันออก คนหนึ่งทางทิศตะวันตก, แล้วล้วนแต่จะเดินเข้ามาหาจุดศูนย์กลางตรงกลางด้วยกันทั้งนั้น. แล้วมันจะเดินเหมือนกันได้อย่างไร. เพราะมันมาจากจุดที่ตั้งต้นต่างกัน มันก็ต้องแตกต่างกันบ้าง; แต่เมื่อเดินมาถึงจุดศูนย์กลางแล้ว มันก็ต้องเหมือนกันทั้งนั้นแหละ มัน



มาถึงจุดกลางแล้ว มันจะเหมือนกันทั้งนั้น ไม่ว่าจะเดินมาจากทิศตะวันออก ตะวันตก ทิศเหนือ ทิศใต้.

ฉะนั้นเราต้องให้อภัย เราต้องยินยอมให้ สำหรับความแตกต่างกันในขั้นพิธีรีตอง ในขั้นที่เป็นจุดตั้งต้น หรือพิธีการวิธีการ, แล้วก็มาให้ได้ผลที่ว่าได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ มารวมอยู่เป็นจุดกลางที่นั่น คือพอมาถึงนั่นแล้ว ไม่รู้จักเป็นทุกข์อะไรอีกต่อไป, ไม่มีความทุกข์อะไรอีกต่อไป, ทำอย่างไร ๆ ก็ไม่มีความทุกข์ได้อีกต่อไป.

ที่จุดตรงนั้น พวกหนึ่งเขาจะเรียกชื่อว่าเมืองพระเจ้า ก็ตามใจเขาสิ เขาจะถือว่าบ้านพระเจ้าเมืองพระเจ้า เราเข้าไปหาพระเจ้า ไปอยู่กับพระเจ้าในเมืองพระเจ้า. ทีนี้เราอยากจะเรียกจุดตรงนั้นว่า พระนิพพาน ก็ต้องตามใจเราบ้างสิ. เราอยากจะเรียกว่าพระนิพพาน เราก็ควรจะเรียกได้; เอากันแต่ว่า ที่ตรงนั้นมันไม่มีความทุกข์เลย. เมื่อขึ้นมาถึงจุดที่ไม่มีความเห็นแก่ตัวแล้ว มันก็ไม่มีความทุกข์เลย, ก็เรียกว่า ได้รับสิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้รับ ด้วยกันทั้งนั้น. แล้วเราจะไปดูถูกดูหมิ่นกันทำไม ให้มันเกิดการแตกแยกเพื่อเป็นศัตรูกัน ในเมื่อมันไม่มีเหตุผลอะไรที่จะเกลียดชังกัน เพื่อเป็นศัตรูกัน; เพราะทุกคนมันก็ตะเกียกตะกายเพื่อให้ได้สิ่งที่สูงสุดที่ดีที่สุดสำหรับมนุษย์ ด้วยกันทั้งนั้นแล้ว, แล้วศาสนาทุกศาสนาก็มีความมุ่งหมายอันนี้.

การแบ่งศาสนาเป็นพวก ๆ.

ที่เขานิยมแบ่งกันให้เห็นชัด ๆ เขาแบ่งกันอย่างนี้ เรียกพวกที่หนึ่งว่า บัญญาธิกะ. พวกนี้อาศัยสติปัญญาเป็นเบื้องหน้า จะสำเร็จประโยชน์ในการไป



ถึงจุดนั้นได้ ด้วยอำนาจของปัญญา. พวกนี้เรียกว่าปัญญาธิกะ. ที่นี้พวกถัดไป เรียกว่า **วิริยาธิกะ** นี่ อาศัยกำลังจิตเป็นเบื้องหน้า. เขาไม่อาศัยปัญญาเขาอาศัยกำลังจิตเป็นเบื้องหน้า. พวกที่สามเรียกว่า **สัทธาธิกะ** พวกนี้ **อาศัยศรัทธาเป็นเบื้องหน้า.**

จะยกตัวอย่างให้เข้าใจได้ง่ายๆ ว่า ***เมื่อความทุกข์เกิดขึ้น พวกหนึ่งเขา*** อาศัยสติปัญญา ***คิดแก้ไขด้วยสติปัญญา*** ให้ปลงให้วางอะไรทำนองนั้น, ด้วยอาศัยการเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ด้วยปัญญา ดับทุกข์ได้.

ที่นี้ **อีกพวก** ถัดไป เขาทำอย่างนั้นไม่ได้ **เขาใช้กำลังจิต,** เขามีวิธีผึกฝนอบรมจิต ให้จิตเข้มแข็ง ให้รู้สึกไม่เป็นทุกข์ได้. เขามีวิธีอบรมจิต, **เขาบังคับจิตให้เข้มแข็ง,** ไม่ให้มีความรู้สึกที่เป็นทุกข์, ให้มีความรู้สึกที่เฉยได้ ที่ปรกติได้ ไม่เป็นทุกข์. อย่างนี้เป็นพวกที่ใช้กำลังจิต เรียกว่า **วิริยาธิกะ.**

ที่นี้อีกพวกหนึ่งเขาทำอย่างนั้นไม่ได้, เขาทำสองอย่างแรกไม่ได้, เขาก็ทำตามวิธีของเขา **คือมีศรัทธา,** เขา **มีความเชื่ออย่างสูงสุดในพระเจ้า** ว่าความเชื่อมีในพระเจ้าดีกว่า. เขาเห็นว่า ความทุกข์นี้มันเป็นการเรียกร้องของพระเจ้า, เป็นความต้องการของพระเจ้าแม้แต่ความตายก็เถอะ อย่าว่าแต่ความทุกข์ความเจ็บปวดเลย ความเจ็บก็ดี ความตายก็ดี ที่มาถึงเรานี้ มันเป็นความประสงค์ของพระเจ้า. เขามีความเชื่ออย่างนี้เด็ดขาดเต็มที่, เขากลับยินดีเสียอีก เพราะเขารักพระเจ้า เขาบูชาพระเจ้า. เมื่อเป็นความประสงค์ของพระเจ้า เขาก็ดีใจ, เขาก็ไม่เป็นทุกข์เพราะความเจ็บหรือความไข้, เขาอาศัยศรัทธา อาศัยกำลังศรัทธาอย่างนี้ ก็ขจัดความรู้สึกที่เป็นทุกข์ได้. นี่ก็เรียกว่า พวกที่อาศัยศรัทธาเป็นเบื้องหน้า.

ที่นี้เมื่อ ต่างคนต่างมีวิธีของตัว ทำให้จิตไม่รู้สึกเป็นทุกข์ ก็ควรจะถือว่ามันได้ด้วยกันทั้งนั้น; ฉะนั้น แม้ว่าคนสามพวกนี้มาพบกันเข้า มันควรจะทะเลาะกันไหม? ควรจะดูถูกดูหมิ่นกันไหม? มัน ควรจะเป็นเพื่อนกันมากกว่า.

ข้อที่ว่า แม้เราจะมีวิธีต่างกัน แต่เราก็สามารถทำให้ได้รับผลอย่างเดียวกัน พังแล้วมันก็ไม่น่าเชื่อ, แล้วเราก็เข้าข้างตัวเสมอ. เพราะว่าเรามันถูกอบรมสั่งสอนมา แต่ในทางของบัญญา เราไม่สามารถจะฝึกฝนจิตให้เข้มแข็ง, บังคับความรู้สึกเด็ดขาด ไม่รู้สึกเป็นทุกข์เลย เราก็ไม่สามารถ, หรือว่าเราไม่สามารถจะมีศรัทธาในอะไรชนิดนั้น. เราไม่มีศรัทธาในพระเจ้า เพราะเราไม่ได้รับการสั่งสอนมาอย่างนั้น; ดังนั้นศรัทธาในสิ่งนั้นก็ไม่มี ก็ไม่อาจจะดับทุกข์ได้ด้วยอำนาจของศรัทธา. เรามีศรัทธาชนิดอื่นเป็นเบื้องต้น เป็นส่วนประกอบของเรื่องบัญญา มันไม่เข้มแข็งเหมือนกับพวกที่มีศรัทธาแข็งกร้าว, เชื่อจนความคิดเป็นอย่างอื่นไม่ได้, คิดได้เพียงอย่างเดียวว่า นี้เป็นความต้องการของพระเจ้า แล้วเขาก็ไม่เป็นทุกข์.

ที่นี้สมมุติว่า *คนหนึ่งถือศรัทธา* เป็นเบื้องหน้า เช่นถือคริสเตียน แล้ว *คนหนึ่งถือพุทธเป็นเบื้องหน้า* คือบัญญา แล้วเขาจะแต่งงานเป็นผัวเมียกันนี้ มันจะอยู่ด้วยกันได้หรือไม่? ถ้ามันโง่ มัวแต่จะเอาเปลือกนอกมาวัดกัน มันก็อยู่กันไม่ได้. แต่ถ้าเอาข้างในเนื้อแท้มาเปรียบเทียบกัน มันก็อยู่ด้วยกันได้; เพราะมันอยู่ด้วยจิตใจชนิดที่ไม่เป็นทุกข์ได้ด้วยกัน.

นี่ ประโยชน์ของการทำความเข้าใจกันในระหว่างศาสนา มัน จะช่วยให้มนุษย์อยู่กันอย่างปกติสุข อย่างนี้ แม้ในเรื่องจิตใจ ซึ่งเป็นเรื่องสูงสุด. ส่วนเรื่องข้างนอก เรื่องสังคม เรื่องทำมาหากิน เรื่องอยู่อย่างโลก ๆ นี้ มันก็ได้, ทำความเข้าใจกันในระหว่างศาสนาแล้ว ก็ไม่ต้องมีการกระทบกระทั่งอะไร. อย่างที่เดี๋ยวนี้ที่เรา

ก็ชอบพูดกันง่ายๆสั้นๆทั่วไปว่า ทุกศาสนาต้องการให้ทำดี ถ้าถือเสียเพียงเท่านี้มันก็หมดปัญหา ว่าทุกศาสนาต้องการให้ทำดี แล้วทำให้มันดี แล้วก็ไม่ต้องมีปัญหา. แต่เดี๋ยวนี้เราไปไกลถึงกับว่า แม้ในทางจิตใจที่จะไม่รู้สึกเป็นทุกข์ ก็ยอมรับว่า เรามีวิธีต่างกัน โดยหลักเบื้องต้นมันต่างกัน แล้วก็ไปหาจุดปลายด้วยกัน คือมีจิตใจที่ปราศจากตัวกู แล้วก็ไม่เป็นทุกข์.

เข้าใจหัวใจของทุกศาสนาแล้วเท่ากับมีศาสนาเดียวกัน.

ที่นี้เราดูเป็นข้อสุดท้าย ว่าเราในโลกนี้ เท่าที่มันเป็นอยู่ในเวลานี้ มันแก้ไม่ได้เสียแล้ว มันช่วยไม่ได้เสียแล้ว ที่จะไม่ให้ถือศาสนาต่างกัน; ในโลกปัจจุบันนี้ทำไม่ได้แล้ว ที่จะให้มีแต่เพียงศาสนาเดียว มันทำไม่ได้. มันต้องมีถือศาสนาต่างกัน, แล้วเราก็ทำให้มันเป็นศาสนาเดียวกัน โดยหัวใจ โดยเนื้อใน โดยดวงวิญญาณ ให้ทุกศาสนามาเป็นศาสนาเดียวกัน คือเป็นวิธีการที่จะ **ทำจิตใจให้ปราศจากความเห็นแก่ตัว ไม่มีตัวกู ไม่มีของกู ก็ไม่เกิดความทุกข์ใดๆได้.** นี่มันเหมือนกันได้อย่างนี้; มันก็เท่ากับว่าเราทำให้ทุกศาสนาที่มีอยู่ในโลกนี้ มีหัวใจเป็นอันเดียวกัน หรือทำให้ศาสนาเป็นศาสนาเดียวกัน.

อาตมาเคยพูดเรื่องนี้ ให้หัวข้อว่า *ไม่มีศาสนา* อย่าเอาเปลือกนอกเป็นหลัก เช่นเดียวกับน้ำ เอาน้ำคลองมากลั่นมันก็ได้น้ำกลั่น, เอาน้ำฝนมากลั่นมันก็ได้น้ำกลั่น, เอาน้ำครำใต้ถุนมากลั่นมันก็ได้น้ำกลั่น, เอาน้ำบ่อสาธารณะมากลั่นมันก็ได้น้ำกลั่น, หรือเอาน้ำอะไรมากลั่น ในที่สุดมันก็ได้น้ำกลั่นทั้งนั้น, แล้วน้ำกลั่นนั้นมันก็เหมือนกันหมด.

ฉะนั้นเรา **ทำน้ำทุกชนิดให้เป็นน้ำเดียวกัน** โดยข้างในนั้นมันมีน้ำกลั่น. ทำศาสนาให้ทุกศาสนาเป็นศาสนาเดียวกัน โดยที่ดับทุกข์ได้ด้วยความไม่เห็นแก่ตัวกู. ฉะนั้น ถ้าศาสนาไหนที่มีอยู่ในโลกนี้ในเวลานี้ ที่สอนไม่ให้เห็นแก่ตัวแล้ว มีน้ำกลั่นทั้งนั้น, คือมีเนื้อแท้ของการที่จะดับทุกข์ได้ด้วยกันทั้งนั้น. ถ้าไปสอนให้มีกิเลสมีตัวกูไม่ต้องเอามารวม เราไม่เรียกว่าศาสนาด้วย; จะวางกฎตายตัวลงไปว่า **ถ้าสอนให้เห็นแก่ตัวแล้วไม่ใช่ศาสนา** ต้องสอนให้ทำลายความเห็นแก่ตัวแล้วก็เป็นศาสนา; ฉะนั้นเอามาทำให้เป็นศาสนาเดียวกันได้ แม้ว่าจะมีพิธีการที่ต่างกัน. เหมือนกับว่าน้ำทุกน้ำเอามากลั่นแล้วได้น้ำกลั่น แม้จะใช้เครื่องกลั่นคนละอย่างก็ไม่เป็นไร, เพราะว่าเครื่องกลั่นน้ำมีหลายแบบ, เอาแบบไหนมาก็ได้, กลั่นน้ำอะไรก็ได้, แล้วก็ออกมาเป็นน้ำกลั่นก็น้ำเดียวกัน.

นี่เราใช้วิธีที่ฉลาด ปรองดองกัน ให้ทุกคนเอาหัวใจเนื้อแท้ของศาสนาของตน ๆ มากองลงเป็นเดิมพัน เพื่อจะเปรียบเทียบกัน, แล้วมันก็จะเข้ากันได้, ทุกศาสนามันเข้ากันได้. มันก็เป็นผลดีแก่มนุษย์ ในระหว่างชาติก็ดี ภายในชาติก็ดี ในระหว่างญาติก็ดี ในระหว่างบุคคลก็ดี, แม้ในระหว่างผัวและเมียก็ดี, ถ้าเขามีความเข้าใจกันได้เกี่ยวกับศาสนา ก็ไม่มีความทุกข์เลย.

เดี๋ยวนี้เรามันจะต้องต่างกัน เพราะได้สอนให้ถือศาสนามาต่างกันหรือถือวัฒนธรรมต่างกัน, มันไม่เหมาะที่จะรับวิธีของศาสนาบางศาสนา, มัน **เหมาะเพียงแต่จะรับวิธีของศาสนาบางศาสนา** คือศาสนาที่เราถืออยู่.

อีกทีหนึ่งเราก็ **ถูกโลกบีบคั้นทางการเมือง** มนุษย์บางกลุ่มถูกบังคับให้ถือศาสนา ตามที่เขาเชื่อกัน; เช่นศาสนาอิสลามเข้ามาในอินเดีย ก็เปลี่ยนให้ประชาชนที่ถือศาสนาฮินดูอยู่ก่อนนั้น เปลี่ยนมาถือศาสนาอิสลามก็มาก, หรือหมู่เกาะนี้ ชวา

สุมาตรา แหลมมลายู นี่ ก่อนนี้ถือพุทธ แล้วเพิ่งเปลี่ยนเป็นถือศาสนาอิสลาม เพราะเมื่อศาสนาอิสลามเข้ามาชนะบีบบังคับให้ถือศาสนาอิสลาม; อย่างนี้มันก็ต้องถือนะ ไม่ถือมันตาย. ที่นี้มันเกิดถือศาสนาที่ต่างกันเพราะเหตุนี้ มันช่วยไม่ได้ ข้อนี้มันแก้ไม่ได้ เพราะว่าโลกมันต้องเป็นอย่างนี้.

สรุปความว่า โลกนี้ต้องมีศาสนาหลายศาสนาโดยรูปแบบ, แล้วต่างพวกต่างก็ถือ. และถ้าปัญหามันเกิดขึ้นเนื่องจากศาสนาแล้ว เราอาจจะแก้ได้โดยทำให้เข้าเป็นศาสนาเดียวกันโดยหัวใจ โดยใจความ, ด้วยวิธีอย่างที่ได้กล่าวมาแล้วอย่างย่อ ๆ, และเราจะได้ศึกษารายละเอียดของศาสนาอื่น ให้เข้าใจจนเห็นว่า มันเข้ากันได้ทุก ๆ ศาสนา.

ปัญหามีว่าศาสนิกไม่เข้าใจศาสนาอย่างถูกต้อง.

แต่อย่าลืมว่า เดี๋ยวนี้พวกเราไม่เข้าใจแม้แต่ศาสนาของตน ๆ เอง. ชาวพุทธยังไม่เข้าใจศาสนาพุทธ พูดอย่างนี้จะว่าอย่างไร. มันจะดูถูกกันมากไป หรืออย่างไร, ในเมื่ออาตมาพูดว่า แม้แต่ชาวพุทธก็ยังไม่เข้าถึงหัวใจของศาสนาพุทธ, ในเมื่อชาวคริสต์ หรือชาวมุสลิม เขายังไม่เข้าใจถึงหัวใจของศาสนาของเขาบ้าง, มันก็ควรจะได้รับอภัย; แล้วเราก็ไม่ทะเลาะกันเพราะเหตุนี้.

ที่นี้มาชวนกันใหม่ มาทุกคนเข้าใจให้ถึงหัวใจของศาสนาของตน ๆ แล้วเอาสิ่งนั้นมาเปรียบเทียบกัน มันก็จะไปด้วยกันได้, คือความไม่เห็นแก่ตน. ศาสนาที่เป็นศาสนาแท้ ๆ จะทำลายความเห็นแก่ตน ให้ไปเห็นแก่สิ่งอื่น : แก่พระเจ้าก็ได้ แก่ธรรมะก็ได้, มันก็เลยหมดปัญหาที่ว่า เรามันภายนอกถือศาสนาต่างกัน,

แต่ภายในเราถือศาสนาเดียวกัน คือไม่มีความทุกข์เลย; ดับทุกข์เสียหมดด้วยความไม่เห็นแก่ตัว ใครจะอาศัยปัญญาก็ได้, ใครจะอาศัยการบังคับจิตก็ได้, ใครจะอาศัยความเชื่อก็ได้, ถ้ามันทำลายความเห็นแก่ตัวได้, ก็ใช้ได้ด้วยกันทั้งนั้น.

ฉะนั้นถ้าใครถือศาสนาของตนจริง มันก็เท่ากับถือศาสนาอื่นด้วย. เดี๋ยวนี้จะไม่ยอมละกระมัง, ที่นั่งอยู่ที่นี่คงจะไม่ยอม คืออาตมาจะพูดว่า ถ้าเป็นพุทธจริงมันก็เป็นคริสต์ด้วย, ถ้าเป็นคริสต์จริงมันก็เป็นพุทธด้วย; หมายความว่า ถ้าเป็นคริสต์จริง ต้องไม่มีความเห็นแก่ตัว มันก็เป็นพุทธด้วย, ถ้าเป็นพุทธจริง ไม่มีความเห็นแก่ตัว มันก็ต้องเป็นคริสต์ด้วย.

คนที่มีปัญญาเขาก็พูดกันมาอย่างนี้แล้ว, ไม่ใช่อาตมาเป็นคนพูดคนแรก. คนที่มีปัญญาในโลก เขาพูดกันมาอย่างนี้แล้ว เช่น *มหาตมคานธี* เป็นต้น. ถ้าว่าเป็นพุทธจริง ก็เป็นคริสต์จริงโดยอัตโนมัติ, ไม่ต้องไปรับนับถือดอก คือมันไม่มีความเห็นแก่ตัว ปฏิบัติเห็นแก่ผู้อื่น เข้ากันได้ เป็นคริสต์ที่ดีได้. ฉะนั้นขอให้จำไว้เถอะว่า ถ้าเราเป็นพุทธจริง เราก็จะเป็นศาสนิกอื่นที่ดี ที่จริง ด้วยได้เหมือนกัน, คือทำลายความเห็นแก่ตัว หมดความเห็นแก่ตัว ไม่ยึดถือตัวได้.

เมื่อพระฝรั่งมาใหม่ๆ มาเมืองไทยมาที่นี่มาใหม่ๆ เขาแสดงท่าทางเหมือนกับอวด หรือว่าอะไรก็ไม่ทราบ ดูสิฉันเป็นฝรั่ง แล้วก็มาถือพุทธ บวชเหลืองอ๋อยมาอย่างนั้น. อาตมาบอก มันบ้า ถ้าคุณเป็นคริสต์จริงคุณก็ไม่ต้องมาบวชเป็นพุทธนี่ เพราะถ้าคริสต์จริงมันทำลายความเห็นแก่ตัว คุณก็ไม่ต้องมาถือพุทธใหม่ ไม่ต้องเปลี่ยนศาสนาให้เสียเวลา เขาโกรธแล้วเขาด่าอาตมา นี่มันอย่างนี้.

ฉะนั้นถ้าเราเป็นพุทธจริงก็ใช้ได้, ถ้าเราเป็นคริสต์จริงก็ใช้ได้, เราเป็นมุสลิมจริงก็ใช้ได้, ทำลายความเห็นแก่ตัว.

ฉะนั้น เรามุ่งหมาย ทำลายความเห็นแก่ตัว เพียงข้อเดียว เท่านั้นแหละ จะทำให้ทุกศาสนาเข้ากันได้, จะเป็นไปในลักษณะที่รวมกันได้, เป็นเพื่อนทุกข์ เกิดแก่เจ็บตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น. ถ้าเราเห็นแก่ตัว เราก็เป็นกู มึงก็เป็นมึง กูก็เป็นกู เราเป็นเพื่อนทุกข์เกิดแก่เจ็บตายกันไม่ได้ ฉะนั้นเราจง ทำลายความเห็นแก่ตัวกู เรา ก็เป็นเพื่อนทุกข์เกิดแก่เจ็บตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้นได้.

....

เรื่องราวในวันนี้ เป็นการบรรยายครั้งแรก เป็นการปรารภ เรื่องทำความเข้าใจระหว่างศาสนา ได้แสดงให้เห็นประโยชน์ของการศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ, ศึกษาศาสนาอย่างเปรียบเทียบ เห็นความเป็นศาสนาเดียวกันโดยใจความ แล้วเราก็รักกันได้ทั้งโลก ไม่มีใครที่จะถือมึงถือกู มันก็อยู่กันเป็นผาสุก; ไม่ต้องมีสงครามศาสนา, ไม่ต้องอาศัยศาสนาเป็นเครื่องแบ่งแยกดินแดน หรือว่าทำอะไรต่าง ๆ ให้มันยุ่ง, ประโยชน์มีอย่างมหาศาล.

หวังว่าท่านทั้งหลายคงจะไม่เห็นว่าเป็นการเสียเวลาเปล่า ที่เราจะมาพูดกันถึงเรื่องการเปรียบเทียบระหว่างศาสนา, แล้วพึงดูคล้าย ๆ กับว่า อาตมามาสอนคริสตศาสนาเสียแล้ว ไม่ใช่อย่างนั้น; เป็นแต่เพียงบอกให้มองเห็นธรรมะ หรือธรรมะแท้ ที่มีอยู่ในศาสนาไหนก็ได้ คือความไม่เห็นแก่ตัว เท่านั้นเอง. นี่การบรรยายครั้งแรกนี้ เป็นเพียงการปรารภเริ่มการบรรยาย ที่จะมีต่อไป ด้วยเรื่องความเข้าใจกันระหว่างศาสนา.

อาตมาขอยุติการบรรยาย ด้วยความสมควรแก่เวลาในวันนี้ ไว้เพียงเท่านี้.

พระเจ้าในฐานะสิ่งสูงสุดที่มนุษย์มีร่วมกัน.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคมาฆบูชาในวันนี้ อาตมาก็จะได้กล่าวถึง เรื่องที่เป็นการทำความเข้าใจ ในระหว่างศาสนาทั้งหลาย ต่อไปตามเดิม. แต่ก็มุ่งถือศาสนาคริสเตียนเป็นที่ตั้ง จึงให้ชื่อของเรื่องว่า *ใจความแห่งคริสตธรรม เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ;* หมายความว่า เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบเท่านั้น คือไม่ใช่ทั้งหมด. เท่าที่ควรทราบ ก็เพื่อความเข้าใจซึ่งกันและกัน.

[ทบทวน]

การบรรยายในครั้งที่ ๑ นั้น กล่าวโดยหัวข้อว่า ผลดีหรือ อานิสงส์แห่งการศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ ข้อนี้เล็งถึงประโยชน์ ที่จะพึงได้รับระหว่างชาติ,

คือประเทศทั้งหลายในโลกนี้ ซึ่งมีอยู่เป็นอันมาก ล้วนแต่มีศาสนาประจำชาติต่าง ๆ กัน. ถ้าเรามีความเข้าใจเป็นอันดีต่อกันในระหว่างศาสนา ผลดีก็จะเกิดขึ้น, และรองลงมา แม้ภายในชาติชาติเดียว เช่นประเทศไทยเรานี้ ก็มีการถือศาสนาหลายศาสนา ถ้ามีการทำความเข้าใจกันได้ในระหว่างศาสนา ความแตกแยกก็ไม่เกิดขึ้น.

ปัญหาทางการเมือง ก็มักจะเอาเรื่องทางศาสนามาเป็นชนวน สำหรับการแบ่งแยกดินแดนเป็นต้น อะไรทำนองนี้; ถ้ามีความเข้าใจในระหว่างศาสนาจนร่วมกันได้ มันก็จะแก้กันได้, ปัญหาก็จะไม่มี.

หรือแม้ที่สุดแต่ใน ปัญหาระหว่างญาติ เครือญาติด้วยกัน แต่บางสกุลถือศาสนาอื่น มันก็มีความลำบากยากใจอยู่บ้าง; ถ้าเข้าใจในความที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ ปัญหานี้ก็จะหมดไป. และแม้ระหว่างบุคคล แม้แต่เป็นสามีภรรยากัน ถือศาสนาต่างกัน ทำความเข้าใจกันได้ ในปัญหาที่เกี่ยวกับศาสนา ก็ย่อมมีผลดี, ไม่มีเรื่องกระทบกระทั่ง นั่นบ้างนี่บ้าง อย่างที่มักจะมี. นี่คือประโยชน์ของการทำความเข้าใจในระหว่างศาสนา.

อาตมาได้ถือเอาเป็นปณิธานข้อหนึ่ง ในบรรดา ปณิธานทั้ง ๓ ข้อ คือ การทำความเข้าใจระหว่างศาสนา, และ ทำให้ทุกคนเข้าใจศาสนาของตน ๆ ถึงที่สุด. แล้วก็พยายามจะ ลากเข็นแต่ละคนออกมาเสียจากอำนาจของวัตถุนิยม. เหล่านี้ก็เป็นสิ่งที่เห็นได้ว่า พุทธบริษัททุกคนควรจะมีปณิธานข้อนี้.

ถ้ามีความเข้าใจระหว่างศาสนาเป็นอย่างดีแล้ว จะป้องกันผลเสียได้หลายอย่างหลายประการ และปัญหาเหล่านี้ก็ย่อมจะเนื่องกันด้วย คือ ต่อเมื่อเข้าใจถึงหัวใจของศาสนาของตน จึงจะทำความเข้าใจในระหว่างศาสนาได้. ถ้าไม่เข้าใจถึงหัวใจแห่ง

ศาสนาของตนโดยแท้จริงแล้ว ก็ย่อมเป็นความยาก ที่จะทำความเข้าใจในระหว่างศาสนา, และถ้าไม่เข้าใจถึงหัวใจแห่งศาสนาของตนได้แล้ว ก็ยากที่จะถอนตัวออกมาเสียจากอำนาจของวัตถุนิยม ที่กำลังครองโลก. ฉะนั้นการเข้าใจถึงหัวใจของศาสนาของตน ๆ จึงมีประโยชน์มากด้วยเหตุนี้.

[เริ่มการบรรยายครั้งนี้.]

สำหรับในวันนี้ ครั้งที่ ๒ นี้ อาตมาก็จะกล่าวโดยหัวข้อว่า **พระเจ้าในฐานะสิ่งสูงสุดที่มนุษย์เรามีร่วมกัน.** ขอให้ท่านสนใจเป็นพิเศษสักหน่อย; เพราะกล้ายืนยันว่า เรามนุษย์ทุกคนในโลกมีพระเจ้าร่วมกัน. เดี๋ยวนี้เรากำลังทะเลาะวิวาทกันเกี่ยวกับมีพระเจ้าหรือไม่มีพระเจ้า; และที่มีพระเจ้า ก็ยังทะเลาะกันในข้อที่ว่า มีพระเจ้าอย่างนั้น มีพระเจ้าอย่างนี้, มีพระเจ้าแต่เพียงองค์เดียว, มีพระเจ้าพร้อม ๆ กันได้ตั้งหลายองค์. นี้เราจะพูดกันในข้อนี้ เพื่อจะให้เห็นตามที่เป็นจริงว่า พระเจ้านั้นจะมีแต่องค์เดียว, และมนุษย์เรามีร่วมกัน และเราจะไม่มีปัญหาที่ว่า คนนั้นมีพระเจ้า คนนี้ไม่มีพระเจ้า.

พึงรู้จักคำ "พระเจ้า" ในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด.

สำหรับคำว่าพระเจ้านี้เป็นภาษาไทย ตอนแรก ๆ ทีเดียว, คือจะถือว่าก่อนที่ศาสนาอื่น เช่นศาสนาคริสเตียน เป็นต้น จะเข้ามานั้น, เราใช้คำว่าพระเจ้าหรือพระเป็นเจ้า ในความหมายอย่างอื่น; ไม่เหมือนกับเดี๋ยวนี้หรือปัจจุบันนี้ ความหมายของคำว่าพระเจ้ามันเปลี่ยนไป. ถ้าเราอ่าน *กฎหมายเก่า ๆ จะมีพบคำว่าพระเจ้า* หรือ ***พระเป็นเจ้า*** ในตัวบทกฎหมายเหล่านั้น; เช่นคำว่าพระเจ้า หรือแม้พระเป็นเจ้าในที่

นั้น *หมายถึงภิกษุธรรมดา ๆ* นี้ก็มี. แต่มาเดี๋ยวนี้โดยเฉพาะบัจจุบันนี้ คำว่าพระเจ้าหรือพระเป็นเจ้านั้น ไม่ได้หมายถึงภิกษุธรรมดาเสียแล้ว; แม้จะมีใครบางคนยังใช้คำนี้อยู่เช่นคำว่าพระผู้เป็นเจ้า กับภิกษุตามธรรมดานี้ ก็แปลว่าเขาใช้คำนี้ไม่ถูกตามกาละ-เทศะแล้ว.

แต่โบราณโน้น คำว่า **พระเจ้า** หรือ **พระเป็นเจ้า** ก็มีความหมายสำคัญตรงที่ว่า **เป็นบุคคลที่สูงกว่าธรรมดาหรือสูงสุด.** พระนี้ก็แปลว่า สูงสุด อยู่แล้ว ยังเอาเจ้าเข้าไปอีก ก็ **เป็นสองสูงสุด ใช้เรียกบรรพชิต.** ครั้นศาสนาคริสเตียนเข้ามา ไม่รู้จะหาคำแปลในภาษาไทย สำหรับคำว่า God ของเขาเป็นต้นนั้นว่าอย่างไร; จะโดยเหตุใดก็ตาม เขาได้รับเอาคำนี้ไปใช้ คือเอาคำว่าพระเจ้าหรือพระผู้เป็นเจ้านี้ไปใช้เป็นคำแปลของคำว่า God, คือพระเป็นเจ้าสูงสุดในศาสนาของเขา. คำว่าพระเจ้าก็ค่อย ๆ เปลี่ยนไป เป็นพระเจ้าสูงสุดในทางศาสนา.

เดี๋ยวนี้อาตมามีความมุ่งหมายจะให้ทุกคนเข้าใจคำนี้ **ในฐานะเป็นสิ่งสูงสุดที่สุด** จนไม่รู้จะใช้คำว่าสูงสุดสักเท่าไหน, และสำหรับ ทุกคนมีตรงกัน ร่วมกัน เป็นองค์เดียวกัน, เพื่อจะตัดปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดมาจากการมีพระเจ้าต่างกัน เสียให้หมดสิ้น.

คำว่า "พระเจ้า" มีใช้ในหมู่ศาสนา **ที่เขามีพระเจ้ากันอย่างบุคคล.** *ในศาสนาฮินดู ก็มีพระเจ้าอย่างที่เป็นบุคคล,* มีความหมายอย่างบุคคล คือมีความรู้สึกคิดนึกเหมือนคน, มีอารมณ์เหมือนคน. แม้จะเรียกว่า *พระอิศวร พระนารายณ์ พระ-พรหม* อะไรก็ตาม, เขาให้คำอธิบายเป็นพระเจ้าอย่างบุคคล. *ศาสนายิวก็มีพระเจ้าอย่างบุคคล* ที่เรียกว่าพระยะโฮวาห์, คือมีอารมณ์เหมือนกัน อบก็ได้ไม่ชอบก็ได้ โกรธก็ได้ รักก็ได้ *ศาสนาคริสเตียนก็รับเอาพระเจ้านี้มา. ศาสนาอิสลามก็มีพระอัลเลาะห์* หรือที่เรียกว่าพระอาหล่า *เป็นพระเจ้า,* ให้คำอธิบายอย่างเป็นบุคคล มีอารมณ์ได้เหมือนกน. นี่พระเจ้าในความหมายอย่างนี้ ใช้กับศาสนาที่มีพระเจ้าอย่างบุคคล.

ที่นี้พุทธศาสนาและศาสนาอื่นที่เครือเดียวกัน ไม่พูดถึงพระเจ้าอย่างนี้เลย. คนที่เขาเป็น นักศึกษาทางศาสนา เขาก็ แยกพุทธศาสนาและศาสนาที่เครือเดียวกัน ออกมาเสียจากศาสนาที่มีพระเจ้า; กลายเป็นว่าในโลกนี้มีศาสนา ๒ ชนิด คือ ศาสนาที่มีพระเจ้า และศาสนาที่ไม่มีพระเจ้า.

พวกที่ถือว่าศาสนามีพระเจ้า เขาบัญญัติลงไปว่า ถ้าศาสนาไหนไม่มีพระเจ้า ศาสนานั้นไม่ใช่ศาสนา. นี่เป็นเหตุให้เขาเรียกพุทธศาสนานี้ว่า ไม่ใช่ศาสนา เป็นเพียงปรัชญา, เป็นเพียงระบบคำสอนอะไรเป็นต้น ไม่ถึงกับเป็นศาสนา. นั่นก็เพราะว่าไปยึดถือเอาตัวพระเจ้ากันมากเกินไปนั่นเอง.

ทุกศาสนาต้องมีพระเจ้า.

ที่นี้อาตมาจะมาพูดในวันนี้ พังดูก็เป็นเรื่องแหวกแนว คือถือว่า ทุกคนมีพระเจ้า, และ ทุกศาสนาต้องมีพระเจ้า; เพราะว่าสิ่งที่เรียกว่าศาสนานั้น ไม่ใช่มีไว้เพียงเพื่อสำหรับให้มีพระเจ้า. แต่ว่าศาสนานั้นมีไว้สำหรับเป็นระบบสำหรับศึกษาแล้วปฏิบัติเพื่อดับทุกข์; ที่นี้ *วิธีดับทุกข์นั้น เราจะดับอย่างว่ามีพระเจ้าก็ได้, อย่างไม่มีพระเจ้าก็ได้,* ให้มันมีวิธีการดับทุกข์ให้ได้ก็แล้วกัน.

แต่เดี๋ยวนี้ยังมีความเห็นอะไรยิ่งไปกว่านั้น ว่าเรามีพระเจ้าด้วยกันทุกศาสนา เพียงแต่ว่ามีพระเจ้าอย่างที่เหมือนบุคคลก็มี, แล้วก็มีพระเจ้าอย่างที่ไม่ใช่บุคคลก็มี; แต่ไม่ใช่ภูตผีปีศาจหรืออะไรทำนองนั้น. นี่เราจะต้องเข้าใจพระเจ้านี้ให้ดี ๆ, แล้วก็จะเข้าใจพุทธศาสนาดี ชนิดที่มีประโยชน์แก่ตน, และมีประโยชน์แก่การที่จะไปคบค้าสมาคมกับศาสนาอื่น ที่เขายืนยันว่ามีพระเจ้าอย่างบุคคลอย่างเต็มตัว.

ขอให้สนใจ พังคำว่า พระเจ้า ชนิดที่มีด้วยกันทุกคน มีร่วมกันทุกคนในโลก เป็นพระเจ้าองค์เดียวกัน; และถ้าขยายขอบเขตของหน้าที่ออกไปให้กว้างให้ไกลแล้ว มันจะมีไปถึงสัตว์เดรัจฉาน, แม้แต่ต้นไม้ต้นไล่, คือสิ่งที่มีชีวิตจิตใจ ก็ล้วนแต่อยู่ในขอบเขตที่จะต้องมีพระเจ้าด้วยกันทั้งนั้น, คือมีสิ่งสูงสุดที่เขาต้องเชื่อฟัง เขาต้องปฏิบัติตาม.

นี่แหละเราจะต้องรู้ว่า สิ่งที่เรียกว่าพระเจ้านั้น คืออะไรกันเสียก่อน; อย่าเอาบุคคลหรือมิใช่บุคคลเป็นหลัก. แต่*ให้เล็งถึงสิ่ง ๆ หนึ่ง ซึ่งตั้งอยู่ในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด มีอำนาจสูงสุด เป็นที่ออกมาแห่งสิ่งทั้งปวง เป็นผู้สร้างสิ่งทั้งปวง เป็นผู้ควบคุมสิ่งทั้งปวง, เป็นผู้เพิกล้างสิ่งทั้งปวงเป็นคราว ๆ* มีอยู่ในที่ทั่วไป, มีอย่างครบถ้วนทุกอย่างทุกประการ, จะในเรื่องของความรู้ก็ครบถ้วน, จะในเรื่องของอำนาจก็ครบถ้วน.

สิ่งชนิดดังกล่าวมานี้มันมีอยู่ และพุทธศาสนาก็ยอมรับ ว่าสิ่งนี้มีอยู่. เมื่อศึกษาหลักพุทธศาสนาโดยทั่วถึงแล้ว ก็ต้องยอมรับว่า สิ่งที่มีลักษณะอาการหรือคุณสมบัติอย่างนี้มันมีอยู่, เพียงแต่เราไม่เรียกว่าพระเจ้า ด้วยคำ ๆ เดียวกับที่เขาใช้เรียก; แต่ศาสนาที่เขามีพระเจ้า เขาหมายถึงพระเจ้าที่มีคุณสมบัติเหล่านี้. ถ้าถามว่าคุณสมบัติเหล่านี้มีอยู่ที่ไหน? เขาก็ว่ามีที่พระเจ้า หรือสิ่งที่ควรได้นามว่าพระเจ้า. เมื่อพุทธศาสนาไม่มีคำว่าพระเจ้า สิ่งเหล่านี้จะอยู่ที่ไหน? ก็อยู่ที่ธรรมะหรือพระธรรมในฐานะที่เป็นกฎ หรือเป็นสัจจะของสิ่งทั้งปวง.

พิจารณาลักษณะของพระเจ้า.

เราพิจารณา กันไปตามลำดับ ๆ จะดีกว่า จะง่ายกว่า. เมื่อจะถามว่าพระเจ้าคืออะไร? เราก็ชวนกันพิจารณาคำว่าพระเจ้าโดยชื่อที่เรียก, แล้วก็โดยรูปร่าง

ตามที่เป็นที่ยอมรับกัน, และลักษณะของพระเจ้า แล้วก็คุณสมบัติเป็นต้นของพระเจ้า ลองพิจารณากันสักเล็กน้อยในเบื้องต้น.

คือว่าโดยรูปร่าง, **พระเจ้ามีรูปร่างอย่างไร?** ถ้าคนที่รู้จักพระเจ้าดีถึงที่สุด เขาก็จะตอบว่า พระจ้านั้นมีรูปร่างชนิดที่พรรณนาไม่ได้; ถ้ายังมีรูปร่างชนิดที่พรรณนาได้ ยังไม่ใช่พระเจ้า.

แต่เดี๋ยวนี้มันมีพระเจ้าของบางลัทธิหรือ บางศาสนา **เขาสอนว่า พระเจ้านั้นมีรูปร่างเหมือนคนเราๆ นี้.** เขามีข้อความตอนหนึ่งเขียนไว้ว่า เมื่อพระเจ้าเอาดินขึ้นมาจะสร้างเป็นมนุษย์นั้น พระเจ้าก็มีปัญหาเหมือนกันว่า จะสร้างมนุษย์ให้มีรูปร่างอย่างไร? แล้วพระเจ้าก็นึกว่าสร้างให้เหมือนรูปเราก็แล้วกัน, คือเหมือนรูป พระเจ้าเองก็แล้วกัน, แล้วพระเจ้าก็สร้าง.

ผู้ที่ถือเอาข้อความนี้เป็นหลัก เขาก็**ถือว่า พระเจ้านี้มีรูปร่างเหมือนกับคน,** หรือคนมีรูปร่างเหมือนพระเจ้า. เขาจึงเขียนรูปพระเจ้าสำหรับให้เด็กๆ ศึกษายึดถือ รูปร่างเหมือนคนที่มีหนวดยาวถึอไม้เท้า, หน้าตาเป็นคนที่มีอำนาจเป็นต้น, นี่พระเจ้าก็มีรูปร่างอย่างคนไป.

ถ้าพระเจ้ามีรูปร่างอย่างคน อย่างนี้ **มันใช้ไม่ได้กับพุทธศาสนา** หรือผู้ที่ศึกษาเรื่องพระเจ้าโดยแท้จริง. ผู้ที่รู้จักพระเจ้าจริง จะถือว่า พระเจ้ามีรูปร่างชนิดที่บรรยายไม่ได้ว่าอย่างไร; แต่ว่าเหมือนคนนั้นมันไม่ได้แน่. ถ้าเหมือนคนก็ไม่ดีกว่าคน; ถ้าตรงกันข้ามจากคน มันก็เป็นคำพูดที่ประหลาดอยู่, เป็นเรื่องมีขอบขีดอันจำกัดมากเกินไป ไม่สมกับที่จะเป็นพระเจ้า. **พระเจ้าจะต้องมีอะไรที่บรรยายไม่ได้,** ไม่อยู่ในขอบเขตที่จะบัญญัติอะไรได้ คือไม่มีมิติโดยประการทั้งปวง.



เราก็ต้องตอบว่าพระเจ้ามีรูปร่างไม่เหมือนอะไร นอกจากพระเจ้าเองเท่านั้น, **พระเจ้ามีรูปร่างอย่างพระเจ้า** ก็ต้องให้คนพยายามเข้าถึงพระเจ้าเอาเอง; แล้วก็จะรู้ว่าพระเจ้ามีรูปร่างอย่างไร นี้เรื่องรูปร่างของพระเจ้าเป็นอย่างนี้. ก็ไปคำนวณเอาเองว่าพระเจ้าจะต้องมีรูปร่างเป็นอย่างไร จึงจะอยู่ได้ในสิ่งทั้งปวง, จึงจะอยู่ได้ตลอดกาลเวลา, จึงจะสามารถสร้างทุกสิ่ง ควบคุมทุกสิ่ง, หรือทำอะไรอย่างพระเจ้าจะทำได้, จะต้องมีรูปร่างอย่างไร. ขอให้เข้าใจพระเจ้าในส่วนนั้นกันเสียก่อน แล้วค่อยวาดภาพเอาเองว่าจะมีรูปร่างอย่างไร; โดยแท้จริงแล้วเราไม่ควรจะพูดว่า พระเจ้ามีรูปร่างอย่างไร, นอกจากรูปร่างอย่างพระเจ้า.

พิจารณาเรื่องชื่อของพระเจ้า.

ที่นี้ก็มาถึงพระเจ้าโดยชื่อ **พระเจ้านี้จะเรียกชื่อว่าอะไร?** ในภาษาไทยเราเรียกว่าพระเจ้า พระเจ้าของ *คริสเตียน* หรือที่เนื่องกับคริสเตียน ก็เรียกว่า ***พระยะโฮวาห์***. *ศาสนาอิสลาม* เขาเรียกชื่อพระเจ้าว่า ***อัลลอร์ อัลลอฮะคือพระอาหล่า*** นี้เขามีชื่อกันทั้งนั้น ในพุทธศาสนาเล่า พระเจ้ามีชื่อว่าอะไร?

ตรงนี้ต้องขอเวลาอธิบายกันสักหน่อย คือขอให้ **ย้อนไปพิจารณาจากเรื่องธรรมะ ๔ ความหมาย :-**

ธรรมะ คือตัวธรรมชาติ นี้ความหมายหนึ่ง, ***ธรรมะ คือกฎของธรรมชาติ*** นี้ความหมายหนึ่ง, ***ธรรมะ คือหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ*** นี้ความหมายหนึ่ง, ***ธรรมะ คือผลที่จะได้จากหน้าที่นั้น*** อีกความหมายหนึ่ง, รวมเป็น ๔ ความหมาย.

พระธรรมในความหมายที่ ๒ คือกฎของธรรมชาติ นั่นเอง เป็นชื่อของพระเจ้า, ถ้าเรียกกันสั้น ๆ เราก็ต้องเรียกว่าพระธรรม เป็นชื่อของพระเจ้า. พระธรรมตามความหมายที่ ๒ ที่เรากำลังพูดถึงคือกฎของธรรมชาติ; จะใช้คำว่ากฎของธรรมชาติเป็นชื่อของพระเจ้า มันก็รุ่มร่าม แต่ที่ถูกมันเป็นอย่างนั้น. ธรรมะหรือ **พระธรรมในฐานะที่เป็นกฎของธรรมชาติ นั่นแหละคือพระเจ้า ตามความหมายทางพุทธศาสนา.**

พระธรรมในลักษณะนี้ เป็นที่เคารพแม้แก่พระพุทธเจ้า ***พระพุทธเจ้าท่านตรัสขึ้นมาเองว่า ตถาคตก็อยู่โดยมีที่เคารพ และธรรมะที่ตรัสรู้ และนำมาสอนนั่นแหละ เป็นที่เคารพของตถาคต.***

สิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้และนำมาสอน มันลึกซึ้ง ก็คือความจริงของธรรมชาติ ซึ่งเราเรียกกันว่าสัจจธรรม; ฉะนั้น **สัจจธรรมจะเป็นชื่อของพระเจ้าในความหมายนี้ก็ได้;** แต่อาตมาชอบคำว่าพระธรรมเฉย ๆ หรือธรรมเฉย ๆ ว่าเป็นชื่อของพระเจ้า ที่เราจะมีกันในหมู่พุทธบริษัท. พูดง่าย ๆ ก็ว่า **พุทธบริษัทมีพระเจ้า แล้วก็เรียกว่าพระธรรม.**

บางคนอาจจะสงสัยว่า ก็เป็นพระธรรมที่รวมอยู่ในชุดพระรัตนตรัยสามอย่าง คือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์นั่นหรืออย่างไร? ก็อยากจะบอกว่า **พระธรรม ในที่นี้ ให้มีความหมายไกลขึ้นไป ถึงกฎของชาติอันสูงสุด,** แล้วก็รวมคำว่าพระธรรมในพระรัตนตรัยเข้าไว้ด้วย คือว่าหลักพระธรรมก็ดี การปฏิบัติก็ดี ก็รวมอยู่ในคำว่าธรรมหรือพระธรรม ในความหมายอันสูงสุดนั้น.

ที่นี้จะชี้ให้เห็นชัดลงไปอีกว่า ***ธรรมในที่นี้หมายถึงธรรมเรื่องอะไร, พระธรรมในความหมายอย่างไร*** เรื่องอะไร โดยเฉพาะเจาะจงยิ่งขึ้นไปอีก. ที่นี้มันก็จะกลาย



เป็นเรื่องของผู้คงแก่เรียน, คนทั่วๆไปจะพังไม่ค่อยเข้าใจ เว้นไว้แต่จะพยายามพังหรือศึกษา.

พิสูจน์เรื่อง "พระเจ้า" มีในพุทธศาสนา.

เราเคยบรรยาย เรื่องอิทัปปัจจยตา อ้างพระพุทธภาษิตมาให้เห็นชัด *ที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า ตถาคตจะเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้นก็ตาม,* ตถาคตทั้งหลายนะ ในลักษณะเป็นพหูพจน์คือมาก, พระตถาคตทั้งหลายจะเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้นก็ตาม *ธรรมธาตุนั้นมีอยู่แล้ว ในฐานะเป็น ธัมมัฏฐิตตา ธัมมนิยามตา ธรรมธาตุนั้นเป็นตถา* คือมีความเป็นอย่างนั้น, *ธรรมธาตุนั้นเป็น อวิตถตา ธรรมธาตุนั้นมีความไม่ผิดจากความเป็นอย่างนั้น อนัญญถตา ธรรมธาตุนั้นมีความไม่เป็นไปอย่างอื่น จากความเป็นอย่างนั้น.* นี่คือชื่อของพระเจ้า หรือจะถือว่า คุณลักษณะของพระเจ้าสำคัญอยู่ตรงที่คำว่าตถา. คำว่า *ตถา* แปลว่า *อย่างนั้น, ผู้ใดถึงตถา ผู้นั้นเรียกว่า ตถาคต,* ถึงตถาก็คือถึงพระเจ้า ที่พูดอย่างสมมตินี้เอง. ตถาคือตัวพระเจ้า คือความเป็นอย่างนั้น เป็นอย่างอื่นไม่ได้, ไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนั้น เป็นกฎเกณฑ์ของธรรมดา เป็นการตั้งอยู่ตามธรรมดา.

ตถา—ความเป็นอย่างนั้น ในทางพุทธศาสนา เล็งถึงเรื่องสำคัญ สามเรื่อง คือ กฎอันเกี่ยวกับอริยสัจจ์ โดยตรง; นี้เราไม่ต้องเปรียบเทียบ. *พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้เองว่า ตถามีอยู่ ๔ อย่าง* คือเรื่อง *ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค* นี้คือตถา. กฎเกี่ยวกับ ๔ อย่างนี้เรียกว่าตถา; นี้คือตัวสัจจะ ที่เป็นพระเจ้า. แล้วก็ กฎเรื่อง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นี้ก็เป็นตถา. แล้วก็ กฎเรื่องปฏิจจสมุปบาท ทั้งชุด นี้ก็เป็นตถา

แต่มักจะเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า อิทัปปัจจยตา, จะเรียกว่า ตถา ก็ได้, จะเรียกว่า ตถตา ก็ได้, จะเรียกว่า อวิตถตา ก็ได้, เรียกว่า อนัญญถตา ก็ได้, เรียกว่า ธัมมัฏฐิตตา ก็ได้, ธัมมนิยามตา ก็ได้ ใจความเหมือนกันหมด คือความเป็นอย่างนั้น ตั้งอยู่โดยความเป็นอย่างนั้น ที่จะเป็นอย่างอื่นไม่ได้.

นี่คือตัวกฎของธรรมชาติ ที่เป็นความหมายของคำว่าธรรมะ ในความหมายที่ ๒ เรียกว่า **กฎของธรรมชาติ นี่คือตัวพระเจ้าในพระพุทธศาสนา.** ที่นี้มันจะเป็นบุคคลไม่ได้ จะเป็นบุคคล มีลักษณะอย่างบุคคล เหมือนพระเจ้าในศาสนาพราหมณ์ ศาสนายิว คริสต์ อิสลาม ไม่ได้; เพราะว่า **เรามีพระเจ้าอย่างแบบที่มิใช่คน.**

แล้ว ทำไมไปเรียกพระเจ้า? ก็เพราะมีคุณสมบัติ มีลักษณะ มีสมรรถนะมีอะไรทุกอย่างเหมือนกับพระเจ้าชนิดที่เขาเรียกกันอย่างคน ๆ. พระเจ้าอย่างคนเป็นปฐมเหตุของทุกสิ่งในสากลจักรวาล, เราก็มี **พระเจ้าตถา** นี่แหละ เป็นปฐมเหตุของทุกสิ่งในสากลจักรวาล; ***พระเจ้าสร้างโลก เราว่ากฎแห่งตถา*** หรือตถตานี่แหละสร้างโลก. ***พระเจ้าควบคุมโลก เพิกถอนโลก เราก็ว่ากฎตถตา*** นี่แหละ ควบคุมโลกและสร้างโลก. ***พระเจ้าอยู่ในที่ทุกหนทุกแห่ง*** เป็น omnipotent ใหญ่กว่าสิ่งใด ***เราก็ว่ากฎตถตา*** นี่แหละมันใหญ่กว่าสิ่งใด. ***พระเจ้าเป็นสิ่งที่อยู่ในทุกหนทุกแห่ง เราว่ากฎของธรรมชาตินี่ อยู่ในทุกสิ่งทุกแห่ง*** ในทุกปรมาณูของสิ่งทุกสิ่งที่มีอยู่ในโลก, เป็นมนุษย์ก็ได้ไม่ใช่เป็นมนุษย์ก็ได้.

นี่พังดูดี ๆ ว่า ***แม้ในปรมาณูหนึ่ง ๆ ของร่างกาย*** คนที่ประกอบเป็นมนุษย์นั้น ***ก็มีพระเจ้าสิงอยู่*** พวกโน้นเขาก็ว่าอย่างนี้; ***แม้เราก็กล่าวได้อย่างนี้*** โดยไม่มีข้อที่คัดค้านได้ ***พระเจ้ารู้ทุกสิ่ง*** หมายความว่าความรู้ต่าง ๆ มันรวมอยู่ในสิ่งที่พระเจ้ารู้และบันดาลได้ทั้งนั้น ***เราก็มีสิ่งที่ทำได้อย่างนั้น.*** เราจึงมีพระเจ้า แต่ไม่ใช่อย่างคน.



นี่รวมความว่า **พุทธบริษัทมีพระเจ้า** แต่มิใช่อย่างคน, ไม่ควรจะเรียกว่าคน ก็**เรียกว่าตัวธรรมชาติที่เป็นกฎ** ก็คือกฎของธรรมชาติ. นี้แสดงว่ากฎนี้มันมีอยู่ในภาษาไทย ในภาษาบาลีไม่มีใช้ แต่บังเอิญมีในภาษาไทย, เราใช้กันว่ากฎของธรรมชาตินี้คือพระเจ้า, แล้วบังเอิญไปเหมาะกันกับคำว่า God ของภาษาฝรั่ง เราถือว่าคำว่า **กฎนั้น**คือ God, ของเราจะเข้มข้นกว่าเสียอีก ของเขามันออกเสียงยาวเป็น กอด, ของเราทำให้เข้มให้สั้นเข้ามาเป็น กฎ. นี้เรามีพระเจ้าที่เข้มข้นกว่าเสียอีก คือคำว่า กฎ.

ท่านทั้งหลายจะเข้าใจหรือไม่เข้าใจ อาตมาก็ยังลังเลอยู่เหมือนกัน ขอสรุปความว่า ลักษณะทั้งหลายที่มีอยู่ในพระเจ้า ของฝ่ายที่มีพระเจ้าเป็นบุคคลนั้น เราก็มี**สิ่งที่เรียกว่า "ธรรม" ในความหมายที่เป็นตถตา. ตั้งอยู่ในฐานะที่เป็นพระเจ้า** คือมีคุณสมบัติมีอะไรเท่าเทียมกัน; เพียงแต่เขากล่าวอย่างเป็นคน, เราจะกล่าวอย่างเป็นธรรม คือมิใช่คน. **นี้เป็นเหตุให้กล่าวได้ว่า พุทธบริษัท หรือพุทธศาสนานี้ก็มีพระเจ้า** พุทธบริษัทก็มีพระเจ้ากับเขาเหมือนกัน, ในพุทธศาสนาก็มีพระเจ้ากับเขาเหมือนกัน. ถ้าพูดว่าไม่มี ก็เพราะว่าเรามันจะโง่ไปเอง มันไม่มีบัญญาจะมีกับเขา ถ้าเรามีบัญญาพิจารณาใคร่ครวญดู เราก็จะเห็นว่า เรามีเหมือนกับที่เขามี, แต่เราไม่ยอมถือว่าเป็นบุคคล หรือเป็นพระเจ้าอย่างบุคคล.

ฉะนั้นการที่เขา **จัดให้พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ไม่มีพระเจ้านั้น ถูกครึ่งเดียว** เท่านั้น คือไม่มีพระเจ้าอย่างบุคคล แต่มีพระเจ้าอย่างที่มิใช่บุคคล. เราเลยแบ่งพระเจ้าออกเป็น ๒ ชนิด พระเจ้าอย่างบุคคล เป็น Personal God และพระเจ้าที่มิใช่บุคคลเป็น non—personal God God หรือ พระเจ้า ก็เลย **มีขึ้นมา เป็น ๒ ชนิด;** เราก็มีกับเขาชนิดหนึ่ง, พวกอื่นก็มีกันอีกชนิดหนึ่ง. ฉะนั้นเราก็มาเป็นเพื่อนกันได้ มาเป็นเกลอกันได้ คือ **มีพระเจ้าด้วยกัน แล้วเราก็ไม่ทะเลาะวิวาทกัน** ในเรื่องที่ **มีพระเจ้าคนละรูปแบบ** คือของเราไม่ใช่บุคคล.

ศาสนาคริสเตียนออกจะได้เปรียบ เพราะเขาทำให้พระเจ้ามีถึง ๓ ส่วน คือ พระบิดา พระจิต และพระบุตร. พระบิดานั้นก็มีลักษณะอย่างคน, พระบุตร ก็มีลักษณะอย่างคน; แต่พระจิตนั้น เขาเรียกว่า holy ghost ไม่ใช่คน เป็นวิญญาณ, ถ้าเรียกว่าเป็นผี เดี๋ยวเขาจะโกรธเอา, เราจะไม่ใช้คำว่าเป็นผี เรียกว่าพระจิตหรือพระวิญญาณไปตามที่น่าพังสักหน่อย. *นี่ศาสนาคริสเตียนมีพระเจ้าทั้งชนิดที่เป็นบุคคล และมิใช่บุคคล* ก็ได้เปรียบ ที่จะพูดให้มันครอบคลุมไปหมดได้. แต่ศาสนา*ฝ่ายฮินดู* นั้น *ไม่มีพระเจ้าชนิดที่อย่างมิใช่บุคคล;* นี่กล่าวตามศาสนาฮินดูที่เรารู้กันอยู่ทั่วไป.

ทีนี้พุทธศาสนาเรา **ไม่มีพระเจ้าอย่างบุคคล** เพราะมันเป็นเรื่องเด็กๆ มากกว่า ที่จะมีพระเจ้าอย่างบุคคล, ก็เลยมีพระเจ้าอย่างที่เป็นธรรม มันยิ่งกว่านามธรรมเสียอีก ไม่อยากจะเรียกว่านามธรรม **เป็นอสังขตธรรม,** ซึ่งไม่ควรจะเรียกว่านามธรรม คำว่า *รูปธรรมนามธรรมนี้ ใช้ได้แต่ในฝ่ายสังขตธรรม* เท่านั้น *คือมีเหตุมีปัจจัยปรุงแต่ง.* นี้เป็น *อสังขตธรรม เหนือเหตุปัจจัยปรุงแต่ง;* เหนือที่จะเป็นรูปหรือเหนือที่จะเป็นนาม. อาตมามีความเห็นอย่างนี้; คนอื่นเขาอาจจะมีความเห็นอย่างอื่นจะเอาสังขตธรรมหรือแม้พระนิพพานไปเป็นนามธรรมก็ได้ตามใจเขา. เราไม่เห็นด้วย. ฉะนั้นเรามีพระเจ้าชนิดที่เหนือไปกว่ารูป แล้วก็เหนือไปกว่านาม, เป็นธรรมะประเภทอสังขตธรรม ตั้งอยู่ในฐานะเป็นกฎ หรือเป็นสัจจะ.

ขอให้เข้าใจว่า **ถ้าเป็นสัจจะ** แล้วมันก็**จะต้องเป็นอสังขตธรรม;** ถ้าไม่เป็นอสังขตธรรม มันจะเป็นกฎอยู่ไม่ได้ มันจะเปลี่ยนแปลง. ฉะนั้น **สัจจะ** ก็ดี หรือ **กฎ** ก็ดี **ต้องเป็นสิ่งที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้** มันจึงจะคงตัวอยู่ได้จะไม่เปลี่ยนเป็นอย่างอื่นได้, คือจะจริงอยู่ตลอดไป. **เรามีพระเจ้า** ที่เป็นธรรม **ในฐานะที่เป็นกฎหรือเป็นสัจจะ** ซึ่งควรจะถือว่าเป็นอสังขตธรรมอย่างนี้. นี่ **พุทธบริษัทมีพระเจ้าอย่างนี้** กันเสียที.

บางคนอาจจะคิดว่า นี่เพื่อจะไปต่อรองกับพวกที่มีพระเจ้า เพื่อเอาอกเอาใจเขาหรืออย่างไร ? ก็บอกว่าไม่ใช่อย่างนั้น มันเป็นความจริง, มันเป็นความจริงอย่างยิ่งจริงโดยเด็ดขาด ที่มันมีอยู่อย่างนี้ คือเรามีธรรมะในลักษณะนี้ เป็นสิ่งที่ทำหน้าที่เหมือนกับพระเจ้า ในศาสนาทั้งหลายเขาทำกันได้อย่างไร เราก็ทำกันได้อย่างนั้น.

ฉะนั้นให้ยุติว่า เรามีพระเจ้าตามแบบของชาวพุทธ *เป็นปฐมเหตุของสิ่งทั้งปวง สร้างสิ่งทั้งปวง ควบคุมสิ่งทั้งปวง ทำลายสิ่งทั้งปวง ตั้งอยู่ได้โดยไม่ต้องอาศัยอะไร* อย่างนี้เป็นต้น.

แล้วเมื่อถามว่า *พระเจ้าของฝ่ายพุทธศาสนานี้ชื่ออะไร* ที่จะไปเข้าแถวกับคำว่าพระยะโฮวาห์ พระอัลล่าห์ พระอิศวร พระพรหมอะไรได้ ? ก็จะใช้คำว่า "ตถา" หรือ "ตถตา" นี่จะพอสู้กันได้. *ตามที่ได้พึ่งมา* คำว่า *ยะโฮวาห์ เขาแปลว่าตถา* เหมือนกัน, คือ ตั้งอยู่โดยความเป็นอย่างนั้น. พระ*ยะโฮวาห์* คำนี้ *แปลว่า ผู้ที่ตั้งอยู่โดยความเป็นอย่างนั้น* หรือบางทีก็*ผู้ที่มีอยู่* หรือ*สิ่งที่มีอยู่อย่างเป็นปัจจุบัน* อันไม่มีที่สิ้นสุด. ถ้าใช้คำว่ามีอยู่ มันต้องดับไม่ได้, คือตายไม่ได้ ดับไม่ได้ จึงจะใช้คำว่ามีอยู่ได้. เมื่อใช้คำว่ามีอยู่ ก็ต้องเป็นปัจจุบันตลอดไป ไม่เป็นอดีต ไม่เป็นอนาคต; ลักษณะอย่างนี้แหละ คือคำว่า ตถา หรือความเป็นอย่างนั้น. เรามีสิ่งที่มีความเป็นอย่างนั้นนั่นแหละเป็นพระเจ้า; ฉะนั้น พระเจ้าของพุทธบริษัทเรา คือคำว่า ตถตา นี้ แล้วมีความหมายอย่างเดียวกับพระยะโฮวาห์อยู่แล้ว.

ใน *ศาสนาอิสลาม* ก็มี *พระเจ้า* มีนามว่า *อัลล่าห์* หรือออกเสียงตามภาษาเดิมว่า *อัลลอร์* เขาถือกันว่าแปลว่า*ผู้อภิบาล* คืออภิบาลสิ่งทุกสิ่ง; เราก็มีตถตานี้ เป็นสิ่งที่อนุบาลสิ่งทุกสิ่งไม่ว่าอะไร ไม่ว่าอะไรในสากลโลกนี้มันยังน้อยไป, มันต้องทุกๆโลกทุกๆจักรวาล คือทั้งหมดจนไม่รู้ว่าจะใช้คำว่าอะไรดี, เป็นผู้อนุบาลสิ่งทั้งปวงก็แล้วกัน.

กฎของธรรมชาติ นี่มันอนุบาล, คือมันยึดไว้, มันทรงไว้, มันทำให้มีอยู่ เรียกว่าอนุบาลหรืออภิบาล, อภิบาล จะดีกว่าอนุบาล. พระเจ้าเป็นผู้อภิบาลให้สิ่งต่างๆ ตั้งอยู่ได้; นี้เราก็มี เขาก็มี.

ถ้าเราอยากจะมีพระเจ้าสำหรับอ้อนวอนกันบ้างก็มีได้ คือ มีธรรมะนี้แหละเป็นพระเจ้าสำหรับอ้อนวอน แต่ว่าวิธีอ้อนวอนของเรา มันก็ต้องผิดกันกับวิธีอ้อนวอนของศาสนาที่มีพระเจ้าอย่างบุคคล. เดี๋ยวก็จะได้พูดกันอีกตอนหนึ่ง ว่าเราจะอ้อนวอนพระเจ้ากันอย่างไร ถ้ามีพระเจ้าอย่างพุทธบริษัท.

เดี๋ยวนี้ก็จะพูดกันถึงเรื่องแรกๆ เช่นว่ามีชื่ออย่างไร, มีรูปร่างอย่างไรกัน ให้เสร็จไปเสียทีหนึ่งก่อน. แล้วก็ได้ความว่า ถ้าพูดโดยลักษณะแล้ว พระเจ้าก็มีอยู่ ๒ ลักษณะ : คือ พระเจ้าที่มีลักษณะอย่างบุคคล มีความรู้สึก มีอารมณ์อย่างบุคคล นี้พวกหนึ่ง. แล้ว พระเจ้าอีกลักษณะหนึ่งก็มิใช่บุคคล ไม่มีความรู้สึก ไม่มีอารมณ์อย่างคน. พระเจ้าเกิดมีขึ้นมา ๒ ลักษณะ; แต่มิได้หมายความว่าจะต้องเป็นปฏิปักษ์กัน เพราะเราถือเอาความหมาย ชนิดที่จะเป็นประโยชน์แก่มนุษย์.

ลักษณะหน้าที่ของพระเจ้า.

ทีนี้ถ้าเราจะดูซ้ำอีกครั้งหนึ่งว่า เมื่อกล่าวโดยคุณลักษณะ เราก็จะพบลักษณะคือ หน้าที่ หรือ ความสามารถของพระเจ้า, พระเจ้าต้องเป็นปฐมเหตุของทุกสิ่ง, ถ้าถามขึ้นว่า สิ่งทั้งหลายนี้ มันมีที่ออกมาไหม? มีปฐมเหตุไหม? โดยสามัญสำนึก ใครๆ ก็ต้องตอบว่า มันมี. มีปฐมเหตุ คือต้องมีที่ออกมาแห่งสิ่งทั้งปวง, สิ่งทั้งปวงจึงจะออกมา. พวกที่มีศาสนาพระเจ้าอย่างบุคคล เขาก็ถือว่าพระเจ้าอย่างบุคคล นั่นแหละ เป็น

ที่ออกมาแห่งสิ่งทั้งปวง : ท่านสร้างมันขึ้น, ท่านบันดาลมันขึ้น โดยฤทธิ์เดชของท่าน.[1]

ที่นี้ เราไม่มีพระเจ้าอย่างบุคคล แต่เราก็มีปฐมเหตุ คือกฎแห่งธรรมชาติ นั่นแหละเป็นต้นเหตุ เป็นตัวปฐมเหตุ ที่ให้สิ่งทั้งปวงออกมา; แม้เราจะเรียกชื่อว่าตถา ความเป็นอย่างนั้น ความไม่เป็นอย่างอื่น มันก็ตั้งอยู่ในฐานะที่จะเป็นปฐมเหตุ ให้สิ่งต่าง ๆ ออกมา, คือมันเป็นกฎของธรรมชาติ ที่บันดาลให้สิ่งต่าง ๆ เกิดขึ้น—ตั้งอยู่—ดับไป. ในตัวเราคนหนึ่งนั้น มีอาการที่เรียกว่า เกิดขึ้น—ตั้งอยู่—ดับไป ๆ ทุก ๆ ขณะจิต นั้นมันเป็นลักษณะของสิ่งที่พระเจ้าสร้างขึ้น.

ในศาสนาฮินดู เขายกให้ *พระพรหมเป็นผู้สร้างขึ้นมา*, ยกให้ *พระนารายณ์ควบคุม* สิ่งเหล่านี้ไว้, ยกให้ *พระอิศวรทำลายหรือดับสิ่งเหล่านี้* เป็นคราว ๆ ไป. พระเจ้า ๓ องค์นี้ทำงานเป็นรูปสหกรณ์กัน : *สร้างขึ้น ควบคุม ทำลาย*, มีอาการแห่งการเกิดขึ้น—ตั้งอยู่—ดับไป. นี่เราก็มีสิ่งเหล่านี้อยู่ในตัวเรา เหมือนกับว่ามีพระเจ้าเหล่านั้นอยู่โดยธรรมชาติแล้ว.

ที่นี้ปัญหามันไปมีอยู่ที่คำบางคำ คือใน *บางศาสนาเขายืนยันว่า พระเจ้านั้นเป็นผู้ที่มีความเมตตาปรานีสูงสุด;* ถ้าเขาพูดให้พระเจ้าเป็นบุคคล มันก็พูดได้ง่าย. พระเจ้าเป็นบุคคลมีเมตตาปรานีสูงสุด เราก็ต้องอ้อนวอนท่าน ปรนนิบัติท่าน; แต่ถ้าเรามีพระเจ้าอย่างมิใช่บุคคล คือเป็นเพียงกฎของธรรมชาติ เราจะอธิบายกันอย่างไรว่ากฎของธรรมชาตินั้นมีความเมตตาปรานี. ตามปกติเราพูดไม่ได้ว่า กฎของธรรมชาติมีความเมตตาปรานีมนุษย์; แต่เราพูดได้ว่า กฎของธรรมชาตินั้นเป็นพระเจ้า มันก็เกิดปัญหาขึ้นมาว่า พระเจ้าคือกฎของธรรมชาตินี้ จะเมตตาปรานีมนุษย์ได้อย่างไร?

ขอตอบว่า นี้มันเป็นเพียงวิธีพูดเท่านั้นเอง, มันเป็นวิธีพูดหรือการพูดในรูปแบบภาษาคนหรือภาษาธรรม ที่ใช้กันอย่างไม่ถูกต้อง. ถ้าพระเจ้ามีเมตตาปรานี มีความรู้สึกรักได้ มันก็โกรธได้ นี้มันชักจะรวนเรเสียแล้ว ถ้าจะเมตตาปรานีโดยส่วนเดียว มันก็ไม่สมเหตุผล.

•

ฉะนั้น เรามีกฎของธรรมชาติเป็นพระเจ้าก็หมายความว่า ถ้าสัตว์ประพฤติถูกต้องตามกฎเกณฑ์เหล่านั้นแล้ว ก็เหมือนกับถูกใจพระเจ้า พระเจ้าก็ตอบแทนด้วยผลดีถึงที่สุด, คือมีความสุขความเจริญถึงที่สุด. ถ้าเราทำไม่ถูกกฎของธรรมชาติ ธรรมชาติก็ลงโทษเรา ให้มีทุกข์ร้อนถึงที่สุด. เราจะพูดเป็นภาษาคนว่าพระเจ้านี้รู้จักรักรู้จักเกลียด ก็ได้เหมือนกัน. มันขึ้นอยู่ที่บุคคล จะปฏิบัติต่อพระเจ้าอย่างไร; ถ้าบุคคลทำให้มันผิด ผิดใจของพระเจ้า พระเจ้าก็ลงโทษให้, ทำถูกใจก็ให้รางวัล.

ฉะนั้น การที่พระเจ้าจะมีเมตตาปรานี หรือมีความทารุณโหดร้าย มันก็ขึ้นอยู่ที่มนุษย์ต่างหาก. พระเจ้าจะรู้สึกอย่างนั้นไม่ได้; พระเจ้าจะมีความรู้สึกเป็นคู่ๆ, เช่นรักหรือเกลียดอย่างนี้ไม่ได้, พระเจ้าไม่เหมือนใคร พระเจ้าเหมือนพระเจ้าเท่านั้น. ฉะนั้นพระเจ้าก็ทำไปตามหน้าที่ของพระเจ้า, คือว่าถ้าทำอย่างนี้ก็เกิดผลอย่างนี้; ถ้าทำอย่างนี้ก็เกิดผลอย่างนี้; ส่วนที่มันจะไปถูกใจมนุษย์หรือไม่นั้น มันก็แล้วแต่มนุษย์. มนุษย์ก็ไปบัญญัติ ที่ถูกใจมนุษย์ว่าพระเจ้าเมตตาปรานี, แล้วก็บัญญัติที่ไม่ถูกใจมนุษย์ว่า พระเจ้าลงโทษ. เช่นว่าถ้าฟ้าฝนดี ก็พระเจ้าเมตตาปรานี, ถ้าว่าโรคระบาดหรือแผ่นดินถล่มหรือน้ำท่วมโลก อย่างนี้ก็ว่าพระเจ้าพิโรธ.

พระเจ้าไม่ได้มีความรู้สึกที่จะเมตตาปรานี หรือว่าจะจงเกลียดจงชังอะไร พระเจ้าต้องให้เป็นไปตามที่มันจะเป็น คือเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ; ฉะนั้น

เราควรจะให้ความเป็นธรรมแก่พระเจ้า; ไม่ถือว่าพระเจ้าจะลงโทษเรา. พระเจ้ามีหน้าที่ทำหน้าที่ของพระเจ้า ควรจะถือว่าเป็นความประสงค์ของพระเจ้าก็ได้; เพราะมันเกิดโรคระบาดตายกันหมดทั้งโลก มันก็เป็นความประสงค์ของพระเจ้า ในความหมายภาษาคน; ถ้าภาษาธรรม มันก็เป็นของเป็นไปตามธรรมชาติเท่านั้นเอง.

นี่ถ้าท่านได้ยินคำในศาสนาอื่น ที่เขาพูดว่า พระเจ้าโกรธหรือพระเจ้าลงโทษ เราก็จะรู้สึกว่าขัดกันกับพระเจ้าหรือหลักธรรมในพุทธศาสนา. ขอให้อธิบายเสียใหม่ ให้มองความหมายเสียใหม่ว่านี้มันเป็นวิธีพูดของคน, มันขึ้นอยู่กับการพูด, เป็นเพียงวิธีการพูด ที่ใช้พูดสำหรับเรื่องที่มันไม่เป็นไปตามความประสงค์ของมนุษย์ หรือว่าบางเรื่องมันเป็นไปตามความประสงค์ของมนุษย์.

ฉะนั้นถ้าเราจะเรียกพระเจ้าว่า เป็นผู้อภิบาลโลก ก็ได้ เหมือนกัน; เพราะทุกสิ่งในโลกเป็นไปตามกฎของพระเจ้า, จะเรียกว่าเป็นไปตามความประสงค์ของพระเจ้า ก็ได้เหมือนกัน, ที่มันตั้งอยู่ได้นี้ ก็เพราะมันเป็นไปตามกฎของพระเจ้า. ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ โลกนี้ สากลจักรวาลนี้ มันตั้งอยู่ได้เพราะมันเป็นไปตามกฎของพระเจ้า, มันจึงเหมือนกับพระเจ้านี้คุ้มครองโลกนี้อยู่ หรืออภิบาลรักษาโลกนี้อยู่. แต่แล้วก็มิได้หมายความว่า จะเป็นอย่างเดียวกันตลอดไป, อาจจะอภิบาลในรูปอื่น, หรือว่ามัน ถึงคราวที่จะยุบเลิก กันเสียที เอ้า, ก็ยุบ เลิกกันเสียที แล้วก็สร้างแบบอื่นขึ้นมาใหม่. นี้ก็เรียกว่าอภิบาลได้เหมือนกัน คือทำให้ยังมีอยู่.

ถ้าเขาพูดว่า พระเจ้าเป็นผู้อภิบาลโลก เราก็อย่าคัดค้านเขาเลย; เราก็มีพระเจ้าที่อภิบาลโลก เรามีพระเจ้าที่จะโปรดปราน เราก็มีพระเจ้าที่จะลงโทษ แล้วแต่เราได้กระทำลงไปอย่างไร ต่อกฎธรรมชาตินั้น.

พอมาถึงวิธีของการพูดจา **ที่จะมีประโยชน์ทางศีลธรรม** ก็อย่าลืมว่า **เราก็ชอบพูดให้เป็นคน** อย่างนี้ขึ้นมาเหมือนกัน. พุทธบริษัทก็ยังถือเทวดาผีสางที่เป็นอย่างบุคคล มีความรู้สึกอย่างบุคคลอยู่มาก, แล้วก็เลยไปถึงพระเจ้าด้วยก็ได้ เพื่อให้คนมีความหวาดกลัวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้น แล้วก็ตั้งใจทำดี.

นี่แหละ คอยสังเกตดูให้ดี ๆ ว่าพูดภาษาคนมันก็พูดได้, ถ้ามันมีประโยชน์มันก็ควรจะพูด. แต่ถ้าพูดให้จริง ให้ตรงให้จริงกันแล้ว ก็ต้องพูดภาษาธรรม **ก็ไปอยู่ในรูปของกฎธรรมชาติ,** กฎของธรรมชาติที่เราจะต้องไปเกี่ยวข้องด้วย ในลักษณะที่ให้มีแต่คุณโดยส่วนเดียว เรียกว่าทำให้พระเจ้าโปรดปราน.

นี้ท่านคงพอจะมองเห็นได้แล้วว่า **มนุษย์ทุกคนมีพระเจ้าเป็นที่ยึดถือของตน,** เป็นที่ยอมรับของตน ไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง, ดังหัวข้อที่อาตมาบอกว่าพระเจ้าในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด ที่มนุษย์จะต้องมีร่วมกันหมด เลยไปถึงสัตว์เดรัจฉานถึงต้นไม้ต้นไล่ก้วยก็ได้ **จะต้องมีพระเจ้า แล้วองค์เดียวกันด้วย.** พระเจ้าองค์เดียวเท่านั้น ไม่มีหลายองค์ได้; เขาจะไปเรียกชื่อกันอย่างไรก็ตามใจ, จะวาดภาพให้เป็นบุคคลก็ได้, จะไม่วาดภาพให้เป็นบุคคลก็ได้ ก็มีพระเจ้าเพียงองค์เดียวเท่านั้น. ถ้าเราเข้าใจอย่างนี้ เราคงจะรักใคร่เมตตาปรานี ในหมู่มนุษย์กันขึ้นมาเป็นอันมากก็ได้.

ทุกคนมีสิ่งสูงสุดจึงมีพระเจ้าทำนองเดียวกัน.

ทีนี้ก็จะพิจารณากันต่อไปสักนิดหนึ่งว่า เราจะมีพระเจ้าร่วมกันได้อย่างไร? เราทุกคน **จะมีพระเจ้าร่วมกันหมดได้อย่างไร?** ข้อนี้ต้องเล็งถึงจิตใจของมนุษย์ มนุษย์ไม่ว่าคนไหน โง่เง่า ฉลาด บ้าเถื่อน หรือเป็นนักปราชญ์อย่างไร มันก็มีจิตใจชนิดที่รู้สึก

ว่า มันมีสิ่งสูงสุดอยู่เสมอไป จะยอมรับ หรือรู้สึกด้วยตนเองแล้วก็ยอมรับ ว่ามันมีสิ่งสูงสุดอยู่สิ่งหนึ่ง, แล้วพลอยถือว่าสิ่งนั้นแหละคือพระเจ้า.

เรามีกฎธรรมชาติเป็นสิ่งสูงสุด สิ่งนั้นก็ *เป็นพระเจ้า* หรือจะมี *พระเจ้าอย่างบุคคล* ที่ว่าไว้ในพระคัมภีร์ของศาสนานั้น ๆ *นั่นก็เป็นพระเจ้า* เรียกว่ายอมรับว่ามีสิ่งสูงสุด มันขึ้นอยู่กับการศึกษา ว่าจะศึกษากันมาอย่างไร, ให้ถือสิ่งสูงสุดกันอย่างไร.

เดี๋ยวนี้เรามาดูแล้วก็เห็นได้ว่า ในทุก ๆ ศาสนาเล็กน้อยอย่างไร มันก็มีสิ่งสูงสุด ก็หมายความว่า **ในทุกศาสนามีพระเจ้ากันทั้งนั้น,** แล้วในโลกนี้จะมีกี่ศาสนาก็ตามใจ ก็แปลว่ามีพระเจ้ากันทั้งนั้น ; นั่นก็หมายความว่า คนทั้งโลกมันก็มีพระเจ้าด้วยกันทั้งนั้น แม้ว่าจะอธิบายต่าง ๆ กัน. นี้แม้จะพูดอย่างวิทยาศาสตร์ นักวิทยาศาสตร์ก็ยอมรับว่ามีพระเจ้า; จะเป็นนักวิทยาศาสตร์ชนิดไหนมา ก็ค้านไม่ได้ว่ามันมีสิ่งสูงสุด, มันมีสิ่งสูงสุดที่ทำให้ปรมาณูมันมีขึ้นมา หรือมันประชุมกันมันปรุงแต่งกันมันเป็นไปอย่างไร มันมีอำนาจอะไรก็ไม่รู้แล้วมันสูงสุด เราก็เรียกว่าพระเจ้า. ฉะนั้นพระเจ้านี่มีได้แม้ในหมู่นักวิทยาศาสตร์ ทางวิชาเคมี ทางวิชาวัตถุนี่ก็มีพระเจ้าได้.

ฉะนั้นเรา **ทุกคนก็มีพระเจ้า** แม้ว่าให้ความหมายแก่คำว่าพระเจ้าต่างกัน ; แต่ถ้าพยายามศึกษาไป ๆ **จะไปบรรจบเป็นพระเจ้าองค์เดียวกัน,** คือ *อำนาจที่ทำให้สิ่งต่างๆ มันเกิดขึ้นมา ควบคุมสิ่งเหล่านั้นไว้* แล้ว *ให้มันเปลี่ยนแปลงไป แล้วให้มันสลายไป ให้มันเกิดใหม่,* มีอำนาจอันหนึ่งควบคุมสิ่งเหล่านี้ อยู่ในทุก ๆ ปรมาณู หรือทุกส่วนย่อยที่มันจะแบ่งออกได้. นี่ข้อที่ว่าเรามีพระเจ้าด้วยกันทุกคน, แล้วก็มีพระเจ้าโดยแท้จริง สิ่งเดียวกัน ; แม้ว่าเราจะให้ชื่อต่างกัน, อธิบายอะไรให้มันต่างกันบ้าง ตามความพอใจของคน.

การปฏิบัติให้ถูกความประสงค์ของพระเจ้า.

ที่นี้พิจารณากันต่อไปอีกนิดหนึ่งว่า เราจะต้องปฏิบัติต่อพระเจ้าอย่างไร เมื่อทุกคนมีพระเจ้า ก็มีปัญหาว่าจะปฏิบัติต่อพระเจ้าอย่างไร? ก็ตอบอย่างกำปั้นทุบดินว่า การทำให้ถูกความประสงค์ของพระเจ้า.

นี้คงจะมีคนค้านว่า เมื่อพระเจ้าไม่มีจิต ไม่มีความรู้สึก ไม่มีอารมณ์ จะมีความประสงค์ได้อย่างไร? เราก็ดูกันในภาษาธรรมบ้าง ว่ามันมีมีอำนาจอะไร อันหนึ่ง ซึ่งเรามาใช้เรียกว่า พระเจ้านั่นเอง *มันมีลักษณะอาการที่เหมือนกับว่า มุ่งหมายจะให้สิ่งต่างๆ มี วิวัฒนาการไปในทางสูงสุด.* คำว่า *สูงนั่นคือสุดและจบ,* ถ้าไม่สูงก็ไม่สุด, ไม่สุดก็ไม่จบ.

ฉะนั้น วิวัฒนาการทั้งหลาย มันจะเป็นไปแต่ในทางสูง แล้วก็สุด แล้วก็จบ, นี่คือประสงค์ ของพระเจ้า; แม้จะเป็นตัวธรรมชาติ เป็นตัวกฎของธรรมชาติ มันก็เห็นได้ชัดว่ามันมีเหมือนกับความรู้สึก, มีเหมือนกับความตั้งใจ, ที่ให้มีวิวัฒนาการเป็นไปจนถึงที่สุด แล้วก็จบ แล้วก็สิ้น; จะถือว่า พระเจ้ามุ่งหมายให้สัตว์ทั้งหลายมีวิวัฒนาการสูงยิ่งๆ ขึ้นไป ที่เรามาสมมติเรียกกันในตอนหลัง ว่าดีว่าเจริญว่าก้าวหน้า แล้วก็เรื่อยๆไป กว่าจะถึงที่สุด. นี่ความประสงค์ของพระเจ้า; แม้จะเป็นกฎของธรรมชาติ มันก็ยังมีเค้าเงื่อนอย่างนี้ กฎของธรรมชาติทำให้มีวิวัฒนาการเป็นไปในทางสูง กว่าจะสุด กว่าจะจบ.

เราก็ ต้องร่วมมือกับพระเจ้า ที่ให้มีวิวัฒนาการที่ดีที่สูง คือดีขึ้นเจริญขึ้น หรือมีความสงบสุขซึ่งมันสูงกว่าความทุกข์ ความทุกข์นั้นมันต่ำทราม, ความสงบสุขไม่มีทุกข์นั้นมันสูงสุด, เราก็ให้มันสูง ไปในทางที่จะมีความสงบสุข. ถ้าว่ากฎธรรม-

ชาติพูดได้อย่างคน ก็จะพูดว่าต้องการให้ทุกสิ่งเป็นไปถึงที่สุด คือมีสันติสุข มีสันติภาพอันเป็นนิรันดร.

ทุกศาสนาจะพูดถึงคำว่า "นิรันดร" คือเป็นอยู่อย่างนิรันดร. เมื่อถึงที่สุดแล้ว มันไม่เปลี่ยนแปลงแล้ว มันก็เป็นนิรันดร; เมื่อไม่เปลี่ยนแปลงมันก็ไม่มีความทุกข์ มันก็ต้องเรียกว่ามีความสุข. **ฉะนั้น ธรรมชาติก็มีลักษณะ ที่ให้ทุกสิ่งมันเป็นไปในทางสูง กว่าจะถึงที่สุด.**

ใครจะแย้งว่า ถึงที่สุดต้องเป็นความแตก เป็นความสลาย คนนั้นก็ดันทุรังว่า, มันสลายเพื่อจะให้มันเกิดอีก เพื่อเกิดอีก เพื่อมีอีก จนกว่ามันจะถึงที่สุด คือมีอย่างนิรันดร. **จุดหมายปลายทางของทุกศาสนา ต้องการให้ไปมีอยู่อย่างนิรันดร,** มันเป็นสิ่งที่น่าพอใจ ทุกคนก็ยอมรับ. ฉะนั้นเพื่อจะให้ถูกใจพระเจ้า เราก็ทำไปในทางที่มันจะเป็นไปเพื่อมีความสุขนิรันดร มีชีวิตอยู่อย่างนิรันดร.

การอ้อนวอนให้สำเร็จความประสงค์.

คำว่าอ้อนวอนพระเจ้านั้น เรา**จะต้องอ้อนวอนด้วยการทำให้ถูกกฎของธรรมชาติ** หรือความประสงค์ของพระเจ้า; อ้อนวอนแต่ปากนั้นใช้ไม่ได้ จะอ้อนวอนกันเท่าไรมันก็อ้อนวอนแต่ปากนั้นมันใช้ไม่ได้. คำอ้อนวอนที่ถูกต้องในศาสนาไหนก็ตาม มันต้องหมายถึงการทำให้ถูกพระทัยของพระเจ้า; **ถ้าเรามีกฎธรรมชาติเป็นพระเจ้า เราก็ทำให้ถูกตามกฎของธรรมชาติที่สุด; นั่นแหละคืออ้อนวอน.**

ถ้าจะใช้คำว่า บูชา มันก็ต้องด้วยการทำให้ถูกตามความมุ่งหมายของกฎหรือของพระเจ้า อีกนั่นเอง; ไม่ใช่ทำพิธีรีตอง, มัวแต่รีไปตองอยู่นั้นมันก็เป็นพิธี มันไม่ใช่บูชาอันแท้จริง; จะบูชาโดยแท้จริง มันก็ต้องทำให้ถูกต้องตามกฎอย่างเดียวกัน

ถ้าจะใช้คำว่า อธิษฐาน มันก็ไม่ใช่เพียงแต่ความคิดนึก, มันต้องตั้งใจเด็ดขาดลงไป ที่จะทำให้ถูกต้องตามกฎ, แล้วก็ทำจริงๆด้วย นี้จึงจะเรียกว่าอธิษฐาน.

ฉะนั้นการที่ พวกอื่นเขาจะมีการบูชา การอ้อนวอน การอธิษฐาน เราก็ อย่าไปหัวเราะเยาะเขาเลย เรามันจะโง่เอง; ถ้าเราไปม้วหัวเราะเยาะเขา เราก็จะไม่ได้ทำการบูชา อ้อนวอน บวงสรวง อธิษฐาน เพื่อการทำให้ตรงตามกฎ. เราเองก็ยังตั้งหน้าตั้งตาจะทำให้ถูกตรงตามกฎ อยู่ตลอดเวลา; ฉะนั้น เราก็มีการบูชา อ้อนวอนอธิษฐานตามแบบของเรา, คือว่าเข้าถึงจุดใจความสำคัญของคำพูดเหล่านั้นเสียเลย.

นี่เราจะต้องมีการศึกษา มีการปฏิบัติ แล้วก็ถึงสิ่งนั้นๆจริงๆ มีสิ่งนั้นๆจริงๆ จนเป็นนิรันดรรวมกัน ฉะนั้นขอให้ทุกคนมีการศึกษาให้รู้จริง, แล้วปฏิบัติให้ถูกจริงๆ, แล้วก็มีพระเจ้าอยู่กับเราจริงๆ มันก็จะถึงสิ่งที่เรียกว่านิรันดร. เราจะชอบความหมายของคำๆไหน เราก็เลือกเอาสิ จะใช้คำว่าบูชา หรืออ้อนวอน หรือทำอะไร ก็ตาม ทำให้มันถึงตัวกฎ แล้วก็ได้ผลตามกฎ. ถ้าไม่ถูกตามกฎ มันก็ไม่ได้ถึงกฎ, มันก็มีผลเหมือนกับไม่ได้กระทำ.

ฉะนั้นพวกที่เขามีพระเจ้าอย่างบุคคล *เขาก็พูดขู่ไว้อย่างน่าฟังว่า จะทำดีทำชั่วกันไปถึงไหน ถ้าพระเจ้าไม่รู้, ไม่รับรู้ มันก็เหมือนกับว่าไม่ได้ทำ.* นี่ฟังแล้วมันก็น่ากลัว พวกที่เขาถือศาสนาความเชื่อ เขาจะพูดว่า ต้องเชื่อพระเจ้า ทำดีทำชั่วนั้นก็ไม่เป็นอันทำ จนกว่าเมื่อไรพระเจ้ารับรู้จึงจะเป็นอันทำ. เขาถือพระเจ้ากันอย่างนี้.

นี้เราก็บอกว่า ฉันก็เหมือนกัน ฉันต้องทำให้ถูกต้องตามกฎ พระเจ้าก็รับรู้ คือมันถูกต้องตามกฎ, แล้วกฎมันจะไม่รับรู้อย่างไร? ก็ได้ผลตามกฎ ก็เป็นดี



หรือเป็นชั่วตามที่บัญญัติกัน, ว่าอะไรบัญญัติว่าดีอะไรบัญญัติว่าชั่ว. พระเจ้านั้นมีหน้าที่แต่จะให้ความยุติธรรม, ว่าทำอย่างนี้แล้วผลจะเกิดอย่างนั้น, ทำอย่างนี้แล้วผลจะเกิดอย่างนี้ ตามกฎอิทัปปัจจยตาเท่านั้นเอง.

เราจะใช้คำว่า เป็นที่พึ่ง กันบ้าง ก็จะเข้าใจดีขึ้น เรามีอะไรเป็นที่พึ่ง? เราก็จะตอบว่า มีพระเจ้าเป็นที่พึ่ง, คือถ้าเราอยากจะได้อะไร เราก็ไปหาเอาได้จากการทำให้ถูก, ถูกใจของพระเจ้าคือเราทำให้ถูกตามกฎ แล้วก็ได้ผลออกมาตรงตามกฎ. นี่คือที่พึ่งที่ทำให้เราได้อะไร ตามที่เราต้องการ.

เดี๋ยวนี้เราพูดกันว่า *พึ่งพระพุทธ พึ่งพระธรรม พึ่งพระสงฆ์*; แต่ความจริงนั้น *พระพุทธเจ้าท่านหมายถึงว่า ต้องไปทำให้ถูกต้องตามกฎแห่งกรรม.* ท่านต้องทำให้ถูกต้องตามกฎแห่งกรรม จึงจะได้ที่พึ่ง คือพระพุทธ พระธรรมและพระสงฆ์ เป็นสรณะที่พึ่ง, ไม่สำเร็จด้วยการพูดแต่ปาก หรือทำแต่พิธีรีตอง. ฉะนั้น ที่พึ่งที่แท้จริงก็คือพระเจ้า ที่เราได้ทำให้ถูกต้องตามประสงค์ของท่าน: ถ้าเราถือกฎเรื่องกรรม เราก็ทำให้ถูกต้องตามกฎแห่งกรรม แล้วเราก็ได้สิ่งที่เราควรจะได้.

เราจะต้องปฏิบัติต่อพระเจ้า ให้ถูกใจพระเจ้า, แล้วก็ได้เข้าถึงพระเจ้า, แล้วก็ได้ เป็นนิรันดรด้วยพระเจ้า, คือเรา ตายจากความเป็นมนุษย์ชนิดที่มีอยู่ก่อน, แล้วไปเป็นมนุษย์ชนิดที่อยู่กับพระเจ้าได้โดยนิรันดร.

หลักธรรมะในพุทธศาสนาก็เป็นอย่างนี้, ถ้าเราปฏิบัติถึงที่สุดตามหลักธรรมะแล้ว เราก็จะตายจากความเป็นปุถุชน ก็ไปเกิดเป็นพระอริยเจ้า สูงๆขึ้นไป กว่าจะถึงที่สุด, กว่าจะถึงสภาพที่เรียกว่าไม่ตายเหมือนกับพระเจ้า, นี่เราชวนกันตายจากความเป็นปุถุชน แล้วก็ไปเกิดใหม่เป็นพระอริยเจ้า.

เมื่อไม่กี่วันนี้หนังสือพิมพ์เขาลงว่า มีคนชักชวนให้คนฆ่าตัวเองตายได้ตั้ง ๙๐๐ กว่าคน; นั้นก็เข้าใจว่า เป็นการชักชวนให้ไปอยู่กับพระเจ้า; เพราะว่าเราได้ทำดีทำถูกจนกว่าเราจะตาย เราก็ไม่มีตกนรก. เราไปอยู่กับพระเจ้า ฉะนั้นเราจะรอให้มันช้าอยู่ทำไม เรามาชวนกันฆ่าตัวตายเดี๋ยวนี้, แล้วเราก็ไปอยู่กับพระเจ้าด้วยกัน มีคนเอาด้วยเป็นร้อยคน อย่างที่หนังสือพิมพ์เขาลง. คิดดูซิมันน่าหัวไหม มันน่าขันไหม ที่ว่าใครก็อยากจะไปอยู่กับพระเจ้าด้วยกันทั้งนั้น; เหมือนกับว่าเรายึดถือกันอยู่เวลานี้ว่าอยากจะไปนิพพานกันทั้งนั้น. ถ้ามันมีอะไรมารับประกันแน่นอนว่า ตายแล้วได้ไปนิพพาน นี่เราคงจะฆ่าตัวตายกันเดี๋ยวนี้ก็เอา ถ้ามันรับประกันได้ ว่าตายแล้วจะไปนิพพาน.

อย่างไรก็ดี **เมื่อยึดถือธรรมหรือพระเจ้าเป็นหลัก ก็ควรจะทำให้เข้าถึงพระเจ้า** โดยการปฏิบัติให้ตรงต่อพระประสงค์ของพระเจ้า. นี่เรียกว่าการปฏิบัติต่อพระเจ้าปฏิบัติอย่างนี้.

ผลได้รับจากพระเจ้าคือได้สิ่งที่ดีที่สุด.

ที่นี้ก็จะมีปัญหาต่อไปอีกนิดหนึ่งว่า **เราจะได้อะไรจากพระเจ้า?** ที่จริงเท่าที่พูดมาแล้ว มันก็พอจะมองเห็นว่า ได้อะไรจากพระเจ้า; แต่อยากจะพูดให้ชัดลงไป ว่าเราจะได้ สิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้ จากพระเจ้า. ลองทำให้ถูกตรงตามความประสงค์ของพระเจ้าชนิดนี้สิ เรา **จะได้สิ่งที่ดีที่สุด** ที่มนุษย์ควรจะได้, **คือเราจะได้สันติภาพ ทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม** ถ้าชวนกันปฏิบัติให้ตรงตามความประสงค์ของพระเจ้า. เดี๋ยวนี้ไม่เอานี่ ต่างคนต่างมีพระเจ้าสำหรับทะเลาะแก่งแย่งวิวาทกัน, แล้วใครมีพระเจ้าของใคร, แล้วก็ยังไม่ปฏิบัติให้ถูกตรงตามความประสงค์นั้นด้วย. ถ้า

เขาปฏิบัติถูกตรงตามความประสงค์ของพระเจ้าแล้ว ไม่มีทางจะทะเลาะวิวาทกันได้ในโลกนี้ แม้จะถือศาสนาต่าง ๆ กัน.

นี่อาตมายืนยันอย่างนี้ว่า เราจะมีศาสนาต่างกันก็ตามใจ; แต่ขอให้ทุกคนเข้าถึงพระเจ้า, **แล้วปฏิบัติถูกตรงตามความประสงค์ของพระเจ้า แล้วเราก็ไม่มีทางที่จะทะเลาะวิวาทกัน** เหมือนที่กำลังเป็นอยู่ในโลกนี้ ในเวลานี้.

ถ้าเรามีพระเจ้า เราก็มีที่เกรงกลัว เราก็ไม่ทำชั่ว. การที่ไม่ทำชั่วด้วยกลัวพระเจ้านี้วิเศษที่สุด, คือวิเศษกว่าไม่ทำชั่วเพราะกลัวกฎหมาย คนมันแลบลิ้นหลอกกฎหมายอยู่ตลอดเวลาทั่วไปในโลก. แต่ถ้าเขามีพระเจ้า กลัวพระเจ้า แล้วเขาจะไม่กล้าทำชั่ว เพราะเขาถือตามที่สอน, หรือรู้กันอยู่ว่า พระเจ้าอยู่ในที่ทุกหนทุกแห่ง และอยู่ในตัวเรา จนเราไม่กล้าใช้ร่างกายนี้สำหรับทำความชั่ว. นี่ขอให้ **มีพระเจ้าจริง ๆ** อย่างนั้นกันเถอะ **ก็จะป้องกันไม่ให้ทำความชั่ว** แม้แต่นิดเดียว.

กลัวพระเจ้า ก็ไม่ทำความชั่ว ยิ่งกว่ากลัวกฎหมาย, กลัวพระเจ้าแล้วก็จะทำความดี ยิ่งกว่าที่ครูบาอาจารย์จะบังคับให้ทำ ถ้ากลัวพระเจ้าเราก็จะทำหน้าที่ ของมนุษย์, เพราะมนุษย์มีหน้าที่ตามความหมายของคำว่ามนุษย์ ตามความประสงค์ของพระเจ้า. คนเรานี้มันต้องไม่ทำความชั่ว แล้วต้องทำความดี คือทำหน้าที่ของตน; ฉะนั้นการที่จะทำให้ดีนี้ มันทำด้วยความมีพระเจ้า กลัวพระเจ้า, มันดีกว่าทำเพราะกลัวกฎหมาย หรือว่าจะได้เงิน หรือว่ามีใครยั่วยุให้ทำ.

เดี๋ยวนี้คนเรามันไม่มีพระเจ้า มันก็ไม่ทำความดีโดยแท้จริง, กฎหมายมันก็ไม่กลัว มันก็เลยไม่ทำความดี แต่ทำความชั่ว; เราในโลกนี้ก็ไม่ได้รับผลสูงสุดอย่างที่มนุษย์ควรจะได้รับ, พูดภาษาศาสนา เขาใช้คำว่า ได้รับผล คือไปอยู่ในโลกของ

พระเจ้า. คำพูดเหล่านี้ เขาหมายถึงโลกหลังจากตายแล้วทั้งนั้นแหละ; แต่พุทธบริษัทเรายังเก่งกว่านั้น โดยไม่ต้องตาย ไม่ต้องเข้าโลง เรามีโลกใหม่ได้, เรามีโลกอื่นได้ คือมีการประพฤติกระทำอย่างอื่น มีจิตใจอย่างอื่น รู้สึกแต่อย่างอื่น ไม่กลับมารู้สึกอย่างปุถุชนคนโง่นี้อีกต่อไป. อย่างนี้เรียกว่าไปอยู่ในโลกอื่นแล้ว คือไปอยู่ในโลกของพระเจ้าแล้ว, หรือไปอยู่ในสวรรค์ก็ได้; ไม่ใช่สวรรค์หลงใหลด้วยกามารมณ์ เรื่องเพศเรื่องอย่างทำนองนั้น นั้นมันไม่ใช่สวรรค์ของพระเจ้า.

สวรรค์ของพระเจ้าแท้จริงที่บริสุทธิ์ ต้องอยู่ด้วยความบริสุทธิ์, อยู่ด้วยความเคารพนับถือตัวเอง, **มีจิตใจที่มันสูง ไม่เป็นปุถุชนคนโง่อีกต่อไป.** นี่เรียกว่าถึงพระเจ้า อยู่กับพระเจ้า, บางทีก็ใช้คำว่า เข้าผสมเป็นอันเดียวกันกับพระเจ้าก็มี. คำว่าอยู่ในโลกของพระเจ้า มันยังน้อยไปหน่อย, ใช้คำใหม่ว่า **เป็นอันเดียวกับพระเจ้าเสียเลย** : พระเจ้าเป็นอย่างไร เราก็เป็นอย่างนั้น.

นี้มันก็มี *ทางที่จะทำได้ เพราะในตัวเรา* คนหนึ่งๆ นี้ *มีตัวธรรมชาติ, มีตัวกฎของธรรมชาติ, มีตัวหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ มีการได้รับผลตามหน้าที่นั้นๆ;* เป็นอันว่า **ในตัวเรานี้มันมีพระเจ้า,** มีร่างกายของพระเจ้า, มีจิตใจของพระเจ้า, มีการทำตามความประสงค์ของพระเจ้า, แล้วก็ได้รับรางวัลจากพระเจ้า.

นี่เราอาจจะเป็นอันเดียวกับพระเจ้าได้ ในลักษณะอย่างนี้; แต่คนเขาคงจะหาว่า นี้มันพูดสำนวนโวหาร ชนิดที่โฆษณาชวนเชื่อเอาตามใจชอบมากไปเสียแล้ว. อาตมาขอยืนยันว่าไม่ได้มีความคิดอย่างนั้น, ไม่ได้มีเจตนาอย่างนั้น คือต้องการจะพูดความจริง ที่มันจริงแท้ที่ไม่มีใครมอง, แล้วขอให้มอง แล้วขอให้เห็น แล้วมันจะมีประโยชน์.

ถ้าเรามีพระเจ้า อยู่กับพระเจ้าแล้ว มันก็เลิกความเป็นมนุษย์ปุถุชนที่โง่เขลา. นี้จะมาห่วงเป็นมนุษย์ปุถุชนที่โง่เขลากันทำไม! มันควรจะพ้นได้จากความเป็นมนุษย์ปุถุชนที่โง่เขลา แล้วเป็นคนฉลาด, เป็นคนสะอาด, เป็นคนที่เข้าอยู่กับพระเจ้า ในโลกของพระเจ้าโดยไม่ต้องเข้าโลง. นี้จะพูดส่วนตัวอาตมาว่า ไม่ต้องรอต่อตายแล้ว; คนอื่นเขาจะพูดว่ารอต่อตายแล้วก็ตามใจเขา เราไม่พูดอย่างนั้น. ถ้าเกณฑ์ให้เราพูดอย่างนั้น เราก็จะพูดอีกทีหนึ่งว่า เราตายแล้วเดี๋ยวนี้เราก็ตายแล้ว, ตายจากความเป็นปุถุชนคนโง่เขลา เราก็เกิดเป็นผู้ที่เข้าถึงโลกของพระเจ้าเป็นอันเดียวกับพระเจ้าโดยที่ไม่ต้องเข้าโลง. ประโยคที่ว่าตายแล้วอยู่กับพระเจ้านั้น เราก็พูดได้ แต่มันไม่ใช่ตายแล้วเข้าโลง, มัน ตายจากความเป็นปุถุชนอย่างโง่เขลา นี้ตายจริง แล้วก็เป็นอริยบุคคลขึ้นมา, แล้วไปอยู่กับพระเจ้า อย่างมีค่าถึงที่สุด แล้วเราก็จะไม่มีบัญหาอย่างมนุษย์อีกต่อไป. ความหมดบัญหาอย่างมนุษย์ อย่างที่มันมีๆ กันอยู่ในโลกนี้จะไม่มีอีกต่อไป.

นี่คือ ประโยชน์ที่จะได้รับจากพระเจ้า จากการเข้าถึงพระเจ้า, จากการปฏิบัติอ้อนวอนพระเจ้า จนประสบความสำเร็จ.

ถ้ามีศาสนาร่วมกันรักกันจะแก้บัญหาในโลกได้.

นี่ขอให้ท่านทั้งหลายคิดดูให้ดีๆ ว่าอาตมาแกล้งพูดหรือพูดหลอกลวง หรือพูดให้มันเกิดความเข้าใจที่แกว่งไปแกว่งมา ฟุ้งซ่านไปเปล่าๆ? อาตมาตั้งใจจะพูดจริง เพราะมองเห็นอยู่ว่า ในโลกนี้มีบัญหาเกี่ยวกับเรื่องศาสนาต่างกัน มีพระเจ้าต่างกัน จนคนไม่รักกัน ก็อยากจะให้มีศาสนาร่วมกันและรักกัน แก้บัญหาต่างๆ ในโลกนี้ได้ด้วย, แล้วมันเป็นเรื่องจริงด้วย. ประโยคไหนคำพูดไหนที่มันไม่จริง? ที่พูดมาทั้ง

หมดนี้ คำพูดคำไหนประโยคไหน หรือว่าเนื้อความตอนไหนเรื่องไหนที่มันไม่จริง? มันจริงที่สุด ในเมื่อเรามีสติบัญญามองเห็นโดยภาษาธรรม ยกเว้นภาษาคน เอาไปทิ้งเสียแล้วก็มาพูดเรื่องสูงสุดกันโดยภาษาธรรม มันก็จะจริงอย่างที่อาตมาได้บรรยายมานี้. แล้ว **เราอาจที่จะมีพระเจ้าร่วมกันหมด,** นับถือพระเจ้าร่วมกันหมด ในสากลจักรวาล ทั้งมนุษย์เดรัจฉานและสิ่งมีชีวิตใดๆ, ปฏิบัติต่อกันตามความประสงค์ของพระเจ้า. ที่เป็นกฎของธรรมชาติอันสูงสุดนั้น **ก็จะได้รับสันติภาพอันถาวร.**

เดี๋ยวนี้ **เราได้รับแต่วิกฤตการณ์อันถาวร อยู่ทั่วไปทั้งโลก เพราะเราไม่มีพระเจ้า.** หรือถ้าเรามีพระเจ้า ก็คือพระเจ้าของกิเลส, เอากิเลสมาเป็นพระเจ้า, เอามารเอาซาตานมาเป็นพระเจ้า พระเจ้าเงิน ถือพระเจ้าเงิน **ถือเงินเป็นพระเจ้า** ก็ไปกันอีกทางหนึ่ง, **ถือความรักเป็นพระเจ้า** ที่คนหนุ่มสาวพวกนี้เขาชอบพูดกันนักในเวลานี้ นั่นก็ไปอีกทาง ไปทางอื่นเถิด. เขามีพระเจ้าชนิดที่ไม่ใช่พระเจ้า นั่นแหละคือภูตผีปีศาจอะไรก็ไม่รู้ เอามาเป็นพระเจ้า, แม้กระทั่งถือเทวดาอารักษ์อะไรต่างๆ นี้ ก็ไม่ใช่พระเจ้า เพราะมันไม่สามารถทำอะไรเหมือนอย่างพระเจ้า ที่เราได้พูดไปแล้ว.

ฉะนั้น *การที่บูชาเซ่นสรวงผีสางเทวดานั้น ไม่ใช่ทำแก่พระเจ้า ศาสนาที่เขามีพระเจ้าเขากลับไม่ทำ.* ในคัมภีร์ของเขาห้าม แม้แต่จะไปกินอาหารที่ทำขึ้นเพื่อเซ่นวักตั๊กแตนผีสางเทวดาอารักษ์เหล่านั้น, เขาห้ามกิน เป็นของสกปรก เป็นของบาป. ถ้าถือพระเจ้าจริง มันเป็นถึงอย่างนั้น เขาจะไม่บูชาบวงสรวงเซ่นวักตั๊กแตนวิญญาณภูติผีปีศาจ และแม้แต่ของที่เขาทำขึ้นเพื่อเซ่นวักตั๊กแตน นั่นก็กินไม่ได้นะ ผิดบัญญัติทางศาสนา.

ฉะนั้นเรามาดูกันให้ดีๆ ว่า มีพระเจ้าอยู่สองพวก คือพระเจ้าของคนโง่ที่มันไม่จริง, แล้วก็พระเจ้าของคนที่รู้ที่ฉลาด ที่เป็นพระเจ้าจริง. เดี๋ยวนี้ เรากำลัง

พูดถึงพระเจ้าจริง และเป็นพระเจ้าในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด ที่มนุษย์มีร่วมกันหมด; อาจจะมีคนไม่ยอมรับ เพราะมีพระเจ้าอย่างอื่นอยู่, เขาก็ยังไม่พ้นไปจากอำนาจของพระเจ้าที่แท้จริงนั้น; ฉะนั้นเขาก็จะถูกพระเจ้าที่แท้จริงนั้นลงโทษ. ฉะนั้น คนที่ถือพระเจ้าอย่างผิดๆ มันก็ต้องได้รับผลเป็นโทษ คือความทุกข์ ความเสียหาย ความไม่ได้อะไร ไปตามแบบของคนที่ไม่รู้จักพระเจ้า. ไปถือเอาพระเจ้าผิดๆ เป็นพระเจ้าปลอม แล้วพระเจ้าจริงก็ลงโทษให้, อย่างน้อยก็ให้มันโง่หนักขึ้นไปอีก, แล้วมันก็จะได้ทำอะไรผิดๆ หนักขึ้นไปอีก, ก็จะได้ตกนรกนาน.

นี้มามีพระเจ้ากันให้ถูกต้อง ในลักษณะที่จะมีความสมัครสมานสามัคคีกลมเกลียวกันได้ทั้งโลก ไม่มีปัญหาเกิดขึ้น เกี่ยวกับศาสนาในระหว่างชาติ หรือภายในชาติ หรือภายในครอบครัว. ศาสนาคริสเตียนมีใจกว้าง ถึงกับอนุญาตให้แต่งงานกับคนนอกศาสนาได้; แต่แล้วเขาต้องปฏิบัติถูกต่อพระเจ้าตามกฎเกณฑ์ที่วางไว้. ฉะนั้น ถ้าเกิดมีการแต่งงานระหว่างคนต่างศาสนากัน การที่มีความเข้าใจเรื่องพระเจ้าอย่างถูกต้องนี้ จะมีประโยชน์ที่สุด, จะทำให้อยู่กันโดยไม่มีปัญหา เกี่ยวกับความต่างของศาสนาที่ต่างคนต่างมี.

ขอให้ชักชวนกันทำความเข้าใจ ในหัวใจของศาสนา คือพระเจ้านี้ ให้เป็นที่เข้าใจแจ่มแจ้งกันทุกคน. ในวันนี้พูดได้แต่จุดตั้งต้น หรือเค้าเงื่อนสำหรับตั้งต้นเพื่อการศึกษา, แล้วก็พยายามหาโอกาสศึกษา ให้มันเป็นไปจนถึงที่สุดของเรื่อง, แล้วก็จะเป็นจริงอย่างว่า ว่ามีพระเจ้าร่วมกัน มาจากสิ่งสิ่งเดียวกัน, เหมือนกับว่าเป็นพี่น้องท้องเดียวกัน แล้วก็จะอยู่กันด้วยความผาสุก แล้วก็จะตายหรือจะดับลงไป สู่สิ่งเดียวกันอีก. นี่มนุษย์มีทางที่จะต้องเป็นอย่างนี้ คือว่า ไปสู่ชีวิตนิรันดร ตามความหมายของศาสนาทุกศาสนา. แม้ในพุทธบริษัทนี้จะเรียกว่าอมตะ อมฤต มันก็ยังเป็น นิรันดร อยู่

นั่นแหละ, จะเรียกว่านิรันดรก็ได้ จะเรียกว่าอมตะก็ได้ จะเรียกว่า โลกุตตระ ก็ได้, จะเรียกว่า พระนิพพาน ก็ได้, มันเป็นจุดสูงสุด ของผลที่เข้าถึงศาสนาหรือมีพระเจ้าอย่างถูกต้อง.

นี่อาตมาได้พูดมาจนเลยเวลาตามธรรมดาแล้ว ก็ขอยุติการบรรยายในวันนี้ไว้แต่เพียงเท่านี้ก่อน.



ใจความแห่งคริสตธรรม
เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ

—๓—

๒๐ มกราคม ๒๕๒๒

ปัญหาแตกแยกเกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ เป็นครั้งที่ ๓ แห่งภาคมาฆบูชาในวันนี้ อาตมาก็จะได้กล่าวเรื่องใจความแห่งคริสตธรรม เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ ต่อไปตามเดิม.

แต่ในวันนี้จะกล่าวโดยหัวข้อย่อยว่า ปัญหาแตกแยกเกี่ยวกับสิ่งที่เรียกกันว่าพระเจ้า. *เหตุไรเราจะต้องทำความเข้าใจ ในระหว่างศาสนาร่วมกัน* อาตมาได้กล่าวแล้ว *ในการบรรยายครั้งที่ ๑,* และ *เรามีพระเจ้าร่วมกันอย่างไร* ก็ได้กล่าวแล้ว *ในการบรรยายครั้งที่ ๒.* เดี๋ยวนี้จะต้องพูดกันถึง สิ่งที่ทำให้เกิดความแตกแยก ในทางความคิดเห็น เกี่ยวกับพระเจ้านั้น อันนี้เป็นบุพภาค ที่จะต้องทำความเข้าใจกันเสียก่อน แล้วจึงทำความเข้าใจกันถึงใจความแห่งคริสตธรรม.

การที่เราทำความเข้าใจกันระหว่างศาสนานั้น ทำให้เกิดความปกติ คืออยู่กันเป็นผาสุก. ในระหว่างประเทศต่อประเทศก็ดี, ภายในประเทศซึ่งพลเมืองนับถือศาสนาต่างกันก็ดี, หรือในสังคม ที่แต่ละคนถือศาสนาต่างกันก็ดี, แม้ในที่สุดแต่ในครอบครัว ซึ่งภรรยาสามีถือศาสนาต่างกันก็ดี, ถ้ามีความเข้าใจกันในเรื่องเกี่ยวกับพระศาสนานั้นๆแล้ว จะไม่มีปัญหาเลย จะอยู่กันเป็นผาสุก ยิ่งไปกว่าที่จะไม่มีความเข้าใจในเรื่องนี้.

พระเจ้าเป็นสิ่งยึดหน่วงสูงสุดของทุกชีวิต.

วันนี้ก็จะพูดถึงปัญหาเกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า เรื่องพระเจ้าก็ถือว่าเป็นเรื่องสิ่งสูงสุดของมนุษย์; เพราะว่าทุกคนมีพระเจ้า โดยที่เขาจะรู้สึกตัวหรือไม่รู้สึกตัวก็ตาม. พุทธบริษัทเราได้รับคำสั่งสอนกันมาว่า ในพุทธศาสนาไม่มีพระเจ้า นั่นเป็นเพราะให้คำจำกัดความของคำว่าพระเจ้า ไม่สมบูรณ์ และเขาไปเล็งถึงพระเจ้าในแบบของศาสนาอื่น เช่นศาสนาฮินดู คริสตศาสนา เป็นต้น; ซึ่งคำบรรยายหรือคำสั่งสอนบางส่วน พูดไว้ในลักษณะที่พระเจ้าเป็นบุคคล. พุทธศาสนาไม่ยอมรับพระเจ้าอย่างนั้น ก็เลยปฏิเสธหมดทีเดียวว่า ในพุทธศาสนาไม่มีพระเจ้า; แต่โดยเนื้อแท้ที่จริงแล้ว ไม่มีสิ่งใดที่จะอยู่โดยไม่มีพระเจ้า หรือไม่มีสิ่งใดที่ไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า.

ฉะนั้นขอให้เราสนใจคำว่า "พระเจ้า" กันให้ดีๆ ให้เข้าใจพระเจ้าอย่างถูกต้อง แล้วเราทุกคนในสากลโลกหรือสากลจักรวาลก็ตาม จะมีสิ่งยึดเหนี่ยวอันเดียวกัน และอยู่กันเป็นผาสุก. ในครอบครัวเราก็มีพระเจ้า คือคนสักคนหนึ่งซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นที่ยึดเหนี่ยวแห่งครอบครัว; *ในหลักธรรมะก็ถือว่า บิดามารดา*

เป็นพระพรหมในครอบครัว. ถ้าถือบิดามารดาเป็นพระพรหม นั่นก็คือ มีพระเจ้าในครอบครัว เฉพาะในครอบครัว.

หรือ *ในประเทศที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ก็มีพระมหากษัตริย์เหมือนพระเจ้า* ในส่วนที่ว่า เป็นที่ยึดหน่วง เป็นจุดรวมร่วมกัน เป็นที่ยึดหน่วงไม่ให้แตกแยกกัน หรือว่าแตกแยกกันไปบ้างก็เห็นแก่จุดส่วนรวม ก็กลับคืนดีกันอีก ไม่มีการแตกแยก. *ในประเทศที่ไม่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เขาก็ต้องมีใครคนใดคนหนึ่ง* ซึ่งมีหน้าที่อย่างเดียวกัน *เป็นเครื่องยึดหน่วง.* อย่างประเทศไทยเรามีพระมหากษัตริย์เป็นเครื่องยึดหน่วง ถ้าพรรคการเมืองแตกกัน ก็ยังมีพระมหากษัตริย์เป็นเครื่องยึดหน่วง ให้กลับคืนดีกัน. ถ้ารัฐบาลกับสภาแตกกัน ก็มีพระมหากษัตริย์เป็นเครื่องยึดหน่วง ให้กลับสามัคคีกัน, ภายในชาติจะแตกกันอย่างไร ก็ยังมีจุดศูนย์รวมอยู่จุดเดียว ที่เป็นเครื่องยึดหน่วงไม่ให้แตกกัน. ดังนั้นเราจึงเห็นความสำคัญของสิ่งที่เป็นเครื่องยึดหน่วง.

ที่นี้เมื่อดูกว้างออกไป ถึงประเทศทั้งหลายในโลก ซึ่งมีอยู่ตั้งร้อยสองร้อยประเทศนั้น มันจะมีจุดรวมจุดเดียวกันได้อย่างไร, เพราะต่างคนต่างเป็นอิสระ; นั่นแหละเราจะเห็นความจำเป็นของสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า. ถ้าทุกประเทศในโลก มีพระเจ้าเป็นจุดรวม จุดที่ยึดหน่วงแล้ว โลกนี้จะดีกว่าที่เป็นอยู่เดี๋ยวนี้มาก คือจะไม่มีการกระทำ ชนิดที่เป็นการกระทบกระทั่งกัน เบียดเบียนกันโดยประการทั้งปวง.

โลกนี้มีพระเจ้าเป็นเครื่องยึดหน่วง มันก็ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติอยู่แล้ว เพราะว่าสิ่งยึดหน่วงนี้ มันมีแก่สัตว์ที่มีความคิดนึกทุกตัว, สิ่งที่มีความรู้สึกคิดนึกที่เราเรียกว่าสัตว์นี่ ทุกตัวสัตว์มันต้องมีที่ยึดหน่วง, มันยึดหน่วงในความหมายที่ลึกซึ้งที่สุดคือ ความที่มันรอด และหนทางแห่งความรอด. สัตว์เดรัจฉานนั่นแหละ มันยึด

ถือความรอดและหนทางแห่งความรอด. อะไรเป็นหนทางแห่งความรอด มันทำถึงที่สุด, มันมีพระเจ้าตามประสาสัตว์ แล้วมันไม่มีคำพูด มันเรียกว่าพระเจ้าไม่เป็น. แต่ที่แท้นั่นแหละคือพระเจ้าของสัตว์เดรัจฉาน แม้แต่นกหนูตัวเล็กๆ มันก็มีวิธีการสำหรับทำให้รอดชีวิตอยู่ได้, มันก็ยึดอันนั้นเป็นเครื่องยึดหน่วง. สัตว์ทุกตัวที่มีความรู้สึกคิดนึก มันต้องมีพระเจ้า. เดี๋ยวนี้ คนแท้ๆ ยังไม่รู้จักสิ่งที่เป็นเครื่องยึดหน่วง และมีอยู่จริง.

พุทธบริษัทน่าจะนึกถึงข้อที่ว่า พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสว่า พระองค์เองก็ทรงอยู่โดยมีที่เคารพ. เมื่อตรัสรู้แล้วใหม่ๆ ท่านค้นหาสิ่งที่จะเป็นที่เคารพของท่าน ในที่สุดท่านก็พบ และท่านก็ *ได้ตรัสว่า ธรรมะที่ตรัสรู้แล้วสอนนี้เป็นที่ที่เคารพ เรียกว่าเคารพพระธรรม.* พระพุทธเจ้า ในอดีตก็ดี บัจจุบันก็ดี อนาคตก็ดี ทุกพระองค์ล้วนแต่เคารพพระธรรม.

ฉะนั้นเราอย่าเพ่อให้เป็นจุดสูงสุดอยู่ที่พระพุทธเจ้า จะไปมีจุดสูงสุดอยู่ที่สิ่งที่แม้แต่พระพุทธเจ้าก็ทรงเคารพ, หรือจะเกิดมีเด็กๆ ถามขึ้นว่า ทำไมจึงต้องมีพระพุทธเจ้า? พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นได้เพราะเหตุอะไร? พระพุทธเจ้าสอนเรื่องอะไร? อย่างนี้ เดี๋ยวก็จะพบว่า มันมีสิ่งที่ยิ่งไปกว่าพระพุทธเจ้า ซึ่งจะเข้าใกล้สิ่งที่เรียกว่าพระเจ้าสูงสุดยิ่งขึ้นทุกที. พระพุทธองค์ตรัสว่า ธรรมที่เราตรัสรู้แล้วสอนนี้ เป็นที่เคารพของเรา. *ครั้นเมื่อพระองค์จะปรินิพพาน ก็ยังตรัสว่า ธรรมที่แสดง วินัยที่บัญญัตินี้ จะอยู่เป็นศาสดาของพวกเธอ หลังแต่กาลล่วงลับไปแล้วแห่งเรา.* นี้ก็หมายความว่า ท่านยังมอบสิ่งสูงสุดไว้ให้อีก หลังจากที่พระองค์ล่วงลับไปแล้ว โดยพระกาย.

ที่นี้ ถ้าพระเณร อุบาสก อุบาสิกา คนใด เป็นนักศึกษาพอสมควรแก่ความเป็นพุทธบริษัทแล้ว ก็จะรู้เรื่องที่สำคัญที่สุดในพระพุทธศาสนา ซึ่งจะเป็นที่สูงสุดกว่าสิ่งทั้งปวง จนเทียบกันกับพระเจ้านี้ได้ จนพุทธบริษัทก็มีพระเจ้า.

สิ่งนั้นไม่รู้จะเรียกชื่อว่าอะไร, แต่พระพุทธเจ้าท่านตรัสเรียกสิ่งนั้นว่าชื่อ "ธรรมธาตุ" นั้นคือธรรมธาตุ, ธรรมะธา-ตุ คือธรรมธาตุ. ธรรมธาตุนี้มีมากจนท่านต้องจำกัดความลงไปว่า *ธรรมธาตุนั้น* หมายความว่า *พระตถาคตทั้งหลายจะเกิดขึ้นก็ดี, พระตถาคตทั้งหลายจะไม่เกิดขึ้นก็ดี แต่ธรรมธาตุนั้นมีอยู่ ซึ่งตถาคตรู้แล้วนำมาเปิดเผย. ธรรมธาตุนั้นเป็นตถตา เป็นอวิตถตา เป็นอนัญญถตา เป็นธัมมนิยามตา เป็นธัมมัฏฐิตตา เป็นอิทัปปัจจยตา;* แล้วแต่จะชอบใช้คำไหน แต่ทั้งหมดนั้นเรียกว่าธรรมธาตุ ธาตุแห่งธรรม, แล้วก็ต้องว่าอย่างนั้น ต้องอันนั้น ตัวนั้น เพราะว่าตัวอื่นยังมีอีก. ธรรมธาตุนั้น นั่นแหละ ศึกษาให้ดีเถอะ จะพบว่า มีความหมายแห่งความเป็นพระเจ้า.

ธรรมธาตุนั้นเป็นตถตา คือ ความเป็นอย่างนั้น เป็นอย่างอื่นไม่ได้, เป็นอย่างนั้นโดยประการเดียว. นี่ความหมายนี้ไปพ้องกับคำว่า ยะโฮวาห์ ของฝ่ายยิว หรือฝ่ายคริสเตียน ซึ่งคำนั้นแปลว่าเป็นอย่างนั้นเหมือนกัน จึงได้เรียกว่า ยะโฮวาห์.

ทีนี้ อวิตถตา—ไม่ผิดจากความเป็นอย่างนั้น, อนัญญถตา—ไม่เป็นอย่างอื่นจากความเป็นอย่างนั้น, ธัมมัฏฐิตตา—ตั้งอยู่ในฐานะเป็นธรรมดาแห่งธรรม, ธัมมนิยามตา—เป็นบทนิยามแห่งธรรม, เป็นอิทัปปัจจยตา คือกฎที่จะให้มีสิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้น เพราะสิ่งนี้มี เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนั้น ๆ จึงเกิดขึ้น.

"ธรรมธาตุ" นั้นเอง มีความหมาย มีคุณค่า ตรงกับคำว่าพระเจ้า ในความหมายที่ถูกต้อง. ขอให้พุทธบริษัทเรารู้จักสิ่งที่เรียกว่า ธรรมธาตุนั้น ไว้ให้ชัดเจนเถอะ ก็จะเข้าใจกันได้, จะทำความเข้าใจกันได้กับเพื่อนมนุษย์ทั่วโลก ที่เขามีพระเจ้า เขานับถือพระเจ้า.

เปรียบเทียบสิ่งที่ทำหน้าที่ตรงกัน.

ที่นี้ก็เพื่อจะทำความเข้าใจกันได้ อาตมาก็ได้กล่าวมาแล้วในการบรรยายครั้งที่แล้ว ๆ มา ว่าเราจะต้องเอาความหมายของคำ ๆ นั้น มาเป็นเครื่องเปรียบเทียบกัน; ถ้าจะเอาแต่คำพูดมันก็ตรงกันไม่ได้. คนหนึ่งเรียกว่าพระยะโฮวาห์, คนหนึ่งเรียกว่าพระอัลหล่าห์ คนหนึ่งเรียกว่าพระอิศวร พระพรหมแล้วแต่จะเรียก; แต่เราเอาความหมายของคำเหล่านั้น โดยเอาหน้าที่ ที่สิ่งที่สมมุติให้นั้นได้กระทำอย่างไร.

ที่ว่าความหมายเดียวกัน ก็คือว่ามันมีสิ่งสิ่งหนึ่ง ซึ่งทำหน้าที่นั้นตรงกันหมด หน้าที่แรก เป็นผู้สร้าง. พวกที่ถือพระเจ้าอย่างบุคคล ก็ว่า*พระเจ้าอย่างบุคคลนั้นแหละสร้างขึ้นมา, สร้างโลกสร้างมนุษย์* ขึ้นมา. แต่ในพุทธศาสนา ก็มีผู้สร้าง อะไรเป็นต้นกำเนิดเป็นต้นเหตุ ให้สิ่งทั้งปวงเกิดขึ้นและเป็นไป จะเรียกว่ากฎแห่งธรรม หรือธรรมชาติในฐานะที่เป็นกฎก็ได้ นั่นแหละคือผู้สร้าง, เพียงแต่ว่าไม่เป็นบุคคล; ส่วนเขาจะพูดให้เป็นบุคคล เพราะว่ามันไม่เหมาะที่จะพูดอย่างไม่เป็นบุคคล. ถ้าไม่พูดอย่างเป็นบุคคล คนเข้าใจไม่ได้ และไม่ยอมรับ ดังนั้นเขาจึงต้องพูดให้เป็นเหมือนอย่างบุคคล, ให้พระเจ้านี้เป็นเหมือนอย่างบุคคล คือ มีความรู้สึกคิดนึก มีความต้องการ ปรารถนาได้ อะไรได้ จึงว่าพระเจ้าสร้างคนขึ้นมา. อย่างคริสเตียน ก็พระเจ้าจะให้โลกนี้งดงามยิ่งขึ้น สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ก็เอาดินมาสร้างคนผู้ชายขึ้นมา, แล้วก็สร้างคนผู้หญิงจากซี่โครงของคนผู้ชายนั้น. นี้เรียกเป็นคนสร้างกันอย่างคน แล้วก็เป็นคน มีความรู้สึกอย่างคน อย่างนี้ก็เรียกว่า มีพระเจ้าอย่างคน.

ที่นี้เราไม่เชื่อ เราก็ต้องมีความคิดอย่างของเราเอง ว่าคนนี้จะเกิดมาได้เองอย่างไร มันต้องมีเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นต้นเหตุให้คนเกิดขึ้นมาในโลก

นี้, อะไรเป็นต้นเหตุอันนั้น นั้นก็คือพระเจ้าอย่างเดียวกับเขา; แต่เขาพูดเป็นคน, เราพูดเป็นอย่างมิใช่คน, แต่มันเหมือนกันตรงที่ว่ามันเป็นต้นเหตุ ที่ให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้น, หรือให้ทุกสิ่งมันเกิดขึ้น. นี้เราต้องยอมรับว่ามีผู้สร้าง.

ถ้าไม่มีผู้สร้างโลกนี้ก็ไม่มีจริงเหมือนกัน, แม้แต่พระพุทธเจ้าก็เกิดขึ้นในโลกนี้ไม่ได้. แม้เด็กๆ นี้จะคิดว่า เราเกิดมาจากพ่อแม่, แล้วพ่อแม่เกิดจากอะไร? ใครทำให้พ่อแม่เกิดขึ้น? ในที่สุดก็ไปจบลงที่ว่า มันมีอะไรอย่างหนึ่ง ซึ่งทำให้มนุษย์เกิดขึ้นมา. นี้เป็นต้นเหตุ, เป็นต้นกำเนิด. ในภาษาฝ่ายที่มีพระเจ้าอย่างคน เขาก็เรียกว่าปฐมเหตุ คือเหตุอันแรก นั่นแหละคือพระเจ้า. เราก็ยอมรับได้ว่า เราก็มีปฐมเหตุ ที่ทำให้คนมันเกิดขึ้นมา สัตว์ทั้งหลายมันเกิดขึ้นมา ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้นมา.

แล้วมันก็มีสิ่งที่รักษาและคุ้มครอง, มันมีสิ่งที่ควบคุมให้โลกนี้ ให้จักรวาลนี้ เป็นไปอย่างถูกต้องอย่างนี้, ดวงอาทิตย์ ดวงดาว ดวงจันทร์ ได้รับการคุ้มครองให้เป็นไปอย่างถูกต้องอย่างนี้; นี่เรียกว่าส่วนใหญ่. ส่วนย่อยๆเข้ามา คนแต่ละคนก็ได้รับการคุ้มครอง ให้เป็นไปตามกฎที่มันจะอยู่ได้, กินอาหารแล้วก็ย่อยได้. ถ้าไม่มีอำนาจอะไรอย่างหนึ่ง อาหารมันก็ไม่ต้องย่อย หรือว่าน้ำย่อยมันก็ไม่ออกมา, หัวใจมันก็ไม่สูบฉีดอยู่อย่างแน่นหนา เหมือนที่เรารู้สึกอยู่, ปอดมันก็จะไม่หายใจ อย่างนี้. ทุกอย่างต้องมีอะไรอันหนึ่งซึ่งควบคุม ให้สิ่งเหล่านี้เป็นไป เขาเรียกว่าพระเจ้า เป็นอย่างบุคคล. เราไม่เรียกว่าพระเจ้าอย่างบุคคล, แล้วเราก็เรียกว่าพระเจ้าอย่างที่มิใช่บุคคล คือเป็นกฎของธรรมชาติ หรืออะไรก็ตาม แล้วแต่ที่เราจะเรียก.

แล้วก็มีสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งทำให้สิ้นสุดแก่สิ่งใดสิ่งหนึ่ง เมื่อถึงคราวที่ควรจะสิ้นสุด; เช่นจักรวาลนี้ก็อย่าอวดดีไป เพราะเป็นที่เชื่อได้ว่า ครั้งหนึ่งมันไม่มี

มันเพิ่งมี, แล้วจักรวาลนี้มันก็จะสิ้นสุดลงสักวันหนึ่ง, ก็ด้วยเหตุของอะไร? เขาว่าด้วยเหตุอำนาจของพระเจ้า; เราก็ว่าด้วยเหตุอำนาจ ของสิ่งที่ทำให้เกิดความสิ้นสุด คือ กฎของธรรมชาติ.

ทีนี้ ดูให้มันน่าสนใจยิ่งขึ้น ว่าพระเจ้านี้เป็นผู้ให้ชีวิต. ชีวิตคืออะไร? ทางวัตถุ ชีวิตคือความสดชื่น มีชีวิตคือไม่ตาย; นี่ใครเป็นผู้ให้? มันก็มีสิ่งที่ลึกลับสูงสุดสิ่งหนึ่ง เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่าชีวิต เขาเรียกว่าพระเจ้า, เราเรียกว่ากฎของธรรมชาติ หรือพระธรรม.

แล้วมีสิ่งหนึ่ง ซึ่งให้ทุกสิ่งที่เราต้องการ; เขาอธิบายพระเจ้าว่า เป็นผู้ให้ทุกสิ่งที่เราต้องการ. พุทธบริษัทเราก็มีสิ่งที่จะให้ทุกสิ่ง ที่เราต้องการ แต่ต่อเมื่อเราได้ทำถูกต้องตามกฎอันนั้น กฎที่สร้างชีวิต สร้างอะไรมา เป็นกฎตายตัวอยู่. เราต้องทำให้ถูกต้องตามกฎอันนั้น แล้วเราก็จะได้ทุกสิ่งที่เราต้องการ.

หรือเขาจะพูดว่า พระเจ้าคือสิ่งที่ช่วยให้เรารอด; เราก็มีสิ่งที่ช่วยให้เรารอด คือ ธรรมะที่ประพฤติกันอย่างถูกต้อง ทำให้เรารอด, เราก็มีพระเจ้าเหมือนกัน.

เขาพูดว่า พระเจ้าเป็นผู้วางหนทางไว้ให้เราเดิน แล้วก็นำทางให้เราเดิน; เราพุทธบริษัทก็มี หนทางที่วางไว้ให้เราเดิน โดยกฎของธรรมชาติ. *พระพุทธเจ้า* ท่านไม่ได้ทรงวางหนทางนี้ด้วยพระองค์เอง เป็นแต่ *ทรงพบหนทางนี้* ที่ธรรมธาตุ หรือพระเจ้าได้วางไว้ให้เสร็จแล้ว, เช่น *อัฏฐังคิกมรรค นี้เป็นทางสำหรับมนุษย์เดิน.* พระพุทธเจ้าท่านไม่ได้จัดทางนี้ หรือวางทางนี้ขึ้นโดยพระองค์; แต่พระองค์ตรัสรู้ ว่าทางที่เขาวางไว้ให้แล้วเป็นอย่างนี้ๆ. อะไรคือที่วางไว้ให้? ก็คือ

กฎของธรรมชาติ หรือธรรมธาตุ ในฐานะที่เป็นกฎของธรรมชาติ ก็เป็นผู้ที่นำทางให้เดิน.

ความที่มนุษย์มีความรู้สึกไปในทางสูง จะเป็นไปในทางสูงยิ่งขึ้น กว่าที่จะบรรลุนิพพานนั้น เพราะมันมีกฎอันหนึ่งอยู่ในตัวมันเอง ซึ่งอยากให้มันไปในทางสูง มันต้องการไปในทางสูง, แล้วเขายังพูดว่า พระเจ้านั้น เป็นผู้ที่คอยพบเราอยู่ที่ปลายทาง; ให้เราทำตามที่พระเจ้าต้องการเรื่อยไป ๆ แล้วก็จะไปพบกับพระเจ้าที่ปลายสุดหนทาง, แล้วเราก็จะอยู่กับพระเจ้านั้น เป็นนิรันดรตลอดกาล. นี่เราก็มี, พุทธบริษัทก็มี, การที่ว่า ปฏิบัติไป ๆ แล้วเราก็จะไปพบกับธรรมธาตุอันสูงสุด ที่เป็นอสังขตะ คือเป็นนิพพาน, แล้วเราจะอยู่กันที่นั่นโดยนิรันดร.

คิดดูเถอะ มันจะต่างกันอย่างไร พระเจ้าอย่างที่เขาพูด กับพระเจ้าอย่างที่เราก็มี? มันต่างสักแต่สักว่าชื่อ เมื่อเขาเรียกว่าพระเจ้าชื่อนั้นชื่อนั้น ตามชื่อที่เขาบัญญัติไว้. *เราก็จะเรียกว่า "ธรรมธาตุ"* ธรรม—ธาตุ นั้น, *ธรรมธาตุนั้น ที่มีอำนาจทำให้สิ่งต่าง ๆ เป็นไป ให้สิ่งต่าง ๆ สิ้นสุดลง, ทำให้รอดชีวิตอยู่ได้, ทำให้ก้าวหน้าไปได้, ไปถึงจุดหมายปลายทางได้, เป็นพระนิพพานอันเป็นนิรันดร.*

นี่มันมีพระเจ้าที่แท้จริงอยู่อย่างนี้ แม้พุทธศาสนา; หากแต่ว่าเราไม่ยอมรับว่าพระเจ้า เพราะเราได้ไปรับคำสอนกันมาอีกแบบหนึ่ง ให้เห็นว่าพระเจ้าเป็นคน ๆ อย่างในศาสนาอื่นเขาพูดกันนั้นไม่จริง จนเราก็พลอยไม่มีพระเจ้านี้มันจะทำให้โง่เอง ทำไมไม่ถามดูก่อน ว่าพระเจ้านั้น คืออะไร? ทำหน้าที่อย่างไร? มีคุณสมบัติอย่างไร? มีลักษณะอย่างไร? เอาอันนั้นเป็นหลักกัน ก็จะพบว่า ทุกคนมีพระเจ้าร่วมกัน แม้แต่สัตว์เดรัจฉาน; เพราะว่ากฎของธรรมชาตินั้น นอกจากจะควบคุมมนุษย์แล้ว ยังควบคุมสัตว์เดรัจฉานด้วย. สัตว์เดรัจฉานก็ต้องทำตัวให้เป็นไปตามกฎด้วย

แล้วมันก็รอดอยู่ได้ ตามประสาของสัตว์เดรัจฉาน, แม้จะไม่มาก แม้จะไม่สูงเท่ากับมนุษย์ มันก็รอดอยู่ได้โดยวิธีการอย่างเดียวกัน.

นี่ขอให้มองเห็นข้อนี้กันก่อน มิฉะนั้นจะพูดกันไม่รู้เรื่อง ว่ามันมีอะไรอยู่อันหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งสูงสุด ที่มนุษย์มีอยู่ร่วมกัน. ถ้ามนุษย์เข้าถึงสิ่งนี้ มีอยู่ร่วมกันแล้ว ทั้งโลก ทุกประเทศในโลกนี้ จะมีจุดยึดเหนี่ยวจุดเดียวกัน, แล้วจะมีการประสมกลมกลืนกัน อยู่กันเป็นผาสุก. นี่ดีหรือไม่ดี? เป็นเรื่องที่ควรเข้าใจ ควรศึกษาหรือไม่? ขอให้ลองคิดดูตรงนี้ ว่าถ้ามันมีสิ่งๆ หนึ่ง สิ่งเดียวเท่านั้น ที่ว่าทุกคนเข้าถึงแล้ว มันก็จะกลายเป็นผู้รวมจุดเดียวกัน, ไม่มีศัตรูต่อกัน มีแต่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน, ให้ถึงที่สุดจุดหมายปลายทางของเจตนารมณ์ของพระเจ้า หรือของสิ่งนั้น.

อาตมาจึงเห็นว่า เป็นการสมควรอย่างยิ่ง ที่เราควรจะทำความเข้าใจเกี่ยวกับพระเจ้าในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด เป็นผู้สร้าง เป็นผู้คุ้มครอง เป็นผู้ให้ชีวิตให้ทุกสิ่งที่ต้องการ ให้เรารอด วางหนทางไว้ให้เราเดิน แล้วก็นำให้เดิน แล้วก็ไปพบกันที่ปลายทาง แล้วก็อยู่ด้วยกันที่นั่นเป็นนิรันดร นี่คือพระเจ้า.

แต่*มนุษย์ปัจจุบันนี้* มันเป็นอันธพาล เป็นสัตว์โง่ เห็นแก่เนื้อหนัง *ไปเห็นพระเจ้าอย่างอื่น เงินนั่นแหละเป็นพระเจ้า* ของมนุษย์สมัยปัจจุบันนี้; เพราะว่าเงินมันให้สำเร็จประโยชน์ทางวัตถุ ทางเนื้อทางหนัง เอร็ดอร่อยสนุกสนานแก่เขา. เขาเอาอะไรเขาก็หาได้ด้วยเงิน, แล้วก็บูชาเงินเป็นพระเจ้า, คนสมัยนี้จึงถือเงินเป็นพระเจ้า, เป็นลูกหลานของคนที่เคยถือพระเจ้า เป็นพระเจ้ามาแต่กาลก่อน; ครั้นมาบัดนี้ เขาทิ้งพระเจ้าชนิดโน้นเสีย แล้วก็มาถือพระเจ้าเงิน. ระวังให้ดี, เราอย่าไปตามหลังพวกเหล่านี้ เราจะเป็นคนไม่มีพระเจ้า คือไม่มีพระธรรม. นี่เรียกว่า ถ้ามนุษย์สมัยนี้รู้จักพระเจ้ากันจริงๆ แล้ว ก็จะเป็นบุญเป็นกุศลแก่โลกทั้งโลก คือจะได้อยู่กันเป็นผาสุก.

ประเภทของพระเจ้าแยกได้เป็น ๒ อย่าง.

ที่นี้เพื่อเข้าใจพระเจ้ายิ่งๆ ขึ้นไป เราดูสิ่งที่เรียกว่า พระเจ้ากันนี้ ให้ละเอียดลงไปอีก จะแยกประเภทของพระเจ้าให้พังๆ. พระเจ้าโดยประเภทใหญ่ๆ นั้น ก็มีอยู่สัก ๒ ประเภท คือพระเจ้าที่เรารู้สึกเอาโดยสัญชาตญาณ กับพระเจ้าตามที่กล่าวไว้ในพระคัมภีร์.

พระเจ้าประเภทที่ ๑. พระเจ้าที่เป็นความรู้สึก เกิดขึ้นมาโดยสัญชาตญาณ นั้นก็คือความรู้สึกของคนทุกคน ไม่ว่าเขาจะนับถือศาสนาไหน, โดยสัญชาตญาณเขารู้สึกว่า เขาไม่ปลอดภัย เขาต้องการที่พึ่ง เขาอยากจะมีอะไรเป็นที่พึ่ง ที่อุ่นใจถึงที่สุด. อะไรๆ ก็ตาม ถ้าเขาคิดว่าจะเป็นที่พึ่งได้ เขาจะคิดพึ่งสิ่งนั้นในฐานะที่เป็นพระเจ้า. นี่พระเจ้าที่เกิดขึ้นโดยความรู้สึกตามธรรมดาของบุคคล นี้ก็มีอยู่, อะไรมันสนองความต้องการของเขาได้ เป็นที่พอใจ เขาจะนับถือสิ่งนั้นเหมือนกับพระเจ้า. *ถ้าเขาบูชากิเลส ตัณหา เขาจะนับถือสิ่งที่สนองกิเลสตัณหาของเขาว่าเป็นพระเจ้า* เช่นพระเจ้าเงินตรา เป็นต้น. ขอให้ลองคิดดูให้ดี อย่าให้มันพลัดตกไปในทางต่ำอย่างนี้ ถ้าว่าสัญชาตญาณของเราต้องการสิ่งที่เป็นที่พึ่ง หรือช่วยให้เรารอด เราก็ระวังให้ดี, อย่าไปหลงว่า เงินมันจะเป็นพระเจ้า แล้วก็จะช่วยให้เรารอด.

เด็กตัวเล็กๆ ก็จะคิดว่า พ่อแม่เท่านั้นที่สูงสุดกว่าอะไรหมด จะช่วยให้เรารอด. ลูกหมาลูกแมวก็เหมือนกัน มันจะคิดว่าแม่ของมันเท่านั้น ที่จะเป็นสิ่งสูงสุด ที่จะคุ้มครองมันให้รอด. ลูกคนตัวเล็กๆ มันก็คิดว่า พ่อแม่นี้เป็นสิ่งสูงสุด ที่จะช่วยให้เรารอด มันยังไม่รู้อะไรมากไปกว่านั้น. นี้เรียกว่า พระเจ้าที่เกิดขึ้นตามความรู้สึกของสัญชาตญาณ มันมีแก่สัตว์ทั่วไป ที่มีความรู้สึกคิดนึกได้. หรือว่า

ถ้ามัน โตขึ้นมาหน่อย แต่มันก็ไม่ฉลาดพอ ก็ยังคิดว่าเจ้านาย หรือคนมีบุญวาสนามีอำนาจวาสนานั้น เป็นพระเจ้าจะช่วยเราได้ มันก็หวังพึ่งเจ้านาย.

ที่นี้ต่อมามัน โตขึ้นๆ มันมองไกลกว่านั้น ไปเห็นว่า สิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ในสากลโลก, สิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ในที่ทั้งปวงนี้ช่วยเราได้. คนก็หันไปคิดพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสากลโลก ทั้งที่เขาไม่รู้ว่าอะไร, ไม่เคยเห็นตัว เพียงแต่คิดโดยสัญชาตญาณว่า มันมีได้โดยคิดขึ้นมาตามลำดับๆ มันก็มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสากลจักรวาล.

พระเจ้าในความรู้สึกคิดนึก ที่เกิดขึ้นโดยสัญชาตญาณของสัตว์ที่คิดนึกได้ อย่างนี้ก็มีอยู่ประเภทหนึ่ง เรียกว่าพระเจ้าที่เป็นผลิตผลของสัญชาตญาณของคนเรานั่นเอง, ทุกคนต้องมี; แม้แต่สัตว์เดรัจฉานก็มีไปตามแบบสัตว์เดรัจฉาน, มนุษย์ก็มีไปตามแบบมนุษย์ ทุกคนมีสิ่งสูงสุด ที่ตนจะยึดเอาเป็นที่พึ่ง เมื่อความกลัวมันเกิดขึ้นนี่เขามีพระเจ้าอย่างนี้.

ที่นี้ก็ พระเจ้าประเภทที่ ๒ คือพระเจ้า ตามที่กล่าวไว้ในพระคัมภีร์; นี้ก็คือ เราเกิดมาก็ได้เล่าเรียนศึกษาคัมภีร์นั่นนี่ ได้เล่าเรียนเรื่องเกี่ยวกับพระเจ้า ตามที่เขียนไว้ในพระคัมภีร์ ก็เลยมีพระเจ้าชื่อนั้นชื่อนี้ ตามแต่ว่าเราเรียนคัมภีร์ไหน. เราถือศาสนาอะไร เราก็เรียนคัมภีร์ของศาสนานั้น, เราก็มีพระเจ้าตามชื่อที่กล่าวไว้ในพระคัมภีร์นั้นๆ. อย่าง *ในอินเดีย* นี้ก็มีพระเจ้าชื่อมากจำไม่ไหวหลายสิบหลายร้อยชื่อ ที่เป็นชั้นเด่นๆ ก็คือ *พระอิศวร พระนารายณ์ พระพรหม* อะไรเหล่านี้เป็นต้น, *ในศาสนาคริสเตียนก็มีพระยะโฮวาห์* ร่วมกับศาสนายิว *ศาสนาอิสลามก็มีพระอาหล่าห์* เป็นพระเจ้า.

นี้เรียกว่า พระเจ้าตามพระคัมภีร์ ที่มีปรากฏอยู่ ที่แท้มันเป็นเพียงการบันทึก ความรู้สึกเกี่ยวกับพระเจ้าของคนแต่ก่อนนั่นเอง. คนแต่ก่อนเขาเกิด

ความคิดนึกเรื่องพระเจ้าขึ้นมาโดยสัญชาตญาณอย่างไร ๆ แล้วก็สอนกันไว้, ก็จำกันมาไว้, ต่อมาก็บันทึกเป็นคัมภีร์ เป็นตัวหนังสือไว้เป็นหลักฐาน. ฉะนั้น พระเจ้าในพระคัมภีร์ ก็คือบันทึกอันยาวนานของความคิดนึก เกี่ยวกับพระเจ้าของคนก่อน ๆ นั่นเอง; เพียงแต่มาขยายความให้ดีขึ้น ให้เต็มขึ้น ให้น่าดูขึ้น, แล้วเมื่อเรียนพระคัมภีร์หนักเข้า ก็มาประพฤติปฏิบัติจนชินกันในหมู่ชน มันก็กลายเป็นเรื่องของวัฒนธรรม, ของขนบธรรมเนียมประเพณี. เราบูชาพระเจ้า เราออกชื่อพระเจ้า, เราทำพิธีเกี่ยวกับพระเจ้า ในรูปแบบของขนบธรรมเนียมประเพณีกันมากขึ้น. นี่ก็ทำตามพระคัมภีร์ทั้งนั้น.

สรุปความว่า พระเจ้าตามที่กล่าวไว้ในพระคัมภีร์ คือผลของการคิดนึกเรื่องพระเจ้าโดยสัญชาตญาณของคนแต่กาลก่อน; ดังนั้นมันจึงไม่แปลกกัน พระเจ้าตามที่กล่าวไว้ในพระคัมภีร์ จะมีเรื่องราวไปบรรจบกันได้กับพระเจ้า ที่มนุษย์คิดขึ้นมาตามความรู้สึกโดยสัญชาตญาณ; แต่เราแบ่งได้เป็นสองพวกอย่างนี้.

ผลแห่งการมีพระเจ้าทั้งสองประเภทนั้น.

ที่นี้ก็มีผล ทำให้เกิดความรู้สึกแก่คนสมัยหลัง คือ พวกหนึ่งไม่ยอมเชื่อว่า พระเจ้าอย่างบุคคลที่เขียนไว้ในคัมภีร์นั้นมี, เชื่อว่าที่พระคัมภีร์เขียนไว้ เป็นลักษณะของพระเจ้าอย่างเป็นบุคคลเช่น พระอิศวร พระนารายณ์นี้ไม่มี, พระเจ้าพวกนี้ไม่มี, แล้วเขาปฏิเสธว่า ไม่มีพระเจ้าอะไรเลย เสียด้วย. นี่คนในโลกบัจจุบันนี้พวกนี้ก็จะถือว่า ไม่มีพระเจ้าอย่างบุคคล แล้วก็ไม่มีพระเจ้าอะไรเลย.

ที่นี้มีคนพวกอื่นอีก เขาถือว่า ไม่มีพระเจ้าอย่างบุคคลก็จริง; แต่ว่า ยังมีพระเจ้าอย่างชนิดที่มิใช่บุคคล. นี้เขาแบ่งได้ครึ่งหนึ่ง, พระเจ้าอย่างที่มิใช่บุคคลเช่นเป็นกฎของธรรมชาติ นี้ก็มีอยู่.

นี้ พวกอื่นที่เขายังยอมเชื่อว่า มีพระเจ้าอย่างบุคคล, พระเจ้าที่มีความรู้สึก มีอารมณ์อะไรอย่างบุคคล นั้นก็ยังมีอยู่ ในบัจจุบันนี้ยังมีอยู่. นี้ก็ยังแบ่งเป็นพวก ๆ ว่า เขามีพระเจ้าอย่างบุคคล แล้วพระเจ้านั้นก็ มีหลาย ๆ องค์ อย่างในอินเดียมีพระเจ้าหลาย ๆ องค์ หลาย ๆ ชื่อ ทำหน้าที่ต่าง ๆ กัน; เช่นว่าพระเจ้าองค์หนึ่งทำหน้าที่สร้างโลก, พระเจ้องค์หนึ่งควบคุมโลก, พระเจ้องค์หนึ่งทำลายโลก, พระเจ้องค์หนึ่งก็ทำให้มีฝน มีน้ำ มีแดด มีลมมีอะไรต่าง ๆ เป็นพระเจ้าย่อย ๆ ไป แล้วก็มีพระเจ้าหลายองค์.

ยังเกิดมีคนอีกพวกหนึ่ง เขาขี้เกียจจะลำบากมีพระเจ้าหลายองค์, เขาก็รวมพระเจ้าทั้งหมดนั้นให้เป็นองค์เดียวกันเสีย ให้สามารถทำหน้าที่ต่าง ๆ พวกนี้เขาเกิดทีหลัง.

ถ้าศึกษาตามประวัติศาสตร์ ความคิดเกี่ยวกับพระเจ้านี้ ความเชื่อว่าพระเจ้ามีต่างองค์ ทำหน้าที่ต่างกันนั้นมาแต่ก่อน, แล้วต่อมาคนชั้นหลังถึงมีความคิดว่าไม่ใช่, มีองค์เดียวกัน ทำหน้าที่ได้ต่าง ๆ. เขาทะเลาะกันเรื่องมีพระเจ้าองค์เดียวหรือพระเจ้าหลายองค์ จนแบ่งพรรคแบ่งพวกกัน ก็เกิดอยู่ด้วยกันไม่ได้; อย่างว่าไป ทางตะวันตก ไปทางโน้น พวกมีพระเจ้าองค์เดียว, พวกที่ยังอยู่ในอินเดียนี้เป็นพวกที่มีพระเจ้าหลายองค์.

เอาละ, คุณก็จะเริ่มเห็นแล้วว่า ปัญหาเรื่องพระเจ้านั้น มันชักจะก่อให้เกิดความแตกแยกแตกแขนง ความคิดแตกแยกออกจากกันอย่างนี้ ๆ จนยุ่งไปหมด, จนยากที่จะทำความเข้าใจกันได้. แต่อย่างไรก็ดี ถ้าเขาจะแตกแยกกันโดยความคิดว่า มีพระเจ้าบ้าง ไม่มีพระเจ้าบ้าง องค์เดียวบ้าง หลายองค์บ้าง ก็ตามใจเถอะ; แต่ขออย่างเดียว อย่าปฏิเสธสิ่งๆหนึ่ง ซึ่งมันมีอยู่จริง ที่เป็นเหตุให้เกิดสิ่งทั้งปวง แล้วควบคุมสิ่งทั้งปวงไปตามระเบียบ จนกว่าจะถึงที่สุด. สิ่งนี้จะมีอยู่ เราจะยึดถือสิ่งนี้เป็นหลักเรื่อยไป สำหรับทำความเข้าใจปรองดองกัน เพื่อให้คนทั้งโลกมีพระเจ้าร่วมกัน.

พวกไม่เชื่อว่ามีพระเจ้าเขาจะไม่พูดถึงเลย.

ที่นี้อยากจะให้ดูข้อปลีกย่อยต่อไปอีกนิดหนึ่ง คือ พวกที่ไม่เชื่อว่า มีพระเจ้าอย่างบุคคล โดยเฉพาะ พวกนี้ จะไม่พูดเรื่องพระเจ้า. งานวรรณกรรมของคนพวกนี้ จะไม่มีคำว่าพระเจ้า; เพราะเขาไม่เชื่อว่า มีพระเจ้าอย่างนั้น, คือไม่มีพระเจ้าอย่างในศาสนาคริสเตียน ในศาสนาอิสลาม หรือว่าฮินดูก็ตาม. นี้ได้แก่ พวกคณิตศาสตร์, พวกวิทยาศาสตร์ฝ่ายฟิสิกส์. ถ้าเขาเป็นนักวิทยาศาสตร์ประเภทคณิตศาสตร์ mathematician, พวกคณิตศาสตร์นี้จะไม่มีพระเจ้า เพราะฝ่ายวิชาคณิตศาสตร์ ทำให้เกิดความรู้สึกว่า ไม่มีพระเจ้า. ที่นี้ พวกฟิสิกส์ พวกเรื่องวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ แสงเสียง ความร้อน ไฟฟ้า อะไรก็ตามเหล่านี้ ความรู้ของเขาทำให้เขาลงมติว่า ไม่มีพระเจ้า แล้วในหนังสือตำราของพวกนักคณิตศาสตร์หรือนักฟิสิกส์นี้ ไม่มีพระเจ้า. หนังสือเล่มโต ๆ ที่เขาเอามารวมกัน ประกวดกัน เป็นชุดใหญ่เรียกว่า The great book of the west นั้นมีหลายเล่ม เอามาสำรวจดู; พอถึงบทสรุปความเรื่องพระเจ้า ก็ต้องตัดคน

ที่เป็นนักคณิตศาสตร์และนักฟิสิกส์ออกไปเสีย เพราะว่า **ในเล่มหนังสือของคนพวกนั้น จะไม่มีคำว่าพระเจ้า,** อย่างนี้น่าหัว.

ทีนี้เราที่พูดไปแล้ว เมื่อตะกี้หยกๆ ว่า ทุกคนมีพระเจ้า ทุกคนเนื่องด้วยพระเจ้า. เราก็จะพูดว่า เขายังทำหน้าที่ไม่ถึงที่สุด ในวิชาการของเขา; อย่างนักคณิตศาสตร์ นักคำนวณ เขายังไม่ถึงที่สุดแห่งวิทยาการของเขา คือเขาไม่คิดเลยไปถึงว่าอะไรที่เป็นเหตุให้เกิดกฎของการคำนวณ มีไหม? ถ้ามันมีก็คืออะไร? หรือว่าสิ่งที่อยู่เหนือการคำนวณมีไหม? ถ้าเขาไม่โง่เกินไป เขาก็จะต้องตอบว่า มันมี สิ่งที่อยู่เหนือการคำนวณ **หรือสิ่งที่จะทำให้เกิดกฎของการคำนวณ นั่นแหละคือพระเจ้า.** อาตมาอยากจะพูดทำนองดูหมิ่นดูถูกว่า คนพวกนี้ไปไม่ถึงที่สุดแห่งวิชาการของเขา; ถ้าเขาไปถึงที่สุด เขาจะพบว่า มีสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า คืออยู่เหนือกฎแห่งการคำนวณ

นักฟิสิกส์เรื่องวิทยาศาสตร์นี้ก็เหมือนกัน ถ้าเขามีความรู้ไกลออกไปๆ จนถึงสิ่งที่มันอยู่เหนือฟิสิกส์ หรือว่า **อะไรเป็นต้นตอของกฎทางฟิสิกส์** หรือว่ามีอะไรไหมที่อยู่เหนือกฎของฟิสิกส์ ถ้าเขารู้เรื่องฟิสิกส์จริง เขาก็รู้ว่ามันมีสิ่งที่อยู่เหนือกฎของฟิสิกส์ แล้วเป็นเหตุให้เกิดกฎทางฟิสิกส์ **แล้วนั่นแหละคือพระเจ้า,** แล้วนักฟิสิกส์ทั้งหลาย ก็จะยอมรับว่ามีพระเจ้า เรื่องมันก็จะเปลี่ยนเป็นว่า มีพระเจ้า.

แต่ข้อนี้ต้องทราบไว้นะ ว่านักวิทยาศาสตร์หรือนักฟิสิกส์พวกนี้ **เขาก็มีคำพูดว่า พระเจ้าๆ พูดอยู่บ่อย** เหมือนกัน คือพูดตามธรรมเนียม พูดตามพ่อแม่สอนให้พูด อะไรๆ ขึ้นมาก็ "มายกอด", เขาสะดุ้งตัวขึ้นมาก็ "มายกอด" เหมือนกัน, ทั้งๆ ที่ในใจของเขาไม่ได้เชื่อกอด, ไม่ได้เชื่อพระเจ้า นั่น **เขาพูดตามธรรมเนียม;** ปากพูดตามที่เคยชินมาตั้งแต่เล็ก แต่ในใจของเขา นักคณิตศาสตร์หรือนักฟิสิกส์เหล่านี้ไม่มีพระเจ้า.

นี้เรียกว่า **มีพวกหนึ่ง** ซึ่งอาศัยเรื่องวิชาความรู้ทางวัตถุของเขามากเกินไป **สรุปผลเป็นไม่มีพระเจ้า;** ฉะนั้นในวรรณกรรมของคนพวกนี้ จะไม่มีคำว่าพระเจ้า เพราะว่าเขาไม่สามารถจะรู้อะไรสูงไปกว่าเรื่องเท่าที่เขาทำอยู่ หรือรู้อยู่, นอกเหนือไปจากนั้นเขาไม่รู้จัก. **เขารู้จักแต่ธรรมชาติในความหมายของเขา, เขาไม่รู้จักคำว่าธรรมชาติ ในความหมายของพุทธศาสนา.**

คำนี้สำคัญมาก ขอให้ท่านทั้งหลายช่วยจำไว้ให้ดี ว่าคำว่า **"ธรรมชาติ"** ธรรมชาตินี้แหละมันทำยุ่ง. **ธรรมชาติตามแบบของนักวิทยาศาสตร์** สมัยปัจจุบันนั้น **มันมีความหมายแคบ,** จนกระทั่งให้รู้ว่า มีสิ่งที่เหนือธรรมชาติ. ในฝ่าย **พุทธศาสนาเรา มีคำว่า ธรรมชาติ ใช้ในความหมายกว้าง จนอะไรก็เป็นธรรมชาติไปหมด, ไม่มีอะไรที่อยู่เหนือธรรมชาติเลย. นี่คำว่าธรรมชาตินี้จะเป็นต้นเหตุให้เราเข้าใจไม่ตรงกัน** เพราะเขาให้ความหมายของคำว่าธรรมชาตินี้ไม่เท่ากัน. ต้องจำไว้ด้วย; ถ้าพูดกัน ต้องพูดกันให้รู้ความหมายตามที่ตัวยึดถืออย่างไรกันเสียก่อน.

ศึกษาให้เข้าใจ "ธรรมชาติ" ในพุทธศาสนา.

เอ้า, ทีนี้จะพูดถึงเรื่องธรรมชาติ คือฝ่ายคนที่มีความรู้อย่างชาวโลกธรรมดาสามัญนั้น เขาก็มองธรรมชาติแคบ, แล้วก็มองถึงสิ่งซึ่งเหนือระบบธรรมชาติ ซึ่งเขาก็ยังไม่รู้ว่าอะไร. นี่แหละเป็นทางมาแห่งความคิดนึก เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสากลโลก. เด็กๆ ก็ได้ ที่รู้เรื่องธรรมชาติเพียงเท่านี้, แล้วมันก็ไม่รู้สิ่งที่เหนือไปกว่านั้น, มันก็ต้องจัดสิ่งนั้นเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์.

สิ่งศักดิ์สิทธิ์เกิดขึ้น เพราะว่าเราไม่รู้สิ่งๆ หนึ่ง ซึ่งมันอยู่เหนือธรรมชาติเท่าที่เรารู้ อย่างนี้เราเรียกว่า ระบบเหนือธรรมชาติ; ในระบบนั้นทำให้เกิด

ความคิดนึก เรื่องพระเจ้า ผีสาง ที่ไม่ใช่ธรรมดา ที่ผิดธรรมชาติขึ้นมา, ทำให้เกิดพระเจ้าขึ้นในความรู้สึกคิดนึกของเขา ตามสัญชาตญาณนั้น ว่าในฟ้านี้ก็มีพระเจ้า, ในมหาสมุทรก็มีพระเจ้า คือมีเทวดาน้อยๆ, ในแผ่นดินก็มีพระเจ้า, ต้นไม้ก็มีพระเจ้า, ล้วนแต่ศักดิ์สิทธิ์ไปหมด; แม้แต่จอมปลวกก็ยังอุตส่าห์ศักดิ์สิทธิ์กับเขาได้ เพราะมันมีความคิดว่า มีระบบเหนือธรรมชาติอยู่ที่นั่น หรือในสิ่งนั้น, **ระบบเหนือธรรมชาติที่คนไม่รู้ แล้วก็ว่าเอาเอง ตามความรู้สึกของเขานั่นแหละ ทำให้เกิดสิ่งศักดิ์สิทธิ์.**

แต่ถ้า**ในทางพุทธศาสนาเรา ไม่มีอะไรที่มิใช่ธรรมชาติ;** แม้แต่อสังขตธรรม เรื่องพระนิพพาน เรื่องอะไรก็สักว่าธรรมชาติ; ไม่มีอะไรที่ศักดิ์สิทธิ์ไปกว่าธรรมชาติ หรือเหนือธรรมชาติไปได้. ถ้าศักดิ์สิทธิ์ก็ยังคงอยู่**เป็นธรรมชาติประเภทที่ว่า มันเป็นกฎธรรมธา-ตุ** หรือธรรมชาติประเภทที่เป็นกฎ ที่สามารถบันดาลให้สิ่งต่างๆเป็นไป; นั่นแหละก็เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์; แม้สิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น เราก็จัดไว้ว่าเป็นธรรมชาติ, เป็นธรรมชาติประเภทสูงสุด.

ความรู้ของคนสมัยแรก สมัยเป็นคนป่าคนดอยนั้น เขาไม่รู้อะไร, สิ่งอะไรเขาเข้าใจไม่ได้ เขาก็ว่าเหนือความรู้ของเขา, แล้วก็เหนือธรรมชาติ ก็เกิดเป็นสิ่งศักดิ์-สิทธิ์ขึ้นมา ไม่รู้จักธรรมชาติจนถึงที่สุด มันก็ไม่รู้จริงเกี่ยวกับธรรมชาติ; ถ้ารู้เรื่องธรรมชาติถึงที่สุด ก็จะรู้ว่า ไม่มีอะไรที่เหนือธรรมชาติ. **เขาไม่มีความรู้เรื่องอสังขตะ** มันยังมืดสำหรับเขาอยู่, **เขาก็ต้องจัดธรรมชาติฝ่ายอสังขตะนั้นว่าเป็นสิ่งเหนือธรรมชาติ.**

ในทางพุทธศาสนานี้ จะถือเป็นธรรมชาติหมด; ธรรมชาติฝ่ายสังขตะ ธรรมชาติฝ่ายอสังขตะ คือว่าแม้จะเก่งถึงขนาดสร้างโลกได้ ก็ยังเป็นธรรมชาติอยู่นั่นแหละ; เรื่องโลกิยะก็เป็นธรรมชาติ, เรื่องโลกุตตระก็เป็นธรรมชาติ, เรื่อง

กิเลสก็เป็นธรรมชาติ, เรื่องพระนิพพานก็เป็นเรื่องธรรมชาติ, ฉะนั้นเราไม่ต้องมีอะไรที่ว่า มันเหนือธรรมชาติ.

ความรู้ระบบเหนือธรรมชาตินี้ มันจะมีอยู่แต่ในหมู่ผู้ที่ไม่รู้จักธรรมชาติโดยสมบูรณ์; แต่มันก็มีผลทำให้เกิดพระเจ้าขึ้นมาได้เหมือนกัน. สิ่งที่เขาเข้าใจไม่ได้ เขาถือว่าเป็นเหนือธรรมชาติ นั่นแหละเป็นพระเจ้า. พุทธบริษัทเราถือว่าเป็นสักว่าธรรมชาติ, เป็นสัจจะของธรรมชาติ, เป็นกฎของธรรมชาติ, เป็นธรรมชาติประเภทอสังขตะ เป็นกฎที่บันดาลให้สิ่งต่างๆ เป็นไปได้ ก็เรียกว่าพระเจ้า. พระเจ้าของเราจึงเป็นเพียงธรรมชาติ ส่วนที่เป็นกฎธรรมชาติ, ธรรมชาติส่วนที่เป็นกฎ.

ขออย่าลืมเสียว่า ธรรมชาติ ๔ ความหมาย ที่พูดแล้วพูดเล่า ว่า : *ตัวธรรมชาติ* อันหนึ่ง, *ตัวกฎของธรรมชาติ* อันหนึ่ง, *ตัวหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ* อันหนึ่ง, *ตัวผลที่จะได้รับจากหน้าที่นั้น* อันหนึ่ง, นี้ล้วนแต่เป็นธรรมชาติ. ฉะนั้นเราก็มีธรรมชาติประเภทอสังขตะ ในฐานะที่เป็นกฎ หรือเป็นสัจจะ และว่าเป็นพระเจ้า, คือเราก็มีพระเจ้า แต่มิใช่บุคคล อย่างที่กล่าวไว้ในคัมภีร์ของอีกฝ่ายหนึ่ง, พระเจ้านั้นเป็นเหมือนกับคน คือรู้สึกคิดนึกได้ รักก็ได้ โกรธก็ได้ อะไรก็ได้ เหมือนกับบุคคล, นี้เราไม่มี. เรามีพระเจ้าที่เป็นกฎของธรรมชาติ, แล้วทำหน้าที่ทุกอย่างอย่างที่กล่าวไว้ในคัมภีร์ ของพวกที่เขามีพระเจ้าอย่างบุคคล.

ศึกษาให้เข้าใจคำว่า "ธรรมชาติ".

ที่นี้เพื่อจะให้เข้าใจเรื่องนี้ง่ายขึ้น อาตมาจะขอร้องให้ท่านทั้งหลายรู้ว่า มันมีคำที่ประหลาดๆ อย่างยิ่ง ที่เราควรจะรู้ และควรจะเข้าใจ; ถ้าเรารู้คำประหลาดๆ

เหล่านี้แล้ว มันจะช่วยได้มาก คือช่วยให้เราค้นคว้าได้ลึก หรือว่าจะช่วยให้เรารู้สิ่งที่ลึกได้โดยง่าย.

ยกตัวอย่าง คำที่เขาใช้กันอยู่แล้ว คำว่า **รัฐบาลของธรรมชาติ พังดูให้ดี ถ้าพังดูไม่ดีแล้วก็จะว่าบ้า,** ว่ารัฐบาลของธรรมชาติ ใครเคยได้ยินบ้าง? แต่คำอย่างนี้มันมีอยู่แล้ว ในหนังสือของพวกที่เป็นนักศีลธรรม นักสอนศาสนา หรือนักวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับเรื่องศาสนา. รัฐบาลของธรรมชาติ พังดูแล้วเหมือนกับเรื่องบ้า. รัฐบาลเขาจัดประเทศในทุกแง่ทุกมุม ที่จะต้องจัด ภายในประเทศ; แต่ทีนี้ รัฐบาลของธรรมชาติ คือมัน จัดธรรมชาติทั้งหมด ทั้งสากลจักรวาล เรียกว่ารัฐบาลของธรรมชาติ.

ถ้า *จะพูดให้เป็นอย่างพระเจ้าบุคคล* อย่างบุคคลที่สมมติ ก็ว่า *มีพระเจ้าสูงสุดอยู่องค์หนึ่ง* เรียกว่าชื่ออะไรก็ตามใจ, แล้วก็มีพระเจ้าน้อยๆ เช่น *พระเจ้าชื่ออาทิตย์นี้* แกก็จัดเรื่องแสงสว่าง, *พระเจ้าชื่อคงคา* นี้ก็จัดเรื่องน้ำ, *พระเจ้าชื่อภูมิ* ก็จัดเรื่องแผ่นดิน; *จัดทุกเรื่องบรรดาที่มีอยู่ในสากลจักรวาล* นี้คือรัฐบาลของธรรมชาติ.

ถ้าพูดกันอย่างบุคคล ก็มีพระเจ้าชื่อนั้นๆ; ถ้าพูดอย่างนามธรรมไม่เป็นบุคคล ก็คือกฎเกณฑ์ที่มีไว้สำหรับหน้าที่การงานนั้นๆ; เช่นว่าในจักรวาลนี้มันจะต้องมีอะไรบ้าง มันก็ต้องมีกฎเกณฑ์สำหรับให้เกิดสิ่งนั้นๆ; เช่นให้มีแสงสว่าง ให้มีน้ำ ให้มีพืชพันธุ์ธัญญาหาร, ให้มีทุกอย่าง แล้วเป็นไปตามกฎของธรรมชาตินั้น. นี่เรียกว่ารัฐบาลของธรรมชาติ; ถ้าเรียกกันอย่างภาษาคน ก็เรียกว่ารัฐบาลของพระเจ้า.

เราเห็นได้ว่า ในธรรมชาตินี้มีวิวัฒนาการ คือสิ่งต่างๆ นิ่งอยู่ไม่ได้ ต้องเปลี่ยน แล้วก็เปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้นๆ. นี่เพราะว่ารัฐบาลของธรรมชาติเขาจัดให้,

และว่าจะรอดชีวิตอยู่ได้ มีการต่อสู้อย่างลึกซึ้ง อยู่ในตัวธรรมชาตินั้น เพื่อให้ธรรมชาตินั้นอยู่ได้. ถ้าอันไหนพ่ายแพ้ อันนั้นก็ตายไปสูญไป ไม่เหลืออยู่, ที่สู้ได้ยึดเอาไว้ได้มันก็เหลืออยู่, สิ่งที่สูญไปมันก็เพื่อเกิดสิ่งใหม่แทน ที่จะถูกต้องดีกว่า แล้วก็เหลืออยู่ต่อไป. นี้เรียกว่า **รัฐบาลของธรรมชาติ มันจัดธรรมชาติในทั่วสากลจักรวาล ทั้งส่วนรูปธรรม ทั้งส่วนนามธรรม ให้อยู่ได้.** ถ้ามองเห็นสิ่งนี้จะมองเห็นพระเจ้า; ถ้ามองเห็นรัฐบาลของธรรมชาติ จะมองเห็นรัฐบาลของพระเจ้า.

ขอให้เอาไปลองคิดดู ว่า **ธรรมชาติมันก็อยู่ได้โดยสิ่งๆ หนึ่ง มีหน้าที่เหมือนกับรัฐบาล** ของแต่ละประเทศ ประเทศที่มีรัฐบาลของตน จัดประเทศของตนให้เป็นไปตามที่ควรจะเป็น, ธรรมชาติมันก็เป็นอย่างนั้น และเราก็เรียกอันนี้ว่า เป็นรัฐบาลของพระเจ้า.

ทีนี้ เพื่อจะให้เข้าใจคำว่าพระเจ้ายิ่งๆ ขึ้นไป ก็ต้องรู้จักพระเจ้าว่า มีพระเจ้าอะไรบ้าง? พระเจ้าท่านมีอะไรบ้าง จึงทำหน้าที่พระเจ้าได้?

หน้าที่ของพระเจ้าเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ.

พระเจ้านี้ก็มี **หน้าที่อย่างของพระเจ้า** เข้ามาเกี่ยวข้องกับกิจกรรมของมนุษย์; กิจกรรมทั้งหลายที่มนุษย์ทำอยู่ มันเป็นไปตามการเกี่ยวข้องหรือแทรกแซงของพระเจ้า อย่างที่เขาเรียก; แต่เราจะเรียกว่า **เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ** ที่เข้ามาแทรกแซง.

ความเป็นไปในร่างกายของเราคนหนึ่งๆ ก็เป็นไปด้วยการแทรกแซงของกฎของธรรมชาติ; เขาเรียกว่าพระเจ้าก็ตามใจ, หรือความเป็นไปในหมู่มนุษย์ทั่วๆ ไป

มันก็มีกฎของธรรมชาติแทรกแซง. นี้เขาเรียกว่า พระเจ้าพิพากษา พระเจ้าลงโทษ พระเจ้าให้รางวัล พระเจ้าคุ้มครองอภิบาลมนุษย์; ผู้ที่ถือพระเจ้าอย่างคน เขาก็ถือว่าพระเจ้ามีหน้าที่อย่างนี้; เราถือพระเจ้าอย่างกฎธรรมชาติ ก็ว่ากฎธรรมชาติมีหน้าที่อย่างนี้.

ที่นี้อำนาจ สิ่งที่เรียกว่าอำนาจ พระเจ้ามี มีในที่ทั่วไป อยู่เหนือสิ่งใดๆ เราก็ว่าเท่าที่กฎธรรมชาติมันมี มีอำนาจสูงสุดเหนืออำนาจใดๆ, ที่เรียกว่าธรรมธาตุนั้นนั่นแหละ จะมีอำนาจเหนือสิ่งใดๆ.

นี้พระเจ้ามีความยุติธรรม คนเขามักจะค้านว่า พระเจ้านี้ไม่ให้ความยุติธรรม หรือว่าสร้างโลกนี้ขึ้นมาก็ไม่สร้างให้ดี อย่าให้มีบัญหา, พระเจ้าสร้างโลกอย่างมีบัญหา นี้ไม่ยุติธรรม; นี้เรามองข้างเห็นแก่ตัวเกินไป. ถ้าเรามองอย่างใจกว้างอย่างจริงๆแล้ว ก็จะเห็นว่า พระเจ้านี้ยุติธรรม คือให้รางวัลหรือลงโทษได้ ทั้งที่มนุษย์พอใจหรือมนุษย์ไม่พอใจ, มันแล้วแต่ว่า มนุษย์ได้กระทำอย่างไรต่อพระเจ้า. รางวัลบางอย่างที่พระเจ้าให้มามนุษย์พอใจ รางวัลบางอย่างที่พระเจ้าให้มาไม่พอใจ, หรือแม้แต่โทษที่พระเจ้าลงโทษให้ บางอย่างก็พอใจแก่มนุษย์, บางอย่างก็ไม่พอใจ. นี้เรียกว่าความยุติธรรมตามแบบของพระเจ้า แล้วมนุษย์ก็หาว่าไม่ยุติธรรม.

นี้ตามที่เขาสอนกันอยู่ ในหมู่ที่ถือพระเจ้า เขาก็ว่า พระเจ้ามีความรักสูงสุด มีความเมตตาสูงสุดต่อมนุษย์. นี้คนพวกหนึ่งเขาว่าไม่จริง; พระเจ้าไม่สร้างโลกมาให้ดีให้หมดบัญหา. แต่ถ้าเรามาดูกันให้ยุติธรรม ตรงไปตรงมา ก็เรียกว่า พระเจ้านี้มีเมตตา มีกรุณา คือว่ายังสร้างทางออกให้มนุษย์ เตรียมหนทางออกรอดไว้สำหรับมนุษย์ แต่มนุษย์มันไม่เอาเอง. พระเจ้านี้ทำให้มนุษย์หาพบความดีความงามได้ทั่วทุกหนทุกแห่ง แต่มนุษย์มันไม่เอาเอง จะว่าอย่างไร. พระเจ้ามี

ความรัก มีความเมตตาต่อมนุษย์ เตรียมพร้อมเสมอสำหรับมนุษย์ ที่จะบรรลุถึงความดี ความงาม ความจริง อะไรสูงสุด แต่มนุษย์มันไม่เอา ความรักความเมตตาของพระเจ้าก็เป็นหมัน. ถ้าเราถือกฎธรรมชาติ **เราต้องถือว่ากฎธรรมชาติมีไว้ให้** บริบูรณ์ที่เดียวในทางที่มนุษย์จะเป็นไปได้อย่างดีที่สุด **ได้รับสิ่งดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ แต่แล้วมนุษย์มันไม่เอาเอง** จะว่าอย่างไร.

ที่นี้จะดูถึงเจตนาของพระเจ้า, **เจตนาของพระเจ้า** นั้นก็คือ เจตนา**จะให้มนุษย์ก้าวหน้าไปจนถึงที่สุด** ให้มนุษย์มีวิวัฒนาการไปเรื่อย จนถึงชั้นดีที่สุด, **มนุษย์มันไม่เอา** นี่จะทำอย่างไร. ถ้ามนุษย์รู้จักข้อนี้ มนุษย์ก็จะเลือกเอา แล้วก็จะพยายามแล้วก็ได้รับสิ่งนั้น ตามที่พระเจ้าเจตนา. ถ้าเราพูดอย่างเรา **มีธรรมะเป็นพระเจ้า มีกฎของธรรมชาติเป็นพระเจ้า** ก็จะพูดได้อย่างเดียวกันว่า เจตนาของกฎของธรรมชาตินี้ มันก็**ต้องการให้มนุษย์วิวัฒนาการไปถึงระดับสูงสุด** แต่แล้วเราไม่เอากันเองนี่, เราก็ผืนเจตนาของธรรมะ หรือของกฎของธรรมชาติ ที่เกี่ยวกับวิวัฒนาการ.

ที่นี้ **พระเจ้ามีปาฏิหาริย์** เขาว่าพระเจ้ามีปาฏิหาริย์สูงสุด **คนไม่เชื่อมันก็ไม่เชื่อ,** ว่าถ้าพระเจ้ามีปาฏิหาริย์สูงสุด พระเจ้าก็คงจะจัดโลกให้ดีกว่านี้. นี่พระเจ้าเล่นไม่ซื่อ พระเจ้าไม่สามารถ, เขาก็ด่าพระเจ้าไปทำนองนั้น. **พวกที่เชื่อเขาก็ยอมรับว่า** พระเจ้ามีปาฏิหาริย์จะทำอย่างไรก็ได้; แต่ว่าปาฏิหาริย์ของพระเจ้านั้นมันเป็นเรื่องซื่อตรง, เป็นเรื่องยุติธรรม; เพราะว่าพระเจ้าซื่อตรงที่สุด ยุติธรรมที่สุด; ฉะนั้นปาฏิหาริย์ใดๆ ก็ต้องทำไปตามความยุติธรรม. ฉะนั้น พระเจ้าก็ทำได้แต่ในขอบเขตของความยุติธรรมตามแบบของพระเจ้า มันก็ไม่ตรงกับความต้องการของมนุษย์ซึ่งมีกิเลส; ฉะนั้นขอให้เรายอมรับเถอะว่า พระเจ้านี้มีปาฏิหาริย์สูงสุด ทำอะไรก็ได้, แต่แล้วท่านทำให้ถูกใจมนุษย์ไม่ได้ เพราะว่ามนุษย์มันมีกิเลส มันจะเอาตามกิเลส.

น้ พระเจ้ามีสง่าราศี; พวกที่นับถือพระเจ้าเขาจะต้องสรรเสริญคุณข้อน้ มากที่สุด ว่าพระเจ้าน้เป็นผู้มีสง่าราศี, มียอดสุดของความมีสง่าราศี. **เราก็จะต้องยอมรับ**ในข้อที่ว่า พระเจ้านั้นมีสง่าราศีตามแบบของสิ่งสูงสุด. สิ่งที่อยู่เหนือสิ่งทั้งปวงก็มีสง่าราศีตามแบบของสิ่งที่อยู่เหนือสิ่งทั้งปวง, หรือว่าธรรมชาติที่ปราศจากมลทิน. **เราจะพูดว่าธรรมชาติ หรือธรรมธาตุ ที่เป็นตถตา ที่ปราศจากมลทินนั้น มีสง่าราศีที่สุด,** ไม่มีอะไรจะสง่าราศีเท่า. เพราะเหตุที่มันเป็นสิ่งสูงสุด อยู่เหนือการปรุงแต่งของสิ่งใดๆ มันจึงมีสง่าราศีอยู่ได้; ถ้ามันมีการอยู่ใต้อำนาจสิ่งปรุงแต่งใดๆ แล้วมันก็มอมแมมสกปรกไปด้วยการปรุงแต่ง มันก็ไม่มีสง่าราศีที่สวยงามไปได้. **ฉะนั้น พระเจ้ามีสง่าราศี เพราะว่าเป็นผู้สูงสุด อยู่เหนือการปรุงแต่งของสิ่งใดๆ.**

ที่น้ตามแบบของศาสนายิว หรือศาสนาคริสเตียนนั้น เขาว่า พระเจ้ามีมนุษย์ที่พระเจ้าเลือกไว้แล้ว สำหรับเป็นคนของพระเจ้า โดยเฉพาะชนชาติยิว; ***ชนชาติยิวนี้ คัมภีร์เขาเขียนไว้ว่า เป็นชนชาติที่พระเจ้าเลือกเอาไว้แล้ว สำหรับเป็นคนของพระเจ้า*** จึงถือว่า ชนชาติยิวน้รู้หรือเข้าใจ หรือปฏิบัติคำสอนของพระเจ้าดีที่สุด.

ที่น้เราไม่มีพระเจ้าอย่างบุคคลเช่นนั้น เรามีพระเจ้าตามแบบของเรา คือมีกฎของธรรมชาติ; **เราก็พูดได้เหมือนกันว่า เราน้เป็นคนที่กฎธรรมชาติสร้างมาเพื่อเข้าถึงสิ่งสูงสุด คือพระเจ้า** ด้วยเหมือนกัน, คือเราถือว่า พระเจ้าสร้างมนุษย์มาสำหรับเข้าถึงพระเจ้าด้วยกันทุกคน. คนมันก็อยากจะมีพระเจ้า อยากให้พระเจ้าช่วยอยู่ทุกคน แม้แต่สัตว์เดรัจฉาน อย่างที่ว่ามาแล้วข้างต้น; **ฉะนั้นจึงถือว่า คนทุกคนสร้างมาสำหรับจะเข้าถึงพระเจ้า,** มันเหมาะที่จะเข้าถึงพระเจ้าด้วยกันทุกคน; แต่ว่ามันไม่รู้ตัว, นี่มันไม่รู้ตัว มันไม่รู้ว่ามันถูกสร้างมาเพื่อเข้าถึงพระเจ้าในที่สุด มันก็ไม่ขวนขวายไปในทางนั้น มันไปเข้าพวกของกิเลส ของซาตาน ของพญามารเสีย. นี่เป็นอันธพาลเลวมาก ก็ต้องได้รับโทษจากพระเจ้า.

ที่นี้เรา แม้รู้ว่า เราจะเกิดมาเพื่อไปถึงจุดปลายทางอันเดียวกับพระเจ้านั้น เราก็ยังไปไม่ได้ เพราะเรามีสิ่งผูกพันคือกิเลส, กิเลสที่เป็นเหตุให้เราน้อมไปในทางต่ำ ไปหลงใหลในกามารมณ์ทางเนื้อทางหนังเสีย จนยอมทิ้งพระเจ้า, จนยอมทิ้งพระธรรม. **นี่มันเป็นปปัญจธรรม – เครื่องทำให้เนิ่นช้า;** แม้ว่าเขาสร้างมนุษย์มา เพื่อไปเข้าถึงพระเจ้าโดยเร็ว มันก็มีสิ่งที่เนิ่นช้ามาถ่วงไว้อย่างนี้. นี่คนในโลกมันเป็นอย่างนี้ **มันมีสิ่งที่ทำให้เนิ่นช้า คือ อวิชชา กิเลส ตัณหา** ที่ตัวเองมันสร้างขึ้น ๆ ผูกพันไว้.

ที่นี้สิ่งที่น่าสนใจอีกคำหนึ่ง ก็คือคำว่า "เอกสิทธิ์พิเศษ" **คนในโลกนี้ชอบเอกสิทธิ์พิเศษ,** อยากให้คนได้เอกสิทธิ์พิเศษ ได้รับยกเว้นเป็นพิเศษ ไม่ต้องเหมือนคนอื่นเขา, ให้คนเขายอมสละสิทธิ์มามอบให้คนนี้ได้สิทธิพิเศษ ไม่ต้องทำตามกฎเกณฑ์ หรือได้รับอะไรมากเป็นพิเศษ. แต่สำหรับพระเจ้านั้น **พระเจ้าไม่ต้องการสิทธิพิเศษ** พระเจ้าไม่จำเป็นต้องมีสิทธิพิเศษ เพราะมีอำนาจสมบูรณ์ทำอะไรก็ได้. ถ้าใครจะถวายให้พระเจ้ามีสิทธิพิเศษ พระเจ้าก็ไม่รู้ว่าจะเอาไปทำอะไร; น่าหัวไหม ถ้าใครจะยอมยกสิทธิพิเศษทั้งหลายให้พระเจ้า พระเจ้าก็ไม่รู้ว่าจะเอาไปทำอะไร. เรื่องสิทธิพิเศษนี้ มันบ้ามันหลงกันแต่ในหมู่มนุษย์ ผู้มีกิเลสเท่านั้นเอง, เก็บไว้สำหรับหมู่มนุษย์ที่ยังมีกิเลส ต้องการสิทธิพิเศษ; พระเจ้านั้นท่านไม่ต้องการ.

นี่ **ถ้าเรารู้จักว่า พระเจ้ามีอะไร** ๆ มีอะไร ๆ กัน อย่างที่กล่าวมานี้ พอสมควร **เราก็จะรู้จักพระเจ้า, แล้วเราก็จะรักพระเจ้า, แล้วเราก็จะสมัครที่จะปฏิบัติตามความต้องการของพระเจ้า** แล้ว **ไม่เท่าไรก็จะไปพบกับพระเจ้า** หรือไปอยู่ร่วมเป็นอันเดียวกันกับพระเจ้าได้.

มนุษย์ต้องรู้จักพระเจ้าทุกรูปแบบ.

เรื่องสุดท้ายที่อยากจะพูด ชั่วเวลาอันเหลืออยู่เล็กน้อยนี้ ก็ว่า **หน้าที่ของมนุษย์ต่อพระเจ้า;** หมายความว่า เรามีหน้าที่ที่จะต้องประพฤติต่อพระเจ้านั้นอย่างไร, **เรามีหน้าที่ที่จะต้องรู้จักพระเจ้าในทุกรูปแบบ.** พระเจ้านี้มีหลายรูปแบบ เรามีหน้าที่ ที่จะต้องรู้จักพระเจ้าในทุกรูปแบบ.

เอาตั้งแต่ต้นไปเลยว่า พระเจ้าในรูปแบบของสัญลักษณ์ มีสัญลักษณ์อย่างนั้นอย่างนี้ ที่เป็นสัญลักษณ์ของพระเจ้า แล้วแต่เราจะอธิบายสัญลักษณ์นั้นว่าอย่างไร. **ไม้กางเขนก็เป็นสัญลักษณ์ของพระเจ้า.** อาตมาอธิบายให้แก่คนที่เป็นเพื่อนกัน แต่เป็นคริสตังว่า ไม้กางเขนนั่นแหละคือหัวใจของพุทธศาสนา ให้ตัดตัวกู—ของกูเสีย อย่างรูปไม้กางเขนนั้น ก็จะถึงพระเจ้า, เป็นบันไดที่ให้ถึงพระเจ้า ด้วยการตัดตัวกู—ของกูเสีย รู้จักพระเจ้าโดยสัญลักษณ์ ก็เช่นอย่างนี้.

รู้จักพระเจ้าโดยอุปมา ก็คือรู้จักพระเจ้าในภาษาคน ว่าผู้สร้าง เช่นสร้างอาคัม หรือว่าผู้ทำหน้าที่ต่างๆ ตามที่พระคัมภีร์เขียนไว้. **เราต้องแปลอุปมานั้นๆ เป็นภาษาธรรมให้ถูกต้อง** เพราะว่าอุปมานั้นพูดไว้โดยภาษาคน.

เราจะ **รู้จักพระเจ้า** ที่กล่าวไว้ **ทั้งสองแบบ** กล่าวไว้ **อย่างเป็นคน** ก็มี กล่าวไว้ **อย่างเป็นธรรม** เป็นธรรมธาตุก็มี. ศาสนาพุทธเรากล่าวพระเจ้าไว้ในลักษณะเป็นธรรมธาตุ ธรรมธา—ตุ เป็นกฎตถตา; นี่เรียกว่าพระเจ้าอย่างที่ไม่ใช่คน ไม่เหมือนคน. พระเจ้าอย่างศาสนาของพวกเซมิติค ศาสนายิว ศาสนาคริสเตียน กระ-ทั่งรับต่อทอดกันมาถึงศาสนาอิสลาม นี้ก็มีพระเจ้าอย่างคน, คือมีความรู้สึกอย่างคน.

นี้เราก็ **ต้องรู้จักทั้งสองอย่าง จนไม่ขัดขวางกัน** ว่าพระเจ้าที่กล่าวไว้อย่างรูปแบบเหมือนคนนั้น แปลความเป็นอย่างพระเจ้าอย่างที่เป็นกฎธรรมชาติก็ได้, หรือพระเจ้าอย่างที่เป็นกฎธรรมชาติ เราจะแปลความหมายให้เป็นเหมือนอย่างกับบุคคลนี้ก็ทำได้, นี่รู้จักพระเจ้าทั้งสองอย่าง.

และ**รู้จักว่า พระเจ้านั้นอยู่เหนือความเป็นรูป** หรือ **เหนือความเป็นนาม** คือไม่มีรูปร่างกายที่เป็นวัตถุ นี้ว่าเหนือรูป, แล้วก็เหนือความเป็นนาม ก็มิใช่เป็นจิตใจเป็นวิญญาณที่คู่กันกับรูป. ถ้าพระเจ้ายังเป็นนามแล้ว พระเจ้าก็ต้องเป็นสังขตธรรม คือมีเหตุบั่จจัยปรุงแต่งได้ มันก็เป็นพระเจ้าจริงไปไม่ได้. ฉะนั้นสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้านั้น ต้องเหนือความเป็นรูป และเหนือความเป็นนาม บางคนจะค้านว่า นามนี้มันเป็นสักว่าชื่อเท่านั้น ก็ตามใจเขา; แต่แม้สักว่าเป็นชื่อ มันก็ต้องเป็นสังขตธรรม คือบัญญัติได้เพิกถอนได้ แต่พระเจ้าไม่เป็นอย่างนั้น ให้พระเจ้าเหนือความเป็นรูป เหนือความเป็นนาม.

ให้รู้จักว่า พระเจ้านั้นเป็นธรรมชาติเท่านั้น ไม่เหนือธรรมชาติ แต่**เป็นธรรมชาติฝ่ายอสังขตะ** คือ **เป็นสัจจะ** หรือ **เป็นกฎ** ที่ตั้งอยู่ในฐานะเป็นธรรมธาตุอันหนึ่ง ซึ่งมีอยู่ตลอดกาลนิรันดร. ***พระตถาคตจะเกิดขึ้นก็ตาม พระตถาคตจะไม่บังเกิดขึ้นก็ตาม*** ธรรมธาตุนั้นมีอยู่ ว่าอย่างนี้ก็แล้วกัน; ต้องธรรมธาตุนั้นต้องมีตัว "นั้น" ด้วยนะ, ธรรมธาตุอื่นไม่เอา **ธรรมธาตุที่เป็นตถตา อวิตถตา อนัญญถตา,** ทุกๆ คำที่มันเป็นคำแทนกันได้ **ธัมมนิยามตา ธัมมัฏฐิตตา** กระทั่ง **อิทัปปัจจยตา.** นี่มันมีอยู่ ในฐานะเป็นกฎที่เป็นสัจจะ เป็นธรรมชาติประเภทอสังขตะใครไปแตะต้องไม่ได้.

ที่นี้ **เมื่อเรารู้พระเจ้าในทุกรูปแบบ** อย่างนี้แล้ว เรา **ก็จะพบว่า** โอ, โดยข้อเท็จจริงแล้ว **พระเจ้ามีองค์เดียว,** พระเจ้ามีองค์เดียวจริงๆ เอาไปพูดให้เป็น

กี่แบบ กี่อย่าง กี่ชนิด ก็ได้ แต่ที่แท้นั้นมีองค์เดียว. เรื่องนี้ได้บรรยายแล้ว ในการบรรยายครั้งที่ ๒.

นี้เรียกว่า **หน้าที่ข้อแรก ข้อที่หนึ่งของมนุษย์** ก็คือ **รู้จักพระเจ้าในทุกรูปแบบ** กันเสียก่อน.

หน้าที่ข้อที่ ๒ ก็คือ **ทำตามพระเจ้า** คือตามความประสงค์ของพระเจ้า, ทำตามคำสั่งของพระเจ้า, ทำตามเจตนารมณ์ของพระเจ้า. **เขามีพระเจ้าอย่างบุคคล** เขาอธิบายง่าย ๆ ตามตัวหนังสือ ว่าทำตามพระเจ้าอย่างนั้น ๆ, เขาก็มีพิธีการอ้อนวอน ขอร้องพระเจ้า บูชาพระเจ้า อธิษฐานต่อพระเจ้า อย่างกับว่าทำแก่บุคคล.

ทีนี้ ฝ่ายเรา **ไม่มีพระเจ้าอย่างบุคคล** เราจะบูชาอ้อนวอนอย่างไร; **บูชาอ้อนวอนด้วยการทำให้ตรงตามกฎของพระเจ้า** พยายามให้สุดความสามารถ ที่จะปฏิบัติให้ถูกให้ตรงตามกฎ. นั่นแหละคือการอ้อนวอนพระเจ้า พระเจ้าจะทนอยู่ไม่ได้, พระเจ้าจะประสาทสิ่งที่เราต้องการให้. แต่เราจะบูชาพระเจ้า ด้วยการทำให้ตรงตามความประสงค์ของพระเจ้า, ไม่ต้องบูชายัญ ไม่ต้องทำพิธีอย่างบูชายัญ หรืออะไรที่เขาทำ ๆ กัน; นั้นมันเป็นเรื่องไม่รู้จริง ถ้าจะหาว่าโง่เขลา มันก็จะด่าเขาเกินไป คือว่ามันทำไม่ถูก.

ถ้าเราจะอ้อนวอน จะบูชา ก็คือพยายามทำให้ตรงตามความประสงค์ของพระเจ้า, แล้วก็มีการอธิษฐาน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สำคัญมาก เขาต้องทำการอธิษฐานวันหนึ่ง ๔ ครั้ง ๕ ครั้ง ตามแบบของศาสนานั้น ๆ เราก็ทำได้. **พุทธบริษัททำการอธิษฐานได้ คือการตั้งจิตอันมั่นคง พยายามที่จะทำให้ตรงตามพระประสงค์ของกฎอันถูกต้องของพระธรรม,** ให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ จนได้รับผลเต็มที่

ที่ควรจะได้รับ. นี้คือการบูชาอ้อนวอนพระเจ้า ที่ถูกต้องที่มีผลจริง. นี่หน้าที่ที่ ๒ คือทำตามความประสงค์ของพระเจ้า.

ทีนี้ **หน้าที่ที่ ๓** ก็คือ **การเผยแพร่พระคุณของพระเจ้า,** เรายังมีหน้าที่ที่จะต้องเผยแผ่พระคุณของพระเจ้า คือทำผู้อื่นให้รู้จักพระเจ้า ให้เพื่อนมนุษย์ทั้งหมดทั้งสิ้น เป็นคนมีโชคดีด้วยกันทั้งหมด คือได้รู้จักพระเจ้า ได้ปฏิบัติถูกต้องตามกฎของพระเจ้า, แล้วให้ถือว่า นี่แหละเป็นการสนองพระคุณของพระเจ้าพร้อมกันไปในตัว. ถ้าเราไม่สนองคุณพระเจ้า เราก็เป็นสัตว์อกตัญญู ที่เลวทรามมาก; เพื่อไม่ให้เป็นสัตว์อกตัญญูเราก็ต้อง **สนองพระคุณของพระเจ้า คือการเผยแผ่พระคุณของพระเจ้าให้เป็นที่รู้จักแก่คนทั่วไป ให้เขาเอาตัวรอดได้,** คือว่าพระธรรมได้ช่วยเราให้รอดอย่างไร เราก็ช่วยกันเผยแผ่พระธรรมนั้น ให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น เหมือนกับที่ได้เป็นประโยชน์แก่เรา. นี้เรียกว่า **เผยแพร่พระคุณของพระธรรม เป็นการสนองพระคุณของพระธรรมหรือพระเจ้าพร้อมกันไปในตัว.**

ถึงแม้การที่เราปฏิบัติธรรมส่วนตัวเราโดยผู้เดียว นี้ก็เรียกว่าสนองพระคุณด้วยเหมือนกัน. **พระเจ้าไม่ต้องการสินบน,** ไม่ต้องการการประจบประแจงอะไร; ถ้าใครจะทำให้ถูกใจพระเจ้า ก็คือทำตามคำสั่งพระเจ้า. นี้เรา **ปฏิบัติตามคำสั่งของพระเจ้า นั่นก็คือการสนองพระคุณของพระเจ้าอยู่ส่วนหนึ่ง** แล้ว. ทีนี้ อีกส่วนหนึ่ง เราก็ทำให้ผู้อื่นได้ทราบได้เข้าใจ ได้ปฏิบัติ ตามคำสั่งของพระเจ้ากว้างออกไป, กว้างออกไป นี้ก็คือการสนองพระคุณของพระเจ้า.

ทั้งหมดนี้เรียกว่า หน้าที่ของมนุษย์ จะพึงประพฤติต่อพระเจ้า พระเจ้าที่เป็น **พระเจ้าแท้จริงที่สุด ซึ่งมีร่วมกันได้สำหรับมนุษย์ ทุกชาติ ทุกภาษา ทุกศาสนา.** อาตมาใช้คำว่าทุกศาสนา ก็เป็นการหาเรื่องให้เขาด่า; คนที่เขาไม่ยอมรับ



อย่างที่ว่านี้ก็มี, เขาไม่ยอมรับให้พุทธศาสนามีพระเจ้า อย่างนี้ก็มี. เราจึงต้องพยายามอธิบายให้เห็นจริงถึงที่สุดว่า สิ่งที่เรียกว่า **พระเจ้า นั้นคืออะไร?** คืออย่างไร? แล้วเรา **จะสามารถมีพระเจ้าร่วมกันได้ทุกคนอย่างไร?** คือจะทำให้ทุกคนมีพระเจ้าได้ และให้มีพระเจ้าร่วมกันได้เป็นองค์เดียวกันทุกคนนี้ได้อย่างไร?

วิธีอื่นไม่มี นอกจากวิธีอย่างที่กล่าวมาแล้วนี้เท่านั้น คือ **มองเห็นสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้าให้ถูกต้องให้จริง แล้วก็มีอยู่แก่ทุกคน,** และมีอยู่แล้วแก่ทุกคน สิงสถิตอยู่ในบุคคล, บุคคลเป็นวิหารของพระเจ้า. ตามพวกที่ถือพระเจ้าเขากล่าวไว้ เขาสอนให้ทุกคนทำให้ร่างกายของตนนี้ เป็นวิหารของพระเจ้า คือทำให้ร่างกายของตน ๆ มีแต่การประพฤติคุณงามความดี. **พระเจ้าจะไม่ไปอยู่ในที่ ที่ไม่ควรอยู่;** สมมติว่าอย่างนี้ พระเจ้าจะอยู่แต่ในที่ ที่ควรจะอยู่, **จึงให้ทำตน ให้ร่างกายของตนเป็นเหมือนที่สิงสถิตอยู่ของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์** เหมือนที่เราชอบพูด. แต่ว่าพระเจ้านั้นอยู่ที่ไหนก็ได้ ถ้าตามเรื่องของท่านแล้ว ท่านมีหน้าที่ ที่จะต้องไปตรวจดู ไปควบคุม, อยู่ที่ไหนก็ได้ ในส้วมก็ได้ ที่ไหนก็ได้. แต่ว่าเดี๋ยวนี้ ถ้าคำสอนทางศีลธรรม ก็ขอให้ถือว่า **เราจงทำร่างกายของเรา ให้เป็นเหมือนกับวิหาร ที่อยู่ของพระเจ้า** คือให้เนื้อตัวของเราเต็มไปด้วยการประพฤติ ที่ถูกตรงตามคำสั่งของพระเจ้า ทั้งทางกาย ทั้งทางวาจา ทั้งทางใจ บัญหาก็จะไม่เกิดขึ้น, ความทุกข์ไม่อาจจะเกิดขึ้นได้ เพราะการทำอย่างนี้.

นี่เรื่องเกี่ยวกับพระเจ้า **เท่าที่เอามาพูด** ในวันนี้ อย่าลืมว่าทั้งหมดนี้ **เราหวังที่จะทำความเข้าใจกันในระหว่างศาสนา** จนเมื่อคนทุกชาติมีความเข้าใจกันในระหว่างศาสนาแล้ว จะร่วมมือกันสร้างสันติภาพให้โลกทั้งโลกนี้ได้โดยง่าย, เราจึงถือว่าเป็นหน้าที่ ที่เราควรจะสนใจและกระทำ. ถ้าเราสนใจที่จะกระทำ **สิ่งที่เป็นประโยชน์สูง**



สุดแก่มนุษย์ด้วยกันทั้งโลก คือการทำความเข้าใจกันในระหว่างศาสนา จนกลมกลืนกันไปทุกศาสนา, จนมีพระเจ้าองค์เดียวร่วมกันสำหรับทุกคน หรือทุกสิ่งที่มีชีวิตคิดนึกได้ ว่าเขาควรจะได้อะไรบ้าง.

การบรรยายในวันนี้ สมควรแก่เวลาแล้ว อาตมาขอยุติการบรรยายไว้เพียงเท่านี้ เพื่อโอกาสแก่พระคุณเจ้า ได้สวดบทพระธรรม สำหรับจะส่งเสริมการปฏิบัติจริงยิ่งขึ้นไป.



การเกิดของพระคัมภีร์ในศาสนาที่มีพระเจ้า.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคมาฆบูชา เป็นครั้งที่ ๔ ในวันนั้นนั้น อาตมาก็ตั้งใจที่จะบรรยายโดยหัวข้อที่ตั้งไว้ว่า *ใจความแห่งคริสตธรรม เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ* และโดยเฉพาะหัวข้อย่อยประจำวันนั้นนั้น ตั้งใจจะกล่าวว่า **การเกิดของพระคัมภีร์ในศาสนาที่มีพระเจ้า.** แต่เนื่องจากได้มาเห็นว่า มีนักเรียนยุวชนทั้งหลายจำนวนมากเผอิญมาพอดีกับเวลาบรรยายนี้ อาตมาจึงเปลี่ยนความตั้งใจในบางประการ ในการที่จะบรรยายในวันนี้ คือจะบรรยายไปในลักษณะที่จะเป็นประโยชน์แก่นักเรียนและยุวชนทั้งหลายเหล่านี้ ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้, แต่ก็ไม่ทิ้งเค้าความเดิม ตามที่ตั้งใจไว้.

(ปรารภและทบทวน)

ที่ว่า **การเกิดของพระคัมภีร์ของศาสนาที่มีพระเจ้านั้น** นักเรียนทั้งหลายอาจจะยังไม่ทราบ ว่ามี **การแบ่งศาสนาออกเป็นสองประเภท** คือมี **พระเจ้าโดยตรง,**

และไม่มีพระเจ้าหรือ **มีพระเจ้าโดยอ้อม, แล้วเราก็ได้รับการสั่งสอนมาว่า พุทธศาสนาไม่มีพระเจ้า.** เดี๋ยวนี้เรามา **ทำความเข้าใจกันเสียใหม่** ว่าพุทธศาสนาแม้ไม่มีพระเจ้าโดยตรงอย่างศาสนาอื่น ก็มีสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งสามารถจะทำหน้าที่อย่างเดียวกันกับพระเจ้าบรรดามีในศาสนาเหล่านั้น นี้ก็เรียกว่า **มีพระเจ้าโดยอ้อม.**

ศาสนาที่มีพระเจ้าโดยตรง ได้กล่าวลักษณะของพระเจ้าไว้เหมือนกับว่า **เป็นบุคคล** ที่มีความรู้สึกคิดนึก, ที่จะลงโทษและโปรดปรานเป็นต้น. ส่วน **ในพุทธศาสนาได้กล่าวพระเจ้าไว้ ในฐานะที่เป็นกฎ** อันลึกซึ้ง อันลึกลับ อันศักดิ์สิทธิ์เหลือที่จะกล่าวได้ เหลือที่จะชี้ให้เห็นได้ง่ายๆ; แต่ถ้าศึกษาก็อาจจะรู้ได้ด้วยเหมือนกัน.

ในบรรดาศาสนาที่มีพระเจ้าโดยตรง โดยเฉพาะศาสนาคริสเตียน ซึ่งเราพยายามศึกษาเพื่อทำความเข้าใจกันนี้ ก็มีการกล่าวไว้ชัดเจน ว่า **พระคัมภีร์ทั้งหลายนั้นให้ถือกันว่า เขียนขึ้นโดยการดลใจของพระจิต, พระจิตคือ พระจิตของพระเจ้า.** ดังนั้นจึงถือว่าพระเจ้านั่นเองเป็นผู้ประพันธ์ คือเขียนพระคัมภีร์ขึ้นมา แล้วก็มอบให้แก่ศาสนจักร, ให้ถือเสมือนหนึ่งว่า พระคัมภีร์นี้เขียนโดยพระเจ้า ซึ่งเรียกว่าพระบิดาในสวรรค์, เป็นการเขียนที่ถ่ายทอดลงมาทางมือของผู้เขียนอันศักดิ์สิทธิ์, แล้วแต่ว่าคัมภีร์ของศาสนาไหน ใครเป็นผู้เขียน. ผู้เขียนนั้นเป็นผู้เขียนอันศักดิ์สิทธิ์ มีมืออันศักดิ์สิทธิ์ เขียนโดยการถ่ายทอดมาจากพระเจ้าในสวรรค์ มาถึงมนุษย์ ในลักษณะคล้ายๆกับว่า เดินทางมาโดยตรง เห็นได้โดยชัดเจนนี่. ควรจะเข้าใจกันไว้ ในฐานะที่ว่า เราจะต้องทำความเข้าใจแก่กันและกัน เพราะอยู่ร่วมกัน.

ภิกษุสามเณรก็ดี อุบาสกอุบาสิกาก็ดี ควรจะมีความรู้เกี่ยวกับศาสนาอื่นชนิดที่จะเป็นประโยชน์แก่มนุษย์, **ความเข้าใจนี้มันเป็นประโยชน์แก่มนุษย์.** ถ้า

เราไม่เข้าใจซึ่งกันและกันในระหว่างศาสนาแล้ว มันจะเป็นโทษแก่มนุษย์, เป็นโทษแก่โลก; ทำให้โลกนี้อยู่กันด้วยความไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน มีความรังเกียจกัน, ดูหมิ่นดูถูกกัน แม้ในทางศาสนา. ถ้ามีความเข้าใจถูกต้องแล้ว มันก็จะเป็นเหมือนกับว่า คนที่มีความคิดเห็นกลมเกลียวกัน อยู่ร่วมโลกกัน เป็นโลกๆ เดียวของบุคคลผู้มีความคิดเห็นที่ตรงกัน.

เดี๋ยวนี้ ในโลกนี้ก็มีศาสนาหลายศาสนา กำลังใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือในทางการเมืองก็มี, เป็นการกระทบกระทั่งกัน ในระหว่างศาสนากับศาสนาโดยตรง โดยมิได้เกี่ยวกับการเมืองก็มี, ไม่เป็นผลดีที่จะอยู่ร่วมกัน. ฉะนั้นขอให้พิจารณาดูกันให้ดีๆ ว่า การทำความเข้าใจในระหว่างศาสนานั้นเป็นอย่างไร.

(เริ่มการบรรยายครั้งนี้)

การเกิดของคัมภีร์ไบเบิล.

ในวันนี้พูดถึงการเกิดของพระคัมภีร์ ศาสนาคริสเตียนก็ถือว่า พระคัมภีร์นั้นเขียนด้วยการดลใจ ของพระจิตของพระเป็นเจ้าเอง; แม้เป็นที่รู้กันอยู่ว่า พระคัมภีร์เกี่ยวกับพระเยซูนี้ ก็เพิ่งจะเขียนเมื่อปีที่ ๔๑ แห่งคริสตศักราช, คือว่าหลังจากพระเยซูสิ้นพระชนม์แล้ว ๙ ปี ก็มีสาวกชื่อมัทธาย มาระโก เป็นต้นเขียนขึ้นมา. ส่วนคัมภีร์เก่าก่อนนั้น คัมภีร์ของพวกยิว ซึ่งเป็นตอนต้นของคัมภีร์ไบเบิลนั้น ก็ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียนโดยตรง รวมกันแล้วเป็นคัมภีร์ทั้งหมดของคัมภีร์คริสเตียนที่เรียกว่า พระคัมภีร์ไบเบิล.

ถ้าเทียบกับพระไตรปิฎกแล้ว ก็ประมาณ ๑ ส่วนใน ๑๒ ส่วนของพระไตรปิฎก คือน้อยกว่ากันมาก. แต่ตามข้อความที่กล่าวนั้น **เขาต้องการให้ถือว่า มิใช่เขียนโดยบุคคลที่มีชื่อปรากฏอยู่นั้นๆ** เช่นคัมภีร์มัทธาย เขียนโดยเซนต์มัทธายเป็นต้น. **ให้ถือว่า จะเขียนโดยใครก็ดี มือของคนนั้นเขียนไป โดยความดลใจ ของพระจิตแห่งพระเจ้า.**

คำว่าพระจิตนี้ ก็เป็นคำแปลกประหลาดสำหรับเราพุทธบริษัท. แต่ *ในศาสนาคริสเตียน เขามีพระเจ้าซึ่งแบ่งได้เป็น ๓ ภาค : พระบิดา* คือพระเจ้าสูงสุด แล้วก็มี *พระจิต หรือพระวิญญาณ* ของบิดา ซึ่งสามารถที่จะไปไหน ติดต่อที่ไหน ไปบันดาลอะไรที่ไหนได้ แล้วก็ *มีพระบุตร คือพระเยซูคริสต์* นั่นเอง, มีพระบิดา มีพระจิต มีพระบุตร.

พระคัมภีร์นั้นเขียนขึ้นโดยการดลใจของพระจิต มาดลใจให้ผู้เขียน เขียนลงไปว่าอย่างนั้น, เขียนลงไปว่าอย่างนั้น รวมกันเป็นพระคัมภีร์. คัมภีร์เก่าก็เขียนกันมานาน ก่อนหน้าคัมภีร์ใหม่ ซึ่งเป็นเรื่องของพระเยซู ซึ่งเพิ่งจะเขียนเมื่อคริสตศักราช ๔๑ เป็นต้น.

แต่ข้อที่น่าสนใจนั้น ก็คือข้อที่ว่า **ด้วยการดลใจของพระเจ้า** แม้เขียนในโลกนี้ ก็ให้ถือว่าเขียนจากสวรรค์, เพราะเขียนด้วยอำนาจของพระเจ้าในสวรรค์. แล้วถ่ายทอดมาที่มือของผู้เขียนในโลกนี้ รวมกันขึ้นมาเป็น **พระคัมภีร์อันศักดิ์สิทธิ์** ราวกับว่าเดินทางมาจากสวรรค์โดยตรง, มาตั้งอยู่เป็นของศักดิ์สิทธิ์ในโลกนี้ ประจำศาสนจักร ซึ่งจะต้องยึดถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุด แตะต้องไม่ได้. นี่คือลักษณะของพระคัมภีร์ฝ่ายคริสเตียน.

แต่ *เท่าที่นักศึกษาทางประวัติศาสตร์* เขียนหรือ *ยอมรับ ก็ว่าได้เขียนแล้ว ก็ได้แปลจากภาษายิบรู เป็นภาษาคริสต์ เป็นภาษาลาติน* เป็นภาษาอะไรต่างๆ *กระทั่งมาเป็นภาษาอังกฤษ ถ่ายทอดกันมาหลายๆ ภาษา* หลายครั้งหลายหน, จะมีการผิดแปลกวิปริตอย่างไรบ้างก็สุดแท้; แต่เมื่อถือว่า เขียนโดยพระเจ้าเสียแล้ว โดยการควบคุมของพระเจ้าเสียแล้ว ก็ให้ถือว่า ไม่มีการวิปริตผิดเพี้ยนอะไร, เพราะพระเป็นเจ้าควบคุมผู้เขียนอยู่ตลอดเวลา. นี่เป็นที่มา หรือการเกิดขึ้นแห่งพระคัมภีร์ ของเพื่อนศาสนาของเรา.

เปรียบเทียบการเขียนคัมภีร์ฝ่ายพุทธกับคริสต์.

ส่วนพุทธศาสนานั้นก็ตามที่รู้อยู่ ว่า **พระพุทธเจ้า** ท่านได้ **ตรัสคำสอน** ของท่าน เป็นภาษาชาวบ้าน คือ **เป็นภาษาปรากฤต** ที่ชาวบ้านเขาพูดกันอยู่ ในท้องถิ่นที่พระองค์ประทับอยู่และสั่งสอน, ส่วนมากก็ในแคว้นโกศลและแคว้นมคธ ท่าน **ได้ตรัสไว้ด้วยภาษาชาวบ้าน.** ครั้นพระองค์ปรินิพพานแล้ว พระสาวกทั้งหลายต้องการจะท่องจำกันไว้ ให้เป็นตัวบทที่แน่นอนตายตัว ก็เรียกประชุมกัน ว่าใครได้ยินมาอย่างไร ก็ให้บอกที่ประชุมที่ทำสังคายนา, ก็เลือกผู้ที่สามารถที่จะบอก ถ้าบอกโดยภาษาชาวบ้าน มันก็ท่องไม่ได้, จะท่องพร้อมๆ กันอย่างที่เรียกว่าสังคีตินั้นมันไม่ได้ ก็ **ต้องร้อยกรองคำพูด** ให้เปลี่ยนจากภาษาชาวบ้าน มาเป็นภาษาที่เรียกว่าภาษาหนังสือหรือภาษาวรรณคดี จึงได้เกิด **เป็นบทท่องที่เรียกกันว่าภาษาบาลี** ดังที่เป็นตัวพระไตรปิฎกอยู่เดี๋ยวนี้.

บทท่องนั้นเป็นการร้อยกรอง ให้มีลักษณะของไวยากรณ์ที่เป็นระเบียบถ้อยคำที่เหมาะสม, เป็นความเรียงหรือเป็นบทกวี ที่เหมาะสมที่จะท่องได้ คือสะดวกแก่

การท่อง; แล้วก็ท่องกันไว้ด้วยปาก สืบๆกันมา ตั้งแต่การทำสังคายนาครั้งที่ ๑ ถึงครั้งที่ ๒ ถึงครั้งที่ ๓, เข้ามาตั้ง ๓๐๐ ปี ก็ยังไม่ได้เขียนเป็นตัวหนังสือเลย. ตามตำนานกล่าวไว้ว่า **เพิ่งจะเขียนเป็นตัวหนังสือชัดเจน** เมื่อราว ๔๐๐ กว่าปีที่ลังกาเป็นต้น. เอาเป็นว่าหลายร้อยปี จึงจะได้เขียนลงเป็นตัวหนังสือ.

ที่นี้ **ความแปลกกัน** มันอยู่ตรงที่ว่า **พระคัมภีร์ของฝ่ายที่มีพระเจ้าเขียนโดยพระเจ้านั้น ศักดิ์สิทธิ์, อยู่เหนือการวิพากษ์วิจารณ์, ไม่ยอมให้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไข** หรือตีความอย่างใดๆให้ผิดไปจากข้อความเหล่านั้น เรียกว่าเป็นคำกล่าวที่เด็ดขาดตายตัวเพียงอย่างนั้น.

ส่วน **พระคัมภีร์ทั้งหมดในพุทธศาสนานี้** พระพุทธเจ้าท่านไม่ตรัสไว้อย่างนั้น; ท่านตรัสว่า *ถ้าข้อความตอนใด มันไม่เข้ากันกับข้อความส่วนมากตอนอื่นๆ คือลงกันไม่ได้ในสูตร, เทียบกันไม่ได้ในวินัยส่วนใหญ่แล้ว ก็ให้ถือว่าข้อความส่วนนั้นมันผิด ให้เปลี่ยนไปเลีย ให้ไปเข้ากันได้กับข้อความส่วนใหญ่ ซึ่งมันไม่ขัดกัน,* แล้ว **ยังมีการตรัสที่ประกาศอิสรภาพเสรีภาพ ในการตีความเป็นอย่างยิ่ง คือพระบาลีกาลามสูตร ว่าอย่าถืออย่าอ้างเพราะเหตุว่ามันมีอยู่ในปิฎก, ให้ถือเอาความจริงที่ตนเห็นได้ด้วยตนเองเป็นประมาณ.** เมื่อถือหลักอย่างนี้ก็แปลว่า ข้อความในพระไตรปิฎกนั้นวิพากษ์วิจารณ์ได้, ตีความใหม่ได้ แล้วก็เกิดเป็นปัญหายุ่งยากขึ้นด้วยเหมือนกัน ว่าใครจะเป็นผู้ตีความ.

ที่นี้เราก็มีส่วนที่จะเนื่องอยู่กับปัญหายุ่งยากเหล่านี้ ในการที่จะตีความ ว่าอะไรผิดอะไรถูก. อาตมาก็อยากจะบอกกล่าวท่านทั้งหลายเสียเลยว่า **การที่จะตีความพระคัมภีร์ หรือตีความเรื่องสำคัญใดๆก็ตาม** ว่าผิดหรือถูกนั้น ขอให้ตีความในลักษณะที่ว่า ถ้ามันเป็นประโยชน์แก่มนุษย์ หรือเป็นประโยชน์แก่บุคคลคนหนึ่งหรือ

บุคคลทั้งหมดก็ตาม **เห็นอยู่ชัดว่า กระทำลงไปอย่างนั้นแล้ว มันเป็นประโยชน์ แล้วก็ให้ถือว่าการตีความนั้นถูกต้อง.** ถ้าตีความลงไปแล้ว ความหมายนั้นไม่แสดงว่าเป็นประโยชน์, หรือประพฤติตามเข้าแล้ว ไม่เป็นประโยชน์แก่ใครเลย ก็ให้ถือว่ามันไม่ถูกต้อง.

หมายความว่าอย่าเอาถูกต้องตามตัวหนังสือ, อย่าเอาถูกต้องตามคำพูด, อย่าเอาตามเหตุผล ของคนที่มีเหตุผลจัดจ้าน หรืออะไรก็ตาม, **ให้เอาตามที่มองเห็นชัดอยู่ ว่ากระทำตามนั้นแล้ว มันเป็นประโยชน์ที่พึงปรารถนาจริงๆ แล้วก็นั่นแหละคือการตีความที่ถูกต้อง.** แม้ที่สุดบัดนี้เราจะตีความอะไรก็ตาม, แม้แต่จะแปลหนังสือก็ตาม, เมื่อมันเกิดปัญหาขึ้นมาว่าผิดหรือถูกอย่างไรกันแน่แล้ว ก็ต้องถือหลักอย่างนี้ทั้งนั้น. แปลความอย่างไร, ตีความอย่างไร, ทำลงไปแล้ว **มันเป็นประโยชน์เห็นอยู่ชัดๆ ก็ให้ถือว่านั้นเป็นความถูก,** อย่างน้อยมันก็เป็นความถูกอย่างหนึ่ง ในหลายๆ อย่าง; แม้ว่าความเป็นประโยชน์มันจะมีหลายอย่าง มันก็ถูกด้วยกันทุกอย่าง.

แต่ถ้ามันเป็นประโยชน์ได้จริงอย่างหนึ่งแล้ว ก็เป็นความถูกต้องอย่างหนึ่งแล้ว, โดยมากมันก็มีความถูกต้องเพียงอย่างเดียว สำหรับข้อความเรื่องเดียว. แต่ถ้าเผอิญมันถูกได้หลายอย่าง คือมันเป็นประโยชน์ได้หลายทาง ก็ให้ถือว่ามันตีความหมายได้หลายอย่าง. **นี่ถ้าเราถืออย่างนี้แล้วก็จะถูกต้องตามหลักของพระพุทธศาสนา** ซึ่งมีคัมภีร์ชนิดที่จดจำกันไว้สืบๆ กันมา, แล้วมันก็มากมายเหลือประมาณ, แล้วมันก็นานเหลือประมาณ มันย่อมจะบ้องกันไม่ได้ ที่จะไม่ให้เกิดความผิดพลาดหรือเลอะเลือนโดยเจตนาหรือโดยไม่เจตนาก็ตาม. แล้วสิ่งเหล่านี้มันตกทอดกันมาเป็นชั่วๆ ยุค ชั่วๆ อายุคน, ก็มีคนเข้าไปจับต้องหรือแทรกแซงทำอะไรลงไปก็ได้. ฉะนั้นความผิดพลาด



น้ำอาจจะเพิ่งเกิดในตอนหลังนี้ก็ได้, **เราก็มีวิธีที่จะคัดเลือกออกเสียได้** ในลักษณะอย่างนี้.

แนวการพิจารณาความในคัมภีร์ให้เข้าใจกันได้.

ทีนี้เราจะทำอย่างไรดี ที่จะให้มีความกลมกลืนเข้าใจกันได้ ในการที่เรามีคัมภีร์ด้วยกัน, แต่มันมีลักษณะแห่งการเกิดขึ้นมา หรือการยึดถือต่างๆ กัน. คัมภีร์ของ**ฝ่ายหนึ่ง** ถือว่า **พระเจ้าเขียนส่งมาให้** ผิดไม่ได้แม้แต่อักษรสักตัวหนึ่ง; **ส่วนเราถือว่ามนุษย์เขียนกัน** แล้วก็เป็นไปตามเหตุตามปัจจัย ซึ่งอาจจะเปลี่ยนแปลงได้มีอะไรแทรกแซงได้; จะถือหลักอย่างไรจึงจะปลอดภัย, และจะให้เข้ากันได้ กับพวกที่เขาถือว่ามีพระเจ้า. นี่คือปัญหาที่ควรจะรู้จัก แล้วก็ตอบได้ด้วยกันทุกคน.

ในชั้นแรกที่สุดนี้ จะพูดถึงเรื่องพระเจ้า เท่าที่นักศึกษาและนักเรียนทั้งหลายเหล่านี้ จะพอเข้าใจได้, โดยจะย้อนไปกล่าวถึงข้อที่ว่า **ในพุทธศาสนาก็มีพระเจ้า** ซึ่งเรามาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ ในทุกอย่างทุกทาง; แม้ในการที่จะวินิจฉัยความถูกหรือความผิดของพระคัมภีร์ ดังที่กล่าวแล้วนั้น เราก็อาศัยสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า หรือได้มาจากพระเจ้า ก็ยังได้.

ในพุทธศาสนาไม่ได้มีพระเจ้าอย่างบุคคล เช่นพระเยซูหรือพระบิดาพระเจ้าในศาสนาคริสต์ แต่ก็**มีสิ่งๆ หนึ่ง** แม้จะมิใช่บุคคล ก็มีอำนาจทุกอย่าง อย่างที่พระเจ้าชนิดบุคคลเขามีกัน ถ้าเรียกเป็นภาษาฝ่ายพุทธศาสนา ก็**เรียกว่าธรรมธาตุ**นั้น. พังดูออกจะแปลกอยู่ แต่ขอให้ช่วยจำกันไว้ ว่า***พระพุทธเจ้าท่านตรัสเรียก*** สิ่งที่พอจะเทียบกันได้กับพระเจ้านั้น ท่านเรียกว่า***ธรรมธาตุ***นั้น.

คำว่า **ธรรมธาตุ** แปลว่า **ธาตุแห่งธรรม** หรือ **สิ่งซึ่งเป็นธรรม,** แล้วก็มีอยู่มากอย่างหรือมากรูป แต่ว่ารูปนั้นรูปที่จะมายึดถือเป็นสิ่งสูงสุดนั้น ก็คือธรรมธาตุเหมือนกัน, จึงต้องใช้คำว่า **ธรรมธาตุนั้น.**

พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า ***พระตถาคต คือพระพุทธเจ้า*** ทั้งหลาย ***จะเกิดขึ้นก็ตาม พระตถาคตทั้งหลาย จะไม่เกิดขึ้นก็ตาม แต่ธรรมธาตุนั้นมันมีอยู่แล้ว;*** หมายความว่าพระพุทธเจ้าไม่ได้สร้างธรรมธาตุนั้นขึ้นมา เพียงแต่ว่าพระพุทธเจ้า **ท่านรู้จักธรรมธาตุอันนั้น,** แล้ว **ท่านก็เอาธรรมธาตุอันนั้น** มาสั่งสอนมาเปิดเผย มาให้ทุก ๆ คนพลอยรู้ตามท่านด้วย. **ธรรมธาตุอันนั้นแหละสูงสุดยิ่งกว่าสิ่งใด** คือไม่ขึ้นอยู่กับใคร เหมือนกับพระเจ้านั่นเอง; แม้แต่พระพุทธเจ้าท่านก็เคารพธรรมธาตุอันนั้น. ตามธรรมดาพระพุทธเจ้า ผู้ตรัสรู้ถึงที่สุดสูงสุด ไม่ควรจะเคารพใคร, ตามความรู้สึกของเราแล้วก็ยิ่งเห็นว่า ไม่ควรจะเคารพใคร. แต่พระพุทธเจ้าท่านก็ยังมีที่เคารพ, เหมือนกับที่เราเคารพพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าท่านก็ยังเคารพสิ่งที่เรียกว่า **พระธรรม** หรือ **ธรรมธาตุ** **ตรัสว่าพระพุทธเจ้าทุกองค์เคารพพระธรรม.**

ทีนี้สิ่งที่เรียกว่า ธรรมนั้นคืออะไรกันแน่ ? **ก็คือ** สิ่งที่พระองค์ตรัสเรียกในบางครั้งว่า **"ธรรมธาตุนั้น," ธรรมธาตุนั้นเป็นตถตา** คือเป็นตายตัวอย่างนั้น **ไม่เปลี่ยนเป็นอย่างอื่นได้เลย.** คำ ๆ นี้ก็เป็นลักษณะของพระเจ้าในฝ่ายโน้น ในฝ่ายพวกที่เขามีพระเจ้า ตถตา แปลว่า *เป็นเช่นนั้น ไม่เปลี่ยนเป็นอย่างอื่น,* อวิตถตา – *ไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนั้น* อนัญญถตา – *ไม่เป็นอื่นไปจากความเป็นอย่างนั้น* ธัมมัฏฐิตตา – *ความตั้งอยู่แห่งธรรมดา,* ธัมมนิยามตา – *ความเป็นกฎตายตัวของธรรมดา,* จะพูดกันสักอีกกี่คำก็ได้.

แต่สรุปความหมายได้ว่า **เป็นกฎอันหนึ่งที่ตายตัว เปลี่ยนเป็นอย่างอื่นไม่ได้; นี่แหละคือธรรมธาตุนั้น;** อย่างเมื่อเราจะพูดเป็นภาษาธรรมดา ๆ ไม่

ระบุชื่อเขา เพราะมันระบุไม่ได้ เพราะมันไม่มีชื่อ เราก็ต้องพูดว่าไอ้คนนั้น ไอ้นายคนนั้น ไอ้หมอนั่น ก็พูดอย่างนี้ก็ได้ ก็พังกันถูกว่าอะไร. พระพุทธเจ้าก็เหมือนกัน ท่านต้องตรัสถึงสิ่งนั้น ด้วยคำที่มันเหมาะสม หรือมันเท่าที่จะทำได้ ท่านก็เรียกว่า **ธรรมธาตุนั้น.** ทีนี้ **ธรรมธาตุนั้นแหละคือสิ่งที่จะมีอะไร ๆ เหมือนกันกับฝ่ายที่เขามีพระเจ้าฝ่ายโน้น;** เดี๋ยวจะว่าให้ฟัง.

ทีนี้จะพูดถึงคำว่า **ธรรมธาตุนั้น** กันเสียก่อน **ธรรมธาตุนั้นมีอะไรบ้าง?** ก็คือมีเรื่อง **กฎอิทัปปัจจยตา** เพราะสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมี, เพราะสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมี; คือทุกอย่างเป็นไปตามกฎของธรรมธาตุนั้น. **ถ้าเกี่ยวกับมนุษย์ที่เป็นทุกข์** เขาเรียกว่า **เรื่องปฏิจจสมุปบาท;** ไปหาอ่านเอาเอง ว่า **ความทุกข์เกิดขึ้นมาได้อย่างไร?** กฎเกณฑ์อันนั้นชื่อว่า **กฎอิทัปปัจจยตา** แล้วก็**เป็นธรรมธาตุนั้น.**

อีก**กลุ่มหนึ่ง** เรียกว่า **อริยสัจจ์** *ความจริงอันประเสริฐ* คือ *ความทุกข์* แล้วต้องเป็นอย่างนี้ ๆ, ***เหตุให้เกิดทุกข์*** แล้วต้องเป็นอย่างนี้ ๆ, เป็นอย่างอื่นไม่ได้, *ความดับทุกข์* ก็ต้องเป็นอย่างนี้ ๆ, เป็นอย่างอื่นไม่ได้, ***หนทางให้ถึงความดับทุกข์*** ก็ต้องเป็นอย่างนี้ ๆ, เป็นอย่างอื่นไม่ได้. **นี้ก็เรียกว่าธรรมธาตุนั้น** ด้วยเหมือนกัน, เรียกสั้น ๆ ว่า ตถา ซึ่ง**เป็นคำเดียวกันกับตถตา,** เป็นอันว่า **กฎเรื่องอริยสัจจ์สี่นั้นก็เป็นธรรมธาตุนั้น** ซึ่งเป็นตถตาเป็นต้น.

ทีนี้ก็ **กฎเรื่องสามัญลักษณะ** ที่ว่า ***สังขารทั้งปวงเป็นของไม่เที่ยง, สังขารทั้งปวงมีลักษณะแห่งความทุกข์,*** และ ***ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา*** ซึ่งเราเรียกกันว่า **พระไตรลักษณ์.** **กฎแห่งพระไตรลักษณ์นี้** ก็คือ **ธรรมธาตุนั้น** ซึ่งก็เป็นตถตาด้วยเหมือนกัน.

เท่าที่ปรากฏอยู่ในพระบาลี ก็มีถึง ๓ กลุ่ม หรือ ๓ เรื่องแล้ว คือกฎเรื่องปฏิจจสมุปบาท, กฎเรื่องอริยสัจจ์ ๔, กฎเรื่องสามัญลักษณะ, นั่นแหละคือสิ่งที่เรียกว่า **ธรรมธาตุนั้น อันเป็นตถตา คือเป็นอย่างนั้น, อวิตถตาไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนั้น, อนัญญถตาไม่เป็นอื่นไปจากความเป็นอย่างนั้น.**

คำพูดเหล่านี้เป็นลักษณะของพระเจ้า ซึ่งจะเอามากล่าวให้พ้อง ว่า **ฝ่ายที่มีพระเจ้าเป็นบุคคล เขาก็มีบุคคลที่ต้องประกอบอยู่ด้วยลักษณะอย่างนั้น;** แต่ถ้ามันเป็นบุคคลไปไม่ได้ ก็ไปอธิบายกันเสียใหม่ก็แล้วกัน. แต่โดยเหตุที่เขาต้องการจะอธิบายอย่างบุคคล เราไม่ควรจะไปขัดคอเขา, ไม่ควรจะไปแย้งเขา ให้มันเสียเวลา. ให้เป็นที่ยอมรับกันว่า สิ่งสูงสุดมีอำนาจเหนือสิ่งใดนั้น ต้องมีลักษณะอย่างที่เรียกกันว่าพระเจ้า.

นี้พระเจ้าจะดีหรือไม่ดี, จะจริงหรือไม่จริง, จะถูกหรือจะผิด, นี้เราไม่อาจจะตัดสินได้. เราควรตั้งปัญหาขึ้นมาใหม่ว่า มีพระเจ้าดีหรือไม่ดี? มีพระเจ้านี้จะเป็นประโยชน์หรือไม่? การมีพระเจ้านี้เป็นประโยชน์หรือไม่เป็นประโยชน์? แล้วเรามีพระเจ้าเป็นเครื่องคุ้มครองนี้ จะดีหรือไม่ คือจะมีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์?

นี่นักเรียนทั้งหลาย มีสิทธิที่จะเลือกเอาเอง ว่าจะมีพระเจ้าหรือไม่มี; แต่อยากจะพูดว่า ก่อนที่เธอจะเลือกว่ามีหรือไม่มีนั้น ควรจะมองให้เห็นชัดเสียก่อนว่า ถ้ามีเราจะได้รับประโยชน์อะไรบ้าง? ถ้าไม่มี เราจะเสียอะไรไป?

เราจะมีชีวิตอยู่ โดยไม่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นเครื่องคุ้มครองนั้น มันจะเป็นอย่างไร? จะปล่อยไปตามบุญตามกรรม ไม่มีหลักไม่มีเกณฑ์ นั้นจะเป็นอย่างไร? ถ้าเรามีพระเจ้าเป็นเครื่องควบคุม เราจะได้รับประโยชน์อะไร?

ข้อแตกต่างของคนไม่มีพระเจ้า กับมีพระเจ้า.

นี้ขอให้สังเกตดูให้ดี ๆ ว่า คนในโลกสมัยนี้ เขาทำอะไรโดยเหยียบย่ำพระเจ้า หรือเหยียบย่ำธรรมธาตุนั้นกันอยู่มาก **จึงมีอันธพาลมากขึ้น,** มีสิ่งเลวร้ายมากขึ้น จนตำรวจจับไม่ไหว. ให้มีตำรวจ มีกฎหมาย มีเรือนจำ มากกว่านี้อีกร้อยเท่าพันเท่า มันก็ทำให้คนชนิดนี้ **หยุดทำชั่วไม่ได้; เพราะคนชนิดนี้มันไม่มีพระเจ้าเป็นที่ยึดถือ.** ถ้าคนเหล่านี้มีพระเจ้าเป็นที่ยึดถือแล้ว มันก็ไม่ต้องมีตำรวจ ไม่ต้องมีศาล ไม่ต้องมีเรือนจำอะไรเลย.

ถ้าคนเหล่านี้มีพระเจ้าเป็นที่ยึดถือ, และยึดถือจริง ๆ เราก็จะอยู่กันอย่างสบาย ไม่มีอันธพาลเบียดเบียนอย่างเลวร้าย อย่างน่าละอายอย่างน่าบัดสี เหมือนที่กำลังเป็นมากขึ้นทุกที ๆ ในบ้านเมืองของเราหรือในโลก.

ทำไมจึงเป็นอย่างนั้น? ก็คือว่า **ถ้ามีพระเจ้า** ทุกคนถือพระเจ้า **กลัวพระเจ้า มันไม่ทำอะไรให้ผิดคำสั่งหรือความประสงค์ของพระเจ้าได้.** เมื่อพระเจ้าต้องการให้รักผู้อื่น เหมือนกับที่รักตัว ต้องการให้ถือว่าทุกคนเป็นลูกพระเจ้าด้วยกัน; อย่างนี้เบียดเบียนกันไม่ได้, แล้วคนมันเชื่อพระเจ้าอย่างนี้ ก็ไม่มีใครเบียดเบียนใคร. พระเจ้าสอนว่าถ้าจะรับใช้พระเจ้าก็ให้รับใช้ผู้อื่น ก็หมายความว่า เราจะต้องช่วยเหลือผู้อื่น เพื่อถูกประสงค์ของพระเจ้า ก็เลยมีแต่คนที่คอยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน, โลกนี้ก็มีความสุข, มีความเป็นอยู่ชนิดที่ประเสริฐเหมือนกับเมืองสวรรค์ เพราะทุกคนคอยช่วยกันและกัน. นี่ถ้าคนมีพระเจ้ามันเป็นอย่างนี้; ถ้าคนไม่มีพระเจ้า มันก็มีแต่ตัวกู; ทำอะไรมันก็ทำเพื่อตัวกู เพื่อของกู มันก็เลยเอาเปรียบผู้อื่น เบียดเบียนผู้อื่น, แล้วก็ไม่คิดจะช่วยใคร เพราะมันมีแต่ความเห็นแก่ตัวกู แล้วโลกนี้มันจะเป็นอย่างไร.

พุทธศาสนาก็มีพระเจ้าในลักษณะนั้น มีพระเจ้าชนิดที่ต้องการให้ทุกคนประพฤติกระทำให้ถูกต้องชนิดที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น แม้ว่า **พระเจ้านั้นจะเป็นเพียงธรรมธาตุนั้น** คือ ไม่ใช่เป็นบุคคล, ไม่ได้พูด, ไม่ได้สมมติว่าเป็นบุคคล อย่างพระเจ้าในศาสนาอื่น. **พระเจ้าในศาสนาอื่นเขาพูดกันให้ฟังง่าย ๆ,** แม้แต่ลูกเด็ก ๆ ก็ฟังถูก, คนไม่มีการศึกษาเป็นชาวไร่ชาวนาเขาฟังถูก, ว่ามีพระเจ้าศักดิ์สิทธิ์ประเสริฐสูงสุดอยู่เบื้องบน คอยควบคุมเราอยู่ เราเชื่อ เรากลัว. เราก็ทำแต่ที่พระเจ้าต้องการให้ทำ. ส่วน **พุทธศาสนา** นั้น ไม่พูดถึงพระเจ้าชนิดนั้น **พูดถึงพระเจ้าในฐานะที่เป็นกฎของธรรมชาติ,** ที่เรียกว่า **ธรรมธาตุอันนั้น** และตั้งอยู่ในฐานะเป็นกฎของธรรมชาติ, แล้วก็ควบคุมสิ่งทั้งปวง, คือสิ่งสถิตอยู่ในสิ่งทั้งปวง.

พวกเธอทั้งหลายเป็นนักเรียน ก็อย่าให้เสียทีที่เป็นนักเรียน ควรจะรู้เรื่องธรรมชาติพอสมควร, ว่าในธรรมชาติทั้งหลายทั้งปวงนี้ มัน **มีกฎของธรรมชาติควบคุมอยู่.** สิ่งเหล่านั้น **ต้องเป็นไปอย่างถูกต้องตามกฎ** ของธรรมชาติ; **มิฉะนั้นมันจะต้องตาย.** ถ้ามันเป็นไปอย่างถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ มันก็ยังอยู่และมีความเจริญ ไม่ต้องพูดถึงคน; แม้ที่สุดแต่ต้นไม้ต้นไล่ นี้มันเป็นธรรมชาติ, มีกฎธรรมชาติควบคุมอยู่, มันต้องเป็นไปอย่างถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ มันจึงจะรอดชีวิตอยู่. แม้สัตว์เดรัจฉาน มันก็เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ, มันต้องมีการเคลื่อนไหวของมันเอง ให้เป็นไปอย่างถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ มันจึงมีชีวิตอยู่และไม่ตาย. มนุษย์เราก็เหมือนกัน มันมีธรรมชาติที่เป็นกฎอันสูงสุด อันฉียบขาดนี้ควบคุมอยู่. **เราจะต้องทำให้ถูกต้องตามกฎ เราจึงจะรอดชีวิตอยู่และไม่ตาย.**

ศึกษาให้รู้จักกฎธรรมชาตินั้น จักไม่มีทุกข์.

เดี๋ยวนี้เราไม่ได้ต้องการเพียงว่าไม่ตาย **เราต้องการให้ดีกว่านั้น** คือให้อยู่อย่างที่ไม่มีความทุกข์; ฉะนั้นจึง **ต้องมีกฎของธรรมชาตินั้น** ชั้นสูงชั้นพิเศษ

ประณีตยิ่งๆขึ้นไป สำหรับจะให้รอดชีวิตอยู่ แล้วไม่ต้องเป็นทุกข์ด้วย, คือมีจิตใจสะอาดสว่าง สงบเยือกเย็น เป็นสุขที่สุดด้วย เราต้องการถึงขนาดนี้ เราจึงต้องรู้จักพระเจ้าหรือกฎของธรรมชาตินั้นให้มากยิ่งๆขึ้นไปอีก. เมื่อตะกี้บอกแล้วว่า ว่าอย่างน้อยก็มีอยู่ ๓ เรื่อง : กฎของพระเจ้า ช่วยจำไว้อย่าลืมเสีย.

เรื่องที่ ๑ เรื่องอิทัปปัจจยตา—เพราะสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมี สิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมี นี้ไปอธิบายเอาเองก็ได้. เราต้องประพฤติกระทำทางกาย ทางวาจา ทางใจนี้ให้ถูกต้องตามกฎนั้นๆ เราจึงจะมีความเป็นอยู่ชนิดที่ไม่มีความทุกข์เลย.

โดยใจความสั้นๆว่า มันมีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ กระทบกันเข้ากับรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณ์ แล้วเกิดจักษุวิญญาณ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ **ในขณะที่มันกระทบกันนี้ เรียกว่าผัสสะ.** ตรงนี้ถ้าเราโง่ก็เป็นผัสสะโง่; ถ้าเราฉลาดมันก็เป็นผัสสะฉลาด. **ถ้าเป็นผัสสะโง่** มันก็ทำให้เกิดเวทนาโง่ ที่ทำให้หลงรักหลงเกลียด, แล้ว**ก็ยึดมั่นถือมั่นจนเป็นตัวกูที่ได้มีความทุกข์.** นี่ถ้าว่า **เป็นผัสสะฉลาด** มันกระทบแล้ว มันรู้ว่าอะไรเป็นอะไร; แม้จะเกิดความรู้สึกสวยหรือไม่สวย หอมหรือเหม็น อร่อยหรือไม่อร่อยเป็นต้น ขึ้นมา, **ก็ไม่หลงยึดถือ** ว่า มันมิได้เป็นอะไรมากไปกว่าความรู้สึก, **จึงไม่ได้เกิดตัณหา** คือความอยากอย่างนั้นอย่างนี้ ที่ทำให้เกิดเป็นทุกข์ขึ้นมา. เรามีกฎอันนี้ควบคุมชีวิตของเราอยู่ เราจะต้องทำให้ถูกต้องตามกฎเกณฑ์อันนี้ เราจึงจะไม่เป็นทุกข์.

เรื่องที่ ๒ ถ้าพูดให้สั้นเข้ามา ก็คือ **กฎเรื่องอริยสัจจ์ทั้ง ๔** ว่าความทุกข์เป็นอย่างนั้น, ตัณหาความอยากด้วยความโง่ เป็นเหตุให้เกิดทุกข์. ดับตัณหาเสียก็ไม่มีความทุกข์, ปฏิบัติอย่างถูกต้อง ๘ ประการ ที่เรียกว่าอริยมรรคมีองค์แปดอยู่ ตัณหาก็ไม่เกิดได้, เราก็ไม่ต้องเป็นทุกข์. **กฎนี้ครอบงำเราอยู่ตลอดเวลา;** ตลอดเวลา



ถ้าเรา **ทำผิดมันก็เกิดทุกข์** ขึ้นมา ถ้าเรา **ทำถูกมันก็ไม่เกิดทุกข์** ขึ้นมา. นี่กฎเรื่องอริยสัจจ์ ๔ ซึ่งเป็นพระเจ้าพิเศษสูงสุดสำหรับมนุษย์, ครอบงำเราอยู่อย่างนี้.

หรือว่า **เรื่องที่ ๓. กฎเรื่องไตรลักษณ์** ว่าสังขารทั้งปวงมันไม่เที่ยง, คือมันต้องไม่เที่ยง. ดูเถอะในตัวเรานี้ ดูเนื้อหนังร่างกาย ผม ขน เล็บ ฟัน หนังอะไร ทุก ๆ อย่างนี้มันไม่เที่ยง. เราจะต้องประพฤติต่อมันให้ถูกต้อง ตามลักษณะที่มันไม่เที่ยง; **ถ้าเราประพฤติผิด เราจะเป็นทุกข์เอง;** เพราะว่าสังขารนี้มันมีลักษณะที่เป็นทุกข์ คือดูแล้วน่าระอาใจ ไม่น่าหลงรักหลงยึดถือว่าเรา ว่าของเรา, มันมีความทุกข์เพราะการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลานั่นเอง. เราต้องทำในใจให้ถูกต้องกับสิ่งเหล่านี้ ไปบังคับมันไม่ได้, และต้องทำใจให้ถูกต้อง. **อย่าให้จิตของเราต้องเป็นทุกข์** เพราะสิ่งเหล่านี้. เช่นมันต้องเกิด ต้องแก่ ต้องเจ็บ ต้องตาย ก็ช่างหัวมัน ให้มันเป็นไปตามเรื่องของมัน. อย่ารับมาเป็นของเรา, แล้วเราก็ไม่ต้องเป็นทุกข์ อย่างนี้เป็นต้น.

ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา ไม่ว่าอะไรหมด เป็นอนัตตาคือจะถือว่า เป็นตัวเป็นตนของตนนั้นไม่ได้, เป็นของธรรมชาติโดยเด็ดขาด. เรามีจิตใจที่วางไว้อย่างนั้น เราก็ไม่ต้องมีการหลงรักอะไร ซึ่งเอาเป็นของเราไม่ได้, เราไม่ต้องหลงเกลียดอะไร ซึ่งเราจะบังคับมันไม่ได้, แล้วเราก็ไม่ต้องร้องไห้ เมื่ออะไรมันแตกตายไป เพราะมันเป็นไปตามกฎของอนัตตา เป็นต้น.

เพราะฉะนั้นอย่าหัวเราะเยาะคุณย่าคุณยาย ที่มัวท่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา, มันเป็นเรื่องกฎสูงสุดในพระพุทธศาสนา ที่เขาสอน ๆ สืบกันมา **ให้ทุกคนรู้จักสิ่งที่เรียกว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา,** และสามารถดำรงจิต ไม่ให้เกิดความทุกข์ขึ้นมาได้จากสิ่งเหล่านี้ หรือสิ่งทั้งปวง ที่มันเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา.



เราเรียนกันแต่หนังสือ เรียนกันแต่วิชาชีพ ไม่รู้จักธรรมะในพระศาสนา แล้วเราก็ยังอวดดีด้วย ว่าเรารู้อะไรมากกว่าคุณย่าคุณยาย ที่มัวแต่ท่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา. คุณย่าคุณยายมัวแต่ท่องว่า สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น. เราไม่เคยได้รับการสั่งสอนให้รู้อย่างนั้น, หรือให้รับรู้ความเป็นอย่างนั้น. **เราก็อยู่กันอย่างที่ไม่รับรองว่า เพื่อนของเรานั้นก็เป็นเพื่อนเกิดแก่เจ็บตายของเรา จึงเอาเปรียบกัน เห็นแก่ตัว ไม่ช่วยเหลือกัน ไม่สามัคคีกัน;** มันก็ผิดธรรมะ และ **พระเจ้าธรรมะ** นั่นแหละ จะลงโทษให้อย่างสาสม, คอยดูไปก็แล้วกัน.

นี่ **ขอให้สังเกตไว้อย่างนี้** ว่าถ้าเรา **ทำอะไรผิดหลักของพระธรรม** เราจะต้องได้รับผลเป็นทุกข์; ถ้าเรา **ทำถูกต้องตามหลักของพระธรรม** เราจะต้องได้รับผลเป็นที่พอใจ คือไม่เป็นทุกข์ หรือเป็นสุขแล้วแต่เราจะเรียก. **นี่คือพระเจ้าอันแท้จริง อยู่กับเนื้อกับตัวของเรา.**

พูดอย่างนี้พังถูกหรือไม่ถูก ขอช้อมความเข้าใจกันหน่อยว่า ทุกคนที่นั่งอยู่ที่นี่ เมื่ออาตมาพูดว่า **พระเจ้านั้นอยู่กับเรา,** อยู่ในเนื้อในตัว ในจิตใจในชีวิตของเราทีเดียว. ลองคิดดูที่ว่า มันจริงหรือไม่จริง? หมายความว่ากฎอันนี้ กฎของพระธรรมหรือธรรมธาตุนั้น มันอยู่ที่ทุกๆ อณู ทุกๆ ปรมาณูในร่างกายเรา. พูดถึงชั้นต่ำสุดก็ว่าทุกๆ ปรมาณูในร่างกายเรา มันควบคุมอยู่ด้วยกฎเกณฑ์อันนี้ ก็เรียกว่าพระเจ้านั้นก็อยู่ในเรา, หรือกฎของธรรมชาตินั้นควบคุมเราอยู่ทุกๆ ปรมาณู มันจะได้ไม่ยกเว้นอะไร.

ฉะนั้นเราจะต้องประพฤติให้ถูกต้องทุกอย่างที่จะต้องประพฤติ และที่จำเป็น ก็คืออย่างง่ายๆ ต่ำๆ เรื่องกิน เรื่องอยู่ เรื่องหลับ เรื่องนอน ใช้สอยอะไรต่างๆ นี้ จะต้องทำให้ถูกกฎของธรรมชาติ; ถ้าไม่อย่างนั้นแล้วจะต้องเป็นทุกข์, บางทีก็

มานั่งร้องไห้อยู่ บางทีก็หัวเราะอยู่เหมือนกับคนบ้า, เพราะไม่รู้ตามที่เป็นจริงว่า นั่นมันเป็นเพียงธรรมชาติเท่านั้น ไปหลงรักหลงยินดีว่า เราทำได้อย่างใจของเรา. นั้นมันก็เป็นคนโง่ที่กำลังหัวเราะอยู่ เหมือนกับคนบ้า. ถ้าเรารู้จักเรื่องนี้ดี เราก็จะปกติ ไม่หัวเราะไม่ร้องไห้, จะปกติ มีจิตใจเยือกเย็น. นี่เรียกว่าเราอยู่กับพระเจ้า คืออยู่ด้วยการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง ตามกฎเกณฑ์ของพระเจ้านั่นเอง.

ขอให้ลองสังเกตดูให้ดี ๆ ว่า พระเจ้ามีหรือไม่มี? มันจะมียิ่งกว่าจริงเสียอีก มีจริงยิ่งกว่าจริงเสียอีก; มันมีอยู่ทุกอณู ทุกปรมาณู ในโลกนี้ในจักรวาลนี้ ไม่ใช่เฉพาะในตัวเรา, นอกตัวเราไปทั้งจักรวาลนั้น ทุก ๆ ปรมาณู ก็มีธรรมธาตุนั้น. ธรรมธาตุนั้นที่เป็นตถตาเป็นพระเจ้านั้น สิงอยู่ไปทั้งหมด; ทุกอย่างต้องเป็นไปตามกฎของพระเจ้า. ถ้าใครต้องการจะได้ประโยชน์อะไร ก็ต้องประพฤติให้ตรงตามกฎเกณฑ์อันนั้น จึงจะได้รับประโยชน์นั้น; ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่า เราหลีกไม่ไหวที่จะไม่มีพระเจ้า, เราหลีกไม่ไหว ที่จะไม่มีกฎเกณฑ์ของพระเจ้า.

นี่เราไม่รู้ว่าเราเรียนกันทำไม นักเรียนนักศึกษาเหล่านี้เรียนกันไปทำไม? มาเรียน ก ข ก กา เพื่อให้รู้หนังสือ มาเรียนวิชาชีพเพื่อให้เลี้ยงปากเลี้ยงท้องได้; แม้เท่านั้นมันก็เป็นกฎเกณฑ์ของพระเจ้า, ทำไปตามกฎเกณฑ์ของพระเจ้า ที่ต้องเรียนหนังสือ ก็เพราะกฎเกณฑ์ของพระเจ้ามันบังคับ, ที่จะเรียนได้ไม่ได้ ก็เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของพระเจ้า, เรียนได้แล้วจะได้รับประโยชน์อะไร มันก็เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของพระเจ้า แต่เพียงเท่านั้นมันไม่พอ.

การศึกษาในโรงเรียนยังไม่พอ ต้องรู้ธรรมะด้วย.

นี่อย่าเพิ่งง่วงนอน จะพูดกันอย่างเพื่อนฝูงที่สุดว่า เราเป็นมนุษย์ด้วยกัน ถ้ามันเป็นทุกข์ก็เป็นทุกข์ด้วยกัน, ถ้ามันเป็นสุขก็เป็นสุขด้วยกัน, ฉะนั้นเราพยายามให้

ดีที่จะให้ได้รับประโยชน์จากเรื่องนี้ ให้มากที่สุด. การศึกษาเท่าที่โรงเรียนมีให้ศึกษานั้นไม่พอ, ไม่พอสำหรับทำให้เป็นมนุษย์ ตรงนี้ก็คงจะมีอยู่ทั้งครูอาจารย์อะไรก็มี. อาตมาก็บอกได้ไม่เกรงใจอะไร ว่าการศึกษาเท่าที่พวกคุณจัดให้เรียนให้มีกันนั้น มันไม่พอสำหรับความเป็นมนุษย์.

การศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการในโลกนี้เขาจัดกันนั้น มีเพียงว่าให้รู้หนังสืออย่างหนึ่ง, ให้รู้อาชีพอย่างหนึ่ง, แล้วมันก็เป็นมนุษย์ที่ดีไม่ได้. ก็ดูเถอะที่มันเป็นนักคอรัปชั่น ยาเสพติด ทั้งหมดในโลกเต็มไปทั้งโลกนี้ มันล้วนแต่เรียนหนังสือเคยผ่านมหาวิทยาลัยมาแล้วก็มาก, มันยังเป็นคนเลว ทำคอรัปชั่น, ทำโลกนี้ให้เดือดร้อน มันผ่านมหาวิทยาลัยมาแล้ว; นี่แสดงว่าการศึกษาเพียงเท่านั้นมันไม่พอ.

รู้หนังสือแล้วรู้อาชีพด้วยนี้ไม่พอ, **ต้องรู้อะไรอีกอย่างหนึ่ง คือเป็นมนุษย์ให้ถูกต้อง ตามความประสงค์ของพระเป็นเจ้า,** พระเป็นเจ้าอย่างที่ว่ามา, คือหลักอันสูงสุดที่ต้องเป็นมนุษย์ให้ถูกต้อง มีความถูกต้องทางกาย ทางวาจา ทางจิต, ไม่มีความทุกข์ ไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น อยู่ในโลกนี้ด้วยกัน โดยไม่ต้องมีคอรัปชั่น ไม่ต้องมีอันธพาล ไม่มียาเสพติด ไม่มีอะไรต่างๆ. นั่นต้องขึ้นมาถึงนั้น เพียงแค่รู้หนังสือ และรู้วิชาชีพ ผ่านมหาวิทยาลัยมาแล้ว มันก็ยังเป็นเพียงไม่ใช่มนุษย์ไม่ถึงระดับมนุษย์.

เดี๋ยวนี้เขามีคำเรียกที่ดี ใช้เรียกกันอยู่ว่า economic animal, economic แปลว่าเศรษฐกิจ แล้ว animal แปลว่าสัตว์ อย่างสัตว์เดรัจฉาน, economic animal, ก็คือสัตว์เศรษฐกิจ. **เดี๋ยวนี้คนในโลกเป็นได้อย่างมากเพียงสัตว์เศรษฐกิจ ยังไม่เป็นถึงมนุษย์.** คนที่บูชาเศรษฐกิจเหล่านั้นมันมัวแต่จะสร้างเงิน จะบูชาเงิน จะกอบโกย

เงิน ผลิตแต่เรื่องเงิน มันเป็นสัตว์เศรษฐกิจ ยังไม่เป็นมนุษย์; ถ้าเป็นคนก็เป็นคนที่ยังไม่เป็นมนุษย์ เป็นคนที่ยังต่ำกว่าระดับมนุษย์.

คำที่ ๒. เขาเรียกว่า political animal คือเป็น **สัตว์การเมือง** political คือ การเมือง animal คือสัตว์ มันเป็นสัตว์การเมือง มันมีหัวการเมือง ทำอะไรเพื่อประโยชน์กู ประโยชน์พวกของกู ไม่ต้องเพ่งเล็งถึงความถูกต้องหรือความจริง, ไม่มีพระเจ้า **นักการเมืองเหล่านี้ไม่มีพระเจ้า.** นี่สัตว์การเมืองเหล่านี้ ก็ยังไม่ใช่มนุษย์, ยังเป็น **สัตว์ที่ยังไม่ขึ้นถึงระดับความเป็นมนุษย์,** มันยังเป็นแต่คน ๆ เท่านั้นเอง คนที่ยังไม่ถึงความเป็นมนุษย์. พึงให้ดีนะว่า **คนมันอย่างหนึ่ง, มนุษย์มันอย่างหนึ่ง.** *มนุษย์* แปลว่า *คนที่มีจิตใจสูง อยู่เหนือกิเลส เหนือปัญหา เหนือความทุกข์.* ถ้าเป็นคนนี้ มันคนธรรมดา นี่ใครๆ ก็ได้; สัตว์การเมืองเหล่านั้น ยังไม่เป็นมนุษย์ ยังเป็นคนที่ต่ำกว่าระดับมนุษย์.

เขามีอีกคำหนึ่งว่า social animal คือ **สัตว์สังคม,** มันเป็นสัตว์สังคม เอาแต่ความนิยมสังคม มันติดแฟชั่น, มันทำอะไรต่างๆ ไปตามความบ้าหลังทางสังคม, มันก็มีจิตใจต่ำเห็นแก่ความสนุกสนานเอร็ดอร่อย ตามแบบของสังคม. ที่เรียกว่าผู้ดีในสังคมนั้น อย่าไปบูชากันนัก มันยังเป็นเพียงสัตว์สังคม ยังไม่ถึงระดับแห่งความเป็นมนุษย์.

เราอุตส่าห์เรียน เป็นนักเรียนชั้นประถม มัธยม อุดมแล้ว ระวังให้ดี อย่าให้ไปติดตันอยู่เพียงเท่านั้น, คือว่ารู้หนังสือ กับรู้วิชาอาชีพเท่านั้น, มันไม่พอ. **ต้องรู้พระธรรม,** รู้ธรรมะสำหรับความเป็นมนุษย์ ที่ถูกต้องและเต็มเปี่ยมด้วย; มิฉะนั้นแล้ว เราก็จะไปเข้าโขลงสัตว์เศรษฐกิจ สัตว์การเมือง สัตว์สังคม อยู่เพียงเท่านั้นเอง; ในโลกนี้มีแต่สัตว์อย่างนี้เสียเกือบทั้งหมดแล้ว ไม่เหมือนสมัยก่อนโน้น ที่เขายังนับถือ

ศาสนา ยังนับถือพระเจ้านั้น เขายังมีมนุษย์ มีมนุษย์ ไม่ใช่สัตว์ที่บูชาการเมือง บูชาเศรษฐกิจ บูชาสังคม, เขาบูชาพระเจ้า บูชาพระธรรม บูชาพระศาสนา เป็นอยู่ด้วยศีลธรรม.

นี่พูดอย่างกันเองนะ. พูดอย่างนี้ขอให้รับเอาไปด้วย ว่าพูดอย่างกันเองด้วยความหวังดีที่สุดแล้ว ว่าขอให้เรานี้ปลอดภัย ไม่ต้องไปเป็นสัตว์เศรษฐกิจ ไม่ต้องไปเป็นสัตว์การเมือง ไม่ต้องไปเป็นสัตว์สังคม; **แต่ให้เป็นมนุษย์ที่ดีที่ถูกต้องของพระพุทธเจ้า** หรือของพระเจ้าในศาสนาไหนก็ใช้ได้. ขอแต่ให้เป็นของพระเจ้าเถอะ ล้วนแต่ท่านสอนไปในลักษณะที่ให้ไม่เห็นแก่ตัว ให้ยอมรับนับถือผู้อื่นในฐานะเป็นเพื่อนมนุษย์ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น.

เมื่อมีศาสนาก็ต้องมีพระเจ้า.

ถ้าเรามีศาสนาไม่ว่าศาสนาไหน จะต้องมีพระเจ้าอย่างหลีกไม่พ้น, จะมีพระเจ้าอย่างบุคคลตรงๆ เหมือนในศาสนาที่เขาสอนตรงๆ อย่างนั้นก็ได้, หรือจะมีพระเจ้าที่ต้องอธิบาย อย่างในพุทธศาสนานี้มีพระเจ้าอย่างที่กำลังพูดให้ฟังนี้ ว่าธรรมธาตุนั้นแหละ ที่พระพุทธเจ้าก็เคารพนั่นแหละ นั่นแหละคือพระเจ้าในพุทธศาสนา.

ทีนี้ พระเจ้าทุกๆ ประเภท ล้วนแต่ต้องการให้มนุษย์เป็นมนุษย์; พูดแล้วก็ไม่น่าฟังอะไรเลย ต้องการให้มนุษย์เป็นมนุษย์, ไม่ต้องการมากกว่านั้น, อย่าให้เป็นเพียงคน ชนิดที่เป็นสัตว์เศรษฐกิจ สัตว์การเมือง สัตว์สังคม. ขอให้เป็นมนุษย์เท่านั้นแหละพอ, มนุษย์แปลว่ามีใจสูง เหนือกิเลสและเหนือความทุกข์. พระเจ้าต้องการอย่างนั้น; ฉะนั้นให้ทุกคนสนองความประสงค์ของพระเจ้า.

ถ้าพวกเธอเรียนมาอย่างวิทยาศาสตร์ อย่างชีววิทยาเป็นต้น ก็ต้องรู้ว่า กฎของวิวัฒนาการนั้นมุ่งหมาย หรือมันบังคับด้วยซ้ำไป ให้มันสูงขึ้นๆ; ถ้าไม่สูงขึ้นมันตาย คือมันไม่เหมาะ มันต้องตาย, ถ้ามันอยู่ได้มันต้องดีขึ้นๆ เช่นมีอะไรดีขึ้นๆ นี่อย่างน้อยก็ในทางที่จะให้รอดชีวิตอยู่ โดยไม่ต้องตาย.

ฉะนั้นเรายุติกันได้ว่า กฎวิวัฒนาการนี้มันต้องการให้ดีขึ้น เหมือนกับว่าเป็นความประสงค์ของพระเจ้าเหมือนกัน, มันไม่ขัดกับหลักวิทยาศาสตร์. ถ้าเราเข้าใจพระเจ้าดี จะรู้สึกว่าไม่ขัดกับหลักวิทยาศาสตร์; ถ้าเราเข้าใจไม่ถูกต้อง เราจะรู้สึกว่าเรื่องพระเจ้านี้บ้าบอคอรี่กระ ขัดกับหลักวิทยาศาสตร์. ถ้านักเรียนคนไหนเคยเข้าใจอย่างนั้น ก็รีบไปศึกษาเสียใหม่, ศึกษาให้รู้จักพระเจ้าที่แท้จริง, แล้วจะรู้สึกว่าไม่ขัดกับหลักวิทยาศาสตร์; โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระเจ้าในพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า ธรรมธาตุนั้น ที่เป็นตถตา อวิตถตา อนัญญถตา นี้ ยิ่งไม่ขัดกับหลักวิทยาศาสตร์, และยิ่งเป็นวิทยาศาสตร์เสียเอง.

นี่เราเกิดมาเป็นมนุษย์ ก็อย่าให้เสียทีที่เกิดมาเป็นมนุษย์, แล้วเราได้พบพระพุทธศาสนา ก็อย่าให้เสียทีที่ได้พบพระพุทธศาสนา ซึ่งเขาล้อกันด้วยคำล้อว่า *ลิงมันได้แก้ว ได้แก้วแล้วก็ไม่รู้ว่าจะเอาไปทำอะไร;* ฉะนั้นเราจะต้องไม่เป็นลิงที่ได้แก้วแล้วไม่รู้ว่าจะเอาไปทำอะไร. เราเกิดมาเป็นมนุษย์ และพบพระพุทธศาสนา ก็ขอให้ได้รู้จักพระพุทธศาสนา และใช้ให้เป็นประโยชน์.

พุทธศาสนาเป็นวิชาความรู้ เรื่องกฎของพระเจ้า ที่เราจะปฏิบัติให้ถูกต้อง แล้วก็ดับทุกข์ ทุกข์ดับ—ดับๆ จนไม่มีทุกข์เหลือ เรียกว่าพระนิพพาน, ไปจบไปสุดกันที่พระนิพพาน คือความทุกข์ดับหมดสิ้นไม่มีเหลือแม้แต่ชนิดไหน อย่างใด

หรือปริมาณสักเท่าไร ก็ไม่มีเหลือ นี่คือกับหมดเลย จะเรียกว่าไม่เสียทีที่เกิดมาเป็นมนุษย์และพบพุทธศาสนา.

พระเจ้า ถ้าเป็นบุคคล ก็หมายความว่า บุคคลที่ต้องการให้สัตว์ทั้งหลายประพฤติอย่างนี้; ถ้าพระเจ้าไม่ใช่บุคคลเป็นเพียงกฎ ก็คือกฎที่บังคับให้สัตว์ทั้งหลายต้องเป็นอย่างนั้น.

พระเจ้าในศาสนาคริสต์ก็มีคุณลักษณะเหมือนกฎในพุทธศาสนา.

ในศาสนาคริสเตียนก็ว่า พระเจ้านั้นเป็นวิญญาณบริสุทธิ์. Pure spirit, เป็นวิญญาณบริสุทธิ์ เราก็ไม่รู้จะแปลว่าอะไร ก็แปลว่า วิญญาณบริสุทธิ์. ถ้าวิญญาณอย่างวิญญาณตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี้ก็ไม่ถูก มันเป็นอะไรที่มากไปกว่านั้น ธรรมะ พระธรรม หรือกฎของธรรมะนี้ เป็นของบริสุทธิ์; แต่เราไม่เรียกว่าวิญญาณ แล้วเราจะไม่พูดอย่างคน. *พระเจ้านั้นในศาสนาคริสเตียน* เขาถือว่า *เป็นอยู่ได้เอง* ไม่ต้องอาศัยอะไร self cxistence มันเป็นอยู่ได้เอง โดยที่ไม่ต้องอาศัยอะไร; นี่คือตัวธรรมธาตุนั่นแหละ, ธรรมธาตุที่เป็นกฎนั่นแหละ มันเป็นอยู่ได้เอง โดยที่ไม่ต้องอาศัยอะไร; ถ้ามันต้องอาศัยอะไร มันต้องเปลี่ยนไปตามนั้น ดังนั้นมันจะเป็นกฎที่แท้จริงอยู่อย่างนั้นไม่ได้.

และเขาพูดต่อไปว่า *พระเจ้านั้นเป็นเพียงหนึ่งเดียว,* หนึ่งเดียวไม่มีอะไรปนอยู่ในนั้น เป็นสองสิ่งสามสิ่ง; หมายความว่า ถ้ามีหลายส่วนหรือหลายองค์ประกอบแล้วก็ไม่จริง มันเป็นสิ่งที่ยังไม่จริงถึงที่สุด. เหมือนทองคำนี้ มันต้องมีเนื้อที่เป็นทองคำแต่อย่างเดียว และบริสุทธิ์, เราจึงจะเรียกว่าเป็นทองคำ. พระเจ้านี้ถ้ามีสัจจะ

ก็มีสัจจะจริง อย่างเดียวเต็ม มีความดี ก็มีความดีอย่างเดียวจริง เขาเรียกว่ามีแต่เพียงหนึ่งเดียว.

และ *พระเจ้านั้นไม่มีที่สิ้นสุด ;* นี่คือลักษณะของสิ่งที่เป็นกฎ หมายความว่ามันไม่ต้องตั้งต้นที่ตรงไหน แล้วก็ไปจบลงที่ตรงไหน. สิ่งนี้เรายังเข้าใจไม่ได้ในบัดนี้ ; เพราะเราเห็นแต่สิ่งที่ตั้งต้นที่ตรงไหน แล้วไปจบลงที่ตรงไหน. ถ้าเราจะมีพระเจ้า เราต้องยอมรับว่า มีสิ่งสิ่งหนึ่ง ซึ่งไม่มีที่สิ้นสุด เพราะมันไม่ได้ตั้งต้นที่ตรงไหน แล้วไปจบลงที่ตรงไหน.

แล้ว พระเจ้านั้นเปลี่ยนแปลงไม่ได้ คือเปลี่ยนแปลงไม่ได้ เป็นตถตา — มีความเป็นอย่างนั้น, แล้วก็ อวิตถตา — ไม่ผิดจากความเป็นอย่างนั้น, อนัญญถตา — ไม่มีความเป็นอย่างอื่นไปจากความเป็นอย่างนั้น. นี่เป็น *พระบาลีในพระพุทธศาสนา เป็นพระพุทธภาษิตที่ตรัสถึง สิ่งที่เรียกว่า ธรรมธาตุนั้น,* ธรรมธาตุนั้น ที่อาตมาเอามาบอกให้รู้ ว่า นี่คือตัวพระเจ้าในพุทธศาสนา.

ที่นี้ พระเจ้านั้น เป็นสิ่งที่ทราบ รู้ทุกสิ่งทุกอย่าง, ไม่มีอะไรที่พระเจ้าไม่รู้ นี้ต้องตีความกันหน่อยว่า บรรดาสิ่งที่มนุษย์รู้นั้นจะมีเท่าไร ๆ มันก็คือตัวธรรมชาติ, ตัวกฎของธรรมชาติ, ตัวพระเจ้าทั้งนั้นแหละ จะเป็นความจริงหรือตรงกันข้ามจากความจริงก็ตาม มันมีอยู่ในตัวกฎของธรรมชาติทั้งนั้น. เพราะฉะนั้น ในกฎของธรรมชาตินั้น มีความรู้ทุกสิ่งรวมอยู่ในนั้น ; ฉะนั้น เขาจึงกล่าวว่า พระเจ้านั้นรู้ทุกสิ่ง ไม่มีอะไรที่พระเจ้าไม่รู้ ดังนั้นพระเจ้าจึงเป็นใหญ่กว่าทั้งหมด เป็นใหญ่กว่าทุกสิ่ง.

ที่นี้มาถึงคำที่อธิบายยาก ก็คือว่า ***พระเจ้านั้นรักมนุษย์ทุกคน.*** นี่จะอธิบายอย่างไร? กฎความจริงของธรรมชาติ จะรักมนุษย์ทุกคนได้อย่างไร? เพราะไม่มีจิต ไม่มีวิญญาณ ไม่มีความรู้สึกอย่างคน ก็ให้ถือว่า กฎของธรรมชาตินั้น ให้โอกาส เปิดโอกาส หรือพร้อมอยู่เสมอ ที่จะให้สัตว์ทั้งหลายนี้ มีวิวัฒนาการไปในทางที่ดีที่งาม ที่มีประโยชน์; ถ้าไม่อย่างนั้น สังขารทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลาย มนุษย์ทั้งหลาย คนทั้งหลายไม่ดีขึ้นมาจนถึงนี่, ไม่ดี ไม่เจริญ ไม่วิวัฒนาการขึ้นมาจนถึงนี่ ถ้าหากว่ากฎของวิวัฒนาการมันไม่ได้มีความมุ่งหมายให้คนทุกคนมีดีขึ้น ถ้าสิ่งใดไม่ถูกตามกฎ มันตายไปแล้ว; จะไปถือว่ากฎนี้เลวร้ายก็ไม่ได้ มันช่วยกำจัดสิ่งที่ไม่ควรจะมีให้หมดไป, ให้เหลืออยู่แต่สิ่งที่ดี, แล้วก็ดียิ่งขึ้น.

มีคำอีกคำหนึ่งสำหรับพระเจ้าก็ว่า ***ต้องการให้ทุกคนรอดได้*** ถ้าเป็นพระเจ้าแท้จริง ต้องต้องการให้คน ให้สัตว์ทุกตนรอดได้; หมายความว่า เป็นหน้าที่ของพระเจ้าที่มีอยู่ สำหรับจะให้ชีวิตทุกชีวิตรอดได้, ส่วนที่ชีวิตนั้นไม่ยอมปฏิบัติตามแล้วมันตาย ก็ไม่ใช่ความรับผิดชอบของพระเจ้า, มันเป็นความรับผิดชอบของชีวิตที่โง่เขลา ชีวิตที่ไม่เชื่อฟังพระเจ้า ไม่ยอมปฏิบัติตามกฎของพระเจ้า. ฉะนั้นถ้าใครมาร่วมมือกับพระเจ้าแล้ว คนนั้นก็จะรอดตามความประสงค์ของสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า.

ต้องปฏิบัติตามพระเจ้าจะรอดจากทุกข์.

ฉะนั้นขอให้เราทุกคน นักเรียน นักศึกษา ยุวชนเหล่านี้ จงรู้จักสิ่งนี้ว่ามันจำเป็นที่สุด ที่ต้องรู้จัก และต้องมี มิฉะนั้นเราไม่รอด. เราเอาตัวรอดไม่ได้ ถ้าเราไม่รู้จักพระเจ้า ซึ่งต้องการให้ทุกคนรอด, แล้วเราก็เอาตัวรอดไม่ได้; หมายความว่า

เราไม่รู้จักว่า มันจะรอดได้อย่างไรกันนั่นเอง. เรารีบศึกษาเรื่องของพระเจ้า ว่าเราจะรอดกันได้อย่างไร แล้วก็ประพฤติตามนั้น แล้วเราก็จะรอดอยู่ได้.

รอดนี้ไม่ใช่รอดมีชีวิตอยู่อย่างเดียว, แต่รอดจากความทุกข์ที่บีบคั้นชีวิต; เราไม่ตาย เรารอดอยู่ได้ แต่มีความทุกข์บีบคั้นอยู่ นี้มันก็ไม่ไหว. มันต้องรอดพ้นจากความทุกข์ทั้งหมดนั่นด้วย จึงจะเรียกว่ารอดจริงๆ. *ในพระบาลี* เขาเรียกว่า *วิมุติ คือความหลุดรอดหรือรอดพ้น ไม่ใช่รอดจากความตาย* ในความหมายธรรมดานี้ *รอดจากกิเลส รอดจากความทุกข์ที่มีมาจากความตาย, ความตายไม่อาจจะบีบคั้น, ความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ไม่อาจจะบีบคั้นเขา โลภะ โทสะ โมหะ ไม่อาจจะบีบคั้นเขา.* เขามีชีวิตอยู่ชนิดที่รอดจากการบีบคั้นของสิ่งเหล่านี้ จึงจะเรียกว่ารอด, แล้วพระเจ้าก็ต้องการให้ทุกคนรอด คือรอดจากสิ่งเหล่านี้.

ฉะนั้น ขอให้เราทุกคนมีชีวิตอยู่อย่างสะอาด สว่าง สงบ เยือกเย็น ไม่มีความทุกข์เลย นี่พระเจ้าจะให้พร, หรือพระเจ้าจะช่วยให้เป็นอย่างนี้ ก็ต่อเมื่อเราสมัครทำตามคำสอนของพระเจ้า. พระเจ้าซึ่งแม้แต่พระพุทธเจ้าท่านก็เคารพชื่อคล้ายๆกันอยู่ พระเจ้าถ้าเรียกอย่างในพุทธศาสนา ก็เรียกพระธรรมในฐานะที่เป็นกฎ หรือที่พระพุทธเจ้าท่านระบุลงไปว่า ธรรมธาตุนั้น : จิตา ว สา ธาตุ – *ธรรมธาตุนั้น* หรือธรรมะนั้น *ธรรมธาตุนั้นมีอยู่แล้ว.* พระพุทธเจ้าจะเกิดหรือไม่เกิด ธรรมธาตุนั้นก็มีอยู่แล้ว แล้วก็มีอยู่อย่างพระเจ้า คือมีอยู่ตลอดกาล, มีอยู่โดยไม่ต้องอาศัยสิ่งใด ก็อยู่ได้เอง, แล้วก็ไม่เปลี่ยนแปลง ไม่มีการตั้งต้น ไม่มีการดับลง; ธรรมธาตุนั้นมันเป็นอย่างนั้น ซึ่งพระพุทธเจ้าท่านก็เคารพ คือเคารพพระธรรม. ฉะนั้นเราเคารพพระพุทธเจ้า ก็พลอยเคารพพระธรรมไปด้วย เพราะว่าเป็นเรื่องเดียวกัน ต้องการให้ประพฤติถูกต้องตามพระธรรม ตามกฎของพระธรรม ซึ่งพวกอื่นเขาเรียกว่าพระเจ้า.

เดี๋ยวนี้เราอยู่ในประเทศไทยเรานี้ ก็มีคนถือศาสนาหลาย ๆ ศาสนาด้วยกัน ไม่ว่าที่ไหน ไม่ว่าจังหวัดไหน; ฉะนั้นเราอย่าเป็นคนทำผิดในเรื่องนี้, อย่าไปดูถูกศาสนาอื่น **อย่าไปดูถูกพระเจ้าในศาสนาอื่น.** ถ้าเราทำอย่างนั้น ก็แปลว่า เราไม่รู้จักศาสนาของเรา แม้แต่ศาสนาของเรา เราก็ไม่รู้จัก **แม้แต่พระเจ้าในศาสนาของเรา เราก็ไม่รู้จัก** เราก็ไปเที่ยวดูถูกพระเจ้าในศาสนาอื่น ซึ่งเรายิ่งไม่รู้จักมากยิ่งขึ้นไปอีก.

สรุปความว่า **ขอให้ถือ หรือให้เชื่อ** ให้ยอมรับว่า **มันมีสิ่งสูงสุด** ซึ่งเป็นกฎอันเด็ดขาดอันตายตัว อยู่ในที่ทุกสิ่ง ยุติธรรมอย่างยิ่ง ไม่ยกเว้นใครว่าไม่ต้องถือตามกฎ; **นี่คือ กฎที่เป็นพระเจ้า ที่เราจะต้องรับปฏิบัติ,** แล้วเราก็กลัวพระเจ้าไม่ทำชั่ว; นั่นแหละจะเป็นการเว้นจากความชั่วที่แท้จริง, ไม่ใช่กลัวตำรวจ ไม่ใช่กลัวใครเห็นแล้วจะด่าจะล้อ. **แต่ว่าเรากลัวพระเจ้าที่เป็นกฎ ที่บังคับไม่ให้ทำชั่ว;** อย่างที่พูดมาแล้วเมื่อตะกี้นี้ว่า ถ้าทุกคนมีพระเจ้า แล้วก็ไม่มีใครทำชั่วในโลกนี้, แล้วโลกนี้ก็เป็นโลกที่ประเสริฐที่สุดสำหรับมนุษย์ ที่จะอยู่กันอย่างไม่มีปัญหา.

เดี๋ยวนี้คนไม่มีพระเจ้า คนเป็นสัตว์เศรษฐกิจ เป็นสัตว์การเมือง เป็นสัตว์สังคม **ที่ไม่มีพระเจ้ามากขึ้นทุกที โลกนี้มันก็เลยเป็นปัญหามากขึ้น,** แล้วมันจะต้องวินาศเป็นแน่นอน; ถ้าหากว่ามันจะไม่กลับตัวเสียใหม่ คือกลับตัวมาเป็นโลกที่ถูกต้อง มีพระเจ้า, ปฏิบัติตามพระเจ้ากันเสียใหม่.

หวังว่าเธอทั้งหลาย นักเรียน ยุวชนเหล่านี้ คงจะมีความเข้าใจ ที่เป็นจุดตั้งต้นที่สุดนี้เป็นอย่างดี. นี่อาตมากำลังบอกว่า นี่มันเป็นจุดตั้งต้นที่สุด **จะต้องตั้งต้นให้ถูก แล้วต่อไปมันก็จะดีไปตลอดสาย. ขอให้เรารับนับถือพระธรรม ที่เป็นกฎสูงสุดเหมือนกับพระเจ้า** จะเล่นตลกกับท่านไม่ได้ จะต้องจริง จะต้องตรง จะต้องจงรักภักดีถึงที่สุด ประพฤติตามด้วยสุดชีวิตจิตใจ. แล้วก็ต้องรักพระธรรมอย่างชีวิต

จิตใจ, จะต้องบูชา จะต้องอ้อนวอน ด้วยการประพฤติปฏิบัติให้ถูกให้ตรง ตามวัตถุประสงค์ของพระธรรมนั้น; นั่นแหละคือเอาใจ หรืออ้อนวอนบูชาอย่างแท้จริง; ไม่เพียงแต่จุดธูปจุดเทียนอ้อนวอนพึมพำงึมงำๆ นี้ไม่จริง. บูชาอ้อนวอนที่จริงคือประพฤติปฏิบัติให้ถูกให้ตรงถึงที่สุด ตามกฎของพระธรรม; นี้ชื่อว่าเคารพนับถือพระธรรม, บูชาพระธรรม อ้อนวอนพระธรรม ยึดถือพระธรรมเป็นที่พึ่ง แล้วก็เป็นที่พึ่งได้จริง.

ที่เรียกชื่อว่าพระเจ้านั้น; เพราะว่ามันควรที่จะเรียกว่าพระเจ้า, เพราะว่าเป็นสิ่งสูงสุดที่เรียกว่าพระเจ้า, ก็เพราะว่าเราจะได้ไม่ไปทะเลาะวิวาทกันกับเพื่อนมนุษย์เหล่าอื่น ซึ่งเขาเรียกของเขาว่าพระเจ้า. เราไม่ต้องรังเกียจเขา, เราทำให้เป็นอันเดียวกัน เรื่องเดียวกัน เข้ากันได้, แล้วเราก็จะเป็นมนุษย์ที่เข้ากันได้ทั้งโลก, แล้วก็เป็นโลกของพระเจ้า มีแต่ความผาสุกทุกทิพาราตรี.

นี่วันนี้พูดเรื่องพระเจ้าเท่าที่เราควรจะรู้จัก และใจความที่จะพูดในเรื่องนี้ก็พระเจ้านั่นแหละเป็นผู้เขียนคัมภีร์ของพระศาสนา, หรือเป็นต้นเหตุให้มีการเขียนพระคัมภีร์ในพระศาสนา, หรือว่าพระคัมภีร์ในพระศาสนานั้น เขียนเป็นอย่างอื่นไม่ได้นอกจากจะเขียนไปตามความประสงค์ของพระเจ้าเท่านั้นเอง. ขอให้เรารู้จักพระเจ้าและการเกิดขึ้นแห่งพระคัมภีร์ของศาสนาต่างๆทั่วโลกนี้ ในลักษณะอย่างนี้ ก็จะเป็นความเข้าใจที่ถูกต้อง เป็นหู ตา ที่สว่างไสว, เป็นสัมมาทิฏฐิขึ้นมาอีกข้อหนึ่ง แล้วก็จะเป็นไปเพื่อความดีโดยส่วนเดียว.

การบรรยายนี้สมควรแก่เวลาแล้ว ขอยุติการบรรยายไว้แต่เพียงเท่านี้, เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าสวดบทพระธรรม ที่เป็นเครื่องส่งเสริมกำลังใจ ให้ประพฤติกระทำสมกับที่พระธรรมเป็นพระเจ้า ต่อไปอีก.

วิวัฒนาการแห่งความคิดของมนุษย์ เกี่ยวกับสิ่งสูงสุด.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

ในวันนี้จะได้กล่าวโดยหัวข้อย่อยว่า "วิวัฒนาการแห่งความคิดของมนุษย์เกี่ยวกับสิ่งสูงสุด" ซึ่งจะเป็นเครื่องช่วย ให้สามารถทำการเปรียบเทียบ ข้อความระหว่างศาสนาได้.

การทำการเปรียบเทียบระหว่างศาสนานั้น เป็น *ปณิธานอันหนึ่งของอาตมา* ซึ่งตั้งไว้อย่างไม่มีขอบเขตจำกัด *ว่าจะทำการเข้าใจกัน ในระหว่างศาสนา เพื่อขจัดปัญหา*

หลายอย่างหลายประการที่มีอยู่ในโลกนี้ในบัดจุบันนี้ เนื่องด้วยการที่ถือศาสนาต่างกัน, แล้วมีความขัดแย้งกัน หรือรังเกียจไม่สนิทสนมกัน ดังนี้.

วันนี้จะกล่าวถึง **วิวัฒนาการแห่งความคิดของมนุษย์เกี่ยวกับสิ่งสูงสุด** นี้ เป็นการกล่าวถึงภูมิหลัง หรือที่เรียกกันว่า back ground ของมนุษย์ทุกคน ที่เกี่ยวกันกับสิ่งสูงสุด คือพระเจ้า. ถ้าเราได้รู้เรื่องวิวัฒนาการ ของความคิดสายนี้มาตามลำดับอย่างถูกต้องแล้ว จะเป็นการง่ายมากทีเดียว, ที่จะทำความเข้าใจระหว่างกันและกัน เกี่ยวกับเรื่องสิ่งสูงสุดกล่าวคือพระเจ้า.

ทำความเข้าใจคำว่า "สิ่งสูงสุด".

ที่เรียกว่า สิ่งสูงสุด นี้ ท่านทั้งหลายลองคิดดูเถอะ ว่ามันจะมีความสำคัญสักเท่าไร; ถ้าเราไม่สนใจที่จะคิด มันก็เกือบจะไม่มีความหมายอะไร นอกจากเป็นคำพูดคำหนึ่ง สำหรับพูดกันอยู่ตามธรรมดา. แต่ถ้าเข้าใจความหมายของสิ่งๆ นี้ มันจะช่วยได้มาก, คือ **ทุกคนจะมีสิ่งสูงสุด สำหรับเป็นเครื่องควบคุมตน** หรือเป็นจุดหมายปลายทางของตน, ทุกคนก็จะไม่เหออกจากหนทาง ที่จะตรงดิ่งไปยังสิ่งสูงสุด. และถ้ารู้จักสิ่งสูงสุดผิด ก็เอาสิ่งไม่สูงสุดมาเป็นสิ่งสูงสุด, นี่ก็จะก่อปัญหา, และเกิดความเสียหายขึ้นได้มากเหมือนกัน.

ดังนั้นเราจะต้องมีสิ่งสูงสุดที่ถูกต้อง เราก็จะมีชีวิตที่ดำเนินไปหาสิ่งสูงสุดได้โดยไม่ยาก. คนทั่วไปก็ดี, แม้ลูกเด็กๆ ยังเล็กๆ อยู่ก็ดี, **ถ้ามีความมุ่งหมายที่จะเข้าถึงสิ่งสูงสุด ย่อมจะปลอดภัย.**



ฉะนั้นเราจะพูดกันถึงเรื่องสิ่งสูงสุด ให้สำเร็จประโยชน์ทั่วๆไป เสียชั้นหนึ่งก่อนก็ได้, โดยไม่ต้องทำการเปรียบเทียบกันในระหว่างศาสนา; เพราะแม้เราจะไม่ทำการเปรียบเทียบกันระหว่างศาสนา มันก็ยังมีสิ่งสูงสุดอยู่นั่นเอง, คือสิ่งสูงสุดในแต่ละศาสนา. หรือในแต่ละกระแสของความคิดสายนั้นๆ ที่ดำเนินมา. ทั้งนี้เพราะว่า **สิ่งสูงสุดนั้น มัน ก็มิได้มีความคิดเพียงสายเดียว, มันมีความคิดแยกไปเป็นหลายสาย,** ตามเหตุปัจจัยของบุคคลกลุ่มหนึ่งๆ ที่เขาจะมีสิ่งสูงสุดของเขาอย่างไร. แต่ว่าในที่สุดจะพบสิ่งที่น่าประหลาดอย่างหนึ่งว่า **ถ้าเป็นสิ่งสูงสุดจริง** แล้วก็ **จะไปรวมที่จุดหมายอันเดียวกันได้.**

ดังนั้นอาตมาจึงเห็นว่า เราควร **จะพูดกันถึงเรื่องสิ่งสูงสุด ให้เป็นที่เข้าใจกันเสีย** สักครั้งหนึ่งก่อน แล้วค่อยดูความหมายของสิ่งสูงสุด ในความคิดเห็นของคนแต่ละพวก หรือแต่ละศาสนา, และจะดูในครั้งสุดท้ายว่า ถ้าทุกคนเข้าถึงสิ่งสูงสุดของตนจริงๆก็จะกลายเป็นสิ่งสิ่งเดียวกันได้, คือไม่ต้องมีอะไรที่น่ารังเกียจ ต่อกันและกัน.

สิ่งสูงสุดของมนุษย์วิวัฒนาการเริ่มแต่คิดได้.

ตามหัวข้อสำหรับจะบรรยายนั้นมีว่า **วิวัฒนาการแห่งความคิดของมนุษย์เกี่ยวกับสิ่งสูงสุด.** ท่านลองพิจารณาดูให้ดี นี้มันย่อมให้ความหมายที่เนื่องกัน และชัดเจนเพียงพอว่า ความคิดของมนุษย์ เกี่ยวกับสิ่งสูงสุดนั้นมีวิวัฒนาการ; หมายความว่า สิ่งสูงสุดของมนุษย์นั้น ไม่ใช่จะเป็นสิ่งที่มนุษย์รู้จักทีเดียวหมด, แล้วรู้จักถึงความสูงสุดอันแท้จริง; หมายความว่า มัน **ต้องมีความรู้หรือความคิดว่าสิ่งสูงสุด** มาตามลำดับๆ ตั้งแต่อย่างต่ำที่สุด. แม้ว่าจะเป็นเรื่องที่พ้นสมัยแล้วคนละยุคคนละสมัยแล้ว เราก็ยังต้องเอามาพินิจพิจารณาอยู่นั่นเอง. อย่าได้เข้าใจไปว่า เรื่องหลายหมื่นปีแสนปี

มาแล้ว ไม่ต้องเอามาสนใจ, โดยที่แท้แล้ว มันเป็นรากฐานของสิ่งขั้นต้น ของสิ่งที่เป็นปัจจุบัน.

ฉะนั้นคำว่า วิวัฒนาการของความคิดมนุษย์ในที่นี้ ขอให้ตั้งต้นตั้งแต่สมัยที่เริ่มมีมนุษย์ จนกระทั่งถึงทุกวันนี้ และมีวิวัฒนาการตลอดสายเป็นสายเดียวมาจนกระทั่งถึงทุกวันนี้ได้อย่างไร. มนุษย์หรือคนที่ล่วงลับไปแล้วแต่หนหลัง ก็คือบรรพบุรุษของคนสมัยนี้; ดังนั้นจึงไม่ใช่สิ่งที่ต้องรังเกียจ กลับจะเป็นสิ่งที่ควรจะนำเอามาพินิจพิจารณาดู.

ตามที่เราเรียนรู้เป็นที่ยอมรับกันทั่วไป ไม่ขัดกับหลักใดๆในโลก ก็เชื่อกันอยู่ว่า ที่แรกมันก็มีมนุษย์ ที่เพิ่งจะมีวิวัฒนาการสูงขึ้นมาจากสัตว์ เป็นครึ่งมนุษย์ครึ่งสัตว์, จนกว่าจะเป็นมนุษย์ที่พอจะเรียกได้ว่ามนุษย์. ในตอนนี้เขามีอะไรบ้าง เขามีความคิดนึกอย่างไร, มันมีจุดตั้งต้นอยู่ที่ตรงนั้น.

มนุษย์ในสมัยแรกที่สุด ซึ่งเราจะเรียกกันว่า คนป่า ที่ยังไม่มีความเจริญอะไร, เขาอยู่กันอย่างไร. เขาก็อยู่กันคล้ายๆกับสัตว์ คือว่ามีที่พักพิงอาศัยตามถ้ำตามภูเขา ตามโพรงไม้ หรือว่ามีอาหารตามธรรมชาติ หามากินได้ อิ่มแล้วมันก็หมดปัญหา, มันหมดปัญหาจริงๆด้วย เพราะว่าเขาไม่ต้องการอะไรมาก เหมือนกับคนสมัยนี้. มีอาหารนั้นเป็นข้อแรก, ก็มีที่พักพิงอาศัยพอสมควร, แล้วก็ดูจะหมดปัญหา, แล้วเขาก็ไม่ต้องการอะไรมากไปกว่านั้น แต่ว่าความคิดมันยังมีอยู่ ความคิดมันเริ่มวิวัฒนาการ.

ขอให้จับใจความสำคัญกันตรงนี้ให้ได้ว่า มนุษย์มันแปลกจากสัตว์ อยู่อย่างเดียวเท่านั้น คือว่าความคิดของสัตว์มันไม่มีวิวัฒนาการ, ไม่มีมันสมอง ที่จะรู้จักคิดนึกอะไรให้ติดต่อกัน แล้วสัตว์มันพูดไม่ได้ มันสอนกันไม่ได้, มันจึงถ่ายทอดความคิดนึกอะไรให้แก่กันและกัน เพื่อให้มันเจริญยิ่งขึ้นไปนั้น มันทำไม่ได้, เพราะสัตว์พูดไม่ได้นั่นเอง มันจึงไม่มีวิวัฒนาการทางความคิดนึก.

ส่วน **มนุษย์ที่แยกตัวออกมาจากสัตว์ มีมันสมองที่คิดนึกได้** นี้ก็ผิดแปลกกว่าสัตว์อย่างยิ่งอยู่แล้ว; ส่วน **สัตว์มันคิดได้ โดยคิดไปตามสัญชาตญาณ** ไม่มีอะไรพิเศษแปลกประหลาดออกไปจากนั้น. มนุษย์นี้มันคิดได้มากกว่าสัญชาตญาณ เพราะมันสมองขยายมากออกไป จนมีภาวิตญาณ คือความคิดใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นมา; นี่มันต่างกันอย่างยิ่งกับสัตว์เดรัจฉานที่ตรงนี้.

แล้วที่ต่างอย่างหนึ่งซึ่งเป็นบั๊จจัยสำคัญที่สุด, ก็คือสัตว์มันพูดกันไม่ได้ มันถ่ายความคิดกันไม่ได้. คนพูดกันได้ **มันถ่ายความคิดให้แก่กันและกันได้.** คนหนึ่งได้รับความคิดอันหนึ่งมาแล้ว มันไม่ต้องคิดเรื่องนั้นอีก, มันคิดต่อไปจากนั้นอีก, แล้วมันถ่ายให้กันอีก. คนที่หลังก็ไม่ต้องคิดเรื่องนั้นอีก, มันก็คิดเรื่องต่อไปอีก; **นี่เพราะมันพูดได้.** ถ้าเผอิญว่าสัตว์ประเภทคนมันเกิดพูดไม่ได้ มันก็ถ่ายความคิดอะไรกันไม่ได้ มันก็เลยหยุดชะงักได้เหมือนกัน หรือวิวัฒนาการมาอย่างช้าที่สุด จะไม่เจริญงอกงามมากเหมือนอย่างทุกวันนี้.

นี่ขอให้สังเกตในข้อที่ว่า มนุษย์เรามันมีความคิด แล้วความคิดมันงอกงามออกไปได้ เพราะว่ามันถ่ายให้แก่กันได้เหมือนกับเพิ่มมากขึ้นทุกที ๆ. สรุปเอาเป็นว่า **มนุษย์มีการคิด** และ **ความคิดนั้นจะขยายตัวเรื่อยออกไป ไม่มีที่สิ้นสุด.**

ความกลัวทำให้คิดหาที่พึ่ง.

ทีนี้ *ความคิดของมนุษย์ มันจะเดินไปในทางสิ่งสูงสุดได้อย่างไร?* นี้ต้องพูดได้เป็นกลาง ๆ เท่านั้นว่า เมื่อมนุษย์มันมีอะไรพอกินพอใช้ หมดบั๊ญหาเรื่องกินเรื่อง

ใช้แล้ว มันก็คิดต่อไป ถึงเรื่องที่แปลกออกไปจากเรื่องกินเรื่องนอน เรื่องใช้เรื่องสอย. มัน สังเกตเห็นอะไรบางอย่าง ที่เข้าใจไม่ได้.

นี่ขอให้ดูตรงที่ว่า มัน มีสิ่งที่มันเข้าใจไม่ได้ ซึ่งต้องคิด, ซึ่งต้องตั้งเป็นข้อสงสัยขึ้นมา แล้วก็คิด. มนุษย์ก็อดสนใจในเรื่องที่เข้าใจไม่ได้นั้นไม่ได้, คือมันอดความสนใจไม่ได้ มันก็คิด, มันอยากรู้ เรื่องที่ยังไม่รู้; นี่อันนี้มันจะนำไปสู่สิ่งสูงสุด. มัน อยากได้สิ่งที่ยังไม่รู้, แล้วที่มันมีอำนาจมากที่สุด ก็คือมัน อยากได้การคุ้มครอง. มนุษย์มีความกลัว รู้สึกว้าเหว่ขึ้นมา; เพราะเห็นอยู่หยก ๆ เห็นอยู่ตำตาอยู่บ่อย ๆ ว่า มันมีอะไรมาทำให้เจ็บไข้ลงไป, ทำให้ตายลงไป, ทำให้วิบัติ วินาศลงไป อย่างที่ไม่รู้ว่ามันเป็นเรื่องของอะไร.

เรื่องที่เข้าใจไม่ได้นี้ เมื่อมนุษย์ไปสนใจเข้า มันก็ค่อย นำไปสู่สิ่งสูงสุด, จนกระทั่งมีความตกลงใจในเบื้องต้น ว่ามันมีสิ่งสูงสุด. สูงสุดในแง่ไหน ก็มีความคิดได้หลายทาง; แต่เขาคงจะมองไปในแง่ที่ว่า จะช่วยคุ้มครองหรือช่วยเหลือเขาได้อย่างไร; เพราะว่าบัญหาของเขาในบัดนี้ ก็คือความกลัว, กลัวสิ่งที่ไม่เข้าใจ, สิ่งที่มองไม่เห็นตัว สิ่งที่มีอำนาจที่เขารู้สึกว่า เขาไม่อาจจะต้านทานได้.

นี่ในหนังสือตำรับตำราอันเกี่ยวกับศาสนา ที่นักปราชญ์ผู้มีความรู้เขียน ๆ กันไว้ มากมายหลายสิบเล่ม, หลายสิบคนเขียนนั้น มัน ก็ตั้งต้นด้วยเรื่องมนุษย์มีบัญหาเรื่องความกลัว สิ่งที่คนไม่มองเห็นและไม่รู้จัก มาก่อนทั้งนั้น จึงได้เกิดลัทธิที่เรียกว่าศาสนา, หรือก่อนแต่จะเรียกว่าศาสนา ก็เคยเรียกอย่างอื่นมาแล้ว หลาย ๆ อย่าง หลาย ๆ คำ. เดี๋ยวนี้เรา ใช้คำว่าศาสนา คือสิ่งที่จะเป็นที่พึ่ง ทางจิตใจของเขา.

เราลองเอาใจเราเดี๋ยวนี้ไปใส่ใจเขา คือมนุษย์สมัยโน้นในครั้งกระโน้นดูบ้างว่าจะมีปัญหาอย่างไร, จะเดือดร้อนสักเท่าใด. เรากลัว เราก็ไม่รู้ว่ามันคืออะไร; ก็เลยต้องเหมาๆ เอา ว่ามันเป็นสิ่งที่ดีกว่าเรา, มันเก่งกว่าเรา มันสูงสุดกว่าเรา, มันจะช่วยเราได้. นี่ความคิดอันนี้เป็น จุดตั้งต้นของสิ่งสูงสุด. เพราะอยากรู้ อยากได้ อยากให้คุ้มครอง, กระทั่งเกิดความคิดที่ว่า อยากจะอยู่ด้วยกัน; เหมือนหลักคำสอนสมัยปัจจุบันก็ยังมีพูดว่า จะได้อยู่ร่วมกันกับพระเจ้า, เข้าเป็นอันเดียวกันกับพระเจ้า, แล้วก็จะได้หมดปัญหากันเสียที. มนุษย์สมัยโน้นก็คงอย่างเดียวกันนั่นแหละ คืออยากจะอยู่กับสิ่งที่สูงสุด ที่จะช่วยคุ้มครองเขาได้; ฉะนั้นจึงมีความคิดนึกเรื่องนี้ เพื่อจะให้พบสิ่งสูงสุดเป็นจุดหมายปลายทางนั่นเอง.

แต่ถ้าจะกล่าวรวบยอดคราวเดียวหมด ในเวลานี้ก็พอจะกล่าวได้ว่า ความคิดมันแยกเดินออกไป เป็นสองทาง หรือสองฝ่าย คือฝ่ายหนึ่งยังมีความรู้สึกยึดตัวตนเป็นบุคคล; เขาก็ต้องการสิ่งสูงสุดที่เป็นตัวบุคคล อย่างพระเจ้าเป็นต้น ในฐานะที่เป็นบุคคลเหมือนกับเราๆ.

อีกทางหนึ่ง มันเดิน ไปในทางที่เป็นนามธรรม ชนิดที่มิใช่บุคคล ซึ่งจะเรียกว่าอะไรก็ยังเป็นปัญหา; แต่ขอให้เรียกกันไว้ทีก่อนว่า ชนิดที่มิใช่บุคคล คือไม่ต้องมีบุคคล, เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์, เป็นธรรมชาติอันศักดิ์สิทธิ์, เป็นความจริงของธรรมชาติอันศักดิ์สิทธิ์หรืออะไรก็แล้วแต่จะเรียก, เอาแต่เพียงว่ามิใช่บุคคล. ความคิดสายนี้มันไปสุดโต่งอยู่ที่ สิ่งที่มิใช่บุคคล อย่างเช่นในพุทธศาสนาเรา; มันก็ไปสุดอยู่แค่การเข้าถึงพระนิพพาน, การเข้าถึงพระนิพพานเป็นอันหมดปัญหา, สูงสุดจบสิ้นแห่งปัญหากันที่นั่น แล้วก็เป็นสิ่งสูงสุด, ชนิดที่ไม่เป็นบุคคล คือไม่ต้องมีตัวตน.

นี่เป็นเค้าโครงใหญ่ๆ ที่จะต้องคิดติดตามไป พวกหนึ่งก็คิดกันอย่างมีบุคคล, ความคิดมันก็เกิดขึ้นอย่างมีบุคคล, แล้วไปจบกันอย่างมีบุคคลสูงสุด. อีกพวก

หนึ่งมองเห็นสิ่งหนึ่งแยกออกไปจากบุคคล ไม่ยึดถือที่เป็นบุคคล มันก็ไปสู่ธรรมะอันสูงสุด ที่มิใช่เป็นบุคคล; อย่างที่มีคำกล่าวว่า พระนิพพานเป็นบรมธรรม อย่างนี้เป็นต้น นี่เราก็จะมาดูพร้อม ๆ กันไป.

ความกลัวตายทำให้คิดหาสิ่งต้านทาน.

เอ้า, ขอตั้งต้นกันใหม่ ว่าจุดตั้งต้นของมนุษย์ในยุคแรก ก็คือความกลัว. เราลองทำใจของเราเอง ว่าสมมุติว่าเกิดเป็นมนุษย์ในยุคนั้น เราจะกลัวอะไรบ้าง? และจะกลัวอย่างไร?

มันกลัวตายนี้เป็นข้อใหญ่, กลัวที่จะไม่ได้เหลืออยู่ จะไม่ได้เป็นอยู่. นี่เป็นข้อใหญ่ใจความ; เพราะบรรดาความกลัวทั้งหลาย มันรวบรวมอยู่ที่ความกลัวตาย คือสูญเสียความเป็นอยู่ นี่ตามสัญชาตญาณ. สัตว์ทั้งหลายไม่ยอมสูญเสียความเป็นอยู่ ก็ต้องต่อสู้ดิ้นรน ฉะนั้นจึงกลัวความตาย.

นี่การกลัวความตายนี่ มันเป็นเหตุให้แสวงหาสิ่งที่จะช่วยต้านทาน. นี่ก็ต้องตั้งข้อสงสัยขึ้นมา ตามที่จะสงสัยออกไปได้กี่อย่างกี่ทาง ว่ามันจะมีอะไร ที่เป็นต้นเหตุแห่งความตาย? และจะมีอะไร ที่จะช่วยคุ้มครองเราได้? ฉะนั้นคนสมัยนั้นก็ต้องใช้ความคิดของตนอย่างดีที่สุด ตามแบบหรือวิธีที่เราเรียกกันว่าปรัชญานั่นเอง.

ฉะนั้นคนสมัยนี้อย่าอวดดีไป คือให้รู้ว่า คนสมัยก่อนที่ยังเป็นครึ่งคนไม่ถึงคนนั้น ก็รู้จักคิดอย่างปรัชญา; เพราะว่าถ้ามันมีความสงสัยที่ไหน มันก็จะต้อง

หาคำตอบให้แก่ความสงสัย; เมื่อมันไม่มีตัวตนเห็นชัด มันก็ต้องคำนึงคำนวณกันทั้งนั้น. ฉะนั้น *การคิดในรูปแบบของปรัชญานั้น มีมาแล้วตั้งแต่สมัยที่มนุษย์ยังเป็นจุดตั้งต้น,* คล้าย ๆ กับที่ละมาจากความเป็นสัตว์ใหม่ ๆ, เป็นคนบ่าคนอะไรก็ไม่รู้จะเรียก, แต่เราจะเรียกรวมกันว่า คนบ่าก็แล้วกัน. เขามีความสงสัย เขาก็คิด ตลอดเวลานั้นเขาก็หาอุปกรณ์แห่งความคิด ที่จะมาช่วยให้คิดได้ มันก็คือข้อสังเกตต่าง ๆ ตามที่จะสังเกตเห็นอย่างไร.

ในที่สุดก็ยุติว่า มีสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นตัวการ ทำให้เกิดสิ่งอันน่าหวาดเสียวน่ากลัวเหล่านี้, และเลยไปถึงว่า แม้แต่ปรากฏการณ์ของธรรมชาติ เช่น ฟ้าผ่า ฟ้าร้อง ฝนตกหนัก แผ่นดินไหว แผ่นดินยุบ แผ่นดินทลาย ที่เราเข้าใจไม่ได้นั่นแหละ. เขาก็มีความคิดว่า ต้องมีอะไรอยู่เบื้องหลัง; แม้ความคิดว่าความเจ็บไข้ ที่เรียกว่าโรคระบาดหรือไข้ห่า ซึ่งสมัยนั้นรู้ไม่ได้ว่าเป็นเหตุของอะไร. แต่เขาก็รู้ได้ว่า มันต้องมีเหตุอะไรอยู่หลังนั้น, ก็เลยมีสิ่งที่เข้าใจไม่ได้ซ่อนอยู่เบื้องหลังโรคระบาดเช่นอหิวาตกโรคหรือโรคอะไรก็ตาม.

เป็นอันว่า มนุษย์ ได้ค้นพบสิ่งที่ใหญ่กว่าธรรมดา, สูงสุดกว่าธรรมดาในความรู้สึกของเขา. เขาไม่มีทางที่จะเรียกเป็นอย่างอื่นได้, ก็ต้องเรียกด้วยคำจำพวกเช่นว่า ผี อย่างนี้เป็นต้นไว้ทีก่อน; จะใช้คำว่าอะไร ก็แล้วแต่ภาษาไหนที่เขาใช้พูดอยู่ในหมู่คนเหล่านั้น, แต่ที่แท้มันก็ได้แก่สิ่งที่เราเรียกกันในบัดนี้ว่า ผี นั่นเอง.

ที่นี้ ผี มันก็ยังมีบุคคล, ยังเป็นบุคคล มีลักษณะเป็นบุคคล, มีความรู้สึกนึกคิดอย่างบุคคล. ถ้าสูงขึ้นไปเป็น ผีชั้นดี ก็เกิดคำว่าเทวดา เทพารักษ์ เทพเจ้าอะไรขึ้นมา; ทั้งที่เขาไม่เคยเห็นตัว เขาก็รู้ว่ามันมีอยู่เบื้องหลังของสิ่งเหล่านั้น, เป็นผีทั่ว ๆ ไป, เป็นผีตัวใหญ่ครอบงำทั้งหมด หรือว่าเป็นผีย่อย ๆ สำหรับทำหน้าที่เฉพาะแห่ง

เฉพาะอย่าง. เรื่องฝนเรื่องฟ้า เรื่องแดดเรื่องลม เรื่องเจ็บเรื่องไข้ เรื่องอะไรก็ตาม มันก็เลยมีความคิด ว่ามีสิ่งที่มีอำนาจที่เราจะต้องยอมแพ้, ที่เราจะต้องยึดถือเอาเป็นที่พึ่งขึ้นมา. นี่สิ่งสูงสุดมันกระเดือกมาได้นิดหนึ่ง มาหยุดอยู่แค่คำว่าผีหรือเทวดา.

นี่จะพูดคร่าวๆถึงแขนงนี้ ให้ตลอดไปเสียทีหนึ่งว่า ผี แล้วมาเป็นเทวดา. นี้มาเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ชั้นจอมเทวดา มีความหมายเท่ากับคำว่า พระเจ้าอันสูงสุด, จนเกิดความคิดว่ามีพระเจ้าอันสูงสุด สูงสุดในทางที่มีอำนาจเหนือสิ่งทั้งปวง ที่เราต้องกลัว หรือสูงสุดในฐานะเป็นผู้สร้างสิ่งทั้งปวงขึ้นมา.

นี่แล้วแต่จะมองกันในแง่ไหน, มันมองได้หลายแง่หลายความหมาย ที่ว่าสูงสุดๆ นั่น, ว่าเป็นผู้สร้างสิ่งทั้งปวง นี้มันก็สูงสุด, เป็นผู้ควบคุมปกครองสิ่งทั้งปวง นี้สูงสุด, เป็นผู้ที่จะให้ดีหรือให้ร้ายได้อย่างยิ่ง นี้มันก็สูงสุด. คนพวกนี้ก็มีกระแสความคิดเกี่ยวกับสิ่งสูงสุด มาหยุดลงที่พระเจ้าอย่างมีบุคคล.

สิ่งสูงสุดมีทั้งเป็นบุคคลและมิใช่บุคคล.

ศาสนาเป็นอันมาก ที่สอนพระเจ้าอย่างมีบุคคล คือพระเจ้าชื่อนั้นพระเจ้าชื่อนี้ มีหลายๆองค์ก็มี, แล้วบางพวกไม่อยากมีหลายองค์ เอามารวมเป็นองค์เดียวกันเสียก็มี, แต่ก็ยังเรียกว่า มีพระเจ้าอยู่นั่นเอง. นี่ทางหนึ่ง กระแสหนึ่ง หรือแนวหนึ่งแห่งวิวัฒนาการของความคิดของมนุษย์เกี่ยวกับสิ่งสูงสุด.

ที่นี้อีกแนวหนึ่งอีกรายหนึ่งที่ไม่เกี่ยวกับตัวตน ก็หมายความว่า ที่แรกก็มีความกลัว, แล้วก็มีความคิดด้วยความสงสัย, แล้วก็คิด อาจจะเหไปในทางเชื่อว่ามีผี

มีเทวดาไปสักพักหนึ่งก็ได้. แต่แล้วความคิดมันฉลาดกว่า มันไม่เดินไปตามทางนั้น คือมันเห็นว่า มันไม่มีเหตุผล มันจะเป็นผู้คิดอย่างแบบวิทยาศาสตร์เสียมากกว่า; ในเมื่อพวกโน้นคิดอย่างวิธีคำนึงคำนวณตามแบบปรัชญา ได้ผีสางเทวดาเอามาเป็นที่พึ่ง. พวกนี้เมื่อมีความกลัวแล้ว ก็คิดไปในรูปแบบของวิทยาศาสตร์, ไม่ยอมเชื่อเรื่องผีสางเทวดา, ก็มาพบเรื่องของความทุกข์ ในลักษณะที่เป็นเรื่องของธรรมชาติธรรมดา; ความทุกข์อันเกิดมาจากความเกิดแก่เจ็บตาย จิตใจของเราเป็นทุกข์ ซึ่งเพราะจิตใจของเราเป็นทุกข์. ถ้าจิตใจของเราไม่รู้สึกว่าเป็นทุกข์ มันก็ไม่เป็นทุกข์. ฉะนั้นจึงมาเพ่งเล็งในทางจิตใจ ว่าเราจะทำจิตใจของเราอย่างไรเราจึงไม่รู้สึกเป็นทุกข์.

ในแนวนี้ในกระแสนี้ เขาก็พบความทุกข์ แล้วก็พบกิเลส ที่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์; ไม่ถือว่าผีสางเทวดาเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ แต่มาถือว่ากิเลสนั่นแหละเป็นเหตุให้เกิดทุกข์. แล้วก็มีรูปแบบของมัน มีอวิชชาเป็นแม่ของกิเลส แล้วออกมาเป็นตัณหา เป็นอุปาทาน กระทั่งเป็นทุกข์ ที่จะรู้จักละเอียดยิ่งๆขึ้นไป จนมาอยู่ในรูปแบบของพระพุทธศาสนา นี้เป็นต้น.

เมื่อมีกิเลสความโลภ ความโกรธ ความหลง แล้วก็ต้องมีความทุกข์อันเนื่องจากกิเลสนั้น, มีกิเลสแล้ว มันก็มีการสะสมความเคยชินแห่งกิเลส, เคยชินที่จะออกมาเป็นกิเลส เป็นโลภ โกรธ หลง. ความเคยชินอันนี้ เราเรียกว่า อนุสัย. ที่นี้อนุสัย มีมากอยู่ในสันดาน มันก็จะดันออกมาเป็นกิเลสอีก ออกมาข้างนอกเป็นกิเลสอีก อันนี้เราเรียกว่าอาสวะ.

ถ้าเราหมดอนุสัยหมดอาสวะ กิเลสก็เกิดไม่ได้ เราก็ไม่เป็นทุกข์อีกต่อไป; ฉะนั้นเราไม่ต้องมีผีสางเทวดาที่ไหนมาช่วย, เราก็มีวิธีที่จะป้องกันไม่ให้เกิดกิเลส นี่อนุสัยมันก็ก่อไม่ได้; เมื่อไม่มีอนุสัยอาสวะมันก็ไม่มี, อาสวะไม่มีไหล

ออกมาเป็นกิเลส เราก็ไม่มีความทุกข์. เราก็ได้สิ่งสูงสุด คือการควบคุมกิเลสได้ และไม่เป็นทุกข์.

ส่วนปรากฏการณ์ธรรมชาติต่าง ๆ ที่คนยุคก่อนโน้นเคยกลัว คนฉลาดชุดนี้ก็มองเห็นเป็นธรรมชาติธรรมดาไป จะเป็นเรื่องฟ้าผ่า ฟ้าร้อง แผ่นดินไหว แผ่นดินทลาย ภูเขาไฟระเบิด อะไรก็ตาม มันไม่มีความคิดว่า เป็นเรื่องของผีสางเทวดาอยู่เบื้องหลัง ก็มีความรู้ว่า มันเป็นเรื่องของธรรมชาติ ที่เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ. นี่คนนั้นพบกฎของธรรมชาติ.

พวกโน้นพบพระเจ้า ว่าเป็นต้นเหตุแห่งสิ่งทั้งปวงชนิดนั้น; คนพวกนี้มาพบกฎของธรรมชาติ ว่าเป็นต้นเหตุแห่งปรากฏการณ์เหล่านั้น ก็เลยรู้จักทำจิตใจให้ปกติ ไม่ให้มีกิเลส สำหรับจะไม่เป็นทุกข์, แล้วก็ไม่ยึดถืออะไร อย่างที่จะให้เป็นไปตามใจของเรา เพื่อจะไม่ต้องกลัว ความกลัวตายเป็นเหตุให้เกิดทุกข์. ที่นี้คนพวกนี้ไม่กลัวตาย เพราะเห็นว่า ความตายเป็นเพียงการเป็นไปตามกฎของธรรมชาติเท่านั้น; คนพวกนี้ก็ไม่กลัวตายได้เหมือนกัน แล้วก็ไม่มีความทุกข์จากความกลัวตาย. นี้จึงถือเอาความรู้อันนี้ รู้กฎของธรรมชาตินี้เป็นที่พึ่ง; ฉะนั้นเขาจึงชนะกิเลส, แล้วก็มีการชนะกิเลสเป็นที่พึ่ง.

เทียบกันได้กับฝ่ายโน้นเขามีพระเจ้าอันศักดิ์สิทธิ์สูงสุด; ฝ่ายนี้ก็มีปัญญา รู้กฎของธรรมชาติอันเกี่ยวกับกิเลส จนเอาชนะกิเลสได้, ก็ได้รับผล คือไม่เป็นทุกข์เพราะเหตุนี้. พวกที่ถือพระเจ้า ก็ต้องหวังพึ่งพระเจ้า; ถ้าว่าสมหวังก็พระเจ้าช่วย ก็ดีใจไป, ถ้าไม่สมหวัง คือพระเจ้าไม่อำนวยให้ตามที่เขาต้องการ. เขาเหล่านั้นก็ถือว่า มันมีเหตุบังจัยอย่างอื่น ที่พระเจ้าไม่อำนวยให้ตามที่เราต้องการ; ดังนั้นเขาจึงมีวิธี ที่จะบูชาสรรเสริญอ้อนวอนพระเจ้า, เรียกอย่างตรง ๆ ก็คือวิธีที่จะทำให้พระเจ้าโปรด หรือประจบพระเจ้า ไปตามแบบของผู้ที่นับถือพระเจ้าอย่างบุคคล.

ส่วนฝ่ายนั้น ที่ไม่มีพระเจ้าอย่างบุคคล มีแต่ความจริงของธรรมชาติ เขาก็ประจบธรรมชาติ โดยการไม่ประพฤติให้ผิดจากหลักเกณฑ์ของธรรมชาติ, ประพฤติให้ถูกต้องตามกฎเกณฑ์อันแท้จริงของธรรมชาติ เขาก็ได้รับผลดี. ที่เรียกว่าประจบธรรมชาตินี้ พูดเพื่อให้มันจำง่าย, ให้มันคู่กันได้กับฝ่ายโน้น ที่มีพระเจ้าแล้วก็ต้องประจบพระเจ้า. ฝ่ายนี้ไม่มีพระเจ้า มีแต่กฎของธรรมชาติ ก็ให้ถือว่าประจบกฎของธรรมชาติ ด้วยการระมัดระวังทุกอย่าง ประพฤติให้ดีที่สุด เพื่อให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติอย่าให้ธรรมชาติลงโทษให้เป็นทุกข์.

และถ้าสิ่งใดที่มันเหลือวิสัยที่จะเปลี่ยนแปลงได้ เช่นความตายเป็นต้น ก็ถือว่าเป็นไปตามกฎของธรรมชาติอย่างนั้นเอง. และถ้าความทุกข์เกิดขึ้น ก็มีความรู้ในกฎของธรรมชาติอย่างอื่นอีก เอามาศึกษาจนรู้ แล้วก็ไม่เสียใจ ไม่กลัว ไม่มีความทุกข์ใด ๆ ที่จะเกิดขึ้นมา จากการที่มันต้องเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ; เช่นจะต้องเจ็บไข้ จะต้องตาย จะต้องวิบัติไปต่าง ๆ ไปตามธรรมดาสามัญ มันก็เห็นเป็นของธรรมดาสามัญ, มันก็ไม่เป็นทุกข์และไม่เสียใจ คงยึดถือหลักของธรรมชาติได้ ต่อไปตามเดิม.

สิ่งสูงสุดเลื่อนขึ้นมาเป็นความรอด.

ที่นี้ฝ่ายโน้นก็มีพระเจ้าเป็นที่พึ่ง, ฝ่ายนี้ก็มีการเอาชนะกิเลสเป็นที่พึ่ง ที่สิ่งสูงสุด ได้เลื่อนขึ้นมาถึงนั้นแล้วนะ. เมื่อตะกี้สิ่งสูงสุดอยู่แค่ผีสางเทวดา เดี๋ยวนี้สิ่งสูงสุดเลื่อนขึ้นมาถึงพระเจ้า. ฝ่ายที่ไม่มีตัวตน ก็เลื่อนขึ้นมาถึงความรู้ที่รู้จักเอาชนะกิเลสได้. เดี๋ยวนี้ก็ขึ้นมาถึงขั้นที่จะพอดูได้ คือว่ามีเครื่องคุ้มครองป้องกัน, มีที่พึ่งที่อาศัย ที่จะต่อสู้กันกับความทุกข์.

ที่นี้ใน ฝ่ายโน้นที่เขามีพระเจ้า เมื่อเขาได้ทำถึงที่สุด ตามแบบพิธีของเขาแล้ว, เขาก็พอใจที่จะเรียกว่า เข้าถึงพระเจ้า แล้วก็ไม่เป็นทุกข์. ถ้าจะต้องตาย ต้องเจ็บต้องไข้อะไร ก็เรียกว่าพระเจ้าต้องการ ก็ไม่เป็นทุกข์เหมือนกัน; ถ้าเขาเชื่อพระเจ้าจริง ๆ เขาจะไม่มานั่งร้องไห้ทุกข์ร้อนอะไรอยู่ เพราะเขาเชื่อโดยเด็ดขาดหมดทั้งจิตทั้งใจเลย ว่ามันเป็นความประสงค์ของพระเจ้า; เช่นเดียวกับที่เราถือกฎของธรรมชาติ, เราก็ไม่เป็นทุกข์ไม่เดือดร้อนอะไร เพราะว่ามันเป็นกฎอันเด็ดขาดของธรรมชาติ. นี่มัน จะได้ผลคล้าย ๆ กันตอนนี้ คือต่างฝ่ายต่างก็ไม่ทุกข์ด้วยกัน.

ฝ่ายที่ถือพระเจ้าเขาก็ไม่ทุกข์ เพราะเชื่อลงไปในพระเจ้า ว่าพระเจ้าต้องการอย่างนั้น; แม้จะต้องตาย ต้องเจ็บ ต้องไข้ ต้องเสียลูก เสียเมีย เสียผัว เสียอะไรที่เป็นที่รัก ที่พอใจ ที่อะไรก็ตาม เขาไม่มานั่งโวยร้องไห้อยู่; เพราะเขาถือว่ามันเป็นความประสงค์ของพระเจ้า. ที่นี้ฝ่ายนี้ที่ไม่มีพระเจ้า เมื่อต้องเป็นอย่างนั้น ก็เหมือนกันแหละ. ฝ่ายนี้ก็เหมือนกัน ไม่มานั่งร้องไห้อยู่ เพราะมองเห็นว่า สิ่งทั้งปวงต้องเป็นไปตามเหตุปัจจัยของมัน ก็ไม่มานั่งร้องไห้อยู่. เดี๋ยวนี้ก็ได้สิ่งสูงสุดมาช่วยคุ้มครองด้วยกันทั้งสองฝ่าย คือไม่ต้องมานั่งร้องไห้อยู่. ฝ่ายที่มีพระเจ้าเขาก็ไม่ต้องมานั่งร้องไห้อยู่; ฝ่ายที่ถือธรรมะ ไม่มีพระเจ้า ก็ไม่ต้องมานั่งร้องไห้อยู่. เดี๋ยวนี้เราก็ได้ผล คือเป็นความรอดจากความทุกข์.

คำว่า ความรอด นี้เป็นคำที่แปลกประหลาดที่สุด เพราะว่าไปเปิดดูในศาสนาไหนก็มีคำนี้ใช้กันทั้งนั้น คำว่าความรอด ในศาสนาที่มีพระเจ้า ทุก ๆ ศาสนาก็ใช้คำว่าความรอดเหมือนกัน. และในศาสนา (เช่นพุทธศาสนา) ไม่มีพระเจ้าก็ใช้คำว่าความรอดเหมือนกัน คือวิมุติ, *รอดหลุดพ้นออกไปจากความทุกข์และเหตุของความทุกข์.* ฝ่ายโน้นเขาก็รอดพ้นไปจากความทุกข์ โดยเหตุที่มีพระเจ้าช่วยให้รอด

ในที่สุดก็มาพบกันที่ตรงนี้ คือความรอด; เขาใช้คำว่าความรอด, เราก็ใช้คำว่าความรอด แต่อยากจะเรียกว่า นิพพาน. เขาถึงพระเจ้า; เราถึงนิพพาน. เขาถึงพระเจ้า อยู่กับพระเจ้า แล้วก็ไม่มีปัญหาไม่มีความทุกข์; เราถึงนิพพาน เราอยู่กับนิพพาน ก็ไม่มีความทุกข์. เดี๋ยวนี้สิ่งสูงสุดของมนุษย์ ได้เลื่อนขึ้นมาถึงความรอดหรือนิพพานแล้ว.

จุดหมายปลายทางตรงกัน แต่เรียกชื่อต่างกัน.

อาตมาเคยพูดมานานแล้วว่า พระเจ้าเทียบกันได้กับนิพพาน; แล้วมีนักศึกษาที่ทำตัวเป็นครูบาอาจารย์เด็ก ๆ กลุ่มหนึ่ง เขาล้อเขาหัวเราะเยาะ, เขาเอาไปเขียนล้อ ในเมื่อพูดว่า พระเจ้าเทียบกันได้กับนิพพาน เพราะเขาไม่เข้าใจอย่างที่เรากำลังพูด ว่าพวกที่ถือพระเจ้านั้นต้องการจะเข้าไปถึง ไปอยู่กับพระเจ้า. พวกที่ถือนิพพาน ก็ต้องการจะเข้าถึงนิพพาน และอยู่กับนิพพาน; ฉะนั้นเองจึงเทียบกันได้ว่า พระเจ้ากับพระนิพพานนี้; ถ้ามันจริงด้วยกันแล้ว มันก็มีความหมายเหมือนกัน คือมันรอด รอดจากกิเลส รอดจากความทุกข์ รอดจากปัญหา รอดจากสิ่งที่คุกคาม โดยประการทั้งปวง.

ที่นี้ ทางฝ่ายโน้น เขาก็เรียก พระเจ้าหรือความรอด เข้าอยู่กับพระเจ้านั้นว่า เป็นจุดหมายปลายทาง ของคนเรา; ทางนี้ เราก็เทียบเหมือนกันว่า พระนิพพานนั่นแหละเป็นจุดหมายปลายทาง ของคนเรา; อะไรจะดีกว่ากัน ก็ไปคิดเอาเอง. เขาถือว่า การได้เข้าอยู่กับพระเจ้า เป็นอันเดียวกับพระเจ้านั่นแหละคือ จุดหมายปลายทางของคนเรา. ที่นี้เราฝ่ายนี้ ไม่มีพระเจ้าที่เป็นบุคคลอย่างนั้น เราก็มีคำพูดว่า การได้เข้าถึงพระนิพพาน เป็นอันเดียวกับพระนิพพานนั่นแหละ คือจุดหมายปลายทางของคน

เรา. นี้ถ้าพูดอย่างภาษาที่จริงหน่อย ก็ของสังขาร จุดหมายปลายทางของสังขารทั้งปวง มันอยู่ที่นิพพาน; เพราะเราไม่พูดอย่างมีคนเรา. ส่วนฝ่ายโน้นเขาพูดอย่างมีคนเรา เขาก็ต้องพูดว่าการเข้าอยู่กับพระเจ้านั้นเป็นจุดหมายปลายทางของคนเรา.

ฉะนั้นเราก็มีจุดหมายปลายทางด้วยกันทั้งนั้น แม้จะเรียกชื่อต่าง ๆ กัน; ถ้าดูให้ดีเถอะ ความหมายมันตรงกัน ตรงกันอย่างที่จะเป็นที่พึ่งขจัดความทุกข์ได้ด้วยกัน. ฉะนั้นเราอย่าไปดูหมิ่นดูถูกเขาเลย; พวกที่ถือศาสนาที่ไม่มีพระเจ้านั้น มักจะอ้างตัวเองว่าฉลาดกว่า เป็นวิทยาศาสตร์กว่า, แล้วก็ไปดูหมิ่นดูถูกพวกที่ถือพระเจ้า. นั่นมันโง่เอง เพราะไม่รู้ว่าพระเจ้าอันแท้จริงนั้นมีความหมายอย่างไร. พวกนักเรียนนักศึกษาทั้งหลายเหล่านี้ ขออย่าได้เข้าใจไปอย่างนั้น.

ชื่อ หรือคำเรียก ไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่ความหมาย, สำเร็จประโยชน์อยู่ที่ความหมายอันถูกต้อง, ชื่อที่ใช้เรียกนั้นไม่สำคัญ. เราจะเรียกพระธรรมนี้ว่าพระเจ้าก็ได้ มีเหตุผลที่จะเรียกอย่างนั้น, แล้วก็เคยอธิบายมามากแล้ว คือพระธรรมในฐานะที่เป็น กฎของธรรมชาติ นั่นแหละ เราจะเรียกว่าพระเจ้าเสียก็ได้; เพราะมีคุณสมบัติทุกอย่างเหมือนกับพระเจ้าเลย, เราเรียกว่าพระเจ้าตามแบบของเรา, เป็นพระเจ้าที่ไม่ต้องเป็นตัวเป็นตนอะไรเลย แต่เป็นพระเจ้าได้เท่ากัน. บางทีจะยิ่งเก่งกว่าเสียอีก คือไม่ต้องมีตัวมีตน ไม่ต้องมีอารมณ์ ไม่ต้องมีความรู้สึก. พระเจ้าที่เป็นกฎของธรรมชาติ มีแต่ความเฉียบขาด มีแต่ความจริง มีแต่ความตรงไปตรงมา; ถ้าพระเจ้ามีความรู้สึกอย่างคน เดี๋ยวก็ไปรับสินบนใครเข้าเท่านั้นเอง.

นี่เราจะมีการพิจารณาดูให้ดี ว่าเรามนุษย์แต่หนหลังมาจนถึงบัดนี้ เรามีจุดสูงสุด ที่ค้นพบมากขึ้นสูงยิ่งขึ้น สูงยิ่งขึ้น ตามลำดับ, จนมาพบปลายทาง จุดหมาย

ปลายทางของคน. พวกมีตัวตน ก็คือ การอยู่รวมกับพระเจ้า, พวกไม่มีตัวตน ก็คือ การเข้าถึงนิพพาน ดับสลายแห่งตัวตนเป็นพระนิพพาน.

พระเจ้าอย่างบุคคลหรือมิใช่ก็มีภาวะนิรันดร.

ที่นี้คำต่อไปที่จะต้องพูด ก็คือคำว่า นิรันดร เข้าใจว่านักเรียนทั้งหลายนี้ก็คงจะเคยได้ยินคำว่านิรันดร, eternity, ถ้าคำฝรั่งก็เรียก eternity เป็นนิรันดร; พระเจ้าก็นิรันดร, นิพพานก็นิรันดร.

พระเจ้านิรันดรตามแบบฉบับของเขา ที่กล่าวไว้ คือว่าพระเจ้านี้ไม่ต้องมีอะไรสร้างขึ้น; พระเจ้าเป็นได้เอง อยู่ได้เอง ไม่ต้องอาศัยอะไร ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในพระเจ้า แล้วก็เพราะไม่มีการเกิด เพราะไม่มีการดับ; เพราะฉะนั้นพระเจ้าก็เป็นนิรันดร. ทีนี้ข้างเรามีพระนิพพานเป็นนิรันดร ก็คือ สภาพธรรมชาติอันสูงสุด ฝ่ายอสังขตธรรม, เป็นธรรมชาติอันสูงสุด ธรรมชาติส่วนนี้ไม่ต้องเกิดขึ้น ไม่ต้องเปลี่ยนแปลง ไม่ต้องดับไป ไม่ต้องอาศัยอะไรเป็นเหตุปัจจัยช่วยประคับประคองสภาพนั้นก็เป็นนิรันดร. ก็เลยมาพบกันอีกทีหนึ่ง ว่าต่างฝ่ายต่างก็เป็นนิรันดร : นิรันดรตามแบบพระเจ้าอย่างบุคคล, นิรันดรตามแบบของธรรมล้วน ๆ อสังขตธรรมล้วน ๆ ก็เป็นนิรันดร.

พังดูแล้วมันไม่น่าจะกลมกลืนกันได้ แต่ถ้าพิจารณาให้ดี ด้วยความตั้งใจที่ดี ไม่ตั้งใจจะเป็นศัตรูกัน มันก็มีทางที่จะกลมกลืนกันได้; เพราะว่าพระเจ้านั้นต้องเป็นสิ่งที่ไม่เกิด ไม่เปลี่ยน และไม่ดับ ไม่ต้องอาศัยอะไร อยู่ได้โดยไม่ต้องอาศัยอะไรเป็นปัจจัยเหมือนกัน พระนิพพานก็เป็นอย่างนั้น ผิดแต่ว่าโน้นเขาพูดให้เป็นบุคคลหน่อย.

ที่นี้เขาจะได้เปรียบตรงที่เขาพูดเป็นบุคคล มันง่ายสำหรับบุคคลจะเข้าใจ จะยึดถือเอาได้ง่าย ๆ; เพราะฉะนั้นจึงมีคนนับถือพระเจ้าเป็นที่พึ่งอย่างบุคคลมันมากกว่าที่จะนับถือธรรมะอันบริสุทธิ์ เพราะเข้าใจยาก. ถึงพุทธบริษัทนี้ก็เถอะ ที่ว่านับถือหลักที่มิใช่บุคคล เอานิพพานเป็นจุดหมายปลายทาง ก็มีน้อยคนนัก ที่จะเข้าใจและพอใจ มักจะว่าไปตามปากว่าเสียโดยมาก.

พวกที่เขาเชื่อพระเจ้าอย่างบุคคล แล้วฝากเนื้อฝากตัวไว้กับพระเจ้าอย่างบุคคลนั้น ดูจะมากกว่าพวกพุทธบริษัทที่ฝากเนื้อฝากตนไว้กับความว่าง; เพราะเขาไม่เข้าใจความว่างซึ่งเป็นนิรันดร. **นิพพานที่เป็นความว่างอย่างยิ่ง และเป็นนิรันดรนี้ มันเข้าใจยาก, มันรับเอาได้ยาก;** ไม่เหมือนกับพูดพระเจ้าอย่างเป็นบุคคล แล้วก็อยู่ในสวรรค์, แล้วก็มีสวรรค์ที่เตรียมพร้อมไว้สำหรับคนที่จะเข้าถึง, แล้วก็ไปอยู่กับพระเจ้าที่นั่น.

คัมภีร์สุดท้ายของ *คัมภีร์ใหม่ของคริสเตียน* ก็มีพูดเรื่องเมืองพระเจ้าหรือ *สวรรค์ของพระเจ้า* อย่างสวยสดงดงามเหมือนกัน, สำหรับคนจะได้ไปอยู่กับพระเจ้าหลังจากที่ได้ทำอะไรถูกต้องครบถ้วน ดีหมดทุกอย่างแล้ว. พระเจ้าก็พิพากษาให้เป็นผู้ที่สมควร ที่ไปอยู่กับพระเจ้าได้ ต้องผ่านการทดสอบมากอย่างนี้ ก็ไปอยู่กับพระเจ้าได้ในสวรรค์ที่เป็นนิรันดร.

นี่ฝ่ายพุทธบริษัท เรา ถ้าเข้าใจธรรมะจริง ถึงกฎของธรรมถึงสัจจธรรมโดยแท้จริง, เลื่อนตนออกเสียได้จากความยึดมั่นด้วยอุปาทานในสิ่งทั้งปวง, เป็นผู้แจ่มแจ้งอยู่ด้วยอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา, ไม่มีอะไรเป็นที่ยึดมั่นถือมั่นอย่างเป็นตัวเป็นตน, ว่างไปจากความเป็นตัวเป็นตน ก็เข้าถึงความว่างอันเป็นนิรันดร. แล้วเราก็พูดอย่างไม่มีบุคคล เลยไม่ค่อยพูดถึงความสวยงาม ความน่าเสน่หา น่าพอใจอะไรนัก; ไม่

เหมือนกับสวรรค์ของพระเจ้า ที่เขาพูดไว้ในลักษณะที่ให้เกิดความรู้สึกที่จะพอใจ เพราะว่ายึดถือกันเพียงเท่านั้น ก็ดีที่สุดเพียงเท่านั้น.

แต่ตามหลักพุทธศาสนานี้ มันต้องว่างจนไม่มีอะไรเหลืออยู่สำหรับเป็นปัญหา; แต่ถึงอย่างนั้น เขาจะใช้คำว่า นิรันดรเหมือนกัน, อยู่กับพระเจ้าอย่างนิรันดร หรือเข้าสู่นิพพานอย่างเป็นนิรันดร คือจิตนี้เข้าถึงความว่าง, ไม่มีความรู้สึกว่าเป็นตัวเป็นตน อย่างนิรันดร, คือมันฉลาดที่ไม่อาจจะกลับมาโง่อีกต่อไปได้ นี่มันก็เป็นนิรันดร. จิตมันก็ดับไปโดยไม่ยึดถืออะไรไว้ มันก็ยังเหลือแต่สิ่งที่ไม่ต้องดับ คือนิพพาน; นี่มันก็เลยเป็นนิรันดร, เข้าถึงนิรันดร รวมอยู่ในนิรันดร ในลักษณะอย่างนี้. นี่สิ่งสูงสุด มาถึงสิ่งที่เรียกว่านิรันดรเข้าแล้ว โดยเหตุนี้.

การเข้าถึงความเป็นอันเดียวกับพระเจ้า.

ที่นี้จะพูดเน้นกันอีกสักนิดหนึ่งว่า ฝ่ายที่เขามีพระเจ้า เขาก็มีหน้าที่ที่จะต้องทำ ให้เข้าไปอยู่กับพระเจ้า, เข้าไปรวมกันอยู่กับพระเจ้า. ฝ่ายไม่มีพระเจ้ามีนิพพาน ก็มีหน้าที่ ที่จะต้องทำให้ถึงพระนิพพาน. นี้เราอยากจะมาพูดชนิดที่จะเป็นเกลอกัน ทำความเข้าใจกันระหว่างศาสนานี้ พูดในลักษณะที่จะเป็นเกลอกัน ก็อยากจะใช้คำว่า การเข้าถึงความเป็นอันเดียวกันกับพระเจ้า. ฝ่ายที่มีพระเจ้าศาสนาที่มีพระเจ้านั้น เขาก็มีระเบียบ อยู่แล้ว อย่างที่อธิบายมาแล้ว ปฏิบัติตามความประสงค์ของพระเจ้า แล้วก็ได้เข้าถึงความเป็นอันเดียวกันกับพระเจ้า.

ทีนี้ พุทธบริษัทเราจะเข้าถึงพระเจ้า, และเข้าถึงความเป็นอันเดียวกับพระเจ้าได้อย่างไร? มันสองชั้นอยู่ เราจะถือเอากฎของธรรมชาติ ว่าเป็นพระเจ้า ผู้พึงในวันนี้ บางคนอาจจะไม่มีเคยฟังคำว่า ธรรมะในสี่ความหมาย :—

ความหมายที่ ๑ ธรรมคือตัวธรรมชาติ นี้ก็เรียกว่าธรรมหรือธรรมะ, *ความหมายที่ ๒ คือกฎของธรรมชาติ* นี้ก็เป็นธรรมหรือธรรมะ, *ความหมายที่ ๓ หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ* นี้ก็คือธรรมหรือธรรมะ, *ความหมายที่ ๔* คือผลที่ได้รับจากการปฏิบัติหน้าที่ นั้นก็คือธรรมหรือธรรมะ.

ธรรมะมีสี่ความหมายอย่างนี้. ตัวเราเป็นปรากฏการณ์ของธรรมชาติ ก็เป็นธรรมะในความหมายที่ ๑; หมายความว่าร่างกาย จิตใจ เนื้อตัว อะไรของเราทั้งหมดทั้งสิ้น ทรัพย์สมบัติอะไรก็ตาม มันก็เป็นปรากฏการณ์ของธรรมชาติ เป็นความหมายที่ ๑ ของคำว่าธรรม, แล้วมันก็มีกฎของธรรมชาติอันเฉียบขาดอันเด็ดขาดนี้ สิงสถิตอยู่กับเรา, เรามีกฎของธรรมชาติ ซึ่งเรียกว่าพระเจ้า ซึ่งเราอาจจะเรียกได้ว่าพระเจ้า เท่าเทียมกับของพวกที่มีพระเจ้า **เรามีพระเจ้า** อย่างนี้ **คือกฎของธรรมชาติ** ควบคุมไปทั่วทุกจักรวาล, แล้วควบคุมอย่างเฉียบขาดอยู่ในสัตว์บุคคล ที่สมมติเรียกว่าสัตว์ว่าบุคคลอย่างนี้ อย่างในเรานี้ ก็มีกฎของธรรมชาติ ในฐานะเป็นพระเจ้าควบคุมอยู่. ฉะนั้นมันจึงทำอะไรได้ ชนิดที่รอดชีวิตอยู่ได้, มันกินได้ มันถ่ายได้ มันหายใจได้ มันสูบฉีดโลหิตได้ มันทำอะไรได้ทุกอย่าง ในเมื่อมันยังเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ เรียกว่ามีพระเจ้า ถ้าเมื่อใดมันผิดกฎของธรรมชาติ เมื่อนั้นมันก็ต้องตาย. ฉะนั้น เรามีพระเจ้าคุ้มครองอยู่ตลอดเวลา ทุกอย่างในร่างกายหรือจิตใจนี้มันจึงเป็นปกติ ร่างกายสบายดี, จิตใจก็ไม่เป็นบ้าเป็นหลังอะไร.

นี่เราก็มีพระเจ้า คือกฎของธรรมชาติ อยู่กับเราอยู่อย่างนี้; นี้เราไม่เห็น ถ้าเราจะเห็นเสียก็จะดี แล้วก็จะได้เลื่อนขึ้นไปตามลำดับ จนถึงระดับสูงสุด คือของกฎธรรมชาติอันสูงสุด คือว่าทำอย่างไร จิตของเราจึงจะไม่เกิดกิเลสเลย. ถ้าเราเข้าถึงกฎของธรรมชาติอันสูงสุด ก็เรียกว่าเข้าถึงพระเจ้า, เข้าถึงความเป็นอันเดียวกับ



พระเจ้า ในระดับสูงสุด คือไม่เกิดกิเลสเลย, ไม่เกิดความทุกข์เลย จนกว่าร่างกายนี้มันจะหมดเหตุหมดปัจจัยจะดับไป มันก็เหลือแต่สิ่งสูงสุด ที่ไม่รู้จักเกิดไม่รู้จักดับ.

ฉะนั้นเราก็มีการเข้าถึงพระเจ้าได้อย่างนี้ มีการเข้าเป็นอันเดียวกันกับพระเจ้าได้ ไม่เพียงแต่เข้าถึงเฉย ๆ แต่เข้าปนเป็นอันเดียวกันกับพระเจ้า คือมีจิตใจที่เข้าถึงธรรมะอันสูงสุด ที่เรียกว่าพระนิพพานก็ได้, *เรียกว่ากฎของธรรมชาติอันเป็นอสังขตะ* ทั้งหลายก็ได้, จะเป็น *กฎเรื่องอิทัปปัจจยตา เรื่องอริยสัจจ์สี่ เรื่องปฏิจจสมุปบาท เรื่องไตรลักษณ์,* เรื่องอะไรก็ตาม ที่มันเป็นกฎอันเฉียบขาด, นั่นแหละคือพระเจ้าทั้งนั้น เราเข้าถึงและมีความเป็นอันเดียวกันกับพระเจ้านั้นก็ได้, ไม่เสียเปรียบกันกับพวกโน้น ที่เขาว่าเขาเข้าถึงความเป็นอันเดียวกันกับพระเจ้า.

เราเข้าถึงความเป็นอันเดียวกันกับพระเจ้า ก็คือการที่เราปฏิบัติ เราปฏิบัติถูกต้องตามกฎนั้น ๆ จนกฎนั้น ๆ ไม่ทำอะไรเราให้เป็นทุกข์, จนกฎนั้น ๆ คุ้มครองเราให้มีแต่ความไม่ทุกข์ ไม่ทุกข์ตลอดกาล. เช่นปฏิบัติจนหมดกิเลส เป็นวิมุติหลุดพ้นอย่างนี้ มันเป็นการอยู่กับกฎของธรรมชาติอันสูงสุด เป็นอันเดียวกันไปกับกฎของธรรมชาติอันสูงสุดแล้ว อยู่ในการปฏิบัติ ที่กาย วาจา ใจ ของเรา ที่ปฏิบัติถูกต้องนั่นเอง. ฉะนั้นเราทำให้กายวาจาใจของเรามีแต่ความถูกต้องถึงที่สุด กิเลสเกิดไม่ได้ก็เป็นนิพพานอยู่ตลอดเวลา.

นี่คือความเข้าถึง ความเป็นอันเดียวกันกับพระเจ้า คิดดูเถอะ มันคงจะไม่ใช่สิ่งเหลือวิสัย, และไม่ใช่สิ่งบ้า ๆ บอ ๆ ที่เหลือวิสัย. อยากจะให้นักเรียนหรือยุวชนทั้งหลาย เริ่มสนใจเกี่ยวกับสิ่งสูงสุด, สนใจสิ่งที่เราเรียกกันว่าสิ่งสูงสุด เพื่อให้เธอทั้งหลายมีความรู้ที่เดินไปถูกต้อง ว่ามันมีสิ่งสูงสุด, แล้วถ้าเราไม่เข้าถึงสิ่งสูงสุด, มันก็เสียทีที่

ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ และพบพุทธศาสนา เราว่าอย่างนี้. ถ้านับถือพุทธศาสนา ก็จะพูดว่าอย่างนี้; ถ้าไม่ได้เข้าถึงสิ่งสูงสุด ก็เสียทีที่เกิดมาเป็นมนุษย์ และพบพุทธศาสนา.

ฉะนั้นขอให้สนใจไว้แต่เดี๋ยวนี้ยังเล็กๆ อยู่อย่างนี้ ขอให้สนใจไว้ว่ามันมีสิ่งสูงสุด เธออย่าไปทำลายหนทางนี้เสีย, อย่าไปเห็นแก่เรื่องเล็กๆ น้อยๆ โง่เง่าเต่าปูปลา, เรื่องความรู้สึกทางวัตถุทางเนื้อทางหนัง ซึ่งเป็นความหลอกลวง แล้วมันก็มีแต่ให้ความทุกข์. เราจะมุ่งหมายสิ่งสูงสุด ระมัดระวังไม่ให้เดินผิดทาง ให้เดินไปแต่ตามทางที่ถูกต้อง คือทางที่ไปสู่สิ่งสูงสุด คือพระนิพพาน, แล้วไปศึกษาเรื่องอริยมรรคมีองค์แปดประการ กันเสียให้เป็นที่เข้าใจ ในหนังสือหนังหา ตำรับตำรามีอยู่ทั่วไป ไม่ต้องมาพูดที่นี่มันเสียเวลา ไปหาเรื่องอริยมรรคมีองค์แปดศึกษา แล้วปฏิบัติคือเดินตามทางนั้น แล้วมันก็จะเดินไปหาสิ่งสูงสุดเป็นแน่นอน เราก็จะมีแต่ความถูกต้องเป็นที่พอใจ คือความปลอดภัยเรื่อยๆ ไปเรื่อยๆ ไป จนกว่าจะถึงที่มันสูงสุด ก็จะได้ชื่อว่า เข้าถึงความเป็นอันเดียวกับพระเจ้า ไม่เสียเปรียบพวกอื่นที่เขามีพระเจ้า, แล้วเขาสอนให้เข้าถึงความเป็นอันเดียวกันกับพระเจ้า.

เราก็มีพระเจ้า แต่ไม่ใช่มีอย่างตัวตน; เรามีอย่างเป็นธรรมะอันบริสุทธิ์ เป็นธรรมชาติอันบริสุทธิ์. กายกับจิตนี้ก็เป็นเพียงธรรมชาติ ของธรรมชาติ; แต่เราเข้าใจว่าเป็นตัวตน แล้วเราก็จะลำบาก, แล้วเราก็จะเป็นทุกข์, เราแยกความทุกข์ไม่ออก. เราจะเห็นว่ากาย ใจ ทรัพย์สมบัติพัสถานอะไรต่างๆ ที่มันมีนี้ มันก็เป็นเรื่องของธรรมชาติ, เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ. ระวังประพฤติ ปฏิบัติ รักษาบริหารให้มันถูกตามกฎของธรรมชาติเถอะแล้วมันก็จะได้อยู่กันกับกฎของธรรมชาติอย่างผสมกลมกลืนกัน. นี้เรียกว่า ไม่มีทุกข์เข้าถึงพระเจ้า อยู่ด้วยกันกับพระเจ้า ไปด้วยกันกับพระเจ้าได้ เพื่อไปสู่สิ่งสูงสุด.

เอาละ, สรุปความว่า เราไม่มีเหตุผลที่จะปฏิเสธพระเจ้า. *ฉันกำลังบอกพวกเธอนักเรียนเล็ก ๆ ทั้งหลายนี้ ว่าเราไม่มีเหตุผล ที่จะปฏิเสธพระเจ้า.* ฉะนั้น ขอให้ยอมรับความมีอยู่แห่งพระเจ้า ซึ่งเรามีอยู่อย่างที่ว่าเป็นกฎของธรรมชาติอันสูงสุด, และเมื่อเพื่อนร่วมโลกของเรา พวกอื่น ซึ่งก็มีมาก เขาก็ถือพระเจ้าอย่างเป็นบุคคล; เราอย่าไปว่าเขา เราอย่าไปดูถูกดูหมิ่นเขา. เขามีวิธีการของเขาอย่างนั้น เพื่อทำจิตให้หลุดพ้นจากความทุกข์ด้วยเหมือนกัน. เราไม่มีเหตุผลอีก ที่จะไปดูถูกดูหมิ่นหรือไปรังเกียจเขา เดี๋ยวจะหาว่านั่นนอกศาสนา มีพระเจ้าอย่างนั้นอย่างนี้ กูไม่คบกับมึง นี่มันไม่ถูก.

เราต้องถือว่า เราเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น ในสากลโลกในจักรวาลนี้; ฉะนั้นเราไม่มีเหตุผลที่จะรังเกียจกัน เราไม่มีเหตุผลที่จะปฏิเสธไม่ช่วยเหลือกัน, ให้ถือว่าเรามีพระเจ้าร่วมกัน. ถ้าเปลือกนอกหรือรูปร่างของพระเจ้าไม่ใช่อย่างเดียวกัน; แต่เนื้อในจะต้องเป็นอย่างเดียวกัน คือเป็นกฎของธรรมชาติอันศักดิ์สิทธิ์.

นี้เราไม่มีหน้าที่ที่จะปฏิเสธว่า ไม่มีพระเจ้า, ไม่มีเหตุผลที่จะปฏิเสธว่าไม่มีพระเจ้า. เรากลับมีหน้าที่ ที่จะต้องทำเรานี้ให้กลมเกลียวกันกับพระเจ้า, ให้ถึงพระเจ้าในที่สุด เป็นจุดหมายปลายทาง. ถ้าปฏิบัติดี ปฏิบัติจริง ปฏิบัติชอบ มันก็ถึงพระเจ้าได้ในเวลาอันไม่นาน, ก่อนแต่จะตาย. เราเป็นผู้เข้าถึงพระเจ้าเสียได้แล้ว, ไม่ต้องหลังจากตายแล้ว. อันนั้นไว้ให้คนอื่นพวกอื่นเขาพูด ที่นี่เราจะพูดแต่ที่เราพอจะทำได้ ว่าเราจะต้องทำให้ได้รับสิ่งเหล่านี้ก่อนแต่ที่จะตาย.

เราจะได้บรรลุนิพพานก่อนแต่จะตาย หรือในระยะนี้ ให้ได้รับนิพพานน้อย ๆ ๆ ๆ ไปก่อน, แล้วมากขึ้น ๆ ให้ได้รับนิพพานโดยสมบูรณ์ก่อนแต่จะตาย. นี่ให้

ตั้งความหมายไว้อย่างนี้ แล้วเป็นถูกต้องที่สุด; ถ้ามันไม่ได้ มันตายแล้วมันเกิดอีก มันก็ได้เดินต่อไป มันก็ได้ทำต่อไป. แต่อย่าไปตั้งอัตราไว้ให้มันยืดยาวอย่างนั้น, ว่าเราจะถึงพระเจ้ากันที่นี้และเดี๋ยวนี้แหละยิ่งดี, ปรับปรุงกายวาใจเสียใหม่ ให้มันถูกต้องไปตามกฎของธรรมชาติ หรือกฎของพระเจ้าอันถูกต้อง. เรามีหน้าที่ที่จะรีบเข้าถึงพระเจ้า ในความหมายอย่างนี้.

เมื่อเข้าถึงพระเจ้าอย่างนี้ก็เรียกว่า มันเป็นวิวัฒนาการแห่งความคิดของมนุษย์ เกี่ยวกับสิ่งสูงสุด ที่ได้เป็นไปแล้วโดยสมบูรณ์, มันเป็นผลแห่งวิวัฒนาการที่ดำเนินไปอย่างถูกต้อง ทำให้เราสามารถเข้าถึงสิ่งสูงสุดได้ทันในชาตินี้ ที่นี่และเดี๋ยวนี้, แล้วถ้าอย่างไร ๆ ก็นาทีสุดท้าย ขอให้ปล่อยวางให้ได้, ให้เข้าถึงพระเจ้าให้ได้ ในนาทีสุดท้ายที่จะแตกดายทำลายขันธ์นั้น ก็ยังเป็นการดีที่สุด.

สิ่งสูงสุดคุ้มครองมนุษย์ แต่คนหลงกิเลสไม่ชอบ.

ที่นี้อยากจะพูดต่อไปเล็กน้อย ถึงปัญหาว่า *ทำไมเราจึงไม่รู้ไม่ชี้ต่อสิ่งสูงสุด?* สมมติว่า บรรดาที่นั่งอยู่ที่นี่ทั้งหมดนี้ มีบางคนไม่สนใจ ไม่รู้ไม่ชี้ต่อสิ่งสูงสุดมีไหม? บางคนไม่รู้ไม่ชี้และไม่อยากจะรู้จะชี้กับสิ่งสูงสุด ถ้ามันมีปัญหาอย่างนี้ก็ไปคิดดูให้ดีเถอะ คือเราไปเข้าใจผิด เรามีสัมมาทิฏฐิไม่พอ หรือเรามีมิจฉาทิฏฐิเสียด้วยซ้ำไป.

เราไม่เข้าใจสิ่งนี้คือสิ่งสูงสุด เราเห็นว่าไม่มีประโยชน์อะไรแก่เรา. เราจะสอบไล่ได้เร็ว ๆ ออกไปทำงานหาเงินให้สนุกสนานดีกว่า; เราไม่มัวนึกถึงสิ่งสูงสุด เราเห็นว่าไม่จำเป็นสำหรับเรา. ฉะนั้นในใจของเราก็ไม่มีความคิดนึกถึงสิ่งสูงสุด. นี้ก็อยากจะบอกว่า ทำใจเสียใหม่ ให้มันมีที่ว่างสำหรับสิ่งสูงสุดบ้าง แล้วสิ่งสูงสุดจะ

มาคุ้มครองเรา ไม่ให้ตกไปในฝ่ายผิดฝ่ายชั่ว, จะมีความสุขสบาย, จะเรียนก็เรียนเก่ง, จะทำงานก็ทำงานเก่ง, จะรู้จักใช้เงินให้ถูกต้องตามวิธีของสิ่งสูงสุด ก็เป็นมนุษย์ที่ไม่มีปัญหา.

ทีนี้ บางคนเขาจะมีความคิดเสียเองว่า สิ่งสูงสุดนี้ไม่มีรสชาติอะไร ไม่สนุกไม่หวานไม่หอม ไม่อะไรต่าง ๆ นี้สิ่งสูงสุดไม่มีรสชาติอะไร เราไม่อยากจะสนใจ; นั่นเพราะเขาเข้าใจผิด ต่อสิ่งสูงสุดหรือความสงบ. เขาชอบความวุ่นวาย, เขาชอบความกระตุ้นของกิเลส, เขาชอบความหลอกลวงของกิเลส, เขาชอบความประเล้าประโลมของกิเลส, เขาก็เลยเห็นว่า สิ่งสูงสุดนี้ไม่มีรสชาติอะไร. แล้วคนเดี๋ยวนี้ก็มักจะปรับเอาว่ามันเป็นเรื่องสำหรับคนโง่ เป็นยาผีนสำหรับคนโง่, เรื่องพระนิพพานนี้เป็นยาผีนสำหรับคนโง่. ถ้าใครคิดอย่างนี้เอาไปคิดเสียใหม่นะ.

ทีนี้บางคนก็คิดว่า มันพ้น มันเหลือวิสัยของเรา มันไม่อยู่ในวิสัยแห่งคนสมัยนี้จะทำได้. นี้ก็เป็นความคิดที่ผิด, คิดเสียว่า คนบัจจุบันนี้ไม่อยู่ในวิสัยที่จะเข้าถึงสิ่งสูงสุดหรือนิพพานได้ เพราะเขาไม่รู้จักสิ่งสูงสุด ที่จริงมันรอดตัวอยู่ทุกวัน ๆ แต่ละวันละวันนั้น เพราะสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุดคุ้มครอง ถ้าไม่อย่างนั้นมันเป็นบ้าแล้ว. ใครลองมีกิเลสทุกชั่วโมง ๆ ทั้งวันทั้งคืน ไม่กี่วันเป็นบ้าแล้วตายแล้ว. เดี๋ยวนี้ยังไม่เป็นบ้า ยังมานั่งอยู่ได้ ใจคอปกติ เพราะว่าสิ่งสูงสุดยังคุ้มครองอยู่บางส่วน, เรียกว่าเรารอดอยู่ได้เพราะสิ่งสูงสุด เราไม่เป็นบ้า ไม่วิปริตในทางจิตใจ เพราะว่าสิ่งสูงสุดยังคุ้มครองอยู่.

ทีนี้บางคนมาเหนือเมฆเขาปฏิเสธสิ่งสูงสุด เขาหาว่าสิ่งสูงสุดชนิดนั้น มันไม่เป็นหลักประชาธิปไตย, มันไม่เป็นประชาธิปไตย. เขาอยากจะมีเสรีภาพ ไม่ให้มีอะไรมาควบคุมเขา, มาคอยบังคับเขา, เขาไม่ต้องการจะทำตามกฎของพระเจ้าหรือของ

อะไรก็ตาม. เขาอยากจะเป็นประชาธิปไตยแบบของเขา เขาก็ไม่สนใจสิ่งสูงสุดด้วยเหมือนกัน.

ที่นี้เดี๋ยวนี้เขาบูชาวัตถุ เป็นวัตถุนิยม มันก็แน่เหลือเกิน ที่เขาจะไม่ชอบสิ่งสูงสุด; เพราะสิ่งสูงสุดไม่ต้องการให้ใครตกไปเป็นทาสของวัตถุนิยม. ที่นี้คนมันเป็นทาสของวัตถุนิยมเสียแล้ว มันก็ไม่ชอบสิ่งสูงสุด. นี้เขาไม่เห็นว่า สิ่งสูงสุดมันจะมาเป็นสิ่งที่อยู่เหนือหรือบังคับวัตถุได้. ที่จริงธรรมะนั้นอยู่เหนือ หรือบังคับวัตถุได้; ไม่ให้วัตถุมากระตุ้นให้เราหัวเราะ; ไม่ให้วัตถุมาย่ำยีให้เราร้องไห้. นี่การอยู่กับสิ่งสูงสุดนี้ สามารถที่จะอยู่เหนือวัตถุ.

รวมความว่าเขายังเป็นทาสของกิเลส ยังชอบสิ่งที่วนเวียนอยู่ที่นี่; ถ้าเป็นสิ่งสูงสุดมันหยุดว่ายเวียน เขาไม่ชอบ. เขาชอบสิ่งที่จะต้องการให้ว่ายเวียน วนเวียนอยู่ที่นี่ คือมีกิเลส—แล้วก็ทำกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง—แล้วก็ได้รับผลของกรรม—แล้วก็มีกิเลสอีก แล้วก็ทำกรรมอีก—ได้รับผลกรรมอีก—แล้วก็มามีกิเลสอีก. แต่ละวัน ๆ อยู่กันอย่างนี้ มีกิเลสอยากนั่นอยากนี่ ทำลงไปแล้วได้ผลพอใจก็อยากทำอีก, ได้ผลไม่พอใจก็อยากทำอีกอยู่นั่นแหละ, เรียกว่าวนเวียนอยู่ที่นี่; ไม่อยากจะออกไปจากความทุกข์ ไม่อยากจะออกไปจากวัฏฏสงสารของความทุกข์, เขาจึงไม่ชอบสิ่งสูงสุด.

เราอย่าอยู่ในจำพวกเหล่านั้นเลย มองเห็นสิ่งสูงสุดให้ถูกต้องตามที่เป็นจริงว่ามันมีไว้สำหรับมนุษย์ ที่มีคุณสมบัติสมควรแก่ความเป็นมนุษย์, มนุษย์ที่มีคุณสมบัติสมควรแก่ความเป็นมนุษย์ พอเป็นได้เท่านี้จะชอบสิ่งสูงสุด, แล้วจะเดินไปตามสิ่งสูงสุด.

เดี๋ยวนี้ *พวกฝรั่งเขาว่ากันเองนา* ไม่ใช่เราจะไปด่าเขา เขาว่าคนในโลกปัจจุบันนี้ มันเป็น economic animal คือ *เป็นสัตว์เศรษฐกิจ* เป็น animal นะ ไม่ใช่มนุษย์

นี่ economic animal มันเป็นสัตว์เศรษฐกิจ มันหลงเศรษฐกิจ *บูชาเศรษฐกิจเป็นพระเจ้า. สัตว์อย่างนี้มันจะขอบสิ่งสูงสุดไม่ได้.*

อีกคำหนึ่งเขาว่า คนในโลกเวลานี้มันเป็น political animal *เป็นสัตว์การเมือง* ทั้งโลกมันเป็นสัตว์การเมือง มันบูชาการเมือง มันลุ่มหลงการเมืองกัน แล้ว *จะขอบสิ่งสูงสุดไม่ได้ เพราะว่าไม่ได้เป็นคนสักที* มันเป็น animal เท่านั้นเอง.

อีกคำหนึ่งเขาว่าเป็น social animal *เป็นสัตว์สังคม* แล้วแต่ว่า *สังคมมันจะเฮกันไปทางไหน มันจะฮือกันไปทางไหน,* จะบ้ากันไปทางไหน. ฉะนั้นพวกเธอเหล่านี้อย่าไปชอบแฟชั่นนัก; ถ้าไปชอบแฟชั่นบูชาแฟชั่น แล้วมันจะเป็น social animal. นี่ยกตัวอย่างสักอย่างเดียวเท่านั้น ว่าอย่าไปชอบแฟชั่นกันนัก, เป็นอิสระแก่เนื้อแก่ตัวบ้าง, อย่าให้แฟชั่นมันครอบงำนัก ทั้งวัน ๆ คอยดูแต่แค็ตตาล็อกขายกางเกงยีนนี้, ทั้งวัน ๆ มันคอยแต่นั่งดูแค็ตตาล็อกขายกางเกงยีน นี้มันบ้าแฟชั่น มันเป็นสัตว์สังคมในแง่นี้มากเกินไป.

ฉะนั้นเราอย่าเป็นสัตว์เศรษฐกิจ อย่าเป็นสัตว์การเมือง อย่าเป็นสัตว์สังคมเลย, มันจะถูกบีบบังคับ กักขังไว้ในกรอบวงที่ทรมาน; จงเป็นอิสระ มาเป็นคน แล้วก็มาเป็นมนุษย์ ตามความหมายแห่งมนุษย์ ที่ได้พบพระพุทธศาสนาให้จนได้, แล้วเราเข้าถึงยอดแห่งวิวัฒนาการ แห่งความคิดของมนุษย์ ที่เกี่ยวกับสิ่งสูงสุด.

ฉะนั้นขอให้ทั้งความปรารถนาดีว่า เธอทุก ๆ คนนี้ คงจะมีความเข้าใจถูกต้อง มีความกล้าหาญ มีความเข้มแข็งพอ ที่จะดำเนินตนให้ไปในทางแห่งความถูกต้อง เพื่อลุถึงสิ่งสูงสุด ที่มนุษย์ควรจะได้รับ คือธรรมะอันสูงสุด เป็นบรมธรรม,

ที่ท่านกล่าวว่า *นิพฺพานํ ปรมํ วทนฺติ พุทฺธา* —*ผู้รู้ทั้งหลายกล่าวพระนิพพานว่าเป็นบรม-ธรรม* คือยอดสุดของสิ่งทั้งปวง. นั่นแหละคือสิ่งสูงสุด, ขออย่าให้มันผิดหวังเลย.

อาตมารู้สึกว่าการบรรยายในวันนี้ ก็พอสมควรแก่เวลาแล้ว ขอให้ท่านทั้งหลายทุกคน จงสนใจกับสิ่งสูงสุด ในฐานะที่เราอยู่ในยอดของวิวัฒนาการ ที่ก้าวมาเพื่อถึงสิ่งสูงสุด จงทุก ๆ คนเถิด.

ขอยุติการบรรยายในวันนี้ไว้เพียงเท่านี้. ให้โอกาสพระคุณเจ้าท่านสวดบทพระธรรม ที่จะส่งเสริมกำลังใจ ในการเดินไปหาสิ่งสูงสุดโดยสมควรแก่เวลาอีกต่อไป.



ปัญหาเกี่ยวกับปาณาติบาตระหว่างศาสนา.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคมาฆบูชา เป็นครั้งที่ ๖ ในวันนี้ อาตมาก็ยังคงกล่าวไปตามหัวข้อเดิมที่กำหนดไว้ คือ *ใจความแห่งคริสตธรรมเท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ,* และเฉพาะในวันนี้ จะกล่าวโดยหัวข้อย่อยว่า **ปัญหาเกี่ยวกับปาณาติบาตในระหว่างศาสนา.**

ทำความเข้าใจกันระหว่างศาสนา.

ความมุ่งหมายส่วนใหญ่ ก็เพื่อจะทำความเข้าใจกันระหว่างศาสนา. คนเราล้วนแต่มีศาสนาเป็นเครื่องยึดถือ เป็นเครื่องเทิดทูน และมักจะถือเอาศาสนานี้เป็นหลัก

สำหรับวัดมนุษย์พวกอื่น หรือสังคมอื่น ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกัน ว่าจะควรคบค้ากันหรือไม่? ก็จะอาศัยศาสนาเป็นหลัก. **ศาสนามีอยู่มากศาสนาในโลกนี้ ถ้าทำความเข้าใจกันไม่ได้ มันก็เป็นผลร้ายแก่โลกนั้นเอง.**

เมื่อมองดูในส่วนที่กว้างๆ ก็เห็นว่า *แต่ละประเทศ ก็มีศาสนาต่างกัน* เป็นประเทศๆ ไป, คือประเทศหนึ่งๆ จักยกเอาศาสนาใดศาสนาหนึ่ง เป็นศาสนาประจำชาติ; นี้หลายๆ ประเทศก็มีศาสนาต่างกัน. ถ้าทำความเข้าใจกันไม่ได้ อย่างน้อยที่สุดก็จะรังเกียจกัน, ที่เป็นอย่างมากถึงกับจะลบหลู่ดูถูกกัน, แล้วก็เบียดเบียนกัน, หรือหวังที่จะให้เขาเปลี่ยนมาถือศาสนาของตน อย่างนี้ก็มี.

แม้ในประเทศเดียวกัน เช่นในประเทศไทยเรา ก็มีมหาชนที่ถือศาสนาต่างกัน; **ถ้าเห็นว่าศาสนาเป็นของขัดแย้งกัน มันก็สามัคคีกันไม่ได้** ก็เสียหายแก่ประเทศชาติ. ถ้ามองเห็นว่า แต่ละศาสนาไปด้วยกันได้ กลมกลืนกันได้ ก็ไม่มีอุปสรรคอันนี้, ก็จะร่วมมือกัน สามัคคีกัน; อย่างน้อยที่สุดในประเทศไทยเรา ก็ยังมีผู้ที่ถือพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ และก็ที่ถือคริสต์ และถืออิสลาม และมีศาสนาอื่นๆ อีก. **ถ้ามีสิ่งที่ทำให้เกิดการขัดขวางกัน มันก็ไม่สนิทสนมกัน เราจึงควรทำความเข้าใจกัน ในระหว่างศาสนา ว่าไม่ต้องมีอะไรที่จะมารังเกียจกัน.**

ทีนี้แม้ในบ้านเรือน *ในครอบครัว ก็ยังมีปัญหา* เกี่ยวกับเรื่องนี้ เพราะว่าบางทีสามีกับภรรยานั้นถือศาสนาต่างกัน, มีความจำเป็นอย่างอื่น, มีเหตุผลอย่างอื่น ที่บังคับให้คนต่างศาสนาแต่งงานกัน, และศาสนาก็ไม่ได้ห้ามในเรื่องนี้. แต่เมื่อแต่งงานแล้ว จะกลมเกลียวกันได้อย่างไร ในระหว่างสามีภรรยาที่ถือศาสนาต่างกัน. นี่เราจึง **หวังที่จะมีการทำความเข้าใจกัน ในระหว่างศาสนา.**



การบรรยายชุดนี้ ก็มีความมุ่งหมายส่วนใหญ่ในข้อนี้ แต่อ้างเอาศาสนาคริสเตียนเป็นหลัก จึงให้หัวข้อไว้ว่า **"ใจความแห่งคริสตธรรม เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ".**

ในการบรรยาย ***ครั้งที่แล้ว ๆ มา*** ก็ได้ยก ***เอาเรื่องของพระเจ้าเป็นหลัก*** สำหรับการบรรยาย; เพราะว่าศาสนาบางศาสนา ถือว่าไม่มีพระเจ้า, บางศาสนาก็ถือว่ามีพระเจ้า. พวกที่ถือว่ามีพระเจ้าก็หาว่า พวกที่ไม่มีพระเจ้านั้นไม่ใช่ศาสนา, และไม่มีศาสนาเลย. นี้มันเป็นคำกล่าวที่เหยียดหยามมาก หรือประณามกันมาก. ทีนี้พวกที่ไม่มีพระเจ้า ก็จะย้อนกลับไปว่า พวกที่มีพระเจ้านั้นมันคนโง่, ทำไมจะต้องมีพระเจ้าคอยควบคุมเราอย่างนี้. **ต่างฝ่ายต่างก็ชักกันว่าโง่** แล้วมันก็เลย **ทะเลาะวิวาทกัน, ไม่เป็นผลดีแก่การที่จะอยู่ร่วมกัน.**

แต่เรื่องที่ **เกี่ยวกับพระเจ้า** นั้น ก็ได้บรรยายมาหลายครั้งแล้ว **พอจะทำความเข้าใจกันได้** คือว่าใครอยากจะมีพระเจ้าอย่างเป็นบุคคล ก็ยอมให้ได้, ใครจะไม่มีพระเจ้าอย่างบุคคล แต่ก็มีพระเจ้าชนิดที่เป็นธรรม คือเป็นกฎของธรรมชาติ อย่างนี้ก็ต้องยอมให้ได้. เป็นอันว่า **ต่างฝ่ายต่างก็มีสิ่งสูงสุด ที่จะต้องเคารพบูชา เชื่อฟัง** ปฏิบัติตาม, อย่าให้เกิดอะไรขึ้นมาเป็นเรื่องเสียหายแก่มนุษย์, ให้เป็นว่า **มีพระเจ้าด้วยกัน คือมีสิ่งสูงสุดด้วยกัน** จะเป็นบุคคลหรือมิใช่บุคคลนั้นมันอีกเรื่องหนึ่ง.

แต่ถึงอย่างไรก็ดี พวกที่กล่าวเป็นบุคคล ก็กล่าวลักษณะของบุคคลนั้นตรงกันได้ กับลักษณะของพระเจ้าที่เป็นกฎของธรรมชาติ; เช่นว่าเป็นผู้สร้างโลกนี้, พวกมีพระเจ้าอย่างคน ก็ว่าพระเจ้านั้นสร้าง, พวกที่ไม่มีพระเจ้าก็ว่า กฎของธรรมชาตินี้มันสร้างโลกนี้. เป็นอัน **ยอมรับตรงกันว่า มีผู้สร้างโลกนี้** ก็เลยไม่ต้องทะเลาะถึงกับจะโกรธเคืองกัน, โดยยอมรับว่า มีสิ่งที่สูงสุด หรือกล่าวไว้อย่างน่าอัศจรรย์ที่สุด คือมี

พระเจ้าผู้สร้างโลก, เพียงแต่เราเรียกชื่อไม่เหมือนกัน. พวกโน้นเรียกว่าพระเจ้าผู้สร้างโลก, ฝ่ายนี้ก็เรียกว่ากฎของธรรมชาติผู้สร้างโลก. กฎของธรรมชาติมีอำนาจเหมือนกันกับอำนาจของพระเจ้าของฝ่ายโน้น ที่เขาถือว่ามีพระเจ้าอย่างบุคคล.

เรื่องการควบคุมโลก ก็เหมือนกันอีก; มันก็มีสิ่งที่ควบคุมโลก โลกจึงเป็นไปตามระเบียบ ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาว ฝนฟ้าอากาศทั้งหลาย มันก็เป็นไปตามระเบียบที่ว่าจะว่าพระเจ้ากำหนด หรือว่ากฎของธรรมชาติกำหนด มันก็ได้ทั้งนั้น.

และที่สำคัญที่สุดก็คือว่า เป็นสิ่งที่ต้องเชื่อฟัง จะเป็นพระเจ้าอย่างบุคคล ผู้ถือพระเจ้าก็ต้องเชื่อฟังทำตามคำสั่ง ที่ถือกันว่าพระเจ้าได้สั่ง หรือได้ต้องการอย่างไร. ทีนี้พวกที่ไม่มีพระเจ้าอย่างคน แต่มีพระเจ้าเป็นกฎของธรรมชาติ เขาก็ต้องค้นหาให้พบว่า กฎธรรมชาติต้องการให้มนุษย์ประพฤติกระทำกันอย่างไร จึงจะอยู่กันเป็นผาสุก, เรียกว่ากฎของธรรมชาติบังคับให้มนุษย์ ประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง สำหรับจะอยู่กันเป็นผาสุก. เราก็เลยมีพระเจ้าด้วยกันทั้งนั้น แต่ว่าเรียกชื่อต่างกัน ดังที่ยกตัวอย่างมาให้เห็นนี้. ฉะนั้นเราไม่ต้องมัวมาทะเลาะกัน เรื่องว่ามีพระเจ้าหรือไม่มีพระเจ้า, โดยที่ยอมรับว่า มันมีสิ่งๆ หนึ่ง ซึ่งทำหน้าที่อย่างพระเจ้า.

นี้พวกที่จะไม่มีพระเจ้าเอาเสียเลยนั้น เป็นไปไม่ได้, มีไม่ได้ แม้จะเป็นอันธพาลอย่างไร ก็ยังมีพระเจ้า คือยังมีสิ่งสูงสุด ที่เขาจะต้องประพฤติปฏิบัติตาม. พระเจ้าของคนพวกนี้ ก็คือกิเลสของเขานั่นเอง. เขามีกิเลสเป็นพระเจ้าหรือว่าเขามีความอยากความต้องการเป็นพระเจ้า, ในที่สุดมันก็มาหยุดอยู่ที่เงิน ซึ่งเขาถือว่าจะช่วยให้สำเร็จประโยชน์ทุกอย่าง ตามที่เขาต้องการ. ฉะนั้น เขาจึงถือพระเจ้าเงิน, ***ถือเงินเป็นพระเจ้า*** กันอยู่จำพวกหนึ่ง นี้ก็มีอยู่มาก.

จะถือพระเจ้าเงิน หรือถือพระเจ้าจริง มันก็มีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติให้โลกนี้มีความสงบสุขด้วยกันทั้งนั้น; เพราะฉะนั้นมาพูดจาหารือกันให้เป็นที่เข้าใจกันเสียดีกว่า. อย่าได้แหวกแนวทำไป ในลักษณะที่ผู้อื่นเขาทนไม่ได้, ผู้อื่นหรือสังคมนั้นก็จะจับตัวมาทำโทษทรมาน.

ตามความรู้สึกของสิ่งที่มีชีวิตแล้ว จะมีพระเจ้ากันทั้งนั้น คือต้องการมีสิ่งสูงสุดสำหรับจะคุ้มครอง; นี่ขอให้เอาความหมายนี้ให้ดี. พระเจ้านั้นคือสิ่งสูงสุดที่จะคุ้มครองเราให้ปลอดภัย, จะเป็นพระเจ้าชนิดไหน : แม้แต่สุนัขมันก็มีพระเจ้า, สุนัขของเราเช่นมานอนอยู่ข้างธรรมาสน์นี้ เพื่อให้เกิดการคุ้มครอง.

ที่สุนัขรักเจ้าของนั้น ความหมายอันแท้จริงมัน ต้องการความคุ้มครอง, สุนัขต้องการความคุ้มครองจากเจ้าของ เพราะฉะนั้นจึงรักเจ้าของและจะอยู่ใกล้เจ้าของ, พยายามจะอยู่ใกล้เจ้าของให้มากที่สุด จนเราพูดกันไปอีกทางหนึ่งว่า มันกตัญญูกตเวที; แต่อาตมาสังเกตมาตลอดเวลา รู้สึกว่า ไม่เป็นเช่นนั้น. สุนัขรักเจ้าของ ติดตามเจ้าของเพื่อให้อยู่ในความคุ้มครองของเจ้าของตลอดเวลา แต่มันมีความหมายแยกออกไปอีกทางหนึ่งว่า ถ้าใครมาทำอันตรายเจ้าของ มันสู้ มันออกหน้ารับ, บางทีมันจะสู้ด้วยชีวิตก็ได้. ข้อนี้จะจัดเป็นกตัญญูกตเวทีของสุนัขที่คอยติดตามต้อย ๆ, คอยอยู่ใกล้ ๆ เรื่อย ๆ นี้ มันต้องการการคุ้มครอง. ใครมีสุนัขก็ไปศึกษาดูใหม่, ดูให้ดีเถอะว่า สุนัขต้องการความคุ้มครอง เหมือนกับให้เราเป็นพระเจ้าของมัน เป็นผู้คุ้มครองเพื่อความปลอดภัย.

นี่ชวนให้เห็นว่า บรรดาสัตว์ชนิดไหนระดับไหน ที่มันมีความรู้สึกแล้วคือกลัวตายเป็นแล้ว มันก็ต้องการความคุ้มครอง; เมื่อสิ่งใดจะเป็นเครื่องคุ้มครองได้ อันนั้นแหละก็เป็นพระเจ้าของสัตว์ตัวนั้น. แม้จะเป็นสัตว์เล็ก ๆ โง่ ๆ เขลา ๆ อย่างไร มันก็ต้องการสิ่งที่คุ้มครอง พออะไรแสดงเป็นลักษณะคุ้มครอง มันก็รัก พอใจ

มันเอาใจใส่ผูกพันกันอยู่แต่กับสิ่งนั้น. สิ่งนั้นไม่จำเป็นจะต้องเป็นบุคคลก็ได้ แม้แต่รูหรือรังของมัน มันก็เป็นเครื่องคุ้มครอง; ฉะนั้นจึงยึดถือเป็นสิ่งสำคัญ หวงรูหวงรัง หรือว่าจะวิ่งหนีเข้ารูเข้ารัง เพื่อความปลอดภัย.

สัตว์มีสรณะ เหมือนกับที่เรามีสรณะ คือเครื่องระลึกแห่งจิตใจ ว่าเมื่อเกิดมีภัยอะไรขึ้น ก็จะวิ่งไปหาสิ่งนั้น, สิ่งนั้นก็เป็นสรณะ. เมื่อเรามีภัยเกิดขึ้น เรามีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะ, จิตใจของเราก็แล่นไปสู่พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นสรณะ. สัตว์ที่มันทำอย่างนั้นไม่ได้ มันก็มีรูมีรังเป็นสรณะของมัน, มันก็นึกถึงรัง บินไปหารัง—วิ่งไปหารูอะไรต่าง ๆ เพื่อความปลอดภัย.

นี่กำเนิดของพระเจ้า มันอยู่ที่สิ่งมีชีวิตต้องการสิ่งคุ้มครอง ความคิดนี้มันวิวัฒนาการขึ้นมา ตามวิวัฒนาการของสัตว์ของมนุษย์ มันจึงนึกได้ไกลออกไป, ไกลออกไป จนถึงกับมีพระเจ้าเป็นเครื่องคุ้มครอง. ฉะนั้นเรา อย่ามาโง่ อยู่เลย ที่รังเกียจว่ามีพระเจ้าไม่มีพระเจ้า, เราไม่มีพระเจ้า เขามีพระเจ้า. ที่จริงชีวิตทุกชีวิตมันจะต้องมีพระเจ้า ตามความรู้สึกอันแท้จริง, ที่เขาจะถือได้สูงต่ำมากน้อยอย่างไรนั้น มันก็ต้องให้อภัยกัน.

ฉะนั้นเรามาทำความเข้าใจกัน ในการที่ว่ามนุษย์ก็ต้องมีความรู้สึกที่จะมีพระเจ้า, แล้วก็ขอให้ทุกคนได้มีพระเจ้าเป็นที่พอใจของตนก็แล้วกัน แม้จะเรียกชื่อต่างกัน ก็จะไม่เอามาเป็นเครื่องดูถูกดูหมิ่นรังเกียจกัน. นี่ความมุ่งหมายของการพูดจาสามสี่ครั้งที่แล้วมา ล้วนแต่เกี่ยวกับเรื่องพระเจ้า, เพื่อว่าให้เรามีพระเจ้าร่วมกันทั้ง ๆ ที่เราเรียกชื่อต่างกัน.

นี่ขอฝากไว้ให้ท่านทั้งหลายทุกคน บางคนเพิ่งจะมาฟังครั้งแรกในวันนี้ อาจจะฟังไม่รู้เรื่อง, ถ้าพูดคิดต่อไปตามลำดับ จึงต้องย้อนมาทบทวนเรื่องที่พูดมาแล้ว

แต่หนหลังบ้าง. ขอให้เห็นใจหรือให้อภัยด้วย ว่าทำไมจึงมาพูดซ้ำอีก, ที่จริงก็เป็นการพูดซ้ำแต่ใจความ ในเรื่องอันเกี่ยวกับพระเจ้า ว่ามันเป็น ปัญหาระหว่างศาสนา เรามาขจัดปัญหานี้ออกไป, อย่าให้มาเกิดเป็นสิ่งกีดขวางสำหรับความรักความสามัคคีของมนุษย์ บรรดามี ที่จะอยู่กันในโลกนี้ แล้วก็ถือศาสนาต่าง ๆ กัน.

พิจารณาความต่างกันของคำสอน.

ทีนี้ก็จะพูดถึงเรื่องถัดไปจากเรื่องพระเจ้า ก็จะพูดถึง เรื่องปาณาติบาต ที่เป็นปัญหาระหว่างศาสนา เพียงแต่อาตมาเอ่ยขึ้นมาอย่างนี้ ก็หวังว่าบางคนคงจะเข้าใจแล้ว ว่ามันเป็นปัญหาอย่างไร.

โดยใจความสั้น ๆ มันก็มีปัญหาว่า บางศาสนา บัญญัติว่า การทำลายชีวิตสัตว์เป็นบาป, แต่บางศาสนาบัญญัติว่าไม่บาป เพราะว่าสัตว์นั้นพระเจ้าสร้างมา สำหรับให้เป็นประโยชน์หรือเป็นอาหารแก่มนุษย์. คนหนึ่งว่าฆ่าสัตว์บาป, คนหนึ่งว่าฆ่าสัตว์ไม่บาป. แล้วก็เผอิญมาเป็นสามีภรรยากันแล้ว จะว่าอย่างไร, หรือแม้จะไม่ถึงกับว่ามาเป็นสามีภรรยากัน มาเป็นเพื่อนร่วมบ้านร่วมเมืองกัน มันก็คงจะรู้สึกตะขิดตะขวงที่จะคบค้ากัน.

ฝ่ายที่เห็นว่าฆ่าสัตว์บาป ก็จะดูหมิ่นฝ่ายที่ว่าฆ่าสัตว์ไม่บาป; แล้วฝ่ายที่พูดว่าฆ่าสัตว์บาปนั้น ก็พูดอย่างหลับหูหลับตากันเสียโดยมาก, ไม่ดูให้ดี ว่าอย่างไรเรียกว่าฆ่าสัตว์, อย่างไรไม่เรียกว่าฆ่าสัตว์, แม้ทำให้สัตว์ตายไม่เรียกว่าฆ่าสัตว์, ไม่เรียกว่าเจตนาฆ่าสัตว์นี้ก็ยังมี. แต่คนมักจะพูดอย่างหละหลวม, พูดอย่างเขลา ๆ จนทำให้ปฏิบัติลำบาก.

อาตมาจึงเห็นว่า บัญหาข้อนี้ควรจะนำมาวินิจฉัย ดังนั้นจึงได้ตั้งใจว่าจะพูดกันในวันนี้ ว่าปาณาติบาตในฐานะที่เป็นบัญหาระหว่างศาสนา. และการบรรยายชุดนี้ ก็มุ่งหมายจะทำความเข้าใจถึง **ใจความของศาสนาคริสเตียน เท่าที่พุทธบริษัทควรจะทราบ.** ฉะนั้น ส่วนใหญ่ก็จะพูดกันถึง ปาณาติบาต ตามที่ได้บัญญัติไว้ **ในคริสตศาสนา** และ **ในพุทธศาสนา** นั่นเอง.

โดยทั่วไปที่รู้สึกกันอยู่ เราถือว่า **พุทธบริษัท** นี้ถือว่า ฆ่าสัตว์ไม่ได้ **เป็นบาป;** แต่ฝ่าย **คริสเตียนฆ่าได้** ไม่บาป โดยเฉพาะเพื่อเป็นอาหาร เพราะพระเจ้าสร้างมาสำหรับความเป็นอย่างนั้น; แล้วเราก็มองดูหน้ากันไม่ค่อยสนิท.

ที่นี้ก็จะได้พิจารณากันถึงใจความเรื่องนี้ มันก็จะต้องพูดถึงเรื่องพระเจ้าอยู่ดี, จะต้องพูดถึง **เรื่องพระเจ้าสร้างโลก** กันอีกทีหนึ่งอยู่ดี. คัมภีร์เล่มแรกของ **คัมภีร์ของคริสเตียน** คือคัมภีร์เยเนซิส ที่เรียกว่าเรื่องการสร้างโลกของพระเจ้า เปิดหน้าแรกก็จะพบเรื่องการสร้างโลก. พระเจ้าสร้างโลกตั้งแต่ยังไม่มีโลก โดยที่ถือว่า พระเจ้ามีอยู่ก่อนสิ่งใดหมด แล้วพระเจ้าก็เลยสร้างโลกในเวลา ๖ วัน, แล้ววันที่ ๗ วันสุดท้ายนั้น ก็หยุดพักผ่อน เป็นวันศักดิ์สิทธิ์สำหรับไม่ทำอะไร.

ที่นี้ **วันที่** ๑ พระเจ้าได้ **สร้างสวรรค์และแผ่นดินโลก** พูดง่าย ๆ คือสร้างฟ้าและดิน และสิ่งหนึ่งก็คือ *The light* ที่แปลว่าแสงสว่าง. นี่คอยกำหนดดูให้ดี ๆ เพื่อความเข้าใจ ว่าวันแรกพระเจ้าสร้าง *Heaven* สวรรค์, กับ *Earth* แผ่นดิน, และ *The light* คือแสงสว่าง.

ที่นี้ **วันที่** ๒ ถัดมา พระเจ้า **สร้างที่ว่างระหว่างน้ำ,** แยกน้ำเป็นส่วน ๆ, แล้วแยกน้ำให้มีอยู่ทั้งข้างบนและข้างล่าง. **ที่ว่าง** ระหว่างนั้นพระเจ้าก็เรียกว่า *Heaven* อีก **คือสวรรค์** อีก; นี่มัน **เป็นเรื่องซ้ำ** สร้างสวรรค์ขึ้นในระหว่างน้ำ นี่วันที่ ๒.

แล้ววันที่ ๓ พระเจ้าทำให้น้ำที่มีอยู่เป็นส่วน ๆ นั้น รวมกันเป็นผืนเดียว เรียกว่า ทะเล แล้วก็สร้างให้มีที่ดอน ซึ่งก็เรียกว่า The earth หรือแผ่นดินอีก มันก็ซ้ำกับวันที่ ๑ ที่สร้างทั้งแผ่นดินและสวรรค์อยู่แล้ว, แต่ในวันที่ ๓. นี้พระเจ้าเพิ่มการสร้างของเขียว คือพฤกษชาติทั้งหลาย ที่มีเมล็ดพืช ให้มีเมล็ดพืชสำหรับสืบพันธุ์ไปตามชนิดของมัน. นี่วันที่ ๓ นี้สร้างทะเล, สร้างแผ่นดิน, สร้างพฤกษชาติให้เกิดบนแผ่นดิน.

ทีนี้พอมาถึงวันที่ ๔ พระเจ้าก็สร้าง The light อีกครั้งหนึ่งอีก, แสงสว่างชนิดที่ทำให้เป็นวันเป็นคืน คือสร้างแสงสว่างใหญ่สำหรับครองกลางวัน, สร้างแสงสว่างน้อยสำหรับครองกลางคืน, คือพระจันทร์และดวงดาวทั้งหลาย. นี่มันก็สะดุดความคิดของเราตรงที่ว่า พระเจ้าสร้างแสงสว่างมาเสียเป็นวักเป็นเวร เพิ่งมาสร้างดวงอาทิตย์แล้วดวงจันทร์ต่อวันที่ ๔. แสงสว่างนั้นสร้างมาแล้วตั้งแต่วันที่ ๑ แล้วก็มาสร้างดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ในวันที่ ๔. เด็กสมัยนี้มันก็ไม่เชื่อ หรือพวกนักวิทยาศาสตร์ทั้งหลายเขาก็ไม่เชื่อ ถ้าถือเอาตามความหมายตามตัวอักษร.

นี่คือสิ่งที่จะต้องระวัง ถ้าเรามัว ถือแต่ตามตัวอักษร มันก็เข้ากันไม่ได้ เรื่องราวมันก็เข้ากันไม่ได้ แล้วก็จะดูหมิ่นดูถูกกัน ในข้อที่ว่า สร้างแสงสว่างไว้วันที่ ๑ แล้วมาสร้างดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ในวันที่ ๔. นี่ใครมีบัญญาก็ลองคิดดูว่ามันจะเป็นไปได้อย่างไร ถ้าจะให้ข้อความเหล่านี้มันถูก ต่อไปอีกถึงวันที่ ๕.

วันที่ ๕ พระเจ้าสร้างสัตว์เดรัจฉาน, สัตว์เลื้อยคลานตามพื้นดิน, สัตว์มีปีกอยู่ในอากาศ, แล้วก็สัตว์ที่อยู่ในน้ำ คือสัตว์บก สัตว์อากาศ และสัตว์น้ำ, แล้วก็สั่งให้มันเพิ่มจำนวนทวีขึ้นไป จนกว่าจะถึงสูงสุด.



น้ำพอวันที่ ๖ พระเจ้าก็สร้างสัตว์บก ชนิดวัวควาย สัตว์เลื้อยคลานบนแผ่นดินให้ครบทุกชนิด แล้วก็สร้างมนุษย์. พระเจ้าเพิ่งสร้างมนุษย์ในวันที่ ๖ คือสร้างหลังเขาทั้งหมด พระเจ้าสร้างมนุษย์ให้มีความเหมือนกับพระเจ้าโดยรูปร่าง ข้อความมันเขียนไว้อย่างนี้. เขาจึงพูดกันว่า พระเจ้าก็มีรูปร่างอย่างเดียวกับมนุษย์ เพราะพระเจ้าสร้างมนุษย์ให้มีรูปร่างเหมือนกับท่านเอง. พระเจ้าสร้างทั้งหญิงทั้งชาย แล้วก็สร้างด้วยความมุ่งหมายว่า ให้เป็นเจ้าของปกครอง ควบคุม จัดการกับสัตว์เดรัจฉานทั้งหลายเหล่านั้น : ให้ปราบปราม ให้ควบคุม ให้ครอบครอง ให้จัดแจง กับสัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นในฐานะที่เป็นเหมือนกับสมบัติของมนุษย์ แล้วก็มีตรัสว่า ให้มีพฤกษชาติ หญ้าบอน ผลไม้เหล่านี้เป็นอาหาร.

ทีนี้ปัญหามีอย่างไร ที่พุทธบริษัทจะต้องเข้าใจ แล้วจะไม่ดูหมิ่นดูถูกเพื่อนคริสเตียนของเรา หรือเพื่อนร่วมโลกของเรา จะขอพูดถึงเรื่องที่ว่าสร้างโลกโดยส่วนใหญ่เสียก่อน คือว่าสร้างแสงสว่างกับดวงอาทิตย์ดวงจันทร์นี้เสียก่อน แล้วค่อยมาพูดเรื่องปาฏิหาริย์ทีหลัง.

ข้อที่ว่าสร้างแสงสว่างตั้งแต่วันแรก สร้างเป็นฟ้าเป็นดินเสียตั้งแต่วันแรก แล้ววันหลังก็มาพูดถึงแสงสว่างอีก, แล้วมาพูดถึงสร้างดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ในวันที่ ๔ อย่างนี้. คนธรรมดาก็ค้านว่ามันผิดแล้ว เพราะแสงสว่างมีแล้วตั้งแต่วันที่ ๑ แล้วมีได้อย่างไร ก่อนที่จะมีดวงอาทิตย์ดวงจันทร์. คนค้านนั่นแหละมันจะโง่เอง.

อาตมาพูดแทนเพื่อนคริสเตียนเลยว่า คนค้านนั่นแหละมันจะโง่เอง เพราะว่าแสงสว่างที่มีตั้งแต่วันที่ ๑ นั้น มันไม่ใช่แสงสว่างที่มาจากดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ มันมีแสงอื่นในความหมายอื่น ไม่ใช่แสงอาทิตย์แสงจันทร์. ถ้าวันที่ ๑ นั้น มีแสงสว่าง

ที่เป็นแสงดวงอาทิตย์ดวงจันทร์แล้ว ทำไมจึงต้องมาสร้างดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ในวันที่ ๔, วันที่ ๑ นั้นก็สร้างฟ้าและดินมาแล้ว ทำไมต้องมาสร้างฟ้าและดินอีก.

ในฐานะที่เราเป็นพุทธบริษัท, ศึกษามาอย่างพุทธบริษัท, เรามีความเข้าใจตามแบบวิธีของพุทธบริษัท ว่าแสงสว่าง ที่สร้างขึ้นในวันแรกนั้น มันไม่ใช่แสงแดดแสงจันทร์อะไร มันเป็นแสงแห่งอำนาจอันหนึ่ง, เป็นอำนาจแห่งการปรุงแต่งที่จะปรุงแต่งสิ่งทั้งหลายให้เป็นไป, คืออำนาจบันดาลให้สิ่งต่างๆเป็นไป หยุดอยู่ไม่ได้นี้. แต่ไปใช้คำว่าแสงสว่างเข้าเท่านั้น แล้วแสงสว่างนั้น ไม่ส่องเฉพาะโลกนี้, แสงสว่างนั้นไม่ได้ส่องเฉพาะสุริยจักรวาลนี้ เหมือนดวงอาทิตย์ดวงจันทร์.

ข้อนี้จะเข้าใจได้ ว่าแสงสว่างชนิดหนึ่ง มันส่องไปทั่วสากลจักรวาลอันไม่มีขอบเขต; อย่างนี้ดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ส่องไปไม่ได้ ดวงอาทิตย์ดวงจันทร์นั้นเป็นเหมือนของเด็กเล่น แล้วมันส่องกันอยู่ได้แต่ภายในจักรวาลนี้, สุริยจักรวาลนี้ซึ่งมีดาวไม่กี่ดวง.

ฉะนั้นก็พอยอมรับได้ ว่าวันที่ ๑ มันมีแสงแห่งอะไรไม่รู้ แต่มันเป็นแสงอันหนึ่ง ที่จะให้เกิดวิวัฒนาการ พระเจ้าได้สร้างขึ้นแล้วตั้งแต่ตอนแรก จึงจะสามารถสร้างดวงอาทิตย์ดวงจันทร์เป็นส่วนน้อย; เป็นแสงส่วนน้อยเฉพาะโลกนี้, เฉพาะแผ่นดินแผ่นสวรรค์เล็กๆนี้ อีกทีหนึ่ง. อย่าไปค้านเพื่อนคริสเตียนเลย ว่าทำไมสร้างแสงสว่างวันที่ ๑ แล้วมาสร้างดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ ซึ่งมีแสงสว่างอีกเหมือนกัน ในวันที่ ๔. นี่เพราะว่ามันคนละแสง; นั้นมันเป็นแสงที่ใหญ่เหลือเกิน จนส่องหมดทุกๆจักรวาล ไม่ใช่เฉพาะจักรวาลเล็กๆนี้ ซึ่งอาศัยแสงดวงอาทิตย์และดวงจันทร์.

ทีนี้ข้อที่ว่าวันที่ ๑ สร้าง *Heaven* คือสวรรค์และ *Earth* แผ่นดินแล้ว ทำไมวันที่ ๒ ที่ ๓ จึงมาสร้าง *Earth heaven* แผ่นดินสวรรค์กันอีก? นี่มันเป็นเรื่องลำบากยุ่ง

ยากของภาษา ที่อาตมาเคยขอร้องให้สนใจว่า มันมีภาษาธรรม ภาษาคน. บางทีเขาพูดในภาษาธรรม แต่ยืมคำในภาษาคนไปพูด คนก็เข้าใจไม่ได้. นี้คำว่า สวรรค์กับแผ่นดินที่สร้างในวันที่ ๑ นั้น มันไม่ใช่สวรรค์และแผ่นดิน ในภาษาคนตามธรรมดาที่เรารู้จักกันดี, มันเป็นเพียงสิ่งตรงกันข้าม คู่ตรงกันข้าม จากสิ่งที่เรียกว่าแสงสว่างนั้นเอง ทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่าตรงกันข้าม.

อยากจะใช้คำที่เขาใช้ในภาษาเดิม ว่า *อิมเอ็ย* หรือ *ยินยาง* แล้วแต่ภาษาไหนจะเรียก. คำนั้นเขาแปลว่าฟ้ากับดิน ตามภาษาอาซ้มก็ต้องแปลว่าฟ้ากับดิน; แต่ถ้าภาษาผู้รู้ผู้ที่เป็นนักปราชญ์ มันต้องเล็งถึงสิ่งที่ตรงกันข้าม, แล้วก็ยังไม่รู้จะเรียกว่าอะไรดี, เดี๋ยวนี้เท่าที่เรารู้จัก *สิ่งตรงกันข้าม* ก็เช่นว่า *ฟ้ากับดิน หญิงกับชาย ได้เสีย แพ้ชนะ บนล่าง สูงต่ำ* อะไร, ล้วนแต่เป็นคู่ตรงกันข้าม. ขอให้ถือเอาความหมายของคำว่าคู่ตรงกันข้าม ซึ่งมีศัพย์ต่างกันคนละอย่าง. ถ้ามันมาใกล้กันเข้าเมื่อไร มันจะเกิดกำลังงาน เกิดอำนาจขึ้นมาทันที เหมือนที่เรียกกันว่า positive กับ negative สมัยนี้, ถ้ามันมาใกล้กันเมื่อไรสัมพันธ์กันเมื่อไร ก็จะเกิด energy คือกำลังงาน ขึ้นมาทันที.

คู่ตรงกันข้ามอย่างนี้แหละ มันเป็นธรรมะชนิดที่ไม่มีชื่อเรียก ไม่รู้จะเรียกว่าอะไรดี ก็เรียกว่าดินและฟ้าไว้ที่ก่อน; แต่ถือว่าเป็นคู่ตรงกันข้าม สำหรับจะทำให้เกิดสิ่งต่างๆต่อไป. ฉะนั้น ที่แรกมันก็ไม่มีอะไร ต่อมามันก็มีสิ่งที่เป็นคู่ตรงกันข้าม สำหรับมาถึงกันเข้าแล้วจะเกิดอำนาจ เกิดกำลัง สำหรับวิวัฒนาการต่อๆกันไปไม่มีที่สิ้นสุด.

ฉะนั้นคำว่าสวรรค์และแผ่นดิน ที่พระเจ้าสร้างในวันแรกนั้น ไม่ใช่สวรรค์และแผ่นดิน ตามความหมายของคนธรรมดา หรือตามความหมายของสิ่งที่สร้างในวันต่อมา ซึ่งมันเป็นสวรรค์และเป็นแผ่นดินตามธรรมดา. ที่พระเจ้าสร้าง สิ่งที่เรียกว่าฟ้าและดิน ในวันแรกนั้น เป็นเพียงสิ่งที่จะเรียกในภาษาเดิมว่าอิมเอ็ย นั่นเอง.

อิมเอี๊ยงยังไปไกลถึงกับว่า มีกับไม่มี. ก่อนนี้มันมีสภาพอันหนึ่ง ซึ่งเราไม่อาจจะเรียกว่ามีหรือไม่มี, ต่อมามันจึงมีสภาพที่เรียกว่า มีกับไม่มี ที่ตรงกันข้าม. ก่อนแต่จะมีภาวะเรียกว่ามีหรือไม่มีนั้น มันมีภาวะอะไร ใครสามารถจะเรียกชื่อได้ ก็จนบัญญา. แต่เขาก็มีชื่อเรียก เอามาพูดมันก็ไม่รู้จักจบ มันเป็นความไม่มีอะไรก็ได้ แต่มันไม่ใช่ความไม่มีอะไรอย่างที่เรารู้จักกันทีหลัง. จากสิ่งนั้นแหละ มันทำให้เกิดความมีกับความไม่มี ขึ้นมาตอนหลังเช่นมีเงินหรือไม่มีเงินนี้.

ที่แรกนั้นมันมีอะไรอยู่ก็ไม่รู้ ซึ่งเราไม่มีคำจะเรียก อยากจะถือว่า *ในคัมภีร์ไบเบิล* นี้เรียกว่า *The light* นั่นเอง คือ **กำลังแห่งวิวัฒนาการ** นั่นเอง มันมีอยู่ก่อน, แล้วสิ่งนี้มีแล้ว มันก็ **ทำให้เกิดสิ่งที่มาเรียกกันทีหลังว่าความมีกับความไม่มี** ของวัตถุที่เกิดขึ้นตามอำนาจแห่งการปรุงแต่ง ของอำนาจนั้น ๆ.

ก็เป็นอันว่า **คำพูดในคัมภีร์ไบเบิลนี้ มีความหมาย มีเหตุผล ไม่ได้ขัดกัน** อยู่ในตัว อย่างที่คนอ่านลวก ๆ ตามตัวหนังสือแล้วว่า นี้มันขัดกันอยู่ในตัว. อย่างที่คนอ่านลวก ๆ ตามตัวหนังสือแล้วว่านี้มันขัดกันอยู่ในตัว, สร้าง *The light* แสงสว่างแล้วเพิ่งสร้างดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ในวันที่ ๔ นี้ มัน **ไม่ขัดกัน เพราะมันคนละ** *light* **คนละแสง.**

แล้วที่ว่าสร้างสวรรค์พ้นดิน ในวันที่ ๑ แล้ว ยังมาสร้างในวันที่ ๒ และวันที่ ๓ มาจัดระเบียบกันอีกในวันหลัง ๆ นี้มันก็ไม่ขัดกัน. เพราะว่าสวรรค์และแผ่นดินในวันหลัง ๆ นี้ มันเป็นสวรรค์แผ่นดินธรรมดา ๆ นี้เอง คือเป็นผลของคำว่าสวรรค์และแผ่นดินในความหมายที่ ๑ แห่งวันแรกนั้นเป็นเพียงเรื่องฟ้าและดิน, ฟ้าและดินเป็นเพียงคู่ตรงกันข้าม คือ ๒ สิ่ง ซึ่งมีศักยะหรือมีอำนาจต่างกัน เป็นฝ่ายบวกกับเป็นฝ่ายลบ.

ความเป็นบวกและความเป็นลบได้เกิดขึ้นแล้ว, ถ้ามันมาสัมพันธ์กัน มันก็จะเกิดสิ่งใหม่. ฉะนั้นความเป็นบวกหรือความเป็นลบ หรือเป็นอิมเอ็ยงนั้น มันได้เกิดขึ้นแล้วตั้งแต่วันที่ ๑, เรียกว่าพระเจ้าได้สร้างแล้วตั้งแต่วันที่ ๑, ฉะนั้นต่อมาจะมีสวรรค์หรือมีแผ่นดินอย่างธรรมดาๆ นี้มันก็ได้ซี, แล้ว ข้อความนี้ก็ไม่ได้ขัดแย้งกัน ไม่ใช่พูดอย่างป้ำๆ เป๋อๆ อะไร. นี่แหละคือข้อที่จะต้องทำความเข้าใจ เพื่อไม่รังเกียจเพื่อนคริสเตียน ที่เขาถือพระคัมภีร์ไบเบิลเป็นหลัก.

มีประหลาดอยู่ที่ว่า มีที่ว่างที่แยกน้ำ ให้ที่ว่างออกไปเสียจากน้ำที่อยู่บนที่ว่าง หมายความว่าที่ว่างนั้นมีน้ำทั้งข้างบนและข้างล่าง. ที่ว่างนั้น ตรงกลางนั้น ท่านทำให้มันเป็นสวรรค์ขึ้นมา นี่หมายความว่าสวรรค์นั้นมีน้ำทั้งข้างบนและข้างล่าง มีความหมายที่ดีอยู่, คล้ายๆ กับมันจะเป็นไปในทางเย็น มีน้ำทั้งข้างบนและข้างล่าง.

ที่นี้เกิดน้ำผืนใหญ่เรียกว่าทะเล แล้วพระเจ้าก็สร้างที่ดอนขึ้นในทะเล บนที่ดอนนั้นก็สร้างให้เกิดพฤกษชาติ ของเขียวในวันที่ ๓, แล้ววันที่ ๔ จึงสร้างดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ นี่มันก็คงจะพังยากสำหรับคนสมัยนี้ที่เชื่อว่าของเขียวต้องอาศัยแสงแดด.

ที่นี้ท่านสร้างของเขียวได้ ตั้งแต่ก่อนสร้างแสงแดด มันก็แปลกอยู่. ฉะนั้นของเขียวนี้มันจะหมายถึงอะไรก็ตามใจ แต่มันต้องมีอยู่ได้ก่อนที่จะมีแสงแดด; ฉะนั้นจึงไม่ใช่ของเขียวธรรมดาสามัญ มันจะเป็นพืชแห่งของเขียวเท่านั้น เป็นพืชแห่งสิ่งที่จะเป็นของเขียวในเวลาต่อมาเท่านั้น, แล้วต่อมาเมื่อสร้างดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ขึ้นมาแล้ว มันจึงมีของเขียวธรรมดาที่มันต้องอาศัยแสงแดดเกิดขึ้น.

ที่นี้เมื่อสร้างพฤกษชาติแล้ว ก็สร้างสัตว์ และให้พืชนี้เป็นอาหารของสัตว์, แล้วก็ทวีมากขึ้นทั้งพืชและสัตว์, แล้วก็สร้างคนให้เป็นเจ้าของพืชและสัตว์; มี

ประโยคกล่าวไว้ประโยคหนึ่งว่า "ให้คนเพิ่มจำนวนขึ้นมา ปราบปรามและครอบครองสัตว์ ทั้งหลายเหล่านั้น" คือเป็นเจ้าของสัตว์เหล่านั้น. เพราะฉะนั้นทางฝ่ายคริสเตียนจึงถือว่า การฆ่าสัตว์เหล่านั้นไม่บาป เพราะพระเจ้าทรงอนุญาตมอบหมายไว้ ให้เป็นทรัพย์สมบัติของมนุษย์, ให้มนุษย์ควบคุม จัดการควบคุม ปรับปรุงได้ตามพอใจ, ฉะนั้นตามหลักของศาสนาคริสเตียนจึงถือว่า ฆ่าสัตว์กินเป็นอาหารหรือด้วยเหตุอะไรก็ตาม ไม่บาป, ผิดกับศาสนาอื่นบางศาสนา แม้เช่นศาสนาพุทธเป็นต้น.

แล้วก็มีอยู่ประโยคหนึ่งที่ว่า "ได้ให้หญ้าบอนพฤกษชาติที่ทรงผลเป็นอาหาร" นี่ ไม่ได้ใช้คำนี้แพร่ออกไปถึงสัตว์, ไม่ได้มุ่งหมายว่าจะให้ใช้สัตว์เป็นอาหาร. สำหรับสัตว์นั้นทรงอนุญาตเพียงให้ปราบปราม ให้ครอบครอง ให้จัดการได้ตามพอใจนั่นเอง เป็นการตีความกันทีหลัง ก็ว่า ฆ่าสัตว์กินเป็นอาหาร, ให้ถือว่าสัตว์เป็นอาหารก็ถือว่า ไม่บาป ฉะนั้น คริสตศาสนิกชนจึงถือว่า ฆ่าสัตว์ฆ่าปลา ฆ่าอะไรก็ตาม เพื่อเอาใช้ประโยชน์หรือเป็นอาหารนี่มันไม่บาป. ทีนี้เรา พุทธบริษัทถือว่าบาป; แล้วเราจะเป็นเพื่อนกันได้อย่างไร, เราจะอยู่ร่วมโลกกันได้อย่างไร โดยไม่ขัดขวางกัน. นี่คือเรื่องที่เป็นปัญหา ที่ต้องปรับปรุงความเข้าใจซึ่งกันและกัน.

วิจัยผลเรื่องกินเนื้อ ไม่กินเนื้อ.

ในตอนนี้ อยากจะพูดถึงเรื่องอาหารกัน เสียให้สิ้นกระแสความไปเสียสักเรื่องหนึ่งก่อน. คนที่ถือว่าฆ่าสัตว์ไม่บาป ก็กินเนื้อสัตว์; ทีนี้คนที่ถือว่ากินเนื้อสัตว์บาป มันก็ไม่กินเนื้อสัตว์, มันก็ต้องกินพืช เช่นกินเมล็ดข้าวและผักและผลไม้ที่เรียกว่าพวก *vegetarian* มังสวิรัติ ไม่กินเนื้อสัตว์แต่กินพืช.

เมื่อวานนี้ มีอาคันตุกะของเรามาที่นี่คนหนึ่ง เขาบอกว่า เขาเป็น *fruitarian* กินแต่ผลไม้. ถ้ากินผักก็บาป เพราะมันต้องฆ่าผัก, กินข้าวก็บาป เพราะว่าต้องทำลายชีวิตในเมล็ดข้าวทุกๆเม็ด. การกินข้าวนี้บาป; เพราะว่าในเมล็ดข้าวเม็ดหนึ่งๆ มันมีชีวิต ฉะนั้นฉันไม่กิน. เรื่องไม่กินผัก, **กินผักบาปนี้มีมาแต่ครั้งพุทธกาล.** ฝ่ายศาสนาไชนะ เขาถือว่า **ผักก็ยังมีชีวิต** เขาไม่กินผักที่ไปทำลายด้วยตนเอง, คือศาสนาไชนะนิครนถ์ คู่แข่งขันกับพระพุทธเจ้านี้เขาไม่กินผัก ที่ไปเก็บมาเอง เว้นไว้แต่อาหารที่ชาวบ้านเขาปรุงอยู่ตามธรรมชาติ.

นี้หนักขึ้นไปกว่านั้นอีก ว่ากินผักก็บาป, ข้าวสาร **เมล็ดพืชต่างๆ กินเข้าไปแล้วก็บาป;** เพราะฉะนั้นฉันกินแต่ผลไม้, กินแต่เนื้อของผลไม้. เมล็ดของผลไม้นั้นไปแตะต้องไม่ได้ ก็บาปเหมือนกัน คือไปทำลายเมล็ดผลไม้ก็บาปเหมือนกัน. ฉะนั้นต้องระมัดระวังกินแต่เนื้อผลไม้ แล้วเอาเมล็ดผลไม้นั้นไปวางไปทิ้งในที่ควร, ก็เลยกินแต่เนื้อผลไม้. หนักขึ้นไปอีกอย่างนี้ เรื่องอาหาร.

แต่ว่าข้อนี้ก็ไปตรงกันกับเรื่องโบรมโบราณ พวกฤษีในป่าตั้งแต่ดึกดำบรรพ์มาในอินเดีย เขาก็กินผลไม้ โดยเหตุที่เขาถือศีลว่า **จะ ปรุงอาหารด้วยไฟไม่ได้.** ฉะนั้นเขาจึงไม่อาจจะกินข้าวได้ เพราะข้าวมันต้องหุงด้วยไฟ. เขาไม่กินข้าว, กินไม่ได้เพราะข้าวต้องหุงด้วยไฟ. ฉะนั้นเขาก็กินผลไม้เหมือนกัน, แล้วก็ไม่ทำอันตรายเมล็ดผลไม้เหล่านั้น ไปเก็บผลไม้มาไว้มากๆ แล้วกินไปตลอดวันตลอดคืนตามที่มันหิว. นี่ไม่แปลก มีมาแล้วตั้งแต่ก่อนครั้งพุทธกาลนานไกล. แต่ภิกษุจะทำอย่างนั้นไม่ได้ อาตมาลองดูแล้วมันเกือบตาย ๒—๓ วัน ก็ทนไม่ได้ เพราะมันหิวจะขาดใจในตอนกลางคืน มันกินกลางคืนไม่ได้ แล้วมันหิว. พระเราจะถือว่า กินผลไม้เป็นอาหารนี้มันทำไม่ได้ มันหิวตอนกลางคืน. เว้นแต่เขาจะเป็นฤษี กินเมื่อไรก็ได้.



นี่กินเนื้อผลไม้, นี้ก็ยังมีคนในโลกอย่างคนที่เป็นอาคันตุกะมาเมื่อวานนี้, เขาเป็นพวกนี้. เขาซื้อผลไม้ที่ไหนก็ได้ไม่ลำบากยากเย็นเลย, แล้วก็มากินแต่เนื้อเมล็ดเขาก็ทิ้งในที่ควร เขาไม่ลำบาก, เขาสะดวกยิ่งกว่าเราเสียอีก. คิดดูให้ดี.

นี่เรื่องอาหาร ตั้งแต่กินเนื้อ แล้วก็ไม่กินเนื้อ, แต่กินข้าวกินผัก, แล้วก็ไม่กินข้าวไม่กินผัก, กินแต่เยื่อผลไม้ด้วยความระมัดระวัง, ทิ้งเมล็ดให้ดี นี่เรื่องอาหารมันเป็นอย่างนี้.

เรื่องฆ่าสัตว์ไม่บาป.

ที่นี้ หลักพุทธศาสนา ของเรา ก็มีอยู่ว่า จะต้องไม่ทำบาป ที่เกี่ยวกับอาหาร, ต้องไม่ทำบาปให้เกิดขึ้นเกี่ยวกับอาหาร, แล้วก็ไปดูเอาเอง ว่าอย่าทำให้บาปมันเกิดขึ้นเกี่ยวกับอาหาร. ฉะนั้นเราจึงไม่ฆ่าสัตว์กินเป็นอาหาร หรือว่าไม่ทำอะไรที่จะเป็นบาปอันเกี่ยวกับอาหาร ก็เป็นอันว่า คนมันต้องกินอาหาร.

ทีนี้ศาสนา บางศาสนา เช่นศาสนาคริสเตียน หรือเครือเดียวกันนี้ เขาถือว่าปลาหรือสัตว์นี้ พระเจ้ามอบให้เป็นสมบัติเป็นกรรมสิทธิ์ให้เป็นอาหาร, เพราะฉะนั้น เขาจึงกินเนื้อสัตว์และฆ่าสัตว์โดยไม่มีบาป. ฉะนั้น บาทหลวงที่เป็นพระแท้ ๆ ก็จับปืนยิงนกได้.

อาตมาอ่านประวัติของอนาคาริกธรรมปาละ ที่เล่าถึงเรื่องของตัวเองเมื่อยังหนุ่ม ๆ ที่เกิดความรู้สึกสะดุดใจเรื่องเกี่ยวกับศาสนานั้น ก็เพราะว่าได้เห็นบาทหลวงคริสตังในลังกายกปืนขึ้นยิงนกมากินเป็นอาหาร, ในประเทศลังกาเดี๋ยวนี้. แต่หมายถึง

เรื่องสมัยที่หลายสิบปีมาแล้ว เขาจึงสลดสังเวชเกี่ยวกับศาสนา ว่ามันจะต้องทำความเข้าใจกันสักทีหนึ่งแล้วเรื่องนี้. ธรรมปาละจึงได้หันมาหาศาสนา แล้วก็ได้ปฏิญญาตัวเป็นผู้ไม่กินเนื้อสัตว์, อนาคาริกธรรมปาละจึงเป็นคนไม่กินเนื้อสัตว์จนกระทั่งตาย อุทิศชีวิตทั้งหมดเพื่อกอบกู้ศาสนา, เรียกว่าพุทธศาสนาในอินเดียฟื้นตัวขึ้นมา จนกระทั่งมาอยู่ในกำมือของชาวพุทธ เพราะบุคคลคนนี้ **อนาคาริกธรรมปาละควรจะรู้จักเขาไว้บ้าง.**

ต่อมาก็ **เกิดการต่อสู้หรือวิวาทกันเป็นการใหญ่ ระหว่างคริสตังกับพุทธบริษัทในลังกา,** ยังยืดเยื้อกันมาจนถึงทุกวันนี้ พูดกันไม่ได้ คือไม่ยอมกัน. ฝ่ายพุทธชาวลังกา ก็ไม่ยอมรับมติใด ๆ ของฝ่ายคริสเตียน; อย่างจะพูดผ่อนผันว่า พระเจ้าเป็นอย่างโน้นพระเจ้าเป็นอย่างนี้ เหมือนที่อาตมาพูดนี้ เขาก็ไม่ยอมรับ, แล้วพวกลังกาหลายคน เขาก็ด่าอาตมาอยู่ตลอดเวลา ที่ว่าไปอธิบายอย่างนี้มันเป็นการให้เกียรติให้ความถูกต้องแก่ศาสนาคริสต์, แล้วก็คล้าย ๆ กับว่า ขบถต่อศาสนาพุทธ, เขาด่าอาตมาอย่างนี้อยู่ตลอดเวลา. นี่โยมทั้งหลายจะว่าอย่างนี้ด้วยก็ตามใจ, จะช่วยกันด่าอาตมาด้วยก็ได้.

แต่อาตมายังพูดอยู่อย่างนี้ ว่า **เราอย่าไปรังเกียจเขาเลย เพราะว่าเขามีพระคัมภีร์อย่างนั้น,** ในคัมภีร์ไบเบิลมันมีอย่างนี้ ให้มนุษย์จัดการกับสัตว์ได้ตามความประสงค์ เขาก็ถือบัญญัตินี้ จึงปฏิบัติไปตามความประสงค์. ฉะนั้นจะถือว่าเขาผิดบัญญัติผิดอะไรไม่ได้ เพราะเขาปฏิบัติถูกตามบัญญัติแล้ว.

ผู้ถือศาสนาย่อมถือตามบัญญัติ.

เอ้า, ทีนี้ก็มาถึงข้อสำคัญหรือปัญหาสำคัญ อีกปัญหาหนึ่ง ซึ่งจะโผล่ขึ้นมาทันที ว่าศาสนาที่มนุษย์บัญญัตินี้ จะเป็นของจริงของแท้สักเท่าไร, แล้วศาสนา

ที่เป็นตัวธรรมะ ที่ไม่เกี่ยวกับมนุษย์บัญญัติ คือมนุษย์จะบัญญัติอย่างนั้นอย่างนี้ไม่ได้ เป็นกฎของธรรมชาติ เพียงแต่มนุษย์พบแล้วเอามาสอนแล้วก็ได้. นี่เรียกว่าศาสนาที่มนุษย์มิได้บัญญัติ คู่กันกับศาสนาที่มนุษย์บัญญัติ.

ศาสนานั้นก็ว่าเป็นศาสนาที่มนุษย์บัญญัติกันทั้งนั้นก็ว่าได้, แล้วบัญญัติไว้อย่างไร ใครถือศาสนาไหน ก็ถือตามบัญญัติอย่างนั้น. เมื่อเราถือตามบัญญัติในพุทธศาสนา ไม่ฆ่าสัตว์, ฆ่าสัตว์บาป ก็ยอมรับว่าฆ่าสัตว์มันบาป. พวกคริสเตียนเขาถือตามพระบัญญัติในคริสตศาสนาว่าไม่บาป, เขาก็ไม่บาป มันก็ต้องไม่บาป เพราะว่าเอาตามที่บัญญัติ ตามที่ศาสนาบัญญัติไว้อย่างไร. และเราสมัครถือศาสนาไหน มันก็กลายเป็นบาปหรือเป็นไม่บาปไปตามบัญญัติของศาสนานั้น.

ข้อนี้มันมีปัญหาซ่อนลึกอยู่เบื้องหลังว่า อย่างไหนที่มันจะถูกตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ที่จะเอากฎของธรรมชาติมาเป็นผู้สนับสนุน มาเป็นแนวร่วมหาเสียง? ถ้าให้ธรรมชาติพูด ธรรมชาติจะพูดไปในทางว่า ให้ฆ่าสัตว์หรือไม่ให้ฆ่าสัตว์, แต่นั้นมันเป็นเรื่องที่ธรรมชาติบัญญัติ. เดี๋ยวนี้มนุษย์มันบัญญัติ เราถือกันได้แต่ตามที่มนุษย์บัญญัติ; ฉะนั้นเรา อย่าไปว่าเขาเลย. เมื่อเขาต้องการจะถือศาสนานั้น เพราะเขาพอใจหรือเขาถือมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว ก็ปล่อยเขาไป, อย่าไปด่า อย่าไปว่า อย่าไปตำหนิ อย่าไปวิพากษ์วิจารณ์เขาเลย ฉะนั้นศาสนาที่ เขาจะถือว่า ฆ่าสัตว์เป็นอาหารได้ไม่บาป, เราไม่ฆ่าก็แล้วกัน ถ้าเราไม่ถือศาสนานั้น แต่เราอย่าไปว่าอย่าไปดูหมิ่นเขาเลย.

พูดให้ตลอดเสียทีว่า ศาสนาที่มนุษย์บัญญัตินั้น ต้องเอาตามที่มันมีบทบัญญัติ จึงจะเรียกว่า เป็นผู้ซื่อตรงต่อศาสนานั้น ๆ. ทีนี้ ศาสนาที่ไม่ใช่มนุษย์บัญญัติ เป็นกฎของธรรมชาติ ก็ต้องใช้สติปัญญาดูว่า เราควรจะถือกันอย่างไร?

ฉะนั้นที่มีศาสนาหลายศาสนา บัญญัติว่าไม่ให้ฆ่าสัตว์นี้ ก็เพราะเล็งเห็นหลักที่ลึกไปกว่าที่มนุษย์จะบัญญัติได้ ว่าโดยกฎของธรรมชาตินี้; ถ้าเราฆ่าสัตว์ได้เป็นว่าเล่น เป็นเบื่อไปอย่างนี้ เราก็เป็นคนโหดร้าย, เราก็เป็นคนมีจิตใจที่หยาบคายที่โหดร้าย ไม่เหมาะ. ฉะนั้นเราควรจะถือว่า แม้ธรรมชาติก็ต้องการให้เราอยู่กันอย่างเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย; แม้กับสัตว์เดรัจฉาน แม้กับต้นไม้. ฉะนั้นจึงมีบางลัทธิศาสนาถือว่าฆ่าต้นไม้นี้ก็บาป ไม่ต้องมาถึงฆ่าสัตว์ฆ่าคน ฆ่าต้นไม้ก็บาป ในพุทธศาสนานี้มีวินัยเป็นชั้นวินัยของพระ บัญญัติสำหรับพระ ว่าฆ่าต้นไม้ก็เป็นบาปเท่ากับสัตว์เดรัจฉาน, แต่ไม่ได้บัญญัติสำหรับฆราวาส. ฉะนั้นฆราวาสฆ่าต้นไม้ก็ไม่ได้บาป บาปเฉพาะที่เป็นพระ, แต่ว่าบางศาสนาเช่น ศาสนาไชนะนี้ เขาถือว่ามันเป็นบาป ฆ่าต้นไม้มันก็บาป.

นี่ ความประณีตละเอียด มันมีอยู่หลายระดับ อย่างนี้, ก็ถือเอาหลักที่ว่าอย่างไหนทำให้จิตใจของคนทารุณโหดร้าย อย่างนั้นควรจะหลีกเลี่ยงเสีย. ถ้าจะเป็นเรื่องของมนุษย์บัญญัติ ก็ขอให้บัญญัติให้ตรงตามกฎของธรรมชาติตามหลักของธรรมชาติ จะดีกว่า. แม้ว่าจะเป็นบทบัญญัติของมนุษย์ ก็ใช้ความคิดลึกลงไปถึงว่า อย่างนี้มันจะตามหลักของธรรมชาติมากกว่า.

คือว่าถ้ามนุษย์เรามาคิดกัน ในทำนองที่จะไม่ฆ่า แม้แต่สัตว์ ซึ่งมันก็รู้จักกลัวตายหนีตายอะไรเหมือนกันแล้ว มนุษย์นี้ก็จะมีจิตใจละเอียดอ่อน พอที่จะไม่ฆ่ามนุษย์ด้วยกันเองได้, คือว่าถ้ามนุษย์มันฆ่าสัตว์ได้อย่างไม่มีความหมาย ฆ่าช้างฆ่าควาย ฆ่าสัตว์ตัวใหญ่ๆได้อย่างไม่มีความหมาย ใจมันทารุณโหดร้ายอย่างนี้แล้ว มันก็ง่ายง่ายนิดเดียวที่จะฆ่าเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน. ฉะนั้นจึงวางขอบเขตไว้กว้างว่า อย่าฆ่าสัตว์มีชีวิตเลย, ฉะนั้นเราจึงมีศาสนาที่ว่าอย่าฆ่าสัตว์มีชีวิตเลย. แต่ยังถือว่าเป็นบทบัญญัติอยู่, เป็นศาสนาที่มนุษย์บัญญัติอยู่ คือบัญญัติโดยมนุษย์อยู่.

ถ้าต่างฝ่ายต่าง ถือศาสนาที่บัญญัติโดยมนุษย์อยู่ ก็อย่าเพ่อด่ากันเลย แม้มันจะไม่ตรงกัน เพราะว่าต่างคนต่างมีสิทธิที่จะเลือกเอาตามพอใจ. แต่เราจะนึกไปถึงข้อที่ว่า ถืออย่างนี้ดีกว่า, ถือไม่ฆ่านี้ดีกว่า มันจะมีผลไปถึงการทำจิตใจ, หรือเตรียมจิตใจไว้ สำหรับจะไม่ฆ่ามนุษย์. นี้เราอย่าไปดูหมิ่นดูถูก ผู้ที่ถือศาสนาที่ว่าฆ่าสัตว์ไม่บาป เพราะว่าพระเจ้าจัดไว้สำหรับมนุษย์เป็นอาหารอย่างนี้. แต่ว่าเราไม่เอาก็แล้วกัน, เราไม่ถืออย่างนั้นก็แล้วกัน แต่เราอย่าไปด่าดูหมิ่นเขาเลย เพราะเขาทำตามบัญญัติอย่างยิ่งในศาสนานั้นแล้ว. ผิดหรือถูกมันอยู่ที่ระบบศาสนา หรือผู้บัญญัติระบบศาสนานั้น ว่าเขาจะเล็งลึกซึ้งถึงเท่าไร.

บทบัญญัติของโมเสสก่อนพระเยซูตั้งพันปีนั้น ก็มีว่าอย่างเดียวกันคือห้ามแต่ฆ่ามนุษย์เท่านั้น ห้ามไม่ให้ฆ่ามนุษย์ ไม่พูดถึงสัตว์. นี่คัมภีร์แรกเดิมๆ แท้ๆ ก็พูดว่าสัตว์นี่มีไว้สำหรับมนุษย์ พระเจ้าสร้างสัตว์ไว้สำหรับมนุษย์ ให้มนุษย์จัดการกับสัตว์ได้ตามพอใจ, ก็แปลว่า เขาถือถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งศาสนาของเขาแล้ว. เราไม่ลบหลู่ดูถูกเขา แม้ว่าเราจะต้องอยู่ร่วมโลกร่วมประเทศกัน หรือบางทีจะต้องแต่งงานเป็นผัวเมียกันก็ไม่แน่ ในระหว่างศาสนาที่มันต่างกัน.

ทีนี้มันก็เหลืออยู่แต่ว่า เราจะทำอย่างไร, เราจะแก้ปัญหาเฉพาะหน้าอย่างไร? เช่นยกตัวอย่างว่า เราปลูกผักขาย, ทำไร่ทำนาปลูกผักขาย, แล้วตัวเพลี้ย ตัวสัตว์ที่เป็นศัตรูของผลไม้นั้น มันลงระบาดอยู่ในพืชผลของเรา, เราไปซื้อยากำจัดศัตรูพืชมาพ่นมันก็ตาย เพื่อรักษาพืชผลของเรา, เราก็รู้สึกว่าเราเป็นบาป ก็มานอนเสียใจอยู่; ถ้าอย่างนี้เราไปเป็นคริสเตียนเสียดีกว่า. เพราะว่าทำอย่างนั้นมันไม่บาปนี่, ไปเป็นคริสเตียนเสียดีกว่า. แล้วจะทำอย่างไร จึงจะเพาะปลูกหรือใช้ยากำจัดศัตรูได้?



นี้เป็น ปัญหาสำหรับพุทธบริษัทแล้ว ที่ทำอย่างไรจึงจะทำมาหากินด้วยกสิกรรมได้ ซึ่งมันเต็มไปด้วยศัตรูพืชที่เป็นสัตว์มีชีวิต. ฉะนั้นไม่คิดถึงเรื่องนี้แล้วคอยแต่จะด่าว่าคนอื่น ดูถูกดูหมิ่นคนอื่น จนตัวเองก็ทำไม่ได้ นี้มันไม่ถูกนะ, เป็นพุทธบริษัทไม่ได้นะ. พุทธบริษัทจะต้องไปหาทางออกเอาเอง ว่าทำอย่างไรเราจึงจะทำมาหากินได้.

เช่นว่าเป็นชาวนา ไถนา ไปตามรอยควายรอยไถที่ไถนา, มีสัตว์ตายตลอดรอยไถ. ปูนานี้ตายมากที่สุด ไถเหล็กมันบาดปูนาขาดเป็นซีก ๆ เสี่ยง ๆ หรือแมลงหรือหอยหรืออะไรก็ตาม. นี่ถ้าไถนาเป็นอย่างนี้ แล้วพุทธบริษัทจะทำอย่างไรจึงจะไถนาได้, มีทางออกอย่างไร ?

หรือว่าถ้าเราเป็นโรคพยาธิ เราจะเอาโรคพยาธิออกจากท้องจากลำไส้ได้อย่างไร ถ้าเราไม่กินยาถ่าย ? ถ้าเรากินยาถ่าย มันก็ต้องมีสัตว์ตาย, แล้วเราจะทำอย่างไรที่จะช่วยชีวิตเราได้ ? นี่มันเกี่ยวกับการบัญญัติ อย่างนี้ ท่านบัญญัติไว้อย่างไร ก็ไปศึกษาดูให้ดี.

อาตมาอ่านหนังสือเรื่องปฐมสังคายนา ตอนสมัยแรกเรียนแรกอ่านพบก็สะดุ้งเหมือนกัน. ว่าเช้าวันนั้นพระอานนท์ต้องฉันยาถ่ายเพื่อทำร่างกายให้สบาย แล้วจึงจะไปเข้าประชุมสังคายนา. ขนาดพระอานนท์ก็ยังกินยาถ่าย, แล้วยาถ่ายนี้มันต้องทำลายพยาธิในท้องในลำไส้เสมอ, แล้วทำไมพระอานนท์จึงกินยาถ่าย ? ท่านกินยาถ่ายด้วยจิตใจอย่างไร ด้วยความรู้สึกอย่างไร ? กินแล้วมันขาดศีลข้อปาณาติบาตหรือเปล่า ? นี่ยกตัวอย่างมาให้ศึกษาเท่านั้น ไม่ใช่ว่าจะมายุยงให้ละเมิดให้อะไรต่าง ๆ.

มันก็กลายเป็นเรื่องของจิตใจ ว่าเราจะทำจิตใจอย่างไร จึงจะไม่ผิดบทบัญญัติข้อนี้. ศีลมีบทบัญญัติตายตัวว่า *ปาณาติปาตา เวรมณี สิกฺขาปทำ*, สิกขาบท



คือ *เจตนาเว้นจากการกระทำสัตว์มีชีวิตให้ตกล่วง* นี้เขามีบทบัญญัติชัด. ถ้าเป็นนักกฎหมายนักอักษรศาสตร์ก็ดูเอาตามตัวหนังสือเถอะว่า เจตนาที่ทำสัตว์มีชีวิตให้ตกล่วง.

พุทธบริษัทมีทางออก ตรงนี้เท่านั้น ทางอื่นไม่มี, อย่ามีเจตนาที่จะทำสัตว์มีชีวิตให้ตกล่วง. เช่นว่าไถนานี้ ไม่ได้มีเจตนาจะทำสัตว์ที่ในรอยไถให้มันตาย, มันมีเจตนาจะทำนา จะเลี้ยงชีวิต. ถ้าไม่ศึกษากันให้ดี เราก็จะปฏิบัติไม่ได้, แล้วก็จะวิปฏิสารเดือดร้อนใจ จนเราทำนากินก็ไม่ได้, แล้วก็จะถูกพวกฝ่ายโน้น, ศาสนาอื่นพวกฝ่ายโน้นเขาหัวเราะเยาะหรือโห่เอา ว่านี่มันหน้าไหว้หลังหลอก ว่ามันจะไม่ทำสัตว์ให้ตาย ทำไมมันยังทำสัตว์ให้ตาย.

นี้ขอให้ พุทธบริษัททุกคน รู้จักสิกขาบทปาณาติบาตนี้ แหละให้ดี ๆ, เป็นบทบัญญัติที่ศาสนาบัญญัติ มนุษย์บัญญัติก็จริง มันก็ต้องปฏิบัติให้ดีให้ถูกต้องจนไม่มีปัญหา. เมื่อท่านบัญญัติว่า มีเจตนาทำสัตว์มีชีวิตให้ตาย เราก็ไม่มีเจตนานั้น; ฉะนั้นเมื่อไถนาก็ดี เมื่อกินยาถ่ายก็ดี หรืออาจจะพูดว่า เมื่อจะปราบศัตรูพืชในผืนนาก็ดี มันต้องมีเจตนาอย่างอื่น, อย่ามีเจตนาที่จะทำสัตว์มีชีวิตให้ตาย. ทางออกมีเท่านั้น ถ้าไม่อยากออกก็ตามใจ, มันก็มานอนร้อนใจวิปฏิสารอยู่ หรือมิฉะนั้นก็ต้องไม่ทำเท่านั้นเอง. แต่ถ้าทำต้องมีความรู้เพียงพอ ที่จะไม่ผิดบทบัญญัติเหล่านี้; ฉะนั้นเราเมื่อทำถูกต้องตามบทบัญญัติก็เป็นอันว่าไม่บาป เพราะว่าสิ่งที่บัญญัตินี้มันก็เอาตามที่บัญญัติ.

กฎเกณฑ์ที่มนุษย์บัญญัติ ยอมรับถือแล้ว มันก็ต้องเอาตามกฎเกณฑ์นั้น; เช่นกฎหมายเป็นต้น ที่มนุษย์บัญญัติยอมรับแล้ว มันก็ต้องถือตามกฎหมายที่บัญญัติ, ผิดถูกกันอยู่ตามที่กฎหมายบัญญัติ. วินัยในพระศาสนาก็เหมือนกัน เมื่อบัญญัติ

ไว้อย่างไร ก็ศึกษาให้ดี, อย่าให้ถึงกับว่า ทำตนให้ลำบาก, หรือว่าทำตนให้อยู่ในฐานะที่เขาโห่ได้ ว่ามันไม่จริง.

ทีนี้ส่วน ธรรมะ นั้น ไม่ใช่วินัยนะ, วินัยนี้พระศาสดาบัญญัติ, แต่ธรรมะนั้น ไม่ใช่สิ่งบัญญัติ, พระศาสดาไม่ได้บัญญัติ ท่าน ทรงใช้คำว่าแสดง. ธรรมะที่แสดงแล้ว, วินัยที่บัญญัติแล้ว, ธรรมะที่แสดงแล้ว. ธรรมะท่านบัญญัติไม่ได้ เพราะเป็นของธรรมชาติ, ธรรมชาติบัญญัติของมันเอง ท่านเป็นแต่ผู้ค้นพบ ๆ ๆ มองเห็นแล้วเอามาสอน นี้คือว่าเอามาแสดง ไม่ใช้คำว่าบัญญัติ, หรือไม่ใช่บัญญัติอย่างวินัย, มันคนละเรื่องกัน. จะใช้คำว่าบัญญัติก็ต้องบัญญัติอีกความหมายหนึ่ง ไม่ใช่บัญญัติอย่างวินัย, เอามาบัญญัติบอกให้รู้เท่านั้นเอง.

ฉะนั้นเราก็ถือให้ตรงตามความจริงตามของจริง เมื่อรับถือสิ่งบัญญัติ ก็ถือตามที่บัญญัติ, เมื่อรับถือสิ่งที่เป็นกฎของธรรมชาติ ก็พยายามเข้าถึงหัวใจของธรรมชาติ ตามกฎของธรรมชาติ, แล้วที่สำคัญที่สุด มันก็คือเจตนา. ถ้าเรือดไร เหาเล็นอะไรมันมากนัก โยมก็ซื้อยากำจัดเหากำจัดไรมาใช้ โรยไว้ที่ที่นอน อย่างนี้จะเป็นอย่างไร? ทำไปด้วยความรู้สึกว่าอย่างไร? ถ้าเจตนาจะฆ่า มันก็ต้องขาดศีลแน่นอน, เว้นไว้แต่จะทำด้วยเจตนาอย่างอื่น.

นี่รู้เรื่องนี้กันให้พอสมควร, แล้วก็ปฏิบัติให้มันตรงตามความจริง, แล้วเราก็ไม่ต้องทะเลาะกัน. ฉะนั้นอย่าไปดูหมิ่นดูถูก ศาสนาที่เขามีบทบัญญัติเรื่องให้ฆ่าสัตว์กินได้, ก็ตามเรื่องของเขาเถอะ เราไม่ถือก็แล้วกัน. แต่เราไม่ไปด่าไปว่าเขา, หรือไม่ถึงกับทำตัวเป็นผู้วิวาทกับเขา. เรายังจะต้องอยู่ร่วมโลกกัน อยู่ร่วมบ้านร่วมเมืองกัน กระทั่งอยู่ร่วมชายคากัน อย่างนี้ก็มี.

ควรทำความเข้าใจกันในเรื่องที่ศาสนาบัญญัติ.

นี่อาตมาเรียกว่า ปัญหาเกี่ยวกับปาณาติบาต ในระหว่างศาสนา. ศาสนามีหลายศาสนา บัญญัติเกี่ยวกับปาณาติบาตไว้ในรูปแบบที่ต่างๆ กัน; ฉะนั้นเราอย่าได้ทะเลาะกันด้วยเรื่องนี้เลย. ศึกษาของเขาให้เป็นที่เข้าใจ แล้วก็หาหนทางที่ว่าเราอยู่ร่วมโลกกันได้; เมื่อเราไม่ชอบอย่างนั้น เราก็ไม่ถือลัทธินั้น ไม่ถือศาสนานั้น, เราคงถือศาสนาอย่างของเรา. แต่แล้วก็ไม่ไปทำบาป ในส่วนที่ไปดูหมิ่นดูถูกเขา. ช่วยจำไว้ด้วยนะ ไปดูหมิ่นดูถูกเขา มันก็บาปเหมือนกันนะ. ฉะนั้นอย่าไปดูหมิ่นดูถูกเขา อันเกี่ยวกับศาสนา, เกี่ยวกับความประพฤติปฏิบัติตามความพอใจของเขาด้วย.

นี่คือประโยชน์ แห่งการทำความเข้าใจกัน ในระหว่างศาสนา ซึ่งอาตมาเห็นว่ามันเป็นเรื่องที่ควรจะเอามาพูดกันบ้างแล้ว. พูดเรื่องอื่นๆ มาหลายสิบปีเต็มทีแล้ว นี่เพิ่งปีนี้ที่เพิ่งพูดเรื่อง ทำความเข้าใจระหว่างศาสนา.

คนที่เขาหวังดีเขาไม่อยากให้อาตมาพูด เขาว่ามันแกว่งเท้าหาเสี้ยน หาเรื่องให้ถูกด่า. แต่อาตมาว่าไม่เป็นไร ใครจะด่าอาตมาผู้พูดก็ไม่เป็นไร, ก็จะต้องพูด พูดว่าเราจะต้องมองกันอย่างนี้, มองกันอย่างนี้, มองกันอย่างนี้, ในระหว่างศาสนาแล้วก็ไม่กระทบกระทั่งกัน, จะได้เป็นเพื่อนเกิดแก่เจ็บตายด้วยกัน ตามที่เราจะทำได้.

อย่างว่าแมวมันจับหนูกิน เราก็คงจะเกลียดมัน ว่ามันเป็นสัตว์ที่ไม่มีศีลเสียเลย ไม่อยากจะเลี้ยง, แล้วก็ว่าไก่ไม่ได้จับหนูกิน เราก็จะเลี้ยงไก่; อย่างนี้มันไม่ถูก เพราะมันอยู่นอกขอบเขต ของการที่จะพิพากษากันด้วยเรื่องบทบัญญัติในระดับอื่น เอามาใช้กับระดับอย่างนี้. แมวจับหนูกิน โยมว่ามันบาปไหม? แมวมันมีเจตนาจะฆ่าสัตว์ หรือเพียงเจตนาจะกินอาหาร, ลองคิดดูข้อนั้น.



แล้วเมื่อ แมวมันมีธรรมดาที่จะต้องกินหนูเป็นอาหาร อยู่แล้ว, มันก็ไม่ต้องมีเจตนาที่จะฆ่าสัตว์. ถ้าว่ามีอำนาจทิพย์รู้ใจแมวได้ ก็รู้ได้ว่า แมวนี้ไม่ได้มีเจตนาที่จะฆ่าสัตว์หรือทำปาณาติบาต, แมวเจตนาแต่จะกินอาหารเท่านั้น. ฉะนั้น แมวไม่ขาดศีลปาณาติปาตาเวรมณี เหมือนกับที่คนบางคนเขาพูด, มีคนบางคนเขาพูดว่า แมวนั้นเป็นสัตว์ที่มีบาป ล่วงศีลขาดศีลอยู่เรื่อย ก็ตามใจเขา. เขาพูดอย่างนั้นก็ตามใจเขา, แต่ถ้าพุทธบริษัทที่รู้เรื่องสิกขาบทดี รู้วินัยดี รู้ธรรมะดี คงจะไม่พูดอย่างนั้น.

ฉะนั้นต่อไปนี้ เราก็ไปทำจิตใจเสียให้ดี อย่าให้วิปฏิสารเดือดร้อนกินแหนงใจตัวเอง ว่าได้ทำบาปเสียแล้ว, อะไรนิดหนึ่งก็บาปเสียแล้ว, กระดุกกระดิกก็ไม่ได้แล้ว ลงไปเดินนี้มันก็เหยียบอะไรตายแล้ว มันก็ไม่ต้องเดินกันละ, หรือว่าจะบ้องกันตัวจากโรคพยาธิ อย่างนี้ก็ทำไม่ได้แล้ว. นี่มันจะดีเกินพระพุทธเจ้าไปแล้ว ถ้าอย่างนี้; ฉะนั้นเอาตามที่พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสรู้ แล้วก็ได้สอนไว้อย่างไร เกี่ยวกับเรื่องนี้ก็ถือเจตนาเป็นใหญ่. ฉะนั้นเราอาจจะมีข้อต่อรอง ด้วยเจตนานี้ เราไม่ต้องเป็นบาป เพราะไม่มีเจตนาจะฆ่า.

อาตมาเคยพูด ชนิดที่เขาหาว่ามันไม่ถูก คือว่าผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ของตัวด้วยจิตใจบริสุทธิ์ แล้วไม่บาป; เช่น *ผู้พิพากษาสั่งพิพากษาประหารชีวิต* อย่างนี้ เขาไม่ได้บาป เพราะเขาไม่ได้มีเจตนาจะฆ่าคนนั้น, เขามีเจตนาจะปฏิบัติตามความยุติธรรม ที่เรายอมรับและบัญญัติขึ้นไว้. ว่ากฎหมายได้บัญญัติขึ้นไว้อย่างนี้ หรือแม้แต่เพชฌฆาต ที่เขาจะต้องทำหน้าที่ของเขา ให้คนตายลงไป เพราะคนนี้มันควรจะตายโดยกฎของสังคมหรือกฎหมาย. เพชฌฆาตเขาไม่ได้เจตนาจะทำคนให้ตาย, เขามีเจตนาจะรักษากฎหมาย หรือความยุติธรรม หรือปฏิบัติหน้าที่ของเขา.

ในศาสนาไชนะ หรือเดียรถีย์นิครนถ์นั้น เขามีบัญญัติไว้เสียเลย เพื่อไม่ให้ต้องสงสัยลำบาก ไม่มีปาณาติบาตเพราะเหตุหน้าที่, ไม่มีปาณาติบาตเพราะเหตุกระทำหน้าที่ เขาเขียนไว้ในบัญญัติในทางศาสนาเลย, เช่นชาวนาไถนาไม่มีบาปเพราะทำให้สัตว์ตาย, เช่นทหารไปรบเพื่อความเป็นธรรมเป็นการถูกต้องนั้น ทหารเหล่านั้นไม่มีบาปเพราะปาณาติบาต. มีมากข้อที่เขาเขียนไว้ชัด.

ที่นี้ในศาสนาพุทธ เราไม่ได้เขียนไว้ชัด ทิ้งไว้เป็นปัญหา ที่ว่าจะตัดสินเอาเอง จะคิดเอาเอง ยังยุ่งยากลำบากอยู่. ฉะนั้นจึงแนะว่า ควรรู้จักพินิจพิจารณาเกี่ยวกับเจตนา นี้ให้ดีๆ จะป้องกันไม่ให้เกิดบาปขึ้น โดยที่มันไม่มีบาป, โดยที่แท้มันไม่ได้เป็นบาป, แล้วเราโง่ไปเอง ว่ามันเป็นบาป, มันก็บาปเหมือนกันแหละ มันมาร้อนใจอยู่ด้วยกัน.

ฉะนั้นช่วยกันปฏิบัติให้ถูกต้องในข้อนี้ อย่าไปยกบาปให้แก่ศาสนา ว่าเพราะถือพุทธศาสนานี่ทีเดียวจึงลำบากเหลือเกิน, อย่างนี้ไปยกบาปให้พระพุทธศาสนาแล้ว. ที่จริงมันไม่มี ที่พุทธศาสนาจะทำให้ใครลำบาก นั้นไม่มี นี้เรามันถือผิดๆ เอง, แล้วก็ไปยกบาปให้ว่า มันเพราะพุทธศาสนานี่ แล้วมันลำบากเหลือเกิน จะทำมาหากินอะไรก็ไม่ค่อยจะได้ ไถนาก็ไม่ได้ อย่างนี้เป็นต้น.

เอาละ, เป็นอันว่า วันนี้เราพูดกันเรื่อง ปัญหาเกี่ยวกับปาณาติบาต ในระหว่างศาสนา ให้ได้ใจความว่า ทุกศาสนาบัญญัติเรื่องนี้ไว้ต่างๆ กัน; เมื่อคนเขาปฏิบัติตรงตามบทบัญญัติ แห่งศาสนาที่เขาถือแล้ว เราอย่าไปวิจารณ์เขาเลย. ถ้าเราชอบอย่างไร เราชอบตามหลักของพุทธศาสนาอย่างไร, เราก็ปฏิบัติให้ตรงตามหลักของพระพุทธศาสนา. และถ้าจะถือให้มันมากกว่านั้น ก็ให้มีเหตุผลในทางพระธรรมทางธรรมะ ทางกฎของธรรมชาติ ว่าเราควรจะถือให้ยิ่งขึ้นไป ถ้าทำได้.



พระพุทธเจ้าก็ไม่ได้ห้าม แต่ตอนนี้ท่านไม่บัญญัติ คือพระพุทธเจ้าจะไม่บัญญัติว่า จงกินแต่ผักอย่ากินเนื้อ, นี่ท่านก็ไม่บัญญัติ. แต่ถ้าใครจะทำได้ มันก็ดีเหมือนกัน. เรามานั่นเอาเอง เราจะไม่กินเนื้อ จะกินแต่ผัก, หรือเราจะกินแต่ผลไม้ หรือจะกินแต่ตามที่เราทำได้. เราใช้สติปัญญาของเราเองก็ได้, ไม่จำเป็นจะต้องบัญญัติตายตัวเป็นส่วนรวมสำหรับทุกคน.

นี่ต้องมองเห็นว่า พระพุทธเจ้าท่านเป็นพระพุทธเจ้าโดยแท้จริง ท่านจึงบัญญัติอะไรรอบคอบ ไม่มีช่องโหว่ให้มันผิดได้ หรือไม่ทำให้คนลำบาก, แล้วทำให้คนปฏิบัติได้. พุทธบริษัทเราก็ปฏิบัติให้ได้ แล้วก็ไม่ยกตนข่มผู้อื่น ซึ่งเขาปฏิบัติไม่เหมือนเรา. นี่ความประสงค์ของอาตมาที่พูดเรื่องนี้ ก็มีเพียงเท่านี้.

เดี๋ยวนี้การบรรยายนี้ก็เห็นว่า สมควรแก่เวลาแล้ว ก็ขอยุติไว้แต่เพียงเท่านี้, เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าสวดบทพระธรรม สำหรับส่งเสริมกำลังใจ ในการปฏิบัติพระธรรม สืบต่อไป.



ปัญหาระหว่างพระเป็นเจ้า กับ พระรัตนตรัย.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคมาฆบูชา เป็นครั้งที่ ๗ ในวันนี้ อาตมาก็คงจะบรรยาย เรื่อง *ใจความแห่งคริสตธรรม เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ* ต่อไปตามเดิม; แต่ในวันนี้กล่าวโดยหัวข้อย่อยว่า ปัญหาระหว่างพระเป็นเจ้ากับพระรัตนตรัย.

ท่านที่ไม่เคยฟังมาแต่ก่อน คงจะลำบากบ้าง ในการที่จะทำความเข้าใจเรื่องที่กำลังจะบรรยายนี้, จึงขอทำความเข้าใจ เกี่ยวกับข้อนี้สักเล็กน้อย ว่าอาตมามีความประสงค์ จะทำความเข้าใจระหว่างศาสนาในโลก ซึ่งเป็นปณิธานที่ตั้งไว้ประจำชีวิต ตลอดเวลามาจนบัดนี้ ว่าจะกระทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน ระหว่างศาสนา

เพื่อเป็นผลดีแก่ทุกคน, มันเป็นการศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ พร้อมกันไปในตัว; ผู้ที่เป็นนักศึกษาโดยแท้จริง ก็ถือเอาประโยชน์ แห่งการศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ.

เดี๋ยวนี้มีความเห็นว่า ถ้ามนุษย์ยังมีความรู้สึกว่า ศาสนาแต่ละศาสนาไม่อาจจะเข้ากันได้ หรือตรงกันได้ หรือไปด้วยกันได้ กับศาสนาอื่น มันก็หาความสามัคคี ในระหว่างมนุษย์นั้นไม่ได้ จะทำความยุ่งยากลำบากอยู่เรื่อยๆไป; และเดี๋ยวนี้ก็มีการสมรสหรือแต่งงาน ระหว่างคนที่ต่างศาสนากัน, เขาจะทำความเข้าใจอย่างไร จึงจะไม่มีข้อขัดข้อง ในเมื่อประกอบพิธีการแต่งงานก็ดี หรือว่าเมื่ออยู่กินเป็นสามีภรรยากันต่อไปก็ดี จะมีความเข้าใจที่กลมกลืนกัน ไม่กระทบกระทั่งกันได้อย่างไร.

นี้เรียกว่าภายในครอบครัว ก็จะเป็นผลดี, ระหว่างครอบครัว ก็จะเป็นผลดี, ระหว่างพวกญาติซึ่งต่างศาสนากัน ก็จะเป็นผลดี, ระหว่างประเทศชาตินี้ ก็จะเป็นผลดี, คือเป็นผลดีแก่โลกนั่นเอง.

ควรทำความเข้าใจกันในระหว่างศาสนา.

พุทธบริษัทเราต้องไม่ใช่คนโง่, เป็นคนโง่แล้วก็อย่าเป็นพุทธบริษัทให้มันป่วยการเลย : ต้องมีความรู้ พอที่จะขจัดปัญหาต่างๆ ระหว่างบุคคล หรือระหว่างหมู่คณะ ระหว่างประเทศชาติ ที่เกี่ยวกับศาสนาได้.

เดี๋ยวนี้การเผยแผ่ศาสนา ก็กำลังขยายตัว และได้รับการปรับปรุง : ที่เป็นภายในของศาสนานั้นๆให้ดียิ่งขึ้น ให้สำเร็จประโยชน์แก่ศาสนานั้นๆยิ่งขึ้น, คือให้มีผู้

พอใจนับถือศาสนานั้นมากยิ่งขึ้น, หรือถึงกับเปลี่ยนจากศาสนาหนึ่งไปยังศาสนาหนึ่งอย่างนี้ก็มี.

อาตมาเห็นว่า เราไม่จำเป็นจะต้องเปลี่ยนศาสนา, เพียงแต่เราทำความเข้าใจกัน ในระหว่างศาสนา; หรือว่าเข้าใจศาสนาของตน ให้ถูกต้องแท้จริงเสียก่อน, แล้วก็เข้าใจศาสนาของเพื่อน ให้เข้าใจอย่างถูกต้องแท้จริง. ถ้าถูกต้องแท้จริง ต้องมีแง่ปมที่จะไปด้วยกันได้ ที่จะทำความเข้าใจด้วยกันได้.

บัดนี้ ก็ได้มีเจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่ ทางฝ่ายคริสตศาสนา พยายามจะอธิบายเรื่องต่างๆ ที่มันเคยขวางกันมาแต่ก่อนนั้น ให้มันกลายเป็นเรื่องที่หมดปัญหาไป. เราจะต้อนรับได้หรือไม่? ท่านทั้งหลายก็ลองช่วยกันคิดดู; สำหรับอาตมานั้น อยากจะอวดอยู่สักอย่างหนึ่งว่า สามารถจะตีความให้เรื่องร้าย ไม่มี, ให้เรื่องร้ายกลายเป็นดี, และให้ทุกเรื่องเข้ากันได้ สำหรับมนุษย์ทุกคน.

ที่ว่า *เจ้าหน้าที่ทางฝ่ายคริสตศาสนา* ในชั้นผู้สั่งสอน *ได้ตีความอะไรบางอย่าง พาดพิงมาถึงพุทธศาสนา* นั้น ก็ตัวอย่างเช่น พยายามอธิบายในการที่เจ้าบ่าวเจ้าสาวต่างศาสนากัน จะมาทำพิธีตักบาตรร่วมกัน ในพิธีแต่งงานนั้น พวกที่เป็นคริสเตียนจะต้องคิดอย่างไร. เขาก็สอนให้คิดว่า เป็นเพียงเรื่องการให้ทาน ให้ทานแก่พระสงฆ์ผู้ประพฤติดี; เมื่อเป็นอย่างนี้ แม้คริสตศาสนิกชนก็ทำได้. ฉะนั้นคู่สมรสก็สามารถที่จะตักบาตรร่วมกันช้อนเดียวกันได้.

แล้วเขายังอธิบายว่า การกล่าวคำนมัสการพระรัตนตรัย คือไหว้พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์นั้น ให้ถือในใจว่า ไหว้พระพุทธองค์ ก็ คือไหว้พระศาสดาที่สอนให้เราปฏิบัติดี, การไหว้พระธรรม คือการไหว้พระบัญญัติ ที่พระเจ้าจารึก

ลงไปในจิตใจของมนุษย์ทุกคน, การไหว้พระสงฆ์ ก็คือไหว้ครูบาอาจารย์ ที่สืบต่อคำสั่งสอน. ดังนั้นจึงไม่เป็นการขัดต่อบัญญัติทางพระศาสนา, และเมื่อเราไหว้พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์นั้น ให้ทำเป็นเหมือนกับการอนุโมทนาพระคุณของพระเจ้า ผู้ทรงนำพระรัตนตรัยมาให้มนุษย์เรา. นี่การไหว้พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ กลับเป็นการนมัสการพระเจ้าอย่างดี, ขอบคุณพระเจ้าอย่างดีที่สุด, เพราะว่าพระเจ้าได้ทรงนำพระรัตนตรัยนั้นมาให้มนุษย์เรา.

ท่านทั้งหลายพังออกหรือไม่? จับใจความข้อนี้ได้หรือไม่? คือฝ่ายคริสเตียนจะให้ถือว่า พระรัตนตรัยนั้น เป็นสิ่งที่พระเจ้าสร้างขึ้นให้มนุษย์ พระเจ้าสร้างพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ขึ้นประทานแก่มนุษย์ ฉะนั้น การที่คริสเตียนจะไหว้พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ก็เป็นการขอบพระคุณของพระเจ้า อนุโมทนาพระคุณของพระเจ้า ในการที่พระเจ้าได้นำพระรัตนตรัยมาให้แก่มนุษย์, ท่านทั้งหลายเป็นพุทธบริษัทเมื่อได้ยินอย่างนี้ จะรู้สึกอย่างไร, จะรู้สึกในทางร้ายหรือในทางดี, หรือว่ามีความรู้ความเข้าใจ ว่ามันอาจจะเป็นอย่างนั้นได้จริง.

อาตมามีเจตนาที่จะทำความเข้าใจระหว่างศาสนา ก็จะหยิบคำที่กล่าวว่า *พระรัตนตรัยนั้นถูกสร้างขึ้นมาโดยพระเจ้า เพื่อประทานให้แก่มนุษย์* ข้อนี้ขึ้นมาวิจารณ์กันก่อน.

วิจารณ์คำว่าพระเจ้าก่อน.

ตามหลักของศาสนาคริสเตียน หรือศาสนาอื่นที่เครือเดียวกัน ก็ต้องถือเป็นหลักตายตัวว่า ทุกอย่างสร้างโดยพระเจ้า, พระเจ้าสร้างขึ้นทั้งนั้น, ไม่มีอะไรที่

ไม่ได้ถูกสร้างขึ้นโดยพระเจ้า. ฉะนั้นจะมีอะไรขึ้นมาในโลกนี้ ก็เป็นเรื่องที่พระเจ้าสร้าง ถ้ามีพระพุทธเจ้าขึ้นมาในโลก ก็เป็นเรื่องพระเจ้าสร้าง, ถ้ามีพระธรรมขึ้นมาในโลก ก็พระเจ้าสร้าง, มีพระสงฆ์ขึ้นมาในโลกก็เพราะพระเจ้าสร้าง, เขาว่าอย่างนั้น. แต่ความสำคัญมันมีอยู่ที่ว่า ที่เรียกว่าพระเจ้านั้นคืออะไร? ในชั้นนี้จะยุติกันไว้ก่อน ว่าเขาว่า ทุกอย่างพระเจ้าสร้างขึ้น.

ทีนี้เราชาวพุทธบริษัทเล่า จะว่าอย่างไร ทุกอย่างใครสร้างขึ้น? คือทุกอย่างมันจะเกิดเองไม่ได้, มันมีเหตุปัจจัย, ตามหลักของพุทธศาสนานั้น มันมีเหตุมีปัจจัยที่จะให้อะไรเกิดขึ้นจากเหตุปัจจัย มันเกิดเองไม่ได้. ฉะนั้นการที่จะเกิดมีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ขึ้นมานี้ ก็ต้องมีเหตุมีปัจจัย, แล้วเราจะกล่าวว่าอะไรสร้างพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ขึ้นมา?

พูดกันอย่างตรงไปตรงมา ในทัศนะของพุทธบริษัท ก็ต้องยอมรับว่าธรรมธาตุ หรือธรรมะ หรือธรรมสัจจะ มันมีอยู่แล้ว, จะมีคนรู้หรือไม่มีใครรู้ก็ตาม, ธรรมธาตุ, ธาตุแห่งธรรมมันมีอยู่แล้ว. *พระตถาคตจะเกิดขึ้นก็ตาม, พระตถาคตจะไม่เกิดขึ้นก็ตาม, ธรรมธาตุนั้นมีอยู่แล้ว.*

คือ ธรรมธาตุที่ว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง, สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์, ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา.

หรือว่า เพราะเหตุที่มีอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงเกิดขึ้น, เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงเกิดขึ้น, เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย นามรูปจึงเกิดขึ้น จนกระทั่งทุกข์เกิดขึ้น ซึ่งเรียกว่า อิทัปปัจจยตา. เราเรียกปฏิจจสมุปบาททั้งหมดนี้ว่า กฎแห่งอิทัปปัจจยตา, กฎอิทัปปัจจยตานี้เป็นธรรมธาตุ ตั้งอยู่แล้ว มีอยู่แล้ว จนกว่าพระพุทธเจ้าจะได้ตรัสรู้เรื่องนี้, แล้วก็นำมาสอน.

หรือว่า ธรรมธาตุที่เป็นตถาทั้งสี่ คือความจริงเรื่องทุกข์, ความจริงเรื่องเหตุให้เกิดทุกข์, ความจริงเรื่องความดับไม่เหลือแห่งทุกข์, ความจริงเรื่องหนทางให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์, ตถาทั้งสี่อย่างนี้เป็นตถตาคือเป็นธรรมธาตุที่มีอยู่เองแล้ว; พระตถาคตจะเกิดขึ้น หรือจะไม่ได้เกิดขึ้น มันก็มีอยู่แล้ว.

เมื่อพระตถาคตเกิดขึ้น ก็เลยทำให้แจ้ง ซึ่งกฎแห่งตถตาเหล่านั้น, ครั้นทำให้แจ้งแล้ว พระองค์ก็ทรงนำไปบัญญัติ ไปสอน ไปจำแนกแจกแจง แก่สัตว์ทั้งหลาย, แล้วก็มีผู้รู้ซึ่ง ธรรมธาตุอันนี้ ซึ่งจะเรียกว่าพระธรรม. พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้พระธรรม แล้วก็นำพระธรรมไปเผยแผ่, แล้วก็มีคนรู้พระธรรม, แล้วก็มีคนปฏิบัติตามพระธรรม เพื่อจะดับความทุกข์ของตน, พระสงฆ์ก็เกิดขึ้น.

พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นมาได้อย่างไร? เกิดขึ้นมาได้ตรงที่ไปรู้พระธรรมเข้า, ไปตรัสรู้พระธรรมที่เป็นธรรมธาตุเป็นนิรันดรอนันตกาลนั้นเข้า. ***พระพุทธเจ้าเพิ่งเกิดเมื่อมีบุคคลไปรู้ธรรมฐิติธรรมนิยาม*** เหล่านี้เข้า, เรียกว่าพระพุทธเจ้าเกิด เพราะการที่บุคคลไปรู้ธรรมะอันนี้เข้า คนนั้นก็กลายเป็นพระพุทธเจ้าไป.

ธรรมธาตุซึ่งเป็นตัวพระธรรมนั้น ก่อนนี้ไม่ปรากฏ ไม่มีใครรู้; เดี๋ยวนี้มีคนรู้นำออกมาแสดง, ก็เป็นอันว่า พระธรรมได้เกิดขึ้น เพราะการนำมาแสดงของบุคคลผู้รู้ หรือผู้ตรัสรู้ซึ่งพระธรรมนั้น. พระธรรมเกิดขึ้น เพราะการนำมาแสดงของพระพุทธเจ้า.

ทีนี้เมื่อ มีผู้ปฏิบัติตาม ก็เกิดพระสงฆ์. *พระสงฆ์เกิดขึ้นได้อย่างไร? เกิดขึ้นเมื่อมีผู้ปฏิบัติตามพระธรรมอันสูงสุด เพื่อดับทุกข์แห่งตน;* นี่พระสงฆ์ได้เกิดขึ้น.



พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นอย่างนี้, พระธรรมเกิดขึ้นอย่างนี้, พระสงฆ์เกิดขึ้นอย่างนี้, จะเรียกว่าพระเป็นเจ้าช่วยสร้างขึ้นมาให้ หรือว่าพระเป็นเจ้าช่วยนำมาประทานแก่มนุษย์ อย่างนี้มันจะผิดหรือจะถูก ก็ลองคิดดูให้ดี, แล้วมีทางจะประนีประนอมกันได้อย่างไร ?

ถ้าเขาพูดว่า พระเจ้าสร้างขึ้น; เราก็ต้องดูให้ดีว่า ที่เรียกว่าพระเจ้านั้นคืออะไร ? ถ้าหากว่า พระเจ้าเป็นบุคคลชนิดหนึ่ง มีอารมณ์อย่างบุคคล มีรูปร่างอย่างบุคคล รักก็ได้โกรธก็ได้; พระเจ้าอย่างนี้ เรารับไม่ได้, พุทธบริษัท รับไม่ได้ ว่ามีพระเจ้าอย่างนั้น. และพระเจ้าชนิดนั้น ไม่สามารถจะสร้างพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ได้; จะต้องมีพระเจ้าอย่างอื่น ซึ่งมิใช่บุคคลแต่เป็นธรรม-สัจจะ เป็นสัจจะของธรรมชาติ คือเป็นกฎอันเฉียบขาดของธรรมชาตินั่นแหละ พอที่จะรับว่าเป็นพระเจ้าได้. เพราะเหตุใด ก็เพราะเหตุว่ากฎของธรรมชาตินั้น สามารถสร้างทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นมาได้จริง; แม้ที่สุดแต่ว่า ไป ๆ มา ๆ คนก็ได้เกิดรู้ธรรมขึ้นจนกลายเป็นพระพุทธเจ้า; นี้ก็เป็นไปโดยกฎของธรรมชาติ.

ท่านทั้งหลายลองทำความเข้าใจให้ดี ๆ ว่ามันมีโลกขึ้นมาแล้ว มีสัตว์มีคนขึ้นมาแล้ว แล้วทำไม เผอิญวันหนึ่งเกิดมีคน ๆ หนึ่ง รู้ธรรมะซึ่งเป็นกฎของธรรมชาติขึ้นมา ?

ทำไมพระพุทธเจ้าจึงตรัสรู้ได้ ? ตอบอย่างไม่มีทางผิดก็ว่า เป็นไปตามวิวัฒนาการ ของกฎของธรรมชาติ ซึ่งบุคคลคนหนึ่งนั้น วิวัฒนาการในทางสติปัญญาถึงระดับสูงสุด แล้วก็ได้ตรัสรู้ เป็นพระพุทธเจ้า. นี้เรียกว่า กฎของธรรมชาติสร้างพระพุทธเจ้าขึ้นมา, เป็นคำกล่าวที่ไม่มีทางจะผิด.

ที่นี้ พระธรรม ก็เป็นกฎของธรรมชาติ อยู่ในตัวแล้ว, ไม่ต้องมีใครสร้างก็ได้ เป็นพระเจ้าอยู่ในตัว. ธรรมธาตุที่เป็นกฎ กฎเรื่องสามัญลักษณะก็ดี, กฎเรื่องอริยสัจจ์ทั้ง ๔ ก็ดี, กฎเรื่องอิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปบาทก็ดี, มันเป็นกฎอยู่ในตัวมันเองแล้ว คือมันเป็นพระเจ้าอยู่ในตัวมันเองแล้ว, ไม่ต้องพูดว่ามีใครสร้าง. แต่ก็ต้องถือใจความสำคัญให้ได้ว่า มันเป็นกฎของธรรมชาติ. ถ้าจะให้มีการสร้างก็กฎของธรรมชาตินั่นแหละมัน สร้างกฎของธรรมชาติได้.

พุทธบริษัทจะต้องจำไว้เป็นทุนสำหรับการศึกษา ว่าธรรมธาตุที่เป็นกฎของธรรมชาติอันสูงสุดนั้น อย่างน้อยก็มีสามเรื่องด้วยกัน คือเรื่อง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เรื่องหนึ่ง, เรื่อง อริยสัจจ์ ๔ เรื่องหนึ่ง, แล้วก็ อิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปบาท อีกเรื่องหนึ่ง เป็นสามเรื่อง; นี้เป็นตัวกฎของธรรมชาติ. โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องอิทัปปัจจยตานั้น เป็นกฎที่ทำให้สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้น ทั่วไปอย่างครบถ้วน; อย่างที่เราเห็นอยู่ในสากลจักรวาล คือพูดได้อย่างเดียวกันว่า ไม่มีอะไรที่จะไม่เกิดขึ้นโดยอำนาจของกฎอิทัปปัจจยตา; เช่นเดียวกับ *ฝ่ายโน้นจะพูดว่า ไม่มีอะไรที่จะเกิดขึ้นโดยไม่ใช่การสร้างสรรค์ของพระเจ้า.* เราก็พูดว่า ไม่มีอะไรที่จะไม่เกิดขึ้นโดยการสร้างของกฎอิทัปปัจจยตา. ดังนั้นเราจึงมี กฎอิทัปปัจจยตา นั่นแหละ ในฐานะเป็นผู้สร้าง พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ขึ้นมา. คือเป็นไปตามกฎของอิทัปปัจจยตา, จึงเกิดพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ขึ้นมาในโลกนี้. แล้วเราก็บอกได้ว่า มีพระเจ้าอิทัปปัจจยตาสร้างพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ขึ้นมาสำหรับมนุษย์.

เมื่อทางฝ่ายคริสเตียน ถือว่าพระเจ้าสร้างพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ขึ้นมา สำหรับมนุษย์. ปัญหามันจึงมีอยู่ตรงที่ว่า พระเจ้านั้นคืออะไร? ถ้าเขายอมรับว่า พระเจ้านั้นคืออิทัปปัจจยตา มันก็ไม่มีปัญหาอะไรที่จะต้องมาพูดกันแล้ว;

แต่ถ้าเขาพูดไปทำนองพระเจ้าคือบุคคลมีความรู้สึกอย่างบุคคลรูปร่างอย่างคนอย่างนี้ เรายอมรับไม่ได้, ก็เสียใจที่จะพูดว่า ยอมรับไม่ได้. แต่ถ้าจะพูดว่าพระเจ้าอิทัปปัจจยตาซึ่งเป็นกฎธรรมชาติเป็นผู้สร้าง เราก็ยอมรับได้.

เมื่อพระเจ้าเป็นอย่างกฎก็เข้ากันได้กับฝ่ายพุทธ.

ที่นี้การที่ฝ่ายคริสเตียน อธิบายพระเจ้ากันแต่อย่างบุคคล, มีความรู้สึกอย่างบุคคล, มีรูปร่างอย่างบุคคลนี้; อาตมาทั้งที่เป็นพุทธบริษัทนี้ อยากจะพูดว่าไม่พอไม่ถูกต้อง ถ้าจะพูดกันแต่อย่างนั้น; เพราะว่าในคัมภีร์ของคริสเตียนนั่นเอง โดยเฉพาะคัมภีร์ใหม่ ตอนที่เรียกว่า คัมภีร์โยฮัน บรรทัดแรกของคัมภีร์นี้ ๓—๔ บรรทัด มีข้อความว่า ***เมื่อทุกอย่างตั้งต้น พระคำได้มีอยู่แล้ว.*** พระคำคือคำพูด, เป็นคำพูดของใครเดี๋ยวก็จะว่าต่อไปอีก ซึ่งเดี๋ยวนี้ก็ได้แปลคำนี้ว่าพระธรรมแล้ว แต่ตัวหนังสือเขาว่าพระคำ.

ข้อความนั้นว่า เมื่อทุกอย่างตั้งต้น พระคำได้มีอยู่แล้ว, พระคำอยู่กับพระเจ้า และพระเจ้าเป็นอะไร พระคำก็เป็นอันนั้น. ดังนั้นพระคำอยู่กับพระเจ้ามาตั้งแต่แรกเริ่มเดิมที, และโดยทางพระองค์นั้นเอง สิ่งทั้งหลายทั้งปวงก็เกิดขึ้นมา, ไม่มีสิ่งใดแม้แต่สิ่งเดียว ที่ไม่ได้ถูกสร้างขึ้นโดยพระองค์. นี่คือข้อความที่เป็นเหมือนกับพระบาลี ของเรา, คือเป็นข้อความในตัวพระคัมภีร์โดยตรงว่า ***"แรกเริ่มเดิมที พระคำมีอยู่แล้ว"*** นี้มันเกี่ยวกับตัวหนังสือ เมื่อตัวหนังสือมันว่า พระคำ เราก็ต้องว่าพระคำ.

พระคำในที่นี้คือคำพูด คำพูดในที่นี้คือคำพูดที่เฉียบขาด เป็นโองการเป็นบัญญัติว่าเป็นอย่างไร แล้วก็ต้องเป็นอย่างนั้น. เขาถือว่า แต่แรกเริ่ม เดิมที พระคำนี้มีอยู่แล้ว, แล้วก็อยู่กับพระเจ้า จนกระทั่งเป็นอันเดียวกันกับพระเจ้า แล้วก็สร้างทุกสิ่งไม่ยกเว้นอะไร.

เขามีพระเจ้าอยู่สองความหมาย พระเจ้าที่เป็น *God* คือเป็นบุคคล มีความรู้สึก มีอารมณ์ นั้นก็อย่างหนึ่ง, แล้วก็พระเจ้าที่เป็น *The Word* คือเป็นพระคำหรือเป็นกฎ นั้นก็อีกอย่างหนึ่ง. เมื่อคำว่าพระคำนี้เป็นเพียงกฎ ก็ต้องถามว่ากฎของอะไร? มันก็ต้องเป็นกฎของธรรมชาติ. ฉะนั้นเราจึงชี้ให้เพื่อนคริสเตียนของเราเห็นว่า ในคัมภีร์ของพวกท่าน ก็มีคำว่ากฎของธรรมชาติ อยู่ด้วยแล้ว และเป็นอันเดียวกันกับ *God* คือพระเจ้า.

มันน่าหัวที่ว่า ในภาษาไทยเราออกเสียงว่า กฎ : *The Word* คือกฎ, เขามีคำว่า กอด *(God)*. นี้เราบอกเขาว่าคำว่ากฎนั้น คุณลองลากเสียงให้มันยาว คำว่ากฎมันก็จะกลายเป็นกอด *(God)* ขึ้นมาเอง. นี้มันเป็น *co-incident* แล้วโดยบังเอิญมากกว่า, แต่มันก็น่าหัว แล้วมันก็มีเหตุผล, แล้วมันก็จริงอย่างนั้นด้วย. และ :—

เขาถือว่า มี *The Word* คือพระคำอยู่ก่อนแล้ว อยู่กับกอด จึงเป็นสิ่งเดียวกัน, แล้วก็สร้างสิ่งทั้งปวงโดยไม่ยกเว้นอะไร. ถ้าถือเอาประโยคนี้เป็นหลัก ก็กล่าวได้ว่ากฎนั้นมีอยู่ แล้วก็ได้สร้างสิ่งทั้งปวง. ฉะนั้นการที่จะถือว่า พระเจ้าสร้างพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ นี้ก็มีเหตุผล ก็ไม่ต้องแย้งอะไร เพราะว่าคำว่า "พระเจ้า" ในที่นั้นหมายถึงกฎอันสูงสุดของธรรมชาติ กลมกลืนกันกับหลักฝ่ายพุทธศาสนาที่ว่า ***ไม่มีอะไรที่จะเกิดขึ้นได้เอง โดยไม่อาศัยเหตุปัจจัย คือกฎแห่งอิทัปปัจจยตา.*** เรามีกฎแห่งอิทัปปัจจยตา ทำให้เกิดพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ขึ้นมา. ฝ่ายคริสเตียน

เขาก็ว่ามีกฎ ที่เรียกว่า *The Word* เป็นอันเดียวกับกอด คือพระเจ้า. นี้เป็นผู้บันดาล ให้สิ่งทั้งปวงเกิดขึ้นมา; แล้วเราก็ไปด้วยกันได้.

ฉะนั้น ถ้าคริสเตียนจะมากล่าวคำนมัสการพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เขาจึงให้ถือว่า เป็นการขอบพระคุณ อนุโมทนาพระคุณของพระเจ้า ในการที่พระเจ้าได้นำ หรือได้สร้างพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ขึ้นสำหรับประทานแก่มนุษย์. มนุษย์ได้รับพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ประทานมาจากพระเจ้า. ถ้าคริสเตียนจะต้องไหว้พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ก็ทำได้, แล้วจะยิ่งกลายเป็นขอบคุณแก่พระเจ้า, อนุโมทนาพระคุณของพระเจ้า ในการที่ได้ประทานสิ่งนี้ให้แก่มนุษย์. เดี๋ยวนี้เขาเริ่มมีคำอธิบายอย่างนี้ขึ้นในหมู่คริสเตียน เจ้าหน้าที่ชั้นครูบาอาจารย์ เขาอธิบายกันอย่างนี้.

อาตมาเห็นว่า มันไม่ใช่เป็นเรื่องที่ไม่มีประโยชน์, มันเป็นเรื่องที่ควรจะเอามาทำความเข้าใจกัน, มันเป็นเรื่องของวิชาความรู้แท้ ๆ ล้วน ๆ ก็ได้, หรือมันเป็นเรื่องของการประพฤติปฏิบัติทางสังคม เป็นสังคมจริยาที่จะต้องประพฤติปฏิบัติต่อกันและกันก็ได้, มันจึงไม่เสียหลายที่จะนำมาพูดจากัน. อาตมาจึงเอามาพูดในวันนี้ โดยใช้หัวข้อว่า ปัญหาระหว่างพระเจ้ากับพระรัตนตรัย.

เมื่อมีสิ่งสูงสุดทำนองเดียวกันก็เข้ากันได้.

เมื่อคริสเตียนมีสิ่งสูงสุดคือพระเจ้า, พุทธบริษัทมีสิ่งสูงสุดคือพระรัตนตรัย; ต่างคนต่างมีสิ่งสูงสุดอยู่ด้วยกันอย่างนี้ แล้วใครจะดีกว่าใคร? ถ้าพูดอย่างเด็ก ๆ ก็จะตั้งปัญหาขึ้นว่า ใครจะเก่งกว่าใคร? ใครจะใหญ่กว่าใคร? แต่เราก็ไม่ตั้ง

ปัญหาอย่างนั้น. เราตั้งปัญหาว่า มันจะกลมกลืนกันได้อย่างไร, โดยที่ไม่ต้องกระทบกระทั่งกัน, หรือโดยที่ไม่ต้องรังเกียจกินแหนงกัน.

ขอให้เข้าใจอย่างที่ว่ามานี้ ว่าพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ นี้เกิดขึ้นมาในโลกนี้ ตามวิวัฒนาการโดยกฎของธรรมชาติ, วิวัฒนาการไปถึงระดับสูงสุด จึงเกิดระดับบุคคลที่เรียกว่า พระพุทธ เบิดเผยพระธรรม และมีผู้ปฏิบัติ คือพระสงฆ์. นี่คือพวกเราทุกคน ในภาวะบัจจุบันนี้ มีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์กันอย่างนี้, มีเหตุบัจจัยอยู่อย่างนี้.

ทีนี้ฝ่ายคริสเตียนก็มีพระเจ้าเป็นสิ่งสูงสุด จะเรียกว่าเขาอาจเอื้อม ก็พอจะถูกบ้าง ที่จะมาอธิบายว่า พระเจ้าสร้างพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ แต่เราก็ยอมรับได้ ถ้าเขาจะยอมรับว่า พระเจ้านั้นคือกฎอิทัปปัจจยตา. คริสเตียนบางคนอาจจะไม่รู้และไม่ยอมรับเรื่องกฎอิทัปปัจจยตา เรายืนยันว่ามัน ได้แก่คำว่า *The Word* ในคัมภีร์โยฮันบรรทัดแรก นั่นเอง.

ถ้าเขายอมรับ ก็ยอมรับว่ากฎอิทัปปัจจยตา ช่วยสร้าง พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ขึ้นมาให้มนุษย์ แล้วเขามาเกิดยอมรับนับถือสิ่งนี้ขึ้นมา ก็กลายเป็นว่านับถือร่วมกันได้ หรือไปด้วยกันได้, ไม่ต้องรังเกียจเกลียดชังอะไรกัน. แม้ที่สุดแต่เมื่อมีการสมรสหนุ่มสาวระหว่างศาสนา ฝ่ายที่ถือศาสนาคริสตังก็มีความชอบธรรม มีความถูกต้อง มีเหตุผลที่จะกล่าวว่า พุทธัง สรณัง คจฉามิ, ธมมัง สรณัง คจฉามิ, สงฆัง สรณัง คจฉามิ. โดยไม่ต้องกระดาก ตะขิดตะขวงใจอะไรเลย; แต่เดี๋ยวนี้เขาไม่ทำดอก. ก็มีผู้สงสัยขึ้นมาแล้วตั้งปัญหาถาม จึงมีเจ้าหน้าที่ที่มีสติปัญญา อธิบายไปในทางประนีประนอมให้มันกลมกลืนกัน ว่าพระเจ้าประทานพระพุทธ พระธรรม

พระสงฆ์ มาให้สำหรับมนุษย์. เราอาจจะกล่าวคำมนัสการพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ได้ ในฐานะเป็นการอนุโมทนาพระคุณของพระเจ้า.

อาตมาจะไม่เล็งไปในทางร้าย จะไม่มองในแง่ร้าย แต่จะมองในทางดี; แม้ว่าเขาจะมีเจตนาร้าย, เราจะมองในทางดี ที่ว่ามัน เป็นการทำให้มนุษย์เข้ากันได้, ศาสนาเข้ากันได้, กลมกลืนเข้ากันได้ โดยเราพุทธบริษัทยอมรับว่า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เกิดขึ้นมาก็โดยมีเหตุปัจจัย เรามีกฎอิทัปปัจจยตาเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เกิดขึ้นมา. ฉะนั้น การที่เขากล่าวว่า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เกิดขึ้นมาโดยการสร้างของพระเจ้า ก็ได้เหมือนกัน. เอาพระเจ้านั้นเป็นเหตุเป็นปัจจัย, แล้วก็เอาพระเจ้าที่แท้จริง คือกฎของธรรมชาติ เช่นกฎ-อิทัปปัจจยตา เป็นต้น, และให้ใช้คำว่า *The Word* ในคัมภีร์โยฮันนั่นแหละว่า เป็นกฎของธรรมชาติที่สร้างสิ่งทั้งปวงขึ้นมา รวมทั้งพระรัตนตรัยด้วยแล้ว เราก็ไปด้วยกันได้.

ท่านทั้งหลายคงจะรู้สึกว่า ถ้ามันไปได้ถึงขนาดนี้ มันก็กลายเป็นเรื่องขึ้นศักราชใหม่ แปลกออกไปอย่างกับพลิกแผ่นดินทีเดียว, มันได้แผ่นดินใหม่ ที่ทำให้พุทธบริษัทกับคริสตังนั้นไปด้วยกันได้, เป็นสิ่งที่ไปด้วยกันได้ แล้วถือหลักเกณฑ์ที่ตรงกัน.

เราพูดอย่างนี้ มันดูคล้าย ๆ กับว่าเป็นเรื่องสร้างวิมานในอากาศ คือหวังยากที่ว่า แต่ละฝ่ายจะยอมรับอย่างนี้ เพราะมันมีทุนเดิมเกลียดชังกันมา, ระแวงกันมา กล่าวร้ายกันมา จนจะเป็นธรรมดาไปเสียแล้ว. นี่ใครจะทำได้สักเท่าไรมันก็แล้วแต่. อาตมาก็พูด ตามที่มันมีความจริงอยู่อย่างนี้, มีเหตุผลอยู่อย่างนี้ ก็พูดไป ให้ปัญหานี้มันหมดไป; ถ้าให้พูดตรง ๆ ก็ต้องพูดว่า เพื่อให้มีศาสนาเดียวกันทั้งโลก. เขาจะว่าบ้าหรือว่าดีก็ตามใจเขา, แต่อาตมาต้องการอย่างนั้น, ต้องการจะทำความเข้าใจในระหว่างศาสนา จนถึงกับว่า เรามีศาสนาเดียวกันทั้งโลก.

ตรีมูรติของศาสนา.

นี้พูดถึงพระเจ้าต่อไปอีกนิด พระเจ้าฝ่ายคริสตังนั้นเขามี ๓ เหมือนกัน, มี ๓ ส่วนเหมือนกัน : เช่นเดียวกับเรามีพระรัตนตรัยเป็น ๓ ส่วน, ฝ่ายคริสตังเขาก็มี ๓ ส่วน เหมือนกัน. เรียกว่าพระบิดา คือ *The God, The father, God The father, The God* พระบิดา, แล้วก็มีพระจิตเขาเรียกว่า *Holy ghost* นี่เป็นพระจิต ส่วนหนึ่ง ซึ่งพังดูแล้วก็คือพระจิตของพระบิดา, แล้วก็มีพระบุตร คือพระเยซู, ก็ถือว่าเป็น *God* เหมือนกัน แต่กอดอย่างพระบุตร จึงมี ***พระบิดา พระจิต พระบุตร.***

พระบิดาอยู่ในสวรรค์นิรันดร เมื่อสร้างสิ่งต่าง ๆ เสร็จแล้ว ก็หยุดอยู่ในสวรรค์นิรันดร แล้วส่ง ***พระบุตรคือพระเยซู*** ลงมาเป็นผู้สั่งสอน ตามความประสงค์ของพระบิดา, แล้วมี ***วิญญาณศักดิ์สิทธิ์*** ที่จะวิ่งไปวิ่งมา ช่วยให้สิ่งนั้นสิ่งนี้เกิดขึ้น หรือเป็นไปโดยง่าย เหมือนกับเป็นที่ติดต่อ, เป็นการติดต่อระหว่างพระบิดากับพระบุตร ***นี้คือพระจิต;*** ก็เลยมีพระเจ้าที่ประกอบอยู่ด้วยส่วนทั้งสาม, จะพูดว่า ๓ องค์ก็ไม่ถูกนัก. แต่ก็มีทางที่จะพูดได้ว่า ๓ องค์ แต่ต้องรวมเป็นองค์เดียวนี้เราเรียกว่าพระเจ้านี้มีส่วนสามคือเป็นพระบิดา เป็นพระจิต และพระบุตร.

มันก็ไม่พ้นไปจาก **รูปแบบของธรรมชาติ** ว่า **มีต้นตอ** แล้วก็ **มีสิ่งที่ออกมา** จากต้นตอ แล้วก็ **มีสิ่งที่เป็นสื่อสัมพันธ์** ระหว่างต้นตอกับสิ่งที่ออกมาจากต้นตอ. ต่อเมื่อมีครบทั้ง ๓ อย่างนี้ จึงจะทำอะไรได้ จึงจะทำอะไรให้เป็นเรื่องเป็นราวสำเร็จประโยชน์ได้. ต้นตอก็คือพระเจ้าที่เป็นพระบิดา ที่ออกมาจากต้นตอ ก็คือพระเยซูหรือพระบุตร แล้วสิ่งที่จะทำความสัมพันธ์ระหว่างพระบิดากับพระบุตร ก็คือพระจิต. **นี่ศาสนาคริสเตียนจึงมีตรีมูรติ** หรือ *trinity* เป็น **พระบิดา พระจิต** และ

พระบุตร, เช่นเดียวกับ เรามีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นตรีมูรติ ในฝ่ายพุทธศาสนา.

ที่นี้จะให้ดูต่อไปถึงข้อที่ว่า พระบิดาพระจิตและพระบุตรนั้น ก็ไม่พ้นไปจากความหมายของคำว่าพระเจ้า, ทั้ง ๓ อย่างนั้นเรียกว่าพระเจ้า เรียกว่า God ได้เหมือนกันทั้ง ๓ อย่าง. ทีนี้เอามาเปรียบดูกับพระรัตนตรัยในพระพุทธศาสนา ถ้าท่านทั้งหลายเป็นพุทธบริษัทเข้าใจพุทธศาสนาของท่านดี, ท่านก็จะพบว่า ในส่วนที่ ๒ ที่เรียกว่าพระธรรมนั่นแหละ ได้รวบเอาสิ่งเรียกว่าพระเจ้า ในทุกความหมายของทุกศาสนาไว้ ในคำๆเดียวว่าพระธรรม, เช่นคัมภีร์โยฮันว่ามี *The word* อยู่ก่อนสิ่งอื่น นั่นก็คือพระธรรม ในฐานะที่เป็นกฎของธรรมชาติ.

เป็นพุทธบริษัททั้งที่รู้จักพระธรรมให้สมบูรณ์ : พระพุทธเจ้า ก็เข้าใจง่าย คือพระองค์ หรือจิตที่รู้ธรรม เป็นพระพุทธเจ้า, ทีนี้ตัวพระธรรมนี้ความหมายสรุป ก็หมายถึงสิ่งที่พระพุทธเจ้าท่านทราบ, และสิ่งที่พระพุทธเจ้าท่านทราบชนิดสูงสุด ก็*คือกฎของตถตา ธัมมนิยามตา ธัมมัฏฐิตตา*, แล้วแต่จะเรียกคำไหน. ในคำว่าอิทัปปัจจยตานั้นเอง คือสิ่งที่มีอำนาจเช่นเดียวกับพระเจ้า, พระเจ้าในความหมายไหน ก็ล้วนแต่เป็นตัวกฎหรือผลที่เกิดขึ้นจากกฎ. ฉะนั้นเราจึงมีสิ่งที่เป็นกฎหรือสิ่งที่เกิดมาจากกฎนั้น รวมอยู่ในคำว่าพระธรรมหรือธรรมธาตุ.

พระพุทธเจ้าท่านทรงใช้คำว่า *ธรรมธา–ตุ* หรือ ธรรมธาตุนั้นมีอยู่ว่า พระตถาคตจะเกิดหรือไม่เกิด ธรรมธาตุนั้นมีอยู่, มีอยู่อย่างไม่มีจุดตั้งต้น แล้วก็มีอยู่อย่างที่ไม่มีจุดตั้งต้นคือไม่มีจุดสุดท้าย. ภาษาหนังสือเขาเรียกว่าเป็นทั้งตัว ก และเป็นทั้งตัว ฮ อย่างพวกฝรั่งเขาก็ว่าเป็นทั้งอัลฟา เป็นทั้งโอเมกา, พูดอย่างไทยเราก็ว่ามันเป็นทั้งตัว ก. และทั้งตัว ฮ. นั่นแหละคือกฎธรรมชาติที่เป็นอสังขตะ, มันเป็นกฎอยู่

ในตัวของมันเอง โดยบอกไม่ได้ว่าเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อไร เพราะมันไม่ต้องมีการเกิดขึ้น, มันเป็นกฎอยู่ในตัวมันเอง เรียกว่ามันตั้งต้นมาตั้งแต่เมื่อไรก็ไม่มีใครรู้, แล้วมันก็อยู่ไปไม่มีที่สิ้นสุด ซึ่งไม่มีใครรู้. นี่จึงเรียกอย่างน่าหัวว่ามันเป็นทั้งตัว ก. เป็นทั้งตัว ย. เราเรียกว่าพระธรรม.

กฎของธรรมชาติที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้นี้ เราเรียกว่า พระธรรม, แล้วก็ สูงสุด จนพระพุทธเจ้าเองท่านก็ทรงเคารพ. ท่านเป็นนักเรียนนักศึกษา, อาจจะหยาบหรือสะเพร่าไม่ศึกษาดูให้ดี, ไม่จับใจความให้ได้ ว่าพระพุทธเจ้านั้นท่านเคารพอะไร? ท่านเคารพใคร? ในหนังสือพระคัมภีร์ก็เขียนไว้ชัดแล้ว เมื่อพระองค์ทรงแสวงหาที่สำหรับเคารพ ในที่สุดก็พบว่าพระธรรม.

แต่คำว่า พระธรรม นี้ มีความหมายกว้างเหลือเกิน คือ หมายถึงทุกสิ่ง โดยเราจะจำกัดความว่า ธรรมคือ ตัวธรรมชาติทั้งหมด นี้อย่างหนึ่ง, ธรรมคือตัว กฎของธรรมชาติทั้งหมด นี้อย่างหนึ่ง, ธรรมคือ หน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามกฎของธรรมชาติ นี้อย่างหนึ่ง, ธรรมคือ ผลที่เกิดมาจากการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ นี้อีกอย่างหนึ่ง, เป็น ๔ ความหมาย รวมเป็นคำพูดคำเดียวว่า ธรรม.

พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้พระธรรม พระธรรมปรากฏออกมาแก่มนุษย์ เพราะการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า; แต่แล้ว พระพุทธเจ้าก็ไปเคารพพระธรรม, ถือเอาพระธรรมเป็นสิ่งสูงสุดยิ่งกว่าพระองค์ จนถึงกับ *ตรัสว่า พระพุทธเจ้าในอดีตก็ดี ในปัจจุบันก็ดี ในอนาคตก็ดี ทุกพระองค์ล้วนแต่เคารพพระธรรม*, เลยเป็นของสูงสุดกว่าพระพุทธเจ้า จนพระพุทธเจ้าต้องเคารพ.

ฉะนั้นคำว่า ธรรม ในที่นี้ หมายถึงกฎอันเฉียบขาดสูงสุดของธรรมชาติ; ฉะนั้น พระเจ้าชนิดไหน ในความหมายไหน ก็มารวมอยู่ในคำๆ นี้ได้,

คือกฎของธรรมชาติ อันสูงสุด หรือคำว่าพระธรรม. ฉะนั้นพระเจ้าของทุกศาสนามีความหมายรวมอยู่ในคำว่าธรรม, ก็เลยมาเป็นส่วนน้อยส่วนหนึ่งหรือในความหมายส่วนหนึ่งของคำว่า ธรรม ในพระพุทธศาสนา. ซึ่งมีอยู่ถึง ๓ คำ ว่าพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์.

ในคำว่า พระธรรม นั้นเอง รวมเอาคำว่าพระเจ้าในทุกความหมายไว้ด้วย; เพราะพระเจ้า ในทุกความหมายนั้น จะไม่มีอะไรมากไปกว่ากฎแห่งอิทัปปัจจยตา, คือ กฎที่ว่า เพราะมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น, เพราะมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น. กฎนี้คือ The word หรือคำ *ประกาศิต คำโองการ ที่กล่าวไว้ในคัมภีร์ไบยันของคริสเตียน,* อยู่กับพระเจ้าจนกลายเป็นพระเจ้าไปเอง เป็นอันเดียวกัน, ฉะนั้นเราก็เอามาบรรจุไว้ในตำแหน่งของพระธรรมในพระพุทธศาสนา.

นี่จึงขอร้องแล้วขอร้องอีก ว่าท่านทั้งหลายทุกคน อย่าได้ประมาทเลย, จงได้เข้าใจคำว่า ธรรม หรือพระธรรมในพระพุทธศาสนา ให้ถูกต้องและเพียงพอ. อย่ามองเห็นนิดเดียว เหมือนที่พูดกันว่าพระธรรมคือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า, นี่มันน้อยไป. พระธรรมต้องมีความหมายกว้างใน ๔ ความหมาย อย่างที่กล่าวมาแล้ว. ทั้ง ๔ ความหมายนั้น พระพุทธเจ้าเอามาสอน, แต่ที่สอนมากในความหมายข้อ ๓ คือหน้าที่ ที่จะต้องปฏิบัติให้ถูกตามกฎของธรรมชาติ คือเราปฏิบัติแล้วบรรลุมรรค ผล นิพพาน. ฉะนั้นเรื่องที่ทรงนำมาสอนจึงกลายเป็นเพียงเรื่องบรรลุมรรคผลนิพพาน หรือเรื่องดับทุกข์ อย่างที่พระองค์ *ได้ตรัสว่า การตรัสรู้นั้น มีสิ่งที่ตรัสรู้เท่ากับใบไม้ทั้งป่า; แต่สิ่งที่นำมาสอนเธอทั้งหลายนั้น เท่ากับใบไม้กำมือเดียว.*

นี่อยากจะให้หยุดกันคิดนึกหรือว่าคำนวณดูสักนิด เพราะว่านั่งอยู่ที่ตรงนี้มันเหมาะแล้วว่าท่านทั้งหลายทั้งปวงจงลองคำนวณดูว่า ใบไม้ทั้งป่านี้มันเท่าไร, แล้ว

ท่านลองหยิบใบไม้ขึ้นมาสักกำมือหนึ่ง, แล้วเปรียบเทียบกันดู มันจะผิดกันอย่างน่าใจหาย. นั่งอยู่ตรงนี้ก็ได้ เหลียวไปดูทั่วไปทั้งวัด. นี่ใบไม้ทั้งป่า, แล้วที่ทรงนำมาสอนนั้น เท่ากับใบไม้กำมือเดียว ก็หมายความว่า ทรงนำมาสอนเฉพาะเรื่องที่ปฏิบัติแล้วดับทุกข์.

ถ้าสิ่งใดเป็นอย่างนี้ พระพุทธองค์ตรัสเรียกมันว่า *อาทิพรหมจรรย์ คือเป็นเงื่อนต้นของพรหมจรรย์*, เป็นจุดตั้งต้นของพรหมจรรย์ คือการปฏิบัติที่ปฏิบัติแล้วมันดับทุกข์ได้.

ถามว่า อะไรเป็นเงื่อนต้นของพรหมจรรย์? ก็ตอบได้ทันทีว่า เรื่องปฏิจจสมุปบาท เพราะพระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้อย่างนั้นเอง. เรื่องปฏิจจสมุปบาทนั้นถ้าสมบูรณ์แล้ว ก็คือเรื่องอริยสัจจ์; เพราะว่าปฏิจจสมุปบาทส่วนหนึ่งแสดงให้เห็นชัดละเอียดว่า ความทุกข์เกิดขึ้นมาอย่างไร, แล้วอีกส่วนแสดงให้เห็นชัดว่า ความทุกข์นั้นจะดับสนิทลงไปได้อย่างไร, เรื่องปฏิจจสมุปบาทจึงเป็นเรื่องความทุกข์และความดับไม่เหลือแห่งทุกข์. นี้เป็นเงื่อนต้นของพรหมจรรย์ เปรียบเทียบเหมือนกับว่าใบไม้กำมือเดียวเท่านั้นแหละ ที่นำมาสอน; เพราะว่าสอนมากกว่านั้นมันก็ไม่จำเป็นมันจะทำความลำบากให้กับผู้เรียนเปล่าๆ เดี๋ยวจะเหลือวิสัยในการที่จะสอนหรือจะเรียน จึงเหลือไว้เพียงกำมือเดียวว่า ทุกข์คืออะไร เกิดจากอะไร อย่างไร แล้วก็ทุกข์ดับสนิทไม่เหลืออย่างไร แล้วทำอย่างไรทุกข์นั้นจึงจะดับได้.

นี้คือเรื่อง ธรรม เท่ากับใบไม้กำมือเดียว ที่ทรงนำมาสอน. แต่คำว่าธรรมๆ คำนี้ มันหมายหมดทุกสิ่งคือเท่ากับใบไม้หมดทั้งป่า, จะกล่าวกันในแง่ของธรรมชาติก็ได้, แง่ของกฎของธรรมชาติก็ได้, แง่ของหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติก็ได้, แง่ถึงผลที่ได้รับตามกฎนั้นก็ได้, มันก็เป็นธรรมทั้งนั้น. ฉะนั้นจึงมีความหมายกว้าง

ครอบคลุมหมดทุกสิ่งทุกอย่าง, แล้วกฎที่ทำให้อะไรเกิดขึ้นนั่นแหละ มีความหมายเป็นพระเจ้าคือเป็นผู้สร้าง.

ความหมายของพระเจ้าเป็นอย่างเดียวกับพระธรรม.

คำว่าพระเจ้า โดยความหมายใหญ่ๆก็มีไม่กี่อย่าง คือว่าผู้สร้าง นี้อย่างหนึ่ง, คือเป็นปฐมเหตุ เป็นที่ออกมาแห่งสิ่งทั้งปวง. ทีนี้ก็มีความหมายว่า อยู่ในที่ทั้งปวง, แล้วก็มีความหมายว่า รู้สิ่งทั้งปวงอย่างครบถ้วน คือมีทุกสิ่งบรรจุอยู่ในนั้น, แล้วก็ว่า เป็นใหญ่กว่าสิ่งทั้งปวง, เป็นที่ออกมาแห่งสิ่งทั้งปวง, *มีอยู่ในที่ทั้งปวง รู้สิ่งทั้งปวง, เป็นใหญ่เหนือสิ่งทั้งปวง.* ถ้าพูดเป็นบุคคลก็เหมือนกับบุคคลที่เขากล่าวในพระคัมภีร์ ของศาสนาที่มีพระเจ้าอย่างบุคคล.

แต่ถ้ากล่าวอย่างพุทธศาสนาไม่มีพระเจ้าอย่างบุคคลมีพระเจ้าเป็นกฎของธรรมชาติ ก็กฎของธรรมชาตินั่นแหละ เป็นที่ออกมาแห่งสิ่งทั้งปวง, แล้วก็เป็นสิ่งที่มีอยู่ในสิ่งทั้งปวง ธรรมชาติมีเท่าไร กฎของธรรมชาติมีอยู่ในธรรมชาตินั้นๆ. เช่นว่าในก้อนหินก้อนดินก้อนทรายนี้เป็นตัวธรรมชาติ, ในก้อนหินก้อนดินก้อนทรายนั้นก็มีกฎของธรรมชาติ ก้อนหินก้อนดินก้อนทรายจึงเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ.

พูดถึงเราเองดีกว่า เนื้อหนังร่างกายชีวิตจิตใจของเราเป็นตัวธรรมชาติแล้วในเนื้อหนังร่างกายชีวิตจิตใจของเรา มีกฎของธรรมชาติบังคับอยู่ให้มันเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ แล้วก็มีหน้าที่ที่ว่าคนนี้จะต้องปฏิบัติให้ถูกตามกฎของธรรมชาติจึงจะมีชีวิตรอดอยู่ได้ หรือว่าได้รับสิ่งสูงสุดตามที่มนุษย์ควรจะได้รับ. ฉะนั้นผล

อะไรที่ได้รับ นั้นก็คือผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามกฎของธรรมชาติ. นี่เรียกว่าธรรมะในความหมายที่ ๔.

เป็นอันว่า ธรรมคำเดียวมี ๔ ความหมาย รวบรวมอะไรไว้เสร็จ, มีความหมายที่ ๒ คือ **กฎของธรรมชาตินั้นเหมือนกับพระเจ้า, เทียบเท่ากับพระเจ้า;** หรือว่ากล้าพูดว่าเป็นพระเจ้าเสียเอง, กฎธรรมชาติเป็นพระเจ้าเสียเองเพราะว่าเป็นเหตุบันดาลให้สิ่งต่าง ๆ เกิดขึ้น.

ข้อนี้จะไปศึกษากันอย่างวิทยาศาสตร์อันละเอียดลึกซึ้งก็ได้ มันก็จะไปพบว่า **กฎของธรรมชาติ** บันดาลให้สิ่งต่าง ๆ ที่เป็นธรรมชาติเกิดขึ้นและเป็นไป หรือจะศึกษาเอาอย่างความรู้ชาวบ้านนี้ก็ได้ว่า มันกฎของธรรมชาติที่เป็นเหตุให้สิ่งต่าง ๆ เกิดขึ้นและเป็นไป ไม่มีใครเถียง.

ฉะนั้นความหมายนี้ก็เป็นอย่างเดียวกันกับความหมายของคำว่าพระเจ้า คือทำให้สิ่งต่าง ๆ เกิดขึ้นและเป็นไป แล้วมันมีอำนาจ ที่ใครค้านไม่ได้, ต้านทานไม่ได้, จึงว่ามีอำนาจสูงสุด มีอยู่ในที่ทุกแห่ง. ที่ไหนมีสิ่งใด ในสิ่งนั้นก็มีกฎของธรรมชาติหรือพระเจ้า จึงเรียกว่า **มีอยู่ในที่ทุกแห่ง,** แล้วก็ทรงทราบหมดทุกแห่ง. ทำไมจะไม่ทราบหมดทุกแห่งทุกเรื่อง เพราะว่ามันออกมาจากกฎของธรรมชาติ เพราะกฎของธรรมชาติมีสำหรับทุกเรื่อง ทุกสิ่ง ทุกคน ทุกที่ ทุกเวลา, เรียกว่ามันมีอยู่ในที่ทุกแห่ง, รู้ทุกแห่งเพราะว่ามันสร้างขึ้นมาเอง.



พระเจ้าสร้างให้คุณนะ, คุณจะโกรธไหม? ถ้าคริสเตียนเขาว่า "พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์นั้น พระเจ้าของฉันช่วยสร้างให้แก่มนุษย์นะ" คุณจะโกรธไหม? ถ้าคุณฟังแต่ตัวหนังสือก็คงจะโกรธ, แล้วคงจะโมโหจนได้ชกต่อยกันก็ได้ เพราะฟังดูแล้ว มันเป็นการหมิ่นประมาทกันมากเกินไป.

แต่ถ้าเราจะทำความเข้าใจกันด้วยความหวังดี ก็ไล่เลียงดูซิว่า พระเจ้าของคุณนั้นคืออะไร? สามารถจะสร้างพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ได้อย่างไร? เราก็อธิบายตามแบบของเราว่า พระพุทธเกิดขึ้นอย่างไร, พระธรรมเกิดขึ้นอย่างไร, พระสงฆ์เกิดขึ้นอย่างไร, อย่างที่อาตมาได้อธิบายแล้วข้างต้น. แล้วคุณดูเอาเองซิว่า ใครสร้าง, คนสร้างนั้นมันรวมอยู่ในคำว่าพระธรรมใช่ไหม? เดี๋ยวก็จะเข้าใจกันได้, จะรักใคร่กันได้, จะอยู่ร่วมโลกกันได้, แล้วก็ดึงทุกคนในโลกให้มาเคารพบูชา พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ได้, ไม่ว่าเขาจะเป็นคริสเตียนหรือไม่ใช่คริสเตียน ถ้าเขาเข้าใจคำว่าพระเจ้าถูกต้องแล้ว มันก็จะมารวมอยู่ในคำว่าพระธรรม ซึ่งเป็นรัตนะที่ ๒ ในพระพุทธศาสนา.

พูดน้ำพูดได้ พูดได้เป็นวักเป็นเวร แต่ที่จะให้ใครเชื่อนั้นคงจะลำบากเต็มที เพราะว่าเขายึดมั่นถือมั่นอย่างเหนียวแน่นเป็นทิฏฐิอย่างแน่นแฟ้น, เป็นสัจจาภินิเวสของเขา แต่ละคนทั้งนั้น, แล้วทั้งนั้น. *สัจจาภินิเวส* นั้นหมายความว่า *ยึดถือว่าจริงตามแบบนี้เท่านั้น อื่นไม่จริง.* ถ้ายึดถือว่า นี้เท่านั้นจริงอื่นไม่จริงแล้วละก็เขาเรียกว่า สัจจาภินิเวส.

ที่นี้คนที่รู้ศาสนาครึ่งๆ กลางๆ ที่จะเห็นว่า ถ้ามันจริงจริงนะ, ถ้ามันเป็นสิ่งที่จริงโดยแท้จริงแล้ว มันก็จะมีเพียงสิ่งเดียว, มันก็จะมีเพียงสิ่งเดียว. เราติดตามไปเถอะ เดี๋ยวมันก็จะไปพบเงื่อนงำที่ว่า ไปรวมกันอยู่ได้โดยไม่ต้องพูดว่า นี้เท่านั้นจริงอื่นไม่จริง, นี้เท่านั้นจริง อื่นเท็จ, นั้นก็ไม่มี. ฉะนั้นจึงขอให้ศึกษาหลักพระศาสนา,

หลักของพระธรรมให้รู้จริงไปตามหลักเกณฑ์ของธรรมชาติ โดยไม่ทำการแบ่งแยกล่วงหน้าไว้ ว่าเราเท่านั้นถูก เขาต้องผิด. ถ้าเรามีหลักอย่างนั้นเสียตั้งแต่ที่แรกแล้ว มันก็จะพบอย่างนั้นจริงเหมือนกันว่าเราเท่านั้นถูก คนอื่นผิด, เขาผิด.

ที่นี้ อาตมาก็บอกแล้วข้างต้นว่า ***มีปณิธานที่จะทำความเข้าใจกันระหว่างศาสนา*** แล้วก็ทำมาเรื่อย ๆ, แล้วก็ได้ผลสมน้ำหน้า คือ ***ฝ่ายพุทธ*** ด้วยกันนี้ ***ก็หาว่าอาตมานี้ขบถ*** แล้ว, เป็นขบถต่อพุทธศาสนาแล้ว, ยกเรื่องพุทธศาสนานี้ไปให้ศาสนาอื่นแล้ว. ที่นี้ ***พวกที่ถือศาสนาอื่น*** อยู่ ***เขาก็หาว่า*** อาตมานี้ตัวร้าย, ***เป็นตัวสัตรู ที่จะกลืนศาสนาของเขา.*** ฉะนั้นการพูดอย่างนี้ จึงถูกทั้งขึ้นทั้งล่องอย่างนี้, แล้วก็เป็นมาอย่างนี้. บางคนเขียนจดหมายมาด่าเอาแรง ๆ แต่ก็ไม่เป็นไร ก็เพื่อความเข้าใจระหว่างศาสนาของมนุษย์ แล้วก็ทำไป โดยที่ไม่คิดว่าจะกลืนศาสนาไหน, และไม่ได้คิดที่จะเอาพุทธศาสนาของตนเองไปขายเสีย ให้เป็นของศาสนาอื่นไป ก็ไม่มี.

นี่ท่านทั้งหลาย จงเชื่ออาตมาในส่วนตัวอย่างนี้ก่อนแล้วใคร่ครวญไปตามข้อความที่นำมากล่าว ซึ่งตลอดภาคมาฆบูชานี้ จะกล่าวแต่เรื่องอย่างนี้ทั้งนั้น, จะกล่าวแต่เรื่อง ทำความเข้าใจระหว่างศาสนา ทั้งนั้น. สิ่งไรที่เขาเห็นเป็นปฏิปักษ์กันอยู่ อาตมามุ่งหมายจะทำลายสิ่งนั้นเสียให้มันหมดไป, ให้เราเป็นเพื่อนมนุษย์ที่ดีต่อกัน, และความจริงมันมีอยู่อย่างนั้นจริง.

ควรจะปฏิบัติตนเป็นพุทธที่ดี, คริสต์ที่ดี.

ถ้าเป็นพุทธบริษัทที่ดี ก็เป็นคริสเตียนที่ดี, ถ้าใครเป็นคริสเตียนที่ดี ก็เป็นพุทธบริษัทที่ดี; เพราะว่า มีพระเจ้าเป็นผู้สร้างด้วยกัน ทั้งนั้น เป็นไปตามกฎเกณฑ์



ของพระเจ้า ที่ประสงค์จะให้ทุกคนหมดตัวกู – ของกู, หมดความยึดมั่นถือมั่นในเรื่องตัวตน แล้วเป็นอยู่ด้วยความสะอาด สว่าง สงบ เหมือนกับอยู่กับพระเจ้าด้วยกันทั้งนั้น. พระเจ้าต้องการให้มนุษย์ไปอยู่กับพระเจ้า อย่างเป็นสุขนิรันดร คือหมดตัวตน เป็นความว่างนิรันดร.

ว่างนิรันดรนั้น จะเรียกว่า พระเจ้าก็ตามใจ จะเรียกว่าเมืองพระเจ้า, สวรรค์ของพระเจ้า, ก็แล้วแต่จะเรียก. ผู้ที่ถือศาสนาให้มีพระเจ้าอย่างเป็นมนุษย์ เป็นบุคคล เขาก็ต้องว่าเป็นเมืองสวรรค์. นี้เราเป็น พุทธบริษัท ไม่มีความยึดถือว่าตัวตน, ต้องการจะทำลายความยึดถือว่าตัวตน, เราก็เป็นความว่างนิรันดร, ว่างไปจากความทุกข์นิรันดร, ไม่มีสิ่งที่จะมาเวียนว่ายให้เป็นทุกข์ ว่างไปอย่างนิรันดร. เขาจะว่าอยู่เป็นตัวตนอย่างนิรันดรก็ตามใจเขา ไม่มีทุกข์ก็แล้วกัน, เราก็ว่างนิรันดรไปตามใจเรา ไม่มีทุกข์ก็แล้วกัน. ทุกศาสนามุ่งหมายจะให้บุคคลไปสู่จุดเดียวกัน คือความไม่มีทุกข์เลย.

ขอให้ถืออันนี้เป็นหลัก แล้วก็จะไปพบกันตรงนั้นคือตรงที่ไม่มีความทุกข์เลย, เป็นจุดหมายปลายทางของมนุษย์ทุกคน หรือสิ่งที่มีชีวิตทุกชีวิต มันจะต้องไปจบลง ตรงที่ไม่มีความทุกข์เลย. ทุกศาสนาก็มุ่งหมายอย่างนี้ แต่คำพูดมันเหมือนกันไม่ได้ เพราะพูดกันคนละยุค คนละสมัย คนละถิ่น แก่ผู้ฟังซึ่งต่างกันมาก.

ผู้ฟังแต่ละยุค ๆ นั้น อยู่ในสภาพที่ต่างกันมาก. ฉะนั้น คัมภีร์ของพระศาสนาแต่ละศาสนา มันพูดเหมือนกันไม่ได้ เพราะต้องพูดให้ตรงกับมนุษย์บุคคล ที่เป็นผู้ฟังอยู่ในยุคนั้น ๆ ซึ่งต่างกันตั้งหลาย ๆ ร้อยปี : อยู่ในแผ่นดินที่ต่างกัน, มีวัฒนธรรมต่างกัน, มีความคิดนึกศึกษาตั้งแต่อ้อนแต่ออกโน้นต่างกัน ที่ต่างกันมากก็คือเรื่องว่า มีตัวตน กับ ไม่มีตัวตน นี่แหละ. ฉะนั้นเราทำลายสิ่งที่มาทำให้เกิดการ

กระทบกระทั่ง เกะกะกีดขวางเข้าสมาคมกันไม่ได้นี้เสียให้หมด ให้มนุษย์ได้รับสิ่งสูงสุดที่มนุษย์ควรจะได้รับเป็นสิ่งเดียวกันให้จนได้.

นี่วันนี้อาตมาก็ไม่มีอะไรมาก นอกจากปัญหาเกี่ยวกับพระรัตนตรัย กับสิ่งที่เรียกว่าพระเป็นเจ้า, และเขาว่าพระเจ้าได้สร้างพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ให้มนุษย์. เราก็บอกว่า พระเจ้านั้นรวมอยู่ในคำว่าพระธรรมนั่นเอง. ใจความที่พูดมันก็มีเท่านี้, แล้วถ้าใครเห็นและยอมรับตามนี้, ก็จะไม่มีการรังเกียจในระหว่างศาสนากันอีกต่อไป : มีการสมรสแต่งงานระหว่างศาสนาได้, และพิธีกรรมทางศาสนามีอยู่อย่างไร คู่ผัวเมียนั้นจะประพฤติปฏิบัติร่วมกันได้ โดยไม่มีอะไรกีดขวาง. มนุษย์นี้ก็จะดีขึ้น โลกนี้ก็จะดีขึ้น.

การบรรยายในวันนี้ก็สมควรแก่เวลาแล้ว อาตมาขอยุติการบรรยายไว้แต่เพียงเท่านี้. เป็นโอกาสให้พระสงฆ์สวดคณสาธยายบทพระธรรม ส่งเสริมกำลังใจในการปฏิบัติพระพุทธศาสนา สืบต่อไป.

ชีวิตนิรันดร.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์แห่งภาคมาฆบูชาเป็นครั้งที่ ๘ ในวันนี้ อาตมาก็ยังจะกล่าวเรื่อง *ใจความแห่งคริสตธรรมเท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ* ต่อไปตามเดิม, และในวันนี้จะกล่าวโดยหัวข้อย่อยว่า **ชีวิตนิรันดร.**

พุทธบริษัทควรรู้จักชีวิตนิรันดร.

คำว่า **ชีวิตนิรันดร** คือชีวิตที่แท้จริง คือไม่รู้จักดับ ตั้งอยู่ตลอดอนันตกาล, นี้คือความหมายของคำว่า ชีวิตนิรันดร. คำๆ นี้ จะมีอยู่ในทุกศาสนา ที่ขึ้นมาจนถึงระดับที่พอจะเรียกได้ว่า ศาสนา; แม้จะยังต่ำมากเช่นศาสนาของคนป่า เขาก็ยัง

กล่าวถึงสิ่ง ๆ หนึ่ง ซึ่งมีลักษณะเป็นชีวิตนิรันดร คือไม่รู้จักตายด้วยเหมือนกัน ซึ่งหมายถึงพระเจ้าหรือสิ่งสูงสุด ที่เรารู้จักก็ไม่ได้นั่นเอง แต่ยอมรับว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่, แล้วมีอยู่นิรันดร ไม่มีการตั้งต้นและไม่มีการสิ้นสุด.

ในพุทธศาสนาเรา ก็เล็งถึง **สิ่งที่เหตุปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้** และเราก็ใช้คำพูดราวกับว่าเป็นเรื่องของบุคคลหรือของวัตถุ. เช่นพูดว่าเข้าสู่พระนิพพานอย่างนี้, ก็เหมือนกับว่ามีอะไรแล้วเข้าไปสู่พระนิพพาน แล้วก็เป็นที่รู้กันว่า อยู่อย่างนิรันดร ไม่กลับมาเกิดอีก, หรือไม่เปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นอีก. นี้เรียกว่าชีวิตนิรันดรในพระพุทธศาสนา. **พุทธบริษัทที่ไม่รู้จักชีวิตนิรันดร ก็ไม่ควรจะเรียกว่าพุทธบริษัท** ยังจะโง่หรือจะเลวกว่าผู้ถือศาสนาอื่น ซึ่งเขาพูดพร่ำถึงชีวิตนิรันดรอยู่เป็นประจำ เป็นของธรรมดา. เราไม่รู้ คือไม่เข้าใจ ก็เลยไม่สนใจ หรือเหมา ๆ เอาว่าไม่มี.

อาตมา *เคยให้เขียนข้อความ* ใต้รูปภาพของอาตมาเองว่า ***ทำกับฉันอย่างกับฉันนั้นคงอยู่ อยู่เป็นคู่กันชั่วฟ้าดินสลาย, ทำกับฉันอย่างกับฉันนั้นไม่ตาย ท่านทั้งหลายก็อยู่กันนิรันดร.***

พุทธบริษัทโง่ ๆ หลายคน เขาโห่หรือเขาหัวเราะว่าเป็นคำพูดที่บ้า, พระเณรก็มี เพราะ **ไม่เข้าใจว่า จะอยู่กันอย่างนิรันดรได้อย่างไร,** แล้วก็ไม่รู้ว่า อะไรที่สามารถจะกล่าวได้อย่างนั้น **ใครดีถึงไหนมาที่จะมากล่าวว่า ฉันไม่ตาย** และท่านทั้งหลายก็ไม่ตาย ก็อยู่กันอย่างนิรันดร.

ถ้าเขาเข้าใจ, เขาก็จะต้องเข้าใจไปในทางว่าพระธรรมเท่านั้นแหละจะพูดอย่างนั้นได้, **ธรรมที่แท้จริง** หมายถึงที่แท้จริง **อยู่เหนือเหตุเหนือปัจจัย เป็นอสังขตะ ธรรมะนั้นไม่รู้จักตาย;** เพราะเป็นอสังขตะ ปัจจัยทำอะไรไม่ได้, ไม่มีการเกิด

ขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป. มันเป็นธรรมธาตุ ที่พระพุทธเจ้าจะเกิดหรือไม่เกิดก็มีอยู่. นี่เรียกว่ามันเป็นนิรันดร.

นี้ ถ้าว่าใครได้บรรลุถึงธรรมในระดับนั้น จิตของผู้นั้นก็ถึงสภาพนิรันดร ไม่มีตัวกูสำหรับจะตายอีกต่อไป, ร่างกายมันจะดับก็ดับไป, แต่ตัวกูมิได้มีสำหรับจะตายอีกต่อไป ก็เรียกว่าเข้าสู่สภาพเดียวกันกับธรรมะ เป็นสภาพนิรันดร, หมายความว่าธรรมะแท้เป็นนิรันดร ใครถึงธรรมนิรันดร คนนั้นก็อยู่อย่างนิรันดรด้วยกันกับธรรมะ. ถ้าลดลงมาก็คือเรื่องอนัตตา, เมื่อเข้าถึงอนัตตาได้ ก็ไม่มีตัวตนสำหรับจะตายอีกต่อไป เหลือแต่ธรรมธาตุที่เป็นนิรันดร.

ในพุทธศาสนาเรามีใจความเรื่องเกี่ยวกับนิรันดรสั้น ๆ อย่างนี้. เดี๋ยวก็จะอธิบายกันใหม่ ให้เห็นชัดว่า มันจะมีประโยชน์อะไร หรือว่าเอาไว้พูดเล่น ๆ กันอย่างสนุก ๆ. คำบรรยายนี้ต้องการจะเปรียบเทียบกับธรรมะในศาสนาคริสเตียน ดังนั้นก็จะพูดถึงเรื่องนิรันดรในฝ่ายคริสเตียน ตามที่ตั้งใจจะพูดกันเสียก่อน.

ศึกษา "นิรันดร" ฝ่ายคริสต์.

ในคัมภีร์คริสเตียนกล่าวว่า เมื่อพระเจ้าสร้างโลกเสร็จแล้ว สร้างมนุษย์ขึ้นมาในโลกเสร็จแล้ว ก็ให้มนุษย์คู่แรกคู่นั้นแหละอยู่ในสวนสวรรค์, แล้วก็สั่งมนุษย์คู่นั้นว่า พืชพันธุ์ธัญญาหารผลไม้ทั้งหลายในสวนนี้ ให้แกกินได้ทั้งหมด เว้นแต่ผลไม้ของต้นไม้ต้นนั้น, ซึ่งพระเจ้าชี้ระบุว่าต้นนั้น. แล้วผัวเมียคู่นั้นก็ปฏิบัติตาม ไม่กล้ากินผลไม้ของต้นไม้ต้นนั้น ซึ่งเรียกชื่อกันว่า *ต้นไม้แห่งความรู้จักดีรู้จักชั่ว.* ต้นไม้ที่มีลูกแล้วห้ามกิน, พระเจ้าห้ามไม่ให้กิน เขาเรียกว่าต้นไม้แห่งความรู้จักดีจักชั่ว โดยพระเจ้า

กำชับว่าอย่ากิน ถ้ากินแล้วจะต้องตาย นี่ผัวเมียคู่นั้นก็อยู่กันมาโดยไม่กิน. มาวันหนึ่ง บังเอิญเรื่องราวมีว่า มี งู ซึ่งเป็นซาตานมาหลอกให้ผู้หญิงอีวากิน, โดยบอกว่ากินเถอะ แล้วจะมีฤทธิ์มีอำนาจเหมือนพระเจ้า, อย่าไปมัวเชื่อพระเจ้าอยู่เลย, ผู้หญิงคนนั้นก็กิน แล้วก็เอาไปให้สามีคืออาดัมกินด้วย, ก็เป็นอันว่า **ทั้งสองคนได้กินผลไม้ต้นที่ต้องห้าม** เข้าไปแล้วทั้งสองคน.

วันหลังพระเจ้ามาตรวจสวนผลไม้นั้น รู้ว่าสองผัวเมียนี้กินผลไม้ต้นที่ต้องห้ามเข้าไปแล้ว. เรื่องปลีกย่อยอธิบายไว้ว่า พระเจ้ามาถึงก็ไม่เห็นผัวเมียสองคนนี้ มันไปซ่อนเสีย เพราะมันเกิดละอายขึ้นมาว่า ไม่มีผ้านุ่ง ไม่ได้นุ่งผ้าและไม่มีผ้านุ่ง. ก่อนแต่จะกินผลไม้นั้น มันไม่รู้เรื่องนุ่งผ้าหรือไม่นุ่งผ้า มันไม่ได้ละอาย, พอมันกินลูกไม้นี้เข้าไปแล้ว มันก็รู้จักละอายว่าไม่ได้นุ่งผ้า ก็เลยหลบไปซ่อนเสียในสุมทุมพุ่มไม้. พระเจ้ามาไม่เห็น ก็ตะโกนเรียก มันก็ขานออกมาจากในพุ่มไม้. พระเจ้าถามว่า อ้าว, ทำไมไม่ออกมาเล่า? ผัวเมียคู่นั้นเขาก็บอกว่า ไม่ได้นุ่งผ้า ละอาย. นี่พระเจ้าก็รู้ได้ทันทีว่านี้มันกินผลไม้ต้นนั้นเข้าไปแล้ว ซึ่งทำให้รู้จักคู่เปรียบเทียบดีชั่ว, รวมทั้งนุ่งผ้าไม่นุ่งผ้า, เปลือยกายไม่เปลือยกาย ละอายไม่ละอาย, ไม่ต้องมีใครบอก พระเจ้าก็รู้ได้เองว่า ผัวเมียคู่นี้กินผลไม้ต้นต้องห้ามเข้าไปแล้ว.

พระเจ้าก็เรียกตัวมาพูดจากัน ว่าบอกแล้วว่า กินเข้าไปแล้วจะตาย, เดี๋ยวนี้แกก็ตาย มีบาป บาปตลอดกาล, จะต้องทนทุกข์ตลอดกาล แล้วก็เรียกบาปนี้ว่า บาปตั้งต้น. **การที่ดื้อไปกินผลไม้รู้จักดีรู้จักชั่วขึ้นมานี้** เรียกว่า **บาป ตั้งต้น** หรือ *original sin* เป็นบาปตั้งต้น, แล้วก็จะเป็นเรื่อยไป จนกว่าจะบรรลุชีวิตนิรันดร, เป็นบาปเรื่อย **บาปตลอดกาล** ก็เรียกว่า *perpetual sin* นี่หมายความว่าตาย.

นั้นพระเจ้ารู้เท่าทันว่า มนุษย์นั้นมันไม่เชื่อเราแล้ว สั่งอย่างไรมันไม่เชื่อแล้ว แล้วมันก็จะพยายามไปกินต้นผลไม้อีกต้นหนึ่ง ซึ่งพระเจ้าต้องการไม่ให้กิน, ยิ่งไปกว่านั้นอีก ต้นไม้ที่สองต้นนี้เรียกว่าต้นไม้แห่งชีวิตนิรันดร ถ้าใครไปกินผลไม้ของต้นไม้ที่สองแล้วก็จะมีชีวิตนิรันดร. นี่พระเจ้าก็ตั้งอารักขา ด้วยเจ้าหน้าที่ถืออาวุธถือศาสตราห้อมล้อมไว้ ไม่ให้ใครเข้าไปถึงต้นไม้ต้นนั้นได้ คือเพื่อไม่ให้มนุษย์กินได้นั่นเอง. มนุษย์ก็ได้กินแต่ผลไม้ของต้นไม้ที่หนึ่ง มันก็รู้จักดีรู้จักชั่ว แล้วมันก็มีบาปตั้งต้น และมีบาปตลอดกาล คือจะต้องทนทุกข์ด้วยบาปนั้น; หมายความว่า ถ้าไม่กินผลไม้ต้นนี้ ไม่รู้จักดีรู้จักชั่วอะไรเลย, แล้วก็ไม่มีความทุกข์. นั้นพระเจ้าก็ให้หนังสัตว์ให้ใบไม้นี้เป็นเครื่องนุ่งห่มแก่มนุษย์ ไม่ต้องให้มันเปลือยอยู่ตลอดไป.

เรื่องชีวิตนิรันดรในคัมภีร์เก่า ของคริสเตียน ก็คาราคาซังอยู่เพียงเท่านี้, ก็มีต้นไม้ที่กินเข้าไปแล้วจะมีชีวิตนิรันดร แล้วมนุษย์กินไม่ได้เพราะพระเจ้าป้องกันไว้.

ที่นี้ก็มาถึงคัมภีร์ใหม่ เกิดพระเยซูแล้ว จนกระทั่งพระเยซูสิ้นพระชนม์ไปแล้ว สาวกในชั้นหลังก็สั่งสอนศาสนา, มีคัมภีร์สำคัญ ๆ เกิดขึ้นมา โดยการดลบันดาลของพระเจ้า ให้สาวกชื่อนั้นสาวกชื่อนั้นเขียนขึ้น ๆ, แล้วก็สั่งให้เขียนไปถึงประชาชนที่นับถือศาสนาของพระเจ้า มาทางทวีปเอเชียนี้ แล้วก็มาพูดถึงชีวิตนิรันดรอีก.

ที่พบเป็นครั้งแรกก็คือในคัมภีร์เรฟเวเลชั่น ที่สาวกชื่อโยฮันเขียน มีข้อความตอนหนึ่งว่า เราจะให้เขามีสิทธิรับประทานผลไม้ที่ให้ชีวิต ที่เจริญเติบโตอยู่ในพระอุทยานของพระเจ้า สาวกที่ชื่อโยฮันเขียนถึงสาวกที่เมือง ๆ หนึ่ง ว่า *ให้พึ่งเขาจะสอนจะให้ได้รับผลไม้แห่งชีวิตนิรันดร.* นี่คัมภีร์เรฟเวเลชั่น (Revelation) ตอนสอง ประโยคที่ ๗ มีอยู่อย่างนี้.

แล้วก็มาถึงคัมภีร์เรฟเวเลชั่น ตอนที่ ๒๒ ประโยคที่ ๒ ก็มีว่า *สองฟากแม่น้ำ มีต้นไม้ที่ให้ชีวิต* ซึ่งออกผลบีละ ๑๒ ครั้ง คือออกผลทุก ๆ เดือน ใบของต้นไม้นั้นจะรักษาชาติต่าง ๆ ทุกชาติทุกภาษา, แล้วในประโยคที่ ๑๔, ๑๕ ยังมีว่า ผู้ที่ซักเสื้อคลุมของตนให้สะอาด มีความสุข เขาก็มีสิทธิที่จะได้รับประทานผลไม้ จากต้นไม้ที่ให้ชีวิต.

นี่พึงดูให้ดีว่า *เขาได้กล่าวไว้* อย่างนี้ *ว่าเมื่อพระเยซูได้เกิดขึ้น มีคำสั่งสอนชนิดที่ฟังแล้ว เข้าใจแล้ว ปฏิบัติแล้ว จะทำให้ได้รับประทานผลไม้แห่งชีวิตนิรันดร.* สาวกคนที่ชื่อโยฮันนั้นจะประกาศสั่งสอนว่าอย่างนั้น, ก็พยายามชี้แจงให้คนเหล่านั้นได้กินผลไม้ต้นนั้น. แล้วข้อความตอนถัดมานั้นแสดงว่า มันมีอยู่สองฟากแม่น้ำแห่งนครนครพระเจ้านั่น, ออกผลบีละ ๑๒ ครั้ง คือทุก ๆ เดือน. นี้เราต้องถือเอาใจความว่ามันออกได้ตลอดเวลา ไม่ใช่ว่าจำกัดเวลา บีหนึ่งออกถึง ๑๒ ครั้ง ก็หมายความว่าออกไปเรื่อย ๆ ฉะนั้น *การที่มีโอกาสได้บรรลุชีวิตนิรันดรนั้น* มีเรื่อยๆ มีไม่จำกัดเวลามีได้ตลอดบี.

ทีนี้ การปฏิบัติเพื่อจะให้ได้รับผลนั้น เขาระบุไว้เป็นอุปมาว่า ผู้ที่มีเครื่องนุ่งห่มอันสะอาด แล้วก็จะเข้าไปในสวนนั้นได้ แล้วก็จะได้บริโภคผลไม้ชีวิตนิรันดร. นี้เราก็จะเข้าใจเอาเอง ตีความเอาเอง, อธิบายเอาเอง ตามความรู้สึกคิดนึกของพุทธบริษัท ในตอนแรกก่อนที่ว่า เพราะเขากินผลไม้ที่ทำให้รู้จักดีรู้จักชั่ว เขาจึงมีบาปและทนทุกข์คิดต่อกันไป จนกว่าจะได้กินผลไม้แห่งต้นไม้ชีวิตนิรันดร จึงจะกลายเป็นผู้ไม่ตาย.

ศึกษาเทียบกับฝ่ายพุทธ.

ถ้าว่าเป็นพุทธศาสนบริษัทจริง ไม่อวดดี ไม่โง่เง่า ไม่พูดพล่าม, มันก็ คงจะได้ศึกษามาจนถึงเรื่องของความยึดมั่นถือมั่น ในดีในชั่ว ในบุญในบาป ในกุศลในอกุศล. ความยึดมั่นนี้ มันต้องไปยึดมั่นในสิ่งที่มีความหมายสำหรับจะยึดมั่น



เช่นดีและชั่ว ซึ่งล้วนแต่เป็นของคู่, ของที่ไม่มีคู่มันจะไม่มีความหมาย. นี่ไปคิดดูเถอะ ถ้ามันมีแต่ชั่ว ดีก็ไม่มีความหมาย, ถ้ามีแต่ดี ชั่วก็ไม่มีความหมาย; ฉะนั้นเมื่อมีทั้งดีและทั้งชั่ว มันมีความหมายว่าดีอย่างนั้นชั่วอย่างนี้ เป็นเครื่องเปรียบเทียบกัน. แล้วคนก็ไปยึดติดเรื่องดีเรื่องชั่ว ก็เกิดตัณหาไปตามเรื่องนั้น ๆ : ดีมันก็อยากได้, ชั่วก็อยากฆ่าเสียให้ตาย หรือว่าอยากทำลาย, โกรธแค้นเป็นวิภวตัณหาอะไรไป.

นี้หมายถึงเรื่องของคนเราทั่วไปนี้ ไม่ต้องเป็นคริสเตียนดอก ใครก็ได้ เมื่อไปยึดถือเรื่องชั่วเรื่องดี มันก็จะหนักอกหนักใจ ทั้งเรื่องดีและเรื่องชั่ว : เรื่องดีเมื่อยึดถือแล้วมันก็หนักอกหนักใจ ไปตามประสาของเรื่องดี เป็นห่วง วิตกกังวล อาลัยอาวรณ์ไปตามประสาของเรื่องดี กลัวจะหมดกลัวจะสิ้นกลัวจะเปลี่ยนแปลง, ไปยึดถือเรื่องชั่ว มันก็กลัว, ก็ได้เป็นทุกข์. ไม่มีทางที่จะเข้าใจได้ว่า ธรรมชาติมันเป็นอย่างนี้เอง มันก็เป็นทุกข์; ฉะนั้นทุกคนเป็นทุกข์ เพราะมันพ่ายแพ้แก่ความหมายของคำว่าดีว่าชั่ว; มันอยากจะดีมันก็นอนไม่หลับ, ที่มันกลัวชั่วเพราะมันกลัวจะไม่ได้ดี, เป็นห่วงความดีก็นอนไม่หลับ คือ จะสงบจิตสงบใจไม่ได้ เพราะมันเป็นห่วงสิ่งที่เรียกว่าดี.

นี้เราก็เป็นทุกข์เพราะความดีและความชั่ว; โดยเฉพาะที่เราเรียกกันว่า เรื่องบุญและเรื่องบาป ผู้ที่จะไม่มีความทุกข์เลย ต้องอยู่เหนือความหมายของคำว่าบุญและบาป, คือสิ้นบุญสิ้นบาป อยู่เหนือบุญเหนือบาป จึงจะไม่มีความทุกข์เลย. หรือถ้าว่าตามเรื่องของกรรม กรรมดำคือบาป กรรมขาวคือบุญ กรรมเจือกันคือทั้งดำทั้งขาว ก็คือกรรมทั้งบาปทั้งบุญปนกัน, แล้วกรรมสุดท้ายคือกรรมไม่ดำไม่ขาว เป็นที่สิ้นที่จบแห่งกรรมดำกรรมขาว. กรรมสุดท้ายนี่แหละระงับ เสียซึ่งบาปและบุญ ดีและชั่ว ทุก ๆ อย่างซึ่งเป็นเหตุให้หลุดพ้น ไปสู่พระนิพพาน หรือชีวิตนิรันดร.

นี่ใน หลักของพุทธศาสนามีอยู่ อย่างนี้ ซึ่งมัน เข้ากันได้สนิท กับข้อความในคัมภีร์ของคริสเตียน, คัมภีร์ที่หนึ่งเลย ที่เรียกคัมภีร์เยเนซีส สองสามใบแรกๆ นั้น ความลึกซึ้งมีอยู่ที่นั้น ในลักษณะอย่างนั้น.

แต่พวกคริสเตียนเขาไม่สนใจ และไม่เข้าใจ อย่างที่เรากำลังพูด เขาก็ปล่อยไว้อย่างนั้นเอง, ทิ้งไว้เป็นข้อความอย่างนั้นเอง ใครจะเชื่อก็ได้ไม่เชื่อก็ได้, เด็กๆ รุ่นหลังก็ไม่เชื่อ ทำให้ลำบากกันมากทีเดียว.

มนุษย์เป็นทุกข์เพราะความยึดถือ.

เราควรจะยอมรับในข้อที่ว่า มัน มีหลักเกณฑ์เหมือนกัน ถ้าไปรู้จักดีรู้จักชั่ว สำหรับจะยึดถือแล้ว ก็จะเป็นทุกข์, เป็นจุดตั้งต้นของบาป ตั้งแต่วันหรือวินาทีที่รู้จักดีรู้จักชั่ว, แล้วก็จะเป็นบาปนี้ตลอดไปเรื่อยๆๆ ไม่มีที่สิ้นสุด ไม่มีหยุด จนกว่าจะถึงวันที่บรรลุชีวิตนิรันดร. ฉะนั้นหลักเกณฑ์ทางศาสนา เขาก็กล่าวไว้ถูกต้องดีแล้ว ไม่เห็นขัดกันกับหลักในทางพุทธศาสนา เราก็ควรจะรู้ไว้, อย่าให้เรากลายเป็นคนโง่กว่าไปเสียอีก.

ถ้าเราไปคัดค้านข้อความนี้ จะกลายเป็นพุทธบริษัทโง่ขึ้นมา, คือจะไปคัดค้านว่า อ้าว, ถ้ารู้จักดีรู้จักชั่วแล้วมันจะบาปจะทุกข์ทำไมล่ะ. มันไขว้กันอยู่นิดเดียว, ที่ว่าไปรู้จักดีรู้จักชั่วสำหรับจะยึดถือ. ถ้าไปรู้จักดีรู้จักชั่วสำหรับจะไม่ยึดถือ แล้วมันก็ไม่มีบาป. เช่น พระอรหันต์นี้ ท่านรู้จักว่าดีก็ตามชั่วก็ตามนี้ มันล้วนแต่เป็นสังขารที่มีเหตุปัจจัยปรุงแต่ง ไม่เที่ยงเป็นทุกข์ ท่านก็เลย ไม่ยึดถือทั้งกุศลและอกุศล ไม่ยึดถือ ทั้งบุญและบาป ไม่ยึดถือทั้งดีและชั่ว; ถ้าอย่างนี้เรียกว่า รู้จักดีรู้จักชั่ว

เพื่อจะไม่ยึดถือ. แต่เดี๋ยวนี้มนุษย์ในชั้นต้นในทีแรกนั้น มันรู้จักดีรู้จักชั่วสำหรับจะยึดถือ คือจะรักให้มาก ๆ ในส่วนที่เป็นดี, จะเกลียดให้มาก ๆ ในส่วนที่เป็นชั่ว มันก็เลยได้มีความทุกข์.

ฉะนั้นรู้จักแยกแยะออกกันเสียเป็นสองอย่างว่า เรื่องรู้จักดีรู้จักชั่วนี้ มันรู้จักอย่างไรกันแน่. ถ้ารู้จักสำหรับจะยึดถือ มันก็บ้าแหละ มันจะเป็นทุกข์แหละ, ถ้ารู้จักสำหรับรู้ว่าไม่ไหว, ปล่อยวางทั้งสองอย่าง. นี้ก็ดี ก็ถูก ก็บรรลุนิพพาน, ไม่ยึดถือทั้งบุญบาป ดีชั่ว สุขทุกข์ นี่ก็คือบรรลุนิพพาน. นี้เรามันจะสะเพร่า ตามความรู้สึกคิดนึกของคนที่ชอบคิดอะไรผลุนผลัน ไม่มีความละเอียดลออพอ, ก็จะไปหาว่าเป็นคำพูดที่ผิด ๆ บ้า ๆ บอ ๆ ว่ารู้จักดีรู้จักชั่ว.

ที่นี้ย้อนมาดูซิ ก็พวกเราทั้งหลาย, พวกคุณทั้งหลายนั่นแหละ รู้จักดีรู้จักชั่ว แต่สำหรับจะยึดถือ, เป็นพุทธบริษัท แก่หัวหงอกแล้ว ก็ยังรู้จักดีรู้จักชั่วสำหรับจะยึดถือ, ไม่รู้จักสำหรับจะปล่อยวาง, ไม่ได้รู้จักดีรู้จักชั่วสำหรับจะปล่อยวาง, จะสลัดออกไป โดยไม่ต้องยึดถืออะไร, มันไม่เป็นอย่างนี้ แล้วมันจะยิ่งยึดถือหนักเข้า, ยึดถือทั้งดีและชั่วนี้หนักเข้า ๆ แล้วก็จะต้องเป็นบาปและเป็นทุกข์ จนลำบากทั้งชั้นทั้งล่อง.

ฉะนั้นขอให้สนใจไว้ เพื่อจะไม่ให้ขายหน้าพวกคริสเตียน ซึ่งเขาก็สอนให้รู้ว่า ไปยึดถือดีและชั่วนั้น มันเป็นบาป เป็นทุกข์; แต่ใช้คำมากไปหน่อยว่า ตาย; ถ้าแกไปกินผลไม้ต้นนี้เข้า รู้จักดี รู้จักชั่ว แล้วแกก็ต้องตาย. คำว่าตายในที่นี้ คือหมายความว่า หมดความหมายของความเป็นมนุษย์ที่จะมีความสงบสุข, จะมีแต่ความหมายของความทุกข์ ฉะนั้นจึงใช้คำว่าตาย.

ข้อความในคัมภีร์เก่าก็บีดฉากไว้เพียงเท่านี้ แล้วอาดัมนั้นก็มีลูกมีหลานสืบต่อมา กี่ชั่วคนจนเรียกว่าเต็มไปทั้งโลก ถ้าถือตามพระคัมภีร์นี้ เขาก็ถือว่ามนุษย์ทั้งโลกออกมาจากพ่อแม่คู่นี้นะ. นี้อาดัมกับอีฟนี้ก็มีลูกมีหลานออกมาเต็มโลก, ลูกหลานทุกคนล้วนแต่ยึดถือดีชั่วทั้งนั้น, เป็นทุกข์เหมือนพ่อแม่ทั้งนั้น. นี่บาปของพ่อแม่นั้นจึงเรียกว่าเป็นบาปดั้งเดิม, บาปตั้งต้น แล้วก็รับช่วงต่อ ๆ ๆ กันมาถึงลูกหลาน จนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ มันก็เดือดร้อนอยู่ด้วยเรื่องของความยึดถือในความดีและความชั่ว.

เรื่องสั้น ๆ ติดต่อกันว่า อาดัมนี้เขามีลูก แล้วลูกก็มีลูก พี่น้อง ๒ คนนั้น น้อง พ่อรัก พี่ พ่อไม่รัก พี่ก็หลอกน้องไปฆ่าเสียในป่า เพราะความริษยา. นี่ลองคิดดูว่า ทำไมพี่จึงฆ่าน้อง ? เพราะพี่มันยึดถือในความดีมากเกินไป : พ่อต้องรัก, พ่อรักแล้วดี, พ่อไม่รักก็ไม่ดี. มันยึดถือในความดีนี้พ่อต้องรัก แล้วน้องมาขวางอยู่เลยฆ่าน้องเสีย.

นี่มนุษย์ทำบาปครั้งแรกก็เพราะความริษยา ความริษยาก็มีมูลมาจากยึดถือแน่นแฟ้นในเรื่องความดีและความชั่ว อย่างนี้เป็นตัวอย่าง, แล้วต่อมามนุษย์ก็เบียดเบียนกันฆ่ากัน ด้วยความยึดถือในความดีความชั่ว จนกระทั่งถึงทุกวันนี้. ที่รบราฆ่าฟันกันเพราะมันอยากจะดี, เพราะมันแย่งดี มันริษยาคนที่ได้ดี. นี่มหาสงครามโลกแว่ว ๆ ว่าอาจจะเกิดขึ้นเร็ว ๆ นี้อีกแล้ว มันก็เพราะเรื่องยึดถือได้เสีย แพ้ชนะ ดีชั่ว. ถ้าไม่โง่มันก็ไม่ยึดถือ, ไม่ยึดถือมันก็ไม่ต้องฆ่ากัน.

เอาละ, นี้ได้ความจริงเสียก่อนว่า กฎของความจริงตามธรรมชาตินั้น มนุษย์เป็นทุกข์เพราะความยึดถือ ในเรื่องดีและเรื่องชั่ว. ถ้าไม่ยึดในเรื่องดีเรื่องชั่วก็จะไม่เป็นทุกข์.

พิจารณาคำสอนของคริสตสาวกเทียบดูบ้าง.

น้ำข้อความต่อมาที่ว่าสาวกชื่อโยฮันของพระเยซู ช่วยสั่งสอนเกลี้ยกล่อมประชาชนนั้น ก็เพื่อจะให้ประชาชนนี้ ได้กินผลไม้ต้นมีชีวิตนิรันดร. *อาตมาอยากจะอธิบายว่า* ก่อนหน้านี้เสียอีก คือ เมื่อพระเยซูได้ขึ้นมาสั่งสอนเรื่องไม่ให้ยึดถือชีวิตตัวตนของตน, แต่ให้เห็นแก่ผู้อื่น : กล้าเสียสละชีวิตเพื่อผู้อื่นเพื่อไถ่ผู้อื่นให้หายโง่นี้ เป็นเรื่องสอนให้ละวางตัวตน. ถ้าเขาละวางตัวตนได้จริง ก็เป็นอันว่าละความยึดถือในเรื่องดีเรื่องชั่วได้; เพราะเรื่องดีเรื่องชั่วนั้น มันต้องฝากไว้กับตัวตน. ถ้าไม่มีตัวตน ก็ไม่มีที่ตั้งที่อาศัยของดีและชั่ว. ฉะนั้น ถ้าพยายามถอนตัวตนเสีย เอาตัวตนของตนออกไปเสีย เอาไปให้พระเจ้าเสีย หรือให้ว่างไปเลย, เหมือนพุทธบริษัทถือกัน มันก็ไม่มีที่ตั้งแห่งดีชั่ว มันก็หมดปัญหาเรื่องดีชั่ว. พระเยซูก็สอนให้บริจาคตนให้พระเจ้าเสีย อย่าเอามาเป็นตัวของตน ก็ไม่มีที่ตั้งแห่งดีชั่ว ก็เป็นหนทางไปสู่ชีวิตนิรันดร คือไปอยู่กับพระเจ้า.

นี่เราควรจะเข้าใจอย่างนี้กันมากกว่า แต่ตัวหนังสือมันไม่มียืนยัน, ตัวหนังสือมันมียืนยันว่าสาวกชื่อโยฮันเขาไปเที่ยวสั่งสอนประชาชนนั้น เขาสอนและอ้างว่าเป็นคำสั่งสอนของพระเจ้าให้สอนอย่างนี้, ให้บอกอย่างนี้. นี่ก็พยายามสั่งสอนประชาชนให้เชื่อว่า 'เขาได้รับมอบรับคำสั่งจากพระเจ้ามา ให้บอกอย่างนี้, บอกอย่างนี้. การมาบอกนี้ก็คือเพื่อจะทำให้พวกท่านทั้งหลาย ได้มีสิทธิที่จะรับประทานผลไม้ของต้นไม้ที่ให้ชีวิต คือต้นไม้ชีวิตนิรันดรนั่นเอง. ถ้าประชาชนเหล่านั้นปฏิบัติตามที่โยฮันสอน ก็คือปฏิบัติตามที่พระเยซูสอนนั่นเอง, เพราะโยฮันก็สอนเหมือนกับพระเยซูสอน ให้บริจาคตน.

นี่ที่ข้อความในตอนต้นว่า พระเจ้าบ้องกันเด็ดขาด ไม่ให้มนุษย์เข้าไปถึงต้นไม้ชีวิตนิรันดรได้ เดี๋ยวนี้มันมีการเบิดประตูเบิดรั้วเบิดประตูให้คนเข้าไปถึงต้นไม้นั้นได้ โดยที่มีผู้มาแนะวิธีที่จะทำให้กินผลไม้ชนิดที่จะได้ชีวิตนิรันดร.

นี้สภาพของต้นไม้ชีวิตนิรันดร มีข้อความว่า "ทูตสวรรค์องค์นั้นชี้ให้ข้าพเจ้าดูแม่น้ำที่ให้ชีวิต, น้ำในแม่น้ำนั้นเป็นประกายดังแก้วผลึก, ไหลมาจากพระที่นั่งของพระเจ้าและของลูกแกะ ไปสู่ถนนกลางนคร, สองฟากแม่น้ำมีต้นไม้ที่มีชีวิต ซึ่งออกผลปีละ ๑๒ ครั้ง คือออกผลทุกเดือน."

นี่คิดดูเถอะเขาพูดโดยอุปมา ว่าให้เมืองของพระเจ้า หรือสวนของพระเจ้ามีลักษณะอย่างนั้นให้เป็นแม่น้ำ, น้ำใสเหมือนแก้วผลึก, ออกมาจากใต้ที่นั่งของพระเจ้าไปตามถนนกลางนคร, สองฟากน้ำไหลนั้น มีต้นไม้ซึ่งออกผลตลอดปี มันก็เป็นเรื่องของธรรมะ ที่จะต้องอาศัยความถูกต้อง ของศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งจะเปรียบอุปมาอย่างนั้นอย่างนี้อย่างโน้นก็ได้ แล้วแต่จะตีความ; เราจะไม่เสียเวลาตีความในส่วนนี้ให้มากนัก.

เราจะตีความแต่ข้อที่ว่า *ต้นไม้* นี้มัน *ออกผลได้ตลอดทั้งปี* ตรงกับคำว่าอกาลิโก ไม่ต้องรอนาน มันจะออกได้ตลอดปี, ก็คือ ปฏิบัติเมื่อไร ก็จะได้ผลเมื่อนั้น คือธรรมะที่จะไปนิพพานนั้นก็ไม่จำกัดเวลา ไม่จำกัดฤดูกาล เป็นอกาลิโก ปฏิบัติเมื่อไรก็ได้ผลเมื่อนั้น แต่นี้เขาพูดเป็นอุปมาว่าต้นไม้ออกผลออกลูก.

ทีนี้ข้อความต่อไปที่น่าสนใจ คือว่า *ใบของต้นไม้นี้ใช้รักษาชาติต่าง ๆ ได้* ใช้คำว่าชาติมนุษย์ ชาติ nation ชาติต่าง ๆ จะชาติไหน ภาษาไหนก็ตาม ใบของต้นไม้นี้ใช้รักษาโรคร้าย, ความทุกข์ร้อน ความเลวทราม ความชั่วช้า ที่จะต้องแก้ไขได้ทั้งนั้น.

ใช้คำว่า *heal* หมายความว่าจะแก้ที่เจ็บปวดให้หาย แก้ที่ร้ายให้กลายเป็นดี, จะแก้ที่เดือดร้อนให้กลายเป็นสันติสุข. เพียงแต่ใบของต้นไม้นี้เท่านั้น ไม่ใช่ลูก เพียงแต่ใบรักษาภัยอันตราย, โรคร้ายของมนุษย์ได้ทุกชาติทุกภาษา เหมือนกับเรามีธรรมะในพุทธศาสนา แต่ธรรมะนี้สามารถจะรักษาโรคร้าย หรือโรคกิเลสของคนทุกชาติทุกภาษา, ไม่ใช่เฉพาะของชาวอินเดีย ของคนไทย หรือคนที่ถือลัทธินั้นลัทธินี้. หมายความว่า ถ้าว่าชาติทุกชาติในโลกนี้ถือธรรมะนี้ มันก็ไม่มีอุบัติทวจัญไรใด ๆ ในโลกนี้, จะไม่มีวิกฤตการณ์ที่ต้องรบราฆ่าฟันกันในโลกนี้, แม้ว่าภายในส่วนบุคคลก็ไม่มีเรื่องที่ต้องเป็นทุกข์เดือดร้อนเพราะกิเลส. ***ใบแห่งต้นไม้ชีวิตนิรันดร สามารถแก้โรคร้ายของคนทุกชาติ ทุกภาษา.***

ถ้า *ผลของมัน* แล้วก็คือให้ไม่ตายเลย ***ไม่ให้รู้จักตายเลย.*** ถ้าใครเข้าถึงพุทธศาสนา ก็บรรลุถึงนิพพานคือไม่ตายเลย, ถ้าเพียงแต่รู้จักใช้ข้อธรรมะที่ยังไม่ถึงนิพพานนั้น ก็จะบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนในสังคมได้ดี, สังคมก็จะกลายเป็นสังคมที่ดี ไม่มีการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น. นี่ใบของต้นไม้ชีวิตนิรันดร.

ที่นี้อีกตอนหนึ่งที่ว่า ***ผู้ที่ซักเครื่องนุ่งห่มของตนให้สะอาด มีความสุขอยู่นั่นแหละ ก็มีสิทธิที่จะได้รับผลไม้จากต้นไม้ชีวิตนิรันดร.*** เครื่องนุ่งห่มที่สะอาดก็ลองคิดดูเอาเองว่า ควรจะเปรียบด้วยอะไร? หรือว่าธรรมอะไรที่เอามาเปรียบด้วยเครื่องนุ่งห่มที่สะอาด. เมื่อเรามีเครื่องนุ่งห่มที่สะอาด เรารู้สึกสบาย เมื่อสวมเครื่องนุ่งห่ม เหล่านั้น ก็หมายความว่าศีลธรรมในขั้นพื้นฐานรากฐานทั่ว ๆ ไป มันเหมือนกับเครื่องนุ่งห่มอันสะอาด. ฉะนั้นขอให้เตรียมที่จะมีศีลเป็นพื้นฐาน, ให้ทุกคนเตรียมตัวสำหรับมีศีลเป็นพื้นฐาน แล้วก็จะเหมือนกับว่าได้มีเครื่องนุ่งห่มอันสะอาดแล้วเป็นสุขอยู่. คนที่ขึ้นมาถึงขั้นนี้ระดับนี้เท่านั้น ที่จะมีสิทธิที่จะได้กินผลไม้แห่งชีวิตนิรันดร.

นึกดูแล้วก็น่าหัว ที่ว่ามันเหมือนกับว่า เราละเมอเบ๋าขม่อมกันอยู่ทุกวัน : *สีเลน สุคตึ ยนฺติ สีเลน โภคสมฺปทา สีเลน นิพฺพุตึ ยนฺติ ตสฺมา สีลํ วิโสธเย.* เป็นนกแก้วนกขุนทองกันทั้งผู้พูดและทั้งผู้ฟัง *ไปสุคติเพราะศีล สมบูรณ์ด้วยโภคะเพราะศีล, ถึงนิพพานได้ด้วยศีล, ฉะนั้นจงทำศีลให้บริสุทธิ์* นี่ถ้าทำศีลให้บริสุทธิ์มันก็จะมีสุคติ มีโภคะ และมีนิพพาน. ศีลในกรณีอย่างนี้ เปรียบเหมือนกับเครื่องนุ่งห่มที่สะอาด, นุ่งห่มแล้วก็เป็นสุข แล้วก็จะพร้อมที่จะได้กินผลไม้ชีวิตนิรันดร.

เครื่องนุ่งห่มที่สะอาดนี้ เปรียบเหมือนกับศีล, พอมีเครื่องนุ่งห่มสะอาดแล้ว ก็เป็นสุข นี่คือสมาธิ, ความสุขที่เกิดมาจากเครื่องนุ่งห่มที่สะอาด นี่คือสมาธิ, มันมีศีลมีสมาธิแล้ว ก็พร้อมที่จะกินผลไม้แห่งชีวิตนิรันดรด้วยปัญญา มันก็มีปัญญา, ศีล สมาธิ ปัญญา กินผลไม้แห่งชีวิตนิรันดร, แล้วมันก็ไม่ตาย. มันก็เหมือนเรื่องที่เราพูดกันอยู่ ถือกันอยู่ ปฏิบัติกันอยู่ หากแต่ว่าไปพูดใน รูปอุปมาเป็นอย่างอื่น, ตามแบบวิธีพูดของคนที่นั่นสมัยนั้น.

นี่อาตมาจึงเห็นว่า มันเป็น ใจความของคริสตธรรมฝ่ายคริสตศาสนาที่พุทธบริษัทเราควรจะทราบ; ถ้าเราไม่ทราบ ก็แปลว่าเราก็โง่อยู่เท่าที่เราไม่ทราบ, เราอาจจะเผลอไปดูถูกดูหมิ่นเขาเข้า แล้วก็จะทำให้เกิดเรื่อง ด้วยการดูหมิ่นดูถูกกันนั่นแหละ, ไปว่าเขาผิด ทั้งที่ตัวเองก็โง่เหลือจะโง่ มันน่ากลัวมาก. ฉะนั้นขอให้เรามีความเข้าใจกันให้ดี ๆ.

พิจารณานิรันดรของคริสต์เข้ากันได้กับพุทธ.

เราจงใช้ศีลเป็นเครื่องนุ่งห่ม เหมือนกับเครื่องนุ่งห่ม ก็ทำให้เกิดสมาธิ ก็คือความสุข ซึ่งตามหลักธรรมต้องเป็นอย่างนั้น : ถ้าไม่มีสมาธิ ไม่มีปัสสัทธิ ก็

ไม่มีทางที่จะเกิดปัญญาได้. มันต้องมีปีติ, แล้วก็ต้องมีสุข, แล้วก็ต้องมีปัสสัทธิ แล้วก็มีสมาธิ, แล้วก็มียถาภูตญาณทัสสนะ; หมายความว่า ญาณเครื่องบรรลุธรรมนั้น จะมีขึ้นมาได้ ก็เฉพาะในขณะที่รู้สึกเป็นสุขสบายใจเท่านั้น. ต้องมีปีติในธรรม ปีติแล้วก็เป็นสุข จิตที่เป็นสุขเท่านั้น ที่จะสงบรำงับและเป็นสมาธิ. จิตที่ไม่เป็นสุข ไม่มีทางจะรำงับและเป็นสมาธิได้, เป็นสมาธิแล้วมันก็มีปัญญาได้.

ฉะนั้น รักษาจิตให้เป็นสุขไว้เสมอนี้เป็นเคล็ดง่ายๆ ที่ควรจะถือ. อย่าอวดดี คือมีจิตชนิดที่หงุดหงิดๆ อยู่ตลอดเวลา ไม่สงบไม่เป็นสุข, รู้สึกสะดุ้งอยู่ตลอดเวลา มีความรู้สึกไปในทางร้าย ในทางแง่ร้ายอยู่ตลอดเวลา ทั้งหลับและตื่น, ไม่มีความไว้ใจได้ ไม่มีความพอใจเลย, นี่มัน เหมือนกับว่าตกนรกทั้งเป็น.

คำว่า *ธมฺมปีติ สุขํ เสติ* นี่เป็นพระพุทธภาษิต, แล้วมีความสำคัญที่สุด ถ้าไม่มีปีติแล้วก็ไม่มีความสุข, จะต้องจำไว้ให้แม่นยำว่า ถ้าไม่มีปีติ ไม่มีทางที่จะมีความสุข.

ปีติ หมายถึง ความรู้สึกพอใจ เราพอใจในสิ่งที่เรามี ในสิ่งที่เราได้ ในสิ่งที่เราทำหรือแม้แต่สิ่งที่เราหวัง ก็รู้สึกเป็นสุข; นอนลงไปมันก็หลับสนิทเป็นสุข, ตื่นขึ้นมามันก็รู้สึกตื่นขึ้นมาอย่างเป็นสุข, เพราะตลอดเวลามันอยู่ด้วยความพอใจ, จิตมันรู้สึกพอใจ.

ถ้าไม่มีอะไรเป็นที่พอใจ มัน เหมือนเหี่ยวแห้ง กระหายน้ำ พร่องอยู่เสมออย่างนั้น, หลับก็ยาก ตื่นขึ้นมาก็โหย ไม่มีรสความสุข มีแต่ความทุกข์, จะนั่งนอนยืนเดินก็ไม่มีความรู้สึกที่เป็นสุข คือไม่มีความพอใจในชีวิตนี้ได้. ถ้ามีปีติ มันก็เป็นชีวิตที่อิ่ม นี่ก็เรียกว่าปีติ มันก็เป็นสุขทันที ตื่นอยู่ก็เป็นสุข หลับอยู่ก็เป็นสุข



ผ่านอยู่ก็เป็นสุข. ตื่นขึ้นมาอีกก็เป็นสุข. เดี๋ยวนี้ใครบ้างที่มีความสุขอย่างนี้ คือว่ารู้สึกอยู่แต่ว่า ทุกอย่างมันถูกต้องหมด, ทุกอย่างมันเป็นไปแต่ในทางดีหมด, ไม่ต้องมีระแวงว่าอะไรจะไม่เป็นไปในทางดี.

นี้ขอร้องให้ทุกคนไปสังเกต กำหนด ศึกษา พิจารณาตัวเอง ก็คือพิจารณาจิต คอยจับสังเกตอยู่ที่จิต ว่ามันรู้สึกอย่างไร? จิตมันมีธรรมปีติ คือพอใจในความถูกต้องของตัวเอง, รู้สึกตัวเองมีความถูกต้อง มีธรรมะพอใจ อิ่มอยู่ตลอดเวลาหรือไม่? หรือว่าเราขาดความพอใจในข้อนี้ ไม่รู้สึกว่าตัวมีธรรมอะไร นี่อย่างหนึ่ง.

แล้วมันยังมีแต่ความรู้สึกวิตกกังวล หวาดกลัว อยู่ภายใต้สำนึก ในส่วนลึกของจิตใจ, ไม่ใช่ความรู้สึกตามธรรมดา ที่กำลังคิดนึกอยู่. แต่มันลึกลงไปใต้นั้น ไม่ทันจะเป็นความคิด ก็เรียกว่าใต้สำนึก, ใต้สำนึกมันมีความรู้สึกวิตกกังวลอยู่ว่าจะขาดทุน ว่าจะวิบัติ ว่าจะล้มหายตายจาก ว่าจะถูกฉ้อโกง ว่าไฟจะไหม้บ้าน ว่าโจรจะชโมย จะปล้นบ้าน หลายร้อยหลายพันอย่าง. ถ้ามีความรู้สึกอย่างนี้อยู่ภายใต้สำนึก ธรรมปีติมันมีไม่ได้, มันก็เลยเหี่ยวแห้ง เหมือนกับว่าเผาไหม้อยู่ตลอดเวลา มันมีความสุขไม่ได้.

ถ้าเขาถือพระธรรม ถืออนิจจัง ทุกขัง อนัตตา, ถืออิทัปปัจจยตา เขาจะไม่รู้สึกอย่างนั้น. อะไร ๆ มันก็เป็นไปตามกฎของอิทัปปัจจยตา ไม่ต้องผืน แล้วก็ไม่ต้องกลัว; กลัวก็ไม่มีประโยชน์อะไร ก็ใช้ธรรมะที่ไม่ยึดถือ ว่าดีว่าชั่ว ว่าได้ว่าเสียนี้ เข้ามาล้างหมด, จิตใจมันก็เกลี้ยง มันก็หยุด มันก็พอใจในตัวมันเอง, เรียกว่าเป็นชีวิตที่มันหยุด มันพอใจในตัวมันเอง ว่าได้เป็นอยู่อย่างนี้ตามกฎของอิทัปปัจจยตา ที่ควรจะพอใจอย่างนี้ มันก็อิ่ม แล้วมันก็มีความสุข.

นี้เราเรียกโดยอุปมา อย่างพวกคริสเตียนเขาว่า มีเครื่องนุ่งห่มที่สะอาดแล้วก็เป็นสุข, มีความประพฤติกระทำทุกอย่าง ที่ทำให้จิตไม่วิตกกังวล ไม่หวาดกลัว, ไม่คิดอะไรชนิดที่เป็นเรื่องร้าย. จิตนี้ก็มีปีติ มีความสุข มีบัสสัทธิ มีสมาธิ แล้วก็มีปัญญา. สังเกตดูก็รู้ ดูหน้าตา มันก็รู้, ดูลูกตามันก็รู้ว่าคนนี้กำลังวิตกกังวล, ว่าคนนี้กำลังมีปฏิฆะ ไม่ชอบนั่นไม่ชอบนี่, เห็นคนนั้นคนนี้แล้ว ก็มองด้วยสายตาที่แสดงว่าระแวงและสงสัย. อย่างนี้คือว่า จิตมันไม่ได้ว่าง ไม่ได้สงบ มันยึดในฝ่ายชั่วแทนที่จะยึดในฝ่ายดี, มันระแวงในฝ่ายชั่ว ยึดในฝ่ายชั่ว คอยหวาดผวาอยู่แต่เรื่องที่จะเสียหาย จะเป็นทุกข์, จะเกิดขึ้นเป็นความเสียหาย, นี่ก็เรียกว่ามันยึดชั่ว แต่มันก็ต้องคู่กันกับยึดดี เพราะมันกลัวจะไม่ได้ดี มันจึงไปยึดในเรื่องชั่ว, ไปให้ความหมายในเรื่องชั่ว ไปกลัวชั่ว ว่าจะทำลายส่วนที่ดี.

ฉะนั้น ดีกับชั่วแยกกันไม่ออก ถ้าแยกออกไปได้สักอย่าง อีกอย่างก็พลอยดับไปด้วย ไม่ต้องกลัว. ถ้าไม่ยึดดีได้ ก็จะไม่ยึดชั่วเอง, ถ้าไม่ยึดชั่วได้ ก็จะไม่ยึดดีเอง เพราะสองอย่างนี้มันแฝดกันอยู่ สำหรับจะทำให้เกิดความหมายสำหรับจะยึดถือ.

ฉะนั้นไปศึกษาดูทุกๆคู่ที่มนุษย์เขายึดถือกัน เรื่องดีเรื่องชั่ว เรื่องบุญเรื่องบาป เรื่องสุขเรื่องทุกข์ เรื่องได้เรื่องเสีย เรื่องแพ้เรื่องชนะ อะไรก็ตามใจ ที่มันเป็นคู่ๆๆนั้น มันจะต้องอยู่ด้วยกัน สำหรับให้เกิดค่า หรือราคา หรือความหมายขึ้นมา เพราะมีชั่วเป็นคู่เปรียบอยู่ ดีมันก็มีค่าขึ้นมา เพราะมีดีเป็นคู่เปรียบอยู่ ชั่วมันก็ลดค่าลงไป, แต่ทำให้มีความทุกข์ทั้งนั้น. ฉะนั้นถ้าอยากจะมีชีวิตนิรันดร คือบรรลุถึงนิพพานละก็ ศึกษาเรื่องนี้ให้มาก ว่าเรายังโง่อยู่สักกี่มากน้อย ที่ไปยึดถือเรื่องดีเรื่องชั่ว เขาจัดเป็นนิสัยไปก็มี. บางคนมีนิสัยยึดดี มองดีไปหมด บางคนยึดในเรื่องชั่ว มองอะไรไปในทางร้าย ระแวงไปในทางร้ายไปหมด.

แต่เข้าใจว่าในโลกนี้ มีคนที่ยึดชั่ว มองในแง่ร้ายนี้มาก มากกว่าที่คนจะมองในแง่ดี. คนที่จะมองในแง่ดีไปเสียหมด ดูจะหายาก, แต่คนที่มองในแง่ร้าย ที่ทำให้วิตกกังวลหวาดระแวง นี้มันมีมาก แล้วมันก็น่าสงสารแหละ คือมันจะสะสมปฏิฆะชนิดอนุสัย ไว้ในใจมากขึ้นๆ.

ปฏิฆะ คือ *หงุดหงิดขัดใจไม่ชอบ, อนุสัย*คือ*ความเคยชิน* คนคนนี้พอตื่นนอนขึ้นมา เหลียวไปทางไหน ก็มองไปในแง่ร้ายทั้งนั้น เรื่องหนึ่งก็เพิ่มอนุสัยเลว คือปฏิฆะนี้หน่วยหนึ่ง, เหลียวไปทางไหน ก็มองในแง่ร้ายทั้งนั้น ก็เพิ่มปฏิฆานุสัยหน่วยหนึ่ง แล้ววันหนึ่งๆก็เพิ่มปฏิฆานุสัยไม่รู้จักกี่หน่วย. กี่สิบหน่วย กี่ร้อยหน่วย จนกลายเป็นคนมีนิสัยแห่งปฏิฆะ คือระแวงไปในทางร้าย จะลำบากมาก จะมีความทุกข์มาก จะทรมานมาก นี่เรียกว่าความยึดดีและยึดชั่ว มองในแง่ร้าย ก็เพราะว่ายึดดี ว่าจะมีร้ายมาทำลายที่ดีของเรา, ก็มองในแง่ร้าย.

คนเห็นแก่ตัว ก็จะมองกันไปในแง่นี้มากกว่าอย่างอื่น คือแทนที่จะมองในแง่ดี ก็มองในแง่ร้าย. เพราะยึดดี นั่นเอง. อย่างมีคนเดินมา มันจะมองในแง่ร้ายไว้ก่อน ว่าจะเป็นคนอันธพาล หรือว่าคนเป็นแขกมาจะขอพักด้วย เขาจะมองในแง่ร้ายไว้ก่อน. ต่อให้พระพุทธเจ้ามาเอง ถ้าไม่รู้จัก มักจะมองในแง่ร้ายไว้ก่อน ว่านี้ต้องระวัง, มันจะอย่างนั้นอย่างนี้ ไม่อยากจะให้พักด้วย. ฉะนั้นก็ปฏิบัติไม่ได้ ในการที่จะมองในแง่ดี ว่าเพื่อนมนุษย์เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันมาแล้วโว้ย เรายินดีต้อนรับท่าน, เชิญมาเถิด อย่างนี้, เชิญขึ้นเรือน เชิญกินข้าว, อย่างนี้ มันจะไม่มี มันจะหายาก. แต่สำหรับผู้ที่ประพฤติธรรมโดยแท้จริง โดยเฉพาะบรรพบุรุษของเรา เขาเคยยึดถือกันมาอย่างนี้, เขาเคยทำกันมาอย่างนี้, ยึดถือธรรมะ ไม่ระแวงในแง่ร้าย สมัยนี้ไม่มีใครกล้ายึดถืออย่างนั้น เพราะเห็นว่า ศีลธรรมมันเลวร้ายเต็มทีแล้ว.

เอาละ, เป็นอันว่า พุทธบริษัทก็มีหลักปฏิบัติ สำหรับจะขว้างทิ้งออก

ไป ทั้งเรื่องดีเรื่องชั่ว, จะอยู่อย่างเป็นอิสระ เหนือความดีความชั่ว มีจิตไม่ยึดถืออะไร, แล้วก็นั่นแหละคือชีวิตนิรันดร.

ฉะนั้นเมื่อใดจิตใจของเรา อยู่เหนือความหมายแห่งความดีความชั่ว เมื่อนั้นจิตใจของเรา ได้กินผลไม้แห่งชีวิตนิรันดร ไม่ถึงขนาดนั้น. แต่พอจะเอามาเปรียบเทียบเป็นเครื่องวัดกันได้ เช่นที่เคยพูดอยู่เสมอๆว่า **จิตที่คิดจะให้ สบายกว่าจิตที่คิดจะเอา. ถ้าไม่เข้าใจข้อนี้ แล้วละก็ไม่มีหวังที่จะไปเข้าใจชีวิตนิรันดร.** ที่จะไม่ยึดถือดีถือชั่ว เพียงเท่านี้ก็ยังไม่สังเกตเห็น และไม่รู้สึก, หรือถ้าสังเกตเห็น มันก็เห็นไปในทางตรงกันข้าม ว่าที่จะเอา สบายกว่าที่จะให้.

ฉะนั้นขอให้ไปสังเกตดูกันเสียใหม่ว่า **จิตเมื่อคิดจะให้ออกไป มัน สบายเป็นสุขกว่าจิตที่คิดจะเอา** : จะเอานั่นจะเอานี่ จะเอาเงิน จะเอาของ จะได้ลาภ จะอย่างนั้นอย่างนี้, หรือเห็นเขาจะเอามาให้ นี่ก็อยากจะเอา กับจิตที่เราคิดจะให้ พอใจที่จะให้, ให้เอง นี่สบาย.

จิตที่คิดจะให้มันใกล้ชีวิตนิรันดรมากกว่าจิตที่คิดจะเอา. ฉะนั้นต้องเดินไปตามทางของจิตที่คิดจะให้ คือจะสละ จะสละทั้งดีทั้งชั่ว ทั้งบุญทั้งบาป ทั้งสุขทั้งทุกข์ ทั้งได้ทั้งเสีย ทั้งแพ้ทั้งชนะ, นี่ชีวิตนิรันดรมันจะอยู่ที่เป็นอิสระ ว่าง เกลี้ยง ไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไร, สมกับที่ว่าเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา. **หัวใจของพระพุทธศาสนาคือ ความไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไร,** พูดเป็นประโยคเต็มๆก็พูดว่า ***ธรรมทั้งหลายทั้งปวง อันบุคคลไม่ควรยึดมั่นถือมั่น โดยความเป็นตัวตนหรือของตน.***

ถ้าทำได้อย่างนั้น มันก็เป็นชีวิตนิรันดร เข้าถึงชีวิตนิรันดรขึ้นมาทันทีที่นั่น แต่ที่นี้มันไม่ถาวร มันกลับหายไปเสียอีก เพราะไม่เป็นพระอรหันต์. ถ้าเป็นพระอรหันต์แล้ว ก็ไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไร โดยประการทั้งปวง และตลอดไป. ฉะนั้น **พระอรหันต์จึงเข้าถึงชีวิตนิรันดรและตลอดไป** ส่วนเรามันก็ได้แต่ชิมลอง.

เมื่อใดจิตว่าง ไม่ยึดถืออะไร เมื่อนั้นเราก็ได้ชิมลองรสของพระนิพพาน, คือเมื่อใดไม่มีตัวกู—ของกู เกิดอยู่ในจิต หมายความว่าไม่มีกิเลส โลภะ โทสะ โมหะ อย่างใดอย่างหนึ่งเลย นี้คือไม่มีตัวกู—ของกูเลย, เมื่อนั้นจิตเป็นอย่างไร. อุตส่าห์สังเกตให้มาก จนพอใจในจิตชนิดนั้น แล้วนั่นแหละจะเป็นการตั้งต้นพอใจในพระนิพพาน มีจิตน้อมไปพอใจในพระนิพพาน. ฉะนั้นขอให้พบเงื่อนต้นอันนี้เสียก่อน คืออุตส่าห์ศึกษาสังเกตอยู่ตลอดเวลา ว่าเมื่อจิตมันว่างจากตัวกู—ของกู จิตนั้นมันเป็นอย่างไร. พูดตรงๆก็ว่า มันหยุด มันเย็น มันเป็นสุข มันสบายที่สุดอย่างไร, เราก็ถือเอาเป็นตัวอย่างสินค้า ซึ่งมีชื่อว่า พระนิพพาน. ที่นี้ก็จะเริ่มพอใจ ก็จะเริ่มคิดตาม จะเริ่มขวนขวายมากขึ้น แล้วก็ใกล้มากขึ้น.

เอ้า, ที่นี้ก็พูดสรุปให้มันสั้นเข้า ให้มันติดต่อคราวเดียวกันไปเสียที ว่าคนตั้งต้นมีบาป เมื่อเกิดยึดถือ ในดีและชั่ว, ก่อนหน้านั้นไม่มีบาป. คนเริ่มมีบาปและมีทุกข์ เมื่อรู้จักยึดถือดีและชั่ว, แล้วเขาก็ทนทรมานอยู่ด้วยความทุกข์, ทุกข์เรื่อยไปทุกคราวที่ยึดถือดีและชั่ว จนกว่าจะค่อยๆเข้าใจเรื่องนี้ คือได้รับคำสั่งสอนจากพระอริยเจ้า ด้วยถ้อยคำที่ว่ามาจากพระเจ้า. เรื่องดีๆถูกๆนี้ ให้สมมติว่ามาจากพระเจ้าทั้งนั้น แล้วก็เข้าใจ แล้วก็เริ่มมีศีล สมาธิ ปัญญา.

ที่ว่า มีเครื่องนุ่งห่มอันสะอาด มีความสุข และก็เข้าถึงจิตชนิดที่เป็นนิรันดร นี้ถ้าอย่างธรรมดาสามัญ ที่คนเขาชอบพูดกันมันอีกหลายชาติ อีกหลายสิบชาติ หลายร้อยชาติ หลายพันชาติก็ได้ กว่าจะไปถึงชีวิตนิรันดร. ที่นี้เราอยากจะพูดว่า ไม่ต้อง, ชั่วชาตินี้ชาติเดียว เด็กอยู่ในท้องของแม่ไม่รู้เรื่องดี—ชั่ว, เด็กคลอดออกมาแล้วใหม่ๆก็ยังไม่รู้เรื่องดี—ชั่ว ยึดมั่นถือมั่นไม่เป็น, เหมือนกับที่มันยังไม่นุ่งผ้า มันเข้ารูปกันเหลือเกิน, จนกว่าเด็กนั้นมันจะได้เริ่มรู้จักรสของความพอใจไม่พอใจ คือสุขเวทนา ทุกขเวทนา อายุสัก ๓—๔ ปีก็เห็นจะได้ พอมันรู้จักแยกสุขทุกข์ รู้จักของ

อร่อยไม่อร่อย น่ารักไม่น่ารัก วินาทีไหนที่มันเริ่มรู้จักแยกเป็นน่ารักไม่น่ารัก ดี—ชั่ว บุญ—บาป สวย—ไม่สวย นั่นแหละ เมื่อนั้นแหละ คืออาทีที่มันได้กินผลไม้ต้นนั้นเข้าไปแล้ว.

เหมือนกับอาดัมกับอีฟ มันได้กินผลไม้ต้นนั้นเข้าไปแล้ว เริ่มรู้จักดีรู้จักชั่วขึ้นมาทันที : อ้าว, ไม่ได้นุ่งผ้าเลยไม่กล้าออกมา ต้องจัดการ, มีปัญหาเรื่องนุ่งผ้าเป็นอย่างน้อย นี่เหมือนเด็กๆ พอมันโตขึ้นมา ถึงขนาดรู้จักดีรู้จักชั่ว มันก็คือ ได้กินผลไม้ต้นนั้นเข้าไปแล้ว กระทั่งว่ามันอยากจะนุ่งผ้า มันรู้จักอยากจะนุ่งผ้า อยากจะให้สวย อยากจะให้ดี อยากจะให้เด่น รู้จักแยก ว่าได้ ว่าเสีย ว่าแพ้ ว่าชนะ ว่าดีกว่า ว่าเลวกว่า ว่าเสมอกัน. เด็กอายุสัก ๙ ปี ๑๐ ปี มันก็กินผลไม้ต้นนี้เข้าไปเต็มที่ แล้วมันก็ทนทุกข์ไป กว่าจะเป็นหนุ่มเป็นสาว เป็นพ่อบ้านแม่เรือน เป็นวัวลากเกวียนไปตลอดชีวิตนั้น, จนกว่าจะถึงระดับสุดท้าย มันเริ่มเห็นว่า อ้าว, ไอ้นี่เอง ไปหลงลากแอกลากเกวียนของความดีความชั่วนี่เอง, ไม่เอา, ไม่เอา, ไปศึกษาวิชาความหลุดพ้นของพระพุทธเจ้าดีกว่า แล้วก็มาสู่พระศาสนา ศึกษาเรื่องความหลุดพ้น มันก็ได้หลุดพ้นจนมีจิตอยู่เหนือความดี—ความชั่ว ความสุข—ความทุกข์ ว่างเป็นพระนิพพานไป.

ฉะนั้นขอให้ถือว่า เรื่องในพระคัมภีร์ทั้งหมดนั้น มันก็คือเรื่องในชีวิตคนนั่นเอง. เด็กๆ เกิดมาไม่มีความทุกข์ ไม่มีปัญหา ไม่มีอะไรหมด เพราะไม่รู้จักดีไม่รู้จักชั่ว, พอรู้จักดีรู้จักชั่วก็มีปัญหา แล้วก็ทนทุกข์ปลุกปล้ำไป เพราะความดีความชั่ว. นี่เรียกว่ารู้จักดี รู้จักชั่ว สำหรับยึดถือ, ครั้นไปในบั้นปลายแห่งชีวิต ได้ศึกษาธรรมะมากเข้า ก็รู้จักดี รู้จักชั่ว อีกครั้งหนึ่ง, แต่รู้สำหรับจะไม่ยึดถือ. ฉะนั้นจึงรู้จักสำหรับปล่อยวาง ไม่มีอุปาทานสำหรับจะยึดถือ ก็บรรลุมรรค ผล นิพพาน เป็นพระอรหันต์ ก็เป็นชีวิตนิรันดรโดยสมบูรณ์ ฉะนั้นข้อความในคัมภีร์คริสเตียนนั้น เมื่อจะเอามาปรับจัดกันเข้ากับคัมภีร์ในพุทธศาสนา มันก็เป็นอย่างนี้.

อาตมาจึงถือว่า ใจความแห่งคริสตธรรม เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ เข้าใจว่าคงจะมีประโยชน์แก่สติบัญญา ของท่านผู้ฟังทั้งหลาย ที่จะรู้จักคิดนึกให้มันกว้างขวางออกไป ให้มันถูกให้มันตรง ให้มันจริง ยิ่งขึ้นไปกว่าเดิม.

นี่เรา**รู้เรื่องชีวิตนิรันดร** ว่าเป็นอย่างไร, รูปจักบาปดั้งเดิม, บาปดั้งเดิม คือรับถ่ายทอดมาแต่พ่อแม่ พอเกิดออกมา ก็จะรู้จักยึดถือดีชั่ว คือเหมือนกับกินผลไม้ต้นนั้นเข้าไป เกิดออกมาจากพ่อแม่ ยังไม่เคยกินผลไม้ต้นนั้น ไม่เท่าไรมันก็ต้องกินผลไม้ต้นนั้น แล้วที่เขาพูดไว้ว่า ฝ่ายหญิงเป็นฝ่ายยั่วยุให้ฝ่ายชายกิน นี้มันก็มีปัญหาอยู่ มีความหมายอยู่ ไปคิดเอาเองก็แล้วกัน.

ถ้าจะเอาประโยชน์จากเรื่องนี้ ก็ขอให้เข้าใจว่า ยึดมั่นถือมั่นดี – ชั่วนั้นมันเป็นทุกข์ รู้จักมันเสีย ปล่อยวางมันเสีย อย่ายึดมั่น นั้นมันจะเป็นชีวิตนิรันดร.

คำว่า **บาปดั้งเดิม** คือบาปที่ตั้งต้นยึดถือ นี้บาปตลอดกาลนั้น คือความยึดถืออยู่ตลอดเวลา จนกว่าจะถึงวันที่วิมุติหลุดพ้น จากความยึดถือด้วยอุปาทาน. **จิตไม่ถือมั่นด้วยอุปาทานเมื่อใด เมื่อนั้นแหละเรียกว่า เข้าสู่ชีวิตนิรันดร, เข้าสู่ประตูอมตะไปฯ**

การบรรยายในวันนี้ พอสมควรแก่เวลาแล้ว ขอให้นำไปคิดไปนึก ไปใช้ให้สำเร็จประโยชน์ยิ่งๆขึ้นไป อย่าให้พังแล้วก็เลิกกัน.

ขอยุติการบรรยายในวันนี้ไว้เพียงเท่านี้ เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าสวดบทพระธรรม สำหรับส่งเสริมการปฏิบัติ เพื่อชีวิตนิรันดรต่อไปอีก.



การไถ่บาป.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์แห่งภาคมาฆบูชา เป็นครั้งที่ ๙ นี้ อาตมาก็ยังคงกล่าวเรื่องใจความสำคัญแห่งคริสตธรรม ที่พุทธบริษัทควรทราบ ต่อไปตามเดิม. แต่ในวันนี้จะกล่าวโดยหัวข้อย่อยว่า *การไถ่บาป.*

ขอให้ท่านทำความเข้าใจอย่างถูกต้องไว้เสมอไป ว่าเราจะทำความเข้าใจระหว่างศาสนา เพื่ออยู่กันเป็นผาสุก, แม้จะอ้างตนเองว่าถือศาสนาต่างกัน. อีกอย่างหนึ่งซึ่งแคบเข้ามา ก็คือว่า เราจะต้องมองดูความสำคัญหรือเรื่องสำคัญ แห่งศาสนานั้นๆ ซึ่งมีอยู่ร่วมกันในโลก, และที่ละเอียดไปกว่านั้น ก็คือว่า ถ้าเราไม่มองเราก็จะ

ไม่เห็น. ถ้าเรามองไม่เป็น เราก็เข้าใจผิด; เช่นคำว่า "การไถ่บาป". พุทธบริษัทที่โง่ๆ ก็จะพูดว่ากรรมเป็นเรื่องเฉพาะตัว จะไถ่กันไม่ได้, แล้วทำไมจึงมาพูดถึงการไถ่บาป? ฝ่ายคริสเตียนเขามีการไถ่บาป. เราจะต้องรู้ว่า การไถ่บาปนั้นเป็นอย่างไร, เพื่อไม่ให้พุทธบริษัทโง่กว่าพวกคริสเตียน ขอให้ท่านตั้งใจฟังดูให้ดีๆ.

พระเยซูเป็นผู้ไถ่บาป.

เรื่องมันมีอยู่ว่า พระเยซูคริสต์นั้นเขาถือว่า เป็นผู้ไถ่บาป, เรียกอย่างสูงสุดว่า พระมหาไถ่ คือเป็นผู้ไถ่อย่างสูงสุด, ไถ่บาปของมนุษย์ ด้วยชีวิตของพระองค์เอง, เพราะเขาเห็นและยอมรับความจริงข้อนี้ เขาจึงยอมรับนับถือพระเยซู ด้วยชีวิตจิตใจ. คริสตศาสนิกชนมีความมั่นคงในศาสนาของเขา ก็เพราะมองเห็นความสำคัญ แห่งเรื่องที่สำคัญเช่นเรื่องนี้เป็นต้น อย่างแท้จริง มีใจความว่า พระเยซูเป็นผู้ไถ่บาปของสัตว์ทั้งปวง ด้วยชีวิตของพระองค์, แล้วก็ว่าเรามันรอดมาได้ เพราะการช่วยของพระองค์ เราจึงมอบความเชื่อ มอบความคิดความนึก ความพยายามทุกอย่างในพระองค์.

พิจารณาคำว่า "ไถ่".

ในชั้นแรกนี้ เราจะพูดกันถึงความหมายของคำว่า *"การไถ่"* นี้กันเสียก่อน. คำธรรมดาที่เราใช้กันในภาษาไทย ก็คือการไถ่ เช่นคนนี้ติดเงินของคนๆหนึ่ง เป็นทาสเขา แล้วมีคนเอาเงินมาให้นายตามหนี้สินที่มี, ก็ปลดเปลื้องคนนั้นให้พ้นจากความเป็นทาส เป็นอิสระไป, นี่คือการไถ่ ในความหมายธรรมดา. และเป็นเรื่องทางวัตถุ แล้วก็ไถ่ด้วยเงิน, ก็เป็นเรื่องการไถ่ในทางวัตถุธรรม.



ถ้าเป็นเรื่อง ทางจิตทางวิญญาณ ก็หมายความว่า มันมีคนติดอยู่ในอำนาจของบาป ของความคิดเห็นผิด โง่อยู่ พูดเท่าไรก็ไม่เชื่อ, พูดเท่าไรก็ไม่ยอมฟัง, จนต้องมีคนสักคนหนึ่งมากระทำ จนตัวเองต้องเสียชีวิต, แล้วคนเหล่านั้นจึงยอมสนใจ ยอมพิจารณา เห็นแล้วก็เชื่อ, อย่างนี้เรียกว่าผู้ไถ่ในทางศาสนา อย่างที่พระเยซูทรงเป็นผู้ไถ่.

การไถ่บาปเรียกว่า *Redemption, redeem* ก็คือไถ่. คำว่า "ไถ่" ก็คือเอาอะไรไปใช้ทดแทน แล้วก็เอาอันนั้นออกมาได้, นี้เรียกว่าไถ่. คำว่า *Redemption,* ก็หมายถึงพระเยซูเสียชีวิต เพื่อให้โลกมนุษย์รอด. เครื่องหมายกางเขน ที่แขวนอยู่ที่คอของผู้ถือศาสนาคริสเตียน ก็คือเครื่องหมายของการไถ่. กางเขนนั้นคือไม้ที่เขาเอาพระเยซูไปตรึงเข้าที่นั่นจนตาย. พระเยซูก็ตายบนไม้กางเขน เพราะยืนยันคำพูดของตน ที่ได้พูดไปแล้วว่าอย่างนั้น ๆ ไม่ยอมกลับคำ. ***แขวนไม้กางเขน ก็คือการยอมรับพระมหาไถ่ว่าเป็นผู้ช่วยของตน.***

คำว่าไถ่หรือ *redemption* นี้ บางทีก็ใช้ไปในความหมายอื่นก็มี เช่นคำว่า *liberation* ***ทำให้หลุดออกไปจากข้อผูกพัน,*** บางทีก็ใช้คำว่า *deliverance* คือช่วยด้วย ***การส่งออกไปเสียให้พ้น*** พ้นปัญหาหรือพ้นอันตราย. ความหมายอย่างที่เรียกกันสมัยปัจจุบันว่า ***ผู้ปลดปล่อย*** นั่นเอง; แต่นั่นเป็นเรื่องทางการเมือง เดี๋ยวนี้เป็นเรื่องทางศาสนา ***ผู้ปลดปล่อยหรือผู้ช่วยให้รอดในทางวิญญาณ.*** แต่ผู้ปลดปล่อยสมัยนี้ เขาหมายถึงยกกองทัพไปตีบ้านเมืองให้ชนะ แล้วก็ปล่อยพรรคพวกของตน มันคนละความหมาย; แยกกันแล้วก็คือ ผู้ปลดปล่อยทางร่างกาย, กับผู้ปลดปล่อยทางวิญญาณคือ ทางจิตทางใจ. ถ้าเป็นเรื่องของศาสนา ก็เป็นเรื่องการปลดปล่อยในทางวิญญาณ.

ถ้าสังเกตดูให้ดี จะเห็นได้ว่า การปลดปล่อยทางวิญญาณนั้น มันเป็นการกระทำที่ซ้อนกันอยู่ ๒ ชั้น เพราะเรื่องทางวิญญาณเป็นเรื่อง บัจจัตตัง คือเป็นเรื่อง

เฉพาะตัว. ผู้จะปลดปล่อยผู้อื่นทางวิญญาณ ต้องไปทำให้เขาเข้าใจอย่างถูกต้องในทางวิญญาณ แล้วเขาก็ทำตัวเขาให้หลุดออกมาได้, ไม่เหมือนกับการปลดปล่อยทางวัตถุหรือทางเงิน เอาเงินไปไถ่ตัวมา มันก็ออกมาได้. แต่ในทางวิญญาณทำอย่างนั้นไม่ได้, มันต้องไปทำอย่างใดอย่างหนึ่ง จนถึงกับคนนั้นมันรู้จักทำให้หลุดได้ด้วยตัวของเขาเอง. นี้ก็เรียกว่ายังมีบุญคุณอยู่ เพราะว่าถ้าคนนั้นไม่ช่วยชี้หนทาง ให้เกิดความเข้าใจถูกต้อง คนนั้นมันก็หลุดไม่ได้. นี้เราเรียกว่า ผู้ไถ่นั้นก็คือผู้ช่วยให้เขารู้จักไถ่ตัวเขาเอง, ช่วยให้เขารู้จักมิจฉาทิฏฐิ ว่าเป็นอย่างไร, แล้วถอนตัวออกมาเสียได้จากมิจฉาทิฏฐินั้น ๆ นี่คือเป็นผู้ไถ่ที่แท้จริง.

การไถ่มีอยู่ทั้งคริสต์และพุทธ.

มาดูกันว่า คำว่าไถ่นี้ เป็นเรื่องในศาสนาคริสเตียนอย่างเดียว หรือว่าแม้ในพุทธศาสนาก็มี. ต้องขอใช้คำพูดเดียวกันอีกว่า ถ้าพุทธบริษัทไม่มองเห็นการไถ่ให้พ้นบาปในศาสนาของตน มันก็เป็นพุทธบริษัทที่โง่กว่าคริสเตียน อยู่ต่อไปตามเดิม.

การไถ่หรือการช่วยให้รอดนี้ เป็นอุดมคติของโพธิสัตว์; ถ้าใครอ่านเรื่องที่เกี่ยวกับพระโพธิสัตว์ ก็จะพบความหมายของการไถ่ คือ ***พระโพธิสัตว์ต้องยอมหลาย ๆ อย่าง, กระทั่งยอมเสียชีวิต เพื่อจะช่วยผู้อื่น.*** เราจะนึกถึงพระพุทธเจ้าบำเพ็ญบารมี ชนิดที่เป็นปรมัตถบารมี อุปบารมี อะไรก็ตาม ซึ่งต้องเสียชีวิต ปรากฏอยู่ในเรื่องนั้น ๆ จึงจะสามารถเป็นโพธิสัตว์ช่วยโลกได้.

หรือแม้เมื่อพระองค์ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว มองเห็นว่า ธรรมที่ตรัสรู้นี้ลึก ไม่มีใครเข้าใจ สอนก็เหนื่อยเปล่าไม่มีใครเข้าใจ. แต่แล้วมากลับมองเห็น



อีกทางหนึ่งว่า มันยังมีคนเข้าใจบ้าง แม้จำนวนน้อย, ถ้าเราไม่แสดงธรรม คนจำนวนน้อยนั้นก็จะเสียประโยชน์. พระองค์จึงต้องทรงลำบากอย่างยิ่ง ในการประกาศพระศาสนา, ประสบการต่อต้านรอบด้าน, หรือแม้ที่สุดจะต้องเหน็ดเหนื่อยเหลือประมาณ. นี่คือการลงทุน เสียสละ หรือบริจาคเพื่อจะไถ่เอาสัตว์เหล่านั้นออกมาเสียจากอำนาจของบาป ของกิเลส ของอวิชชา, นี่ไถ่สัตว์ออกมาเสียจากบาป จากกิเลส จากกรงของอวิชชาก็ว่า เป็นการช่วยให้รอดในทางวิญญาณ โดยการเสียสละเจ็บปวดหรือเสียชีวิต ของใครคนใดคนหนึ่ง ก็เรียกว่าเป็นการไถ่.

ทำไมไม่มองดูให้ใกล้ตัวเข้ามาอีกว่า ผู้ที่เป็นพ่อแม่ครูบาอาจารย์ทั้งหลายนี้ก็ต้องทำการไถ่อยู่ตลอดเวลา; ถ้าไม่ใช่การยอมเสียสละ ยอมเจ็บปวด ยอมลำบากของบิดามารดาแล้ว ทารกน้อย ๆ มันก็รอดชีวิตไปไม่ได้ มันต้องตาย, พ่อแม่ต้องลงทุนด้วยความเหนื่อยยากลำบาก หรือเจียนตาย, หรือถึงกับตายไปก็มีในบางกรณี ก็เพื่อช่วยชีวิตทารกน้อย ๆ ไว้, หรือว่าครูบาอาจารย์โดยทั่วไป ถ้ามีสัญชาตญาณแห่งความเป็นครูบาอาจารย์จะมีลักษณะเป็นผู้ไถ่เสมอไป, คือมันจะยอมทนยากลำบาก ทนความยากลำบากเจ็บปวดรวดร้าว คือยอมเสียสละความสุข เพื่อให้เกิดผลดีแก่ลูกศิษย์. นี้เป็นการไถ่คนเหล่านั้น ออกมาเสียจากความโง่.

ทำให้เราเห็นได้ว่า การไถ่นี้มันเป็นสิ่งที่ต้องมี และต้องกระทำกันอยู่ในโลก. ถ้าเราจะ ไถ่ตัวเอง ให้พ้นจากความยากจน เราก็ต้องลงทุนด้วยความเหนื่อยยากลำบาก, เพื่อจะไถ่เอาตัวเองออกมาเสียจากความยากจน, นี้มันเป็นการไถ่ทางวัตถุ.

การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ให้พ้นจากความทุกข์ ก็เป็นการไถ่ด้วยเหมือนกัน. แต่ถ้าไม่ระวังให้ดี มันจะกลายเป็นโทษ; เช่นเอาเงินเอาของไปช่วย

กันง่ายๆ ให้คนที่อดอยากลำบากนั้นมันพ้นทุกข์มันก็ทำได้ ก็เรียกว่าไถ่เขาให้พ้นทุกข์, แต่มันจะกลายเป็นว่า ไปทำให้เขาขี้เกียจมากขึ้น, มีความเห็นแก่ตัวมากขึ้น, แล้วจะโง่มากขึ้นนี้, มันจะไม่เป็นการไถ่กันตอนนี้. ฉะนั้น **การไถ่ในทางวัตถุ จึงไม่ใช่เป็นการไถ่ที่ปลอดภัย สู้การไถ่ในทางจิตทางวิญญาณไม่ได้ ซึ่งจะมีแต่การปลอดภัยอย่างเดียว.**

พูดถึงการไถ่ในทางจิตทางวิญญาณ มันจะต้องมีความสามารถ หลายอย่างหลายประการ จึงจะทำได้; เช่นว่าคนนั้นต้องมีบัญญาถึงขนาด เช่นเป็นพระพุทธเจ้าก็มีบัญญาขนาดพระพุทธเจ้า, เป็นพระสาวกก็มีบัญญาขนาดพระสาวก, ต้องมีบัญญารู้ว่าทำอย่างไร จึงจะออกมาจากความทุกข์ได้. นี่เขาต้องมีบัญญาอย่างนี้, มีบัญญาแล้วต้องมีความตั้งใจ, ที่เรียกว่าสัจจะหรืออธิษฐาน บักใจลงไปว่า เราจะช่วยไถ่เขาออกมา. เมื่อมีความตั้งใจแล้ว มันต้องมีความเสียสละ ความเมตตากรุณาอะไรก็รวมอยู่ในคำว่าเสียสละ, จะตั้งใจอยู่เฉยๆไม่ได้ ต้องลงมือกระทำ มันก็ต้องเสียสละ. พระพุทธเจ้าทรงเสียสละ แล้วก็ทรงมีเมตตากรุณา เป็นรากฐานของการเสียสละ เมื่อเสียสละแล้ว ก็ยังจะต้องมีขันติ คือความอดกลั้นอดทน ให้ทำการไถ่นั้นลุล่วงไปด้วยดี, เพราะมันทำยาก, เพราะมันต้องทำในระยะยาว.

นี่การที่จะไถ่คนออกมาเสียจากบาป **ผู้ไถ่ต้องมีคุณธรรมสูง** คือ **มีบัญญารู้เรื่องนี้ดี มีสัจจะ** ความจริง ความตั้งใจจริงที่จะไถ่, แล้วก็ **ต้องมีการเสียสละ**ทุกอย่างที่จะต้องเสียสละในการไถ่, แล้วก็ **ต้องอดทน** ตลอดเวลาของการไถ่.

การกระทำของพระพุทธเจ้า ในพระพุทธศาสนานี้ ก็มีลักษณะอย่างนี้ คือ **เป็นการไถ่สัตว์ออกมา เสียจากความทุกข์** หรือเหตุของความทุกข์, หรือพูดให้กว้างหน่อยก็ว่า **ออกมาเสียจากกรงขังของอวิชชา ให้มาสู่แสงสว่าง.** ถ้าไม่มีการไถ่

คือคิดช่วยผู้อื่นในทำนองนี้แล้ว ความเมตตากรุณาก็ไม่มีค่าอะไร ไม่มีความหมายอะไร มีเมตตากรุณาก็มีเปล่า ๆ เพราะว่าไม่ได้ช่วยผู้อื่น คือไม่ได้ใช้ไปในการช่วยผู้อื่น, จะให้มีเมตตากรุณาถึงไหนมันก็ไม่มีประโยชน์อะไร. พระพุทธเจ้าท่านจึงไม่ทรงมีแต่เมตตากรุณา เฉย ๆ, แต่ท่านมี **การไถ่** คือการยกสัตว์ขึ้นเสียจากกองทุกข์.

นี้รวมความว่า **การไถ่นั้นเป็นเรื่องของพระศาสนา ไม่ว่าศาสนาไหน;** ถ้าจะให้ประสบความสำเร็จ ตามความหมายของคำว่าศาสนา มันต้องเป็นศาสนาที่ช่วยสัตว์โลกได้, แล้วการที่จะช่วยสัตว์โลกโดยไม่มีการไถ่ ไม่มีการเสียสละเป็นเดิมพันนั้นมันไม่มีหนทาง. มันต้อง **มีการเสียสละ** เราลองคิดดูว่า เรื่องทางวัตถุ ช่วยกันให้รอดจากความอดอยากลำบากยากจน มันก็ยังต้องช่วยกัน คือไถ่ตัวเพื่อนมนุษย์ออกมาจากความลำบากยากจน แต่มันก็ไม่มีค่าหรือความหมายอะไรนัก, มันไปสูงสุดอยู่ที่ ไถ่ออกมาเสียจากความโง่เขลา. เมื่อเขาไม่โง่เขลาแล้ว เขาก็จะพ้นจากความยากจนเอง, เขายากจนเพราะโง่เขลา. เราไถ่เขาออกมาจากความโง่เขลา เขาก็พ้นจากความยากจนเอง. ฉะนั้น **เราอยู่ในโลกนี้มันหลีกไม่พ้น ที่จะต้องมีการไถ่ คือการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน** ให้ออกมาเสียจากความทุกข์.

ที่นี้เรื่องของพระเยซูนั้นมันสูงสุด คือท่านยอมเสียสละชีวิต เพื่อจะช่วยคนที่เห็นผิดเข้าใจผิด กลับมาสู่ความเข้าใจถูก นี่ก็มุ่งหมายอย่างเดียวกันกับพระพุทธเจ้าที่จะทำให้คนละความเห็นผิดมาสู่ความเห็นถูก แต่ในกรณีของพระพุทธเจ้าไม่จำเป็นที่ถึงกับจะต้องเสียสละชีวิต เพราะว่าในประเทศอินเดียสมัยนั้น พอจะพูดกันรู้เรื่องด้วยปาก. ถ้าในประเทศปาเลสไตน์สมัยของพระเยซูนั้น ไม่อาจจะพูดกันได้ด้วยปาก, พูดกันไม่รู้เรื่องด้วยปาก, ต้องทำมากไปกว่านั้น จึงเกิดมีการเสียชีวิตกันขึ้น. ขอให้เข้าใจเรื่องราวของการไถ่บาป เป็นใจความสำคัญของคริสตธรรม ที่พุทธบริษัทควรทราบไว้อย่างคร่าว ๆ อย่างนี้.

ศึกษาการไถ่บาปในศาสนาคริสต์.

ที่นี้อาตมาก็จะพูดถึง การไถ่บาปในศาสนาคริสต์นั้นให้ละเอียด หรือชัดเจนยิ่ง ๆ ขึ้นไป. เมื่อพูดถึงการไถ่บาปตามหลักของคริสเตียน ผู้ที่ได้เคยอ่านคัมภีร์ไบเบิลมาแล้ว ก็จะต้องนึกถึงบาปอันแรกที่สุดคือ บาปดั้งเดิม ซึ่งเคยเอามาเล่าให้ฟังหลายหนแล้ว ว่ามันมีความหมายอย่างเดียวกันกับในทางพุทธศาสนา คือในสวนของพระเจ้านั้น มีต้นไม้ต้องห้าม ไม่ให้ผัวเมียคู่แรกที่เข้าสวนนั้น กินลูกเข้าไป แล้วถ้ากินเข้าไปแล้ว จะมีความรู้จักดีรู้จักชั่ว แล้วก็จะตาย, ***กินผลไม้นั้นแล้วจะรู้จักดีรู้จักชั่ว แล้วก็จะตาย.*** นี้หมายความว่าก่อนนี้ไม่รู้เรื่องดีเรื่องชั่ว เหมือนกับว่าสัตว์เดรัจฉาน ไม่รู้เรื่องดีเรื่องชั่ว พอมากินผลไม้ต้นนี้แล้ว มันเขยิบขึ้นมาถึงกับรู้จักดีรู้จักชั่ว รู้จักอื่น ๆ ไปทุกคู่ ซึ่งเรียกว่ามันเป็นบ่วงหา เช่นรู้จักแพ้รู้จักชนะ รู้จักได้รู้จักเสีย รู้จักงามรู้จักไม่งาม ล้วนแต่เป็นคู่ ๆ แล้วทำให้มีบ่วงหา เพราะว่ามันรู้สำหรับจะยึดมั่นถือมั่น คือว่ารู้จักดีรู้จักชั่วในระยะแรกนี้ มันรู้สำหรับจะยึดมั่นถือมั่น. พอยึดมั่นถือมั่น มันก็เกิดทุกข์. นี้คือบาปและความตายอันแรกของมนุษย์ เป็นมรดกตกทอดมาถึงลูกหลานชั้นหลัง จนกระทั่งถึงทุกวันนี้.

เราจะเปรียบดูอีกทีหนึ่งว่า ลูกเด็ก ๆ ทารกเพิ่งคลอดออกมาจากท้องแม่ ไม่รู้จักเรื่องดีเรื่องชั่ว มันก็ไม่มีบ่วงหาอะไร เพียงแต่หิวก็กิน อิ่มแล้วก็นอน, หิวก็กินอีก ไม่ได้กินก็ร้องไห้เท่านั้นเอง มันไม่รู้ความหมายของคำว่าดีหรือชั่ว มันก็เลยยังไม่มีบ่วงหา จนกว่าจะเติบโตเป็นเด็กโต รู้เรื่องดีรู้เรื่องชั่ว กระทั่งเป็นหนุ่มเป็นสาว รู้จักสวยรู้จักไม่สวย รู้จักดี—ชั่ว ที่สูงขึ้นไป. นี้มันก็มีบ่วงหา แล้วมันก็ก็มีความทุกข์ เพราะรู้จักดีรู้จักชั่ว นั่นเอง. มันต้อง เลื่อนขึ้นมาอีกชั้นหนึ่ง คือรู้จักดีรู้จักชั่ว ถึงขนาดที่เห็นว่ามันเหลวไหลทั้งนั้น แล้วก็ ไม่ยึดถือทั้งดีและชั่ว นี่จึงจะดับทุกข์, จึงจะพ้นทุกข์.

ฉะนั้นการรู้เรื่องดีเรื่องชั่วนั้นมีอยู่สองตอน : **ตอนแรกรู้เพียง** ว่ามัน ดี ว่ามัน ชั่ว มันต่างกัน, แล้วก็หลงใหลไปในทางดี มันก็มีบั๋ญหา เรียกว่ารู้จักดี—ชั่ว สำหรับจะหมายมั่นยึดถือด้วยอุปาทาน. ทีนี้ต่อมา **รู้อีกทีหนึ่ง รู้ทับลงไป** อีกทีหนึ่งว่า โอ, นี่มันเรื่องบ้า ก็เลย **ไม่ยึดถือทั้งดีและทั้งชั่ว**. นี้เรียกว่า **รู้ดีรู้ชั่วสำหรับจะไม่ยึดถือ**.

ผัวเมียคู่นั้นกินผลไม้เข้าไปแล้ว **รู้จักดีรู้จักชั่วเพียงสำหรับยึดถือ** ก็เลย มีความทุกข์ เรียกว่าบาปดั้งต้นเป็น original sin, เป็นบาปดั้งต้น ที่พ่อแม่คู่นั้นแล้วคลอดลูกออกมาเท่าไรๆ มันก็รู้จักยึดถือดี—ชั่ว เป็นทุกข์สืบต่อๆกันมา. แล้วเรื่องมันมีว่าพระเจ้าบ้องกันไม่ให้ผัวเมียคู่นี้ได้กินผลไม้ของต้นไม้อีกต้นหนึ่ง ซึ่งจะทำให้มีชีวิตนิรันดร ผัวเมียคู่นี้ ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของมนุษย์นี้ เลยไม่ได้กินผลไม้ของต้นไม้ชีวิตนิรันดร เลยไม่รู้จักปลดเปลื้องตัวเอง ให้พ้นไปจากบาปที่ยึดถือดี—ชั่ว จนกว่าพระเยซูจะเกิด.

เรื่องแต่โบราณก่อนพระเยซูในคัมภีร์ของพวกยิวนั้น เขียนไว้อย่างนั้น จะห่างกันกี่พันปีก็รู้ไม่ได้ จนกว่าจะเกิดพระเยซู ซึ่งจะมา ***สั่งสอนกันใหม่ ให้รู้สละ ให้ปล่อย ให้วาง แล้วก็จะได้ชีวิตนิรันดร;*** จึงพูดได้ว่า พระเยซูเสียสละชีวิต เพื่อไถ่มนุษย์โง่ๆเหล่านั้น ให้พ้นจากบาปดั้งเดิม บาปที่แรก, แล้วก็มามีชีวิตนิรันดร.

เรื่อง **ชีวิตนิรันดร** จึงมา **มีอยู่ในตอนคัมภีร์ใหม่, ตอนคัมภีร์เก่ามีแต่เรื่องบาปนิรันดร,** บาปดั้งต้นและบาปนิรันดรของมนุษย์ จนกว่าจะเกิดพระเยซูจะมาช่วยไถ่ให้มนุษย์พ้นจากบาปนิรันดร คือให้พ้นจากการถือลัทธิผิดๆ ตามที่มีกล่าวอยู่ในหัวข้อของธรรม เกี่ยวกับเรื่องการไถ่บาป.

ดูการไถ่บาปในคัมภีร์อื่น ๆ ของคริสต์เทียบฝ่ายพุทธ.

การไถ่บาปในคัมภีร์ลุคหรือที่เรียกกันว่าลูกา บทที่ ๒๑ ข้อที่ ๒๘ นั้น *มีการกล่าวถึงพระเยซู จะมาปรากฏขึ้น ให้มนุษย์พ้นจากความกลัวหรือความทุกข์* ในวันพิพากษาโทษ ในวันพิพากษาโทษนั้น มันมีเรื่องที่น่ากลัวที่สุด เหมือนกับว่าจะเกิดมิคสัญญีอะไรทำนองนั้น, วันเหล่านั้นจะเป็นวันที่น่ากลัวอย่างยิ่ง. หญิงมีครรภ์ หญิงแม่ลูกอ่อน จะมีความทุกข์อย่างใหญ่หลวง, พระเจ้าจะพิโรธคนเหล่านั้น. เขาจะถูกประหารด้วยคาบ จะถูกนำตัวไปเป็นเชลยยังประเทศต่าง ๆ. คนต่างชาติต่างศาสนาก็จะเหยียบย่ำกรุงเยรูซาเล็ม ทำให้คนเมืองนั้นสูญเสียอำนาจ น้ำตอนท้ายมีว่า กลัวจนสลบนั้นก็จะเกิดอาการบุตรมนุษย์มาในก้อนเมฆ แล้วก็จะเป็นเครื่องแสดงว่า มนุษย์จะรอดพ้นจากความกลัว, เตือนว่าให้เตรียมพร้อม สำหรับจะเข้าใจการมาของบุตรมนุษย์.

คำกล่าวตอนนี้จะพูดเป็นเรื่องวัตถุ, เป็นเรื่องปุคคลาธิษฐานก็ได้, เป็นเรื่องธรรมาธิษฐานก็ได้, คือว่าถ้ามีความกลัว อย่างกลัวไฟไหม้ กลัวน้ำท่วม กลัวแผ่นดินถล่ม กลัวอะไรก็ตาม, ถ้าพระเยซูปรากฏก็จะหายกลัว. ถ้ามองไปในเรื่องของจิตใจ หรือความทุกข์ระทมด้วยกิเลสด้วยความทุกข์ ถ้าพระเยซูมาปรากฏ ความกลัวก็จะหายไป. นี้หมายความว่า จะช่วยขจัดความกลัว, จะไถ่มนุษย์ให้ออกไปพ้นจากความกลัว, เป็นใจความกว้าง ๆ ว่าจะช่วยระงับความน่ากลัว, แม้ความน่ากลัวสูงสุด ในวันพิพากษาโทษของมนุษย์.

ที่นี้มาถึง *คัมภีร์ที่เป็นกิจการของพระสาวก คำสอนของเซนต์ปอล* มีมากเกี่ยวกับเรื่องนี้; เช่นจดหมายถึงพวกโรม ตอนที่ ๓ ข้อ ๒๔ *พระเยซูจะช่วยให้พ้นจากบาป ด้วยความศรัทธาในพระเยซู;* เพราะว่าพระเยซูเป็นผู้ที่พระเจ้าประทานมาเพื่อวัตถุประสงค์อันนั้น. นี้หมายความว่า ใช้ความเชื่อ เป็นเครื่องแก้ปัญหา, ถ้ามี

ความเชื่อ มันก็หมดความกลัว. ข้อความนั้นมีเป็นใจความสำคัญอยู่ว่า พระเจ้าทรงกำหนดวิธี ให้มนุษย์คืนดีกันกับพระองค์, **พระเจ้าให้มนุษย์คืนดีกับพระองค์ โดยทางความศรัทธาในพระเยซูคริสต์.** พระองค์โปรดให้เป็นเช่นนั้น แก่ทุกคนที่มีความเชื่อในพระเยซูคริสต์, ไม่ถือว่าใครดีกว่าใคร, เพราะทุกคนทำบาปเหมือนกัน. พระเจ้าทรงเมตตาให้เขาคืนดีกับพระองค์ โดยทางมีศรัทธาในพระเยซูคริสต์ แล้วให้คนทั้งปวงเหล่านั้นหมดบาปได้, **ความหมดบาปนี้เรียกว่าไถ่บาป.**

เมื่อสัตวโลกที่โง่ ๆ คืนดีกันได้กับพระเจ้า; นี้หมายความว่าคนทั่วไปไม่เชื่อพระเจ้า, ไม่ยอมรับคำสอนของพระเจ้า, คือไม่ถือพระเจ้านั่นแหละ, เรียกว่าทะเลาะวิวาทกับพระเจ้า. นี้พระเจ้าก็ไปพาพระเยซูคริสต์มา สำหรับสอนคนให้รู้จักว่าอะไรเป็นอะไร, แล้วคนก็เชื่อในคำสอนของพระเยซูคริสต์. นี้ก็เท่ากับว่า ทำให้มนุษย์ซึ่งเคยเป็นศัตรูกับพระเจ้านั้นเปลี่ยนไปเป็นผู้เชื่อฟังหรือคืนดีกัน, นี้**ถือว่าพระเยซูเป็นผู้ไถ่บาปของมนุษย์เหล่านั้น** แม้ว่าจะเป็นการจัดของพระเจ้า.

เราก็**ลองคิดนึกถึงตัวเราเอง** : คนบางพวก**มนุษย์บางคนไม่ชอบพระพุทธเจ้า เกลียดพระพุทธเจ้า จนทำตนเป็นศัตรู**กันกับพระพุทธเจ้า. เรื่องราวก็ปรากฏอยู่ในพระคัมภีร์ ว่าในอินเดียในครั้งกระโน้น ก็มีคนเป็นอันมาก ที่ไม่ยอมรับการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า, ไม่เชื่อและคัดค้าน, จนถึงกับมุ่งทำลายก็มี เป็นศัตรูกับพระพุทธเจ้าก็มี. นี้ถ้ามีอะไรมาทำให้มันเปลี่ยน, จนคนเหล่านี้คืนดีกับพระพุทธเจ้าได้ มันก็เป็นการไถ่. แล้วเรื่องส่วนมากในคัมภีร์พุทธศาสนาก็กลายเป็นการจัด หรือการกระทำของพระพุทธเจ้านั่นเอง. แต่ถ้าเราจะ *มองกันให้คล้าย ๆ กับเรื่องของคริสเตียนก็จะต้องพูดไปในทำนองว่า คนในโลกเกลียดพระธรรม พระพุทธเจ้ามาทำให้คนในโลกเลิกเกลียดพระธรรม,* แล้วก็ชอบพระธรรม ทำไมคนในโลกเกลียดพระธรรม?

เพราะว่า พระธรรมนั้นสอนไปในทางตรงกันข้ามกับกิเลสของคน คนมันชอบเรื่องกิเลส ชอบทำบาป ทำอกุศล, เห็นแก่ความสนุกสนานทางเนื้อหนัง คนก็เกลียดพระธรรม นี้ พระพุทธเจ้าท่านอุตส่าห์พยายามไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย จนทำให้คนเหล่านี้มีความเข้าใจถูกต้อง ก็คืนดีกับพระธรรม, แล้วก็ชอบพระธรรม. พระเยซูก็ทำหน้าที่อันนี้, คือทำให้พ้นจากบาป ด้วยศรัทธาในพระเยซู เพื่อคืนดีกับพระเจ้า.

ทีนี้ก็มาถึง ***หนังสือโครินเธียนเล่มหนึ่ง*** ตอนที่ ๖ ข้อ ๒๐ และตอนที่ ๗ ข้อ ๒๓ มีข้อความเหมือนกันว่า ***พระเจ้าทรงซื้อท่านมา ด้วยราคาอันสูงลิ่ว คือชีวิตของพระเยซู.*** คนโง่ๆเหล่านี้ เขาไม่ยอมเชื่อพระศาสนา มันก็ต้องมีอะไรมาไถ่. พระเยซูก็ยอมเสียชีวิตเพื่อคนเหล่านี้จะกลับใจ. เขาพูดเป็นสำนวนว่า พระเจ้ายอมซื้อคนเหล่านี้มา ด้วยราคาอันสูงลิ่ว, คือชีวิตของพระเยซู, ซื้อให้พ้นจากความเป็นของคนโง่, เอามาเป็นของพระเจ้าเสีย, จึงใช้คำว่า ทรงซื้อมาด้วยราคาอันสูงลิ่ว. นี้ ***การที่พระเยซูเสียสละชีวิตเพื่อการซื้อนี้ เขาถือว่าเป็นการไถ่,*** พระเยซูเป็นผู้ไถ่ ให้คนพ้นจากความเป็นตัวของมัน มาเป็นตัวของพระเจ้า.

ในหนังสือ ***โครินเธียน ฉบับหนึ่ง*** ในตอนที่ ๑๕ ข้อที่ ๕๕ มีข้อความว่า ***พระเยซูได้ทำให้ความตายหมดไปเกลี้ยงไป,*** ใช้คำว่ากวาดความตายให้เกลี้ยงไปจากโลก, จะทำให้นึกถึงข้อที่ว่า มนุษย์ผัวเมียคู่นั้น เขากินผลไม้รู้ดีชั่วแล้วก็ต้องตาย, เดี๋ยวนี้เขาก็จะพ้นไปจากความตาย. มีข้อความเป็นรูปอุปมา มีการท้าทายกันกับความตาย ว่าเดี๋ยวนี้ความตายมันเหลืออยู่ที่ไหน, มันมีชัยชนะอยู่ที่ไหน, มันมีพิษสงอยู่ที่ไหน, เป็นอันว่าหาไม่พบ; เพราะว่า **ได้รับคำสั่งสอนใหม่ ที่ทำให้หลุดพ้นไปจากความยึดถือเรื่องดีชั่ว.** นี่ถ้าเราจะตีความกันตามวิธีของพุทธบริษัท มันก็ต้องอธิบายอย่างนี้ ว่าการเข้าใจธรรมะที่ทำให้ไม่ต้องตาย นี้เป็นผลที่เกิดมาจากการไถ่ ของพระเยซู.

ที่นี้หนังสือ *โครินเธียน* เล่ม ๒ ตอนที่ ๕ ข้อ ๑๕ กล่าวไว้ชัดว่า *คน ๆ หนึ่ง ยอมตายเพื่อความอยู่รอดของคนทุกคน.* นี้ก็หมายถึงพระเยซูนั่นเอง คน ๆ หนึ่ง คือ พระเยซู ยอมตาย เพื่อความรอดของคนทุกคน.

นี่ต่อไปก็ *คำสอนของเซนต์ปอลถึงพวกทิมโมที* ตอนที่ ๑ ข้อที่ ๙ มีข้อความว่า *ธรรมะมีไว้สำหรับไถ่ผู้ละเมิดธรรม. ธรรมะคือพระบัญญัติทางศาสนา,* แล้วก็ *มีไว้สำหรับไถ่ผู้ละเมิดธรรม.* พูดอย่างน่าฟังว่า ธรรมะหรือบทบัญญัตินี้ มิใช่มีไว้สำหรับคนดี แต่มีไว้สำหรับผู้ละเมิดธรรม, ผู้ขัดขืน ผู้ไม่เกรงกลัวพระเจ้า มีไว้สำหรับคนที่ชอบทำบาป เป็นผู้ไม่ปฏิบัติศาสนา, ไม่มีสัมมาคารวะ, *ฆ่าบิดามารดาของตน, ประพฤติผิดศีลธรรม.* ประพฤติวิตถารในทางเพศ จับคนไปเรียกค่าไถ่ พูดปด เป็นพยานเท็จ มากมายหลายอย่าง. นี่แสดงการไถ่ของพระเยซูว่าทรงกระทำผู้ที่ละเมิดธรรมนั้นให้หยุดละเมิดธรรม, ให้เห็นว่าธรรมมีไว้แก้ปัญหาของผู้ละเมิดธรรม ส่วนคนที่ดีอยู่แล้วนั้นไม่ต้อง.

หนังสือชื่อเดียวกัน เล่มที่ ๒ ตอนที่ ๒ ข้อ ๕๖ *ว่าพระเยซูเป็นสื่อกลางผู้ทรงพลีชีวิตเพื่อให้มนุษย์เป็นอิสระ แล้วก็มีความเหมาะสมทุกรูปแบบ ของผู้ที่จะทำการไถ่.* เขาเขียนตัวอย่างไว้หลาย ๆ อย่าง เพื่อแสดงคุณสมบัติอันสูงสุดของพระเยซูที่ว่าเหมาะสำหรับที่จะเป็นผู้ทำหน้าที่อันสูง คือการไถ่. พระเยซูมีคุณสมบัติเหมือนกับทหาร ที่ซื่อตรงต่อหน้าที่ของทหาร, เหมือนนักกีฬาที่มีความสามารถสูงสุดในหน้าที่ของตน, เหมือนกับว่าพ่อเรือนที่ทำหน้าที่ของตนถึงที่สุดแล้ว, ก็มีความเหมาะสมที่จะเป็นใหญ่ในเรือน, หรือจะครอบครองทรัพย์สมบัตินั้น ๆ. นี้ก็เพื่อแสดงว่า ผู้ที่ทำการไถ่นั้นต้องอบรมตน ให้มีคุณสมบัติครบถ้วนหลาย ๆ อย่าง, อย่างที่เมื่อตะกี้นี้ก็บอกแล้วว่าจะต้องมีบั่ญญา มีสัจจะ มีจาคะ มีขันตี เป็นต้น.

นี้ *คำสอนของเซนต์ปอลถึงไตตัส* ตอนที่ ๒ ข้อ ๑๔ ว่า *พระเยซูพลีชีวิตเพื่อ* เรารอดจากความชั่วและเพื่อให้บริสุทธิ์. นี้ก็เป็นความหมายธรรมดา เหมือนกับข้อที่แล้วๆ มา ว่ามีคนยอมพลีชีวิต เพื่อให้คนส่วนใหญ่รอดจากความชั่ว แล้วกลายเป็นคนบริสุทธิ์.

นี้ *คำสอนของเซนต์ปอลถึงฮีบรูทั้งหลาย* บอกให้รู้ว่าพระองค์ ในบทที่ ๙ ข้อ ๑๒–๑๔ นั้น *มีข้อความว่าพระองค์ ใช้เลือดของพระองค์แทนเลือดแพะเลือดแกะ หรือเลือดวัว,* ก็หมายความว่าครั้งกระนั้น ก็มีคนบูชายัญ ด้วยฆ่าแพะ ฆ่าแกะ ฆ่าวัว เอาเลือดสังเวยพระเจ้าให้พระเจ้ายกโทษ แล้วคนเหล่านั้นก็ยังได้รับผลของการที่ทำการบูชายัญ ทั้งที่ว่าทำด้วยเลือดแพะเลือดแกะเลือดวัว. เดี๋ยวนี้ **พระเยซูใช้เลือดของพระองค์ซึ่งเป็นเลือดของมนุษย์** มันก็ควรจะมีผลมากกว่าที่จะใช้เลือดแพะเลือดแกะเลือดวัว. **นี่เขาปลูกศรัทธาในบริษัทให้มองเห็นอย่างนี้ ว่าพระเยซูเป็นผู้ไถ่อย่างสูงสุด.**

เมื่ออาตมาไปที่อินเดีย ก็ได้ไปเห็นการฆ่าสัตว์บูชายัญไถ่บาป เขาเอาหัวของทายกที่จะล้างบาปนั้นไปชนเข้ากับหัวแพะ เอาหัวคนกับหัวแพะแนบกันเข้า แล้วพระก็เอาดอกไม้แดงๆ มากวาดอะไรจากหัวคนไปใส่หัวแพะ กวาดหัวคนไปใส่หัวแพะแล้วก็เอาแพะไปตัดคอ. เขาเรียกว่าบูชายัญให้คนหมดบาป นี่เหมือนกับข้อความนี้ที่เขาว่าบูชายัญด้วยเลือดแพะ เลือดแกะ และเลือดวัว แล้วมันจะมีค่าอะไร ในเมื่อไปเปรียบกับการใช้เลือดคน. พระเยซูได้ใช้เลือดของพระองค์ เพื่อจะล้างบาปของมนุษย์ในโลก.

ที่นี้ *คำสอนของปีเตอร์ถึงผู้ลี้ภัย* กระจัดกระจายอยู่ในที่ต่างๆ ตอนที่ ๑ ข้อที่ ๑๘ *คือพระเยซูทำให้มหาชนเป็นอิสระ จากความผิดพลาดเหลวไหล ที่ถ่ายทอดมา*



จากบรรพบุรุษ. นี่ท่านลองคิดดูให้ดี ๆ ว่า บาปคือความผิดพลาดที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ. ข้อความนั้นมีว่า *ท่านต้องใช้ชีวิตที่เหลือของท่าน ด้วยการแสดงคารวะต่อพระเจ้า เพราะท่านทราบว่าพระเจ้าทรงไถ่ท่านให้เป็นอิสระ พ้นจากการดำเนินชีวิตอย่างเหลวไหล ดังที่เรียนรู้มาจากบรรพบุรุษของท่าน.*

นี่จะสำนึกถึงเราว่า เรามีอะไรอย่างนี้หรือเปล่า? เรามีอะไร ที่เคยทำผิดพลาด โดยรับช่วงมาจากบรรพบุรุษ บรรพบุรุษโง่อย่างไร ลูกหลานก็โง่ทำตาม ทำตามกันมาอย่างนั้น, จนมาถึงสมัยหนึ่ง ที่คน ๆ หนึ่งมาชี้ให้เห็นว่านี้ต้องเลิก. แม้ในอินเดียใน สมัยพุทธกาลก็เหมือนกัน มันก็มีคนที่ทำผิดต่อกันมา ตามขนบธรรมเนียมประเพณีปรัมปรา อย่างที่พระองค์ทรงแนะให้เลิกเสีย ด้วยหลักกาลามสูตรเป็นต้น.

เอาละที่นี้เดี๋ยวนี้กันดีกว่า ในเมืองไทยนี้ดีกว่า, หรือที่ไชยานี้ก็ได้ ไม่ต้องไปถึงไหน ว่ามันมีอะไรบ้าง ที่ทำผิดกันมาอย่างโง่เขลา รับช่วงสืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษ. เดี๋ยวนี้มันควรจะเลิกร้างเสียได้ ด้วยอะไร เมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามา, พระพุทธศาสนาเข้ามาแทรกแซง ทำให้เราเห็นอะไรที่เคยทำมาผิดพลาด, โง่เขลาติดมาแต่บรรพบุรุษ แล้วก็รีบเลิกเสียเถิด.

ในฝ่ายคริสเตียน เขายกให้พระเยซูเป็นผู้ทำหน้าที่อันนี้. อาตมารู้สึกมันเป็นงานที่สำคัญที่สุด เพราะมันมีอยู่จริง แล้วมันมีอยู่มาก แล้วมันทำให้ลำบาก. ฉะนั้นเราอย่าออกชื่อกันดีกว่า ว่าทำอะไรบ้าง, จะเป็นเรื่องงมงายไสยศาสตร์ หรือเป็นเรื่องโง่เขลาเบาปัญญา นั่นแหละ ที่รับช่วงทอดกันมาอย่างเหนียวแน่น, แล้วบางทีก็อ้างว่าเป็นพุทธศาสนาเสียด้วย. นี่รีบล้างเสียเถอะ. ฝ่ายคริสเตียนเขาจัดให้พระเยซูเป็นผู้แก้ไขความผิดพลาด ที่ได้รับถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ.

ที่นี้ ตอนที่ ๒ ข้อที่ ๕ มีข้อความว่า *ยอมให้พระองค์ใช้ท่านสร้างวิหารในจิตใจ,* เป็นคำที่มีความหมายลึก. ถ้าท่านจะให้พระเยซูช่วยไถ่บาป ท่านจงยอมให้พระเยซูใช้ให้ท่านสร้างวิหารขึ้น ในจิตใจของท่าน, แล้วเราก็จะมีพระองค์คือพระเจ้าอยู่ในใจของเรา. มันเป็นการไถ่บาปอย่างเกลี้ยงเกลา, คือเอาอะไรที่เลวทรามชั่วช้าในจิตใจออกไปเสียให้หมด, จนจิตใจเกลี้ยง สะอาด สว่าง สงบ เป็นสถานที่ควรประทับอยู่ของพระเจ้า หรือของพระเยซู ก็แล้วแต่จะเรียก.

ถ้าอย่างพุทธบริษัท เราก็ทำให้จิตใจนี้สะอาด จนจิตใจนี้กลายเป็นวิหารสำหรับพระพุทธเจ้าจะเสด็จมานั่งประทับอยู่. นี้มันเป็นอุปมาว่าอย่างนั้น, ก็ลองตีความเอาเอง. ฝ่ายคริสเตียนเขามีใจความที่เป็นอุปมาอย่างนี้. นี่ระวังให้ดี ที่อาตมาพูดบ่อย ๆ ว่า ถึงอย่างไร ๆ ก็อย่าให้พุทธบริษัทโง่กว่าพวกคริสเตียนเลย, อย่างไรก็มาเป็นเพื่อนเกลอ มีอะไรเสมอ ๆ ไปด้วยกันได้. เป็นผลแห่งการศึกษาศาสนาเปรียบเทียบนั่นแหละจะดี.

ที่นี้ *ในคัมภีร์ที่ใยฮันเขียนขึ้น ว่าได้เห็นที่ประทับของพระเจ้า เขาเรียกว่าคัมภีร์เรฟเวเลชั่น* ตอนที่ ๑ ข้อที่ ๕๖ *ว่าความตายของพระองค์ช่วยให้เราพ้นบาป และได้เป็นพลเมืองในอาณาจักรของพระองค์. ความตายของพระเยซู ช่วยให้มนุษย์ทุกคนพ้นจากบาป เป็นคนสะอาด แล้วคนสะอาดเหล่านั้น ก็ได้เป็นพลเมืองในอาณาจักรของพระองค์.* ถ้าคนยังมีบาปสกปรกอยู่ จะเป็นพลเมืองของอาณาจักรนั้นไม่ได้. นี่มันชัดมากพอแล้ว ว่าที่เราจะไปอยู่กับพระเจ้า ในโลกของพระเจ้า ต้องเป็นคนสะอาด พ้นจากบาป.

นี้ *ตอนที่ ๕* ข้อที่ ๙ *สรุปความว่า พระเยซูเป็นผู้ที่เหมาะสมที่สุด ที่จะได้รับมอบม้วนพระคัมภีร์,* แกะตราออกมาแสดงแก่ชาวโลก เพราะว่าพระองค์ยอมไถ่

โลกด้วยชีวิตของพระองค์. ฉะนั้นโดยความยุติธรรม เราจึงถือว่าพระองค์เป็นผู้สมควรอย่างยิ่ง ที่จะได้รับมอบม้วนพระคัมภีร์ที่ม้วนห่อประจำตราไว้อย่างแน่นหนา พระเยซูมีสิทธิที่จะแกะตราคลี่พระคัมภีร์นี้ออกเผยแผ่แก่ชาวโลก เพราะเหตุผลว่า พระองค์ได้สละชีวิตเพื่อประโยชน์แก่สัตวโลก.

ทั้งหมดนี้มันเป็นข้อความ ที่รวบรวมมาให้ท่านทั้งหลายฟัง ว่าเขาได้กล่าวไว้อย่างไร, **สำหรับพระเยซูในฐานะที่เป็นผู้ไถ่บาป.** ไถ่บาปคืออะไร ? จะต้องทำโดยบุคคลที่มีคุณสมบัติอย่างไร ? ที่เราเอามาเปรียบกันดูกับพุทธศาสนาเรา ว่าผู้ที่ช่วยโลกให้พ้นให้รอดนั้น จะต้องทำอย่างไร, โดยบุคคลที่มีคุณสมบัติอย่างไร.

เหตุผลเรื่องการไถ่บาปตามคัมภีร์คริสต์เทียบกับพุทธ.

ที่นี้ก็อยากจะพูดถึงข้อปลีกย่อย ที่ว่า พระเยซูเป็นผู้ไถ่บาป นี้มันเป็นเรื่องบังเอิญ ว่าท่าน ไปถูกปลงพระชนม์ แล้วสาวกทั้งหลายในชั้นหลัง ก็สมมติให้พระองค์ปลงพระชนม์เพื่อไถ่บาป **ข้อความที่น่าสนใจ** เกี่ยวกับเรื่องการสิ้นพระชนม์ของพระเยซู ก็มีอยู่ในคัมภีร์ที่สำคัญ ๔ เล่ม คือคัมภีร์มัทธาย มาระโก ลูกา และโยฮัน, เขากล่าวไว้ไม่เหมือนกัน.

ในคัมภีร์มัทธาย และ *มาระโก* กล่าวข้อความตอนที่ *พระเยซูจะสิ้นพระชนม์* จะดับจิตนั้น. พระเยซู *ร้องขึ้นมาว่า "ทำไมพระบิดาจึงทอดทิ้งข้าพเจ้าถึงเพียงนี้"* นี้หมายความว่า พระเยซูน้อยใจหรือตัดพ้อว่า พระเจ้าได้ปล่อยให้เป็นไปในลักษณะที่ พระเยซูก็ถูกฆ่าตาย.

ในคัมภีร์ลูกา ข้อความตอนนี้มีว่า *พระเยซูได้ตรัสขึ้นว่า ขอมอบดวงวิญญาณไว้กับพระบิดา.* นี้ก็หมายความว่า แล้วแต่พระบิดาจะโปรด.

ส่วนใน *คัมภีร์โยฮัน* คัมภีร์สุดท้าย พระเยซูได้กล่าวในตอนสิ้นพระชนม์ว่า สำเร็จแล้วโว้ย. ข้อความในคัมภีร์โยฮันนี้น่าสนใจมาก, เพราะพระเยซู *ได้ประกาศออกมาว่าสมประสงค์แล้วโว้ย* คือการที่ได้ตายลงไปในลักษณะอย่างนี้, *สมประสงค์ของเราแล้วในการที่จะมาไถ่มนุษย์ให้พ้นจากบาป.*

ถ้าถือเอา ตาม**คัมภีร์มัทธาย** หรือ **มาระโก** นั้น แสดงว่า **พระเยซูไม่ได้ตั้งใจจะทำอย่างนั้น.** ถ้าเอาตาม **คัมภีร์ลูกาก็ว่า แล้วแต่พระเจ้าจะโปรดให้ทำอย่างไร.** ถ้าถือเอาตาม **คัมภีร์โยฮัน** ก็เป็นอันว่า **พระเยซูมีแผนการ** ที่จะไถ่มนุษย์จากบาปด้วยชีวิต. เมื่อสิ้นชีวิตจึงร้องออกมาว่า สมประสงค์แล้วโว้ย, เราจึงยอมรับว่า พระเยซูนี้ก็เป็นผู้ที่ไถ่บาปจริง.

เรารู้เรื่องการไถ่บาปในศาสนาคริสเตียน เพื่อนบ้านของเราไว้ให้ดี ๆ, เราก็จะรู้ว่า **ในพุทธศาสนานี้ ก็มีอะไร ๆ ที่มันเปรียบเทียบกันได้ หรือกลมกลืนกันไป, โดยจะตั้งปัญหาขึ้นมาใหม่ว่า ในพุทธศาสนามีการไถ่บาปหรือไม่?** อย่างที่พูดเมื่อตะกี้ว่า พวกคนโง่ มันก็จะตวาดขึ้นมาเสียก่อนเป็นการตัดบทว่า กรรมนี้มันไถ่กันไม่ได้ แทนกันไม่ได้. ทำไมไม่นึกถึงข้อที่พระพุทธองค์ ได้ทรงแสดงกรรมซึ่งเป็นที่สิ้นสุดแห่งกรรมทั้งหลายคือกรรมมี ๔ กรรมดำหนึ่ง กรรมขาวหนึ่ง กรรมปนกันทั้งดำทั้งขาวหนึ่ง กรรมไม่ดำไม่ขาวเป็นที่สิ้นสุดแห่งกรรมดำกรรมขาวหนึ่ง **พระองค์ทรงแสดงกรรมที่ ๔ ก็เพื่อจะให้พ้นจากกรรมดำกรรมขาวและกรรมเจือกัน.**



นี่มันมีวิธี ที่จะช่วยทำให้พ้นจากกรรม หรือพ้นจากบาป และเหนือไปจากบุญด้วย, ก็คือพ้นจากความผูกพันของบุญและบาปนั่นเอง. ก็เข้าเรื่องกับตอนต้นของคัมภีร์ไบเบิลที่ว่า กินผลไม้รู้ดีรู้ชั่วแล้ว ก็มีบาปตลอดกาล เรียกว่าเป็นบาปตาย. นี้พระพุทธเจ้าก็ทรงแสดงให้รู้จักกรรมที่เป็นที่สิ้นสุดแห่งกรรมทั้งหลาย ทั้งดีทั้งชั่ว, นี้ก็เรียกว่า**เป็นการไถ่บาป ไถ่ตัวให้หลุดพ้นออกไปจากบาป.**

ยังมีการไถ่ให้หลุดออกไปจากมิจฉาทิฏฐิ มิจฉาทิฏฐินั้นมีมากสิงสถิตอยู่ในจิตใจของคน ที่ไม่เห็นธรรมะ ไม่มีธรรมะ. โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็**เรื่องมีตัวมีตน เป็นอัตตา มีทิฏฐิ ทิฏฐิว่ามีตัวตน เป็นอหังการะ เป็นมมังการะ** กระทำความสำคัญมั่นหมายว่า ตัวเราว่าของเรา; นี้เป็นเครื่องกักขัง ทำให้เป็นทาส ทำให้เป็นบ่าวเป็นทาสของทิฏฐิ. **พระพุทธองค์ทรงทนลำบาก เพื่อจะปลดเปลื้องมนุษย์ออกมาเสียจากทิฏฐิเหล่านี้** เรียกว่าไถ่ให้ออกไปเสียจากทิฏฐิ หรือจะว่า ไถ่ให้ออกไปเสียจากอำนาจของกิเลส. กิเลสมีอย่างไร คนยังไม่รู้จักด้วยซ้ำไป แล้วทำไมจะไปรู้จักการออกไปเสียจากอำนาจของกิเลส พระองค์ทรงสอนให้รู้จักกิเลส รู้จักการออกไปเสียจากอำนาจของกิเลส คือการปฏิบัติทั้งหมดในพระพุทธศาสนานั่นเอง.

หรือว่าถ้าจะมอง**ในวงแคบ ก็ไถ่ให้พ้นไปจากวิบากทั้งหลาย** ทั้งวิบากเก่าวิบากใหม่ วิบากทั้งหลายจะถูกไถ่ให้พ้นออกไปเสียได้ เช่นความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย คนโง่มันก็กลัว, คนโง่มันก็รับเอามาเป็นของกู ความเกิดของกู ความแก่ของกู ความเจ็บของกู ความตายของกู มันเอามาเป็นของกู แล้วมันก็ได้รับความทุกข์ มันเป็นทาสของวิบาก ติดอยู่ในวิบาก ติดตะรางของวิบาก. นี้พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้รู้เรื่องสุญญตา เรื่องอนัตตา สลัดความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ออกไปเสียได้, มีนิพพานเป็นที่หมาย คือหลุดออกไปสู่นิพพาน นี้เป็นการไถ่ของพระพุทธองค์ ให้สัตว์หลุดออกไปเสียได้จากการกักขัง พูดให้สั้นที่สุดในพุทธศาสนาก็ว่า ไถ่ให้หลุดออกจากอัตตา

ไปสู่พระนิพพานออกจากกรงแห่งอัตตา, แล้วก็ไปสู่พระนิพพานที่พระพุทธองค์ได้ทรงปลดปล่อยสัตว์, หรือว่าไถ่ถอนสัตว์ ออกไปเสียจากที่กักขัง ก็ออกจากอัตตาไปสู่นิพพาน.

ถ้าพูดธรรมดาสามัญก็ต้องพูดว่า **ให้ออกจากทุกข์ไปสู่ความไม่มีทุกข์** แล้วก็ไม่ไปติดอยู่ที่สวรรค์ชั้นใดชั้นหนึ่ง, แล้วก็ไม่ไปติดอยู่ในบ้านในเมืองของพระเจ้าด้วย. แต่ตอนนี้จะไม่พูด เดี๋ยวมันจะสร้างเรื่องขัดใจขึ้นมาอีก, ว่าถ้าหลุดจากอัตตาแล้วไปอยู่กับพระเจ้าในเมืองพระเจ้า มันก็จะไปมีอัตตาใหม่ เราจะเอาแต่หลักเกณฑ์ว่า **เขาจะบัญญัติเรียกกันอย่างไร, เราเรียกว่าหลุดจากโลกนี้แล้วก็ไปสู่นิพพาน คือไม่มีอัตตาเหลือ.** ส่วนพวกอื่นเขายังมีอัตตาเหลือ ไปอยู่กับพระเจ้าในเมืองพระเจ้าก็ตามใจ เขาก็พูดได้, **เขาก็ให้ความหมายเป็นอย่างอื่นได้ เราจะไม่มาทะเลาะกัน** ในส่วนนี้. ขอแต่ชี้ให้เห็นว่า **แม้พระพุทธเจ้าท่านก็ทรงทำการไถ่** หรือปลดปล่อย หรือปลดเปลื้อง หรือส่งออก หรือทำให้หลุดออกไป ซึ่งสัตว์ทั้งหลาย จากความผูกมัด.

มันจะ **เหมือนกันอยู่ตรงที่ว่า** การทำการปล่อยนี้ต้องลงทุน, **พระเยซูลงทุนด้วยชีวิต.** แต่ในประวัติของ **พระพุทธเจ้าไม่จำเป็นจะต้องเป็นอย่างนั้น** เพราะว่ามันพูดกันในประเทศอินเดีย ซึ่งพูดกันง่ายพังรู้เรื่อง. แต่ถ้ายอมรับว่า ในชาติก่อนได้เสวยพระชาติเพื่อบำเพ็ญบารมีเป็นพระพุทธเจ้านั้น ก็ได้เคยสละชีวิตมามากมายหลายชาตินับไม่ถ้วนเหมือนกัน ถ้าเอาอันนั้นมากล่าวก็แปลว่า พระองค์ก็ได้เคยใช้เดิมพันเป็นชีวิต เพื่อจะปลดเปลื้องสัตว์ทั้งหลาย.

ฉะนั้นเราจงรู้จักการไถ่บาป เพื่อปลดเปลื้องมนุษย์ของพระพุทธเจ้าว่ามีอยู่อย่างนี้ แล้วก็ไป **เทียบกันดู กับการไถ่บาปของพระเยซู** ในศาสนาคริสเตียนว่ามันมีอยู่อย่างไร, มันจะไปด้วยกันได้อย่างไร, ก็จะมีประโยชน์มาก. เพราะว่าคำสอนหรือว่า **หลักการเรื่องการไถ่บาปนี้ เป็นหลักการที่สำคัญที่สุด ในฝ่ายคริสเตียน**

เป็นหลักธรรมที่สำคัญที่สุดในฝ่ายคริสเตียน ถ้าไม่มีการไถ่บาป แล้วก็ไม่ต้องมีศาสนาคริสเตียน, มันสำคัญถึงขนาดนั้น.

ฝ่ายพุทธศาสนา ทำไมไม่มองให้ดีว่า มันก็มีการกระทำอย่างนั้น, แล้วก็เป็นสิ่งที่มีความหมาย ในข้อที่ว่า **ถ้าพระพุทธเจ้าช่วยใครไม่ได้ แล้วก็ไม่มีประโยชน์อะไร. ถ้าพระพุทธเจ้าจะช่วยใคร** ก็มีอาการเป็นไปในลักษณะที่ **เรียกว่าไถ่ ด้วยเหมือนกัน;** เพราะว่าพระองค์ต้องทรงลงทุน ด้วยอะไรที่เป็นเดิมพันในการไถ่ด้วยกันทั้งนั้น, อย่างน้อยที่สุดก็คือความยากความลำบาก. แม้ว่าจะพูดว่าด้วยความเมตตากรุณา มันก็ต้องทำอาการเหมือนกับการไถ่ คือใช้ความเมตตากรุณานั่นแหละ สำหรับให้ทนลำบาก, แล้วก็ปลดเปลื้องมนุษย์ออกมาจากกองทุกข์.

เราควรจะยอมรับ **หลักการที่เรียกว่า การไถ่บาป แม้ในศาสนาคริสเตียนว่า ก็มีอยู่ในพุทธศาสนา.** นี่คือใจความสำคัญของคริสตธรรม เท่าที่พุทธบริษัทควรจะทราบ อีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งอาตมาเรียกว่าเรื่องการไถ่บาป. พระเยซูเป็นองค์พระมหาไถ่ คือเป็นผู้ไถ่สูงสุด โดยเอาชีวิตเข้าไถ่ เพื่อว่าให้มนุษย์หลุดออกมาเสียจากความโง่ดั้งเดิม, หรือความโง่ ที่ได้รับมอบหมายตกทอดมาจากบรรพบุรุษ. ความโง่ของบรรพบุรุษดั้งเดิม ก็เรื่องกินผลไม้ติดดีติดชั่ว, แล้วมันทำกันมาอย่างนั้น เป็นความผิดพลาด. บาปที่รับมรดกตกทอดกันมาจากบรรพบุรุษ ก็มาช่วยให้รู้จักปลดเปลื้องออกไป ก็เป็นสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับมนุษย์ นับว่าเป็นสิ่งที่ควรสนใจ.

ถ้าเราถือว่า พระพุทธเจ้ายังอยู่กับเรา ก็ทำเหมือนกับว่าอยู่ในจิตใจของเรา. **ชำระชะล้างจิตใจของเราให้สะอาด สว่าง สงบ เป็นที่ประทับของพระพุทธเจ้านั้น ก็จะเป็นการไถ่อย่างสูงสุดอยู่แล้ว** แล้วก็จะไถ่บาปหรือความผิดพลาดของบรรพบุรุษได้ โดยสิ้นเชิงด้วยเหมือนกัน.

เพราะฉะนั้นจึงหวังว่าท่านทั้งหลายผู้เป็นพุทธบริษัท คงจะไม่มีอะไรงมงายมากกว่าพวกคริสเตียน มันจะเป็นที่น่าละอาย ถ้าพุทธบริษัทมีความงมงายโง่เขลาในอะไรบางอย่าง ยิ่งไปกว่าพวกคริสเตียน อาตมาก็ยอมให้เขาด่า ก็เรียกว่ายอมไถ่, ยอมเป็นผู้ไถ่เหมือนกัน. ใครจะด่าว่าอาตมาอย่างไรก็ได้ ก็จะไถ่ไว้ซึ่งความที่พุทธบริษัทจะไม่ต้องตกไปเป็นคนโง่กว่าพวกคริสเตียน มีเท่านี้เอง.

อาตมาเห็นว่า การบรรยายในวันนี้ เป็นการสมควรแก่เวลาแล้ว ขอยุติการบรรยายไว้ ให้พระผู้เป็นเจ้าทั้งหลายสวดคณสาธยาย ส่งเสริมกำลังใจในการปฏิบัติธรรมเพื่อความหลุดพ้นของตนต่อไป ณ บัดนี้.

ความรักพระเจ้า.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคมาฆบูชา เป็นครั้งที่ ๑๐ ในวันนั้นั้น อาตมาก็ยังคงกล่าวถึง *ใจความแห่งคริสตธรรม เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ* ต่อไปตามเดิม แต่ในวันนี้จะได้กล่าวโดยหัวข้อย่อยว่า "ความรักพระเจ้า".

การบรรยายชุดนี้ มีความมุ่งหมาย เป็นการศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ, หรือจะกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็ว่า เป็นการทำความเข้าใจระหว่างศาสนา นั่นเอง. ท่านทั้งหลายเป็นพุทธบริษัท ก็ควรจะมีสติปัญญา พอที่จะรู้ได้ว่า การทำความเข้าใจระหว่างศาสนานั้น จะมีประโยชน์อะไร. บางคนจะโง่ออกไปถึงกับว่า มันเป็นเรื่องนอกลู่นอกทาง ไม่ใช่เรื่องของเรา เป็นเรื่องของพวกมิจฉาทิฏฐิ ไม่ควรเอามาพูดเอามาสนใจ

ถึงกับอย่างนี้ก็มี, เลยเห็นแก่ตัวจัด และก็ไม่รู้เรื่องของเพื่อนมนุษย์เอาเสียเลย, ก็จะอยู่ร่วมโลกกันโดยปกติสุขได้โดยยาก.

การรู้เรื่องศาสนาของผู้อื่น มีประโยชน์ที่จะผูกพันความรักความสามัคคีเป็นพื้นฐาน ในการคบหาสมาคมกันอย่างมนุษย์ ที่จะหลีกกันไม่พ้นเพราะอยู่ร่วมโลกกัน. เราจะต้องรู้เรื่องของผู้อื่น จนถึงกับใช้เป็นเครื่องมือ ทำความเข้าใจรักใคร่ผูกพันกัน, ยิ่งไปกว่านั้น **บางเรื่องมันก็เหมือนกัน** เป็นเรื่องเดียวกัน, **โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือเรื่องที่เรียกว่าความรักผู้อื่น.**

รักผู้อื่นเป็นหลักธรรมสากล.

ความรักผู้อื่นสั้น ๆ คำนี้ มีอยู่ในทุกศาสนา, และโดยเฉพาะ **ศาสนาคริสเตียน** ยิ่งถือว่า เป็นหัวใจอันเลิศ ชั้นเลิศของศาสนา, **เน้นมากกว่าที่พวกเราชาวพุทธจะเน้น** กันเสียอีก ในพุทธศาสนาก็มีกล่าวถึงความรักผู้อื่น การช่วยเหลือผู้อื่น หรือสรุปว่า เราจะประพฤติประโยชน์ทั้งสองฝ่าย คือทั้งฝ่ายตนเองและผู้อื่น, เป็นคำกล่าวค่อนข้างจะเป็นกลาง ๆ อย่างนี้. แต่ใน **ศาสนาคริสเตียน** นั้นย้ำมาก ถึงกับว่า **ความรักผู้อื่นนั้นคือความรักพระเจ้า,** เลยกลายเป็นรักสามเส้า คือว่า ***พระเจ้ารักเรา โดยให้เรารักผู้อื่นเท่ากับที่พระเจ้ารักเรา.*** ขอท่านทั้งหลาย **ช่วยสนใจคำนี้ให้เป็นพิเศษ** จะได้เป็นพุทธบริษัทที่ดี, **จะได้เป็นเพื่อนที่ดี กับเพื่อนมนุษย์ที่เป็นคริสเตียน. เขามีหลักว่า พระเจ้ารักเรา เพื่อให้เรารักผู้อื่น เท่ากันกับที่พระเจ้ารักเรา.** พระเจ้ารักเราเท่าไรเราจะต้องรักผู้อื่นเท่านั้น, ใจความสำคัญมันก็อยู่ที่คำว่า รักผู้อื่น.

ถ้าจะมองกันในฐานะเป็น **หลักธรรมะสากล** สากลโลก สากลจักรวาล, ไม่เกี่ยวกับศาสนาไหนโดยเฉพาะ. **ความรักผู้อื่นนี้ก็เป็นหลักธรรมะสากล,** เป็น

ไกวัลยธรรมสากล ของสากลจักรวาลก็ได้ เรียกว่าถ้าไม่มีความรักซึ่งกันและกัน มันก็อยู่กันไม่ได้ มันก็วินาศ. สำหรับสิ่งที่ไม่มีความรู้สึกคิดนึก มันก็ยังต้องทำเหมือนกับว่ารักกัน; เช่นต้นไม้ต้นไล้นี้ไม่มีความคิดนึก มันก็ยังอุตส่าห์ทำเหมือนกับว่ามันรักกัน: สวะลอยมาในน้ำ มันพยายามที่จะเข้าหากัน จนติดเนื่องกันเป็นแพเป็นพืด, เห็นได้ชัดว่า การติดเนื่องกันเป็นแพเป็นพืดนั้น ดีกว่าที่จะลอยไปโดดเดี่ยว, สัตว์ที่มีชีวิต มันก็พยายามที่จะรักกันและอยู่กันเป็นฝูง. การที่สัตว์บางชนิดไปกินสัตว์อีกบางชนิดนั้น มันเป็นเรื่องของการกินอาหาร แต่โดยเนื้อแท้แล้ว สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้น ต้องการจะอยู่ร่วมกัน หรือเป็นเพื่อนกัน, ไม่มีความจำเป็นอย่างใดแล้ว มันก็ไม่ฆ่ากัน, เว้นแต่ว่าสิ่งจำเป็นหรือกิเลสอย่างอื่นมันเกิดขึ้น มันจึงจะหมดความรักผู้อื่น แล้วก็ฆ่ากันเหมือนกับว่าไม่รัก.

ในทางธรรมะนี้ ทุกศาสนาล้วนแต่หวังสันติภาพแก่มนุษย์ จึงมีกฎเกณฑ์สำหรับให้มนุษย์ประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดสันติภาพ. **หลักเกณฑ์ที่สำคัญที่สุดนี้** อาตมาก็รู้สึกว่า คำๆ นี้สำคัญที่สุดคือคำว่า **รักผู้อื่น.** ขอร้องให้ท่านทั้งหลายเอาไปพินิจพิจารณาให้ละเอียดที่สุด, ว่าคำว่า **รักผู้อื่น** เพียงคำเดียวเท่านั้น **จะแก้ปัญหาได้หมดสิ้น.**

ในชั้นแรกก็ลองนึกดูว่า **ถ้าเรารักผู้อื่น** แล้ว เราจะฆ่าเขาได้อย่างไร, เราจะไปทำร้ายร่างกายเขาได้อย่างไร, ถ้าเรารักผู้อื่น มันก็ไม่มีการฆ่า ไม่มีการทำร้ายผู้อื่น. **ศีลข้อที่หนึ่งคือปาณาติบาตก็บริบูรณ์.**

นี้เมื่อเรารักผู้อื่น เราจะไปขโมยเขาได้อย่างไร, จะไปฉ้อฉล ยักยอกหลอกลวงเขาได้อย่างไร, เพราะรักผู้อื่น **ศีลข้ออทินนาทานก็บริบูรณ์.**



และ **เพราะรักผู้อื่น** ก็ไม่ประพฤติผิดกาเม, ไม่ล่วงเกินของรักของใคร่ของหวงของแหนของผู้อื่น. เพราะรักผู้อื่น ศีลข้อสาม กาเมสุ มิจฉาจารก็บริสุทธิ์บริบูรณ์.

และเพราะรักผู้อื่น เราก็หลอกเขาไม่ได้ ใครบ้างที่ว่ารักเขาจริง ๆ แล้วยังไปหลอกลวงเขาได้ มันไม่มี, ถ้ามัน รักผู้อื่นแล้ว มันก็หลอกลวงเขาไม่ได้ มันก็พูดจริง ศีลข้อมุสาวาท ก็บริสุทธิ์บริบูรณ์ เพราะว่าเขารักผู้อื่น.

ศีลข้อห้าหรือน้ำเมาทุกประเภท เมื่อรู้สึกรักผู้อื่นแล้ว ก็เกรงไปว่า ไอ้ความมึนเมานั้นจะกระทบกระทั่งผู้อื่น, จะประทุษร้ายผู้อื่นเพราะความมึนเมา, เขาก็เว้นของเมาเสีย ด้วยเกรงว่าจะกระทบกระเทือนผู้อื่นเมื่อเมา, ฉะนั้นเขาก็เลยมี ศีลข้อห้าบริบูรณ์.

ศีลทั้งห้าบริสุทธิ์บริบูรณ์ ยิ่งกว่าบริสุทธิ์บริบูรณ์ เพราะเหตุเพียงข้อเดียวคือการรักผู้อื่น.

เดี๋ยวนี้ พุทธบริษัท ทั้งหลายนั่นแหละ รักษาศีลห้า ข้อนี้ บริบูรณ์หรือไม่? ถ้ารักษาไม่ได้ บริบูรณ์ ก็เรียกว่ายังเลวมาก, แล้ว ขาดเหตุปัจจัยเพียงอย่างเดียว คือ ไม่รักผู้อื่น เป็นแน่นอน, มันต้องไม่รักผู้อื่นเป็นแน่นอน, มันจึงไปล่วงละเมิดศีลห้านั้นได้, มันก็เลวกว่าพวกคริสเตียน ที่ว่าเขารักผู้อื่น แล้วเขาทำล่วงละเมิดเหล่านี้ไม่ได้. นี่แหละมันมี ใจความสำคัญ ในข้อที่ว่าถือศีลกันเพียงข้อเดียวว่ารักผู้อื่น, แล้วมันก็จะมีศีลประดังเข้ามา ห้าข้อ สิบข้อ ก็สิบข้อ มันก็จะเป็นศีลขึ้นมาหมด เพราะความรักผู้อื่น. ฉะนั้นอย่าทำเล่นกับคำว่า รักผู้อื่น.



อาตมาจึงเห็นว่า เป็นสิ่งที่ควรเอามาพิจารณา และเอามาทำความเข้าใจให้ประพฤติปฏิบัติกัน สอนลูกสอนหลานมิตรสหายทั้งหลาย **ให้ถือศีลข้อเดียวคือว่า รักผู้อื่น** แล้วศีลทุก ๆ ข้อก็จะมีมา. เดี๋ยวนี้ที่บ้านนี้ เมืองนี้ ตำบลนี้ บ้านไหน ตำบลไหนก็เหมือนกัน มันมีสิ่งเลวร้าย **ไม่มีศีลธรรม** อย่างนั้นอย่างนี้ ก็เพราะมัน **ขาดศีลข้อเดียวนี้คือ ไม่รักผู้อื่น ความรักผู้อื่นเป็นหัวใจของคริสตศาสนา** มีบทบัญญัติต่าง ๆ นานา ทั่วไปในพระคัมภีร์ ซึ่งอาตมาก็จะเอามาเล่าให้ฟังบ้าง ตามที่จะทำได้, ซึ่งวันนี้ก็เป็นหวัด เกือบจะไม่มีเสียงพูด. พูดนี้ก็เพื่อที่จะให้มันได้พูด คือให้มันครบ ๆ ไปเท่านั้นเอง.

ขอเน้นหรือย้ำอีกทีหนึ่งว่า **ศีลสามเส้า** เป็นความรักสามเส้า **คือรักพระเจ้า** ซึ่งต้องการ **ให้เรารักผู้อื่น เหมือนกับที่พระเจ้ารักเรา.** ท่านลองคิดดูเถิด ว่าถ้าใครทำอย่างนี้คนนั้นจะเป็นอย่างไร, คนคนนั้นมันจะเป็นอย่างไร, มันจะก่อกิเลสขึ้นมาได้อย่างไร, **รักผู้อื่นเท่ากับที่เขารู้สึกว่าพระเจ้ารักเขา.**

ศาสนาที่ไม่มีพระเจ้าเป็นบุคคล ก็มีความรักกันได้.

ที่นี้ปัญหาก็จะมีขึ้นมา ในระหว่างการศึกษาเปรียบเทียบ คือศาสนาที่มีพระเจ้า อย่าง **ศาสนาคริสเตียน** เขาก็มีพระเจ้า, และมีพระเจ้าอย่างชนิดบุคคล คือมีพระเจ้าเป็นบุคคล มีความรู้สึกอย่างบุคคล, คือรักก็ได้ไม่รักก็ได้, ให้รางวัลก็ได้ ลงโทษก็ได้ เหมือนลักษณะของบุคคล.

ส่วน **พุทธศาสนาเรา ไม่มีพระเจ้าอย่างนั้น,** มีพระเจ้าอย่างชนิดที่ไม่ใช่บุคคล **ไม่เป็นบุคคล; แต่เป็นกฎของธรรมชาติ : กฎเรื่องอิทัปปัจจยตา** ก็คี,

กฎเรื่อง **กรรม** ก็ดี, กฎเรื่อง **สามัญลักษณะ** ก็ดี, เรื่อง **อริยสัจจ์** ก็ดี, ล้วนแต่เป็นกฎของธรรมชาติ. **กฎของธรรมชาติ** นั่นแหละ **คือพระเจ้า** หรือสิ่งสูงสุดในความหมายของคำว่าพระเจ้า, คือ *สร้างสิ่งทั้งปวงขึ้น ควบคุมสิ่งทั้งปวงไว้ บันดาลให้สิ่งทั้งปวงเป็นไป* ตามกฎเกณฑ์อันนี้ เหมือนกับพระเจ้า.

เรามีพระเจ้าที่มิใช่บุคคล, ไม่มีความรู้สึกคิดนึกอย่างบุคคล, เราจะพูดได้อย่างไรว่า พระเจ้ารักเรา? ใครนึกออกลองนึกดูว่า เรามีพระเจ้าอย่างนี้ แล้ว **พระเจ้าจะรักเราได้อย่างไร,** แล้วเราจะรักพระเจ้าได้อย่างไร? ถ้าเป็นศาสนาคริสเตียน เขาก็อธิบายกันง่าย พระเจ้ามีความรู้สึกรักมนุษย์. **มนุษย์ก็มีความรู้สึกรักตอบต่อพระเจ้า** มีศรัทธาในพระเจ้า, ปฏิบัติตามในพระเจ้า, มันก็ไม่ขัดข้องอะไร; แต่สำหรับพุทธบริษัทไม่มีพระเจ้าอย่างนั้น.

ข้อนี้เราทำความเข้าใจกันมาเพียงพอแล้ว ว่า **พุทธศาสนาก็มีพระเจ้า แต่มีอย่างไม่ใช่บุคคล; ฉะนั้น เราต้องมีอะไรที่พินิจพิจารณากันลึกซึ้งยิ่งกว่าธรรมดา จนมองเห็นว่า เรามีพระเจ้า, แล้วพระเจ้าก็รักเรา.** เราก็ควรจะรักพระเจ้าให้เหมาะสมกัน. ถ้าเราถือว่ากฎของธรรมชาติเป็นพระเจ้า สำหรับพวกที่ถือหลักอย่างนี้ก็มองดูให้ดีเถอะว่า กฎของธรรมชาตินั้นมันมีอะไรไหม ที่มันเหมือนกับว่ามันรักเรา?

อาตมาก็ต้องถูกด่าต่อไปตามเดิม ที่ว่าพูดอะไรเอาเอง; แต่เรื่องพูดเอาเองหรือพูดให้ผู้อื่น นี้มันไม่สำคัญดอก, มัน **สำคัญอยู่แต่ว่า มันมีประโยชน์หรือไม่?** จะพูดเอาเองหรือให้ใครพูดก็ตาม ถ้ามันมีประโยชน์ แล้วมันใช้ได้, **ถ้ามีการดับทุกข์ได้แล้วมันก็ใช้ได้,** จะพูดเอาเองหรือไม่พูดเอาเองก็สุดแท้.

ทีนี้ ก็อยากจะให้มองในแง่ที่มันมีประโยชน์ ว่ากฎของธรรมชาตินั้นเป็นกฎของวิวัฒนาการทั้งหลาย วิวัฒนาการทั้งหลายย่อมเป็นไปในทางที่ดีขึ้น สูงขึ้น, เจริญงอกงามมากขึ้น. ความมุ่งหมายที่จะให้มันดีขึ้น กว่าจะถึงที่สุด นี่เราจะเรียกว่าเป็นความรักของพระเจ้า, จริงไม่จริงก็ลองไปคิดดู. กฎของธรรมชาติที่มีความแน่นอนเป็นไปในทางสูงขึ้นดีขึ้น; ใครไม่ยอมสูงขึ้นดีขึ้น มันก็ตายไปแล้ว, มันก็สูญหายไปแล้ว, สลายไปแล้ว ไม่ได้เหลืออยู่.

ฉะนั้น ใครที่ทำตนให้เหมาะสมกับกฎนี้อย่างถูกต้องมันก็เหลืออยู่, แล้วก็วิวัฒนาการเจริญขึ้นมาเรื่อย ๆ, จนมีอะไร ๆ อย่างที่มันมีอยู่เดี๋ยวนี้ ซึ่งเมื่อก่อนมันไม่มี. คนที่รูปร่างสวยงามอย่างนี้ ฉลาดอย่างนี้ เมื่อก่อนมันไม่มี, มันเพิ่งวิวัฒนาการขึ้นมาตามกฎของธรรมชาติ, แล้วมันยังจะมีดีกว่านี้ ดีเรื่อย ๆ ไปกว่านี้, เรียกว่าความหวังดี ของกฎของธรรมชาติ, เรียกว่าความรักของพระเจ้าในภาษาธรรม ตามแบบการกล่าวอย่างธรรมาธิษฐาน. นี่คือข้อที่พระเจ้ารักเรา : กฎวิวัฒนาการต้องการให้สิ่งมีชีวิตทั้งหลายดีขึ้น ๆ ๆ ๆ.

ทีนี้ เราก็รักพระเจ้า, มีวิธีที่จะขอบใจพระเจ้าและรักพระเจ้า คือตอบสนองให้สมตามความมุ่งหมาย, คือทำตนให้เป็นมนุษย์ ที่มีวิวัฒนาการที่ดีขึ้น. อย่าทำตนให้เป็นมนุษย์ที่เลวลง หรือขวาง : ขวางน้ำ ขวางทะเล ขวางคลองอยู่. การที่ทำตนให้เข้ากันกับเกลียวของความวิวัฒนาการ ไปสู่จุดหมายสูงสุดของปลายทาง, นั่นแหละคือความที่เรารักพระเจ้า. ฉะนั้น เราอาจจะใช้คำว่าพระเจ้ารักเรา และก็เรารักพระเจ้า แล้วเราก็ทำตามประสงค์ของพระเจ้า ให้สมกับที่พระเจ้ารักเราได้เหมือนกัน.

แล้วเราก็ไม่ต้องเป็นปฏิปักษ์กันโดยคำพูด, ไม่ต้องมีวิวาทะ คือทะเลาะกันด้วยคำพูด ในระหว่างคริสเตียนและพุทธบริษัท, และเรายินดีที่จะเอาคำนั้น ๆ มาใช้ แลกเปลี่ยนกันใช้ เพื่อให้สะดวกดายแก่ประชาชนทั้งหลาย ที่ยังถือศาสนาต่างกัน, แต่ต้องมีความสัมพันธ์กัน.

ขอให้ยึดหลักที่เป็นกลางระหว่างศาสนา หรือว่าครอบคลุมไปทุกศาสนาก็ได้, คือคำว่า "รักผู้อื่น" จะไม่ผูกขาดไว้ ว่าเป็นของศาสนาไหน, แต่ให้เป็นกฎเกณฑ์อันกลางที่สุดของธรรมชาติ คือว่า รักผู้อื่น นอกไปจากเรา. ถ้ารักผู้อื่นมันก็เห็นแก่ตัวไม่ได้, ถ้าเห็นแก่ตัวอยู่ มันก็รักผู้อื่นไม่ได้, ฉะนั้น พยายามรักผู้อื่นเถอะ ความเห็นแก่ตัวมันก็จะค่อยละลาย ๆ สูญหายไปเอง. ตั้งหน้าตั้งตารักผู้อื่นช่วยผู้อื่น ก็เป็นธรรมะที่เป็นหัวใจของศาสนา, แล้วมันก็ละลายกิเลส คือความเห็นแก่ตัว จนไม่มีความเห็นแก่ตัว.

ถ้าไม่เห็นแก่ตัวจริง ๆ ถึงที่สุดได้จริง ๆ มันก็บรรลุมรรค ผล นิพพานได้จริงเหมือนกัน; เพราะว่าถ้าไม่เห็นแก่ตัวแล้ว มันก็เกิดโลภะ โทสะ โมหะไม่ได้, โลภะ โทสะ โมหะนี้ ชนิดไหนระดับไหนก็ตาม, ไปดูให้ดี โดยละเอียดแล้วจะพบว่ามันมีมูลมาจากความเห็นแก่ตัวทั้งนั้น, ฉะนั้น ถ้าไม่มีตัวอันเป็นที่ตั้งแห่งความเห็นแก่ตัว มันก็เกิดกิเลสไม่ได้. ฉะนั้น เราจึงถือว่า เป็นอุบายในการปฏิบัติที่ลัดสั้นหรือ ทำให้ง่าย ใช้ได้แก่คนทุกคน : จะเป็นคนโง่ คนฉลาด คนมีสติปัญญาเฉียบแหลมหรือว่าไม่เฉียบแหลม ก็สามารถที่จะปฏิบัติได้ และมันง่ายดี.

เรามีความเชื่อในพระเจ้า ถ้าอย่างพุทธบริษัท ก็เชื่อในกฎของธรรมะ, ธรรมะที่เป็นกฎของธรรมชาติ แล้วก็ปฏิบัติตาม, ด้วยมองเห็นอยู่อย่างชัดเจนว่า แม้กฎของธรรมชาติ ก็ต้องการให้รักผู้อื่น คือให้เป็นอยู่อย่างชนิดที่ไม่มีการเกลียดชังกัน, ให้มันถึงกับเป็นความรักผู้อื่น.



เรื่องนี้อยากจะแนะไว้สักนิดหนึ่งว่า ที่พูดว่า **ไม่เบียดเบียนกัน** นั้น มันยังไม่ไพเราะ, **พังดู ไม่เพราะเท่ากับที่ว่ารักผู้อื่น** เพราะว่าไม่เบียดเบียนกันนั้น มันอาจจะอยู่เฉย ๆ ก็ได้ ไม่รักใครแล้วไม่ช่วยใคร **ก็ได้.** ที่เรียกว่า **ไม่เบียดเบียนกัน** มัน **อาจจะดูดายอยู่เฉย ๆ เสียก็ได้.** ถ้าว่ารักผู้อื่นแล้ว มันจะดูดายไม่ได้, มันอยู่เฉย ๆ ไม่ได้ มันต้องช่วย. ฉะนั้น คำว่ารักผู้อื่นนี้ มันพังดูแล้ว มันไพเราะจับใจ, ดีกว่าที่จะพูดว่าไม่เบียดเบียนกัน **จึงขอให้เลื่อนชั้น จากคำว่าไม่เบียดเบียนกัน ให้สูงขึ้น มาถึงเรื่องรักผู้อื่น** แล้วมันก็ทนอยู่ไม่ได้ ในการที่จะไม่ช่วยเหลือกัน ก็เลยขวนขวายทุกอย่างทุกประการ.

ให้ถือว่าหลักเกณฑ์ที่ว่า **รักผู้อื่นนี้สูงสุด** ที่สุดในทุก ๆ ศาสนาไม่ว่าศาสนาไหน หรือจะไม่พูดเป็นศาสนา, พูดกันอย่างเรื่องของมนุษย์ธรรมดา มันก็สูงสุดเหมือนกัน. หรือแม้จะพูดให้ **เป็นวิทยาศาสตร์ เป็นกฎของธรรมชาติ การรักกันนั้น ก็ดีกว่า ที่เพียงแต่ว่าจะอยู่เฉย ๆ** ไม่เบียดเบียนกัน. เมื่อเป็นดังนี้ **พุทธบริษัท ไม่ควรจะรังเกียจเดียดฉันท์ หลักคำสอนในศาสนาคริสเตียน** ที่ว่า รักพระเจ้า, แล้วก็เชื่อพระเจ้า, แล้วก็รักผู้อื่น ตามที่พระเจ้าต้องการให้รักผู้อื่น, แล้วให้รักมาก ๆ เท่ากับที่พระเจ้ารักเรา.

ตรงนี้อยากจะวินิจฉัยกันอีกสักนิดหนึ่งให้ละเอียดว่า มันอย่างไรกันแน่ ระหว่างพุทธกับคริสต์ เมื่อฝ่ายศาสนาคริสเตียนมีหลักว่า รักผู้อื่นเท่ากับที่พระเจ้ารักเรา ต้องการให้เรารักผู้อื่น มันก็ได้ความว่ารักผู้อื่นเท่ากับรักตัว. เรารักตัวเราอย่างไรเราก็รักผู้อื่นเท่านั้น นี่มันก็ไม่ใช่เล็กน้อยอยู่แล้ว.

ทั้งพุทธ – คริสต์ ไม่ควรถือมานะว่าใครดีกว่าใคร.

ที่นี้ พุทธบริษัทนี้ก็จะพูดว่า รักผู้อื่นยิ่งกว่าตัว โดยถือกฎเกณฑ์ที่ว่าเป็นอุดมคติของพระโพธิสัตว์. พระโพธิสัตว์ต้องรักผู้อื่นยิ่งกว่าตัว จึงยอมสละชีวิตของตัวเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นได้, นี้มันมีน้ำหนักเพิ่มไปจนถึงกับว่า พุทธบริษัทนี่รักผู้อื่นยิ่งกว่าตัว, ในเมื่อฝ่ายคริสเตียนมีหลักว่า รักผู้อื่นเท่ากับรักตัว. แต่ดูไปให้ดี ทางฝ่ายคริสเตียนเขาก็อาจจะอ้างหลักได้เหมือนกันว่า ให้ดูตัวอย่างพระเยซู. พระเยซูรักผู้อื่น จนถึงกับยอมสละชีวิตของท่าน, เพื่อช่วยเหลือผู้อื่นไว้ นี้มันก็มากลายเป็นว่ามีการรักผู้อื่นยิ่งกว่าตัว อยู่ในศาสนาคริสเตียนนั้นแล้ว.

ฉะนั้น เราจึงไม่มีทางที่จะมาพูดกันในทางให้แตกหักว่า ใครดีกว่าใคร. ขืนพูดพิสูจน์จนทำให้ใครดีกว่าใครมันก็เป็นเรื่องบ้า, ผิดหลักพุทธศาสนา ที่ว่า ให้เลิกสิ่งที่เรียกว่ามานะนั้นเสียเถิด. *มานะ* ที่สำคัญว่า *เราดีกว่าผู้อื่น* หรือว่า *เราเสมอกันกับผู้อื่น* หรือว่า *เราเลวกว่าผู้อื่น.* นี่เลิกเสียเถิด, เลิกเสียทั้งสามทิศทางเลย. อย่าไปคิดวินิจฉัยในทางว่าดีกว่าเสมอกันหรือเลวกว่า, แล้วถือหลักว่า ทำได้เท่าไร ทำได้อย่างไร, ก็ทำให้ดีที่สุดตามที่จะทำได้, แล้วก็ไม่เอาแพ้เอาชนะกัน. ที่ว่าดีกว่าหรือเลวกว่า ปิดเงียบ ไม่มีเรื่องดีกว่า, หรือเลวกว่า หรือเสมอกัน, เอาแต่ว่าทำให้ดีที่สุดได้เท่าไร ก็ทำให้ดีที่สุดเท่านั้น. นั่นแหละจึงจะเป็นผู้ที่ถือศาสนาจริง ๆ.

ถ้ายังไปหาแง่ที่จะดีกว่าเลวกว่าอยู่แล้ว ยังไม่ใช่เป็นผู้ที่ถือศาสนาจริง ๆ; เพราะศาสนาต้องการจะประสานความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในหมู่สิ่งที่มีชีวิต. บรรดาสิ่งที่มีชีวิตต้องการจะประสานความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ฉะนั้น จึงทำให้สุดความสามารถ ในการที่จะมีประโยชน์แก่กัน.

เป็นอันว่า **เลิกพูดถึงเรื่องว่าดีกว่า เลวกว่า หรือ เสมอกัน.** ให้เป็นว่า **พุทธบริษัทก็รักผู้อื่น** อย่างน้อยก็เท่ากับรักตัว, อย่างมากก็ยิ่งกว่าตัว, ซึ่งฝ่าย **คริสเตียนก็มี** เพราะเห็นตัวอย่างอยู่ ว่าพระเยซูก็รักผู้อื่นยิ่งกว่าตัว, ยอมเสียสละชีวิตเพื่อความรอดของผู้อื่น, คือถ้าไม่ยอมเสียสละชีวิต แล้วพวกมิจฉาทิฏฐิเหล่านั้นไม่กลับใจ, แล้วก็ไม่มีทางที่จะเข้าใจและกลับใจ ให้เป็นสัมมาทิฏฐิได้. ฉะนั้นจึงเรียกว่าพระเยซูเป็นผู้ไถ่บาป ของสัตว์โลกด้วยชีวิต, เขาก็อธิบายเลยไปถึงว่า พระเจ้าส่งพระบุตรคนเดียวลงมา ให้เสียสละชีวิต เพื่อไถ่ถอนบาปทั้งหลายของสัตวโลก. เมื่อกล่าวอย่างนี้ พระเจ้าก็เป็นผู้ที่น่ารักยิ่งขึ้นไปอีก, พระเยซูก็เป็นผู้ที่น่ารักยิ่งขึ้นไปอีก เพราะว่าทำไปเพื่อช่วยผู้อื่น. ความศรัทธาในศาสนา ในพระเจ้า ในพระเยซู ในพระจิตวิญญาณก็เลยมีถึงที่สุด, และ **ในความหมายสรุปแล้ว ก็คือรักผู้อื่น** แล้วก็จะแก้บัญหาได้หมดสิ้น อย่างที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนี้ว่า ถ้าเพียงแต่ว่า **รักผู้อื่น คำเดียว เท่านั้น ศีลทุกข้อ** ก็จะสมบูรณ์โดยอัตโนมัติ และทันที.

เปรียบเรื่องรักผู้อื่นในคัมภีร์คริสต์กับพุทธ.

ที่นี้ก็จะพิจารณาดูกันบ้าง ถึงลักษณะ หรือน้ำหนัก **มากน้อย** อย่างไร **ที่มีอยู่ในคัมภีร์ของคริสเตียนเกี่ยวกับรักผู้อื่น.** *คัมภีร์มัดธาย* บทที่ ๑๑ ข้อ ๓๗, ๓๘ มันมีใจความว่า *คนใดรักพ่อแม่ของตนยิ่งกว่ารักฉัน เขาก็ไม่สมควรรักกับฉัน. คนใดรักลูกชาย หรือรักลูกสาวมากกว่าฉัน เขาก็ไม่สมควรรักกับฉัน.* นี่ลองคิดดูว่า **พระเยซูท่านว่าอย่างนี้** คนใดรักพ่อรักแม่ของตัวมากกว่าฉัน เขายังไม่สมควรที่จะมาเป็นสาวกของฉัน, เมื่อคนใดรักลูกรักหลานของตัวยิ่งกว่าฉัน เขาก็ไม่สมควรที่จะมาเป็นสาวกของฉัน.

เดี๋ยวถ้าจะพูดกลับกันเสียบ้างว่า **ถ้าเป็นพระพุทธเจ้าตรัส จะว่าอย่างไร.** พุทธบริษัททั้งหลายนี้ รักพ่อรักแม่ของตัวมากกว่าพระพุทธเจ้า หรือรักพระพุทธเจ้ามากกว่าพ่อแม่ของตัว, หรือพุทธบริษัททั้งหลายนี้ รักลูกรักหลานรักเหลนอะไรของตัวมากกว่าที่จะรักพระพุทธเจ้า. **คำกล่าวในคัมภีร์คริส์เตียนมีชัดว่า** ถ้ารักพ่อรักแม่ยิ่งกว่ารักพระเยซู, เขาก็ไม่ใช่คนของพระเยซู เขารักลูกรักหลานของเขายิ่งกว่าพระเยซู คนนั้นก็ไม่ใช่คนของพระเยซู คือไม่ได้นับถือพระเยซู ไม่ได้รักพระเยซู พูดกันตรง ๆ. ถ้าเขาจะเป็นคนรักพระเจ้า เขาก็ต้องรักพระเจ้านั้น ยิ่งกว่าที่จะไปรักพ่อรักแม่ รักลูกรักหลาน รักเหลน. **นี่ก็เป็นเครื่องเปรียบเทียบให้ดูว่า ความรักนั้น มันจะต้องมีอย่างไร,** มากน้อยกว่ากันอย่างไร. พุทธบริษัทก็เอามาใช้ทดสอบตัวเองดู, เดี๋ยวก็ไม่รู้ว่าจะเอาหน้าไปซ่อนไว้ที่ไหน ก็ไม่แน่.

คัมภีร์เดียวกัน บทที่ ๒๒ ข้อ ๓๗, ๓๘ เขียนว่า ***ท่านต้องรักพระเจ้าของท่านจนหมดจิต*** หมดใจ นี่แหละเป็นธรรมบัญญัติข้อยิ่งใหญ่ที่สุด บัญญัติที่สำคัญรองลงมา คือ ท่านต้องรักเพื่อนมนุษย์ ***เหมือนรักตัวเอง.*** ธรรมบัญญัติของโมเสส และคำสอนของผู้ประกาศทั้งหลายทั้งหมดนั้น ก็อาศัยธรรมบัญญัติสองข้อนี้แหละเป็นหลักฐาน.

ใจความมีว่า รักพระเจ้าจนหมดจิตใจ, นี้เป็นบัญญัติข้อแรกข้อใหญ่, ข้อรองก็คือ รักเพื่อนมนุษย์เหมือนรักตนเอง, มีต้นตออยู่ที่ไปรักพระเจ้าหมดชีวิตจิตใจก่อน, แล้วพระเจ้าต้องการให้รักเพื่อนมนุษย์จึงมารักเพื่อนมนุษย์. นี้พระเยซูตรัสอย่างท้าทายว่าคำสอนต่าง ๆ ที่มีอยู่ก่อนพระเยซู เช่นของโมเสส และของศาสดาองค์อื่น ๆ ต่อ ๆ กันมานั้น ก็ล้วนแต่อาศัยรากฐานอยู่บนธรรมบัญญัติสองข้อนี้, คือว่ารักพระเจ้า และก็รักผู้อื่น. คำว่า **รักพระเจ้า มีค่าเท่ากับความรักผู้อื่น;** เพราะพระเจ้าต้องการให้รักผู้อื่นให้ใช้ความรักที่รักพระเจ้านั้นเอาไปรักคนอื่น. พระเจ้าไม่ต้องการอย่างอื่น, พระเจ้าต้องการให้คนที่รักพระเจ้านั้นรักคนอื่น.



นี้เราฟังแล้วอาจจะสับสน เอาตัวเอาตนไปไว้เสียที่ไหน ? จะกลายเป็นว่า **ตัวตนที่จะรักนั้นไม่มี เพราะเอาไปรักพระเจ้านั้นเสียหมด,** แล้วการรักพระเจ้านั้น ก็ย้อนกลับมาเป็นรักผู้อื่น จะมารักตนไม่ได้. นี่ความเห็นแก่ตนมันก็เกิดขึ้นไม่ได้เพราะเหตุนี้. ให้พูดอย่างภาษาอภิธรรมก็ต้องพูดว่า มันเหลือแต่จิตใจ, จิตใจมันจะต้องมีความสว่างไสว แล้วทำไปแต่ในทางที่จะต้องทำตามหลักเกณฑ์, แล้วมันไม่วกมาสร้างตัวกู – ของกู ขึ้นมาได้เพราะเหตุนั้น.

ในคัมภีร์ที่ได้ชื่อว่า มาร์ค หรือ ***มาระโก*** บทที่ ๑๒ ประโยคที่ ๓๑ ก็มีข้อความเหมือนกับในคัมภีร์มัดธาย : ***ท่านต้องรักพระเจ้าของท่านจนหมดใจ,*** ทุ่มเทจิตใจความคิดและกำลังของตน รักพระเจ้าจนหมดสิ้น. ***พระบัญญัติที่สำคัญรองลงมาก็คือรักเพื่อนมนุษย์เหมือนรักตัวเอง,*** ไม่มีพระบัญญัติข้อใดสำคัญกว่าพระบัญญัติสองข้อนี้. ใจความสำคัญมันอยู่ตอนหลังที่ว่า **ไม่มีธรรมบัญญัติใดในโลกนี้จะสูงสุดยิ่งกว่าธรรมบัญญัติข้อนี้** คือว่า **รักพระเจ้าจนหมดใจ,** และก็รักผู้อื่น ตามที่พระเจ้าต้องการให้รัก. มันเป็นคำสอนที่ง่ายเหลือที่จะง่าย, ชัดเจนตรงไปตรงมา, คนจึงรับนับถืออย่างบีกแผ่นแล้วเคยมีประโยชน์ ก็เคยเป็นประโยชน์ จนกว่ามันจะเลอะเลือนไปเป็นธรรมดาของสิ่งที่ไม่เที่ยง.

เราจะต้องมองให้เข้าใจ มองเห็นว่า ธรรมบัญญัติข้อนี้ มันสำคัญยิ่งกว่าธรรมบัญญัติข้อใด ๆ สำหรับมนุษย์เรา. **รักผู้อื่นนี้อาศัยรากฐานอยู่บนรักพระเจ้า. การไม่รักผู้อื่น มันผิดกฎของพระเจ้า,** หรือว่ามันผิดกฎของธรรมชาติ หรือของพระธรรมในพระศาสนา.

พระคัมภีร์ที่ชื่อว่า ลูค หรือ ***ลูกา*** นี้ มีข้อความในบทที่ ๑๐ ประโยคที่ ๒๖, ๒๗ ***ว่ามีคนเข้ามาลองภูมิพระเยซู, ถามพระเยซูว่า จะทำอย่างไรจึงจะได้ชีวิตนิรันดร ?***

พระเยซูท่านไม่ตอบโดยตรง, รู้ว่า นี่มันลองภูมิ, ก็เลยถามแบบสวนกลับว่า *คัมภีร์กล่าวไว้อย่างไรเล่า? ชายคนนั้นก็ตอบว่า รักพระเจ้าของเจ้าอย่างหมดหัวใจ,* มีกำลังและความคิดอยู่เท่าไร ก็ให้รักพระเจ้าจนหมดสิ้น, และ *จงรักเพื่อนมนุษย์เหมือนรักตนเอง. พระเยซูว่า ก็ถูกแล้ว ก็ดีแล้ว แกก็รู้อยู่แล้ว.*

ข้อนี้มันกินความไปถึงชีวิตนิรันดร; **ชีวิตนิรันดรคือ ไม่รู้จักตาย, ไปอยู่กับพระเจ้าอย่างไม่เปลี่ยนแปลงอีกต่อไป; เหมือนกับการบรรลุพระนิพพานในพระพุทธศาสนา.** เขาถือว่าการที่จะได้ชีวิตนิรันดรนั้น ก็คือ รักพระเจ้าจนหมดตัวเอง. รักพระเจ้าจนหมดความรักตัวเอง; เพราะไม่มีตัวเอง, มันก็เป็นการรักผู้อื่นโดยอัตโนมัติ.

นี้พึงดูให้ดี มันมีอะไร ๆ อยู่ บางคนอาจจะมองไม่เห็น. ถ้าเราไม่มีความรักตัวเอง, ไม่เห็นแก่ตัวเอง มันจะเป็นการรักผู้อื่นทันทีโดยอัตโนมัติ. ที่มันไม่รักผู้อื่นนั้น เพราะอำนาจความเห็นแก่ตัวเป็นต้นเหตุ, พอต้นเหตุนั้นหมด มันก็รักผู้อื่นโดยอัตโนมัติ นี่เรียกว่ารักพระเจ้า หรือรักผู้อื่นจนหมดตัว, หมดเดิมพันที่เป็นของตัว มันก็เลยเป็นชีวิตนิรันดร เพราะว่ามันไม่มีตัว.

นี้ช่วยอธิบายให้ตามวิธีของพุทธศาสนา ก็ว่ามันว่างไปจากตัวมันก็กลายเป็นสิ่งนิรันดร. **การรักผู้อื่นจริง ๆ มันไกลจนถึงกับว่า มันหมดเนื้อหมดตัว ของบุคคลผู้เป็นเจ้าของตัว,** มันไปให้แก่ผู้อื่นหมด, แต่ทำได้อย่างนั้น เพราะอาศัยพระบารมีอันยิ่งใหญ่ของพระเจ้า. **พุทธบริษัทของเราก็อาศัยพระธรรม** เพราะเห็นแก่พระธรรม เพราะรักพระธรรม บูชาพระธรรม จนเอาพระธรรมเป็นตัว **ตัวเดิมตัวแท้ของตนนั้นหมดเกลี้ยงไม่มีเหลือ ไปเอาพระธรรมมาเป็นตัว** ถ้าจะมีตัวกันบ้างก็มีที่พระธรรม.

ที่นี้ *คัมภีร์โยฮัน* บทที่ ๑๕ ข้อ ๒๑ มีใจความว่า *คนที่รู้บัญญัติของข้าพเจ้าและทำตามนั่นแหละจึงจะรักข้าพเจ้าจริง. พระบิดาของข้าพเจ้า ก็ย่อมจะรักคนที่รักข้าพเจ้า, ข้าพเจ้าเองก็จะรักเขาด้วย และจะเปิดเผยเรื่องของข้าพเจ้าให้เขารู้.* นี้ พระเยซูอธิบายให้ฟังว่า คนที่ รู้จักคำสอน ของข้าพเจ้า แล้วทำตาม นั่นแหละ จึงจะเรียกว่ารักข้าพเจ้า, คือรักพระเยซู. พระเยซูท่านยืนยันว่า ใครที่จะรักท่านนั้น คือคนที่เข้าใจคำสอนของท่าน แล้วก็ปฏิบัติตาม แล้วพระบิดาของข้าพเจ้า คือบิดาของพระเยซูนั้น ก็จะรักคนนั้นด้วย, แล้วพระเยซูก็จะรักคนนั้นด้วย, แล้วก็รุมกันรักคน ๆ นั้น ทั้งบิดาและทั้งพระเยซู, แล้วก็จะเปิดเผยเรื่องของข้าพเจ้าให้เขารู้, คือพระเยซูมีเรื่องอะไรที่จะเปิดเผยให้มนุษย์รู้ ก็สามารถเปิดเผยให้คนชนิดนี้เท่านั้นแหละรู้ได้, ก็คือรู้เรื่องรักผู้อื่นยิ่งกว่าตัวอีกนั่นเอง จนหมดตัว.

นี่ข้อความในบทที่ ๑๕ ข้อ ๙ ข้อ ๑๐ มีว่า *ข้าพเจ้ารักพวกท่าน เหมือนที่บิดาของข้าพเจ้ารักข้าพเจ้า. พวกท่านต้องทำตนให้ข้าพเจ้ารักเรื่อยไป ตราบใดที่เชื่อฟังคำสั่งของข้าพเจ้า, ข้าพเจ้าก็จะรักท่าน ดังที่ข้าพเจ้าเชื่อฟังคำสั่งสอนของพระบิดา, และพระบิดาของข้าพเจ้าจึงจะรักข้าพเจ้า.* นี้มันวนเวียนกันเป็นสามเส้าอย่างนี้.

ตอนแรกว่าข้าพเจ้ารักพวกท่าน เหมือนที่บิดาของข้าพเจ้ารักข้าพเจ้า, นี้เป็นคำปฏิญาณของพระเยซู ว่าพระเยซูท่านทำอะไรลงไป ก็เพราะว่ารักคนทั้งหลายนี้เหมือนกับที่พระบิดาบนสวรรค์รักพระเยซูเอง. นี้ท่าน ขอร้องว่า พวกท่านต้องทำตนให้ข้าพเจ้ารักเรื่อยไป ตลอดเวลาที่เชื่อฟังคำสั่งของข้าพเจ้า. พระเยซูขอร้องว่าถ้ายังเชื่อฟังคำสั่งของพระเยซูอยู่ ก็ขอให้ทำตนให้เป็นที่รักของพระเยซูตลอดไป. ข้อความนี้ใช้ได้กันกับพุทธบริษัทในพระพุทธศาสนา ที่จะมีพระพุทธเจ้าเป็นเป้าหมายว่าเราจะปฏิบัติต่อพระพุทธเจ้า โดยหลักคำสอนเช่นเดียวกันนี้;

แล้วพระเยซูก็ทรงยืนยันว่า พระเยซูจะรักคนเหล่านี้เหมือนที่พระบิดารักพระเยซู มันเป็นคำกล่าวที่สูงสุด; เพราะว่าความรักของพระบิดานั้น มันเป็นสิ่งสูงสุด. พระเยซูเอาความรักนั้นมาต่อรองกับมนุษย์ทั้งหลาย ว่าให้มนุษย์ทั้งหลายเชื่อฟังแล้วทำตาม, แล้วพระเยซูก็จะรักมนุษย์ทั้งหลายเหมือนกับที่พระบิดารักพระเยซู, และด้วยการทำดังนั้น จะทำให้พระบิดารักพระเยซูด้วย เลยเป็นสิ่งที่ผูกพันกันไม่ต้องแยกออกจากกัน.

นี่คัมภีร์ที่เป็นชั้นพระเกียรติคุณก็หมดไปแล้ว ก็เหลือแต่ *คัมภีร์ที่เป็นกิจการของพระสาวก* ส่วนมากก็เป็นจดหมาย ที่เขียนถึงสาวกในต่างประเทศ *โดยสาวกคนสำคัญคือ เซนต์ปอล* เมื่อเขียนถึงพวกโรม. *จดหมายฉบับหนึ่ง* เซนต์ปอลเขียนว่า *พระเจ้าประทานพระจิต ให้เปี่ยมอยู่ในจิตใจของเรา, ทำให้จิตใจของเราเต็มไปด้วยความรักในพระองค์.*

นี่ต้องรู้ว่า **ในศาสนาคริสเตียนเขามีพระบิดา** แล้วก็มี **พระจิต** แล้วก็มี **พระบุตร.** *พระบิดา* นั้น *คือพระยะโฮวาห์* ในสวรรค์. *พระบุตร* นั้น *คือพระเยซู, พระจิต* นั้นคือ *สิ่งๆ หนึ่ง* ที่อธิบายยาก อะไรก็ไม่รู้ *ซึ่งมีอำนาจมีอิทธิพลรุนแรง ที่แล่นไปแล่นมาจากพระบิดาถึงพระบุตร,* หรือจะติดต่อจากพระบิดา ถึงสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง.

อาตมาเคยเปรียบเทียบพระจิตกับพระธรรม. พวกชาวสหายคริสเตียนเขาว่าไม่ถูก ไม่ถูกก็ไม่ถูก; แต่ว่า **พระจิตนั้นมีอยู่ คือสิ่งที่จะไปมาหาสู่อย่างรวดเร็วรุนแรงเฉียบขาด** ระหว่างพระบิดากับพระบุตร, หรือระหว่างพระบิดากับมนุษย์ทั้งหลาย, เซนต์ปอลเขาบอกทายกทายิกาทั้งหลายของเขาว่า พระเจ้าประทานพระจิตให้มาเต็มเปี่ยมอยู่ในจิตใจของเรา, ทำให้จิตใจของเราเต็มเปี่ยมไปด้วยความรักพระองค์.

เราจะมองดูตามสายตาของเราพุทธบริษัท ว่าบัญญาของเรามีอยู่อย่างไร. เรามองเห็นพระจิตนี้เป็นคุณธรรมอันหนึ่ง ซึ่งถ่ายทอดได้จากพระธรรมส่วนใหญ่, พระธรรมส่วนสากลนั้นมาประจำอยู่ในจิตของมนุษย์แต่ละคน ๆ ทำให้จิตของมนุษย์แต่ละคน ๆ สามารถ คือเหมาะสมที่จะรับเอาพระธรรมส่วนใหญ่ หรือจะเข้าใจในพระธรรมส่วนใหญ่ได้โดยง่าย, และโดยเหตุที่พระจิตนั้นมาจากพระบิดา พอมาสิงอยู่ในใจของใคร จิตนั้นก็รักพระบิดาได้ทันที. เราก็เหมือนกัน ถ้าพระธรรมประดิษฐานอยู่ในจิตใจของใคร, คนนั้นก็รักพระธรรมทันที, ฉะนั้น เราก็รักพระธรรมได้อย่างหมดชีวิตจิตใจได้, ก็ด้วยเหตุที่พระธรรมนั้นได้มาสิงสถิตอยู่ในจิตใจของเรา.

ในจดหมายถึงพวกโรม ตอนที่ ๘ หัวข้อที่ ๒๘ มีข้อความว่า *เราทราบแล้วว่า เหตุการณ์ทุกอย่างที่เกิดขึ้น พระเจ้าทรงบันดาลให้เป็นผลดีแก่ผู้ที่รักพระองค์.* นี่ใจความนี้มันซับซ้อนอยู่, พังให้ดีว่า พระสาวกของพระเยซูองค์หนึ่ง เขาบอกทายก-ทายิกาทั้งหลายว่า เราทราบดีแล้วว่า เหตุการณ์ทุกอย่างที่เกิดขึ้นนั้น พระเจ้าทรงบันดาลให้เป็นผลดีแก่ผู้ที่รักพระองค์. นี้มันเป็นเรื่องให้ปลูกผังศรัทธา อย่างเฉียบขาดลงไป ว่าอะไร ๆ ที่เกิดขึ้นแก่เรานี้ มันเป็นการบันดาลของพระเจ้า ที่ทำให้มันเกิดขึ้นแก่ผู้ที่รักพระองค์. ฉะนั้นเขาจึงไม่มีความทุกข์ ไม่รู้สึกกลัว ไม่รู้สึกได้เสียอะไรหมด, เพราะถือว่า เป็นเจตนาของพระเจ้า ที่จะทำแก่บุคคลที่รักพระองค์.

ผู้ที่รักพระองค์ คือผู้ที่พระองค์ทรงเรียก ตามพระประสงค์ของพระองค์, เป็นผู้ที่พระเจ้าทรงเลือกเอาแล้ว, พระองค์ทรงแยกเขาเหล่านั้น ให้ออกมาเสียจากคนทั้งปวง ให้มาเป็นเหมือนกับบุตรของพระองค์ คือพระเยซู; เพื่อว่าบุตรของพระองค์จะได้เป็นบุตรหัวปีในบรรดาบุตรทั้งหลาย. นี้ก็คือบอกให้ถือว่า ทุกคนเป็นลูกพระเจ้า, แล้วพระเยซูเป็นบุตรคนหัวปี. เราก็เป็นบุตรของพระเจ้าร่วมกันกับพระเยซู ต่างกันนิดเดียวแต่ว่า พระเยซูเป็นบุตรคนหัวปี.

ความข้อนี้ทำให้เรา*นึกถึงพระพุทธภาษิตที่ว่า พระองค์เป็นลูกไก่ตัวแรกที่ออกมาจากไข่ของอวิชชา แล้วต่อมาก็มีลูกไก่ตัวอื่น ๆ ออกตามมา. พระพุทธเจ้าก็เป็นเหมือนกับบุตรหัวปีทรงใช้คำว่า เสฏฺโ เชฏฺโ อคฺโค* นี่ก็เหมือนกัน. หลักนี้ก็ต้องการให้ทุกคนสนิทสนมกัน เหมือนกับว่าเป็นบุตรของพระเจ้าด้วยกัน แล้วก็รักกันได้ ง่ายที่จะรักกันได้, มันช่วยทำให้ง่ายขึ้นในการที่จะรักกัน. แล้วคนนั้นก็มีเกียรติมาก จนถึงกับได้เป็นลูกของพระเจ้าร่วมกันกับพระเยซู มีพระเยซูเป็นพี่ชายใหญ่เท่านั้นเอง ฉะนั้นการรักพระเจ้ามันจึงมีได้โดยง่าย.

ทีนี้ใครที่มันแตกแยกออกไปเป็นมิจฉาทิฏฐิ ก็เป็นหน้าที่ของพระเยซูที่จะเรียกมา แล้วก็มาคืนดีกันกับพระเจ้า. สำนวนนี้ก็ไพเราะดี แล้วก็แปลกดีควรจะจำไว้ ว่าพวกมิจฉาทิฏฐินี้มันทะเลาะวิวาทกับพระเจ้า แล้วก็ทิ้งพระเจ้าไป มันไม่ยอมเชื่อฟังพระเจ้า จนกว่าเมื่อไรพระเยซูจะมาไถ่บาปให้พวกนี้หมดมิจฉาทิฏฐิ, แล้วก็มาขอคืนดีกับพระเจ้า. อาการอย่างนี้มีได้แม้ในพุทธบริษัท. ลองคิดดู, พุทธบริษัทบางคนเป็นมิจฉาทิฏฐิ หรือเพิ่งจะกลายเป็นมิจฉาทิฏฐิ มันก็บ้าไปพักหนึ่ง จนกว่าจะได้รับการตักเตือนแนะนำที่ดี, ก็เหมือนกับพระเจ้าเรียกคืนมาดีกันใหม่, ยังแถมให้รางวัลว่า ให้คนที่กลับมาคืนดีกันนี้ ได้มีส่วนในพระสิริของพระเจ้าด้วยความดีความงาม ความประเสริฐ ความเลิศอะไรก็ตามของพระเจ้านั้น. คนที่ละจากมิจฉาทิฏฐิมาคืนดีกับพระเจ้า ก็จะมีส่วนที่จะได้รับด้วย. นี่คือความรักพระเจ้า.

ทีนี้จดหมายของเซนต์ปอล ถึงชาวเมืองโครินธ์ (โครินเธียน) จดหมายฉบับที่ ๑ ตอนที่ ๘ ประโยคที่ ๒ ที่ ๓ มีข้อความว่า *คนที่คิดว่าตนรู้อะไร ที่จริงนั้นเขาไม่รู้ในสิ่งที่เขาควรจะรู้. แต่ถ้าเขารักพระเจ้า พระเจ้าก็จะยอมรับเขาไว้.* นี่อาตมาอยากจะพูดว่า ให้ระวังให้ดี, พุทธบริษัทที่พูดอะไรได้เก่ง, จะเก่งกว่าอาตมาหรืออะไรก็ตาม มันพูดอะไรได้เก่งนี้ ที่จริงก็ยังไม่รู้ที่ควรจะได้รู้, คือไม่รู้จักรักพระเจ้า. ฉะนั้น

ถ้าว่าเขาจะมายอมรักพระเจ้า พระเจ้าก็ยอมรับคนโง่ ที่ดีแต่พูดเหล่านี้ไว้. ระวังให้ดีนะ พุทธบริษัท ภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา คนไหนที่รู้อะไรพูดอะไรเก่งนั้น มันเป็นเรื่องนอกเรื่อง, ที่แท้แล้วมันไม่ถึงพระเจ้า, ยังไม่ถึงพระเจ้า, มันยังไม่รักพระเจ้า. แต่เอาเถอะจะให้อภัย ถ้าคนชนิดนี้มันเกิดมารักพระเจ้า พระเจ้าก็จะยอมรับ, คือไม่เล่นตัว ไม่เกี่ยงงอนอะไร. ขอให้เปลี่ยนเป็นรักพระเจ้า แล้วสิ่งต่างๆ มันก็จะเข้ารูปตามที่ต้องการ.

ที่นี้ในจดหมายฉบับเดียวกันนั้น ตอนที่ ๑๓ ข้อ ๑ ข้อ ๒ มีใจความว่า *ถ้าไม่มีความรัก ข้าพเจ้าก็ไม่ดีไปกว่าฆ้องหรือฉาบ ที่ส่งเสียงอึกทึก.* นี่เซนต์ปอลเขาพูดใครๆ เขาก็ยอมรับว่าเซนต์ปอลพูดเก่งสอนเก่ง เป็นชั้นเลิศ; แต่เขาพูดว่า ถ้าเขาไม่มีความรักในพระเจ้าเขาก็จะเป็นเหมือนกับ ฆ้องหรือฉาบ ที่เขาตีแล้วส่งเสียงอึกทึกเท่านั้น, มันไม่มีความหมายอะไร. นี้แปลว่า **ที่พูดเก่งดังลั่นไปหมดนั้น มันอาจจะเป็นเพียงเหมือนฆ้อง หรือ ฉาบ ที่เขาตีเท่านั้น มันไม่มีความหมายอะไร, จนกว่าจะมีความรักพระเจ้า.**

แม้ว่าข้าพเจ้าจะสามารถเทศน์เรื่องลึกลับทั้งปวงได้, หรือมีศรัทธามากขนาดที่ทำให้ภูเขาเคลื่อนได้, ข้าพเจ้าก็ไร้ค่า ถ้าไม่มีความรัก; แม้จะเก่งถึงขนาดนั้น มันก็ไม่มีค่า, ไม่มีคุณค่า ไม่มีอะไรดี ถ้าไม่มีความรัก. แม้กระทั่งยอมให้เขาเอาไฟมาเผาร่างกายของข้าพเจ้าเสีย มันก็ไม่มีประโยชน์อะไรเลย **ถ้าว่าข้าพเจ้าไม่มีความรัก,** แม้จะเสียร่างกายไป แต่ถ้าไม่ใช่เพื่อความรักในพระเจ้า **ก็ไม่มีประโยชน์อะไรเลย.** นี่หมายความว่าอย่ามัวแต่ส่งเสียงดัง, อย่ามัวแต่แสดงความดีเด่น, บริจาคทำบุญทำทานใหญ่โตมโหฬารอะไร. **ถ้าจิตใจไม่ถึงพระธรรมจริง, ไม่รักพระธรรมจริง ไม่รักพระเจ้าจริง มันก็ไม่มีความหมายอะไร.** นี่รักพระเจ้าคืออย่างนี้.

จดหมายถึงพวกเอเฟซัส ตอนที่ ๔ ข้อ ๑ ข้อ ๒ มีข้อความว่า *ขอให้ท่านดำเนินชีวิตขึ้นไป ให้ถึงระดับชีวิตที่พระเจ้าทรงกำหนดไว้ เมื่อต้องการท่าน โดยการปฏิบัติเรื่องรักพระเจ้า หรือเรื่องปฏิบัติทุก ๆ เรื่องนั้น ขอให้มันสูงขึ้นไป* สูงขึ้นไป *จนถึงระดับที่พระเจ้าต้องการ. ระดับที่พระเจ้าต้องการนั้น คือระดับที่ไปอยู่กับพระเจ้าได้.* ถ้าพูดอย่างชาวพุทธเรา ก็ต้องระดับที่จะบรรลุนิพพาน. ขอให้เลื่อนขึ้นไป เพราะความรักพระเจ้า, เพราะความรักพระนิพพานก็ตามใจ. แล้วแต่จะใช้คำพูดอย่างไร ให้เลื่อนขึ้นไปจนถึงระดับที่พระเจ้าต้องการ, ให้รายละเอียดไว้ว่า จงถ่อมตน จงอ่อนโยน จงอดทน จงมีความรัก ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รักษาความสามัคคี ด้วยอำนาจของพระจิต อยู่กันอย่างสงบสุข มีอวัยวะร่างกายเดียวกัน, มีพระจิตองค์เดียวกัน. นี่คือข้อปฏิบัติ ที่เรียกว่ารักพระเจ้า.

ในจดหมายฉบับนั้น ตอนที่ ๕ ข้อ ๑ ข้อ ๒ *เนื่องจากพวกท่านเป็นลูกที่รักของพระเจ้า, ท่านจึงต้องบากบั่นเป็นเหมือนพระองค์. จงให้ความรักควบคุมชีวิตของท่านไว้ เหมือนดั่งที่พระเยซูคริสต์ทรงรักเรา.* นี่เซนต์ปอลเขาเตือนทายกทายิกาของเขาว่า เนื่องจากพวกท่านเป็นลูกที่รักของพระเจ้า จึงต้องบากบั่นเพื่อเป็นเหมือนพระองค์ เพื่อไปอยู่ในสวรรค์กับพระเจ้า, คือทำให้เป็นเหมือนกับไปรวมกันอยู่กับพระเจ้าได้, ทำให้เหมือนกับที่พระเยซูรักเรา ให้ความรักของพระเจ้าควบคุมชีวิตเรา, ให้มันมีแต่ในทางที่ถูกต้องไม่มีผิดพลาด ให้การเสียสละชีวิตของเรา เป็นเครื่องบูชาแก่พระเจ้าอย่างเป็นเครื่องบูชาที่มีค่ามากที่สุด. เขาใช้คำว่าหอมหวนที่สุด, ไม่มีเครื่องบูชาไหนจะหอมหวนที่สุดเหมือนกับที่ว่าเราพยายามทำ ให้ตรงตามความประสงค์ของพระเจ้า.

ที่นี้ จดหมายถึงพวก เทสะโลนิกา บทที่ ๔ ข้อ ๙ ข้อ ๑๐ มีใจความว่า *ข้าพเจ้าไม่จำเป็นจะต้องเขียนถึงท่าน ในเรื่องความรักต่อเพื่อนผู้ศรัทธาด้วยกัน, เพราะ*

พระเจ้าทรงสอนพวกท่านทั้งหลายแล้วว่า พวกท่านควรจะรักกันอย่างไร. เซนต์ปอลเขาบอกหายกหายิกาของเขาว่า เรื่องที่จะรักเพื่อนทายกทายิกากันอย่างไรนั้น จะไม่เขียนแล้ว; เพราะพระเจ้าได้ทรงสอนไว้แล้วอย่างชัดเจน. นี้ตัวรายละเอียดส่วนนี้ไม่เขียน **ให้ถือว่าทุกคนต้องรับผิดชอบของตนเอง.** **การรักผู้อื่นหมายถึงรักทุกคน** แม้ที่ยังไม่ใช่เพื่อนร่วมงานร่วมกิจการ. เดี๋ยวนี้ในหมู่เพื่อนร่วมงานร่วมกิจการนั้น อย่าต้องพูดกันเลย, ก็แปลว่า **อย่ามีการทะเลาะวิวาทแตกแยกกันเลย ในหมู่สาวกร่วมกันนี้,** เอาจิตเอาใจไปไว้รักพวกอื่นตลอดทั้งโลกดีกว่า.

นี่คือตัวอย่างคำอธิบายของคำว่า รักพระเจ้านั้นเป็นอย่างไร. อาตมาเอามากล่าวให้ท่านทั้งหลายฟัง เพื่อให้ท่านทั้งหลายมองเห็นใจความสำคัญของคริสตธรรมในคริสต์ศาสนาในคัมภีร์ไบเบิล เท่าที่พุทธบริษัทควรจะทราบ, แล้วเมื่อท่านทราบและเข้าใจแล้ว ท่านจะเห็นได้เองว่า **ไม่มีอะไรที่จะต้องเป็นเรื่องกินแหนงรังเกียจกัน, เป็นเรื่องที่อาจจะทำความเข้าใจซึ่งกันและกันให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป, แล้วจะเป็นการช่วยให้ง่ายเข้า ในการที่จะทำความสัมพันธ์สันถวไมตรี ในระหว่างเพื่อนมนุษย์ที่ถือศาสนาต่างกัน.**

หวังว่าคำบรรยาย ที่เป็นการศึกษาศาสนาเปรียบเทียบนี้ คงจะไม่เหนื่อยเปล่า คงจะไม่เป็นหมันเปล่า, คงจะช่วยให้พุทธบริษัทเป็นพุทธบริษัทที่ดีขึ้น, คือไม่เลวกว่าพวกคริสเตียน ที่เขาเห็นแก่ศาสนาของเขา. พูดหยาบคายไม่น่าฟังไปบ้าง ก็ขอให้ให้อภัยว่ามันไม่มีอะไรอีกแล้วที่จะมาปรึกษากัน, หรือมาแนะอย่างที่เรียกว่าตรงไปตรงมา. สำหรับวันนี้ก็พูดกันแต่ในข้อที่ว่า **รักผู้อื่น** ตามความประสงค์ของพระเป็นเจ้า ซึ่งใช้เป็นหลักสากลได้ในหมู่มนุษย์ทุกหมู่ทุกเหล่า, เป็นรากฐานของศีลธรรมสากล ไม่จำกัดว่าจะเป็นของศาสนาไหน. ขอย้ำอีกครั้งหนึ่งว่า ลองถือศีลข้อนี้เถิด คือ

รักผู้อื่นเถิด แล้วศีลห้า ศีลแปด ศีลสิบ ศีลอะไรก็จะสมบูรณ์เองโดยอัตโนมัติในตัวมัน.

คำบรรยายนี้ก็สมควรแก่เวลาแล้ว อาตมาขอยุติการบรรยาย ให้โอกาสแก่พระคุณเจ้าจะได้สวดคณสาธยาย ส่งเสริมกำลังใจของบุคคลผู้จะปฏิบัติธรรมในพระศาสนา, เพื่อประโยชน์ตนเอง, เพื่อประโยชน์ผู้อื่น, และเพื่อประโยชน์ทั้งสองฝ่าย, จนกล่าวได้ว่า เรามีการรักผู้อื่น ไม่แพ้ชนชาติไหน ศาสนาไหน ในโลกนี้สืบต่อไป.



การสารภาพบาป.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคมาฆบูชา เป็นครั้งที่ ๑๑ ในวันนั้นนั้น อาตมาก็จะได้กล่าวโดยหัวข้อที่ว่า *ใจความแห่งคริสตธรรม เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ* ต่อไปตามเดิม, เป็นการบรรยายเพื่อการศึกษาเปรียบเทียบ และเป็นการทำความเข้าใจระหว่างศาสนา ที่ได้ทำมาตามลำดับ และก็ยังไม่จบ. ในวันนี้จะกล่าวโดยหัวข้อโดยเฉพาะว่า การสารภาพบาป.

[*ทบทวนความมุ่งหมายในการบรรยาย.*]

ความมุ่งหมายเฉพาะเรื่องนี้ ก็มีว่า พุทธบริษัทมักจะดูถูกดูหมิ่น พิธีกรรมอันหนึ่งของฝ่ายคริสตศาสนา คือพิธีที่เรียกว่า ล้างบาป หรือแก้บาป หรือสารภาพบาป. พุทธบริษัทหัวเง่า คือโง่ บางคนมักจะดูหมิ่นผู้อื่น, เพราะมองกัน

หยาบๆ ไม่ศึกษากันให้ดี แล้วก็เหมาเอาว่า บาปเป็นสิ่งที่ล้างไม่ได้, บาปเป็นสิ่งที่แก้ไขไม่ได้. ไม่สำเร็จด้วยการสารภาพ อย่างนี้ก็แปลว่า คนนั้นแม้จะเป็นพุทธบริษัทก็ยังไม่รู้เรื่องราวของคนเอง. ว่า**แม้ในพระพุทธศาสนา ก็มีพิธีกรรมที่มีความหมายอย่างเดียวกันนั้น.** ฉะนั้นจึงหวังว่า **พุทธบริษัทจะไม่มีความรู้สึกในทำนองดูหมิ่นดูแคลนฝ่ายคริสเตียน** ในพิธีกรรมอันเกี่ยวกับการล้างบาป.

อาตมามุ่งหวังจะให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา, และให้เกิดความสมัครสมานสามัคคีระหว่างศาสนา เพื่อว่าโลกนี้มันจะอยู่รอด. ถ้าศาสนาต่างๆ มามัวทะเลาะวิวาทกันเสียเอง โลกนี้ก็ไม่มีที่พึ่ง. ฉะนั้น **การทำความเข้าใจระหว่างศาสนาให้กลมเกลียวกันไปนั้น เป็นประโยชน์แก่โลกเป็นส่วนรวม,** และยังจะมีประโยชน์ในภายในประเทศชาติ; เพราะว่าคนไทย ประเทศไทยเรานี้ ก็มีคนถือศาสนาต่างๆ กันหลายศาสนา. บางทีก็คู่สมรสเป็นคนต่างศาสนาก็ยังมี. ฉะนั้นจึงไม่ควรจะมีอะไรที่จะเป็นเหตุกระทบกระทั่งขัดขวางกัน หรือถึงกับดูหมิ่นกัน. ไม่มีอะไรในทางศาสนาที่จะเป็นเช่นนั้น; เพราะเหตุว่า พระศาสดาหรือผู้มีบุญญาเหล่านั้น ได้กระทำไว้ดีแล้ว. คนโง่ๆ ทีหลังต่างหาก ไม่เข้าใจความหมายของบทบัญญัติหรือพิธีกรรมนั้นๆ จึงได้ดูถูกดูหมิ่นกัน.

อาตมาได้พยายามมาเป็นครั้งที่ ๑๑ ในวันนี้ เพื่อทำความเข้าใจในระหว่างศาสนา จึงหวังว่า ท่านทั้งหลายจะได้พยายามทำความเข้าใจ ให้สำเร็จประโยชน์, สามารถจะมองกันด้วยสายตาอันเป็นมิตร มีความร่วมมือกันในระหว่างศาสนา. เดี๋ยวนี้ยังมองกันด้วยความเข้าใจผิด มันก็เป็นผลร้ายสำหรับมนุษย์ สำหรับเรื่องที่จะพูดกันในวันนี้ มีหัวข้อว่า **การสารภาพบาป.**

เรื่องสารภาพบาปในคัมภีร์.

การสารภาพบาปนี้ เป็นใจความสำคัญข้อหนึ่งในศาสนาคริสเตียน เช่นเดียวกับข้ออื่น ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้ว เช่นความรักพระเจ้า หรือการไถ่บาป หรือชีวิตนิรันดร เป็นต้น.

เมื่อสำรวจดูในพระคัมภีร์ ก็พบเรื่องราวเกี่ยวกับการสารภาพบาป ว่าได้มีอยู่แล้ว *ในคัมภีร์เก่า* Book of Number บทที่ ๕ ข้อ ๗ *มีข้อความที่พระเจ้ากำชับโมเสสว่าให้บอกแก่ลูกเด็ก ๆ ลูกอิสราเอล คือสาวก ว่าผู้ใดหญิงชายก็ดี ได้ประพฤติผิด คือกระทำบาป แล้วเขาก็จะต้องสารภาพบาป, และถ้าการกระทำนั้น เป็นเหตุให้เกิดการเสียทรัพย์ของผู้อื่น เขาจะต้องใช้ทรัพย์นั้นเพิ่มอีก หนึ่งในห้าของจำนวนทรัพย์ ที่ได้ฉ้อฉลของเขามา คือให้ใช้เพิ่มมากกว่าเดิมอีก ๒๐ เปอร์เซ็นต์ พร้อมทั้งสารภาพบาป.*

นี้ผู้ที่ทำผิดจะต้องสารภาพบาป; ถ้าผิดเกี่ยวกับการจะต้องใช้ทรัพย์ ก็ต้องใช้ทรัพย์ด้วย เหมือนกับภิกษุในพุทธศาสนานี้ เมื่อทำผิดก็จะต้องสารภาพผิด. ถ้าสิ่งของหรือวัตถุใดๆ ได้มากินมาใช้ เนื่องจากการทำผิดนั้น ก็ต้องสละเสีย, เรียกว่านิสสัคคิยะ จะเอามากินมาใช้ไม่ได้.

ขอให้ลองคิดดูว่า หลักการของการสารภาพบาปนั้น มีอยู่ในศาสนาคริสเตียน ตั้งแต่คัมภีร์เดิม, คือคัมภีร์ก่อนแต่พระเยซูเกิด โดยวางไว้เป็นหลักเช่นนี้ การสารภาพบาปจึงมีสืบต่อๆ มา จนถึงยุคคัมภีร์ใหม่ คือยุคที่พระเยซูเกิด. จะเห็นได้จากเรื่องราว ที่โยฮันผู้ให้ศีลน้ำบรรพชาแก่พระเยซู ก็ได้ปฏิบัติหลักการอันนี้อยู่, อย่างที่ *ปรากฏอยู่ในคัมภีร์มัทธาย* บทที่ ๓ ข้อ ๕ ข้อ ๖ ว่า *เขาเดินทางมาหาท่าน ต่างคนต่างสารภาพบาปของตน. โยฮันก็ให้คนเหล่านั้น รับพิธีใช้น้ำเข้าจาริต ในแม่น้ำ*

จอร์แดน คือให้คนเหล่านั้นรับนับถือพระเจ้า ตามแบบแห่งศาสนาคริสเตียน แม้แต่พระเยซูเองก็ไม่ยกเว้น ก็ได้รับศีลแบ็ปทิสซึม (baptism) ว่ามานี้จากโยฮัน. พิธีรับศีลนั้นต้องสารภาพบาปกันเสียก่อน, สารภาพบาปของตน ๆ เสร็จแล้ว จึงรับพิธีรดน้ำ หรืออาบน้ำในแม่น้ำอันศักดิ์สิทธิ์.

นี้หมายความว่า **พิธีสารภาพบาป** นั้นได้สืบทอดกันลงมา ตั้งแต่สมัยโมเสสลงมาจนถึงสมัยพระเยซู **เป็นหลักการอันสำคัญ** อันหนึ่งของพระศาสนานั้น **ว่าจะต้องสารภาพบาปเสียก่อน** แล้วจึงจะได้ชื่อว่าเป็นสมาชิกแห่งศาสนานั้น, และในที่สุด *เมื่อพระเยซูจะจากไป* คือพระเยซูได้ฟื้นคืนชีพขึ้นมาจากตาย สามวันหลังจากถูกตรึงไม้กางเขน ตอนจะจากไปอยู่สวรรค์เป็นการถาวร *ก็ได้กล่าวแก่พระสาวก* ที่ได้พบปะในวันนั้นว่า *จงรับพระจิตเถิด ถ้าท่านยกโทษบาปให้คนใด คนนั้นจะได้รับการอภัย, ถ้าไม่ยกโทษบาปให้คนใด คนนั้นจะไม่ได้รับการอภัย.* นี่เป็นข้อความในคัมภีร์โยฮัน บทที่ ๒๐ ข้อ ๒๓. ก็แปลว่า **เมื่อพระเยซูจะจากไปจากโลกนี้ ก็ได้มอบหมายอำนาจแห่งการยกโทษบาป ให้แก่พระสาวก** ซึ่งจะอยู่ในโลกนี้ต่อไป. ให้สาวกมีอำนาจที่จะรับสารภาพบาป, และยกโทษบาปให้แก่คนที่มาสารภาพ. ดังนั้นจึงได้กลายเป็นพิธีกรรมอันสำคัญในศาสนาคริสเตียน คือการสารภาพบาปและแก้บาป.

เรื่องได้เป็นมา จนกระทั่ง ถึงยุคหลัง ๆ เมื่อพระสาวกได้ออกไปทำการเผยแผ่ศาสนา หลังจากพระเยซูเสด็จไปสู่สวรรค์แล้ว **มีคนที่เป็นศัตรูของศาสนา** คริสเตียนเป็นอันมาก ผู้ได้พยายามจะทำลายล้างศาสนาคริสเตียน ด้วยการหลอกลวงต่าง ๆ นานา **อ้างตนเป็นผู้ยกบาป** หรือเป็นผู้ขับผี เป็นต้น. ในที่สุดก็**มีเหตุการณ์ปรากฏขึ้น ว่าผีร้ายได้ทำอันตราย** แก่คนหลอกลวงเหล่านั้น จนกระทั่ง **คนเหล่านั้น** เป็นอันมาก **ได้พากันกลับใจ** สารภาพเปิดเผยความบาป ที่ตนได้กระทำ ตนได้เคยกระทำการยกบาปล้างบาปโดยใช้เวทมนต์, ใช้สิ่งซึ่งไม่ใช่ศาสนาคริสเตียนมาเป็นอันมาก,

ก็ขนเอาตำราเวทมนต์เหล่านั้นมาเผา ต่อหน้าเซนต์ปอล ผู้ไปเผยแผ่พระศาสนาในถิ่นนั้น ๆ. นี้เป็นหลักการที่ว่า คนที่เคยเป็นข้าศึกศัตรูเป็นมิจฉาทิฏฐิ มุ่งจะทำลายล้าง เมื่อต้องการจะเลิกถอนบาปอันนี้ก็ต้องสารภาพบาปด้วยเหมือนกัน, สำเร็จได้ด้วยการสารภาพบาป.

การสารภาพบาปต้องสำนึกผิดก่อน.

ที่นี้เราจะวินิจฉัยกันถึงเรื่องบาป, และการสารภาพบาป ให้เป็นที่เข้าใจและมีประโยชน์สำหรับมนุษย์เรา.

ข้อแรก ก็ขอให้มองดูให้ดี ๆ ว่า เรื่องการกระทำผิด บาปนี้ มันเป็นสิ่งธรรมดา มันเป็นสิ่งที่จะต้องมีเป็นแน่นอน เพราะว่าคนไม่รู้ ก็ทำบาป, หรือเพราะว่ารู้ แล้วก็บังคับตัวเองไม่ได้ มันก็ต้องทำบาป. ดังนั้นก็คงมีการทำบาปมาตั้งแต่แรกเริ่มเดิมที จนกระทั่งบัดนี้; แม้บัจจุบันนี้ทุกวันนี้มันก็ยังมีการกระทำบาป เพราะไม่รู้บ้าง เพราะไม่เชื่อคำแนะนำสั่งสอนบ้าง. แล้วบาปเหล่านี้ จะทำอย่างไรกัน จะเอาไปไว้ที่ไหน ที่จะไม่ให้โลกนี้มันเต็มไปด้วยบาป, หรือจะไม่ให้คนแต่ละคน มันเหนียวเหนอะหนะไปด้วยบาป, ก็ต้องมีบทบัญญัติ ที่จะเพิกถอนหรือล้างบาป.

ทำไมมันจึงสำเร็จประโยชน์ด้วยบทบัญญัติ และการกระทำตามบทบัญญัติ? ข้อนี้ ตอบอย่างกำปั้นทุบดิน กันทีหนึ่งก่อนก็ได้ ว่า การที่จะเป็นบาปขึ้นมา ก็เพราะการบัญญัติ ว่ามันเป็นบาป; ถ้าไม่มีการบัญญัติว่าเป็นบาป ก็ไม่มีใครรู้สึกว่าเป็นบาป. ฉะนั้น บาปมันจึงมีขึ้นมาเพราะการบัญญัติ, เมื่อมีเพราะการบัญญัติ มันก็เพิกถอนได้ด้วยสิ่งที่บัญญัติ ซึ่งเป็นการแก้ไขกัน.

ที่นี้มานึกถึง **การบัญญัติ** ว่ามันเป็นการทำไปอย่าง **งมงาย หรือว่า** มันเป็นไปอย่าง **มีเหตุผล?** การที่มีบทบัญญัติเรื่องบาป และเปล้องบาป ล้างบาปนี้ มันเป็นเรื่องว่าเอาเอง บัญญัติเอาเอง ด้วยความคิดนึกของคนบางคน หรือว่าเขาได้อาศัยหลักเกณฑ์อะไร? มาใคร่ครวญดูให้ดี ก็จะพบว่า **มันตรงกันหมดในทุกๆ ศาสนา ที่มีข้อหรือมีบทบัญญัติให้ล้างบาป.** นี่เราจะไม่พูดเฉพาะศาสนาใดศาสนาหนึ่งก็ได้ คือว่าทุกศาสนา จะมีความมุ่งหมายที่จะทำให้คนหมดบาป; อย่าง **ในอินเดียนี้มีคำพูดกันติดปาก** ว่า **ล้างบาป** และ **หมดบาป** และมันก็ต้องการกันเพียงเท่านั้น ไม่ต้องการมากกว่านั้น.

นี้มาดูถึง **พิธีการล้างบาป** จะต้องแยกออกเป็นสามระดับ จึงจะถูกต้องหรือสมบูรณ์ : **ข้อแรกจะต้องมีการสำนึกบาป** สำนึกว่าตัวเรามีบาป. นี้ตรงกับคำว่า *repentance* สำนึกว่าเรามีบาป. เมื่อเราสำนึกว่าเรา **มีบาป** เราก็ **ต้องเปิดเผย,** เรียกว่าสารภาพบาป ซึ่งตรงกับคำว่า *confession.* **เมื่อสารภาพบาปแล้ว** ก็จะ **มีการเพิกถอนเลิกล้างบาปนั้น** ซึ่งตรงกับคำว่า *forgiveness,* มันเป็นสามขั้นตอนกันอยู่ดังนี้.

คำว่า **สำนึกบาป** นี้ **เป็นสิ่งสำคัญที่สุดของการที่จะล้างบาป. ถ้าคนนั้นไม่สำนึกว่ามีบาป** หรือไม่ยอมรับว่ามีบาป **ก็ไม่มีทางที่จะล้างบาป.** นี้ใครมีบาปแล้วไม่รู้สึกว่ามีบาป มันก็ไม่ต้องนึกถึงการล้างบาป. แต่ถ้ามารู้สึกตัวว่าที่เรากระทำอยู่นั้นมันเป็นบาป; อย่างนี้ก็จะเป็นเงื่อนต้นสำหรับจะมีการล้างบาป. ฉะนั้นคนจะต้องมีความสำนึกบาปกันเสียก่อน ไม่ว่าใคร หญิงชายผู้ใดอยู่ที่ไหนในเวลานี้ ก็ลองใคร่ครวญดู ว่าตนมีบาปหรือไม่? มันมีอะไรที่เรียกว่าเป็นบาปอยู่? แล้วก็จะได้เอามาเป็นตัวเรื่อง หรือตัววัตถุ สำหรับจะจัดจะทำ ในพิธีการล้างบาป.



ถ้าคนมีหิริ และ **โอตตัปปะ** คงจะหาพบ, และ **สำนึกบาปได้โดยง่าย**; ถ้าคนมันเป็นอันธพาล มันก็ไม่ยอมรับ, ไม่อยากจะยอมรับ ว่ามีบาป มันก็เป็นไปไม่ได้. ฉะนั้นจึงขึ้นอยู่กับความมีหิริและโอตตัปปะ ซึ่งก็เป็นหลักสำคัญในพระพุทธศาสนาและในศาสนาอื่น. *หิริ* แปลว่า *เกลียดบาป, โอตตัปปะ* แปลว่า *กลัวบาป*.

คนมันต้องรู้จักบาป จนถึงกับเห็นเป็นสิ่งที่น่าเกลียดน่าขยะแขยง, และรู้ว่าบาปนั้นเป็นสิ่งที่น่ากลัว ยิ่งกว่าสิ่งใด ๆ ที่เรียกว่าน่ากลัวในโลกนี้. เมื่อ **หิริโอตตัปปะมีมากพอ ความรู้สึกสำนึกบาปก็จะค่อย ๆ เกิดขึ้น,** ความดื้อความกระด้างก็จะลดถอยลงไป, ความสำนึกบาปก็เกิดขึ้นมาแทน **นี้เรียกว่า เป็นจุดตั้งต้นของการสารภาพบาป.**

นี้เมื่อถึงคราว*จะสารภาพบาป ก็คือเปิดเผยออกมา แก่บุคคลที่ควรเปิดเผย. ตามพิธีของคริสตัง, ก็ต้องไปเปิดเผยกับพระ ที่เขาตั้งไว้เป็นเจ้าหน้าที่สำหรับแก้บาปของคน,* ไม่ใช่เป็นเรื่องทั่วไปแก่พระทุกองค์. แต่เป็นเรื่องสำหรับพระบางองค์ ที่ตั้งไว้เพื่อหน้าที่อันนั้น. คนที่สำนึกบาป ก็ไปสารภาพบาปกับเจ้าหน้าที่นั้น ๆ, แล้วก็ดำเนินการไปตามพิธีให้ถึงที่สุด ว่าจะยกเลิกบาปนั้นได้อย่างไร.

ในฝ่ายพุทธศาสนาเราก็ มีการสารภาพบาป ที่เห็นได้ง่าย ๆ ทั่วไป **ก็คือการแสดงอาบัติ** สิกขาบทมีมาก : ไปล่วงสิกขาบทใดเข้า ก็ต้องแสดงอาบัติ คือต้องเปิดเผยให้ผู้อื่นรู้, **ถ้าเรื่องมันใหญ่โตมาก ก็จะต้องเปิดเผยให้คณะสงฆ์รู้** และถึงกับจะต้องประชุมสงฆ์ ประกอบพิธีกรรมการที่จะเปิดเผยโทษความชั่วอันนี้ แล้วก็ลงโทษ, แล้วก็ให้ประพฤติกว่าจะครบถ้วน แล้วรับรองกันใหม่ ว่าเป็นผู้หมดจากอาบัตินั้น. นี่คือการสารภาพบาปซึ่งมีอยู่ในพระพุทธศาสนา **หรือแม้ที่สุดเราก็มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่จะขอขมาพระรัตนตรัย** ว่าได้ล่วงเกินด้วยกายวาจาใจ เราก็ขอขมา. นี้ก็

เป็นเรื่องการสารภาพบาป **เป็นเรื่องที่ต้องทำด้วยจิตใจ** มีความหมายเฉพาะ, **ไม่ใช่ทำแต่สักว่าพอเป็นพิธีรีตอง.**

ถึงแม้แต่ฝ่าย **ศาสนาอื่นก็เหมือนกัน ชั้นแรก** ที่เดียว เขา **มุ่งหมายให้ทำด้วยจิตใจ, ต่อมาคนมันสะเพร่า** มากขึ้นมันก็ **เหลือแต่พิธีรีตอง,** ตอนนี้มันก็อาจจะน่าหัวเราะ หรือน่าดูหมิ่นบ้างเป็นธรรมดา. เราถือเอาความหมายเดิมโดยสุจริตใจ ก็ขอให้เป็นเรื่องของจิตใจ คือมันไม่มีทางออกอย่างใด ในการที่จะให้เกลี้ยงเกลาไปจากบาป จึงต้องสำนึกบาป แล้วก็สารภาพบาป. ครั้น **สารภาพแก่ผู้ที่ควรสารภาพแล้วก็ดำเนินพิธีต่อไป** ถึงการที่จะเพิกถอนเลิกล้างบาปให้หมดสิ้น ให้สิ้นเรื่องเรื่องนั้น ๆ ไป. นี่แล้วแต่บทบัญญัติในศาสนานั้น ๆ ซึ่งมันก็มีอยู่มากต่าง ๆ กัน มันเป็นยุคสมัยที่ยาวนาน, ในที่บางแห่งอาจจะเป็นเรื่องของพิธีรีตอง กล่าวคาถาอาคม หรือพิธีบูชายัญ หรืออะไรก็ตาม มันแล้วแต่ว่าจะถือศาสนาอะไร.

การล้างบาปต้องทำด้วยจิตใจที่กลัวบาป.

เมื่อพูดถึง **การเลิกล้างบาป** ตอนนี้ก็จะต้องเข้าใจดีถึงคำว่าบาป บาปนั้นมันคืออะไร. ในทาง **ศาสนาคริสเตียน** เขาถือเอาบาปที่สำคัญที่สุดเป็นสองพวก : **บาปดั้งเดิม** บาปที่แรก, แล้วก็ **บาปตามปกติ.**

บาปดั้งเดิม ที่แรกที่เรียกว่า *original sin* นั้น มันเป็นบาปที่พ่อแม่คู่แรกในโลกเขาได้ทำผิด, คืออาดัมกับอีฟดื้อพระเจ้า ไปกินผลไม้ต้นที่ห้ามไม่ให้กิน. พระเจ้าห้ามไม่ให้กินผลไม้ต้นไม้ต้นนั้น ซึ่งเป็นผลไม้ที่กินเข้าไปแล้ว จะรู้จักดีรู้จักชั่ว แล้วก็จะต้องตาย. พังดูให้ดีมัน **เป็นเรื่องที่ลึกซึ้ง อย่างไม่แพ้เรื่องของพระพุทธศาสนา** ว่า

ไปกินผลไม้ต้นหนึ่งทำให้รู้จักดีรู้จักชั่ว แล้วจะต้องตาย แกอย่ากินเป็นอันขาด, ต้นไม้ต้นอื่นกินได้ แต่ต้นนี้ห้ามกิน. นี้ผัวเมียคู่แรกที่พระเจ้าสร้างมาอยู่ในสวนนั้น มันดื้อมันก็กิน, แล้วมันก็มีบาปเป็นจุดตั้งต้น คือจะต้องตาย หมายถึงทนทุกข์ทรมาน เพราะมันไปเกิดยึดมั่นถือมั่นเรื่องดีเรื่องชั่ว จนเกิดกิเลสตัณหา. มันไม่ได้รู้ดีรู้ชั่ว สำหรับจะปล่อยวาง, ไม่ได้รู้ดีรู้ชั่ว สำหรับจะอยู่เหนือดีเหนือชั่ว, แต่มันรู้ดีรู้ชั่ว สำหรับจะมุดไปอยู่ข้างใต้อำนาจของความดีความชั่ว มันจึงต้องทนทรมานมาก เรียกได้ว่าเท่ากับตาย. ต่อเมื่อใดมันล้างจิตใจออกมาเสียจากความยึดมั่นถือมั่นนี้ได้ จึงจะหมดบาปอันร้ายกาจหรือรุนแรง.

ที่เรียกว่า **บาปดั้งเดิม** นี้ก็เหมือนกับที่พุทธศาสนาจะต้องปฏิบัติจน**เป็นพระอรหันต์ : ละความยึดมั่นถือมั่นเรื่องดีเรื่องชั่ว,** เรื่องกุศลเรื่องอกุศลที่เป็นคู่ ๆ นี้ได้โดยสิ้นเชิง จึงจะหมดบาปส่วนนี้. ถ้าจะอธิบายเลยก็ว่า ไปอยู่กับพระเจ้าที่อยู่เหนือดีเหนือชั่วจึงจะหมดบาปอันนี้ ก็พยายามกันไปตามหน้าที่.

แต่เดี๋ยวนี้มันมีบาปอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่บาปดั้งเดิมเช่นนั้น คือ **บาปปัจจุบันที่ทำกันอยู่เป็นปกติ** และก็**เหมือน ๆ กันแทบจะทุกศาสนา** คือ **การฆ่า การลักขโมย การประพฤติผิดประเวณี การโกหกหลอกลวง; สี่ข้อนี้ตรงกันหมดทุกศาสนา;** ส่วนข้อที่ว่าด้วยน้ำเมาหรืออะไรบางอย่างนั้น บางศาสนาก็มี ในบางศาสนาก็ไม่มี. แต่ในพุทธศาสนาเราก็มี ยอมรับเป็น **ข้อที่ห้ามเรื่องไม่ดื่มน้ำเมา** นี้คือบาปที่ถ้าไปทำเข้าแล้ว จะต้องมีการล้างหรือการแก้ตามบทบัญญัติ. ศาสนาอื่นเขามีอย่างไร, เขาให้รับศีลล้างบาปอย่างไรก็ทำอย่างนั้น, แต่ต้องรู้ว่า **ทำด้วยจิตใจที่เหมือน ๆ กัน** ตรงที่ว่า : **เกลียดกลัวบาป** ไม่ยอมทำอีกต่อไป, แล้วก็ **จะทำสิ่งฝ่ายที่ตรงกันข้าม** คือไม่บาป ทำความไม่บาป ทำบุญทำกุศลอยู่เป็นประจำ **เลิกทำบาปโดยเด็ดขาด แล้วทำบุญกุศลอยู่เป็นประจำ, นั่นแหละคือ ล้างบาป.**

ที่นี้ก่อนแต่ที่จะฉลาดถึงอย่างนั้น มันก็มีศาสนา บางศาสนา ที่มีการล้างบาปด้วยพิธีรีตอง : อาบน้ำเฉยๆ ลงแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์เฉยๆก็มี ไม่เกี่ยวกับจิตใจ. หรือว่าที่แรกเขามีเรื่องทางจิตใจโดยสมบูรณ์ สาวกชั้นหลังมันโง่มันทำไม่เป็น, มันเหลือแต่พิธีรีตองอย่างนี้ก็ได้. หรือที่เคยโง่มากไปกว่านั้น ก็ล้างบาปด้วยการบูชายัญ, เอาสัตว์มาฆ่า เช่นเอาแพะมาฆ่าเพื่อจะรับเอาบาปนี้ไป ให้คนผู้บริจาคเงินฆ่าแพะนั้นหมดบาป.

เมื่ออาตมาไปอินเดียก็ยังได้เห็น รู้สึกเศร้าและสังเวช บูชายัญด้วยแพะเพื่อล้างบาป. เจ้าภาพเป็นผู้หญิงแต่งตัวสวย มานั่งยองๆอยู่ข้างลานบูชายัญ แล้วเขาก็จูงแพะเข้ามา เอาหัวแพะกับหัวคนมาจดกัน. พระเอาดอกไม้แดงๆมาเสกคาถา ชุบหัวคนที ชุบหัวแพะที, ชุบหัวคนที ชุบหัวแพะที กว่าจะหมดพิธีตอนนั้น, แล้วก็เอาแพะไปใส่ง่ามไม้ที่เป็นง่าม เอาคอแพะพาดลงบนง่ามไม้ ให้หัวโผล่ไปทางง่ามฝ่ายโน้น, แล้วพระก็ถือมีดโค้งอย่างเกือบจะเป็นเคียวเกี่ยวข้าวอันใหญ่คมกริบ ฟันฉับลงไป. หัวแพะขาดกระเด็นเลือดสาด, แล้วยังเอาเลือดมาเจิมหน้าเจ้าของทาน ที่บูชายัญในวันนั้นด้วย. นี่เขาก็เรียกว่า บูชายัญเพื่อล้างบาป, ถ่ายบาปใส่แพะ แล้วก็เอาแพะไปฆ่าให้ตาย, ก็ยังมีอยู่จนกระทั่งบัดนี้กระทั่งถึงยุคนี้ นี่การที่จะเลิกล้างบาป เขาทำกันอย่างนี้ก็มี.

แต่ในพุทธศาสนาไม่มีอย่างนี้ แม้จะเรียกว่า บูชายัญ เหมือนกันก็บูชาอย่างอื่น คือ ไม่ได้บูชาด้วยสัตว์ที่มีชีวิต, แต่บูชาด้วยข้าวด้วยน้ำด้วยวัตถุสิ่งของด้วยวัตถุทาน หรือการประพฤติปฏิบัติต่างๆ เป็นการทำอยู่ในอินเดีย ก็ยังมีอยู่ในบัดนี้. สำหรับหลักพระพุทธศาสนาโดยตรงนั้น ก็คือ การตั้งใจอธิษฐานจิตกันเสียใหม่ในการที่จะสังวรระวัง ไม่ทำบาปอย่างนั้นอีกต่อไป. นี่แหละเป็นใจความสำคัญในการเลิกล้างบาป. ถ้าจิตใจมันไม่มองเห็นอย่างนี้ ไม่ปลงลงไปอย่างนี้ การล้างบาปนั้นก็ไม่มีความหมาย, ฉะนั้น จะต้องสำนึกบาปกันจริงๆ แล้วก็สารภาพบาปกันจริงๆ

แล้ว จะเลิกล้างบาปด้วยตั้งจิตอธิษฐาน ที่จะไม่กระทำบาปนั้นอีกต่อไป, แล้วก็ ตั้งใจทำสิ่งที่ตรงกันข้าม คือที่เรียกว่าบุญ, ทำอยู่ตลอดเวลา จนบาปไม่มีโอกาสจะให้ผล.

การล้างบาปตามวิธีของพุทธศาสนา.

ข้อนี้ต้องเข้าใจว่า มันเป็นเรื่อง อาศัยกฎแห่งกรรม, ทำบาปนั้นมันก็เป็นกรรมอันหนึ่งแล้ว แน่นอนแล้ว แต่บุญที่ทำใหม่ ทำกันใหม่หรือจากการเว้นจากบาปนี้มันก็เป็นกรรมเหมือนกัน, มันเป็นกรรมฝ่ายบุญ. นี้กรรมมันก็มีอำนาจที่จะปะทะกัน, กรรมที่จะไปสนับสนุนกรรมเก่าก็มี, กรรมที่จะไปบรรเทาอำนาจกรรมเก่าก็มี, กรรมที่จะไปเลิกล้างกรรมเก่าเสียเลยก็มี.

เดี๋ยวนี้ก็ตั้งหน้าตั้งตา ทำแต่กรรมดี ซึ่งจะไปตัดทอนอำนาจของกรรมชั่วแต่กาลก่อน, หรือว่าทำกรรมดีให้ถึงที่สุด เพื่อจะเพิกถอนอำนาจของกรรมเก่านั้นไปเสียก็ได้, หลักแห่งกรรมก็เป็นที่รับนับถือและเชื่อกันอยู่อย่างนี้. การปฏิบัติอย่างนี้ คือ วิธีล้างบาปตามกฎแห่งกรรม; บาปคือกรรมชั่ว บุญคือกรรมดี, ต่อแต่นี้มีแต่การทำกรรมดี จนกรรมชั่วไม่มีโอกาสที่จะให้ผล, เหมือนกับว่ากลบเสีย หรือว่าไถ่ถอนไปเสีย หรือบีดอุดโอกาส ประตู ช่องรู ที่มันจะให้ผลเสีย. นี้เรียกว่าเป็นความหมายในการที่จะล้างบาป เท่าที่คนธรรมดาสามัญจะพึงกระทำได้.

ทีนี้ใครมีสติปัญญาอยากจะค้าน ก็ลองค้นดูซิ ว่าจะทำอย่างไร? จะทำอะไรที่มันจะดีกว่านี้; ถ้าไม่มีปัญญาจะทำอะไรให้ดีกว่านี้ ก็จะต้องทำอย่างนี้ไปก่อน. แต่ขอให้ถือว่า มันยังไม่ใช่ถึงที่สุด มันจะต้องศึกษาเรื่องทางจิตใจให้สูงให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป, ถึงขนาดที่มีจิตหลุดพ้น จากความยึดมั่นถือมั่นเรื่องตัวตนและของตน เพิกถอนเสีย

ทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว อยู่เหนือความมีตัวมีตน, ถึงขนาดที่เรียกว่า สิ้นไปแห่งกรรมทั้งหลาย นี่จึงจะเป็นการล้างบาปโดยสมบูรณ์. **การทำถึงขนาดนั้น ก็คือการเป็นพระอรหันต์,** การบรรลุคุณธรรมในขั้นพระอรหันต์นั่นแหละ คือการอยู่เหนือบาปเหนือบุญโดยประการทั้งปวง, จะเรียกว่าเป็นการล้างบาปก็ถูกต้องที่สุด เพราะไม่มีบาปเหลือ กระทั่งไม่มีบุญเหลือ เป็นการว่างไปทั้งบุญและบาป ในพุทธศาสนามีการเลิกล้างบาปถึงขนาดนี้.

ท่านทั้งหลายจงได้ทบทวนความจำ ถึงคำบรรยายเรื่องราวต่างๆ ที่เคยศึกษามาแล้ว ว่า **จะเพิกถอนกรรมได้อย่างไร, จะทำความรู้สึกที่ไม่มีตัวไม่มีตนได้**อย่างไร, แล้วก็ให้ถือว่า **นั่นแหละคือการกระทำการเลิกล้างบาปกรรม** อันแท้จริงและสูงสุด ในพระพุทธศาสนา. ส่วน **การล้างบาป ในระดับต่ำๆ** เช่นเรื่อง ทางวินัย การแสดงอาบัติ หรือ **การอยู่กรรม** นี้มันก็เป็นเรื่องการล้างบาปตามบทบัญญัตินั้นๆ, หรือว่าถ้าภิกษุทำอาบัติหนักถึงกับหมดความเป็นภิกษุ มันก็เป็นเผยหรือสารภาพ ด้วยการลาสิกขาออกไปเสีย.

การลาสึกออกไปเสียจากความเป็นพระ ก็เป็นการสารภาพบาป อย่างหนึ่งด้วย, แล้วก็เป็นอันว่าหมดบาป เท่าที่มันเกี่ยวข้องกับความเป็นภิกษุ. นี่เป็นความหมายของคำว่า **สารภาพบาป** หรือเลิกล้างบาป **ในระยะต่ำๆต้นๆ** ซึ่ง **เป็นเรื่องของวินัย.** ถ้าเป็นเรื่องของธรรมะ **ก็สูงขึ้นไปจนทำกรรมที่มีอำนาจจะครอบงำกรรมอื่น,** และ **สูงขึ้นไป ก็ถอนตัวตน** ซึ่ง **เป็นที่ตั้งแห่งกรรมเสีย** โดยประการทั้งปวง, ไม่มีที่ตั้งแห่งบาป แห่งกรรม แห่งบุญแห่งกุศลหรือแห่งอะไรอีกต่อไป มันก็ว่างไปเป็นนิพพาน หรือเป็นโลกุตตระอย่างนี้. **ถ้าเข้าถึงนิพพานได้ ก็เป็นอันว่าออกไปได้ โดยสิ้นเชิงจากโลกนี้ หรือจากกรรม จากบาป** จากทุกอย่าง ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา.



การล้างบาปมีทุกศาสนา, จำเป็นสำหรับมนุษย์.

ฉะนั้นขอให้สรุปความว่า **การเลิกล้างบาป** ในขั้นสุดท้ายนี้ มันมีอยู่หลายขั้นตอน **สูงต่ำกว่ากันเป็นชั้น ๆ** ตามหลักแห่งศาสนานั้น ๆ, ตามที่ผู้ใดเขาจะถืออยู่อย่างไร. เรามีเพื่อนมีญาติถือศาสนาอื่น เราก็พอที่จะทำความเข้าใจกันได้ **ไม่ต้องดูถูกดูหมิ่นกัน,** โดยเฉพาะพิธีสำนึกบาป การสารภาพบาป และแก้บาป **ตามวิธีของคริสเตียนนั้น ไม่น่ารังเกียจอันใด, เข้ากันได้กับหลักเกณฑ์ทั่ว ๆ ไปในพระ-พุทธศาสนา,** คือให้สำนึกบาป ให้สารภาพบาป, และก็เลิกล้างความคิดที่จะทำบาป, จะเป็นผู้ตั้งอยู่ในโอวาทของพระเจ้าของพระศาสนา โดยตลอดไป. นี้เป็นสิ่งที่เข้ากันได้ ไม่น่ารังเกียจอะไร, แล้วเป็นสิ่งที่ไม่มีใครค้านได้, จะให้ผู้มีบัญญาในโลกบัจจุบันนี้หาแง่ที่จะค้าน ก็จะค้านไม่ได้ ไม่มีทางที่จะค้าน, เพราะว่ามันไม่มีทางอื่นใดที่ดีไปกว่านี้. **วิธีไหนที่ดีไปกว่านี้ ดีไปกว่าการทำอย่างนี้ มันไม่มี** จึงขอให้ทุกคนมุ่งหมายที่จะทำอย่างนี้ : คือ **สำนึกบาป** ที่มีอยู่แล้วก็ **สารภาพบาป** แล้วก็ **เลิกล้างบาป** นั้นเสีย โดยการตัดเยื่อใย ชักสะพานกันเสียเลย ตั้งหน้าตั้งตาทำแต่สิ่งที่ตรงกันข้าม.

ฉะนั้นขอให้มองว่า **เรื่องนี้มันเป็นเรื่องที่จำเป็นที่สุด สำหรับมนุษย์เรา.** โลกนี้กำลังจะวินาศลงไปทุกที ; นี่ไม่ใช่แกล้งพูด แต่ขอให้ทุกคนลองไปสังเกตดูให้ดี ว่า **โลกมันเลวลงไปทุกที** มันไม่ยึดถือในความดี มันไม่กลัวบาป มันไม่รักผู้อื่น มันเห็นแต่แก่ตัว. นี่ก็ **เพราะว่ามันไม่สำนึกบาป,** คนในโลกบัจจุบันนี้ไม่มีใครสำนึกบาป, ไม่มีใครมาชักชวนใครให้สำนึกบาป แล้วก็สารภาพบาป แล้วก็ล้างบาปกันเสีย, **เขาละอายในการที่จะสารภาพบาป.** นี้เขาไม่สำนึกบาป เพราะว่าเขาไม่กลัวบาป เขาต้องการจะเอาชนะบาปตามวิธีของเขา, หรือเขาถือโดยเด็ดขาดว่า มันไม่มีบาปในโลกนี้มันไม่มีบาป, ในโลกไหนมันก็ไม่มีบาป, ดังนั้นฉันจึงไม่ใช่คนมีบาป, ฉะนั้นฉันจึงไม่ต้องสำนึกบาป แล้วก็ไม่สารภาพบาป.

นี้เราไปดูว่ามันจริงหรือไม่? คนในโลกนี้บัจจุบันนี้ แม้ในประเทศไทยเรานี่แหละ มันเป็นคนไม่มีบาปกันหรือเปล่า? มันต้องมีบาปไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง อยู่เป็นประจำ, แม้ที่สุดแต่มัน ไม่รู้จักเคารพบิดามารดา ครูบาอาจารย์ นี่มันก็เป็นบาปอยู่แล้ว. มัน ไปบูชากามารมณ์ นี่มันก็เป็นบาปอยู่แล้ว แล้วมันก็ปล่อยตัวไปตามเรื่องของกิเลสตัณหา มันก็เป็นบาปอยู่แล้ว อย่างที่เราจะเห็นได้ว่า การกระทำที่มันเป็นบาป มันเต็มไปทั่วทุกหัวทุกระแหง.

ถือศีล "รักผู้อื่น" แล้วทำบาปไม่ได้.

สรุปความอยู่ที่ว่า มันไม่รู้จักรักผู้อื่น ถ้าคนรู้จักรักผู้อื่น ไม่มีทางจะทำบาปได้; ทางศาสนาจึงสอนให้รักผู้อื่น. พุทธศาสนาสอนมาก จนผู้ที่นับถือพุทธศาสนาแล้ว ทำบาปไม่ได้ คือเพราะรักผู้อื่น, รักผู้อื่นแล้ว มันเป็นอย่างไรบ้าง?

นี่มองเห็นได้ง่าย คือว่ารักผู้อื่นแล้ว ก็ฆ่าใครไม่ได้. เดี๋ยวนี้ที่มันฆ่ากันอยู่โดยทั่วๆไป โดยตรงโดยอ้อม โดยทารุณโหดร้าย หรือโดยเลือดเย็นอะไรก็ตาม การฆ่านั้นมันเกิดขึ้นได้ เพราะมันไม่รักผู้อื่น, ถ้ามันรักผู้อื่นใครมันจะฆ่าใครได้.

นี้การลักขโมย ฉ้อฉล คอร์รัปชั่น นั้นก็เหมือนกัน ถ้ารักผู้อื่น หรือรักอีกฝ่ายหนึ่งแล้วมัน ทำไม่ได้ มันลักไม่ได้ ฉ้อฉลขโมยจี้ปล้น อะไรไม่ได้. เดี๋ยวนี้มันไม่รักผู้อื่น มันก็ขโมย ฉ้อฉล จี้ปล้นได้.

หรือว่าถ้ามัน รักผู้อื่นแล้ว ไม่ประพฤติผิดในของรักของผู้อื่น, ไม่ประพฤติผิดในทางกาม ในทางประเวณี ในของรักของบุคคลอื่น ซึ่งเป็นศีลข้อที่สาม, เพราะมันไม่รักผู้อื่น มันจึงทำลงไปได้ ในการประพฤติผิดในกาม หรือในประเพณี.

ข้อต่อไป ถ้ามัน **รักผู้อื่น มันก็โกหกไม่ได้** เพราะมันรู้อยู่ว่าการโกหกนั้นผู้อื่นเขาเสียหาย, ถ้ามันรักใครมันก็โกหกคนนั้นไม่ได้. ฉะนั้นถ้าคนมันยังรักผู้อื่นอยู่ มันก็โกหกไม่ได้ มันไม่มีช่องทางจะโกหกได้ มันก็มีศีลสมบูรณ์ ในข้อที่ว่าไม่พูดเท็จ.

ถ้ามัน **รักผู้อื่น ก็ไม่ทำตนเป็นคนมืนเมา** ซึ่งจะไปกระทบกระทั้งผู้อื่นโดยไม่รู้สึกตัว มันกลัวอย่างนี้ มันก็ไม่ไปแตะต้องของเมา, ก็เป็นคนที่ศีลสมบูรณ์ไม่มีบาป มีแต่บุญ.

จึงฝากไว้เป็นคำสั้น ๆ สำหรับท่านทั้งหลายทุกคนว่า **จงถือศีลสักข้อหนึ่งเถิด คือ รักผู้อื่น;** แล้วท่านก็ฆ่าใครไม่ได้ ขโมยใครไม่ได้, ประพฤติผิดในกามไม่ได้, พูดเท็จไม่ได้, ดื่มของมึนเมาไม่ได้, เพราะเรายังรักผู้อื่น หวังในความสุขของผู้อื่น. **ถ้าเราได้ไปทำผิดในข้อนี้ ก็รีบกลับใจเสีย สำนึกบาปเสีย** แล้วก็ **สารภาพบาปเสีย,** แล้วก็ **ล้างบาป** นั้นให้หมดไป โดยไม่มีการกระทำอีกต่อไป.

บาปหนา คือ "บูชาส่วนเกิน".

เดี๋ยวนี้ **บาป**อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งกำลังรู้สึกว่า หนาขึ้น ๆ ในแผ่นดินไทย; นี้ก็คือ **การบูชาส่วนเกิน** : กินเกิน แต่งเนื้อแต่งตัวเกิน เครื่องใช้ไม้สอยเกิน ทำอะไรล้วนแต่เกิน, เพื่อประโยชน์แก่กิเลส. **นี่คือ บาปอย่างยิ่ง** และ **เป็นบาปดั้งเดิม** เสียด้วย. **บาปดั้งเดิม คือไปหลงดีหลงชั่ว** นั่น. เดี๋ยวนี้มันมาหลงดีหรือหลงชั่ว เป็นดี หลงว่าได้กินเกินแล้วก็ดี ได้แต่งตัวเกินแล้วก็ดี ได้มีเครื่องใช้ไม้สอย บ้านเรือน รถยนต์เกินแล้วก็ดี อะไรเกินมันก็ดี. นี่คือบาป มิจฉาทิฏฐิดั้งเดิม ที่ได้ตั้งต้นขึ้นมา

เมื่อมนุษย์เริ่มเข้าใจผิด ไปหลงในเรื่องดี เรื่องชั่ว; ก่อนนี้มันไม่รู้จักดีไม่รู้จักชั่ว มันก็ไม่มีบัญหา, พอมัน **รู้จักดีรู้จักชั่วในแง่ผิด คือสำหรับจะยึดถือมันก็มีบัญหา.**

ทำไมจะต้องกินเกิน? เพราะเข้าใจว่าดี **อุตส่าห์หามากินจนเกิน** : เกินโดยราคาที่ควรจะกิน, เกินโดยเวลาที่ควรจะกิน โดยคุณภาพโดยปริมาณอะไรก็ตาม ที่มันควรจะกิน, มันไม่กินแต่เท่าที่ควรจะกิน, มันก็กินเกิน เพราะมันอยากให้ดี, ไม่มีใครสรรเสริญ มันก็ยกยอตัวของมันเอง ว่ากูได้กินดี ดีที่สุด อย่างนี้เป็นต้น. ฉะนั้นจึง **มีการกินเกินกว่าที่ควรจะกิน ในโลกนี้ยิ่งๆขึ้นไปทุกที.** คนที่จะประดิษฐ์ขึ้นขายเอาประโยชน์ ก็ประดิษฐ์เก่ง มันก็ล่อหลอกให้คนกินเกินมากขึ้นทุกที, จนกลายเป็นมนุษย์ที่แปลกประหลาด เพราะการกินเกิน. **มีโรคภัยไข้เจ็บอย่างใหม่ๆ** ที่ไม่เคยมีมาแต่กาลก่อน ได้เกิดขึ้น, นี้มัน **ก็เป็นบาป** เหมือนกัน. ฉะนั้น **เรื่องเกินนี้ ขอให้ถือว่าเป็นบาป** เมื่อใดกินเกินแล้วก็ขอให้ถือว่ามีบาป.

แต่งตัวเกิน ก็เหมือนกัน **นี้มัน ไม่จำเป็นจะต้องประดิดประดอย** อย่างนั้นอย่างนี้ให้มันแพง, **ให้มันเปลืองให้มันยุ่ง.** มันควรจะเอาแต่ง่ายๆ แล้วก็ไม่ต้องแพง ไม่ต้องเปลือง ไม่ต้องลำบาก หรือว่าไม่ต้องโง่ นั้นก็คือไม่บาป.

ที่นี้ เครื่องใช้ไม้สอย ทุกสิ่งทุกอย่าง บ้านเรือนรถยนต์ อะไรก็ตาม **อย่าให้มันเกิน. เดี๋ยวนี้เขาไม่มีจุดจบ** เขายากจะมีเพิ่มขึ้นๆ มีรถยนต์คันหนึ่งไม่พอต้องสองคัน สามคัน สี่คัน, รถยนต์ราคาแสนไม่พอ ต้องรถยนต์ราคาล้านอะไรทำนองนี้, มันก็เป็นเรื่องเกิน เห็นแก่ตัว **จนไม่มีโอกาสเหลือสักนิดหนึ่งซึ่งจะไปรักผู้อื่น.**

ฉะนั้น **ทางศาสนาจึงบัญญัติว่า ส่วนเกินนั้นคือบาป.** ผู้ใดกินเกินใช้เกิน นี้มันก็เป็นบาป, แม้แต่แสวงหาเกินเพื่อตัวเอง มันก็เป็นบาป. **แต่ถ้าแสวงหา**

มาให้มากเพื่อช่วยผู้อื่น เพื่อรักผู้อื่น นี้ไม่บาป. ฉะนั้นใครจะทำงานให้มาก ให้มีรายได้มากให้เกิน นี่ก็ไม่เป็นไร, แต่ส่วนเกินที่เกินไปจากที่ตัวจะต้องกินต้องใช้ จะต้องเอาไปช่วยผู้อื่น จึงจะไม่บาป, ขืนเอาไว้ก็เป็นบาป, เป็นการสะสมบาป ที่อยู่ด้วยส่วนเกินและความเห็นแก่ตัว.

นี่การหา เราหาได้เต็มสติปัญญา, แต่อย่าให้เกินกำลังสติปัญญา มันจะบ้า. ฉะนั้นมีสติปัญญาเท่าไร ก็หาได้เต็มสติปัญญา, จะมีการงานมากมายใหญ่โตเท่าไรก็ได้ แต่ไม่เกินสติปัญญา. ถ้าเกินสติปัญญาก็บาป, แล้วมันจะเป็นบ้าด้วย. ทีนี้มันก็ได้ผลมามาก แล้วก็อย่ากินให้เกิน อย่าใช้ให้เกิน, มันก็เหลืออยู่สำหรับจะช่วยผู้อื่น, ความรักผู้อื่นมันก็จะเกิดขึ้น. ในโลกนี้มันก็จะเต็มไปด้วยมิตรสหาย เพราะมีแต่คนที่ไม่เห็นแก่ตัว, แล้วก็ช่วยผู้อื่น. นี่ก็เป็นการทำให้โลกนี้เต็มไปด้วยมิตรสหาย, ไม่มีศัตรู, นั่นแหละคือความต้องการของศาสนา.

ถ้ามันอยู่กันอย่างมิตรทั่วไปแล้ว มันก็เป็นศาสนาอย่างพระศรีอารยเมตไตรย : *เมตไตรย* ก็แปลว่า *ความเป็นมิตร*, *อารยะ* แปลว่า *สูงสุด*, *ศรี* ก็แปลว่า *งดงามที่สุด*. *ศรีอารยเมตไตรย—ความเป็นมิตรที่สูงสุด ทั้งดงามที่สุด* ก็คือการที่ทุกคนไม่เอาส่วนเกิน เพื่อตัวเองมีเหลือไว้สำหรับช่วยผู้อื่นเสมอ. จิตใจมันกว้างจนถึงกับคิดว่า ทั้งโลกมันเป็นคนของฉัน, มันไม่ใช่เพียงแต่บุตรภรรยาสามีของฉันเท่านั้น, คนทั้งโลกมันก็เป็นของฉันด้วย. ฉะนั้นส่วนเกินมันจึงใช้ไปเพื่อทุกคนได้ ด้วยความสมัครใจ ไม่ใช่ว่ามันหายไป มันเสียไป, มันไม่รู้หายไปไหนหมด แต่มันไปอยู่ตรงที่ทำให้ทุกคนนี้เป็นคนของฉันไป. เรามีสิทธิที่จะพูดได้ ว่าเมื่อเราได้ช่วยผู้อื่น ผู้นั้นมันก็เป็นคนของเราคนของฉัน.

ฉะนั้น บาปนี้ คือบาปที่กำลังครอบงำโลกในบัจจุบัน ยิ่งกว่าบาปใด คือบาปที่เอาส่วนเกิน. ไปดูเถิดชาติไหนประเทศไหน มุมโลกไหนมันก็เต็มไปด้วยการกอบโกยส่วนเกิน, เมื่อไม่ได้มันก็โกรธ เมื่อโกรธมันก็ฆ่ากัน, ก็ไม่ยอมรับว่าเป็นบาป ไม่สารภาพบาป ไม่คืนดีกัน, มันว่ามันเสียหน้า, ถ้ามันจะต้องไปสารภาพบาป. ฉะนั้น ในองค์การระหว่างชาติ จึงไม่มีการยอมกัน ไม่มีการยอมเสียหน้า ไม่มีการสารภาพบาป, โลกนี้มันจึงเต็มไปด้วยบาป เหมือนกับว่ามันหมกอยู่ในกองบาป. นี่โลกทั้งโลกมันหมกอยู่ในกองบาป ไม่สำนึกบาป ไม่สารภาพบาป แล้วก็ไม่ล้างบาป.

ถ้าเรามองเห็นข้อนี้แล้ว เราจะพอใจในสิ่งที่เรียกว่าศาสนา ไม่ว่าศาสนาไหน ที่มีระเบียบวินัย พิธีให้สำนึกบาป, ให้สารภาพและก็ให้ล้างบาป. ถ้าศาสนาคริสเตียน ก็เน้นมากในเรื่องเหล่านี้ ซึ่งไม่ขัดข้องกันกับพระพุทธศาสนาซึ่งก็ประสงค์อย่างนี้ คือให้คนสำนึกบาป สารภาพบาป และล้างบาป, จึงหวังว่าทุกคนจะได้พยายามจนสุดความสามารถของตน ตรวจส่องดูบาป ว่าถ้ามันมีอยู่แล้ว ก็ให้สะดุ้ง, ให้สลด ให้สังเวช, ให้สำนึกกลับ คือให้หันหลังกลับจากบาป แล้วก็เปิดเผยบาปนั้น ๆ เสีย, จะเรียกว่าเปิดเผยกับตัวเอง ก็ได้เหมือนกัน.

ถ้าว่าตัวเองเป็นคนซื่อตรง ถ้าตัวเองเป็นคนอยู่ในศีลในธรรม เป็นคนซื่อตรง สารภาพบาปกับตัวเองก็ได้; แต่ถ้าไว้ใจไม่ได้ ก็ไปสารภาพบาปกับผู้อื่นดีกว่า มันจะเป็นการประจานตัวเองบ้าง, เหมือนกับเป็นการลงโทษ แล้วมันจะทำได้ง่ายกว่า. ถ้าพูดทางวินัย ทางศีลทางวินัย ก็ไปสารภาพบาปกับผู้อื่น, ถ้าพูดทางธรรมะ อันสูงสุดลึกซึ้ง ก็สารภาพกับตัวเองได้; แต่ตัวเองมันต้องดีจริง ยึดมั่นในธรรมจริง มันจึงจะสารภาพบาปกับตัวเอง และล้างบาปให้ตัวเองได้, มันก็จะเป็นไปในทางของการบรรลุมรรคผล หลุดพ้นจากตัวตน หลุดพ้นจากบาปทั้งปวง.

เรายังไม่หวังมากถึงอย่างนั้น ยังไม่แนะนำมากถึงอย่างนั้น เอาแต่เพียงว่าอยู่ในโลกนี้มันมีบาปอย่างชาวโลกอย่างไร ก็รีบชำระชะล้างกันเสีย, **มาช่วยกันสร้างโลกเสียใหม่ ให้เป็นโลกที่ไม่มีบาป,** ให้เป็นโลกที่สะอาดจากบาป, พูดเป็นภาษาธรรมะสักหน่อยก็ว่า **สร้างโลกที่มี หิริ โอตตัปปะ.** เดี๋ยวนี้มันเป็นโลกที่ปราศจาก หิริและโอตตัปปะ มีแต่ความกระด้างด้วยกิเลส, ไม่ละอายบาป ไม่กลัวบาป. มาช่วยกันพูดถึงเรื่องนี้ว่า **โลกนี้มันเป็นโลกคนบาป, โลกสัตว์ที่มีบาป มากเกินไปเสียแล้ว.** ถ้าเราจะเห็นแก่ตัวเราเอง หรือเห็นแก่ผู้อื่น ก็**มาช่วยกันแก้ไขโลกนี้** ให้มันเบาบางไปจากบาป **เพื่อจะได้อยู่กันเป็นผาสุก.**

ธรรมะทั้งหลายก็เพื่อประโยชน์อันนี้, เพื่อจะแก้ไขปัญหาของมนุษย์, จะต้องแก้ปัญหาของมนุษย์ ด้วยการชำระบาป ให้มันเบาบางไปจากโลก, จะได้เป็นโลกของมนุษย์ที่ไม่มีบาป, จึงควรจะเห็นโดยประจักษ์ด้วยกันทุกคนว่า การสำนึกบาปนี้เป็นของดี. การสารภาพบาปนี้เป็นของดี, และการล้างบาปนั้นเสียก็เป็นของดี, สำหรับจะทำให้โลกนี้ เป็นโลกที่งดงาม ที่สะอาดน่าอยู่น่าอาศัย เป็นโลกของมนุษย์ คือสัตว์ที่มีใจสูง สมแก่คำว่ามนุษย์นั้นเอง.

โลกปัจจุบัน เขาจมบาป เพราะเขาไม่กลัวบาป, เขาก็ไม่สำนึกบาป มันก็จมลึกลงไปในบาป, แล้วเขาก็ร้องตะโกนหาสันติภาพ. นี่มันเป็นเรื่องของคนที่โง่จนเกินกว่าโง่ ประชาธิปไตยก็ร้องหาสันติภาพ, คอมมิวนิสต์ก็ร้องหาสันติภาพ; แม้แต่คอมมิวนิสต์ก็ร้องหาสันติภาพ เป็นที่กล่าวได้ว่า **ทุกคนในโลกร้องหาสันติภาพ. แต่ว่าการกระทำนั้นมันเป็นการกระทำบาป คือไม่รักกันเลย, ไม่รักผู้อื่นเลย.** มัน**มีแต่การฆ่า การขโมย การประพฤติผิดในกาม การโกหกหลอกลวง และการมึนเมา,** เต็มไปด้วยสิ่งมึนเมา. มันจมอยู่ในบาป แล้วก็เรียกหาสันติภาพ ก็เลยกลายเป็นคนบ้า.

....

ในที่สุดนี้ ขอให้นึกเห็นแก่ธรรมะเห็นแก่พระศาสนา ที่กำลังได้รับความไม่เป็นธรรม. ธรรมะกำลังได้รับความอยุติธรรม ไม่เป็นธรรม, เพราะ **ธรรมะมีสำหรับช่วยโลก** มีประโยชน์แก่โลก; **แต่คนก็ไม่ให้คุณค่า ไม่ให้ความหมาย ไม่ยกย่องธรรมะ,** ไม่นับถือธรรมะ ให้สมกับธรรมะมีสำหรับช่วยโลก. พระศาสนาก็เหมือนกัน สำหรับจะช่วยมนุษย์, แต่มนุษย์ก็ไม่รักศาสนา, นี้เรียกว่าส่วนมาก ที่กล่าวนี้กล่าวเป็นส่วนมาก. **ในโลกนี้ไม่รักธรรมะ ไม่รักศาสนา รักแต่กิเลสของเขาเอง** คือรักตัวกู ของกู ฉะนั้นจึงทำบาป เพราะความรู้สึกว่าตัวกู ของกู มันก็เป็นบาปอยู่แล้ว, ความเห็นแก่ตัวมันก็บาปอยู่แล้ว แล้วก็ทำไปตามความเห็นแก่ตัว มันก็บาปต่อไป มันก็มีแต่บาป.

นี่บาปที่ทุกๆศาสนาเขาเพ่งเล็งกัน มันมีอยู่อย่างนี้ : มันมีตัวตน มันก็ยึดมั่นตัวตน ยึดมั่นสิ่งที่จะให้ความสุขสนุกสนานเอร็ดอร่อยแก่ตัวตน โดยไม่ต้องนึกถึงความผิดหรือถูก ชั่วหรือดี, ควรหรือไม่ควร, เมื่อบาปปกคลุมมากเข้าแล้วมันก็เป็นอย่างนี้. **ช่วยกันแกะบาป ช่วยกันทำลายเปลือกหุ้ม คือบาปนี่ ให้มันค่อยๆ หมด หมดไปจากจิตใจของเรา.** บาปที่หุ้มห่ออยู่ที่จิตใจของเราจะค่อยหมดไป **ขอให้ทำโดยวิธีที่ได้กล่าวแล้วว่า : สำนึกบาป สารภาพบาป** แล้วก็เลิกล้างบาป ก็จะได้ชื่อว่า เป็นผู้นับถือพระศาสนาอันแท้จริง, ไม่นับถือศาสนากันแต่ปาก, พูดกันแต่ปาก ทำพอเป็นพิธี พอได้หลอกกันเล่นว่าเป็นคนทำดี เพื่อได้เขียนรายงานอะไรทำนองนี้.

ขอให้มองเห็น *เจตนาของอาตมาว่า* พยายามที่จะให้พุทธบริษัทนี้ไม่เลวกว่าคริสเตียน, ขออภัยพูดหยาบคายไปแล้ว เพื่อไม่ให้พุทธบริษัทนี้เลวกว่าคริสเตียน,

ก็ขอให้พุทธบริษัทนี้รู้จักสำนึกบาป สารภาพบาป แล้วก็เลิกล้างบาป, แล้วเราก็ไม่ดูถูกดูหมิ่นกัน โดยถ้อยคำที่เราเข้าใจไม่ได้. เช่นพวกหนึ่งจะถือว่าบาปล้างไม่ได้, พวกหนึ่งถือว่าบาปล้างได้, นี่มันก็เป็นการทะเลาะกัน ระหว่างคนที่เข้าใจผิด.

เดี๋ยวนี้เรามาเข้าใจกันให้ถูก ว่าสิ่งต่างๆ มันเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย. เราแก้ไขมันให้ถูกที่ตรงเหตุที่ตรงปัจจัย ก็ย่อมจะได้รับผล, ถ้าสิ่งที่บัญญัติมันก็เป็นไปตามที่บัญญัติ. ฉะนั้นเราจึงถือได้ตามที่บัญญัติ และการบัญญัตินั้นเล่า ก็มิใช่ว่าบัญญัติตามชอบใจของคนโง่, เป็นการบัญญัติของคนที่มีสติปัญญา ได้มองเห็นตัวธรรมชาติ, ได้มองเห็นตัวกฎของธรรมชาติ, ได้มองเห็นตัวหน้าที่ที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติตามกฎของธรรมชาติ, แล้วก็มองเห็นผลที่จะเกิดขึ้นมา จากการปฏิบัติหน้าที่นั้นๆ. ท่านเป็นผู้ตรัสรู้ถึงที่สุดต่อธรรมชาติอย่างนี้แล้ว ท่านจึงได้บัญญัตินั่นบัญญัตินี่ขึ้นมา ให้เราปฏิบัติ, ในเมื่อท่านบัญญัติไว้อย่างไร มันก็ต้องเป็นสิ่งที่จะต้องปฏิบัติตาม ทั้งเพื่อทำให้เกิดขึ้น หรือเพื่อทำให้หมดไป, หรือถ้ามันเป็นบาปขึ้นมา ก็จะต้องแก้ไขบาปได้โดยการประพฤติให้ถูกต้องตามบัญญัตินั้นๆ มนุษย์เราก็จะอยู่กันในโลกนี้ โดยที่ไม่มีบาปรบกวน.

การบรรยายในวันนี้ พอสมควรแก่เวลาแล้ว. อาตมาขอยุติการบรรยายไว้แต่เพียงนี้ เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย ได้สวดบทธรรมะคณสาธยาย ส่งเสริมกำลังใจให้กล้าหาญ ในการที่จะชำระบาปสืบต่อไป.

สรุปความทำความเข้าใจ.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์แห่งภาคมาฆบูชาเป็นครั้งที่ ๑๒ ในวันนี้ ก็ยังคงกล่าวเรื่อง *ใจความแห่งคริสตธรรม เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ* ต่อไปตามเดิม; หากแต่เป็นครั้งสุดท้าย ของการบรรยายชุดนี้ จึงมีลักษณะเป็นไปในการสรุปความ และการทำความเข้าใจบางอย่าง เกี่ยวกับการบรรยายในทำนองนี้.

ถ้าท่านทั้งหลายยังจำได้ ก็จะจำได้ว่า การบรรยายนี้ มีความมุ่งหมายจะทำความเข้าใจ ระหว่างศาสนา ซึ่งอาตมาถือว่า เป็นความสำคัญอย่างยิ่ง นี้มันมีความเข้าใจที่ขัดขวางกันอยู่ในทางศาสนา. โลกนี้ก็ยากที่จะมีความเป็นอยู่กันอย่างสงบสุข ยิ่งบั่จจุบันนี้ โลกมันแคบเข้าทุกที พูดอะไรที่ไหนก็ได้ยินทั่วไปหมด แล้วก็โดยรวดเร็ว.

อย่างเมื่อสักวันที่ ๑๙ หรือ ๒๐ ที่แล้วมานี้ *โป๊ปคือประธานแห่งคริสตังคาทอลิค ได้ออกหนังสือเวียนฉบับแรก และฉบับที่สำคัญที่สุดของท่าน.* เราอยู่ที่นี่ก็ได้อ่านแล้ว หรืออย่างน้อยก็ได้ใจความสำคัญของหนังสือเวียนนั้น. ในหนังสือเวียนนั้น มีใจความตอนหนึ่งซึ่งต้องถือว่าเกี่ยวข้องหรือกระทบกระทั่งกัน กับการบรรยาย ที่อาตมากำลังบรรยายอยู่เดี๋ยวนี้ หรือชุดนี้.

มติข้อหนึ่งของหนังสือเวียนนั้นมีว่า ต้องไม่มีนักศึกษาใดๆ ที่เปลี่ยนบทบัญญัติของพระศาสนจักร ให้กลายไปเป็นคำพูดเพ้อเจ้อ ตามความคิดเห็นส่วนตัวของเขา. นี่อาตมาแปลอย่างลัดๆสั้นๆ ตัวหนังสือนั้นมันมีว่า *No scholar can turn the theology into a simple collection of his own personal idea.* ถ้าแปลตามเด็กๆแปลในโรงเรียนก็ว่า *ต้องไม่มีนักศึกษาคนใด ที่ได้เปลี่ยน theology บทเทวบัญญัติให้มากลายเป็นกองของรกรุงรังตามธรรมดา แห่งความคิดเห็นส่วนตัวของบุคคลนั้น.*

เมื่อตะกี้บอกว่าเดี๋ยวนี้โลกมันแคบ พูดอะไรกันที่ไหนก็ได้ยินทั่วโลกในเวลาอันสั้น. แม้แต่หนังสือเวียนของโป๊ป ที่ออกมาเมื่อราวสองสัปดาห์นี้ เราก็ได้ฟังแล้ว, และอาตมาก็ต้องเอามากล่าวกับท่านทั้งหลายด้วย เพราะว่ามันกระทบถึงกันกับเรื่องที่เรากำลังบรรยาย; แต่จะเป็นไปในทางร้ายหรือทางดีนั้นก็ลองวินิจฉัยดู. เรามีเจตนาที่จะให้พุทธบริษัท เข้าถึงใจความแห่งคริสตธรรม, ไม่ได้มีเจตนาจะทำหลักธรรม หลักพระศาสนาอันสูงสุด มากลายเป็นคำพูดตามธรรมดาๆ มากมายเพ้อเจ้อไปด้วยความคิดของบุคคลผู้กล่าว.

ข้อนี้หมายความว่า เรามองดูพระธรรมคำสอนของฝ่ายคริสเตียน ด้วยสายตาของพุทธบริษัท คือด้วยวิธีการตีความตามแบบของพุทธบริษัท ที่เป็นชั้นลึกที่เรียกว่าภาษาธรรม. ทางฝ่ายศาสนาคริสเตียน ดูจะมีบทบัญญัติห้ามไม่ให้ตีความใดๆ

ไปจากตัวหนังสือที่มีปรากฏอยู่ในบัจจุบัน, แม้ที่สุดแต่เป็นเรื่องที่ที่ประชุมได้บัญญัติขึ้นว่าให้ยุติกันอย่างนั้นอย่างนี้, นี้ก็เป็นสิ่งที่แตะต้องกันไม่ได้, ไม่ต้องพูดถึงข้อความที่มีอยู่ในพระคัมภีร์เดิม. แต่ฝ่ายพุทธบริษัทเรา มีหลัก เช่นหลักเรื่องกาลามสูตร เป็นต้น ให้วิพากษ์วิจารณ์ได้, ให้ใช้สติปัญญาได้, ยิ่งไปเสียกว่าการแตะต้อง คือ ให้วินิจฉัยให้ได้เรื่องได้ราว จนกว่าจะเป็นที่พอใจ ว่าจะปฏิบัติได้อย่างไร.

ควรทำความเข้าใจกันเรื่องพระเจ้า.

นี่เมื่อพุทธบริษัทกับชาวคริสต์ มาเป็นมิตรสหายกัน, ร่วมมือกันทำอะไร ๆ ที่เป็นไปเพื่อความสุขสวัสดีในโลกนี้ ใกล้ชิดกันมากยิ่งขึ้น, เราก็ต้องไม่ทะเลาะวิวาทกัน เกี่ยวกับหลักปฏิบัติเพื่อความสุขสวัสดีของโลกนั่นเอง. ชาวพุทธต้องการจะให้โลกนี้ ยึดถือหลักธรรมอย่างไร ก็มีสิทธิที่จะทำได้; แต่เพื่อมิให้กระทบกระทั่งกัน กับฝ่ายหลักธรรมในคริสเตียน. เราระมัดระวังในข้อนี้ จึงมีการตีความ หรือการอธิบายความ ตามวิถีทางของพุทธบริษัท เพื่อจะขจัดปัญหานั้นออกไป, อย่างที่อาตมาได้ทำมาแล้ว และท่านทั้งหลายก็ได้ฟังมาตลอดเวลา.

โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องแรกที่สุด ก็คือเรื่องพระเจ้า, เราไม่ต้องทะเลาะกัน ในเรื่องมีพระเจ้าหรือไม่มีพระเจ้า. เราทำให้มีพระเจ้าได้ด้วยกัน แม้ว่าจะมีลักษณะเป็นบุคคล หรือมิได้เป็นบุคคล ก็ยังไม่ต้องทะเลาะกัน; ด้วยมีสิ่ง ๆ หนึ่ง ซึ่งมีอำนาจสูงสุด ที่จะบันดาลให้สิ่งทั้งหลายเป็นไป และควบคุมสิ่งทั้งหลายอยู่ เมื่อชาวพุทธก็ยอมรับ, ชาวคริสต์ก็ยอมรับ. เรื่องก็ไม่มีที่จะต้องทะเลาะวิวาทกัน ว่ามีพระเจ้าหรือไม่มีพระเจ้า, เพียงแต่ชื่อเรียกนั้นมันไม่มีประมาณ. เราจะเรียกว่า พระธรรม ในเมื่อเขาเรียกว่า พระเจ้า หรือนักวิทยาศาสตร์จะเรียกว่า กฎแห่งธรรมชาติ ก็ยัง

เรียกได้; ฉะนั้นจึง ไม่ต้องเสียเวลาทะเลาะกัน เรื่องพระเจ้า ที่จะไม่ทำความยุ่งยากให้แก่เด็ก ๆ ที่โตขึ้นมา ว่าเขาจะมีพระเจ้าหรือไม่มีพระเจ้า.

นี่เรื่องมันมีใจความสำคัญอยู่ตรงที่ว่า เราทุกฝ่ายหรือทุกพวกเรา ต้องมีสิ่งซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความเชื่อ หรือความยึดถือก็ได้ ที่เป็นจุดที่สำคัญของตน ๆ, สำหรับจะได้กลัวบาปสำหรับจะได้กลัวบุญ, สำหรับจะได้ทำสิ่งที่ดีที่สุดที่สูงสุด ที่สูงสุดที่มนุษย์ควรจะทำ. นี่เรามีพระเจ้าเป็นสิ่งกระตุ้นให้ทำ, หรือว่าเรามีพระธรรมเป็นสิ่งกระตุ้นให้ทำ, หรือว่าเรามีกฎความจริงของธรรมชาติเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้ทำ. แล้วเราก็อยู่ร่วมโลกกันได้ ในการที่จะทำสิ่งที่สูงสุด ที่มนุษย์จะต้องทำ และร่วมกันในโลกเดียวกัน.

การกล่าวอย่างนี้ ลองพิจารณาดูกันให้ดี จะไม่เป็นการเปลี่ยนแปลงเทวบัญญัติของศาสนาหนึ่ง ให้มาเป็นคำพูดเพื่อเจือธรรมดาสามัญ ของบุคคลผู้มีความคิดเห็นส่วนตัว. พูดตรง ๆ ก็ว่า ที่อาตมาพูดไปบรรยายไปนี้ มิได้ขัดขวางกับข้อความ ในหนังสือเวียนของโป๊ปนั้นเลย, แม้เรื่องอื่น ๆ ก็จะเป็นไปในทำนองนี้.

ท่านทั้งหลายบางคนอาจจะไม่รู้ว่า คำว่า *theology* นั้นหมายถึงอะไร. ชาวคริสต์เขาเรียกศาสนา หรือตัวพระศาสนาของเขาว่า *theology* ในปัจจุบันนี้ *theo* นั้นแปลว่า *เทพ*, *logy* นั้นแปลว่า *ความรู้*. *เทพในที่นี้หมายถึงพระเป็นเจ้า*, *เทวะ* หมายถึง *พระเป็นเจ้า*, คำสั่งคำบัญญัติของเทพเจ้าองค์เดียว คือ พระยะโฮวาห์ นี้เป็น *theology*. ดังนั้น *เขาจึงถือว่า ศาสนาคริสเตียนนั้น มาจากข้างบน.* นี่เป็นคำที่พวกลังกาเขาใช้เป็นบทสำหรับเปรียบเปรยว่า ของคุณมาจากข้างบน ของเรามาจากข้างล่าง แล้วมันจะเข้ากันได้อย่างไร? ของคุณเป็นเรื่องของเทวดา, ของฉันเป็นเรื่องของมนุษย์,

แล้วมันจะเข้ากันได้อย่างไร, นี่มีแง่มุมที่จะกระทบกระเทียบเปรียบเปรยกันอยู่อย่างนี้. นั่นมันทำไปเพื่อไม่ให้เข้ากันได้, คือเพื่อไม่อยากจะร่วมมือกัน.

เดี๋ยวนี้เราอยากจะร่วมมือกัน ดังนั้นเราจึงไม่พูดอย่างนั้น; กลายเป็นพูดว่า แม้ว่าคุณจะว่าของคุณมาจากข้างบน ของฉันขึ้นไปจากข้างล่าง มันก็ยังจะต้องพบกันอยู่ดี, และเมื่อมันพบกันแล้วตรงไหน ก็ทำความเข้าใจกันให้ได้ที่ตรงนั้น, หรือว่าของคุณเทวดาพูด ของฝ่ายพุทธนี่มนุษย์พูด เทวดาพูดกับมนุษย์พูด มันก็ต้องดูกันก่อนว่า มันตรงกันหรือไม่ หรือมันขัดขวางกันอย่างไร.

หลักของศาสนาไม่ขัดขวางกันเลย.

เดี๋ยวนี้เราก็ได้เอามาวินิจฉัยกันโดยละเอียด ตั้งหลายต่อหลายครั้งแล้วว่ามัน ไม่ได้ขัดขวางกันเลย โดยเฉพาะหลักที่เป็นหัวใจของพระศาสนาแล้ว ไม่ได้ขัดขวางกันเลย. ให้มีสิ่งสูงสุด ที่ทุกคนจะต้องเชื่อฟัง ยึดถือเป็นหลักเกณฑ์สำหรับปฏิบัติ ให้เกิดผลเป็นสันติสุข หรือสันติภาพของมนุษย์ โดยส่วนตัวก็ทำความดี, ถ้าทำความชั่ว ก็รู้จักสำนึกบาป แล้วก็ไถ่ถอนคืน, อย่างนี้ก็มีกันทั้งฝ่ายคริสต์และฝ่ายพุทธ. ส่วนที่เกี่ยวกับผู้อื่นนั้น ให้ถือกันเป็นเรื่องสำคัญ จะต้องรักผู้อื่น.

นี่ท่านทั้งหลายพึงดูให้ดีว่า อาตมากำลังบอกท่านทั้งหลายว่า ถ้าถือหลักรักผู้อื่นเพียงอย่างเดียวเท่านั้นแหละ ท่านก็จะเป็นคริสเตียนที่ดี และเป็นพุทธบริษัทที่ดี พร้อมกันไปในตัวขึ้นมาทันที. มันคงจะไม่ยากลำบากนักกระมัง ถ้าเราจะถือหลักแต่เพียงว่า รักผู้อื่นเท่านั้นแหละ มันเป็นหมดปัญหา.

พูดทางฝ่ายพุทธก่อน ถ้ารักผู้อื่น มันก็ฆ่าใครไม่ได้, หรือทำใครให้เจ็บปวดไม่ได้. ถ้ารักผู้อื่น มันก็ลักขโมยใครไม่ได้, เรารักเขา เราจะไปขโมยของเขาได้อย่างไร. ถ้าเรารักผู้อื่น เราก็จะไปผิดลูกผิดเมีย ล่วงละเมิดของรักของใครไม่ได้ เพราะว่าเรารักเขา. ถ้าเรารักผู้อื่น เราก็โกหกเขาไม่ได้ เพราะว่าเรารักเขา ถ้าเรารักผู้อื่น เราก็ไม่กล้าทำตนให้เป็นคนเมามายด้วยของเมา เพราะมันจะไปกระทบกระทั่งผู้อื่น. นี่มันก็พอแล้ว ในชั้นต้นมันพอแล้ว, รักผู้อื่นคำเดียว ศีลห้าก็บริสุทธิ์หมด. ทีนี้เมื่อรักผู้อื่น มันก็ไม่กอบโกยส่วนเกิน มันมีส่วนเกินเหลือที่จะไปช่วยผู้อื่น. ถ้าสูงขึ้นไปอีก รักผู้อื่น มันทำลายความเห็นแก่ตัว, ไปเรื่อยๆ ทำลายความเห็นแก่ตัวไปเรื่อยๆ ความเห็นแก่ตัวเบาบางลงไปจนหมด มันก็บรรลุมรรค ผล นิพพาน. นี่ความรักผู้อื่นตามหลักของพุทธศาสนา.

ทีนี้ถ้าว่าฝ่ายคริสเตียน เขาจะรักผู้อื่น เป็นการทำตามคำสั่งของพระเจ้า นี่จะได้ไปอยู่กับพระเจ้าเป็นการถาวร แม้จะไม่ให้รายละเอียดอย่างที่อาตมาได้ให้ไปอย่างเมื่อตะกี้ มันก็มีผลอย่างเดียวกัน. เพราะเมื่อรักผู้อื่นแล้ว มันก็ทำผิดต่อผู้อื่นไม่ได้ทุกๆ อย่างมันก็พอแล้ว.

รักผู้อื่นนี้ ขอให้เข้าใจกันให้ดีๆ ว่าไม่ใช่ของทำง่าย. ที่นั่งอยู่ที่นี่เอาว่าอย่างนี้ ขออภัยนะพูดตรงๆ ว่าบรรดาที่นั่งอยู่ที่นี่ทั้งหมด ใครมีการรักผู้อื่นโดยจริงใจบ้าง? รักลูกรักเมียรักผัวนั้น มันไม่ใช่รักผู้อื่น, ไม่ใช่คำว่ารักผู้อื่นในที่นี้, หรือว่ารักเพื่อนกินเหล้าเมายา รักคู่ขาเล่นไพ่ รักเพื่อนที่จะไปประกอบการงานหากำไรอะไรกันนี้ อย่างนี้ ไม่ใช่รักผู้อื่น, มันเป็นเรื่องรักประโยชน์ของตัว. ที่จะไปแสวงหาจากผู้อื่น มันไปสุมหัวกัน มันตั้งพรรคตั้งพวก เพื่อจะหาประโยชน์, ไม่ใช่ความรู้สึกที่รักผู้อื่น.



รักผู้อื่น มันต้องรักเพื่อนบ้าน ที่มิได้มีอะไรผูกพันกัน มันจะ **มีจิตใจเมตตาตามหลักของพระพุทธศาสนา ที่แผ่ใจกว้างขวาง** ว่า ***สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน*** มองเห็นอย่างนี้แล้ว ก็รักทุกคน ก็แผ่จิตที่ประกอบไปด้วยเมตตา, ไปในสุดกระแสแห่งจิต ตลอดสากลจักรวาล, ทิศเบื้องหน้า ทิศเบื้องหลัง ทิศเบื้องซ้าย ทิศเบื้องขวา ทิศบน ทิศล่าง ทุกทิศทุกทาง **แผ่จิตประกอบด้วยเมตตาไปยังสัตว์ทั้งหลายเหล่านั้น,** นั่นแหละคือ รักผู้อื่น.

เดี๋ยวนี้ใครเป็นอย่างนั้นบ้าง? เดี๋ยวนี้ใครรักผู้อื่นโดยบริสุทธิ์อย่างนี้บ้าง? ก็ลองไปทดสอบตัวเองดูเถอะ, แต่ละคน ๆ ไปทดสอบจิตใจของตัวเองดู ว่าใครมันรักผู้อื่นบ้าง? มันเป็นเรื่องทางจิตใจ ไม่มีใครไปรู้ของใคร. ฉะนั้น **ตัวเองแหละจะรู้ของตัวเอง** ว่าเรารักผู้อื่น คนไหนบ้างที่เรารักเขา ดูจะมีแต่เรื่องเฉย ๆ กันเสียมากกว่า, แล้วคอยแต่จะระแวงซึ่งกันและกัน, หนักเข้าก็คอยแต่จะเอาเปรียบ เอาเปรียบผู้อื่นเข้าไว้ นี่ก็มันรักผู้อื่นไม่ได้.

พูดให้จำง่ายเป็นอุปมา ก็ต้องพูดว่า **ทุกคนกำลังติดตะรางแห่งการเห็นแก่ตน,** ทุกคนกำลังติดคุกติดตะรางแห่งการเห็นแก่ตน ยังไม่หลุดออกไปจากการเห็นแก่ตน แล้วมันก็ไปรักผู้อื่นไม่ได้, ต่อเมื่อมันเป็นอิสระออกจากการเห็นแก่ตน **หลุดจากคุกจากตะรางนี้แล้ว จึงจะไปรักผู้อื่นได้.** เพราะฉะนั้นดูจะเป็นเรื่องของพระอริยบุคคล หรือของพระอรหันต์เสียมากกว่า. พระอริยบุคคลเป็นอิสระจากกิเลสจากตัวตน จึงไปรักผู้อื่นได้, ส่วนปุถุชนมันติดคุกติดตะรางแห่งตัวตน มันจะเอาใจไหนไปรักผู้อื่น. นั่นแหละขอให้ช่วยกันระมัดระวังให้ดี อุบาสก อุบาสิกา พระ เถร เณร ชี คนไหนก็สุดแท้เถอะ, ใครรักผู้อื่นได้, ใครเป็นอิสระถึงกับไปรักผู้อื่นได้ ในเมื่อมันติดคุกตะรางแห่งตัวตน.



ฉะนั้นคำว่า **รักผู้อื่น** นั้น มัน **ไม่ใช่ของเล็กน้อย,** หรือไม่ใช่คุณธรรมต่ำต้อย, มันเป็น**คุณธรรมของคน** ที่มีจิตหลุดจากความเห็นแก่ตน. **ถ้ายังเห็นแก่ตน มันรักผู้อื่นไม่ได้,** ถ้ารักก็ไปรักเอามาเพื่อเป็นของตน เพื่อเห็นแก่ตนอีกแหละ, รักลูก รักเมีย รักเพื่อนกินเหล้าเมายา รักอะไรอย่างนี้. มันก็ **รักเพื่อผนวกเข้ามาให้ตน ไม่ใช่รักผู้อื่นออกไป.**

ฉะนั้นเรามาพิจารณาดูเถอะว่า ถ้ารักผู้อื่นได้แล้ว บุญหามันจะหมดไปสักเท่าไร. **ศาสนาคริสเตียนก็เน้นในข้อนี้** คล้ายๆ กับว่า **เป็นหัวใจของศาสนาไปเลย ให้รักผู้อื่น.** พระเจ้าไม่ต้องการอะไร ต้องการให้รักผู้อื่น, ส่งพระบุตรคือพระเยซูออกมา ก็ไม่ได้สอนเรื่องอะไร สอนให้รักผู้อื่น, เอาชีวิตมาไถ่ เพื่อให้คนในโลกนี้รู้จักรักผู้อื่น.

แม้ที่สุดแต่ **ศาสนาอิสลาม ก็เน้นในเรื่องรักผู้อื่น** คือว่าอย่าไปเข้าใจผิดๆ เหมือนกับบางคน. เขาพูดด้วยความลำเอียงว่า ศาสนาอิสลามนั้นถือดาบมาเผยแผ่ศาสนา, อย่างนี้มันว่าด้วยความลำเอียง อาตมาอยากจะว่าเสียใหม่ ว่าแม้ว่าศาสนาอิสลามจะถือดาบมา เขาก็ถือดาบมาเพื่อบังคับให้คนรักผู้อื่น. เพราะคนมันโง่เกินไป มันเป็นพาลเกินไป มันไม่ยอมพังในเรื่องนี้, เพราะฉะนั้นต้องเอาดาบมา ถ้ามันไม่เชื่อไม่พัง ก็ฆ่ามันเลย, ถ้ามันเชื่อมันพังก็แล้วไป, มันจะได้รักผู้อื่นบ้าง.

ข้อความ *ในคัมภีร์บางเรื่องของอิสลามมีว่า มีคนถามพระศาสดาโมหะหมัดว่า ผู้หญิงคนนี้ทำบุญทำทาน สมาทานศีลเคร่งครัด แสดงอาการเป็นผู้เคร่งครัดต่อทางศาสนา, แต่มันก็มีการกระทำ ทำเพื่อนบ้านให้เจ็บช้ำน้ำใจอยู่บ่อยๆ. คติของเขาจะเป็นอย่างไร? พระศาสดาตรัสว่า มันต้องไปนรก,* มันต้องไปนรก ทั้งที่มันถือศีลให้คนเห็นทุกวันทุกคืน, แต่มันกระทำหรือพูดอะไรที่เหยียบย่ำน้ำใจคนอื่น ให้เจ็บปวดอยู่บ่อยๆ.

ที่นี้ *ผู้หญิงอีกคนหนึ่ง ไม่เห็นเขาถือศีล ไม่เห็นเขาประพฤติอะไรที่ว่าเคร่งครัดในทางศาสนาเลย, ไม่ได้ให้ทานอะไรเลย นอกจากปลาแห้ง,* ถ้าพูดอย่างบ้านเราก็ว่าปลาแห้ง คือ *เนยแข็งที่มันแห้งขึ้นราแล้ว* จะให้ผู้อื่นบ้าง ก็เขามีเท่านั้น แล้วเขาไม่เคยทำให้ใครเจ็บช้ำน้ำใจเลยแม้แต่นิดเดียว, *คติของเขาจะเป็นอย่างไร ? พระโมหะหมัดตรัสว่าเขาต้องไปสวรรค์,* ตายแล้วหญิงคนนี้ต้องไปสวรรค์.

นี้ก็เป็นเรื่องที่จะต้องเอามาคิดใคร่ครวญดูให้ดี, เพราะมันก็ยังเกี่ยวกันอยู่กับพวกชาวพุทธด้วยเหมือนกัน. คนที่วางท่าวางทาง **เป็นสัตบุรุษผู้เคร่งครัด แต่ก็ยังด่าคนนั้น กระทบกระเทียบคนนี้,** หรือทำอะไรที่ให้มีใครเจ็บใจอยู่บ่อย ๆ นี้ **ก็ยังมี.** อีกคนหนึ่งมันเฉยเหมือนกับไม่ได้ทำอะไร แต่มันก็ไม่ได้เคยทำใครเดือดร้อนเลย มันต่างกันอย่างนี้.

ข้อนี้ต้องการ **ให้เล็งถึงหัวใจของเขา** มันประกอบไปด้วยความอ่อนโยนเมตตากรุณาหรือหาไม่; เพราะว่าคนที่ ***รักษาศีลเอาหน้า ภาวนาอวดคน,*** อะไรที่เขาเรียกกัน รักษาศีลเอาหน้า ภาวนาอวดคน มันก็มีอยู่, แล้ว **จิตใจมันก็ไม่ได้ประกอบไปด้วยศีลธรรม;** อย่างนี้ไม่รู้จะไปอยู่ในศาสนาไหน. คนชนิดนี้ไม่รู้จะไปอยู่ในศาสนาไหน ? หรือว่าถ้าตายแล้วจะไปอยู่ในสวรรค์ของศาสนาไหน ? ก็คงจะหาไม่พบ เพราะว่า เขาปฏิเสธกันเสียแล้วทุก ๆ ศาสนา. พระโมหะหมัดก็ปฏิเสธคนอย่างนี้เสียแล้ว, ศาสนาคริสเตียนเขาก็ปฏิเสธคนที่ไม่รักผู้อื่นเสียแล้ว, ถึงศาสนาพุทธก็เหมือนกันแหละ.

ฉะนั้นเรามา **พิจารณาดู ให้เห็นใจความสำคัญของศาสนา** ที่มันเป็นใจความจริง ๆ **ที่เขาต้องการให้ปฏิบัติจริง ๆ, ปฏิบัติแล้วมันสำเร็จประโยชน์จริง ๆ.** เช่นคำว่า **รักผู้อื่น,** เดี๋ยวนี้อาตมาจะเติมเข้าไปอีกสักสองสามศาสนาก็ได้, **ว่า ถ้าเรา**

เป็นคนรักผู้อื่นเท่านั้นแหละ เราจะเป็นพุทธบริษัทที่ดี, เราจะเป็นชาวคริสเตียนที่ดี, เราจะเป็นมุสลิมที่ดี, เราจะเป็นลูกศิษย์ของจีอีที่ดี, ลูกศิษย์เหลาจื๊อที่ดี, หรือเป็นลูกศิษย์ศาสดาชื่ออื่น ๆ อีกมากมายที่ดี. พังแล้วมันก็ไม่น่าเชื่อ ถือศีลหรือปฏิบัติเพียงข้อเดียว ว่ารักผู้อื่น กลายเป็นผู้ที่ปฏิบัติถูกต้องสูงสุด ในทุก ๆ ศาสนาไปเลย.

ฉะนั้นคนที่เป็นพุทธบริษัทมาตั้งหลายสิบปีแล้วนั้น ตรวจสอบทดสอบตัวเองดูบ้าง ว่ามันเคยมีการรักผู้อื่นโดยแท้จริงไหม? เมื่อให้อะไรเขากิน มันให้ด้วยความรักผู้อื่นโดยบริสุทธิ์ใจไหม? หรือว่าให้ไปโดยที่จะให้เขาชอบเรา, ให้เขาเป็นพวกของเรา, เขาจะได้ดีต่อเรา ประพฤติประโยชน์แก่เรา. ถ้าอย่างนี้มันไม่ใช่รักผู้อื่น มันลงทุนเพื่อตน, เพื่อผูกมัดผู้อื่นมาเป็นพวกของเรา. ฉะนั้นจะเอากิริยาอาการภายนอกเป็นหลักมันไม่ได้, ที่ว่าเอาของให้อย่างนี้ มันให้ด้วยการคิดอย่างไร? ที่พูดจาเพราะ ๆ อย่างนี้ มันพูดจาเพราะ ๆ ด้วยความคิดอย่างไร? ไปดูที่จิตใจ มันรักเขาจริง ๆ หรือไม่? ถ้ารักเขาจริง ๆ แล้ว อะไร ๆ มันจะต้องดีกว่านี้, ความโลภ ความโกรธ ความหลง มันจะน้อยกว่านี้, เรียกว่ามีจิตใจที่มีศาสนากันจริง ๆ.

ที่นี้ เราก็จะพูดเลยเถิดเบี่ยงเบนไปถึงว่า เรายกเลิกศาสนาทั้งหมดนั่นเสียทีได้ไหม? แล้วก็มาถือศาสนารักผู้อื่น คำเดียวนี้เท่านั้น มันจะได้ผลอย่างไร? ศาสนาชื่อนั้น ชื่อนั้น ชื่อโน้นที่มีอยู่ในโลก ตั้งสิบกว่าศาสนา เอาไปทิ้งทะเลเสียให้หมด ไม่ต้องพูดถึงกัน, แล้วก็มาถือศาสนารักผู้อื่นนี้ ให้มันจริง ๆ เถอะ มันจะได้ผลอย่างไร? อาตมาเชื่อว่ามันจะได้ผลอย่างที่ว่ามาแล้วว่า มันตรงตามหัวใจของศาสนาทุกศาสนา : รักผู้อื่นแล้วมันไม่ฆ่า, รักผู้อื่นแล้วมันไม่ขโมย รักผู้อื่นแล้วไม่ประพฤติผิดในกาม, รักผู้อื่นแล้วไม่พูดเท็จ, รักผู้อื่นแล้วไม่ทำตนให้เมามาย เป็นอันตรายต่อผู้อื่น, รักผู้อื่นแล้วมันก็เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ จนความเห็นแก่ตัวเบาบางไป และหมดไป เท่านี้ก็ได้ มันก็กลายเป็นวิทยาศาสตร์ เป็นกฎของธรรมชาติอันเฉียบขาด. เชื่อว่าต่อไป



มนุษย์เขาอาจจะเลือกเอาอย่างนี้ก็ได้นะ อาตมาอยากจะเป็นหมอดูผู้ทำนายสักหน่อย จะเชื่อไม่เชื่อก็ตามใจ ว่าในอนาคตนั้น มนุษย์ในอนาคตที่มีการเจริญอย่างวิทยาศาสตร์อย่างวิชาใหม่ๆ นั้น เขาอาจจะเอาศาสนาไปทิ้งทะเลหมดก็ได้, แล้วเขาก็ถือศาสนานี้อย่างกำลังว่า เป็นตัวอย่างว่า **รักผู้อื่นอย่างเดียวก็พอ.**

นี่ **การทำความเข้าใจกันในระหว่างศาสนา** ให้ไม่รังเกียจเคียดชังกันนี้ **จะเป็นการป้องกันให้ศาสนายังคงอยู่ ต่อสู้กับเหตุการณ์อันผันผวนในอนาคตได้,** ฉะนั้นเรามาทำความเข้าใจกันให้ดีๆ, เราเป็นมนุษย์กันทุกคนในสากลจักรวาล, แล้วก็มีอะไรๆ ร่วมกัน เป็นของแห่งมนุษย์ทุกคนในสากลจักรวาล ก็คือ **หลักการที่จะให้อยู่กันอย่างสันติ** โดยส่วนตัวก็ไม่มีกิเลสเผาลน. **รักผู้อื่นแล้ว ไม่มีโลภะ โทสะ โมหะ** เกิดขึ้นเผาลน แล้วก็ไม่กระทบกระทั่งใครให้เดือดร้อน.

ตรงนี้จะต้องอธิบายไหม? ชักจะสงสัยเสียแล้วที่ว่า ถ้ามีการรักผู้อื่นแล้ว จะไม่มีกิเลสเกิดขึ้นเผาลน. ไปสังเกตดูตัวเองก็แล้วกัน **ถ้ารักผู้อื่นแล้ว** ความโลภมันเกิดไม่ได้, ความโลภนั้นคือมันต้องการเกินจำเป็น, ต้องการมากเกินกว่าจำเป็น มันก็ต้องไปเอาของผู้อื่นมา. ถ้าเรารักผู้อื่น ก็ไม่คิดจะสะสมให้ตัว มันก็ไม่ต้องการมากเกินไป แล้วก็ไม่ไปล่วงละเมิดของผู้อื่นมาเป็นของตัว, เมื่อรักผู้อื่นแล้ว มันก็โกรธใครหรือโกรธอะไรไม่ได้ ไม่มีโลภะ ไม่มีโทสะ แล้วมันก็ไม่มีโมหะ เพราะมันมองเห็นถูกต้องเข้าใจอย่างถูกต้อง ว่าเราต้องอยู่กันอย่างนี้. **รักผู้อื่นแล้ว** มันก็ระมัดระวังสังวรสำรวมเป็นอย่างดี, ไม่สะเพร่า ไม่หลงใหล ไม่มัวเมา เป็นต้น.

รักผู้อื่นแล้ว มันก็ไม่เกิดกิเลสขึ้นเผาลนตัวผู้นั้น, แล้วก็ไม่มีอะไรที่จะไปทำให้ตัวผู้อื่นเดือดร้อน, **เราก็อยู่กันอย่างเป็นสุข** มันก็ควรจะพอแล้ว. อย่าหวังอะไรให้มันบ้าจี้เพ้อเจ้อ เกินขอบเขตไปเลย, เอาแต่เพียงว่า ทุกคนอยู่เป็นสุข มีสันติสุข



ตลอดเวลาก็พอ. **นี่กลัวว่า** จะไม่เข้าใจกันในระหว่างศาสนา, แล้วก็มันมีผู้อื่นสำหรับจะทะเลาะกันด้วยเรื่องศาสนา สำหรับจะดูหมิ่นดูแคลนกัน, ไม่ไว้วางใจกัน ไม่ยอมให้เขาดีกว่าเราเป็นต้น.

ควรมองเห็นว่า ทุกคนเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย.

การที่ทำความเข้าใจระหว่างศาสนานี้ มีความมุ่งหมายพิเศษอยู่อีกอย่างหนึ่ง ก็ตรงที่ว่า จะทำให้มองเห็นว่า **ทุกคนเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน** ไม่ว่าเขาจะถือศาสนาไหน, จะเป็นคริสต์ อิสลาม หรือถือศาสนาไหน เขาเหล่านั้นเป็นเพื่อนเกิดแก่เจ็บตายของเราด้วยกันทุกคน ทั้งหมดทั้งสิ้น, นี่มันจะดีอย่างนี้. ถ้าเราจัดเขาไว้เป็นพวกนอกศาสนาเป็นพวกอื่นมีอะไรอย่างอื่น ก็จะไม่นึกไปในทางที่ว่า เขาเป็นเพื่อนทุกข์เกิดแก่เจ็บตายด้วยกันกับเรา, ก็ช่วยคิดกันเสียใหม่ คิดในทำนองที่จะเห็นว่า **สิ่งมีชีวิตทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์เกิดแก่เจ็บตายด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น. เรารักผู้อื่น, จนไม่มีผู้อื่น,** ถ้าเรารักผู้อื่นรักหมดๆ มันก็ไม่มีผู้อื่น จริงไหม? เพราะว่าเราไปรักเขาเสียแล้ว เขาก็หมดความเป็นผู้อื่นต่อเราเสียแล้ว.

นี่เป็นวิธีที่จะหลอมคนทั้งหมด ให้เป็นคนคนเดียวกัน ตามความมุ่งหมายของศาสนา **บางศาสนาก็จะพูดว่า ออกมาจากพระเจ้าองค์เดียวกัน, เป็นมนุษย์ทั้งหมดนี้คนเดียวกัน.** เขาก็มีวิธีพูดอย่างนั้น ก็เป็นเรื่องถูกแล้ว เขาชอบวิธีพูดอย่างนั้น **เราไม่พูดอย่างนั้น เราก็มาพูดอย่างนี้ ว่าเรามันเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน,** เอามาใส่รวมๆกัน เรารักกัน จนไม่มีผู้อื่น จนไม่อาจแบ่งแยกเป็นเขาหรือเป็นเรา. เรามีวิธีหลอมสิ่งมีชีวิตทั้งหลายทั้งปวง ให้เป็นตัวเดียวหน่วยเดียวคนเดียวก้อนเดียว ด้วยถือหลักธรรมะข้อนี้ ว่าเรารักผู้อื่น.



พอรักผู้อื่น มันก็จะหมดความเป็นผู้อื่น, จะมาเป็นเราก็ได้ จะเรียกว่ามาเป็นเราก็ได้. แต่ที่ถูกนั้นมันเป็นธรรมชาติกลางๆ, เรารักผู้อื่นอย่างสัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์เกิด แก่ เจ็บ ตาย นี่ แล้วเราก็โยนตัวเราเข้าไปในกลุ่มนั้นด้วย, เป็นสัตว์ทั้งหลาย เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย. มันก็เหลือแต่สัตว์ที่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย, ไม่มีเขา ไม่มีเรา ไม่มีอื่น ไม่มีนี้. นี้คือ **พระพุทธศาสนาที่เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท : อย่าพูดว่าอื่นโดยเด็ดขาด, อย่าพูดว่านี้โดยเด็ดขาด, มันต้องเป็นไปตามความรู้สึกของคน** ตามกฎที่ว่าจะให้มันเกิดความคิดนึกขึ้นมาอย่างไร, โดยความเป็นจริงแล้ว มันมีแต่กระแสแห่งธรรมะของธรรมชาติ ตามกฎของอิทัปปัจจยตา. ถ้ายังไม่ถึงพระนิพพาน ก็กระโจนลงไปในกระแสแห่งอิทัปปัจจยตา กระแสเดียวกันหมด. นี่มันจะเป็นเหตุให้เป็นคนคนเดียวกันหมด คือสัตว์ผู้ไหลไปในกระแสแห่งธรรมจนกว่าจะหยุด จะจบจะสิ้น เพราะบรรลุถึงพระนิพพาน.

....

นี้อาตมาเอาเรื่องที่เคยบรรยายมาแล้ว มาสรุปความอีกทีหนึ่ง ให้เห็นง่ายขึ้นให้มันชัดขึ้น ว่า **ความมุ่งหมายของการบรรยายนี้มุ่งหมายอย่างไร ไม่ได้มุ่งหมายจะทำตัวเป็นคนเก่งกว่า ดีกว่า, แล้วไปลบหลู่ศาสนาของผู้อื่น.** อาตมาไม่มีเจตนาอย่างนั้น แล้วก็ไม่มีอันไหนที่ได้พูดไปในลักษณะลบหลู่ศาสนาผู้อื่น, **มีแต่จะทำให้เข้าเป็นอันเดียวกัน,** มีแต่จะถูกด่าถูกเพื่อนพุทธบริษัทด้วยกันด่าว่า นี้ขบถต่อพุทธบริษัทไปทำให้พุทธศาสนาด้อยค่า ต่ำค่าลงไปเสมอกับศาสนาอื่น.

นี่ฟังดูเถอะ **พวกหนึ่งเขาเคยด่าอาตมาอย่างนี้** เขียนด่าในหนังสือต่างประเทศที่คนอ่านกันทั่วโลกด้วยซ้ำไป **ว่าอาตมาเป็นพุทธบริษัทที่ขบถต่อพุทธศาสนา,** โดยทำให้พุทธศาสนานี้มันลดต่ำลงไปเสมอกับศาสนาอื่น คนที่ว่านั้นมันบ้าเอง. คนที่

ว่าไม่เคยมองเห็นอย่างที่อาตมามองเห็น ในการที่จะทำความเข้าใจระหว่างศาสนา. คนพวกนั้นเขาไม่ยอมทำความเข้าใจระหว่างศาสนา. **เขาต้องการจะยกพุทธศาสนาให้ดีให้สูงให้ประเสริฐ ให้เลิศกว่าศาสนาใดๆ หมด,** เพราะว่าเขาเป็นพุทธบริษัท เขาประกาศตัวว่าเขาเป็นพุทธบริษัท; **อาตมาไม่เห็นด้วย** แม้ว่าเขาจะพูดเก่ง พูดเก่งมากจนพิสูจน์ความที่พุทธศาสนาเหนือศาสนาอื่นได้, แต่มันก็เป็นเรื่องที่ไร้สาระ, ไม่ใช่สาระที่ควรจะเอามายึดถือ สำหรับสร้างความแตกแยกเหลื่อมล้ำต่ำสูง แล้วรักใคร่กันไม่ได้.

ขอให้มองให้เห็นหรือเชื่อเถิดว่า **แม้พระพุทธเจ้าท่านก็ประสงค์ที่จะให้คนทุกคนในโลกนี้มันรักกัน, ให้อยู่กันอย่างเพื่อนเกิดแก่เจ็บตาย,** ไม่ให้ดูหมิ่นกัน เพราะท่านไม่ต้องการให้มีเรา ไม่ต้องการให้มีเขา, มีแต่กระแสแห่งธรรม ที่หมุนเวียนไปตามเหตุปัจจัย ตามกฎเกณฑ์นั้นๆ ตามสายนั้นๆ. อย่าแยกเอามาเป็นเราเป็นเขาสำหรับดีกว่า เลวกว่า สูงกว่า เสมอกัน อะไรเลย เพราะล้วนแต่เป็นเหตุให้แตกแยกเกลียดชัง และสร้างความทุกข์ขึ้นมาเป็นกิเลสตัณหาอุปาทาน.

ฉะนั้น **เรามาทำจิตใจให้เป็นกลางๆ เห็นอกเห็นใจคนทุกคน ที่ถือศาสนาต่างๆ กันกับเรา,** แล้วให้มองเห็นว่า ศาสนาทั้งหลายนั้นหัวใจเป็นอันเดียวกัน คือมุ่งหมายที่จะสร้างสันติสุขสันติภาพของโลก โดยหลักเกณฑ์ที่ว่า **ให้รักผู้อื่นด้วยกันทั้งนั้น.** ที่มันต่างกัน มันก็ต่างกันตรงวิธีพูด หรือเหตุผล หรือเรื่องอื่นๆ ที่จะเอามาใช้ ในการสั่งสอน ว่าทำไมเราจะต้องรักกัน ศาสนาหนึ่งๆ มันก็มีเหตุผลหนึ่งอย่างหนึ่งๆ ไม่เหมือนกัน. แต่ว่าทุกศาสนาต้องการให้คนรักกัน, แล้วบางทีในหมู่คนที่โดยมากก็รักกันอยู่แล้ว, ศาสดาองค์นั้นก็ไม่ต้องพูดมาก ไม่เหมือนกับศาสดาที่เกิดขึ้นในหมู่คนที่ไม่รักกัน มันเห็นแก่ตัวมากเกินไป.



ขออภัยที่จะพูดว่า ในดินแดนของยิว ดินแดนปาเลสไตน์นั้น คนคงจะไม่ค่อยรักกัน, เห็นแก่ตัว เหมือนกับที่พวกเราประนามว่า ยิว ยิว นั้น เพราะเห็นแก่ตัวมาก. ฉะนั้น ถ้าพระศาสดาเกิดขึ้นที่นั่น จะสอนคนที่นั่น ก็ต้องเน้นมากที่สุด เน้นเกินร้อยเปอร์เซ็นต์ก็ได้ ว่าให้คนรักกัน แล้วก็มันเป็นพยานอยู่ในตัวโดยอัตโนมัติ ว่า ศาสนาคริสเตียนเกิดขึ้นในท่ามกลางชนชาติยิว ก็ต้องสอนเรื่องไม่เห็นแก่ตัว อย่างยิ่งเป็นพิเศษ.

ศาสนาอิสลามในดินแดนอาระเบีย ก็คงจะมีบัญหาคล้ายๆกัน เพราะว่ามันเป็นดินแดนที่แห้งแล้ง อยู่กันด้วยความยากลำบาก มีธรรมชาติอันโหดร้าย, ยากที่คนจะเยือกเย็นรักกันได้ ฉะนั้น พระศาสดาก็มานั่งเน้นให้มาก ว่า พระเจ้าต้องการให้รักกัน, มันก็ดีและก็มีประโยชน์แก่คนที่อยู่ในดินแดนเช่นนั้น.

ส่วน พุทธศาสนา นี้เกิดในประเทศอินเดีย ซึ่งเป็นดินแดนที่มีวัฒนธรรมเก่ากว่านั้น สอนให้รักกันอะไรกันอยู่มากแล้ว, หรือว่าธรรมชาติก็ไม่ทารุณโหดร้าย มีกินมีใช้ สงเคราะห์กันได้ง่าย มันก็ไม่จำเป็นจะต้องเน้นมากถึงเท่านั้น. แต่ก็ยังเน้นอยู่นั่นเอง, เน้นเรื่องรักผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัวอยู่นั่นเอง. ที่จริงต้องการให้ใช้บัญญาสำหรับมองเห็น แล้วมันจะได้รักผู้อื่น ทีนี้สำหรับคนที่ไม่มีบัญญาจะทำอย่างไร, คนโง่ไม่มีบัญญา มันก็มีอยู่มาก. ฉะนั้นจะหวังพึ่งหลักทางบัญญาอย่างเดียวมันก็ไม่พอ ก็ต้องพึ่งหลักทางศีลธรรม คือเน้นให้มันเป็นเรื่องของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ให้รักผู้อื่น ให้ช่วยเหลือผู้อื่น เหมือนพระโพธิสัตว์ ที่จะต้องช่วยผู้อื่น.

กลายเป็นว่ามันตรงกันหมดทุกๆลัทธิ ที่ถือกันว่าเป็นลัทธิศาสนาหรือครึ่งศาสนา, แม้ในเมืองจีน มีเต๋า มีขงจื๊อ เหลาจื๊อนั๊ก ในที่สุดมันก็ต้องการให้มนุษย์รักกันทั้งนั้น. ฉะนั้น ถ้าเราถือศาสนารักผู้อื่น ก็คือถือศาสนาของสากลจักรวาล,

และศาสนาของอนันตกาล คือศาสนาที่ใช้อยู่ทั่วสากลจักรวาล. และศาสนาสำหรับอนันตกาล ไม่มีอดีตอนาคตบัจจุบัน คือว่าต่อไปในอนาคต จะยาวนานสักเท่าไร ก็ยังต้องถือศาสนารักผู้อื่นนี้ อยู่เรื่อยไป ก็เลยเรียกว่าศาสนาสากลจักรวาล ศาสนาอนันตกาลรักผู้อื่น.

นี่การพูดอย่างนี้ **ไม่ได้ลบหลู่ศาสนาไหน,** ไม่ได้ทำลายความศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาไหน แม้ว่าคำพูดนั้น มันจะได้ให้ความหมายเปลี่ยนแปลงถ้อยคำบางอย่างในบางศาสนา ก็ไม่ได้ทำไปด้วยเจตนาร้าย **หรือตั้งใจจะลบหลู่ดูหมิ่นอะไร, ตั้งใจเพียงเพื่อจะสมัครสมานสามัคคีเป็นวิถีทางอันเดียว** ที่จะให้คนในโลกนี้ **มีความรักเมตตากรุณา ราวกับว่า ทุกคนเป็นคนคนเดียวกันอย่างนั้น.**

มีศาสนา "รักผู้อื่น" จะเป็นโลกพระศรีอารย์.

ในอนาคตเมื่อเขาเบียดเบียนกันหนักเข้า ๆ จนเดือดร้อนมากกว่านี้หลายร้อยเท่าหลายพันเท่า, มันก็จะต้องเกิดความเอือมระอากันขึ้นเป็นแน่นอน ในการที่จะเบียดเบียนกัน. **ความรักผู้อื่นก็จะค่อย ๆ กลับมา** แล้วก็มาประชุมปรึกษาหารือกันใหม่ในระหว่างคนทั้งโลกที่เป็นเดนตาย ที่เหลือจากการฆ่าฟันกัน มันจะมาคิดนึกกันใหม่มาตั้งศาสนาใหม่ คือ **รักผู้อื่น,** แล้วนั่นแหละ **คือพระศาสนาของพระศรีอารยเมตไตรย.**

คำว่า *เมตไตรย* แปลว่า ***รักผู้อื่น,*** *เมตไตรย* แปลว่า *เมตตา* ประกอบอยู่ด้วยเมตตา คำว่า *เมตไตรย* คือ ***รักผู้อื่น,*** *อารยะ* ก็แปลว่า ***สูงสุด,*** *ศรี* ก็แปลว่า ***งดงามที่สุด,*** ***ศรีอารยเมตไตรย*** ***มีความรักผู้อื่นอย่างสูงสุด*** และ ***งดงามที่สุด.*** นี่คือศาสนาศรีอารย-เมตไตรย หลีกไม่พ้น, ถ้ามันฆ่าฟันกัน ไม่ตายทีเดียวหมดไม่เหลือสักคนเดียวแล้ว

มันจะต้องสำนึกได้, ความคิดมันก็จะเปลี่ยนไปทางศาสนาพระศรีอารยเมตไตรย, ใช้สติ-ปัญญาที่มีอยู่มากแล้ว ตลอดเวลาเหล่านี้ ช่วยกันสร้างโลกใหม่ ที่เต็มไปด้วยความรักผู้อื่น, เราก็มี **หวังในศาสนาพระศรีอารยเมตไตรย.**

อาตมาเคยพูดมาหลายหนแล้ว แต่ก็ไม่มีใครเชื่อ ว่าเราอาจจะสร้างศาสนาพระศรีอารยเมตไตรย ขึ้นมาที่นี่และเดี๋ยวนี้ เดี๋ยวนี้เลย ถ้าเราทุกคนเปลี่ยนหมด เปลี่ยนมารักผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัว ทำลายความเห็นแก่ตัวหมดวูบไปเมื่อไร, ศาสนาพระศรีอารย-เมตไตรย ก็จะเกิดขึ้นที่นั่นและเมื่อนั้น นี้เรายังทำไม่ได้ ก็ต้องรอไปก่อน นี้การพูดกันไปเรื่อยๆ พูดกันไปพลาง คือการรอกันไปก่อน สำหรับที่จะให้มันมีขึ้นมาได้ในอนาคต.

ฉะนั้น จึงหวังว่า ท่านทั้งหลายจะพยายามเข้าใจศาสนาของเพื่อนมนุษย์ และอย่าไปดูถูกดูแคลนดูหมิ่นอะไร โดยใช้คำว่ามัน ศาสนาของมัน คือเมื่อพูดถึงศาสนาอื่น ก็ใช้คำว่ามัน. นี่เพราะว่าเราไม่รู้ ว่าศาสนานั้นๆเป็นอย่างไร; ฉะนั้น **เลิกใช้คำว่ามันกับศาสนาอื่น, หรือแม้แก่มนุษย์พวกอื่น,** หรือแม้แก่สัตว์เดียรฉานก็ยิ่งดี. แม้แก่สัตว์เดียรฉานเราก็จะถือว่า เป็นสัตว์ที่เราต้องรักเหมือนกัน คือรักผู้อื่นเหมือนกัน, แล้วก็รักคนเหล่าอื่น, แล้วก็รักคนในศาสนาอื่น, นั้นมัน **จะเร็วเข้า.** ถ้าในศาสนาอื่นๆ เขาก็ทำความเข้าใจกันอย่างนี้ มันก็เร็วเข้า คือทุกๆฝ่ายหรือ **ทุกๆศาสนา มองเห็นหัวใจอันนี้ แล้วก็ยินดีที่จะผวาเข้าหากัน,** เข้าร่วมมือกัน ทำให้สำเร็จตามความประสงค์ของพระเจ้า ของพระธรรม หรือของกฎของธรรมชาติอันเฉียบขาด ช่วยกันไปทำความเข้าใจ ข้อนี้.

เดี๋ยวนี้อาตมาก็รู้สึกว่า หมดแรง แล้วก็เหนื่อยเหลือประมาณแล้ว ไม่อยากจะพูดอะไรกับใครแล้ว นอกจากจะพูดคำเดียวว่า **รักผู้อื่น,** รักผู้อื่น. **ช่วยจำเอาไป** เถิดว่า อาตมาไม่ขอร้องอะไรแล้ว ไม่สอนอะไรแล้ว, **สอนแต่ว่า ให้รักผู้อื่น,** ให้ทุกคน

ไปทำตนให้รักผู้อื่นให้ได้จริง ๆ, ไม่ใช่ดูถูกนะ เดี๋ยวจะหาว่าดูถูก. ไปสอบตัวเองดูเถอะว่ามันมีความรักผู้อื่นจริง ๆ ตรงไหนบ้าง? ถ้าไม่ใช่เพื่อลงทุนหาประโยชน์ มันรักผู้อื่นจริง ๆ ที่ตรงไหนบ้าง? **จิตใจมันสูงถึงขนาดนี้แล้วหรือยัง?** ถ้ายัง ก็ขอให้ทำไป จนมันเกิดความรักผู้อื่น.

อย่าคิดให้มันผิดกันเสีย ถ้าไปรักรู้อื่นแล้วเราก็เสียอะไรมากมาย เว้าแหว่งไปจนเราไม่มีเหลือ, นั้นมันโง่ มันคิดอย่างนั้นมันโง่. **เรารักผู้อื่น เราช่วยผู้อื่น เราให้แก่ผู้อื่น นั้นมันกลับมีมากขึ้นกว่าเดิม,** เพราะที่เรียกว่าผู้อื่น ๆ นั่นแหละ มันก็กลายมาเป็นของเรา. นี่พูดกันอย่างภาษาโลก โวหารโลก เป็นกิเลสตัณหาเสียแล้วว่าที่ยิ่งให้ออกไปนั่นแหละ มันยิ่งทำให้มีของเรามากขึ้น ที่เราให้อะไรออกไปให้เงนให้ของให้ ๆ ๆ ออกไป นั่นมันยิ่งทำให้มีอะไรเป็นของเรามากขึ้นกว่าแต่ก่อน. นี้เราไม่มองอย่างนั้น เราไปมองด้วยความรู้สึกของกิเลส ว่าให้ไปเราก็หมด, มีอยู่หนึ่งบาท ให้ไปเราก็หมด ไม่มี. แต่ถ้าว่าคิดอย่างไม่ใช่กิเลส **คิดอย่างสติปัญญา** บาทหนึ่ง **ที่เราให้เขาไปมันก็ยังเป็นของเราอยู่,** หรือถ้ามันจะงอกงามออกไป มันก็ยิ่งเป็นของเรามากขึ้นไปอีก.

เหมือนตรงหน้าวัดนี้เขาจะตัดถนน ก็มีปัญหาอยู่ที่ว่าเขาปลูกมะพร้าวไว้ตรงนั้นเขาไม่ยอมให้, เพราะว่าเขาจะเสียแถวมะพร้าวนั้นไป. แต่ถ้าเขาคิดว่า แถวมะพร้าวที่เสียไปหรือให้นั้น มันยังเป็นของเราอยู่ จะไปเป็นของเราในเมืองสวรรค์ด้วยอย่างนี้ เขาก็จะเห็นว่ามันไม่ได้เสียหาย, มันไม่ได้หาย คือมันไม่ได้ขาดไป, มันกลับจะมากขึ้น. ถ้าเขาคิดอย่างนี้เขาคงจะให้ ให้ที่ขยายถนน, ถ้าเขาไม่คิดอย่างนี้ เขาคิดเป็นเรื่องที่เสียไป เขาก็ไม่ให้. นี่มัน **อยู่ที่วิธีคิดหรือวิธีมอง.**

คิดอย่างนี้ตลอดไป, สอนให้คิดอย่างนี้ แต่ในเบื้องต้น ว่าให้ไปแล้วมันกลับมากขึ้นมากขึ้นๆ จนหมดตัว จนไม่เอาอะไร มันไปมองเห็นว่า มันไม่ควรจะเอาไว้ ความมากขึ้นนั่นแหละ มันยิ่งสอนให้ว่า ไม่ควรจะเอาไว้ มันยุ่งยากลำบากเปล่าๆ จึงค่อยสละออกไป ให้ผู้อื่นไปเสีย. ในความหมายนี้มันกลายเป็นว่า ไม่มีอะไรเอาไว้เป็นของตน.

ฉะนั้น ศาสนารักผู้อื่น จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นที่สุด ที่มนุษย์จะต้องมี นับตั้งแต่ชั้น ก ข กอ กา ที่จะอยู่กันฉันเพื่อนบ้านเรือนเคียง ประคู่รั่วต่อกัน อะไรต่ออะไรกันนี้ ก็จะต้องถือศาสนา รักผู้อื่น, แล้วก็ขยายออกไปเป็นเรื่องบ้านเรื่องเมือง เรื่องประเทศ เรื่องโลก เรื่องสากลจักรวาลทีหลัง. ฉะนั้นศีลข้อนี้มันถูกต้องอย่างยิ่ง ยิ่งพิสูจน์เท่าไร มันก็ยิ่งแสดงความถูกต้อง ตามกฎของธรรมชาติ ที่มนุษย์จะต้องอยู่กันอย่างนี้, แล้วตามหลักของพระศาสนา ซึ่งไม่ว่าพระศาสนาไหน มันต้องมีหลักอย่างนี้. ฉะนั้น การเปรียบเทียบศาสนา, เอามาทำความเปรียบเทียบกัน ขอให้พบใจความสำคัญ ที่เป็นหัวใจของทุกศาสนา ว่าตรงกันในข้อที่ว่า รักผู้อื่น.

นี่อาตมาตีความอย่างนี้ อธิบายอย่างนี้ คงจะไม่ไปขัดกับความประสงค์ของโป๊ป, หรืออาตมาคงจะไม่ตกไปอยู่ในพวกที่ว่า มีความคิดเห็นของตัว อย่างเพ้อเจ้อ ไปทำพระศาสนธรรมของเขาให้สูญความศักดิ์สิทธิ์, กลายมาเป็นคำพูดที่เพ้อเจ้อและช่วยเอาไปคิดดูด้วย. อาตมาก็มองเห็นชัด แล้วก็แน่ใจ แล้วก็ไม่กลัวว่าการทำการอธิบายเปรียบเทียบระหว่างศาสนานี้ จะเป็นเรื่องเสียหายแก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่าย. แต่มองเห็นว่าจะเป็นฝ่ายดีแก่ทุกฝ่าย, ก็จะยืนยันเช่นนี้ตลอดไป. ถ้าว่าทำได้ ก็จะพิมพ์โฆษณาข้อความนี้ ออกไปทั่วโลก ถ้าทำได้, จะพิมพ์ข้อความที่พูดทั้งหมดนี้ออกไปทั่วโลก ให้เขาวินิจฉัยกันดู ว่ามันเป็นอย่างไร มันมีผลอย่างไร มันมีผลอย่างไร มันควรจะทำ หรือไม่ควรจะทำ.

เอาแค่ว่า พุทธบริษัทเราเป็นพุทธบริษัทให้สมชื่อพุทธบริษัท แปลว่า ผู้ตื่นจากหลับคือ กิเลส อย่ามัวหลับอยู่, อย่ามัวหลับอยู่, ตื่นจากความหลับคือกิเลส, โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือความเห็นแก่ตัว, แล้วก็ประพฤติปฏิบัติข้อนี้ให้ถูกต้อง อย่าให้พุทธบริษัทนี้เลวกว่าคริสเตียนเลย. ขออภัยพูดนี้มันหยาบคาย ว่า **ขออย่าให้พุทธบริษัทนี้มันเลวกว่าพวกคริสเตียนเลย, ในแง่ใด ในด้านใด ก็ขอให้อยู่ในระดับ ที่สามารถผดุงธรรมะสากลของโลกไว้ได้,** เป็นภาคีหนึ่งในภาคีทั้งหลาย, ที่เป็นศาสนาจะค้ำจุนโลกนี้ ให้ตั้งอยู่ได้ด้วยดี. ถ้าเราไปโง่หรือไปเลวเสียแล้ว เราจะทำได้อย่างไร. ถ้าเราโง่เราก็ทำไม่ได้ เพราะเรามันโง่ ถ้าเราไปเลวไปเหลวไหลเสีย ก็ทำไม่ได้เหมือนกัน. ฉะนั้นจึงพูดไว้เสมอไป ในลักษณะที่จะต่อสู้ป้องกันพุทธบริษัททั้งหลายไว้ ว่าอย่าเลวอย่าโง่ กว่าคริสเตียนเลย.

อาตมาเห็นว่าการบรรยายครั้งนี้ เป็นการสรุปเท่านั้น มันก็ควรจะสมควรแก่เวลาแล้ว ขอยุติการบรรยายไว้เพียงเท่านี้ก่อน ให้พระคุณเจ้าทั้งหลายได้สวดบทคณสาธยาย อันส่งเสริมกำลังใจในการปฏิบัติธรรมะต่อไป.



ภาคผนวก



๓๐ ธ.ค. ๒๗

ศาสนาเปรียบเทียบแห่งสากลโลก.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

อาตมา *ขอแสดงความยินดี ในการมาของท่านทั้งหลาย* สู่สถานที่นี้ ในลักษณะอย่างนี้ *โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก็คือเพื่อจะฟังธรรม หรือศึกษาพระธรรม เพิ่มพูนยิ่งๆ ขึ้นไป.* ท่านที่มาแต่ที่ไกล ได้รับความลำบาก ก็ขออนุโมทนา และขออภัยถ้ามีความบกพร่องในการต้อนรับ อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งมันก็เป็นธรรมดา สำหรับวัดป่าพระเถื่อนอย่างนี้.

และมีความยินดีที่ว่า ได้มานั่งพูดจากันในลักษณะอย่างนี้ คือกลางดินใต้ต้นไม้; บางคนก็ทราบแล้วว่า มีความหมายอย่างไร แต่บางคนก็ยังไม่ทราบ ก็พูดกันได้ง่ายๆ กันลืมว่า พระพุทธเจ้าประสูติก็กลางดิน, พระพุทธเจ้าตรัสรู้กลางดิน, พระพุทธเจ้าสอนกลางดิน, พระพุทธเจ้าอยู่กลางดิน, และพระพุทธเจ้านิพพานกลางดิน.

ให้ดูที่แผ่นดินมีความหมายสำหรับพระพุทธเจ้าอย่างไร; เดี๋ยวนี้เราก็ได้มานั่งพูดกันกลางดิน ควรจะรู้สึกภาคภูมิใจ, แม้ศาสดาแห่งศาสนาอื่นก็เช่นเดียวกัน เข้าใจว่าคงจะมีลักษณะอย่างนี้บ้างไม่มากก็น้อย.

อีกอย่างหนึ่งก็ใต้ต้นไม้, ใต้ต้นไม้ **เดี๋ยวนี้เรานั่งกันใต้ต้นไม้.** พระพุทธเจ้าประสูติโคนต้นไม้, พระพุทธเจ้าตรัสรู้โคนต้นไม้, พระพุทธเจ้าสอนส่วนใหญ่โคนต้นไม้, ส่วนใหญ่ประทับอยู่โคนต้นไม, และในที่สุดก็นิพพานโคนต้นไม้. อย่าเข้าใจว่า นิพพานที่โรงพยาบาล หรือบนศาลาบนกุฏิวิหารอะไร, นิพพานกลางดินโคนต้นไม้.

เดี๋ยวนี้เราก็**ได้มานั่งกันโคนต้นไม้ เป็นการง่ายที่สุด ที่จะทำในใจเป็นพุทธานุสสติ ระลึกนึกถึงพระพุทธเจ้า** ผู้ประสูติกลางดินโคนต้นไม้เป็นต้น ดังที่กล่าวแล้ว. ขอให้ความรู้สึกอันนี้ติดใจท่านทั้งหลายไป เป็นเครื่องเตือนความทรงจำว่าเราได้มานั่งพูดกันในลักษณะอย่างนี้ ในสถานที่อย่างนี้ มีความหมายราวกับว่า ในสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ที่สุด คือกลางดินโคนต้นไม้, กลางดินโคนต้นไม้ ศักดิ์สิทธิ์ที่สุด เพราะเป็นที่ประสูติ ตรัสรู้ สั่งสอน อยู่ และนิพพานของพระพุทธเจ้า.

บางคนอาจจะสงสัยว่าพูดแก้ตัว, พูดแก้ตัว ไม่มีที่นั่ง ที่อะไรให้เหมาะสมกันแล้วก็พูดแก้ตัว. เอาละ, ถ้าว่าจะแก้ตัวก็เป็นส่วนที่แก้ตัว; แต่จะขอร้องให้ทำความเข้าใจว่า ส่วนที่มันจะได้รับมากยิ่งไปกว่าการแก้ตัวนั้น มันมีอยู่มาก คือการที่เราจะได้มีจิตใจเหมาะสม ที่จะฟังหรือจะศึกษาพระธรรม.

•

เราเป็นอยู่ให้คล้ายธรรมชาติ ก็จะเข้าใจเรื่องของธรรมชาติได้โดยง่าย, เป็นเกลอกับธรรมชาติ ก็รู้เรื่องของธรรมชาติได้โดยง่าย. **เรื่องของธรรมะโดยเฉพาะใน**

พระพุทธศาสนานั้น ไม่มีเรื่องอะไรนอกไปจากเรื่องของธรรมชาติ, เรื่องตัวธรรมชาติ, เรื่องกฎของธรรมชาติ เรื่องหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ, และเรื่องผลที่จะได้รับจากหน้าที่นั้น; มันเป็นเรื่องธรรมชาติถึงขนาดนี้ มานั่งอยู่เป็นเกลอกับธรรมชาติ มันก็ง่ายและสะดวกที่จะเข้าใจเรื่องธรรมชาติ. ขอให้ตระเตรียมจิตใจของท่านทั้งหลายให้เป็นไปเข้ารูปกันในลักษณะอย่างนี้ด้วย.

ที่นี้โดยส่วนตัว ก็เกือบจะมาพูดไม่ได้ คือเป็นหวัด และต้องขออภัยที่จะต้องพูดเบาๆ ถ้าพูดดังแล้วมันก็ไอขึ้นมาทันที, ถ้าพูดเบาก็พอจะพูดไปได้บ้าง ฉะนั้นก็จำเป็นที่จะต้องพูดเบาๆ ขอให้ตั้งใจฟังเอาก็แล้วกัน มันเป็นหวัด. อาตมาพยายามอย่างยิ่ง ต่อต้านอย่างยิ่ง นี่เอากระป๋องลูกอมแก้หวัด ยาดมแก้หวัดมาขู่ไวรัสไม่รู้มันจะกลัวหรือไม่กลัว, มันอาจจะพูดไม่จบก็ได้ แต่ไหนๆก็ได้ตั้งใจจะพูด แล้วก็พยายามจะพูด.

เปรียบเทียบพุทธศาสนา เพื่อประโยชน์แก่โลก.

ที่นี้ เรื่องที่จะพูดในวันนี้คืนนี้นั้นก็คือ หัวข้อที่ว่า "ศาสนาเปรียบเทียบแห่งสากลโลก". ท่านจงทำในใจถึงศาสนาทุกศาสนาที่มีอยู่ในโลก ตั้งแต่แรกเริ่มเดิมทีมาจนกระทั่งถึงบัดนี้ บัจจุบันนี้ มันจะมีอยู่สักกี่ศาสนาก็สุดแท้, เราจะได้วินิจฉัยกันจะได้พิจารณากัน ด้วยการทำการเปรียบเทียบ.

การเปรียบเทียบนี้ มีได้ทั้ง ๒ อย่าง คือเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างกัน แล้วก็เกลียดชังกันก็ได้, อาตมาสังเกตเห็นว่า นักศึกษาศาสนาเปรียบเทียบนั้น Comparative study religion นี้ มักจะเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างกัน

จนเข้ากันไม่ได้ หรือว่าเกลียดน้ำหน้ากัน, เราจะเปรียบเทียบกันอย่างนี้ก็ได้. ที่นี้เปรียบเทียบอีกอย่างหนึ่ง ก็เปรียบเทียบให้เห็นความที่มันคล้ายกัน หรือมันเข้ากันได้ในที่สุดก็พอใจที่จะร่วมมือกัน, อย่างนี้ก็มี. นี่คือการเปรียบเทียบ มีอยู่เป็น ๒ อย่าง อย่างนั้น.

เดี๋ยวนี้เราจะเปรียบเทียบ ในลักษณะที่จะเป็นประโยชน์แก่มนุษย์ คือ มองเห็นช่องทางที่เหมือนกัน และที่จะเข้ากันได้, แล้วก็ร่วมมือกันทุกฝ่าย ทำประโยชน์ให้แก่โลก คือช่วยมนุษย์ในโลก. ถ้าศาสนาทุกศาสนาร่วมมือกัน เพื่อทำประโยชน์ให้แก่โลก โลกจะดีกว่าอย่างที่มีอยู่ในบัจจุบัน, แล้วบัญหาเรื่องการกระทบกระทั่งระหว่างศาสนา ก็จะไม่มี. นี่เป็นสิ่งที่เราจะต้องระลึกนึกถึง ประจำใจอยู่เสมอว่า โลก มนุษยโลก มนุษยชาติ กำลังต้องการความช่วยเหลือ จากศาสนาทุกศาสนารวมกัน; แต่มนุษย์ไม่รู้ มนุษย์ไม่รู้เรื่องนี้ มันหลับตา ไม่รู้เรื่องนี้, ไม่ส่งเสริมเพื่อการกระทำอย่างนี้, แล้วบางทีก็กระทำเพื่อการแตกแยกกันเสียด้วย มันกลายเป็นเพิ่มวิกฤตการณ์ เพิ่มความเลวร้ายขึ้นมาในโลก. ถ้าในทางโลกก็แตกกัน ในทางศาสนาก็แตกกัน แล้วโลกนี้ก็เลวร้ายลงไปกว่านี้อีกมาก; ฉะนั้นจึง ควรหาทางทำความเข้าใจ เป็นการป้องกัน.

อีกทีหนึ่งก็ว่า จะขึ้นปีใหม่อยู่รอมร่อแล้ว เราควรจะทำอะไรให้ดีกว่าปีเก่า; ฉะนั้นเรามา ทำความเข้าใจระหว่างศาสนานี้กัน ให้มากยิ่งขึ้นไปกว่าปีเก่า, ให้ศาสนามีบทบาทเพื่อสันติภาพของโลกยิ่งขึ้น เหมือนกับยิ่งขึ้นปีใหม่กี่ปี ๆ มันก็เป็นการเพิ่มความหวัง เพิ่มความปลอดภัย ในการได้รับสันติภาพสันติสุขในโลกนี้, นี้เราควรจะทำความเข้าใจกันในข้อนี้.

อีกอย่างหนึ่งพูดตรง ๆ ว่า เพื่อไม่ให้เกิดการกระทบกระทั่งระหว่างศาสนา และไม่เกิดการกระทบกระทั่งภายในสังคมเดียว ที่มีศาสนาต่างกัน; เช่น ประเทศไทย สังคมนี้ก็ถือศาสนาได้ตามชอบใจ ศาสนาไหนก็ได้ รัฐธรรมนูญอนุญาตให้อย่างนั้น. ดังนั้นแม้ ประเทศไทย ประเทศเดียว จะถือศาสนาทุกศาสนาก็ได้; แต่แล้วจะทำอย่างไร จึงจะไม่เกิดการกระทบกระทั่งกันในระหว่างศาสนา. อาตมาเห็นว่ามีทางเดียวเท่านั้น คือการทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน ด้วยการทำการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างศาสนา นี่คือความมุ่งหมายที่จะพูดเรื่องนี้.

ขอให้ทุกคนทุกท่านที่มีศาสนา ศาสนาใดก็ตาม ใครมีศาสนาแล้วก็ขอให้ตั้งใจฟังว่า **เราจะทำความเข้าใจระหว่างศาสนากันได้อย่างไร จึงจะเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่สังคมของเรา.** เรายังจะต้องมีปัญหาอย่างนี้กันไปอีก ทุก ๆ ประเทศก็ได้ หรือทั่วโลกก็ได้, คือว่าในโลกนี้มันมีศาสนาหลายศาสนาอยู่ในโลก จะอยู่ร่วมกันได้อย่างไร. ที่นี้จะดูส่วนน้อยที่สุด ส่วนเล็กที่สุดน่ะ ในครอบครัวหนึ่งมันมีต่างศาสนาก็ได้ คือมีการสมรสระหว่างศาสนา : ผัวถือศาสนาหนึ่ง เมียถือศาสนาหนึ่ง, แล้วจะอยู่กันได้อย่างไร ด้วยความสนิทสนมผาสุก สันติสุขร้อยเปอร์เซ็นต์ได้; มันก็ไม่มีอะไรดอก นอกจากการทำความเข้าใจระหว่างศาสนา.

ดังนั้นจึงเป็นการสมควรอย่างยิ่ง ที่ว่าจะทำความเข้าใจ ด้วยการศึกษาเปรียบเทียบ ในลักษณะที่ให้มองเห็นความที่จะร่วมมือกันได้, ไม่ใช่ให้เห็นความแตกต่าง แล้วเกลียดชังกัน เหมือนที่เขาชอบกระทำกันโดยมาก ซึ่งอาตมาถือว่า นั่นเป็นการทำบาป, การเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างระหว่างศาสนา เพื่อเข้าหน้ากันไม่ได้ นั้นคือการทำบาปอย่างยิ่ง, ควรจะสังวรกันไว้.

ทุกศาสนามีส่วนดีเหมือนกัน.

ที่นี้ก็จะได้พูดต่อไป ในข้อแรก ประเด็นแรก ก็คือจะพูดว่า คำพูดหรือคำถามที่จะถามว่า ศาสนาไหนดีกว่าศาสนาไหน ศาสนาไหนดีที่สุด; นี้ขอให้เข้าใจว่าเป็นคำถามที่บ้าบอที่สุด. **คำถามที่บ้าบอที่สุด ก็คือคำถามที่ถามว่า ศาสนาไหนดีกว่าศาสนาไหน.**

ถ้าเรามองเห็นส่วนลึก แก่นแท้ของศาสนาแล้ว จะไม่เกิดคำถามอย่างนี้; เพราะว่าศาสนาหนึ่งๆ ก็ดีไปอย่างหนึ่ง เหมาะสำหรับคนพวกหนึ่ง ยุคสมัยหนึ่ง ในถิ่นที่แห่งหนึ่ง, มันเป็นอย่างนี้, แล้วมาถามว่าศาสนาไหนดีกว่าศาสนาไหน มันก็เป็นการหลับตาถาม เป็นคำถามที่บ้าบอที่สุด เช่นเดียวกับจะถามว่า กินขนมปังอย่างฝรั่งดี? หรือว่ากินข้าวอย่างคนไทยกินดี? *กินขนมปังกับการกินข้าวนี้ ไหนมันดีกว่ากัน* หรือถูกกว่ากัน? นี่ *คำถามนี้บ้าบอที่สุดเลย.*

ท่านทั้งหลายก็คงจะทราบได้ว่า มันเป็นคำถามที่บ้าบอที่สุดเท่าไร ที่จะถามว่า กินขนมปังดีหรือกินข้าวดี? สำหรับคนที่กินขนมปัง มันก็ดี มันก็ถูก มันก็มีเหตุผล มันก็เป็นปรกติสุขไปแล้ว. คนที่กินข้าวมนก็มีความถูกต้อง มีปรกติสุขไปแล้ว; มาถามว่า อันไหนดีกว่ากันนี่ มันตอบไม่ได้ดอก. ถ้าถามฝ่ายหนึ่ง มันก็ต้องตอบอย่างหนึ่ง; คนที่ถามนั้นเขาไม่รู้ เขาเป็นคนกินอะไร, ถ้าตัวเองกินข้าว มันก็ต้องตอบว่ากินข้าวดี; ฉะนั้นเป็นคำถามที่บ้าบอ ถ้าจะถามว่ากินขนมปังดีหรือกินข้าวดี.

ที่นี้แคบเข้ามา ในหมู่พวกที่กินข้าว ภาคเหนือภาคอีสานกินข้าวเหนียว ภาคใต้กินข้าวจ้าว ภาคกลางกินข้าวจ้าว แล้วเกิดถามว่า กินข้าวเหนียวดีกว่ากินข้าวจ้าว? หรือกินข้าวจ้าวดีกว่ากินข้าวเหนียว? มันก็เป็นคำถามที่บ้าบอที่สุดอยู่นั่นเอง. อาตมา

เคยไปลองกินข้าวเหนียวมาแล้ว มันกินไม่ได้, มันกินไม่ค่อยจะได้ มันฝืน ฝืนมากเกินไป; นี่เพราะว่าเรามันกินข้าวจ้าว; แล้วพวกที่กินข้าวเหนียวก็มากินข้าวจ้าว แล้วก็บ่นว่า ว่าไม่เต็มท้องไม่อิ่มท้อง ไม่มีกำลังวังชาอะไรอย่างนี้เป็นต้น.

ฉะนั้นจึงเลิกคำถามอย่างนี้ ให้มันมีความถูกต้องของภูมิหลังเบื้องหลังเกิดมาอย่างไร เกิดมาในถิ่นไหน ในยุคไหน ในสมัยไหน มีเลือดเนื้อที่สร้างขึ้นมาในลักษณะอย่างไร, แล้วอย่างนั้นมันก็ถูกต้อง; ฉะนั้นจงมี หรือกินก็ได้. ถ้ามีก็มีศาสนา, ถ้ากินก็กินข้าว ให้มันถูกต้องกับเรื่องของตนเอง; ภูมิหลังของตนเป็นอย่างไร, มีวัฒนธรรมอย่างไร, มันเกิดในถิ่นไหน, ในบ้านเมืองที่มีดินฟ้าอากาศอย่างไร; มันมีอีกหลายอย่างหลายบัญหา ที่มันจะทำให้มองเห็นได้ ว่าจะกินเนยดี หรือกินน้ำกระทิดี เพื่อผลอย่างเดียวกัน มันก็ตัดสินไม่ได้ดอก, มันเป็นเรื่องของความเคยชินมากกว่า ที่เรียกว่ารสนิยมหรืออะไรก็แล้วแต่.

ฉะนั้นเราจะไม่มีการถามกันว่า ศาสนาไหนดีกว่าศาสนาไหน; เพราะศาสนาหนึ่งย่อมดีสำหรับคนพวกหนึ่งโดยสมบูรณ์; ฉะนั้นเขาก็รับเอาศาสนานั้นเป็นศาสนาประจำ สืบทอดกันมา จนกลายเป็นศาสนาประจำวงศ์ตระกูล หรือศาสนาประจำชาติก็แล้วแต่. ถ้ามองดูถึงความเหมาะสม ที่จะได้รับจากศาสนาแล้ว มันก็ดีด้วยกันทั้งนั้น ไม่มีคำว่าดีกว่า แล้วก็จะไม่มีคำว่าดีที่สุดด้วย.

อาตมากล้าพูดว่า ไม่มีศาสนาไหนดีที่สุด; เช่น พุทธศาสนา อย่างนี้ใช้กับคนโง่ไม่ได้, พุทธศาสนาจะดีที่สุดไปได้อย่างไร เพราะมันใช้กับคนทุกคนไม่ได้. ศาสนาที่นิยมบัญญา รุ่งเรืองอยู่ด้วยบัญญา มันใช้ไม่ได้สำหรับคนโง่; นี่คือข้อที่ว่ามันไม่ดีที่สุดไปได้, ถ้าดีที่สุดจริง มันก็ต้องใช้ได้กับคนทุกคน ทุกพวกทุกชนิดจริง; ฉะนั้นเราจึง ไม่อาจจะพูดว่า มีศาสนาไหนดีที่สุด, แล้วก็จะไม่พูดว่า ศาสนาไหน

ดีกว่าศาสนาไหน เพราะว่ามันจะเหมาะสำหรับผู้ที่ถือศาสนานั้นๆ ตามภูมิหลังของตนที่มีอยู่. ฉะนั้นเราจะเลิกพูด คือเลิกถามชนิดนั้น.

ทุกศาสนาย่อมมีผลดีเฉพาะของเขา.

ที่นี้ก็จะมาดูในแง่ดีว่า แต่ละศาสนาก็มีส่วนดี มีแง่ดี ส่วนที่เป็นประโยชน์แก่ศาสนิกของศาสนานั้นเต็มที่ เป็นศาสนาๆไปทุกๆศาสนา.

นี่ เดี๋ยวนี้มาพิจารณากันถึงคำว่า "ศาสนา", ศาสนานี้ก่อน. คำว่าศาสนา ศาสนา นี้ ไม่ได้หมายถึงลัทธิสำหรับเชื่อ, เพียงแต่เป็นลัทธิสำหรับเชื่อนั้น ยังไม่เรียกว่าศาสนา ต้องเป็นระบบของการปฏิบัติ ปฏิบัติอยู่ ปฏิบัติลงไปแล้ว เป็นระบบๆ ถูกต้องตามระบบแล้ว, นี่จึงจะเป็นตัวศาสนา. ถ้ายังเป็นแต่เพียงลัทธิของความเชื่อ มันยังเป็นของลมๆแล้งๆ มันยังไม่เป็นตัวศาสนา; มันต้องมีการปฏิบัติ เมื่อมีการปฏิบัติลงไปแล้ว มันก็จะมีผลของการปฏิบัติ คือจะเกิดผลขึ้นมาตามสมควร ดังนั้นจึงดับความทุกข์ หรือแก้ปัญหาได้ อย่างใดอย่างหนึ่งเสมอไป.

หัวใจของทุกศาสนามันจึงอยู่ที่ความดับทุกข์ ปฏิบัติแล้วดับทุกข์ได้, จะเป็นแต่เพียงความรู้เฉยๆยังไม่พอ. เอาละ, หลักวิชาความรู้มันก็มี เพื่อจะปฏิบัติได้ถูกต้อง; ปฏิบัติอย่างเดียวมันยังไม่พอ ต้องได้รับผลของการปฏิบัติด้วย แล้วผลของการปฏิบัตินั้นก็คือการดับทุกข์ได้, มันก็เลยมีค่าอยู่ที่ความดับทุกข์ ซึ่งมีด้วยกันทุกศาสนา.

ศาสนานี้ดับทุกข์ ของคนในเอเชียได้, ศาสนานี้ดับทุกข์ของคนในยุโรปได้, ในอาฟริกาได้, ในที่ไหนได้ ส่วนที่มันดับทุกข์ได้นี้ มันเหมือนกัน; สำหรับ

ความทุกข์มันไม่มีต่างชาติต่างศาสนาดอก ตัวความทุกข์มันทุกข์เหมือนกันหมดเลย, แล้วก็มันดับทุกข์ได้ แล้วมันก็มีค่าเท่ากัน. คำอธิบายเรื่อง จะดับทุกข์อย่างไร นั้น มันเป็นส่วนพิเศษประจำศาสนา; แต่ว่าสำคัญอยู่ที่การปฏิบัติ, ครั้นปฏิบัติแล้ว ดับทุกข์ได้ ความดับทุกข์ได้นี้ คือค่าอันแท้จริง ซึ่งมีอยู่ในทุกศาสนา. ถ้าศาสนาไหนไม่มีส่วนที่ดับทุกข์ได้ละก็ ขีดฆ่าออกไปได้เลย, ขีดชื่อออกไปได้เลย จากบัญชีของศาสนา; ถ้ามันยังมีอยู่ มันต้องดับทุกข์ได้ ในชนิดใดชนิดหนึ่ง หรือระดับใดระดับหนึ่งก็ตามเถอะ.

เพราะว่าคนในโลกมันมีหลายชนิดนัก หลายระดับนัก มันจึงต้องมีหลายศาสนา เพื่อพอเหมาะพอดีกันกับคนเหล่านั้น; ฉะนั้นศาสนาทุกศาสนา จึงมีส่วนดีตรงที่ดับทุกข์ได้ ด้วยการปฏิบัติถูกต้อง จนดับทุกข์ได้; แม้จะมีรูปร่างของการปฏิบัติต่างกันบ้างก็ไม่เป็นไร, ไม่เป็นไรเหมือนกับกินข้าวเหนียวเข้าไป มันก็บำรุงร่างกายได้ กินข้าวจ้าวมันก็บำรุงร่างกายได้, กินขนมบึ้งมันก็บำรุงร่างกายได้ ไม่เป็นไร, ขอแต่ให้ดับทุกข์ได้. ดังนั้นจึงมองดูที่ส่วนลึกส่วนหัวใจ ที่เป็นจุดกลาง ใจกลาง เป็นนิวเคลียสของทุกศาสนา ว่ามันดับทุกข์ได้; ดังนั้นทุกศาสนาจึงเหมือนกันในส่วนนี้.

เปรียบเทียบข้อนี้ ก็จะเปรียบเทียบได้กับว่า น้ำ, น้ำของเหลว ของเหลวที่เรียกกันว่าน้ำ มันมีมากชนิดเหลือเกิน มากชนิดนับไม่ไหว : น้ำฝน น้ำประปา น้ำบ่อ น้ำคลอง น้ำท่า น้ำในนา น้ำในคู น้ำในหนอง กระทั่งน้ำสกปรกใต้ถุนบ้าน มันเป็นน้ำเหมือนกัน, กระทั่งว่า น้ำผึ้ง น้ำตาล น้ำส้ม น้ำปลา น้ำอะไรก็สุดแท้ ที่มันเหลวเป็นน้ำแล้วก็เรียกว่าน้ำ, จะเป็นเหม็นหรือหอม เปรี้ยวหรือขม หรืออะไรก็สุดแท้. แต่ถ้ามีสติปัญญาก็จะรู้ว่า ในน้ำทุกชนิดมีน้ำบริสุทธิ์; ในน้ำโคลนก็แยกเอาน้ำบริสุทธิ์ เป็นน้ำกลั่นออกมาได้ เป็นน้ำคลองก็ได้ น้ำฝนก็ได้ แม้แต่ในน้ำส้ม ในน้ำตาล ในน้ำอุจจาระ ก็อาจจะแยกเอาน้ำบริสุทธิ์ออกมาได้.

น้ำบริสุทธิ์ H_2O นั้นแหละเอาออกมาได้ จากทุกน้ำ จากทุกน้ำ : น้ำเหงื่อ น้ำไคล น้ำบั๊สสาวะ น้ำอุจจาระ มันก็มีน้ำที่บริสุทธิ์อยู่ในนั้น แยกออกมาได้. แต่นั้นคนเรามันก็เกลียด เกลียดน้ำเหม็น น้ำสกปรก จนถึงกับว่า มันเข้ากันไม่ได้ โดยที่ไม่รู้ ว่าน้ำเลือดน้ำหนองของตนนั้น มันก็มีน้ำที่บริสุทธิ์อยู่ในนั้น; น้ำทั้งหลายมีหัวใจเป็นน้ำบริสุทธิ์อยู่ด้วยกันทั้งนั้น มันแล้วแต่ใครจะรู้จักแยกออกมา หรือไม่รู้จักแยกออกมา. เราจงมองให้เห็นว่า น้ำทั้งหลายมีน้ำบริสุทธิ์ อยู่เป็นแกนกลาง อยู่ข้างในทั้งนั้น, อย่าไปดูถูกดูหมิ่นมันเลย.

ฉะนั้น ศาสนาก็สิบศาสนาก็ตาม มันมีส่วนที่ดับทุกข์ได้ ตามมากตามน้อยอยู่ทั้งนั้น. ตั้งแต่มีโลกมา มีมนุษย์มานี้ มันมีศาสนาตั้งต้นมาหลายรูปแบบเปลี่ยนแปลงมาตามลำดับ, เปลี่ยนแปลงมาตามลำดับ; ถ้าจะนับกันจริงๆแล้ว ต้องหลายสิบศาสนาแหละ. ในแต่ละศาสนานั้น เคยดับทุกข์ของประชาชนที่นั้นมาแล้วทั้งนั้น ไม่มากก็น้อย, หมายความว่ามันเคยดับทุกข์มาแล้วทั้งนั้น. ฉะนั้นส่วนที่มันดับทุกข์ได้นี่ มันก็เป็นส่วนหัวใจของศาสนา เราจึงถือว่าทุกศาสนามีหัวใจเหมือนกัน คือดับทุกข์ได้ เหมือนกับในของเหลวทุกชนิด มีน้ำบริสุทธิ์อยู่ในนั้นทั้งนั้น, แล้วจะไปรังเกียจรังงอนให้มัน.... พูดหยาบคายอีกแล้ว, จะไปรังเกียจกันให้มันโง่ทำไม. การรังเกียจกันระหว่างศาสนามันจึงเป็นเรื่องที่โง่เขลาที่สุด ที่มันไม่ควรจะมีในหมู่มนุษย์ เพราะว่าในแต่ละศาสนา มีคุณค่าที่ดับทุกข์ได้อย่างนี้ทั้งนั้น.

ดังนั้นเราจึงพบว่าในทุกศาสนามีค่า ดับทุกข์ได้อย่างเดียวกัน เลย ไม่ต้องเปรียบเทียบ เห็นไหม? น่าหัวไหม? เมื่อมันดับทุกข์ได้โดยเสมอกัน อย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว มันก็เป็นศาสนาแล้ว ก็ไม่ต้องเปรียบเทียบก็ได้, มีแต่จะเลือกๆเลือกๆให้เหมาะสมแก่บัญหาของตน ให้เหมาะสมแก่ความทุกข์ของตน, แล้วก็เอาไปใช้ดับทุกข์ได้ก็พอ; ฉะนั้นเราจึงไม่มีการกระทบกระทั่งระหว่างศาสนา.

นี่คือการเปรียบเทียบ ชนิดที่ให้มันเข้ากันได้, ให้มันเป็นมิตรกันได้ ให้มันร่วมมือกันได้ แก้ไขปัญหาในโลกได้, ไม่ใช่มาเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างแล้วก็เกลียดชังกัน; นั้นมันไม่ใช่เรื่องศาสนาแล้ว, ถ้าอย่างนั้นเป็นเรื่องของภูติผีปีศาจไปแล้ว ไม่ใช่เรื่องของพระศาสนาแล้ว. ถ้าเป็นเรื่องของพระศาสนา มันก็ต้องทำชนิดที่ให้มนุษย์ได้รับประโยชน์ โดยร่วมมือกันได้.

เดี๋ยวนี้เรามองเห็นหัวใจของศาสนาแต่ละศาสนา ดับทุกข์ได้ไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง, อย่างนี้มันเหมือนกันเสียแล้วไม่ต้องเปรียบเทียบโดยขนาด มันไม่มีความหมายดอก; เพราะความทุกข์ของคนโง่เอาศาสนาของคนฉลาดมาดับไม่ได้, ความทุกข์ของคนฉลาด ก็เอาศาสนาของคนโง่มาดับไม่ได้, มันต้องมีถูกฝาถูกตัวกันไปทั้งนั้น มันก็เลยมีค่าเหมือนกัน ในข้อที่ว่า มันดับทุกข์ได้.

นี่เราจะมองกันในแง่นี้ ว่าทำให้มนุษย์หลุดพ้นจากความทุกข์ของตน ๆ มีแต่ความสงบสุข มีแต่การทำให้ความเป็นมนุษย์นี้เป็นประโยชน์ อยู่ร่วมกันอย่างมีประโยชน์.. ทุกคนไม่มีความทุกข์ แล้วทุกคนกำลังผลิตประโยชน์ออกไปรอบตัวให้เพื่อนมนุษย์กันพลอยได้รับ; นี่คือความสมบูรณ์ของศาสนา แม้อยู่ในระดับต่ำมันก็มีความหมายเต็มที่ของการดับทุกข์, จะอยู่ในระดับสูงเท่าไร มันก็มีความหมายเต็มที่ของการดับทุกข์, เอาที่ไม่มีความทุกข์กันนั้นแหละเป็นเครื่องวัด.

นี่เรียกว่า เราจะเปรียบเทียบดูว่า แต่ละศาสนานั้นมีส่วนดี; ไม่ใช่เพียงแต่พูดว่า มีสอนให้คนทำดี เหมือนที่เขาชอบพูดกันมาก. อาตมาพูดว่า พูดอย่างนั้นมันเป็นเด็กอมมือเกินไป, เช่นพูดว่าศาสนาทุกศาสนาล้วนแต่สอนให้คนทำดี แล้วก็เหมือนกัน อย่างนี้ก็ได้, ถูกที่สุดแหละ แต่มันถูกอย่างลูกเด็กอมมือ. มันจะต้อง

พูดว่า ทุกศาสนามันดับทุกข์ได้, ดับทุกข์ของมนุษย์ มนุษย์มีกี่ร้อยชนิด มันก็มีศาสนาหลายร้อยชนิด เหมาะสมถูกฝาถูกตัว, ดับทุกข์ของมนุษย์แต่ละชนิดได้ เราจึงพอใจ.

ในอนาคตอาจมีศาสนาเดียว.

เอ้า, ทีนี้ก็ดูต่อไปในอนาคต ในอนาคตนี่ โลกมันอยู่ใต้อำนาจวิสัยของวิชาความรู้ทางวิทยาศาสตร์, ที่เรียกว่าวิทยาศาสตร์ ที่กำลังก้าวหน้า ก้าวหน้า ก้าวหน้าอยู่ในโลก แล้วโลกก็ยอมรับวิทยาศาสตร์ ยอมรับนับถือวิทยาศาสตร์ยิ่งๆขึ้นไป; โลกมันเปลี่ยนพื้นฐาน เปลี่ยนอุปนิสัย เปลี่ยนอะไรไปในทางที่จะยึดวิทยาศาสตร์เป็นหลัก. ดังนั้น ในอนาคต มันจะเหลืออยู่แต่ศาสนาเดียว คือศาสนาวิทยาศาสตร์ ไม่ต้องเรียกว่าพุทธ คริสต์ อิสลาม พราหมณ์ ฮินดู ซิกส์ อะไรแล้ว ไม่ต้องเรียกแล้ว, มันจะเรียกว่าศาสนาวิทยาศาสตร์ คือ ศาสนาที่กล่าวถึง ความจริงอันเด็ดขาดของธรรมชาติ เรียกว่าศาสนาของความจริง. ความจริงของอะไร? ของธรรมชาติ ของธรรมชาติที่ศึกษาได้ เกี่ยวข้องได้ด้วยวิทยาศาสตร์ ด้วยวิถีทางวิทยาศาสตร์.

ในอนาคต เมื่อมนุษย์เข้าถึงระดับสูงสุดของวิทยาศาสตร์ ศาสนามันก็จะเหลืออยู่แต่ศาสนาวิทยาศาสตร์ ที่เข้ากันได้กับวิทยาศาสตร์. *ที่ไอน์สไตน์เคยพูดไว้ว่าจะเหลืออยู่ศาสนาเดียว ที่สามารถจะ* cope, *can cope natural need.* ศาสนาที่จะสามารถตอบคำถาม หรือสู้หน้าได้กับความต้องการของวิทยาศาสตร์ตามธรรมชาติ ศาสนานี้จะเหลืออยู่ จะเรียกว่าศาสนาอะไรก็ตามใจ เพราะมนุษย์เป็นลูกน้องของวิทยาศาสตร์ไปหมดแล้ว. เมื่อมนุษย์เป็นลูกน้องของวิทยาศาสตร์ไปหมดแล้ว มันก็เป็นศาสนาวิทยา-

ศาสตร์; แต่อย่าลืมว่า หัวใจของทุกๆศาสนา แต่ละศาสนานั้น เข้าไปอยู่ที่นั่น คือมันดับทุกข์ได้; มันจะดับทุกข์ได้ตามหลักวิทยาศาสตร์ก็ตามใจเถอะ มันก็ต้องตรงกับหลักของศาสนาใดศาสนาหนึ่ง ที่เป็นมาแล้วแต่ในอดีต, จะด้วยเชื่อพระเจ้า หรือว่าจะด้วยเชื่อการกระทำของตัวเอง ก็แล้วแต่.

เดี๋ยวนี้เขาแบ่งเป็นเหลือ ๒ ศาสนาแล้วในโลกนี้ ๒ ศาสนาแล้ว, เหลือเพียง ๒ ศาสนา แล้วในโลกนี้ คือพวก creationist เชื่อพระเจ้า พระเจ้าสร้าง, เชื่อพระเจ้า นี่เป็น creationist มีกี่ศาสนาก็ไปนับดูเอาเอง. นี่ศาสนาอีกพวกหนึ่งเป็น evolutionist เชื่อวิวัฒนาการตามธรรมชาติ มีอยู่กี่ศาสนาก็ลองไปนับดูเอาเอง, เท่าที่มันเห็นชัดๆอยู่ พุทธศาสนาอยู่ในพวก evolutionist คือถือความเป็นไปตามกฎของธรรมชาติตามเหตุตามปัจจัยของธรรมชาติ.

พุทธศาสนาที่แท้จริงไม่ได้สอนว่า สุขหรือทุกข์นี้เป็นไปตามกรรม, ความสุขความทุกข์ของมนุษย์ไม่ได้เป็นไปตามกรรม; แต่พุทธบริษัทส่วนมากยังโง่อยู่ ว่าสุขทุกข์เป็นไปตามกรรม. *แต่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า สุขทุกข์ไม่ใช่เป็นผลของกรรมเก่า แต่เป็นผลของอิทัปปัจจยตา* นี่มันทำผิดหรือมันทำถูกที่นี่เดี๋ยวนี้, นี่คือวิทยาศาสตร์ละเป็น evolutionist ไม่ต้องมีพระเจ้าเข้ามาเกี่ยวข้อง; แล้วก็ว่า *สุขทุกข์นี้ ไม่ใช่เป็นเพราะว่าพระเจ้าบันดาล,* ที่พุทธศาสนาเป็นอย่างนี้. ความสุขความทุกข์ของมนุษย์ไม่ใช่พระเจ้าหรือสิ่งสูงสุดบันดาล และไม่ใช่ผลของกรรมเก่า แต่เป็นผลของอิทัปปัจจยตา ที่ทำลงไปผิดหรือทำลงไปถูก; เพราะว่าถ้ามันจะเกิดความทุกข์ร้อนเจียนตายขึ้นมา, แต่ถ้าปฏิบัติถูกตามกฎอิทัปปัจจยตาแล้ว มันไม่เป็นทุกข์เลย. ขอให้เข้าใจส่วนนี้ แม้จะเจ็บไข้ได้ป่วยเจียนตาย เป็นทุกข์เจียนตายอยู่แล้ว ถ้าดำรงจิตให้ถูกต้องตามกฎของ อิทัปปัจจยตา แล้ว มันก็ไม่เป็นทุกข์เลย; ฉะนั้น จึงยกเลิกกรรมเก่า



หรือยกเลิกอำนาจของพระเจ้า ของเทพเจ้า ของภูติผีปีศาจ ของอะไรออกไปหมดสิ้น. นี่พุทธศาสนามีลักษณะเป็น evolutionist อย่างนี้ ไม่มีลักษณะ เป็น creationist.

เดี๋ยวนี้ ศาสนาในโลกเหลืออยู่เพียง ๒ ศาสนาแล้ว ศาสนาหนึ่งเป็น creationist มีพระเจ้าผู้สร้าง ก็ทำไปตามแบบนั้น, ศาสนาหนึ่งเป็น evolutionist เป็นไปตามกฎของวิวัฒนาการ เหตุบังจัย ก็ทำไปตามแบบนั้น.

แต่ถึงอย่างนั้นก็ยังไม่ควรจะเอามาเปรียบเทียบว่า ศาสนาไหนดีกว่ากัน. อย่าให้มันโง่ไปอีก, มันจะเป็นคำถามที่โง่เง่าที่สุด ที่จะถามว่าศาสนาไหนดีกว่ากัน; เพราะว่าสำหรับคนบางพวก มันก็ต้องใช้แบบของตน แบบอื่นใช้ไม่ได้. พวกที่มีพื้นเพ นิสัย สันดาน วัฒนธรรม จิตใจ มาตามแบบที่เหมาะสมกับศาสนา creationist ก็ต้องถือศาสนานั้น, ส่วนพวกที่ไม่เป็นอย่างนั้น เป็นไปตามแบบของธรรมชาติ ก็ต้องถือศาสนา evolutionist เป็นธรรมดา. แต่ว่าทั้ง ๒ ศาสนาจะเอามาเปรียบเทียบกันอย่างไร มันก็ยังเสมอกัน หรือได้ผลด้วยกัน คือว่า ดับทุกข์ได้ ตามแบบของตน ๆ.

ถ้ามันเหลือ ๒ ศาสนา มันก็ยังไม่มีทางที่จะมาพูดว่าอันไหนดีกว่าอันไหน อันไหนดีที่สุด อยู่นั่นเอง; เพราะประชาชน หรือสัตว์ทั่วไปนี้ มีบัญหาตามแบบของตน ๆ ตามลักษณะนิสัยจิตใจของตน, แล้วยังเป็นไปตามการศึกษา หรือวัฒนธรรม หรือประเพณีอะไรอีกมาก ซึ่งผังแน่นอยู่ในสันดาน. เขาก็ต้องได้ศาสนาที่เหมาะสม เขาจึงจะดับทุกข์ของเขาได้ ก็ยังดีไปตามแบบนั้น; ถ้าไม่เป็นอย่างนั้น มันก็ต้องมาแบบอิทัปปัจจยตา คือว่าไปตามเหตุบังจัย กฎของธรรมชาติอย่างไร ปฏิบัติให้ถูกต้อง แล้วก็ดับทุกข์ได้. เพราะฉะนั้นพวกที่กินขนมบังก็กินไปซิ, พวกกินข้าวก็กินไปซิ, มันจะมามีบัญหาอะไร ที่จะถามว่า อันไหนจะดีกว่ากัน หรืออันไหนจะดีที่สุด.

แต่ทีนี้ถ้ามันมาถึงชั้นวิทยาศาสตร์ ขออภัยที่จะพูดว่า ในอนาคตข้างหน้าอันนานไกลนั้น ถ้าคนในโลกมันเป็นสมาชิกของวิทยาศาสตร์ไปหมดแล้ว น่ากลัวว่าจะเหลืออยู่แต่ศาสนาเดียว คือศาสนาวิทยาศาสตร์. ทุกศาสนาเอามาใส่ครก หลอมตำๆ ตำเคล้าเป็นอันเดียวกัน เหลือเป็นศาสนาวิทยาศาสตร์, นั่นแหละจะอยู่เป็นศาสนาเดียว แล้วไม่ต้องเปรียบเทียบกันแล้วทีนี้ มันมีเป็นศาสนาเดียวแล้ว จะเปรียบเทียบกับใครได้อย่างไร, มันก็ไม่ต้องเปรียบเทียบ การเปรียบเทียบทางศาสนามีไม่ได้อีกต่อไปแล้ว เพราะมันเหลือศาสนาเดียวเสียแล้ว.

นี่ศาสนาเปรียบเทียบแห่งสากลโลก สากลจักรวาล มันมีเค้าเงื่อนอย่างนี้ มีเค้าโครงอย่างนี้ มีบัญหาอย่างนี้. เรามาพูดกันเหมือนกับพูดถึงอนาคต อนาคตนี้ไม่แค่ไหน ไม่เท่าไรก็กลายเป็นอดีตแหละ อีกไม่กี่พันปี, อีกไม่กี่หมื่นปี อนาคตนั้นก็กลายเป็นอดีต แล้วมันก็เป็นเรื่องธรรมดาไปอีก เพราะว่าอนาคตมันก็กำลังกลายเป็นอดีตอยู่เรื่อยไป. พรุ่งนี้มันก็จะมากลายเป็นวานนี้ของวันนี้อยู่ได้เรื่อยไปๆๆ; เพราะฉะนั้นอนาคตมันจึงอยู่ใกล้ๆใกล้นี้เอง, สักวันหนึ่งมันก็จะถึงยุคหนึ่ง ซึ่งอะไรๆมันก็ต้องเหมาะสมสำหรับยุคนั้น. นี่อาตมาจึงคิดว่า และเชื่อว่าด้วย มันจะมีเหลืออยู่ศาสนาเดียวในยุคหนึ่ง คือศาสนาวิทยาศาสตร์ ที่มนุษย์ทุกคนในโลก เป็นสมาชิกของวิทยาศาสตร์ไปหมด. แต่ถ้ามันจะมีอะไรเกิดขึ้นมาอีก นอกจากวิทยาศาสตร์นั้นก็ค่อยพูดกัน; แต่เค้าเงื่อนที่มันเห็นอยู่ในบัจจุบันนี้ มันมองเห็นอยู่ว่า วิทยาศาสตร์ ความรู้ เหตุผล เหตุบัจจัย ตามกฎวิวัฒนาการนี้ มันจะครองโลก. เราเปรียบเทียบกันไว้ล่วงหน้าเปรียบเทียบกันว่า เพื่อจะให้ร่วมมือกันได้.

ถ้าเราจะถือเป็นศาสนา ศาสนานั่น ศาสนานี่ ก็ให้รู้ไว้เถิดว่า เราจะมีบัญหาอย่างเดียวกัน บัญหาร่วมกัน คือจะต้องต่อสู้กับศาสนาวิทยาศาสตร์ อันจะมีมาใน

อนาคต. ศาสนาไหนก็ตามที่มีอยู่ในโลกเวลานี้ จะต้องเผชิญปัญหาในอนาคต คือต่อสู้กันกับศาสนาวิทยาศาสตร์; ถ้าศาสนาไหนเป็นวิทยาศาสตร์อยู่แล้วก็ดีไป, แต่ศาสนาที่มีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์นั้น จะเป็นอยู่ได้ง่าย เป็นไปได้ง่าย, หรือเคลื่อนไหวได้ง่าย.

ที่นี้เปรียบเทียบอย่างนี้แล้วก็ จะทำให้เกิดความรู้สึกขึ้นมาอย่างหนึ่งว่า ต่อไปนี้ก็เตรียมตัว สำหรับจะมีความรู้เรื่องของธรรมชาติ, รู้เรื่องกฎของธรรมชาติ, รู้เรื่องหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ, รู้หน้าที่ผลของธรรมชาติ. แล้วผู้ที่เคยเรียกว่าพระเจ้า ก็จะต้องเปลี่ยนพระเจ้าเป็นธรรมชาติ ที่เคยเรียกว่าธรรมชาติ ก็จะต้องเปลี่ยนธรรมชาติเป็นพระเจ้า คือเป็นสิ่งสูงสุด แล้วแต่จะใช้ชื่อไหน แล้วแต่จะชอบชื่อไหน. คำว่าพระเจ้าหมายถึงสิ่งสูงสุดก็แล้วกัน, สิ่งสูงสุดนั้นคืออะไร ก็ไปว่ากันข้างหน้า, แล้วการถือศาสนานี้มันแล้วแต่คนในโลก. ถ้าคนในโลกถือศาสนาอะไร ศาสนานั้นมันก็อยู่ ถ้าคนในโลกไม่ถือศาสนาอะไร ศาสนานั้นมันก็ดับไป มันก็มีเท่านี้.

ศึกษาให้รู้จักความจริงของธรรมชาติ.

วิทยาศาสตร์ในที่นี้ หมายถึงความจริงของธรรมชาติ, ตามธรรมชาติ, ตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ. เดี๋ยวนี้ก็อยากจะพูดถึงเค้าเงื่อนของธรรมชาติ ว่าเราพิจารณาดูแล้วเห็นเรื่องทุกเรื่องเป็นเรื่องของธรรมชาติ, ในหลักของพุทธศาสนาจะเรียกว่าธรรมชาติเสมอกันหมด ไม่มีอะไรมากไปกว่าธรรมชาติ. การศึกษาใหม่ๆ การศึกษาฝรั่งก็ดี ที่มีคำว่า super natural เหนือธรรมชาติ หรือผิดธรรมชาตินั้นน่ะ เป็นคำพูดที่ไม่มีในพุทธศาสนา, ในพุทธศาสนาไม่มีคำว่า เหนือธรรมชาติหรือผิดจากธรรมชาติ

มันจะเป็นธรรมชาติไปหมด. นี่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในโลก ยังไม่ทันพุทธศาสนา เพราะว่าคำวิทยาศาสตร์ที่ใช้กันอยู่ในโลก มันยังมีคำว่า super natural คือเหนือธรรมชาติ; แต่หลักพุทธศาสนาไม่มีอะไรที่จะเหนือธรรมชาติ หรือผิดจากธรรมชาติ เป็นธรรมชาติไปหมด.

รู้จักธรรมชาติที่มีอยู่ตามธรรมชาติ, รู้จักตัวของธรรมชาติ จะเป็นร่างกายก็ได้ เป็นจิตใจก็ได้ เป็นความรู้สึกคิดนึก เป็นการกระทำอะไรก็ได้ มันเป็นธรรมชาติ, แล้วมันก็มีกฎของธรรมชาติ บังคับให้เป็นไป, แล้วมันก็มีหน้าที่ที่จะต้องทำตามกฎนั้น ๆ, แล้วก็ได้รับผลจากการกระทำนั้น ๆ.

เช่น คนคนหนึ่งมีเนื้อหนัง ร่างกาย กระดูก โลหิต อะไรต่าง ๆ ทั้งหมดนี้คือ ธรรมชาติ จะเรียกว่าประกอบอยู่ด้วยธาตุ ๔ ก็ได้, หรือจะประกอบอยู่ด้วยธาตุอะไรก็แล้วแต่จะเรียกด้วยวิชาอะไร; แต่ว่ามันเป็นธรรมชาติ มีมาตามธรรมชาติ สืบต่อกันมาตามธรรมชาติ เป็นตัวธรรมชาติ.

ที่นี้ในตัวธรรมชาติ ในตัวธรรมชาตินี้ มันมีกฎของธรรมชาติบังคับอยู่ มันจึงเปลี่ยนแปลง; เช่นเนื้อหนังของเรา เจริญเติบโตได้ เป็นผู้ใหญ่ได้ เป็นของขับถ่ายออกได้ เป็นของเกิดใหม่ได้ เป็นของสะสมไว้ได้ นี่กฎของธรรมชาติทำให้เป็นอย่างนี้ ในตัวเรามีทั้งธรรมชาติ เป็นทั้งธรรมชาติ และมีกฎของธรรมชาติ.

แล้วเราก็มีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามกฎของธรรมชาติ นับตั้งแต่ว่าเราต้องกินอาหาร ต้องถ่ายอุจจาระ ถ่ายปัสสาวะ ต้องบริหารร่างกายให้ถูกต้อง มันจึงจะไม่ตายมันอยู่ได้; ถ้ามันมีความทุกข์เกิดมาจากอะไร ก็ต้องบริหารให้ถูกต้อง, ความทุกข์เกิดมาจากกิเลสตัวไหนข้อไหน ก็ต้องละกิเลสตัวนั้นข้อนั้น แล้วก็ไม่มีความทุกข์;

นี้ก็กฎของธรรมชาติ. กิเลสเกิดขึ้นมา เพราะความไม่รู้ความโง่ของมนุษย์นั้นเอง, ความโง่ของมนุษย์นั้นเอง ปรุงให้เกิดสิ่งที่เรียกว่ากิเลส แล้วสิ่งที่เรียกว่ากิเลสก็บังคับให้ทำไปผิดๆ แล้วก็เดือดร้อนเป็นทุกข์ ทั้งตัวเองและผู้อื่น. ถ้าศึกษาเรื่องนี้ดีรู้อย่างเพียงพอแล้ว กิเลสเกิดไม่ได้ คือโง่ไม่ได้นั่นเอง. เมื่อโง่ไม่ได้มันก็ไม่มีกิเลสเกิด มันก็ไม่มีทำอะไรผิด, แล้วมันก็ไม่มีปัญหา มันไม่มีความทุกข์.

เมื่อเราทำหน้าที่ตามธรรมชาติถูกต้องแล้ว ก็ได้รับผลเป็นที่พอใจ คือไม่ต้องเป็นทุกข์. มนุษย์เป็นอย่างนี้ มนุษย์เป็นอย่างนี้, แม้แต่สัตว์เดรัจฉานก็เป็นอย่างนี้, แม้แต่สุนัขตัวหนึ่งนี้, ทั้งหมดนั้นมันก็เป็นธรรมชาติ มันเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ ทุกอณูทุกปรมาณู ที่ประกอบกันขึ้นเป็นร่างกายของมัน มันเลยมีหน้าที่ตามแบบของมัน : จะต้องกินอาหาร จะต้องถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ, จะต้องบริหารอย่างนั้นอย่างนี้ตามกฎของธรรมชาติ มันรอดชีวิตอยู่ได้ มันได้รับผลจากการปฏิบัติถูกต้องตามหน้าที่ของธรรมชาติ.

ต้นไม้ต้นไล่นี้ก็เหมือนกัน มันมีตัวธรรมชาติ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นต้นไม้, จะเป็นธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ ธาตุอะไรก็แล้วแต่จะเรียกตามภาษาอะไร วิชาแขนงไหน. ต้นไม้แต่ละต้นทั้งต้นนี้มัน เป็นธรรมชาติ, แล้วมัน มีกฎของธรรมชาติบังคับอยู่ ทุกๆ ปรมาณู มันต้องเปลี่ยนไปทุกๆ ปรมาณู ตามกฎของธรรมชาติ. ดังนั้นต้นไม้จึงมีหน้าที่ ที่จะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ; เช่นว่ามันจะต้องดูดน้ำขึ้นไป ดูดแร่ธาตุขึ้นไป เมื่อมีแสงแดด มันก็ปรุงให้เป็นอาหารทางใบส่งกลับมาเลี้ยงลำต้นงอกงาม แล้วมันก็รอดอยู่ได้ เพราะมันปฏิบัติถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ.

ฉะนั้นเราจึงพูดว่า สิ่งที่มีชีวิตในระดับมนุษย์ก็ดี ในระดับสัตว์เดรัจฉานก็ดี ในระดับต้นไม้ต้นไล่ก็ดี อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์อันนี้, เพราะมันเป็นตัวธรรมชาติ,

ได้, แล้วมัน ถูกควบคุมอยู่ด้วยกฎของธรรมชาติทุก ๆ ปรมาณู. นี่จะเรียกว่าเป็นสิ่งสูงสุด กฎของธรรมชาติเป็นสิ่งสูงสุด เข้าไปควบคุมอยู่ในทุก ๆ ปรมาณู ที่ประกอบกันขึ้นเป็นโลก; แม้แต่ในกองอุจจาระกฎของธรรมชาติก็เข้าไปควบคุมกองอุจจาระ ให้เปลี่ยนแปลงกลายเป็นอย่างอื่นไปได้, กลายเป็นอาหารของหนอน กลายเป็นอาหารของแมลงอะไรไปได้. นี่เรียกว่าไปควบคุมอยู่ทุก ๆ ปรมาณู ที่ประกอบกันขึ้นเป็นโลก, นี้เราเรียกว่ากฎของธรรมชาติ ใครจะเรียกว่าพระเจ้า หรือใครจะเรียกอะไรก็สุดแท้ ไม่มีใครห้าม. แต่สำหรับ พุทธบริษัทก็เรียกว่า กฎของธรรมชาติ ควบคุมสิ่งสถิตอยู่ในทุก ๆ ปรมาณู ของสิ่งที่ประกอบกันขึ้นเป็นสากลจักรวาล, สากลจักรวาลจะมีกี่ปรมาณูก็อะตอม จะมีกฎของธรรมชาติเข้าไปควบคุมอยู่ทุก ๆ ปรมาณู แล้วมันก็เป็นไปตามกฎนั้น.

ฉะนั้น สิ่งใดจะมีชีวิตรอด สิ่งนั้นต้องประพฤติให้ถูกต้องตามกฎอันนั้น คือให้ถูกต้อง; *อย่างกฎวิทยาศาสตร์ที่ว่า The fittest the survival, the fittest the survival — สิ่งใดเหมาะสมสิ่งนั้นจะรอดอยู่.* นี่มันจะต้องมีการประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง ตามกฎของธรรมชาติ ที่ควบคุมอยู่ในทุก ๆ ปรมาณู ของสิ่งที่ประกอบกันขึ้นเป็นจักรวาลนี้. แม้แต่ก้อนหินนี่ ไม่มีชีวิตนี้ มันก็ยังเป็นธรรมชาติ มีกฎของธรรมชาติควบคุมอยู่ทุกปรมาณู ให้ทุก ๆ ปรมาณูของก้อนหินนี้เปลี่ยนไปตามกฎเกณฑ์อันนั้น, และในที่สุดมันจะเป็นอย่างอื่น หรือมันจะเป็นอย่างไรก็สุดแท้ เพราะมันจะเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ.

นี่คือความเป็นวิทยาศาสตร์ ตามหลักแห่งพุทธศาสนา ซึ่งอาตมาได้กล่าวแล้วว่า พุทธศาสนานี้เป็นศาสนาประเภท evolutionist ไม่มีเค้าเงื่อนแห่ง creationist เหลืออยู่เลย; แต่การที่คนจะถือไขว้เขวกันนั้น มันห้ามไม่ได้มันแล้วแต่คน. แต่ถ้าถือหลักพุทธศาสนาโดยตรง โดยถูกต้องแล้ว มันจะมีลักษณะเป็น evolutionist เป็นไปตามเหตุตามปัจจัย ตามกฎของอิทัปปัจจยตา. แล้วก็สามารถที่จะใช้กฎเกณฑ์อันนี้ทำอะไรได้

สร้างนั่นสร้างนี่ขึ้นมาได้ โดยถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ, สามารถที่จะสร้างอะไรขึ้นมาได้ สามารถที่จะเลิกร้างอะไรก็ได้ เพราะทำถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ.

ขอให้เรามองดูส่วนลึกที่สุด ของสิ่งที่เรียกว่าความจริงๆ, **ความจริงของธรรมชาติ ซึ่งจะเป็นพื้นฐานของวิชาวิทยาศาสตร์** สำหรับจะค้นคว้า สำหรับจะรู้ สำหรับจะบัญญัติแต่งตั้งกฎเกณฑ์อะไรต่างๆ; นี้เป็นสิ่งที่ว่าเป็นใจกลาง เป็นแกนกลางของสากลจักรวาล สากลจักรวาล ของ cosmos, มันยิ่งกว่า ยิ่งกว่าทุกโลกอีกของสากลจักรวาล ทุกๆจักรวาลรวมกันเป็นนี่, ไม่ใช่เพียงแต่ระหว่างชาตินะ มันระหว่างจักรวาล ประกอบอยู่ด้วยกฎเกณฑ์อันนี้, แล้วจะอยู่เป็นใจกลาง สำหรับที่ใครจะศึกษาให้รู้ แล้วก็ปฏิบัติ แล้วก็ได้รับผลตามที่ตนต้องการ; จึงถือโอกาสว่า พูดในวันที่ว่ามันจะขึ้นปีใหม่ ขอให้ความรู้ของเราก้าวหน้าๆก้าวหน้า ไปตามคำว่า ปีใหม่ๆ ปีใหม่เรื่อยๆไป, แล้วมันจะถึงความสมบูรณ์เข้าสักวันหนึ่ง ถูกต้องตามความจริงทั้งหมดทั้งสิ้น, แล้วมนุษย์ก็จะหมดปัญหา. มนุษย์ก็จะถือความจริงข้อเดียวกัน, ความจริงสิ่งเดียวกันแล้วก็จะรักใคร่กัน เป็นมนุษย์คนเดียวกันทั้งสากลจักรวาล.

เดี๋ยวนี้ยังเป็นไปไม่ได้ แม้แต่ในประเทศไทยนิดเดียวก็ยังรักกันไม่ได้; เว้นไว้แต่เมื่อไรเราจะเข้าถึงความจริงอันสูงสุดของสากลจักรวาล, แล้วทุกคนจะยอมปฏิบัติ เป็นสมาชิกของสากลจักรวาลเดียว, จะรักใคร่กัน จะเลิกเบียดเบียนกัน เลิกรบราฆ่าฟันกัน เลิกแย่งชิงกัน เลิกเอาเปรียบกัน อย่างที่กำลังกระทำอยู่บัดนี้; เพราะมันมีตัวกู มีของกู เกิดมาจากความโง่ของตน เห็นแก่ตน มีความเห็นแก่ตน.

เดี๋ยวนี้เพียงแต่ทุกๆศาสนา ช่วยกันทำลายความเห็นแก่ตนของมนุษย์ให้หมดไป ก็นับว่าประเสริฐที่สุดแล้ว แล้วก็เป็นหน้าที่ด้วย. ไปศึกษาดูให้ดี โดย

ประวัติความเป็นมาของแต่ละศาสนา ดูจะตั้งต้นขึ้นมาจากปัญหาที่เกิดมาจากความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ ทั้งนั้น คือมนุษย์ไม่รักกัน แล้วก็เดือดร้อนกันไปหมด, หรือว่าเห็นแก่ตัวยึดถือตัวก็กลัวตาย อย่างนี้เป็นต้น มันก็เดือดร้อนเป็นทุกข์ส่วนตัว. นี่เห็นแก่ตัว เบียดเบียนผู้อื่น มันก็เป็นความทุกข์ส่วนสังคม, ความทุกข์ส่วนตัวหรือความทุกข์ส่วนสังคม มันเกิดมาแต่ความเห็นแก่ตัว; เป็นหน้าที่ของแต่ละศาสนา จะต้องช่วยกันกำจัด, แล้วศาสนาก็อย่ามาเห็นแก่ตัวเสียเอง จนเกิดการขัดแย้ง กระทบกระทั่ง ทะเลาะวิวาทระหว่างศาสนาเลย.

ศึกษาศาสนาให้เข้ากันได้แล้วจะช่วยมนุษย์ได้.

อาตมาเห็นว่า การศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ ในลักษณะที่จะให้เข้ากันได้ อย่างนั้น ในลักษณะที่จะรวมกันเหลือแต่เพียงศาสนาเดียวนั้น จะช่วยมนุษย์ได้ จึงขอถือโอกาสนำมาพูด ในลักษณะคล้าย ๆ กับว่า เป็นของขวัญวันปีใหม่ ที่จะมาถึงในวันมะรืนนี้แล้ว จะได้ช่วยกันเข้าใจไว้ ช่วยกันสืบต่อออกไปสืบต่อออกไป ให้มันมีสิ่งสูงสุดหรือความจริงอันสูงสุดนี้ มาช่วยโลก มาควบคุมโลก มาช่วยโลก ให้เป็นไปอย่างถูกต้องตามกฎของความจริง. นี่มี ธรรมะ ๔ ความหมายเป็นบทเรียน คือเรียนรู้เรื่องธรรมชาติ เรียนรู้เรื่องกฎของธรรมชาติ เรียนรู้เรื่องหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ แล้วก็เรียนรู้เรื่องผลอันเกิดจากหน้าที่นั้น ก็จะเป็นความจริงของสากลจักรวาล, ปฏิบัติเข้าถึงความจริงข้อนี้แล้ว จะประเสริฐที่สุด คือดับทุกข์ได้.

เมื่อดับทุกข์ได้ก็ต้องเรียกว่า เป็นทุกศาสนา ด้วยการปฏิบัติให้ดับทุกข์ได้นี่ เราจะเป็นสมาชิกของทุกศาสนา มันจะมีกี่สิบศาสนาในโลก. เดี๋ยวนี้มาถือกัน

แต่ปาก : เป็นพุทธ เป็นคริสต์ เป็นอิสลาม เป็นฮินดู เป็นซิกส์ นี้มันว่าแต่ปาก, แล้วก็ไม่ได้เป็นด้วยซ้ำไป, เป็นเพียงศาสนาเดียวก็ยังไม่ได้ เพราะมันเป็นแต่ปาก. ถ้าปฏิบัติจริง ปฏิบัติจริง มันดับทุกข์ได้, ปฏิบัติความจริงจนดับทุกข์ได้ คนคนเดียวนั้นน่ะ จะถือหมดทุกศาสนา, มันจะมีกี่สิบศาสนาก็ตามใจ เราคนเดียวสามารถถือได้ทุกศาสนา มีศาสนาทุกศาสนาในคน ๆ เดียว.

นี่ดูอย่างนี้เถอะมันดีหรือไม่ดี จะมีกี่ศาสนาก็ลองว่ามาดู ถ้าปฏิบัติความดีเพื่อดับทุกข์ได้ แล้วก็เป็นทุกศาสนาแหละ, ผู้ทำความดีอยู่นั่นแหละ เป็นผู้ถือศาสนาทุกศาสนา โดยไม่ต้องเรียกชื่อ โดยไม่ต้องขึ้นทะเบียน โดยไม่ต้องไปจดบัญชี. เขาปฏิบัติอย่างถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ดับทุกข์ได้โดยถูกต้องอยู่นี่; นั่นแหละคือเขาถือทุกศาสนา, เขามีศาสนาจริง ๆ ทุกศาสนา, เป็นศาสนาจริงที่มาอยู่ในตัวบุคคลเดียวทุกศาสนา เลยไม่ต้องเปรียบเทียบ เห็นไหมไม่ต้องเปรียบเทียบ. คนเดียวสามารถเป็นศาสนิกได้ของทุก ๆ ศาสนาในโลก; ใครจะเอาหรือไม่เอานั้นมันอีกเรื่องหนึ่ง เดี๋ยวนี้คนเดียวเป็นศาสนาเดียวก็ยังไม่ได้นี่ เพราะถือแต่ปากนี่, คนคนเดียวถือศาสนาเดียวยังไม่ได้ เพราะมันถือแต่ปาก, มันพูดแต่ปากนี่ มันดับทุกข์ไม่ได้. คนเดียวแท้ ๆ ยังถือศาสนาเดียวก็ยังไม่ได้.

เดี๋ยวนี้ คนเดียวเป็นได้ทุกศาสนา, เป็นผู้มีศาสนาทุกศาสนา เพราะปฏิบัติถูกต้องตามความจริงของธรรมชาติแล้วดับทุกข์ได้ ตามความมุ่งหมายของสิ่งสูงสุด, ซึ่งจะเรียกว่ากฎของธรรมชาติ หรือจะเรียกว่าพระเป็นเจ้า หรือจะเรียกว่าไกวัลย์ หรือจะเรียกอะไรก็แล้วแต่จะเรียกเถอะ, มันมีชื่อมาก ๆ น่ะ สิ่งสูงสุดนี่, มีสิ่งสูงสุดที่แท้จริง ไม่สักแต่ว่าชื่อสมมติ ก็จะใช้อำนาจของสิ่งสูงสุดนั้น ดับทุกข์ได้จริง แล้วคนนั้นจะมีศาสนาทุกศาสนาอยู่ในตัวเขา. นี่ไม่ต้องเปรียบเทียบ เรื่องก็จบ, เพราะไม่อาจจะ

เปรียบเทียบต่อไปแล้วเรื่องมันจบ. คนคนเดียวปฏิบัติชนิดที่เรียกว่ามีศาสนาทุกศาสนาอยู่ในตัวเขา แล้วเรื่องมันก็จบ.

นี่อาตมาเรียกว่า ศาสนาเปรียบเทียบแห่งสากลโลก หรือสากลจักรวาล. สากลโลกนี้แคบนิดเดียวนะ สากลจักรวาลนั้นคือทุกโลก ทุกกลุ่มแห่งโลก; เรามีศาสนาแห่งสากลจักรวาล ครอบงำได้ทุกศาสนาที่ดับทุกข์ได้, ศาสนาที่ดับทุกข์ได้; ถ้าดับทุกข์ไม่ได้ไม่ใช่ศาสนา. ถ้าเป็นศาสนาต้องดับทุกข์ได้; ฉะนั้นเราก็มีทางที่จะช่วยกัน แก้ปัญหาของมนุษย์ในโลกที่กำลังไม่มีสันติภาพ เพราะมีแต่ความเอาเปรียบกัน ไม่รักกัน, ไม่รักกัน เอาเปรียบกันคอยช่วงชิง คอยกอบโกย, มีเครื่องมือเป็นการเมืองบ้าง เป็นการทหารบ้าง เป็นการอะไรบ้าง สำหรับจะแย่งชิงประโยชน์ของกันและกัน, แล้วก็ถูกลงโทษ; ถูกลงโทษโดยกฎของธรรมชาติ, ถูกลงโทษโดยกฎของธรรมชาติ ให้มันเป็นโลกที่เต็มไปด้วยวิกฤตการณ์เลวร้าย ไม่มีความดีความงามเป็นผาสุกเลย. ศาสนาทั้งหลายก็เป็นหมัน; ถ้าในโลกนี้มันยังมีแต่วิกฤตการณ์อันเลวร้ายก็ต้องพูดว่า ศาสนายังเป็นหมันอยู่, ทุก ๆ ศาสนายังเป็นหมันอยู่.

ขอให้ทุกศาสนาลุกขึ้นมาจัดการ ให้วิกฤตการณ์อันเลวร้ายในโลกนี้หมดไป แล้วก็จะเรียกว่าศาสนานั้นยังอยู่ และข้อนี้จะต้องสำเร็จได้ด้วยการร่วมมือ; เพราะว่าศาสนาเดียวทำไม่ได้ เพราะคนในโลกมันมีหลายสิบชนิด ชนิดหนึ่งมันต้องการศาสนาชนิดหนึ่ง, ชนิดหนึ่งมันต้องการศาสนาชนิดหนึ่ง. ดังนั้น ศาสนาทุกโลก ลุกขึ้นมาร่วมมือกัน กำจัดความเลวร้ายในโลก ทำให้โลกนี้มีสันติภาพ. ทุกศาสนามีอำนาจศักดิ์สิทธิ์ คือดับทุกข์ได้ อยู่ด้วยกันทุกศาสนา, เช่นเดียวกับในน้ำหรือของเหลวทุกชนิด มีน้ำบริสุทธิ์อยู่ทั้งนั้น เอาน้ำชนิดไหนมากี่ตามเถอะ เราเอามากลั่นเอามาแยกออกเป็นน้ำบริสุทธิ์ได้ทั้งนั้น. นี่คือข้อที่ว่าทุกศาสนา จะอยู่ในชื่ออะไร

อย่างไร ก็มีส่วนหนึ่งซึ่งจะเอามาใช้ดับทุกข์ได้, แล้วเอาส่วนนั้นมาเทรวมกันเข้าด้วยกัน หลอมเข้าด้วยกัน ร่วมมือกันดับทุกข์ในโลก.

นี้คือ การเปรียบเทียบศาสนา เพื่อเห็นความเข้ากันได้, ความร่วมมือกันได้, แล้วสามารถขจัดวิกฤตการณ์อันเลวร้ายในโลกได้; ไม่ใช่เปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างระหว่างศาสนา แล้วเกลียดชังกัน เหมือนที่กระทำกันอยู่โดยมาก. ต้องขอพูดอย่างนี้ ว่าเหมือนที่กระทำกันอยู่โดยมาก; เพราะว่าศึกษาศาสนาเพื่อการเปรียบเทียบแล้วเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างกัน, เปรียบเทียบให้เห็นความดีกว่ากัน ความเลวกว่ากัน มันโง่, มันโง่ เหมือนกับที่จะถามว่า กินขนมบึ้งดีกว่ากินข้าว หรือว่ากินข้าวดีกว่ากินขนมบึ้ง.

หวังว่าเราคงจะได้ต้อนรับปีใหม่กัน ด้วยการเข้าใจในสิ่งที่จะช่วยเราให้รอดยิ่งๆขึ้นไปกว่าทุกปี, แล้วพรุ่งนี้ก็จะพูดเรื่องปีใหม่ชีวิตใหม่ ให้ละเอียดยิ่งขึ้นไปอีก, ในวันนี้ก็ขอให้เตรียมตัวว่า จะเข้าถึงเครื่องมือ ที่จะช่วยโลกให้มีสันติภาพ ให้มากกว่าปีเก่า ก็เรียกว่า เราไม่บกพร่องในหน้าที่, เราไม่บกพร่องในหน้าที่ของมนุษย์.

นี่ อาตมาก็แพ้ พ่ายแพ้แก่ไวรัสแล้ว เจ็บคอแล้ว พูดไม่ไหวแล้ว ต้องขอโอกาสยุติการพูดในวันนี้.

ขอแสดงความยินดีอีกครั้งหนึ่ง ในการมาของท่านทั้งหลาย มาจากที่ไกล, มาจากที่ไกล มาทนความลำบากบางอย่างบางประการ เพื่อจะศึกษาสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ. ธรรมะใน ๔ ความหมาย : คือตัวธรรมชาติ, คือตัวกฎของธรรมชาติ, ตัวหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ, ตัวผลที่จะได้รับจากหน้าที่, แล้วนำติดตัวไปศึกษาปฏิบัติให้เกิดเป็นศาสนาขึ้นมา คือมีระบบการปฏิบัติเป็นตัวศาสนาขึ้นมา. อย่ามีแต่ความรู้



หรือความเชื่ออย่างเดียว มันไม่พอ, ต้องมีการปฏิบัติให้เกิดผลขึ้นมา.

หวังว่าคงจะมีความเข้าใจเพิ่มขึ้นบ้างตามควร ในการที่จะปรับปรุงชีวิตใหม่ ชีวิตปีใหม่นี้ให้ก้าวหน้ากว่าปีเก่า ด้วยกันทุกๆคน แล้วมีความสุขอยู่ทุกทิพาราตรี.

อาตมาขอยุติการบรรยาย.



ภาคผนวก สิ่งที่ศาสนิกชนควรทราบ

— ๒ —

๑๗ พฤษภาคม ๒๕๒๕

พุทธธรรม สำหรับศาสนิกต่างศาสนา.

ท่านทั้งหลาย ที่มีความสนใจ และใคร่ศึกษาธรรมะในพระพุทธศาสนา,

อาตมามีความยินดี ในความประสงค์ของการมาสู่สถานที่นี้ของท่านทั้งหลาย โดยหวังว่าจะศึกษาธรรมะในพระพุทธศาสนา.

เดี๋ยวนี้ก็อยากจะพูดเป็นเรื่องแรกว่า **การนั่งกลางดิน** เป็นสิ่งที่มีความหมายพิเศษสำหรับพุทธบริษัท หรือผู้ที่จะศึกษาพุทธศาสนา. เป็นที่รู้กันทั่วไปว่า ผู้ให้กำเนิดพุทธศาสนา หรือ *พระพุทธเจ้า* นั้น *ประสูติกลางดิน* จะด้วยเหตุบังเอิญหรือเหตุอะไรก็ไม่ต้องวินิจฉัย. ตามข้อเท็จจริงก็คือ ท่านประสูติกลางดิน ใต้ต้นไม้แห่งหนึ่งในขณะเดินทาง, แล้วท่านก็ *ตรัสรู้พระธรรมเมื่อนั่งกลางดิน ใตนต้นไม้* ใกล้ๆ ลำธารแห่งหนึ่ง. เมื่อท่าน *สอนสาวก* ก็เรียกว่าเกือบทั้งหมด *สอนเมื่อนั่งอยู่กลางดิน,*

บรรยายแก่คณะซิสเตอร์ จากกรุงเทพฯ

จนกล่าวได้ว่า พระไตรปิฎกนี้ มีกำเนิดกลางดิน. *กุฏิของท่านก็พื้นดิน* และในที่สุด ท่านปรินิพพานคือตาย ที่เรียกกันว่า *ปรินิพพานนั้นก็กลางดินใต้ต้นไม้.*

นี้มันเป็นเรื่องที่ควรจะสนใจด้วยเหมือนกัน คือมันเข้ารูปกันได้กับข้อที่ว่า พุทธศาสนาเป็นเรื่องของธรรมชาติ; ถ้าเรียกให้ถูกเรียกว่าพุทธธรรมดีกว่า, เป็นชื่อของธรรมะ. ฉะนั้นเราอยู่อย่างธรรมชาติ นั่งอยู่อย่างธรรมชาติ คือนั่งกลางดินนี่มัน ใกล้กับเรื่องหรือว่าตัวธรรมะ มากกว่าที่จะนั่งศึกษากันบนตึก บนอาคารเรียนมีราคาเป็นล้าน ๆ; เพราะว่าพุทธธรรมนี้ เกิดอยู่กลางดิน สอนกลางดิน เพื่อจะปลุกความสนใจว่า มันเป็นเรื่องของธรรมชาติ, ให้ท่านทั้งหลายเริ่มมีความสนใจมาแต่ต้นว่ามันเป็นเรื่องของธรรมชาติ.

พุทธธรรมเป็นเรื่องของธรรมชาติ.

คำว่า พุทธศาสนา หรือ Buddhism นี้เป็นคำใหม่ ในครั้งพุทธกาลไม่มีคำว่า "พุทธศาสนา", เรียกสั้น ๆ ว่า ธรรม เฉย ๆ หรือ ธัมมะ หรือ ธรรม, เรียกกันแต่อย่างนั้น ไม่มีคำว่า พุทธศาสนา, คำว่า พุทธศาสนาเป็นคำใหม่. ถ้าจะรู้จักพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ให้สนใจคำว่า "ธรรม", คำว่า ธรรมในที่นี้ มีความหมายในภาษาบ้จจุบันว่า ธรรมชาติ; ดังนั้นคำว่า ธรรม จึงเป็นเรื่องของธรรมชาติ.

ที่นี้ธรรมชาตินี้เราไม่อาจจะแบ่ง หรือไม่ควรจะแบ่งว่าเป็นพวกนั้นพวกนี้ เป็นคนชาตินั้น เป็นคนชาตินี้ หรือถือศาสนานั้นถือศาสนานี้; เพราะสิ่งที่เรียกว่าธรรมชาตินั้นมันเป็นของธรรมชาติเอาเสียจริง ๆ, เป็นธรรมชาติมาก จนถึงกับว่าไม่เรียกว่าคนด้วยซ้ำไป, ไม่เรียกคนว่าคน แต่เรียกคนว่าธรรมชาติ, หรือกลุ่มของธาตุต่าง ๆ ตามธรรมชาติ ประกอบกันขึ้นเป็นกลุ่ม ๆ. นี่คือความหมายของคำว่าธรรมชาติ จน

ถึงกับว่าไม่ต้องเป็นสัตว์ ไม่ต้องเป็นคน, ไม่ต้องเป็นต้นไม้ต้นไล่, เป็นธรรมชาติ คือเป็นธาตุตามธรรมชาติ จับกลุ่มกันเป็นกลุ่มนั้นกลุ่มนี้; แล้วคนนี่เพิ่งสมมติให้เรียกว่าคนว่าสัตว์ ว่าต้นไม้, ยังมีเรียกชื่อเฉพาะออกไปเฉพาะสิ่งเฉพาะอันก็มี.

คำว่า "ธรรมชาติ" นี้ในภาษาไทยก็ยังแคบ ในภาษาบาลีกว้างมาก คือหมายถึงทุกสิ่งไม่ยกเว้นอะไร คือไม่มีอะไรที่ไม่ใช่เรื่องของธรรมชาติ. คำว่า **ธรรม** จึงมีความหมายมาก คือ **ความหมายถึงสิ่งทุกสิ่ง** เลยไม่รู้จะแปลเป็นภาษาอื่นว่าอย่างไร มีคนเคยพยายามแปลเป็นภาษาอังกฤษอย่างนั้นอย่างนี้, อย่างนั้นอย่างนี้ ออกมาตั้ง ๓๐ กว่าคำ มันก็ยังไม่หมดความหมายของคำว่า ธรรม ในภาษาบาลี; เพราะว่า คำนี้มันหมายถึงทุกสิ่งจริงๆไม่ยกเว้นอะไร. เดี๋ยวก็จะพูดกันพอเข้าใจได้ คือว่าจะเป็นเรื่องที่มีอยู่ตามธรรมชาติ; เรื่องของคน เรื่องการกระทำของคน เรื่องความคิดนึก ความรู้สึกของคน มันรวมอยู่ในคำๆนี้ ซึ่งมีความหมายกว้าง ว่าเป็นเรื่องของธรรมชาติ.

ธรรมคือธรรมชาติแจกเป็น ๔ ความหมาย.

ธรรมชาติใน ๔ ความหมาย; ธรรมะ คือธรรมชาติแจกเป็น ๔ ความหมาย : **ความหมายที่ ๑** คือ **ตัวธรรมชาตินั่นเอง**. **ความหมายที่ ๒** คือตัวกฎ, **กฎของธรรมชาติ** ที่มีอยู่ในธรรมชาตินั้นๆ. **ความหมายที่ ๓** คือ **หน้าที่** ที่สิ่งที่มีชีวิตจะต้องปฏิบัติตามกฎของธรรมชาติ นี่เรียกว่า **หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ** ก็เรียกว่าธรรมเหมือนกัน. **ความหมายที่ ๔ ผลอะไรเกิดขึ้นมา** ก็เรียกว่าธรรมอีก. คำว่าธรรมมีความหมาย ๔ ความหมายอย่างนี้, ตามหลักพุทธศาสนาแยกธรรมออกเป็น ๔ ความหมายอย่างนี้.

ตัวธรรมชาติ ตามภาษาบาลี แล้วมันหมายถึงทุกสิ่ง ถ้าในภาษาไทยหรือในภาษาต่างประเทศ อาจไม่หมายถึงทุกสิ่งก็ยังมียกเว้นที่มันไม่ใช่ธรรมชาติ; เช่นที่มนุษย์ทำเขาไม่เรียกว่า ธรรมชาติ แต่ภาษาทางธรรมะในพระพุทธศาสนานี้ก็ยังถือว่าเป็นธรรมชาติ, เพราะคนเองก็เป็นธรรมชาติ กระทำด้วยสิ่งเป็นธรรมชาติ มีผลตามธรรมชาติ. แต่เอาละเป็นอันว่า **ธรรมชาติคือสิ่งที่เป็นอยู่เอง** ก่อนแต่มีดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ มีแต่ที่ว่างๆ หรือยิ่งกว่าว่าง จนกระทั่งมีดวงอาทิตย์มีดวงจันทร์ มีโลกมีอะไรทุกอย่างในโลก ก็เรียกว่าธรรมชาติ.

ทีนี้ในทุกสิ่งนั้นมีกฎอะไรอันหนึ่ง กำกับอยู่ สิงอยู่ ควบคุมอยู่ นั้นเรียกว่า **กฎของธรรมชาติ** เช่นทำไมก่อนนี้ไม่มีจักรวาล ไม่มี solar system ไม่มีอะไร แล้วทำไมมันมีขึ้นมาได้? มันก็เพราะกฎของธรรมชาติ มีดวงอาทิตย์ แล้วก็มีโลก, แล้วก็มีอะไรๆในโลก ตามลำดับ, ก็เรียกว่ามันเป็นไปโดยกฎของธรรมชาติ.

กฎนี้เรียกชื่อเป็นบาลีว่า **กฎอิทัปปัจจยตา;** พังยากหน่อย แต่อยากจะขอร้องให้จำไว้ เพราะว่าอะไรๆทุกเรื่องมันจะมารวมที่เรื่องนี้. **กฎอิทัปปัจจยตาคือกฎ เรื่องเหตุปัจจัยว่า เพราะสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมี, เพราะสิ่งนี้ไม่มีสิ่งนี้จึงไม่มี,** ว่าอย่างนี้สักกี่เดือนกี่ปี มันก็มีเท่านี้ เรียกว่ากฎอิทัปปัจจยตา, **มีสิ่งซึ่งเป็นเหตุ แล้วก็ให้เกิดสิ่งซึ่งเป็นผล,** กลายเป็นเหตุให้เกิดผล, กลายเป็นเหตุให้เกิดผล, กลายเป็นเหตุให้เกิดผล, **นี่กฎอิทัปปัจจยตา, จนกระทั่งเกิดสิ่งที่มีชีวิต** ถือว่าโลกนี้ก่อนนี้ไม่มีสิ่งที่มีชีวิต.

ต่อมามีสิ่งที่มีชีวิต จะเป็นคนก็ดี เป็นสัตว์ก็ดี เป็นต้นไม้ต้นไผ่ ก็ดี **มันมีชีวิต สิ่งที่มีชีวิตทุกสิ่งต้องประพฤติตามกฎ มิฉะนั้นมันจะต้องตาย,** จะต้องสูญหายไป อยู่ไม่ได้ นี้เรียกว่า กฎ.

แล้วก็มีหน้าที่ที่จะต้องทำตามกฎ; ครั้น ทำหน้าที่แล้วผลก็ออกมาตามสมควรแก่การทำหน้าที่ ที่ได้แก่มนุษย์ ตรงตามประสงค์บ้าง ไม่ตรงตามความประสงค์บ้าง, แล้วแต่มันทำหน้าที่ผิดหรือทำหน้าที่ถูก.

ลองดูเถอะว่า ธรรม ๔ ความหมายนี้ มันหมายถึงทุกสิ่งจริง ๆ ไม่ได้ยกเว้นอะไร, ธรรมชาติทั้งหมด ธรรมชาติในตัวเรา ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม อะไรในตัวเราทั้งหมดนั้นก็คือตัวธรรมชาติ. ที่นี้กฎที่มันควบคุมธรรมชาติเหล่านั้นในตัวเรา ก็เรียกว่ากฎของธรรมชาติ. นี่ธรรมชาติก็อยู่ในตัวเรา, กฎของธรรมชาติก็อยู่ในตัวเรา แล้วที่เรียกว่า ตัวเรา, ที่สมมุติเรียกว่า ตัวเรา มันก็มีหน้าที่ต้องกิน ต้องอาบ ต้องถ่าย ต้องบริหาร ต้องอะไรต่างๆ เรียกว่าหน้าที่ มันก็อยู่ในตัวเรา. เกิดผลมาเป็นความสุข, ความทุกข์อะไร ก็อยู่ในตัวเรา นี้เรียกว่า ที่อยู่ในตัวเราอย่างไร ที่นอกตัวเราก็อย่างนั้น เหมือนกัน, ที่ผู้อื่นก็อย่างนั้นเหมือนกัน. ฉะนั้นจึงถือว่า เป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ต้องรักใคร่ ต้องไม่เบียดเบียนกัน. ถ้ามันมีชีวิตต่ำลงไปเป็นสัตว์เดรัจฉาน มันก็ต้องประพฤติโดยกฎเกณฑ์เดียวกัน; สัตว์เดรัจฉานอย่างนั้น ก็มีความเป็นธรรมชาติ เป็นกฎของธรรมชาติ มีหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ, แล้วก็มีผลจากหน้าที่ สบายบ้าง ไม่สบายบ้าง ตามเรื่องของมัน.

ขอให้เข้าใจคำว่า *ธรรม* ใน *ภาษาไทย*, *ธมฺม* ใน *ภาษาบาลี*, *ธรฺม* ใน *ภาษาสันสกฤต* ที่เขาเอาไปเป็น *ภาษาอังกฤษ* *เขาเอามาจากภาษาสันสกฤต* จึงเรียกว่า Dharma. ถ้าบาลีก็ธมฺม, ถ้าไทยก็ธรรมเฉย ๆ.

นี่ธรรมคือธรรมชาติใน ๔ ความหมาย ช่วยจำไว้เป็นหลักให้ดี ๆ จะสะดวกที่สุด ที่จะศึกษาสิ่งที่เรียกว่า ธรรม ต่อไปข้างหน้า. ธรรม คือ ตัวธรรมชาติ, ธรรมคือ ตัวกฎของธรรมชาติ, ธรรมคือ หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ, ธรรมคือ ผลที่เกิดมาจากหน้าที่นั้น.

ในคริสตธรรมก็มีธรรม ๔ ความหมายนี้.

ท่านศึกษาดูให้ดีเถอะว่า ธรรมคือธรรมชาติ, ธรรมคือกฎของธรรมชาติ, ธรรมคือหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ, ธรรมคือผลที่ออกมาจากหน้าที่; ถ้าท่านเข้าใจธรรม ๔ ความหมายนี้ดี จะสามารถเอาไปเปรียบเทียบกับคำที่มีอยู่ใน Christianity มีครบทุกคำเหมือนกัน; แม้ว่ามันจะเทียบกันลำบากสักหน่อย แต่มันก็เทียบได้. ธรรมในความหมายไหนจะตรงกับสิ่งที่พระเจ้าสร้างขึ้น, ธรรมในความหมายไหนจะตรงกับตัวพระเจ้าเอง, หรือธรรมในความหมายไหนจะตรงกับหน้าที่ ที่คนทุกคนจะต้องปฏิบัติต่อพระเจ้า, ธรรมในความหมายไหน ที่เป็นสิ่งที่พระเจ้าโปรดประทานให้, มันเล็งถึงสิ่งนั้นด้วยเหมือนกัน. แต่เราเรียกชื่อต่างกัน ตามวัฒนธรรม ตามสายแห่งวัฒนธรรม, ตามวัฒนธรรมแห่งภาษา; ถ้าเราไม่รู้ เราได้ยินชื่อต่างกัน แล้วเข้าใจผิด แล้วก็ทุ่มเถียงกันก็ได้, ไม่มีประโยชน์อะไร.

ขอให้สนใจคำว่าธรรมใน ๔ ความหมายก่อน เข้าใจแล้วจะมองเห็นความหมาย ๔ ความหมายนี้ มีอยู่ใน Christianity ด้วยกัน; จะโดยเปรียบเทียบก็ได้, จะโดยมองเห็นจริง เป็นตัวจริง เป็นสิ่งเดียวกันก็ได้.

เช่น พุทธบริษัทเรา มองพระเจ้าในทุกๆศาสนา ที่มีพระเจ้า ว่าพระเจ้าเหล่านี้คือ สิ่งที่เราเรียกว่ากฎของธรรมชาติ, เรียกชื่ออย่างอื่นก็มี; แต่ที่เรียกกันตรงๆก็เรียกว่ากฎของธรรมชาติ เพราะว่ากฎของธรรมชาติ โดยเฉพาะกฎอิทัปปัจจยตานี่ขอร้องให้ช่วยจำไว้. อิทัปปัจจยตานั่นแหละเป็นต้นเหตุ และมีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง, ฉะนั้น สิ่งทั้งปวงเกิดขึ้น หรือปรากฏออกมาด้วยอำนาจของกฎอิทัปปัจจยตา เมื่อเกิดออกมาแล้ว ก็ยังอยู่ใต้การควบคุมของกฎอิทัปปัจจยตา แล้วก็มีอยู่ในที่ทุกหนทุกแห่ง.

กฎอิทัปปัจจยตาเป็นเหมือนปฐมเหตุ เป็น The first course ของสิ่งทั้งปวง เพราะมันมีอยู่ก่อนสิ่งใด ๆ; ก่อนมีสากลจักรวาล มันมีกฎนี้ ซึ่งเราก็ไม่อาจจะถามว่ามันมาแต่ไหน, เช่นเดียวกับที่เราไม่อาจจะถามว่า ใครสร้างพระเจ้า มันไม่มีทางที่จะถาม ในฐานะที่มันมีอยู่ก่อนสิ่งใด เป็นกฎของธรรมชาติ เรียกว่ากฎของอิทัปปัจจยตาก่อนมีสิ่งใด สิ่งต่าง ๆ ก็เกิดขึ้นโดยอำนาจของกฎนี้. ฉะนั้น กฎนี้เรียกว่าเป็นผู้สร้างสิ่งทั้งปวงก็ได้, ควบคุมสิ่งทั้งปวงก็ได้, ทำลายสิ่งทั้งปวงก็ได้, อยู่ในที่ทุกหนทุกแห่งก็ได้ เป็นใหญ่ในที่ทุกหนทุกแห่งก็ได้, รู้ครบทุกสิ่งทุกอย่าง เพราะว่าไม่มีอะไรที่ไม่ออกมาจากกฎอิทัปปัจจยตา.

ฉะนั้น เรื่องของพระเจ้าในทุก ๆ ศาสนา ที่มีพระเจ้า มีความหมายอย่างไรแล้ว ก็มันมารวมอยู่ในคำว่ากฎอิทัปปัจจยตา เป็นผู้สร้างสิ่งทั้งปวง — The Creator, เป็นผู้ควบคุมสิ่งทั้งปวง—The Preserver, เป็นผู้ทำลายสิ่งทั้งปวงบางคราว—The Destroyer, มีอยู่ในที่ทั้งปวง — Omnipresence, มีอำนาจเหนือสิ่งทั้งปวง — Omnipotent, แล้วก็รู้สิ่งทั้งปวง Omniscience. บางศาสนาก็แยกออกเป็นหลายพระเจ้า หลายพระองค์ บางศาสนาก็รวมไว้ที่องค์เดียว. ถ้าเป็นพุทธศาสนาก็รวมไว้ที่คำคำเดียวคือกฎอิทัปปัจจยตาในฐานะเป็นกฎของธรรมชาติ ทำหน้าที่สร้าง, ทำหน้าที่ควบคุม, ทำหน้าที่ทำลายตามโอกาส, แล้วก็อยู่ในที่ทั้งปวง.

คำว่า อยู่ในที่ทั้งปวง เข้าใจไม่ยาก เพราะว่า ปรมาณูทุก ๆ ปรมาณูในสากลจักรวาลเป็นไปโดยกฎอิทัปปัจจยตา. ในทุกปรมาณูที่ประกอบกันเป็นสากลจักรวาลมีกฎของอิทัปปัจจยตาควบคุมอยู่ ปรมาณูนั้น ๆ จึงมีการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างนั้นเป็นอย่างนี้จนเกิดทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นมา จนกระทั่งบัดนี้. ในทุก ๆ ปรมาณูของคนที่มีชีวิตอยู่เช่นเรานี้ ในทุก ๆ ปรมาณูมันก็มีกฎอิทัปปัจจยตาควบคุมอยู่จนกระทั่งเดี๋ยวนี้, แล้วก็ไม่ว่าที่ไหน จึงน่าสนใจที่ว่า อะไรที่มันเข้าไปควบคุมอยู่ทุกหนทุกแห่ง เรียกว่าทุก ๆ



ปรมาณูของทุก ๆ สิ่ง จะมีชีวิตหรือไม่มีชีวิต จะอยู่ที่ไหน เมื่อไร ในทุก ๆ ปรมาณูมันมีกฎนี้ควบคุมอยู่ คือกฎของธรรมชาติที่ควบคุมอยู่ แล้วตัวปรมาณูนั้นก็เป็นธรรมชาติ.

มีผู้พูดหยอกล้อกันเล่นว่า กฎนี้เข้าไปควบคุมอยู่ในที่ซึ่งมนุษย์เข้าไปอยู่ไม่ได้ เช่นว่าในทุก ๆ ปรมาณูของกองขี้หมาอย่างนี้. นี่ขออภัยที่พูดเล่าเรื่องตรง ๆ ตามตัวอย่างที่เขาเคยพูดล้อกัน แม้ในทุก ๆ ปรมาณูของกองขี้หมาก็มีกฎนี้อยู่เต็มที่ครบครัน ในฐานะอยู่ในที่ทั้งปวง.

เรารู้สิ่ง ๆ หนึ่งซึ่งควบคุมสิ่งทั้งปวง อยู่ในที่ทั้งปวง ปรมาณูเหล่านี้ประกอบกันเข้าเป็นอณู, ประกอบกันเข้าเป็น cell เป็นสิ่งที่มีชีวิตขึ้นมา. **เมื่อในทุก ๆ ปรมาณูมันมีกฎอิทัปปัจจยตาควบคุมอยู่ ก็แปลว่าในทุก ๆ เซลล์ ในทุก ๆ ชีวิตมันควบคุมอยู่ด้วยกฎอิทัปปัจจยตา;** เช่นทุก ๆ ปรมาณูในร่างกายของบิดามารดา ก็ถูกควบคุมอยู่ด้วยกฎนี้ ฉะนั้นความรู้สึกในการที่จะสืบพันธุ์ หรือสืบพันธุ์ออกมา หรือเป็นไปตามกฎนั้น ๆ มันก็ล้วนแต่เป็นไปโดยกฎของอิทัปปัจจยตา.

หน้าที่ของพระเจ้าที่ว่า สร้างขึ้น ควบคุมไว้ แล้วทำลายลงเป็นคราว ๆ; นี้ก็คือคำว่า เกิดขึ้น—ตั้งอยู่—ดับไป ซึ่งเป็นหลักสำคัญในธรรมะของพุทธศาสนา. คำว่าเกิดขึ้นตั้งอยู่—ดับไป คือ บทบาทของกฎอิทัปปัจจยตา, เราต้องรู้สิ่งนี้ เราต้องปฏิบัติให้ถูกต้องต่อสิ่งนี้ จึงจะไม่มีความทุกข์.

เอาละ สรุปความกันเสียทีก็ได้ว่า มันมีกฎธรรมชาติที่เรียกว่ากฎอิทัปปัจจยตา มีมาตั้งแต่คราวไหน ไม่มีใครรู้ ไม่มีใครมีสิทธิที่จะถามว่า มีมาตั้งแต่เมื่อไร, เช่นไม่มีใครสามารถจะถาม, ไม่มีใครสมควรที่จะถาม หรืออาจจะถามว่าใครสร้างพระเจ้า,

หรือพระเจ้ามีมาตั้งแต่เมื่อไร. นี้ทำนองเดียวกัน ไม่มีใครมีสิทธิหรือมีอะไรที่จะถามว่า กฎอิทัปปัจจยตานี้มีมาแต่เมื่อไร หรือใครสร้าง. ถ้าถามก็ไม่มีที่สิ้นสุด เช่นว่าใครสร้างพระเจ้า ก็ไม่มีที่สิ้นสุด. ถามได้ไม่มีที่สิ้นสุด ก็ตอบได้ไม่มีที่สิ้นสุด, มันเป็นไปโดยกฎ หรือโดยพระเจ้านั้นเอง.

ฉะนั้น เราเลิกถามกันในส่วนนั้น ซึ่งจะเสียเวลาเปล่าๆ เพราะว่าสิ่งที่เราจะต้องรู้นั้น มันไม่ใช่จะรู้ที่ตรงนั้น, มันจะต้องรู้ที่ตรงนี้ว่าเราจะดับเสียซึ่งความทุกข์นี้อย่างไร. ถ้าเรารู้สึกว่ามีความทุกข์ มันก็มีหน้าที่ที่จะรู้ว่า จะดับมันเสียอย่างไร เท่านั้นแหละ, ไม่ต้องถามอะไรให้มากไปกว่านั้นก็ได้ มันจะเสียเวลาเปล่า แล้วมันจะตายเสียก่อนที่จะรู้จนดับทุกข์ได้.

นี่ก็เป็นหลักพระพุทธศาสนา อันหนึ่ง *ที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า ฉันพูดแต่เรื่องความทุกข์กับความดับทุกข์ สองเรื่อง : เรื่องทุกข์กับความดับทุกข์,* เรื่องอื่นไม่พูด และเรื่องที่รู้ก็มากมายแต่ไม่พูด, เอามาพูดเฉพาะเรื่องที่เป็นความทุกข์และเป็นความดับทุกข์. ข้อนี้ท่านเปรียบ *อุปมาเทียบให้ฟังว่า ในความรู้ที่รู้ ที่ตรัสรู้นั้น เหมือนกับปริมาณของใบไม้ทั้งป่า; ส่วนความรู้ที่เอามาสอนพวกเธอ เท่ากับใบไม้กำมือเดียว คือเรื่องความทุกข์กับเรื่องความดับทุกข์เท่านั้น.* ดังนั้นจึงไม่มีการถามเรื่องสร้างโลก เรื่องอะไรต่างๆ เรื่องตายแล้วเกิด, ตายแล้วไม่เกิด, อะไรไปเกิด เกิดอย่างไร นี้ไม่ต้อง, ต้องการแต่จะพูดกันว่า เดี๋ยวนี้มีความทุกข์ไหม? และจะดับทุกข์กันเสียอย่างไร? เพื่อจะให้มันสั้นเข้า ให้ปัญหามันสั้นเข้า จึงหยิบเอาความทุกข์ขึ้นมาเป็นตัวปัญหา และว่าจะดับมันเสียได้อย่างไร. ถูกแล้วละที่ว่า เราจะต้องดับมันให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ ตามกฎอิทัปปัจจยตา หรือตามบัญชาของพระเจ้า, เราจะต้องดับมันโดยวิธีนั้น. แต่เรารู้กันแต่เพียงว่า ดับมันอย่างไรก็แล้วกัน; ฉะนั้น จำต้องรู้ว่า ความทุกข์นั้นมันเกิดขึ้นอย่างไร, โดยเหตุใด, โดยวิธีใด.

ในอินเดีย *ก่อนพระพุทธเจ้า เขาเชื่อกันว่าความทุกข์หรือความสุขนี้เกิดมาจากกรรม* กรรมที่ทำไว้ในชาติก่อน. อีกพวกหนึ่งเชื่อว่า *กรรมนี้เกิดมาจากการสร้างของอิศวร*, อิศวรคือคำว่าพระเจ้า อิศวรคือสิ่งสูงสุด เกิดมาจากการบันดาลของอิศวร.

ที่นี้พอมาถึง **ยุคของพระพุทธเจ้า ท่านปฏิเสธหมด; มันเป็นเพราะกฎของอิทัปปัจจยตา** เราจึงมีความสุขหรือทุกข์. แม้ว่าเราจะมีกรรมเก่าชาติก่อนผลกรรมเก่าตามมาทัน; แต่ถ้าเรารู้จักใช้กฎของอิทัปปัจจยตา กรรมเก่าเหล่านั้นจะเลิกจะยกเลิก จะเป็นหมัน จะทำอะไรไม่ได้. **ถ้าเรารู้จักใช้กฎของอิทัปปัจจยตาสามารถบังคับความรู้สึกในจิตใจนี้ ไม่ให้เป็นทุกข์ได้; เมื่อไม่เป็นทุกข์ได้แล้วกรรมเก่ากรรมใหม่มันจะมีความหมายอะไร,** ไม่ต้องพูดถึง. หรือประชาชนเขาจะเชื่อกันอยู่แต่ก่อนว่า เป็นการบันดาลของอิศวรคือพระเจ้า พระพุทธเจ้าท่านก็ยังมีหลักอย่างเดียวกันว่า ถ้าเราสามารถควบคุมจิตของเราไว้ได้ โดยกฎของอิทัปปัจจยตาเราก็ไม่มีความทุกข์ ไม่มีความรู้สึกที่เป็นทุกข์, แล้วอิศวรหรือพระเจ้านั้นจะทำอะไรได้. นี้ไป ๆ มา ๆ เรื่องมันสรุปอยู่ว่า **ถ้าเรารู้จักดำรงจิตไว้อย่างถูกต้องตามกฎของอิทัปปัจจยตา แล้วเราก็จะไม่มีความทุกข์,** จะไม่มีความทุกข์, เห็นความทุกข์เป็นเรื่องเด็กเล่นน่าหัวเราะเยาะ เลิกกัน.

กฎอิทัปปัจจยตามีความหมายอย่างพระเจ้า.

เกี่ยวกับเรื่องพระเจ้านี้ อยากจะบอกให้ทราบว่าพุทธบริษัทถือเอากฎของธรรมชาติ หรือ กฎอิทัปปัจจยตานั่นเอง มีความหมายอย่างพระเจ้า อย่างที่พูดแล้ว เมื่อตะกี้นี้ว่าเป็นผู้สร้าง เป็นผู้ควบคุม, เป็นผู้ทำลาย, เป็นผู้อยู่ในที่ทุกแห่ง, เป็นใหญ่เหนือทุกสิ่ง, แล้วรอบรู้ไปทุกสิ่ง, เพราะไม่มีอะไรที่ไม่ออกมาจากกฎของอิทัปปัจจยตา.



ถ้าจะถามว่า ในพระพุทธศาสนามีสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้าไหม? เราไม่มีคำว่าพระเจ้าใช้ เราไม่มีคำพูดว่า "พระเจ้า" มาใช้ในการพูดจา แต่เรามีสิ่งๆ หนึ่งซึ่งมีความหมายเหมือนกัน มีสมรรถภาพ มีคุณสมบัติ มีอะไรเหมือนกัน ก็คือคำว่า "กฎของอิทัปปัจจยตา" ซึ่งบางทีก็เรียกว่าธรรมะเฉยๆ.

จะเล่าให้ฟังโดยสรุปเรื่องว่า พอพระพุทธเจ้าตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า, ความรู้สมบูรณ์เป็นพระพุทธเจ้าขึ้นมา ดูจะในไม่กี่นาที ท่านก็มีปัญหาเกิดขึ้นว่า จะเคารพใคร; เดี๋ยวนี้รู้สึกว่าหมดกิเลส หมดความทุกข์ เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ก็มีปัญหาขึ้นมาว่าจะเคารพใคร? ท่านก็ใคร่ครวญ ในที่สุดก็รู้ว่า เคารพธรรม, ใช้คำว่าธรรม ที่ค้นพบนั่นเอง. ธรรมที่ค้นพบก็คือกฎอิทัปปัจจยตา. เดี๋ยวนี้เราเรียกว่าพระพุทธเจ้าค้นพบ หรือตรัสรู้อริยสัจจ์บ้าง ปฏิจจสมุปบาทบ้าง อะไรบ้าง; นั่นแหละคือกฎอิทัปปัจจยตา. เรื่องอริยสัจจ์ก็คือเรื่องกฎอิทัปปัจจยตา ไปหารายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องอริยสัจจ์ดูเถอะ จะพบว่านี่คือ *กฎอิทัปปัจจยตา เพราะสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมี, เพราะสิ่งนี้ไม่มีสิ่งนี้จึงไม่มี,* ปฏิจจสมุปบาทก็คือเรื่องนี้. ฉะนั้นการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าก็คือการพบสิ่งนี้ คือพบกฎของอิทัปปัจจยตา, ธรรมะที่ตรัสรู้คือกฎของอิทัปปัจจยตา, ท่านเลยทรงทราบ หรือว่าแน่พระทัยว่า ต้องเคารพธรรมที่ตรัสรู้นั่นเอง.

นี่มันน่าประหลาดอยู่ว่า ธรรมะนี้ค้นพบเอง ค้นพบขึ้นมาเอง กลายเป็นสิ่งที่ต้องเคารพเหนือสิ่งใด, เคารพสูงสุดเหนือสิ่งใด. พระพุทธเจ้าทรงเคารพกฎอิทัปปัจจยตา ที่ตรัสรู้ขึ้นมาเอง เหนือสิ่งอื่นใด, แล้วยังทรงยืนยันว่า พระพุทธเจ้าจะมีสักกี่องค์ในอดีต กี่องค์ในอนาคต พระพุทธเจ้าทั้งหมดทุกพระองค์ล้วนแต่เคารพสิ่งนี้ คือธรรมะ คือกฎของอิทัปปัจจยตา แปลว่าพระพุทธเจ้าก็มีสิ่งสูงสุดเหนือพระองค์ ที่พระองค์ทรงเคารพ และเรียกว่ากฎของอิทัปปัจจยตา ซึ่งมีลักษณะหน้าที่การงานอะไร

เหมือนกับพระเจ้า ในความหมายในศาสนาที่เขามีพระเจ้า คือผู้สร้าง ผู้ควบคุม ผู้ทำลาย ผู้อยู่ในที่ทุกหนทุกแห่ง ซึ่งได้แก่กฎอิทัปปัจจยตา.

พูดได้โดยไม่ต้องกลัวใครค้าน พระพุทธเจ้าเคารพกฎอิทัปปัจจยตา ในฐานะเป็นพระเจ้า คือทรงพบธรรมะนั้น แล้วเคารพธรรมะนั้น แล้วเอาธรรมะนั้นมาประกาศ มาเผยแผ่ ให้ทุกคนรู้ แล้วก็ปฏิบัติตาม แล้วก็เอามาสอนเท่าที่ควรจะพูดที่เหลือเฟือ ไม่ต้องพูด เสียเวลา จึงว่า "มาสอนกำมือเดียว" เทียบเท่ากับใบไม้ทั้งป่า แล้วก็เอามาสอนเท่ากับกำมือเดียว ว่าดับทุกข์อย่างไร. นี้คือสอนหน้าที่ สอนธรรมะในฐานะที่เป็นหน้าที่ตามกฎธรรมชาติ ตัวธรรมชาติก็สอนบ้างตามสมควร ตัวกฎของธรรมชาติก็สอนบ้าง แต่หน้าที่ตามกฎของธรรมชาตินี้สอนอย่างละเอียดลออออย่างทั่วถึง ฉะนั้นเนื้อตัวของพระพุทธศาสนา จึงเป็นการบอกหน้าที่ ที่จะต้องทำอย่างนั้น ๆ เพื่อจะดับทุกข์ — ดับทุกข์ — ดับทุกข์ ทุกขั้นตอนสูงขึ้นไป, สูงขึ้นไป จนหมดความทุกข์โดยประการทั้งปวง.

พระพุทธเจ้าค้นพบพระเจ้า หรือกฎอิทัปปัจจยตา แล้วเคารพทันทีเลย เคารพเป็นสิ่งสูงสุดทันทีเลย แล้วก็เอามาเปิดเผย สั่งสอนให้มนุษย์รู้จัก และปฏิบัติตามกฎนั้นให้ถูกต้อง แล้วจะไม่มีความทุกข์ เพราะปฏิบัติถูกต้องตามกฎของอิทัปปัจจยตา.

ฉะนั้นคำว่า ธรรม, ธรรมนี้, ธัมมะ หรือธรรมะ หรือธรรมนี้ คำนี้แปลไม่ไหวเพราะว่าแปลเอามาสัก ๕๐ คำ ก็ยังไม่หมดความหมายของคำคำนี้. ฉะนั้นเราจึงไม่แปล, ใช้คำเดิม ใช้คำว่าธรรมหรือพระธรรมหรือธรรมะ ในภาษาไทยนี้ใช้คำคำเดิม, ในภาษาอังกฤษ เดี๋ยวนี้ก็ใช้คำว่าธรรม ไม่อาจจะแปล ใช้คำว่าธรรมแต่เอารูปสันสกฤตมาใช้มันจึงเป็น Dharma.

นี่ขอให้รู้จักสิ่งที่เรียกว่า ธรรม อย่างนี้ก่อน ในทุกแง่ทุกมุม แล้วก็เอาไปจับความหมายได้เองว่า ในศาสนาคริสต์ หรือศาสนาอื่นมีคำสอนอย่างไร, มีเรื่องเกี่ยวกับพระเจ้าอย่างไร, มันจะตรงกันกับข้อไหน ถ้าเราจะเอาคุณสมบัติ ความสามารถของพระเจ้า มาจาระไนกันให้ทั่วถึงแล้ว ก็ตรงกับคำว่า กฎของอิทัปปัจจยตาในพุทธศาสนา เป็นเช่นนั้น. **ดังนั้นพุทธศาสนาจึงเป็นศาสนาที่มีพระเจ้า.**

พวกฝรั่ง, อยากจะใช้คำหยาบคายว่า เขาเข้าใจไปอย่างโง่เขลา, (atheistic) พวกฝรั่งเขาเขียนหนังสือกี่เล่มๆ เขาก็จะ classify พระพุทธศาสนานี้เป็น atheistic คือไม่มีพระเจ้า นี่ฝรั่งเขาจัดพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ไม่มีพระเจ้า และเมื่อไม่มีพระเจ้าพุทธศาสนาจึงไม่ใช่ religion. นี่เรียกว่าบ้าเอามากถึงอย่างนี้ว่าพุทธศาสนาไม่ใช่ religion เพราะว่าไม่มี God. แต่มันมี God ชนิดที่ฝรั่งเหล่านั้นเขาไม่เห็นว่าเราก็มี, มีเหมือนกันทุกอย่าง, แต่เรียกชื่อต่างกัน แล้วเราไม่หมายถึงบุคคล ไม่ใช่เป็นคนที่มีความรู้สึก, ไม่เป็น sense conscious being, sense conscious being —สิ่งที่มีชีวิตที่มีความรู้สึก.

พระเจ้าในพุทธศาสนาเป็นเพียงกฎของธรรมชาติ ส่วนพระเจ้าในภาษาอินเดีย : พระอิศวร พระพรหม พระนารายณ์ นั้นมีลักษณะเป็น sense conscious being, แม้จะสูงสุดอย่างไร ก็มีความรู้สึกอย่างคน. ฉะนั้นพระเจ้าเหล่านั้นก็มีความรู้สึก รักโกรธอะไรได้หลายๆ อย่างเหมือนกับคน ถ้าอย่างนี้มันผิดหลัก ที่ว่าจะสูงสุดเหนือสิ่งใด.

นี่ขอให้ทราบว่า พุทธศาสนาก็มีพระเจ้า แต่เป็นไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ personal, แต่เป็น non หรือ impersonal เพราะว่ามันเป็นกฎของธรรมชาติ และทำหน้าที่อะไรทุกอย่าง เหมือนที่พระเจ้าอย่างบุคคลที่กล่าวไว้ ซึ่งไม่มีใครไปเห็นหรือไป

พิสูจน์ได้ เพราะเราไม่มองเห็นตัวพระเจ้า. แต่ในพุทธศาสนามีตัวพระเจ้าชนิดที่เป็นกฎ ที่พอจะมองเห็นได้ตามวิธีทางวิทยาศาสตร์.

เช่นว่าในทุก ๆ ปรมาณูมีกฎของธรรมชาติควบคุมอยู่, ทุก ๆ ปรมาณูจึงเป็นไป จึงเปลี่ยนแปลง จึงประกอบกันเข้า จึงแยกจากกัน หรืออะไรก็ตาม จนประกอบกันขึ้นเป็นสิ่งที่มีชีวิต ในที่สุด เป็นคน, แล้วก็เจริญวัฒนา จนถึงกับมีปัญหาว่า คนนี้จะอยู่กันอย่างไรจึงจะไม่มีปัญหา. เดี๋ยวนี้คนในโลกไม่รู้เรื่องนี้ อยู่กันอย่างไม่ถูกต้องตามกฎของพระเจ้า หรือตามกฎของ อิทัปปัจจยตา จึงโง่เขลา รบราฆ่าฟันกันไม่มีที่สิ้นสุด, ดังที่คุณก็ทราบดี ไม่รู้เรื่องกฎอิทัปปัจจยตา, ไม่รู้เรื่องการปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎของ อิทัปปัจจยตา, คนในโลกจึงทำไปผิด ๆ คือรบราฆ่าฟันกัน ; พูดกันไม่รู้เรื่อง จนกว่าความรู้เรื่องพระเจ้าที่ถูกต้องจะกลับมา แล้วคนก็จะหยุดรบหยุดฆ่าฟัน หยุดอะไรกันในทางที่ผิด ๆ, มาปฏิบัติให้ถูกต้องตามหน้าที่ของกฎของธรรมชาติ ที่ว่าเราต้องทำกันอย่างนี้ เราจึงจะอยู่กันเป็นผาสุก.

ฉะนั้น เราต้องรู้ธรรมะในความหมายที่ ๓ คือหน้าที่ เราต้องรู้ธรรมะในฐานะที่เป็นหน้าที่ ที่สิ่งมีชีวิตจะต้องรู้ และปฏิบัติให้ถูกต้อง. ฉะนั้นคำว่าธรรมะที่แปลว่าหน้าที่ ธรรมะในความหมายที่ ๓ ที่ว่าหน้าที่ มีคำนิยามที่ดีที่สุด ใช้กันอยู่ในหมู่พุทธบริษัท คือสมาคม *พุทธบริษัทสมาคมหนึ่ง เขาเป็นผู้เสนอบทนิยามสำหรับคำว่าธรรมะ.* ธรรมะคือระบอบปฏิบัติ, ระบอบปฏิบัติที่ถูกต้องต่อความเป็นมนุษย์ ทุกขั้นทุกตอนแห่งวิวัฒนาการของเขา.

เมื่อถามว่า *ธรรมะคืออะไร ?* ก็ตอบอย่างนี้ ธรรมะคือชุด The course of conduct right for a man at every state of his evolution, *ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ทุกขั้นทุกตอน แห่งวิวัฒนาการของเขา ;* นั่นแหละคือสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ, แล้วก็เป็น

การปฏิบัติเป็น conduct ไม่ใช่เป็นคำพูด, ไม่ใช่เป็นคำสอนเฉยๆ ต้องเป็นการปฏิบัติ, แล้วก็เป็นระบอบคือเป็น system, ไม่ใช่หนึ่งเดียวได้, เป็นระบบประพฤติปฏิบัติ ถูกต้องสำหรับความเป็นมนุษย์ ทุกขั้นทุกตอนแห่งวิวัฒนาการของเขา. ถ้าคุณอยากจะทราบหรืออยากจะเอาไปตอบคำถามของใครให้ถูกต้องตามความหมายของพุทธบริษัทแล้ว ก็ขอให้ตอบอย่างนี้.

ถ้าใครถามว่า *ธรรมะคืออะไร?* ธรรมะหลายความหมาย แต่ **ความหมายที่ ๓ นี้สำคัญที่สุด คือหน้าที่ของมนุษย์จะต้องประพฤติปฏิบัติ,** หรือถ้าพูดให้ถูกกว่านั้น ก็ว่า **หน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิตทุกสิ่ง** ไม่เฉพาะมนุษย์ดอก, จะเป็นสัตว์เดรัจฉานก็ได้, แม้ต้นไม้ต้นไล่นี้ก็ได้ มันก็มีชีวิต มันต้องดิ้นรนให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ มันจึงจะรอดชีวิตอยู่ได้.

ฉะนั้น **ธรรมะคือหน้าที่ ที่มนุษย์จะต้องประพฤติปฏิบัติ ให้ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ ทุกขั้นทุกตอน วิวัฒนาการของตน;** แล้วแต่ว่า เราจะมองวิวัฒนาการกันอย่างไร, มองในแง่ไหน, เพราะว่ามันมีหลายขั้นตอน. วิวัฒนาการของโลกก็หลายขั้นตอน, วิวัฒนาการของคนคนหนึ่งก็หลายขั้นตอน : ตั้งแต่อยู่ในท้อง, ออกมาจากท้องมารดา, เป็นทารก, เป็นเด็กเป็นเล็ก, เป็นวัยรุ่น, เป็นหนุ่มสาว, เป็นพ่อบ้านแม่เรือน, เป็นคนเฒ่าคนแก่, ล้วนแต่มีขั้นตอนแห่งวิวัฒนาการทุกๆ ขั้นตอนแห่งวิวัฒนาการ, ต้องมีการประพฤติกระทำที่ถูกต้อง สำหรับความเป็นมนุษย์ คือไม่เป็นทุกข์. แล้ว ระบบการประพฤติกระทำนั้นแหละ คือสิ่งที่เรียกว่า ธรรมะ ในที่นี้. ช่วยระลึกไว้เสมอว่า ธรรมะคือธรรมชาติ, ธรรมะคือกฎของธรรมชาติ, ธรรมะคือหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ, นี่คือที่ว่า, และธรรมะคือผลมาจากหน้าที่.

ฉะนั้นเราไม่มีทางที่จะหลีกจากสิ่งที่เรียกว่าธรรมะได้ เพราะว่าเนื้อตัวของเราทุกๆ ปรมาณูมันเป็นธรรมชาติเรียกว่าธรรมะ, แล้วในทุกๆ ปรมาณูแห่งเนื้อตัวเรา มันมีกฎของธรรมชาติครอบงำอยู่ ควบคุมอยู่ เหมือนกับพระเจ้า, แล้วเราก็มีหน้าที่ มีหน้าที่อยู่ทุกเวลา : หน้าที่หาเลี้ยงชีวิตนี่แหละเป็นใหญ่ แล้วก็หน้าที่บริหารต้องกิน ต้องอาบ ต้องถ่าย ต้องบริหารทุกอย่าง แม้แต่ว่าจะนั่งอย่างเดียวก็ไม่ได้ ต้องยืน, ยืนอย่างเดียวก็ไม่ได้ ต้องเดิน, เดินอย่างเดียวก็ไม่ได้ ต้องนอน, นอนอย่างเดียวก็ไม่ได้, ดูสิต้องโยกไปโยกมาอยู่อย่างนี้ เพราะว่ามันมีหน้าที่ ที่ต้องทำอย่างนั้น.

เพราะฉะนั้นในคนหนึ่งๆ มันก็มีธรรมะในฐานะที่เป็นหน้าที่อยู่; นี้เรียกว่าหน้าที่เพื่อตัวเอง เป็นหน้าที่รอดชีวิต. ถ้าหน้าที่ที่จะให้ผลดีกว่านั้น ให้ชีวิตมันได้ผลดีกว่านั้น เราก็ต้องมีการศึกษา มีศาสนา มีการประพฤติตามศาสนา เพื่อให้ได้ผลดีกว่าเพียงว่ารอดชีวิต, รอดชีวิตอยู่อย่างเดียวมันยังน้อยไป มันต้องรอดชีวิตอยู่อย่างที่ได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้, จะเรียกว่าพระนิพพานก็ได้. นิพพานก็ถือว่าหมดปัญหา ไม่มีความทุกข์เหลืออยู่เลย เรียกว่านิพพาน, จะเรียกว่าไปอยู่กับพระเจ้าก็ได้ ต้องหมายความว่า ถ้าไปอยู่กับพระเจ้าแล้วต้องหมดปัญหา. ไม่มีความทุกข์เลย ฉะนั้นมนุษย์ต้องได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ แล้วแต่จะเรียกชื่ออย่างไร ตามศาสนาของตน.

หลักในพุทธศาสนาคือปฏิบัติเพื่อไม่มีทุกข์เลย.

ถ้ามาศึกษาพุทธศาสนา อยากทราบเรื่องราวหรือคำบัญญัติในพุทธศาสนาก็บอกว่าอันนี้. เมื่อเรามีพระเจ้า คือกฎของอิทัปปัจจยตา เราตอบสนองด้วยการ

ประพฤติให้ถูกต้อง ตามกฎของอิทัปปัจจยตา ไม่มีผิดเลย แล้วเราก็ไม่มีความทุกข์เลย. สภาพที่เรียกว่า ไม่มีความทุกข์เลยนั่นแหละคือนิพพาน; เมื่อได้อยู่กับพระเจ้า คือกฎอิทัปปัจจยตา อย่างไม่มีทุกข์เลย เราก็ว่านั่นแหละจุดสูงสุด ได้สิ่งสูงสุดที่มนุษย์ควรจะได้. ดูเหมือนจะเรียกตรงๆกันทุกศาสนา ว่าความรอด จะเป็น emancipation ก็ดี, เป็น salvation ก็ดี, มันมีความหมายเป็นความรอด. รอดจากอะไร? รอดจากสิ่งที่เราไม่ต้องการ สิ่งที่เราไม่ต้องการคืออะไร? คือความที่ไม่น่าพอใจทุกๆความหมาย, ความทุกข์ในทุกๆความหมายคือสิ่งที่เราไม่ต้องการ. แม้ที่สุดแต่ปัญหาความสงสัย ความโง่ ความอะไรก็เรียกว่าเป็นปัญหา คือความทุกข์ทั้งนั้น, ต้องหมดจากสิ่งเหล่านี้ ก็เรียกว่าเป็นชีวิตรอด เพราะเราปฏิบัติถูกต้องตามกฎแห่งความรอด, กฎแห่งความรอดนั้นคือพระเจ้า, ปฏิบัติถูกต้องตามกฎของพระเจ้า.

เดี๋ยวนี้เราท้าพนันกันก็ได้ ถ้าคุณว่า คุณถึงความรอดตามหลักของคริสเตียนนี่. อาตมาก็ว่า ถึงความรอดตามหลักของพุทธศาสนา แล้วของใครจริงกว่าเป็นความรอดที่แท้จริง? ก็ดูซิ ใครไม่มีความทุกข์ นั่นแหละรอดจริง. ถ้าใครยังมีความทุกข์อยู่ไม่รอดจริงตอก ว่าแต่ปาก ต้องเอาตัวเป็นหลัก ว่าไม่มีความทุกข์จริงนั่นแหละคือความรอดจริง.

นี่บอกได้เลยว่า ตามหลักพุทธศาสนา ไม่ถือตาม logic, ไม่ถือตามปรัชญาอะไรตอก ถือตามธรรมชาติ เช่นเดียวกับที่ว่ามันเป็นเรื่องธรรมชาติ. ดังนั้น คำว่าดี ของเรา ก็คือไม่มีทุกข์, คำว่าถูกต้อง ของเราก็คือไม่มีทุกข์, คำว่าบุญ ของเราก็คือไม่มีทุกข์, ถ้ายังมีทุกข์ ไม่ถูก ไม่ดี ไม่จริง ไม่ถูกต้อง, รู้กันที่ตรงนั้น. ถ้าว่าดีจริง ถูกต้อง ก็คือไม่มีความทุกข์. ฉะนั้นไม่ต้องเชื่อใคร, ไม่ต้องเอาตามหลักปรัชญา, ไม่ต้องเอาตามหลัก logic อะไร อยู่ที่ใจ หัวใจรู้สึกก็แล้วกัน ไม่ต้องคำนวณ.



เดี๋ยวนี้นักปรัชญา นักจิตวิทยาเขาเขียน โอ้ย,รกรุงรังไปหมดว่า คำว่าดี หมายถึงอย่างนั้น, คำว่าจริงหมายความอย่างนั้น ตามวิธีพูดทางปรัชญา, มันเป็นเรื่องพูดไม่มีประโยชน์อะไร, ไม่มีความหมาย. จริงตามแบบปรัชญา หรือถูกตามแบบปรัชญาไม่มีประโยชน์อะไรในการที่จะดับทุกข์ได้; ต่อเมื่อมันดับทุกข์ได้จริง ปรากฏอยู่แก่ใจ ไม่มีทุกข์จริง นั่นแหละคือถูกต้องจริงตามแบบของพระศาสนา. อย่าเอาพระศาสนาไปทำเป็นปรัชญาเสียหมด; ทำได้ ถ้าต้องการเอาพระศาสนาไปทำให้เป็นปรัชญายืดยาวเท่าไรก็ได้ แต่ไม่มีประโยชน์. เอาพระศาสนาไว้เป็นศาสนาดีกว่า, ทำศาสนาให้เป็นศาสนาอยู่ตลอดไป ทำศาสนาให้เป็นศาสนาอยู่ตลอดไป. ในจิตใจมีความทุกข์ เอาความทุกข์ออกเสีย นั่นแหละคือตัวศาสนา ไม่ต้องคำนวณว่า เดี๋ยวนี้เราพ้นแล้ว เรามีความสุขแล้ว, ซึ่งว่าเป็นเรื่องพูดทั้งนั้นแหละ แล้วก็พูดตามคำนวณ. ฉะนั้น เอาเรื่องจริงกันดีกว่า; เมื่อไม่มีความทุกข์เลยโดยประการทั้งปวง มัน ก็เป็นเรื่องเข้าถึงพระเจ้า หรือเข้าถึงนิพพาน แล้วแต่ใครใช้คำไหน ในวัฒนธรรมแห่งภาษาของตน.

พึงทราบคำ "นิพพาน" ในพุทธศาสนา.

คำว่านิพพานในพุทธศาสนานี้ อยากจะให้ทราบความหมายกันไว้บ้าง เพราะว่าไหน ๆ ท่านทั้งหลายก็ตั้งใจจะศึกษาพุทธศาสนาอยู่แล้ว. คำว่า นิพพาน นี้มันแปลว่า ดับหมด หรือ ไปหมด แห่งความทุกข์ และเหตุของมัน. ความทุกข์เป็นอย่างไร? สภาพที่ทนอยู่ไม่ได้ ที่ไม่น่าปรารถนากับต้นเหตุของมัน, ความทุกข์และต้นเหตุของมันไปหมด ไปหมดไม่มีเหลือ นั่นแหละคือนิพพาน. นิพพานแปลว่าไปหมด ไม่มีเหลือแห่งความร้อน; เพราะว่าคำว่านิพพานนี้เขาใช้อยู่ก่อน เป็นคำชาวบ้านพูดใช้อยู่ก่อนพุทธศาสนา นานไกลทีเดียว, หรือใช้อยู่ก่อน ผู้รู้ มุนี นักปราชญ์ ทั้งหลาย

ออกไปอยู่ป่า ไปค้นหาสิ่งที่ดีที่สุด. เขาไปค้นพบ ทีแรกๆ ยังไม่ใช่นิพพานอย่างนี้ดอก เป็นนิพพานแบบแรกๆ นิพพานเด็กๆ ที่ทำสมาธิก็ได้ฌาน เป็นรูปฌานบ้าง อรูปฌานบ้าง, เป็นชั้นที่ ๑ บ้าง ชั้นที่ ๒ บ้าง ชั้นที่ ๓ บ้าง ชั้นที่ ๔ บ้าง, แล้วมันเย็น มันเย็นในใจผิดปกติ ไม่เคยเย็นอย่างนี้มาก่อน. เขาค้นพบข้อปฏิบัติที่มันเย็นอย่างนี้ไม่รู้ว่าจะเรียกว่าอะไร เขาไม่รู้จะเรียกสิ่งที่ค้นพบใหม่นี้ว่าอะไร. เขาก็นึกได้ถึงคำพูดที่ในบ้านในเมือง เขาเรียกว่านิพพานกันอยู่ก่อนแล้ว เด็กๆ ก็พูดเป็น, ใครๆ ก็พูดเป็น.

นิพพานนั้นแปลว่าเย็น เมื่อสิ่งที่มีความร้อนมันลดลงไป มันดับลงไป เราก็เรียกว่าเย็นใช่ไหมในภาษาไทย? แต่ในภาษาอินเดียสมัยโน้น เขาเรียกว่านิพพาน; เช่นว่าถ่านไฟแดงอยู่นี้เอาคีมคีบออกมาเสียจากเตามาวาง มันดำเย็น เขาว่าถ่านไฟก้อนนั้นมันนิพพาน, ไม่ใช่ภาษาธรรมะ ไม่ใช่ภาษาสูงสุดอะไร, ภาษาที่เด็กๆ ก็พูดอยู่ในครัว. หรือไม่ว่าข้าวหรือแกงหรือซุป มันร้อนอยู่กินไม่ได้, รอก่อนๆ, สักครู่หนึ่ง บอกคนข้างนอกว่า มา—มาเดี๋ยวนี้ ซุปนี้นิพพานแล้ว มากินเถิด. นั่นคำว่า **นิพพาน** ๆ เขาใช้กันอยู่ก่อน อย่างนั้น มัน หมายความว่าเย็น.

นี้พวกฤาษีมุนี ที่ในป่า ค้นพบวิธีทำจิตให้เย็นอันดับแรก เขาก็ไม่รู้ว่าจะเรียกว่าอะไร, ก็จะเรียกว่านิพพาน, เอาคำนี้ไปใช้ มาบอกชาวบ้านในบ้านในเมืองว่าเดี๋ยวนี้เราค้นพบของเย็น ที่ดีกว่าเย็นอย่างที่แกรู้จัก จึงสอนเรื่องสมาธิกระทั่งเรื่องนิพพานอันแท้จริงในความหมายนี้, มีชีวิตอย่างเยือกเย็น, นี้ก็เรียกว่า มีชีวิตนิพพาน แล้ว. สัตว์ที่ไม่มีอันตรายก็เรียกว่าสัตว์นั้นนิพพานเหมือนกัน ฉะนั้นคำว่านิพพานก็แปลว่าปราศจากทุกข์.

เมื่อไรเราไม่มีความทุกข์ ซึ่งบางเวลาเราก็มี, บางเวลาพวกเราก็มี เมื่อจิตมัน ไม่เกิดกิเลส ชนิดผิดกฎธรรมชาติ ไม่มีร้อน เมื่อนั้นมันก็เป็นนิพพาน,

แต่เป็นนิพพานน้อย ๆ, นิพพานชั่วขณะ, แล้วขอให้รู้เถิดว่า นี้คือสิ่งที่หล่อเลี้ยงชีวิตเราอยู่. ใครก็ตาม คนไหนก็ตาม รวมทั้งคุณด้วย ถ้าไม่มีระยะเวลาที่จิตว่างจากไฟคือความทุกข์ ไม่มีเวลาที่จิตเย็น เพราะว่างจากไฟคือความทุกข์เสียเลย จะเป็นอย่างไร ? มันบ้าตายหมดแล้ว. ทุกคนที่จิตไม่ว่าง ไม่รู้จักสงบเสียเลยนั่นแหละ มันก็เป็นบ้าและตายหมดแล้ว.

ฉะนั้นตามธรรมชาติ เราก็มีระยะเวลาที่กิเลสหรือไฟเหล่านั้นไม่เกิดขึ้นในจิต เราจึงมีอารมณ์ดีเวลานั้น, เราจึงพักผ่อนในเวลานั้น, เราจึงนอนหลับในเวลานั้น ชดเชยกันพอดี กับเวลาที่เราไปยุ่ง ไปมีความทุกข์ ไปวุ่นวาย, มันชดเชยกันพอดี. ที่จริงเวลาที่เราเย็นเพราะไม่มีกิเลสรบกวนมากกว่า; เพราะว่าเรานอนมากตั้งหลายชั่วโมง แล้วเมื่อตื่น ๆ อยู่นี่ไม่ใช่ว่ากิเลสหรือพญามารจะมารบกวนอยู่ตลอดเวลา. มันมีเวลาที่ว่างอยู่เหมือนกัน, รวมกันเข้าแล้ว เวลาที่จิตมันว่างจากการรบกวน มันมากกว่า. ฉะนั้นเราจึงนอนหลับ ไม่เป็นโรคนอนไม่หลับ, ไม่ปวดหัว ไม่เป็นโรคประสาทแล้วเป็นบ้า. นี้เรียกว่านิพพานชั่วขณะโดยบังเอิญ; ถ้าเรียกว่าเวลานั้นเราอยู่กับพระเจ้าก็ได้เหมือนกัน แต่ต้องถือว่าอยู่ระยะสั้น ๆ น้อย ๆ ไม่อยู่โดยเด็ดขาด. เวลาที่จิตไม่มีกิเลสเหมือนกับไม่มีความทุกข์ไม่มีมารรบกวน เวลานั้นเราอยู่กับพระเจ้า.

ฉะนั้นขอให้เราพยายามให้สุดความสามารถ ให้เวลาที่เรียกว่าเราอยู่กับพระเจ้านานนี้ให้มันนาน ๆ. ชาวมุสลิมเขาจะทำละหมาด วันละ ๕ ครั้ง ครั้งละหลาย ๆ นาที เป็นเวลาที่เขาอยู่กับพระเจ้า. ฉะนั้นเราชาวพุทธก็เหมือนกัน, หรือลัทธิไหนก็เหมือนกัน ก็มีเวลาที่เป็นอย่างนั้นที่สงบอกสงบใจอยู่กับพระนิพพาน หรือจะเรียกว่าอยู่กับพระเจ้าก็ตามใจ ให้พอ ให้มากพอ และให้มากเท่าที่จะมากได้. ฉะนั้นเวลาที่ปลีกจากเรื่องวุ่นวายในโลก มาอยู่ด้วยจิตที่สงบกับความสงบนี้ ให้มันมากเข้าไว้ แล้วเราจะไม่

ต้องเป็นโรคปวดหัว เราจะไม่ต้องเป็นโรคนอนไม่หลับ, แล้วก็จะไม่เป็นโรคประสาท, เราก็จะไม่เป็นบ้าและตาย.

เดี๋ยวนี้คนในโลก คุณดูเองก็ได้ ในโลกเกือบทั้งโลกมันไม่ทำอย่างนี้ เวลาที่มันยุ่งวุ่นไปด้วยบัญหามันมาก, คนมั่งมีก็เป็นอย่างนั้น, คนยากจนก็เป็นอย่างนั้น. ในที่สุดมันก็ไม่พอ. **ระยะเวลาที่หยุดว่าง หรืออยู่กับพระเจ้า** มันน้อยเกินไป มันไม่พอ; **อยู่กับยักษ์ กับมาร กับกิเลส** นี่มันมาก มันจึงนอนไม่หลับ, แล้วมันก็เป็นโรคปวดศีรษะ เป็นโรคประสาท ให้ละอายแมว เพราะว่าแมวไม่เคยเป็น. ไปดูซิ แมวตัวไหนเป็นอย่างนี้บ้าง มันไม่เคย แม้แต่สุนัขนี้ก็ไม่มี มันไม่เคยเป็นโรคนอนไม่หลับจนปวดหัว จนเป็นโรคประสาท นี่มันไม่เคยมี, แล้วมันไม่ต้องกินยาสักเม็ดหนึ่ง แก้ปวดหัว แก้นอนไม่หลับ. นี่ไม่เห็นแมวตัวไหนต้องกิน แต่คนในโลกเดี๋ยวนี้ปวดหัวนอนไม่หลับมาก กินยาก็กินมากมาย, แล้วก็ยังเป็นอย่างนั้นอยู่อย่างนั้นเอง. ที่เราเรียกว่ามันน่าละอายแมว. มนุษย์อยู่ในสภาพที่น่าละอายแมว เพราะว่าระยะเวลาที่มันอยู่กับพระเจ้านั้นมันไม่พอ. ไปบอกเขาว่าให้รู้จักทำจิตให้เกลี้ยง เป็นเวลาที่เหมือนกับอยู่กับพระเจ้านั้นให้มากพอเถอะ, แล้วเขาก็จะหายจากโรคที่นอนไม่หลับ ไม่เป็นโรคประสาท ไม่เป็นบ้า ให้ละอายแมว; สัตว์เหล่านี้ไปดูเถอะ ไม่มีตัวไหนที่มันเป็นโรคประสาทนอนไม่หลับ แล้วเป็นบ้า. มนุษย์เกือบจะทั้งโลก สถิติใหม่ๆ นี้ปรากฏว่า เป็นมากขึ้น, ไม่ใช่คงที่. คนเป็นโรคประสาทเป็นบ้า ในโลกนี้กำลังทวีสถิติไม่ได้คงที่ เพราะไม่มีการหยุดอยู่ในความสงบ หรือว่าอยู่กับพระเจ้า หรืออยู่กับนิพพานชั่วคราวมันไม่พอ.

เราอย่าพูดภาษาศาสนากันก็ได้, อย่าใช้คำว่าอยู่กับพระเจ้า, อย่าใช้คำว่าอยู่กับนิพพานเลย, แต่ใช้คำว่า อยู่ให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ ที่จิตมันหยุด มันสงบ. จิตที่ไม่สงบเพราะความรัก ความโกรธ ความเกลียด ความกลัว ความวิตกกังวล อาลัยอาวรณ์ หึงหวง นั้นมันพล่าน แล้วมันทำลายชีวิตให้สั้น. วิชาการทางแพทย์เขาอธิบาย

ได้ดี ว่าพอมีอาการอย่างนั้นแล้ว อะไร ๆ มันเสียไปเท่าไรในร่างกายนี้. ถ้าอย่ามีอาการอย่างนั้น ร่างกายนี้ก็ปกติ เป็นสุขและอายุยืน; ฉะนั้นเราอย่าอยู่อย่างนั้น แต่อยู่อย่างนี้ คือ อยู่อย่างที่มันสงบเย็น เพราะว่าอยู่ถูกต้องตามกฎของ อิทัปปัจจยตา, เป็นกฎ อิทัปปัจจยตา ส่วนที่ไม่ปรุงแต่งให้เกิดกิเลสตัณหาวุ่นวาย, เป็นกฎอิทัปปัจจยตาส่วนที่ถูกต้อง ที่ทำให้มันหยุดเย็นลงไป; เวลานั้นจะมีจิตเกลี้ยง มีจิตสะอาด มีจิตสว่าง มีจิตว่าง ไม่วุ่น ไม่มีอะไรบีบบ่วน ไม่วุ่น. นี่เราใช้คำง่าย ๆ แต่ก็ไม่วายที่จะมีคนเข้าใจผิด. เราใช้คำว่าจิตว่าง เพราะว่ามันไม่มีอะไรเข้าไปกวนให้วุ่น; จิตหยุดเพราะว่ามันไม่บ้า ไม่ปรุงอะไร, จิตเย็นเพราะไม่มีไฟคือกิเลส, แล้วจิตปกติ ปกติไม่ผิดปกติ แล้วจิตก็เป็นไท เป็นอิสระ, จิตเป็นอิสระ, หลุดพ้นจากอำนาจบีบคั้นของสิ่งใด ๆ.

อาตมาอยากจะท้าว่า คุณอาจจะไปหาพบคำเหล่านี้ในคัมภีร์พระศาสนาของคุณ ว่าจิตที่มันว่าง มันหยุด มันเย็น มันเกลี้ยง มันเป็นอิสระ จิตที่อยู่กับพระเจ้านั้นจะต้องมีในความหมายอย่างเดียวกัน เพราะเล็งถึงกฎของธรรมชาติ เพราะมันจะเป็นอย่างนี้ได้ ก็เพราะกระทำถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ. เดี๋ยวนี้มันจะต่างกันอยู่แต่เพียงว่า เมื่อพวกหนึ่งเรียกว่ากฎของธรรมชาติ คุณอยากจะเรียกมันว่าพระเจ้าเท่านั้น, แล้วจะเป็นอะไรไป.

เปรียบพระเจ้ากับกฎของธรรมชาติ.

นี่คำว่าพระเจ้าให้หมายถึงสิ่งสูงสุดนี่แหละ ที่สูงสุดในการสร้าง, ในการควบคุม, ในการทำลาย, ในการอยู่ดูแลไปในที่ทุกหนทุกแห่ง, ไม่มีใครรอดสายตาของกฎนี้ไปได้ เพราะว่ามันเข้าไปอยู่ในทุก ๆ ปรมาณู ของสิ่งที่ประกอบกันขึ้นเป็นโลก. ที่เรา

เรียกว่าธรรมะที่จะต้องทราบ, ธรรมะเรื่องหน้าที่, ธรรมะหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ แล้วได้ชีวิตชนิดหนึ่ง ชีวิตชนิดใหม่ หรือชีวิตแท้ หรืออะไรแล้วแต่จะเรียก หรือจะเรียกชีวิตเฉยๆก็ได้ แต่ขอให้เป็นชีวิตจริง ในคัมภีร์ไบเบิลดูเหมือนจะเรียกแต่ว่า ต้นไม้แห่งชีวิตเท่านั้น, ไม่ได้เติมคำว่าแท้ว่าจริงอะไร. แต่ต้องหมายว่าชีวิตจริง, ชีวิตไม่จริงก็คือชีวิตที่มีความทุกข์ โง่ หลงอยู่ในความผิดพลาด เพราะไปหลงในสิ่งที่ยั่วให้หลง.

สิ่งที่ยั่วให้หลงก็คือความดีและความชั่ว ไบเบิลหน้าแรกๆที่อาดัมกับอีฟเผ้าสวน พระเจ้าสั่งว่า อย่าไปกินผลไม้ของต้นไม้ต้นนั้นที่เรียกว่า The tree of knowledge of good and evil อย่าไปกินเข้า, กินแล้วรู้ดีรู้ชั่วแล้วมันจะตาย, ก่อนนี้ไม่รู้ดีรู้ชั่วมันก็ไม่ตาย. ทีนี้ผัวเมียคู่นั้นก็ดื้อ เขาไปกินเข้าแล้วเขาก็ตาย คือเขาจะต้องเป็นทุกข์ตลอดกาลตลอดกาลนิรันดร มี original sin, มี perpetual sin มีบาปนี้มาจนถึงบัดนี้; นั่นแหละคือตาย, ตายในความหมายภาษาธรรม คือหาความสุขไม่ได้ อาดัมกับอีฟก็ตายเพราะกินผลไม้ต้นนั้น, แล้วลูกหลานทุกคนก็ยังต้องเป็นอย่างนั้น มาจนกระทั่งทุกวันนี้.

แต่คุณสังเกตให้ดีเถอะ มีข้อความใน revelation หรืออีกตอนหนึ่งว่า มีต้นไม้ต้นหนึ่งอยู่ใกล้ๆพระเจ้า ในแผ่นดินพระเจ้า เป็นต้นไม้แห่งชีวิต ไปได้กินผลไม้ของต้นไม้ต้นนั้นแล้วจะเลิกบาปหนหลังนี้หมด. พระเยซูคริสต์ก็แสดงต้นไม้ต้นนี้ แล้ว*บางทีก็ระบุที่พระองค์เองว่าเป็นต้นไม้ต้นนี้ ถ้ากินแล้วมันไม่ไปหลงในเรื่องดีเรื่องชั่ว,* คนเราไปหลงในความดีความชั่ว.

เมื่อก่อนก็ไม่รู้จักดีจักชั่วก็ไม่เป็นไร ไม่รู้จะหลงอะไร พอไปรู้จักดีรู้จักชั่วมันรู้ผิด รู้ในทางที่จะไปหลง หลงเกลียดชั่ว หลงรักดี ซึ่งทำให้เกิดปัญหา. รู้ดีรู้ชั่วชนิดนี้เป็นการรู้สำหรับหลง, ไปรู้สำหรับรัก, สำหรับเกลียด, ไม่ใช่รู้อย่างถูกต้อง.

ถ้ารู้อย่างถูกต้องจะไม่รักและไม่เกลียด, ความดีและความชั่วก็ไม่มีความหมาย. เราไปหลงรักหลงเกลียด ความดีความชั่วก็มีความหมาย, แล้วก็ทรมานใจเราอยู่ทุกเวลา เรื่องไม่ได้ดีเรื่องได้แต่สิ่งที่ไม่ปรารถนา หรือความชั่ว. นี่มนุษย์ว่าเอาเอง ทั้งนั้นแหละ, ตามกฎของพระเจ้าไม่มีอะไรดี ไม่มีอะไรชั่ว; มนุษย์ก็บัญญัติที่ไม่ตองการว่าความชั่ว ที่อยากได้ว่าความดี แล้วบัญญัติกันเองอีกมากมาย, ถ้าตามธรรมชาติมันไม่ชั่วไม่ดี. แต่ถ้ามนุษย์ถูกใจส่วนไหนก็ว่าดี ไม่ถูกใจส่วนไหนก็ว่าชั่ว. ฉะนั้นสิ่งที่มันเป็นไปเองตามกฎของธรรมชาติ จึงถูกเอามาจัดให้เป็นดีเป็นชั่ว เป็นคู่—เป็นคู่—เป็นคู่สำหรับรักอันนั้นสำหรับเกลียดอันนี้ ด้วยความหลง, รักก็หลง เกลียดก็หลง จึงเป็นผู้มีความทุกข์ เพราะความหลง.

อันแรกที่สุดก็คือดี และชั่ว; ถ้ารู้จักพระเจ้าจริง รู้จักกฎอิทัปปัจจยตาจริง ก็จะรู้จักว่าโอ้นี้มันเป็นแต่เพียงตามธรรมชาติ, กระแสตามธรรมชาติ, ไม่ควรจะถือว่าดีว่าชั่ว; แล้วก็ไม่รักอะไร ไม่เกลียดอะไร จิตก็ว่าง เป็นกลางอยู่ ไม่มีความทุกข์. เดี๋ยวนี้มีปัญหาเรื่องดีเรื่องชั่ว, เรื่องได้เรื่องเสีย เรื่องแพ้เรื่องชนะ, เป็นคู่ๆ คู่ๆ มากมายเหลือเกินในโลกนี้ เรื่องแพ้เรื่องชนะนี่ที่มันทำให้ยอมกันไม่ได้. สงครามนี่แหละ เรื่องได้เรื่องเสีย, กระทั่งเป็นคู่ๆ ชนิดที่ให้เกิดบัญหาอีกมากมาย, เรื่องหญิง เรื่องชาย ที่เป็นคู่ๆ คู่ๆ มีอยู่หลายสิบคู่, เป็นที่ตั้งแห่งความยึดถือยึดถือชั่ว แล้วก็จะต้องเป็นทุกข์. ถ้าเห็นตามที่เป็นจริง เห็นว่าโอ้เหมือนกันหมด; เช่นว่ากลางวันกับกลางคืนนี้ไม่แปลกอะไรกัน เป็นเวลาด้วยกัน, แล้วก็ไม่รักกลางวันไม่เกลียดกลางคืน อย่างนี้เป็นต้น.

ถ้าเรารู้ตามที่เป็นจริงของธรรมชาติเราก็จะไม่รักและไม่เกลียดอะไร, อยู่เหนือความรักและความเกลียดความกลัวความอะไรหมด, ไม่มีเรื่องได้เรื่องเสีย เรื่องแพ้เรื่องชนะ, ไม่มีกระทั่งเรื่องบุญเรื่องบาป.

ไม่มีดีไม่มีชั่ว ไม่มีบุญไม่มีบาป คำนี้พังยากนะ ถ้าพังผิดแล้วอันตราย แต่ขอยืนยันว่า อย่างนี้แหละจริง, แต่ขอพูดเผื่อไว้ด้วยว่า ถ้าเข้าใจผิดแล้วอันตราย. ที่ว่าไม่ดีไม่ชั่ว ไม่บุญไม่บาป ไม่สุขไม่ทุกข์ ไม่นรกไม่สวรรค์ ไม่อะไรนี้ อันนี้เป็นความจริงที่สุด; แต่ถ้าพังผิดแล้ว จะอันตราย จะปฏิบัติไปในทางผิดๆ. แต่รู้ไว้เถอะว่า เพราะเราไปหลงแบ่งแยกมันออกเป็นสองฝ่ายอย่างนี้; แล้วก็ฝ่ายหนึ่งสำหรับรัก, ฝ่ายหนึ่งสำหรับเกลียด, มีเท่านั้นแหละ. ฝ่ายหนึ่งสำหรับชอบ ฝ่ายหนึ่งสำหรับไม่ชอบ, ทั้งชอบและไม่ชอบนั้นมันสร้างบัญหาทั้งนั้นแหละ, ถ้าว่าเป็นเรื่องหลงแล้วก็สร้างบัญหาทั้งนั้น, เรื่องดีมันก็หลงอย่างดี เรื่องชั่วก็หลงอย่างชั่ว.

ถ้าเข้าใจเรื่องต้นไม้ต้นนั้น ความรู้ดีรู้ชั่ว กินเข้าไปตาย, ถ้าว่า คริสเตียนทั้งหลายเข้าใจความข้อนี้อย่างถูกต้องแล้ว ก็คือเข้าใจพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง เพราะรู้ดีรู้ชั่วจึงหลงดีหลงชั่ว ก็สร้างความคิดนึกชนิดที่เป็นทุกข์ไม่รู้หยุดหย่อน ก็ลองอ่านไปอีกนิดหนึ่งเถอะ ใบหลังๆ น่ะ พี่น้องคู่นั้นที่มันฆ่าน้องของมัน. บาปที่มนุษย์ทำครั้งแรก ก็คือพี่อิจฉาน้องแล้วฆ่าน้อง ที่มันอิจฉาน้องคืออะไร? เพราะมันรักดี มันยึดถือว่าพ่อแม่ พ่อรักน้อง ไม่รักเขา, นี่เขาอยากจะดี เพราะความดีที่เขาอยากจะได้เขาจึงต้องฆ่าน้อง. เรื่องดีนั้นอย่าไปทำเล่นกับมัน ถ้าไปยึดถือผิดแล้วมันก็ให้โทษให้ทุกข์เหมือนกันแหละ; ฉะนั้นจึงว่ายึดถือไม่ได้. ฉะนั้นคัมภีร์จึงกล่าวไว้ถูกต้องแล้วว่า รู้ชั่วรู้ดีแล้วก็ตาย เพราะว่ามันไม่ได้รู้สำหรับจะอยู่เหนือ, แต่มันรู้สำหรับจะไปยึดถือไปเอา มันก็เกิดกิเลสเกิดความทุกข์, เกิดอะไร จนได้ทำบาป.

ฉะนั้นเรื่อง อยู่เหนือความล่อหลอกของความดี ความชั่วนั่นแหละคือความหลุดพ้น. ถ้าอย่างนี้มีแล้วจะต้องมีพูดถึงต้นไม้อีกต้นหนึ่ง เป็นต้นไม้แห่งชีวิตโดยแท้จริงทำไม? หรือว่าจะต้องพูดเรื่อง ความดีความชั่วให้เป็นที่ยึดถือ จนฆ่ากัน

เพราะอยากได้ความดี, ริษยากันก็เพราะอยากจะแย่งเอาความดีเหลืออยู่ แต่นี้ก็คือว่าจะอยู่เหนืออำนาจผูกมัดจิตใจของความชั่วความดี, ก็จะเรียกว่าขึ้นไปเหนือโลก. โลกนี้มีแต่ความชั่วและความดี ถ้าขึ้นไปเหนือโลก ก็อยู่เหนืออำนาจของความชั่วและความดี ก็หมดปัญหา. นี่เรียกว่า ปัญหา เรื่องสำคัญของศาสนา. ถ้าตามหลักพุทธศาสนาก็จะอยู่เหนือปัญหาจึงจะไม่มีความทุกข์.

รักผู้อื่น, ไม่เห็นแก่ตัว, มีในทุกศาสนา.

นี้จะอยู่เหนือปัญหากันอย่างไร เราคงจะอธิบายต่างกัน. อาตมาอยากจะพูดว่า *เพราะศาสดาแต่ละองค์แต่ละองค์ของทุกๆ ศาสนานั้น เป็นเหมือนปากพูดของพระเจ้า*, พระศาสดาของศาสนาไหนก็ตาม เป็นปากสำหรับพูดของพระเจ้า, แล้วก็*พูดเรื่องเดียวกันทั้งนั้น*แหละ คือพูดเรื่องไม่เห็นแก่ตัว แล้วให้รักผู้อื่น พุทธ คริสต์ อิสลาม พราหมณ์ ซิกส์ อะไรก็ตาม มันจะมีหลักหัวใจว่ารักผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัว, นั้นเราเรียกว่าพระศาสดาทุกๆ ศาสนาเป็นปากพูดของพระเจ้า เพื่อจะสอนเรื่องเดียวกัน คือความรักผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัว. ที่นี้คำพูดที่ต่างกันบ้าง ก็คือวิธีที่จะไม่เห็นแก่ตัวนั้นต่างกันบ้าง, แต่เรื่องเดียวที่ตรงกันหมด คือไม่เห็นแก่ตัว แล้วก็รักผู้อื่น เพราะพระเจ้าต้องการอย่างนั้น. ถ้าอยู่กันอย่างไม่รักผู้อื่น จะมีแต่ความทุกข์ยากลำบาก ถ้าเราไม่รักผู้อื่นเท่านั้นแหละ มันจะมีสิ่งเลวร้ายเกิดขึ้นเต็มไปทั้งโลก จนไม่มีใครอยู่ได้, ไม่มีใครอยู่ได้ เพราะความไม่รักผู้อื่น เอาเปรียบผู้อื่น, ไม่รักผู้อื่น มันเหมือนกับว่าพิษร้าย มันเป็นเหมือนกับมลภาวะ pollution ทางวิญญาณ เต็มไปหมด, แล้วใครมันจะอยู่ได้. จะอยู่ท่ามกลาง pollution อันเลวร้าย คือความเห็นแก่ตัว มันก็อยู่ไม่ได้, มันก็เป็นบ้าตาย หรือฆ่ากันตายหรือฆ่าตัวเองตาย; ฉะนั้นเราจึงมีสิ่งที่จะกวาดล้างสิ่งเหล่านี้

ออกไปเสีย คือธรรมะ. นี้พระเจ้าซึ่งจะเป็นอะไรก็ตามใจ ต้องการให้ทุกคนรักกัน, แล้วมันก็ไม่มีสิ่งที่เป็นมูลเหตุอันร้ายกาจเหล่านี้ มันก็เลยสบาย. ถ้าคนทุกคนเชื่อพระเจ้าคือรักผู้อื่นปัญหาก็หมด.

ในพุทธศาสนาเรียกสภาพอย่างนี้ว่า พระศรีอารยเมตไตรย, ศาสนาของพระศรีอารยเมตไตรย ชื่อยืดยาวพ้นยาก. แต่คำว่า ศรีอารยเมตไตรย, นั้นคือคำว่ารักผู้อื่น; *เมตไตรย* แปลว่า *เนื่องด้วยมิตรภาพ*, เมตไตรย แปลว่า เนื่องด้วยมิตรภาพ คือรักผู้อื่น. พระพุทธเจ้าหรือศาสนาหรือแผ่นดิน ที่ดีที่สุดจะมาข้างหน้านั้น ก็เรียกว่าแผ่นดินหรือศาสนาหรือโลกของพระศรีอารยเมตไตรย. ความหมายนั้นมีนิดเดียว คือ รักผู้อื่น; พอรักผู้อื่นมันหมดปัญหาจริงเหมือนกัน.

ฉะนั้นก็เป็นอันว่า ความรักผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัวนี้ เป็นจุดสูงสุดของคำสอน ในทุกๆศาสนา ซึ่งเดี๋ยวนี้มันยังไม่ประสบความสำเร็จ, คือคนยังไม่รักผู้อื่น คนยังรักแต่ตัวกู, ยังจะต้องช่วยกันไปอีกนาน เมื่อไรจะถึงก็ไม่ทราบ. แต่ว่ามันยังต้องทำกันไปอีกนาน กว่าคนทุกคนจะรักผู้อื่น, ก็เป็นอันว่าจะต้องมีแผนการณ์อันใหญ่ยิ่ง ที่จะทำลายความเห็นแก่ตัว, ต้องทำลายความเห็นแก่ตัว, ต้องสละตัวเพื่อช่วยผู้อื่น. นี่ความกล้าหาญสูงสุดอยู่ที่นี่, ความเสียสละสูงสุดมันก็อยู่ที่นี่, ซึ่งผู้ที่แสดงให้ปรากฏชัดออกมาก็คือ พระเจ้าซัสไครสต์ คือท่านยืนยันข้อนี้ จนต้องถูกจับตรึงกางเขน ก็จะเป็นอะไรไป, ไม่เห็นมีความหมายอะไร ที่ว่าจะถูกตรึงกางเขน. แต่ว่ามีความสำคัญว่า รักผู้อื่น รักผู้อื่น, จะต้องทำให้ผู้อื่นรักผู้อื่น จะต้องทำความเข้าใจข้อนี้, ให้เป็นที่เข้าใจแก่ทุกคนในโลก. ฉะนั้นจึงทำการเสียสละเพื่อให้เกิดผลขึ้นมา, เป็นว่าทุกคนจะต้องรักผู้อื่น แม้ว่าจะต้องเสียชีวิตก็เอา.

เรื่องในพุทธศาสนาก็มีเหมือนกัน แต่เป็นเรื่องชาดก คือเป็นเรื่องของผู้ที่ยังไม่เป็นพระพุทธเจ้า หรือยังไม่เป็นพระศาสดาเกี่ยวนี้เรื่องใน Christianity นี้เอาตัวพระศาสดาเสียเองเป็นผู้เสียสละชีวิต เพื่อประโยชน์ผู้อื่น. ฉะนั้นการไม่เห็นแก่ตัว การทำลายความเห็นแก่ตัวเสีย นั่นแหละคือหัวใจของพุทธศาสนา ของ Christianity หรือของศาสนาไหนก็ตามเถอะ; ถ้าเขาทำตรงตามคำของพระศาสดาแล้ว จะสละตัวหรือความเห็นแก่ตัว. ความเห็นแก่ตัวนั้นมันตั้งอยู่บนตัว; ถ้าไม่มีตัว มันจะเห็นแก่ตัวได้อย่างไร.

ฉะนั้น ถ้าทำลายความรู้สึกว่าตัวเสียได้ มันก็เป็นการทำลายความเห็นแก่ตัวเสียได้. นี่ก็เป็นหลักของพระพุทธศาสนา อย่าไปโง่หลงว่ามันมีตัว, มันมีแต่สิ่งที่เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ, แล้วสิ่งนั้นมันคิดเอาเองว่าตัว ว่ากู แล้วก็เห็นแก่ตัวกู, แล้วก็เกิดบุญหาขึ้นมา เพราะความเห็นแก่ตัวกู.

ฉะนั้น จะถอนความเห็นแก่ตัวกูเสียได้โดยวิธีใด ถูกทั้งนั้นเลย. อาตมาอยากจะพูดยืนยันว่าถูกทุกวิธีแหละ ถ้าถอนความเห็นแก่ตัวกูเสียได้ จะเป็นวิธีพุทธ คริสต์ อิสลาม หรือวิธีที่ไหนก็ตาม มันจะถูกทั้งนั้น. เพราะว่าเมื่อไม่เห็นแก่ตัว แล้วมันรักผู้อื่น; ฉะนั้นการถอนเสียซึ่งความยึดถือว่าตัว อย่ามีความรู้สึกว่าตัวคือตัวกู และมีของของกู นั่นแหละคือหัวใจของพุทธศาสนา.

ทีนี้ก็ดูต่อไป เครื่องหมายกางเขนมันก็แสดงว่าตัด, ตัดเสียซึ่งตัวกู. เครื่องหมายกางเขนมันมีอันยืนเหมือนกับตัวฉัน The I, I คือฉัน, แล้วอีกอันตัดขวางเสีย ตัด I เสีย, คือตัดตัวกูเสีย. นี่แปลความหมายอย่างนี้เป็นพุทธศาสนาเลย. คุณคงไม่ยอมแปล เพราะจะกลัวว่าพุทธศาสนาจะไปแขวนอยู่ที่คอของคุณ; แต่ถ้ายอมแปล

อย่างนี้แล้ว มันก็คืออย่างนั้น, คือว่าหัวใจพุทธศาสนาตัดตัวกูเสีย มันก็ไปแขวนที่คอของคริสเตียนทุกคนที่แขวนไม้กางเขน.

ที่นี้วิธีที่จะตัดเสียซึ่งตัวกูมีหลายแบบ หลายวิธี ตามหลักศาสนานั้น ๆ; แต่พุทธศาสนานี้ถือว่า มันเป็นกิเลส ชนิดหนึ่ง ต้องระวังอย่าให้มันเกิดขึ้น. นี้เวลาจะหมดแล้ว.

ก ข ก กา ของพุทธศาสนา.

พูดอีกนิดหนึ่งว่า ก ข ก กา ของพุทธศาสนา. ขออภัยที่จะพูดตรง ๆ ว่า ก ข ก กา ของคริสเตียนก็คงจะพูดถึงพระเจ้า พูดถึง dogma อะไรต่าง ๆ. แต่ถ้าเป็น ก ข ก กา ของพุทธศาสนา หมายถึงคำแรก ที่จะพูดมันก็พูด เรื่อง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ๖ อย่าง แล้วคู่ของมันก็คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณ์ : ตาคู่กับรูป, หูคู่กับเสียง, จมูกคู่กับกลิ่น, ลิ้นคู่กับรส, ผิวกายคู่กับสิ่งที่มากระทบผิวกาย, แล้วจิตคู่กับความคิดที่จะผุดขึ้นมาในจิต เป็น ๖ อย่าง ๖ คู่. นี่คือตัวธรรมชาติแท้, แล้วเป็นไปตามกฎธรรมชาติ อยู่ตลอดเวลา.

ที่นี้พอมันจับคู่กัน เช่นตาคู่กับรูป ตาถึงกันเข้ากับรูป ก็เกิดการเห็นทางตา เรียกว่า จักษุวิญญาณ; เขียนเป็นสูตรตัวอย่าง ตาถึงกันเข้ากับรูปก็เกิดการเห็นทางตา คือจักษุวิญญาณ มีอยู่ตลอดเวลาใช่ไหม? เพราะตาของเราก็เห็นอะไรอยู่ตลอดเวลาแล้วมีจักษุวิญญาณอยู่บ่อย ๆ. ที่นี้สามอย่างนี้ คือ ตา รูป และจักษุวิญญาณถึงกันเข้าเรียกว่า ผัสสะ, สัมผัส หรือ ผัสสะ เราก็มีอยู่ตลอดเวลาบ่อย ๆ ที่สุด.

ขณะแห่งผัสสะ เป็นขณะที่สำคัญมาก; ถ้าเราไม่มีสติปัญญา ไม่มีความรู้เพียงพอ แล้วเราก็จะผัสสะด้วยความโง่, สัมผัสอะไรขึ้นมา ก็จะเกิดผลคือความโง่, โง่ที่จะไปรักสิ่งที่น่ารัก, โง่ที่จะไปเกลียดสิ่งที่น่าเกลียด, ซึ่งที่จริงไม่มีอะไรที่น่ารักหรือน่าเกลียด, เราไปรู้สึกเพราะความยึดถือของเรา. ฉะนั้น เราต้องมีปัญญา หรือมีศรัทธาหรือแล้วแต่ แต่ให้เป็นความรู้ที่ว่า อย่าไปรักที่มันมาให้รัก, อย่าไปเกลียดที่มันมาให้เกลียด; ถ้าเราไปรักที่น่ารัก ไปเกลียดที่น่าเกลียด ก็เรียกว่ามันเกิดเวทนาที่ผิด, เวทนาโง่แล้ว เวทนาสำหรับจะไปหลงรักหลงเกลียด.

ทีนี้เกิดไปหลงรักหลงเกลียดในความรู้สึกที่เป็นเวทนา แล้วมันก็เกิดความอยากอย่างโง่ ๆ อีก มันอยากจะเอาของที่มันรัก มันอยากจะฆ่าจะทำลายสิ่งที่มันเกลียด มันก็เป็นความอยากที่โง่ ๆ ก็เรียกว่าตัณหา ความอยากที่โง่เขลา ที่เกิดอยู่ในคนเราทุกคนที่ปราศจากธรรมะ ที่ปราศจากความรู้ของธรรมะ. พอได้สัมผัสเวทนาน่ารักมันก็รัก, เวทนาน่าเกลียดมันก็เกลียด, มันก็อยู่ด้วยความรักและความเกลียด แล้วมันก็อยากไปตามนั้น แล้วก็ทำไปตามนั้น. ฉะนั้นในโลกนี้จึงเต็มไปด้วยคนที่ทำอะไรไปตามความรักและความเกลียด แล้วมันจะถูกได้ที่ไหนล่ะ, มันไม่ได้ทำไปด้วยความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของธรรมะของศาสนาเลย มันทำไปตามอำนาจของกิเลส ซึ่งเหมือนกับพญามาร. น่ารักมันทำอย่างนี้, น่าเกลียดมันทำอย่างนี้ ล้วนแต่เผาตัวเองทั้งนั้น ด้วยความรักและด้วยความเกลียดนั้น.

ทีนี้มันมีตอนที่สำคัญอยู่นิด ถ้าเราอยาก, เกิดความรู้สึกอยากขึ้นในใจตามธรรมชาติ ซึ่งมันเกิดได้ตามธรรมชาติ ตามกฎของอิทัปปัจจยตาตามธรรมชาติ. พอเราเกิดอยาก ความรู้สึกอยากจะปรุงความรู้สึกอันที่ตามมาคือกู มีกูผู้อยาก, มีฉันผู้อยาก; นั่นแหละคือตัวกู แล้วเป็นที่ตั้งแห่งความเห็นแก่ตัว เพราะตัวกูนี้มันมาจากความโง่



ตามลำดับ ตามลำดับมาตั้งแต่ต้น ว่าผัสสะโง่ เวทนาโง่ ตัณหาก็โง่ มีตัวกูแห่งความโง่มันก็เห็นแก่ตัว มันก็ทำอะไรทุกชนิดตามที่เห็นแก่ตัว เมื่อมันต้องการอะไรขึ้นมา มันก็จะเอาให้ได้ มันก็ฆ่าเขา มันขโมยเขา มันล่วงละเมิดของรักของเขา มันโกหก มันดื่มน้ำเมา มันทำทุกอย่าง ที่แล้วแต่ตัวกูอันโง่เขลามันจะทำ. ความเห็นแก่ตัวมันก็ลุกลามออกไป จนทำผู้อื่นให้เดือดร้อนด้วย, ไม่เดือดร้อนแต่ตัวผู้นั้นแต่จะทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนด้วย.

นี่ถ้าจะศึกษาพุทธศาสนาแล้ว ก็ต้องศึกษาจากตัวจริงนั้นแหละ, ไม่ใช่ศึกษาจาก หนังสือหนังหา ตำรับตำราอะไร มันบอกได้เพียงเค้าเงื่อน, ให้ไปศึกษาจากของจริง. ฉะนั้นเราต้องศึกษาจากความรู้สึกภายใน ที่เกิดขึ้นมาทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เมื่อมีอะไรมากระทบจิต เมื่อมีอะไรเข้ามากระทบจิต เข้ามาทางตาก็ได้ ทางหูก็ได้ ทางจมูกก็ได้ เข้ามากระทบจิต; ถ้าเราโง่ตอนนั้น แล้วก็คือต้องเป็นทุกข์, ไม่มีใครช่วยได้. ถ้าเราฉลาดตอนนั้นได้ทันเวลา จะไม่เป็นทุกข์เลย; ฉะนั้นสิ่งที่เรียกว่าผัสสะ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางจิตใจเองมันสำคัญ ต้องรักษาไว้ให้ถูกต้อง อย่าให้กิเลสครอบงำ, อย่าให้โง่เมื่อผัสสะ แล้วจะไม่มีความทุกข์.

ฉะนั้นจำไว้เป็นหลักสั้น ๆได้เลยว่า ความทุกข์เกิดมาจาก เราโง่เมื่อมีผัสสะ, ความไม่ทุกข์เกิดมาจาก เราฉลาดเมื่อมีผัสสะ. พูดกลับกันก็ว่า เมื่อมีผัสสะเราโง่ก็ต้องเกิดความทุกข์, เมื่อมีผัสสะเราไม่โง่ก็ไม่มีความทุกข์. ฉลาดก็คือไม่ไปยึดถือเรื่องดีเรื่องชั่ว ตามความหมายอย่างอาดัมกับอีฟเขากินลูกไม้เข้าไปแล้วรู้ดีรู้ชั่ว, อย่างนั้น นั่นแหละคือมันโง่. ฉะนั้นไม่ต้องยินดียินร้าย จนตกเป็นทาสของสิ่งนั้น ๆ, เรารักสิ่งไร เราก็เป็นทาสของสิ่งนั้น ในความหมายหนึ่ง, เราเกลียดสิ่งไร เราก็เป็นทาสของสิ่งนั้น ในอีกความหมายหนึ่ง; ฉะนั้นอย่าเป็นทาสโดยทั้ง ๒ ความหมาย

ทั้งโดยความรักและความเกลียด เราก็เป็นอิสระ; เป็นอิสระเราก็ไม่มีความทุกข์ คือเราอยู่กับพระเจ้า. **ภาวะที่ไม่มีความทุกข์คือภาวะที่อยู่กับพระเจ้า;** ฉะนั้นเมื่อเราเป็นอิสระจากโลก จากความยินดียินร้ายในโลก จากอิทธิพลในโลก เราก็มีโอกาสที่จะอยู่กับพระนิพพานกับพระเจ้า.

นี้พุทธศาสนามีเท่านี้แหละ ตั้งต้น ABCD ตรงที่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มันคู่กับ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณ์, เกิดวิญญาณ แล้วเกิดผัสสะ ถ้าโง่ตรงผัสสะต้องได้รับโทษ คือความทุกข์, ถ้าไม่โง่ก็ไม่ต้องรับโทษ คือไม่ทุกข์, แล้วไม่ทุกข์อยู่อย่างนั้น ทั้งวันทั้งคืน มันวิเศษเท่าไรคิดดู. **ถ้าเราไม่โง่เมื่อผัสสะแล้วเป็นไม่มีความทุกข์ ว่างจากความทุกข์อยู่ทั้งวันทั้งคืนทั้งเดือนทั้งปีเป็นชีวิตนิรันดรได้** เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นมาได้ ด้วยการกระทำที่ถูกต้องตามกฎของพระเจ้า คือกฎของอิทัปปัจจยตา.

นี่อาตมาก็ได้พูดโดยหัวข้อ **ที่ควรจะทราบในเบื้องต้น** เรียกว่าเค้าโครงที่จะต้องมองดูทั่วๆไป, เป็นปริทัศน์ เป็น outline อะไรก็แล้วแต่จะเรียก ว่ามันมีอยู่อย่างนี้.

ธรรมะคือเรื่องของธรรมชาติ, เป็นตัวธรรมชาติด้วย, เป็นตัวกฎของธรรมชาติด้วย, เป็นตัวหน้าที่ตามกฎด้วย เป็นผลเกิดจากหน้าที่ด้วย. พระพุทธเจ้าตรัสรู้ก็คือตรัสรู้เรื่องนี้ พอตรัสรู้ท่านก็เคารพ ยกเป็นสิ่งสูงสุดเลย, มาประกาศมาบอกให้คนทั้งหลาย จงประพฤติตามนี้ บูชาในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด. ถ้าจะให้มีคำว่าอ้อนวอน prayer ในพุทธศาสนา, อ้อนวอนก็คือพยายามทำตามประสงค์ของกฎ; ถ้าเราจะอ้อนวอนกฎ เพราะกฎไม่ใช่คน, ถ้าเราอ้อนวอนกฎ ก็คือทำให้ตรงตามกฎ นั่นแหละคืออ้อนวอนกฎ, เหมือนกับที่เราอ้อนวอนพระเจ้าที่เป็นคน. ฉะนั้นเราต้องถือว่าแม้

จะมีพระเจ้าอย่างกฎก็เป็น religion อยู่ดี. แม้ว่าเราจะอ้อนวอนโดยวิธีที่ทำให้ตรงตามกฎก็ยังเป็น religion อยู่ดี. อย่ามาหาว่าพุทธศาสนาไม่ใช่ religion.

ทีนี้ **เรื่องทำให้ถูกตามหน้าที่** โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก็คือเมื่อมีอะไรเข้ามากระทบจิต เข้ามาทางตา เข้ามาทางหู จมูก ทางลิ้น ทางใดทางหนึ่งก็ตาม, **ระวังให้ดีอย่าทำผิดตอนนั้น,** ตอนที่มันเรียกว่ามีผัสสะแล้ว อย่าทำผิดตอนนั้น. **ถ้าทำผิดตอนนั้นแล้วก็จะมีความทุกข์** ขออภัยที่จะพูดว่า **ไม่ว่าคุณจะถือลัทธิไหนศาสนาไหน ปฏิญาณตัวว่าอย่างไร ถ้าคุณทำผิดตอนนี้แล้วคุณจะมีความทุกข์.** ถ้าไม่ทำผิดตอนนี้แล้วมีความทุกข์ไม่ได้ แม้ว่าผีสางเทวดาจะมากลั่นแกล้งให้มีความทุกข์ ก็มีความทุกข์ไม่ได้เพราะเราไม่ทำผิดตอนนี้ ตอนที่มีอะไรมากระทบจิต. ฉะนั้นผลกรรมแต่หนหลังก็ยกเลิกกันไป เพราะว่าเราจะไม่เป็นทุกข์ แม้ว่ามันจะมีมาเป็นอันว่าหลุดพ้น เรียกว่า **หลุดพ้น ตามหลักของพระพุทธศาสนา,** หลุดพ้นจากความทุกข์โดยประการทั้งปวง.

เรื่องโดยหัวข้อมีเท่านี้ เรื่องโดยรายละเอียดนั้นพูดกันไม่หวาดไหว ไปหาอ่าน หรือใครสนใจก็ไปหาอ่านเอาเอง; แต่อยากจะบอกว่า **พุทธศาสนาก็เป็น religion พุทธศาสนาก็มีพระเจ้า.** พระพุทธเจ้าค้นพบแล้วก็เการพทันที เอามาเปิดเผย เอามาแนะนำชี้แจงให้ประพฤติปฏิบัติ, คือประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎนั้น, **กฎที่พระองค์ได้ตรัสรู้ ซึ่งเปรียบเหมือนกับพระเจ้า เพราะอยู่เหนือสิ่งทั้งปวงทุกอย่างทุกประการ** อย่างที่ว่ามาแล้ว. และ **ก็หลุดรอด;** ใช้คำว่ารอด ทุกศาสนาใช้คำว่ารอด, **รอดจากสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา คือปัญหาและความทุกข์.** ดูเหมือนจะมีเท่านี้แหละ เรื่องของมนุษย์ ถ้ามันหลุดรอดจากสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาแล้ว ก็ควรจะพอใจ, มันไม่มีอะไรอีกแล้ว เพราะว่าเหมือนกับว่าได้อยู่กับนิพพาน, หรือว่าได้อยู่กับพระเจ้าตลอดกาลนิรันดร.

เอาละอาตมาเห็นว่า การบรรยายนี้ก็สมควรแก่เวลา ดูมันจะมีเท่านี้แหละ เรื่องของมนุษย์ถ้ามันหลุดรอดจากสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาแล้ว มันก็ควรจะพอใจ, มันไม่มีอะไรอีกแล้ว เพราะมันเหมือนได้อยู่กับนิพพาน, หรือว่าได้อยู่กับพระเจ้าตลอดกาลนิรันดร.

เอาละ, อาตมาเห็นว่า การบรรยายนี้ก็สมควรแก่เวลา ก็จะต้องยุติการบรรยาย เอาหัวข้อ ข้อความนี้ไปคิดไปนึกไปศึกษาดู. ถ้าสงสัยไม่เข้าใจตอนไหนอยากจะถาม, พรุ่งนี้ก็ยังมีเวลาบ้างสำหรับที่จะตอบ, และจะทำความเข้าใจกันต่อไป.

ส่วนเรื่องที่ว่าอยากจะรู้เรื่องการทำสมาธิบ้าง ก็มี, ช่วยอ่านหนังสือเล่มนี้ให้จบก่อน แล้วถึงจะพูดกันว่า จะทำสมาธิอย่างไร; ถ้าไม่รู้อะไรเสียเลย มันก็จะพังไม่ถูก, พูดกันจะพังไม่ถูก.

เอาละวันนี้ขอยุติเพียงเท่านี้.



— ๓ —

๑๘ พฤษภาคม ๒๕๒๕

ภาษาคน ภาษาธรรม.

ท่านที่สนใจจะศึกษา ธรรมในพุทธศาสนา,

ในการพูดกันในครั้งที่ ๓ นี้ จะพูดด้วยหัวข้อว่า ภาษาคน ภาษาธรรม เรื่องนี้เป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด แต่ไม่ค่อยจะมีใครมองเห็นความสำคัญ กำลังเป็นปัญหาที่สุด ก็ไม่มีใครรู้สึกว่าเป็นปัญหา.

ปัญหาที่ว่านี้ ก็คือ เราฟังเรื่องราวในพระคัมภีร์ ไม่ค่อยจะรู้เรื่อง ข้อความในพระคัมภีร์ ก็ฟังไม่ค่อยจะรู้เรื่องที่เอามาพูดต่อ เอามาพูดกัน วิสัชชนากัน ถกเถียงกันอะไรกัน ก็ฟังกันไม่ค่อยรู้เรื่อง. ถ้าจะพูดสรุปก็ว่า เพราะพูดกันคนละภาษา คนหนึ่งพูดภาษาธรรมดา, คนหนึ่งพูดภาษาที่ลึกของความจริง นี่จึงพูดกันไม่ค่อยรู้เรื่อง.

[* ธรรมบรรยายแก่คณะซิสเตอร์ จากกรุงเทพฯ ณ ลานหินโค้ง]

ตัวอย่างความตายในภาษาธรรม.

อาตมาเห็นว่า ถ้าเรารู้ภาษากันทั้ง ๒ ภาษาแล้ว ก็จะได้รับประโยชน์มากกว่านี้. เรื่องมันก็ยืดยาว แต่ถ้าจะยกตัวอย่าง เพื่อประหยัดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่านทั้งหลาย ที่เชื่อว่าคุ้นเคยกับคัมภีร์ไบเบิล ก็จะง่ายขึ้น. ฉะนั้นจึงยกตัวอย่างด้วยการทำให้เข้าใจว่า ภาษานั้นคืออะไร มันก็หน้าแรก ๆ ของคัมภีร์ไบเบิล. Book of Genesis ที่ว่าอาดัมกับอีฟ ถูกห้ามไม่ให้กินผลไม้ต้นนั้น ถ้ากินเข้าไปจะตาย แล้วก็อาดัมกับอีฟก็กิน แล้วคือตายอย่างไร ทำไมไม่เห็นตาย? ทำไมจึงมีลูก มีหลาน จนมีเรื่องมีราว?

ฉะนั้นคำว่า **ตาย** นั้น มันไม่ใช่ภาษาธรรมดา, ไม่ใช่ภาษาคนธรรมดาพูด, **เป็นภาษาธรรมะโดยเฉพาะ,** แล้วก็ตายจริง ๆ ด้วย ตายอย่างน่ากลัว. **ตายคือว่ามันสูญเสียความปกติสุขที่มนุษย์ควรจะได้รับ,** แล้วตายแบบไปถึงลูกหลาน จนกระทั่งถึงบัจจุบันนี้ กระทั่งทุกคนในบัจจุบันนี้มันก็ตีมาแล้ว. **ตายก็คือหมดปกติสุข** หมดปกติภาวะเดิม, เดิมเขาไม่มีความทุกข์, เดี๋ยวนี้เขากลายเป็นคนมีบัญหา มีความทุกข์ ถูกสาปถูกแช่งให้ทนทุกข์นั้นเรียกว่าตาย. ***เคยสนทนากับคนคุ้นเคยที่เป็นคริสเตียน เขาก็ไม่ยอมที่จะให้อธิบายว่า มันคนละภาษา,*** เขาก็อธิบายว่ามันไม่เกี่ยวกับตาย. ***เขาต้องการจะแสดงแต่ว่าอาดัมกับอีฟ เป็นคนดื้อ, ดื้อเท่านั้นเอง*** ไม่เกี่ยวกับตายหรือไม่ตาย ทั้งที่ข้อความมันมีอยู่ชัดว่าท่านจะต้องตาย.

นี่ ขอให้เอาเรื่องนี้ เป็นตัวอย่างเถอะ เอาภาษาพูด ที่พูดอย่างคนธรรมดาพูด มันก็มีความหมายไปตามแบบนั้น, เขาเรียกว่าโลกิยะโวหาร โลกิยะนิรุตติ โลกิยะภาษา, ชาวบ้านพูด. เดี๋ยวนี้ **ผู้รู้ธรรมะพูด ตามความหมายของธรรมะชั้นลึกพูด มันเป็นอีกแบบหนึ่ง,** ขอให้รู้อย่างนี้ไว้ก่อน แล้วเราค่อย ๆ ดูกันทีละคำ.

ตอนปลายของคัมภีร์ไบเบิล ใน Book of Corinthian นั้น ก็มีคำที่ว่า ต้องตีความอย่างเดียวกันแหละ, พูดได้ว่าทั้งเล่ม ทั้งคัมภีร์ไบเบิลมีข้อความในภาษาธรรมะที่ต้องตีความ. แต่ว่าที่เห็นชัดๆ แล้วก็มาเข้ากันได้กับเรื่องในพุทธศาสนานั้นก็มีอยู่เป็นเรื่องๆ. เช่นว่า *คำสอนของเซนต์ปอล* แก่พวกโครินเธียน *"มีภรรยาก็จงเหมือนกับไม่มีภรรยา มีทรัพย์สมบัติ ก็จงเหมือนกับไม่มีทรัพย์สมบัติ มีความสุขก็จงเหมือนกับไม่มีความสุข ซื้อของที่ตลาดแล้วก็ไม่เอาอะไรมา"* คำพูดชนิดนี้มันไม่ใช่คำพูดที่คนธรรมดาพูด เป็นคำพูดของคนรู้ธรรมะความหมายหนึ่งพูด; แต่พุทธบริษัทเข้าใจได้ดี, เข้าใจได้ทันที. เราจึงไม่รู้สึกว่าเป็นปัญหาอะไร.

ยกตัวอย่าง ซื้อของที่ตลาด แล้วก็ไม่เอาอะไรมา เพราะไม่มีความยึดถือว่ามีตัวเรา, เพราะไม่มีความยึดถือว่า เราเป็นผู้ซื้อ เราเป็นผู้ได้, เราเป็นผู้เอา เราเป็นผู้เอามากิน มันไม่มี, ไม่มีความรู้สึกอย่างนี้ มันไม่มีตัวบุคคลผู้ทำอย่างนั้น มันมีแต่ร่างกายของคน มันทำไปตามความรู้สึกในใจ. ที่รู้สึกไปตามธรรมชาติตามธรรมดา, ไม่ถือว่าเป็นบุคคล; ฉะนั้นจึงไม่มีบุคคล ที่จะมีภรรยา มีสามี มีทรัพย์สมบัติ มีความสุข, มันไม่มีบุคคล เป็นสิ่งที่ทำได้. มีการเป็นอยู่อย่างมีภรรยา แต่จิตใจไม่มีภรรยา ไม่รู้สึกว่ามีภรรยา, มีทรัพย์สมบัติมีความสุขก็เหมือนกัน มีอยู่ตามธรรมดา ที่คนทั่วไปเขามีกัน, แต่จิตใจมันไม่ได้รู้สึกว่า มีตัวเราผู้มี; นี่เรียกว่า มีโดยไม่ต้องมี เพราะฉะนั้น คำพูดเหล่านี้เมื่อตีความแล้ว มันเป็นอันเดียวกันกับพุทธศาสนา, เคยสำรวจดูมีตั้งมากมาย.

ฉะนั้นจึงอยากจะแนะว่า ศึกษาพุทธศาสนา ด้วยข้อความในคัมภีร์ไบเบิลที่รู้อยู่แล้วเข้าใจอยู่แล้ว ดี สะดวก, แล้วตีความให้มันเป็นไปได้ คือตีความให้มันเป็นเรื่องที่ว่า ที่พูดไว้นั้นถูก เช่นอาคัมกับอีฟกินเข้าไปแล้วก็ตาย, ก็ตายจริงๆ ตายนิรันดร



ถึงไม่นิรันดร ก็กว่าจะพ้นจากตาย มันก็ต้องเปลี่ยนแปลงอย่างตรงกันข้าม คือต้องกินผลไม้ แห่งต้นไม้ชีวิต Tree of Life. นี่ต้นไม้ชีวิต มันก็เหมือนกันแหละ คือว่าพระธรรม ที่ปฏิบัติแล้ว จะถึงความไม่ตาย.

ที่นี้ ความไม่ตายนี้ ก็มีความหมายไปตามลัทธินั้น ๆ ซึ่งไม่เหมือนกัน แล้วก็ในลัทธิเดียว พูดไว้เป็นภาษาคนอย่างหนึ่ง, พูดไว้เป็นภาษาธรรมอย่างหนึ่ง, อมฤตที่ว่ากินแล้วไม่ตาย ในอินเดียก็พูดกันในหลายลัทธิ เทวดา อสูร ชวนกันกวนมหาสมุทร ให้ขันเป็นยา กินแล้วไม่ตาย ก็เป็นน้ำชนิดหนึ่ง ซึ่งกินเข้าไปแล้วไม่ตาย; นี่ภาษาเด็ก ๆ เป็นภาษาคน. ถ้าภาษาธรรม มันหมายถึงธรรมะ ความจริงอันหนึ่ง ไปรวบรวมเอามาให้หมด, บรรดาความจริงทั้งหลาย เอามากวน ๆ กวนให้มันข้น ให้มันเป็นของข้นเข้ม กินเข้าไปคือปฏิบัติ, ปฏิบัติแล้วไม่มีความตาย ไม่มีตัวผู้จะตาย หรือไม่มีอะไรก็แล้วแต่เถอะ แต่ว่ามันไม่ตายในความหมายอื่น. แล้วน้ำอมฤตมันก็ในความหมายอื่น ไม่ใช่ว่าน้ำเหมือนกับเหล้า กินเข้าไปแล้วก็ไม่ตาย, ในความหมายอื่นก็คือธรรมะ ซึ่งเมื่อปฏิบัติแล้ว มันเกิดผลภายใน รู้แจ้งสว่างไสวแล้วไม่ตาย.

นี่คำว่าอมฤตหรือเหล้านั้น มันไม่ได้หมายถึงเหล้าที่กิน แต่มันหมายถึงธรรมะที่ปฏิบัติแล้วมันไม่ตาย; แม้แต่ในหนังสือที่ชาวบ้านเขาอ่านกัน หนังสือโอมาคัยยัม คำว่าไวน์นั้น มันก็ไม่ใช่เหล้าไวน์ดอก คือผลของการปฏิบัติธรรมะตามแบบที่โอมาคัยยัมเขาต้องการ, แล้วมีความอร่อย มีความสุข กินเหล้าแบบนั้น มันไม่ใช่กินเหล้าแบบที่โรงเหล้า. แต่เขาจะเขียนล้อคนที่มันชอบเหล้าที่โรงเหล้า, หรือว่าล้อคนที่เคร่งศาสนา จนไม่แตะต้องเหล้า ก็เลยเอาคำนั้นมาล้อ มากินเหล้าดีกว่ามานั่งหมอบกราบ สวด อ้อนวอนอะไรอยู่; นี่ตัวอย่าง.

ฉะนั้นขอให้เห็นเค้าเงื่อนว่า ภาษาที่ใช้พูดกันอยู่ในโลกนี้มี ๒ ภาษาอย่างนี้เสมอไป. เช่นเรื่องความตาย ภาษาชาวบ้านก็เอาใส่โลงไปผั้ง ไปเผา; แต่ความตายในภาษาธรรมะ มันก็เหมือนกับที่อาตมักับอีฟกินผลไม้ นั้นมัน อยู่อย่างไร นั้นแหละคือมันตาย.

ความเกิดในภาษาธรรม.

ที่นี้ความเกิดก็เหมือนกัน เกิดจากท้องแม่ ที่เห็น ๆ กันอยู่ เรียกว่าความเกิด, แต่ความเกิดในภาษาธรรมะนั้น นั้นหมายถึงจิตใจเกิดรู้สึกขึ้นมาว่าตัวกู เมื่อไร เมื่อนั้นจึงจะเรียกว่ามีความเกิด. ในภาษาธรรมะชั้นลึก ก็เหมือนอธิบายแล้วในวันก่อน ยกตัวอย่างในเรื่องตาเห็นรูป เกิดจักษุวิญญาณ แล้วก็เกิดผัสสะ, แล้วเกิดเวทนาจากผัสสะแล้วมันโง่ มันก็ยึดถือเวทนา เป็นยินดียินร้าย มันก็เกิดความอยากคือตัณหา ไปตามความรู้สึกยินดียินร้าย. พอจิตมันรู้สึกอยากได้ตามเรื่องของจิต จิตมันก็ทำให้เกิดความรู้สึกอันหนึ่งว่า เราอยาก เราต้องการ ความรู้สึกว่าเรานั่นแหละ คือตัวตนที่เกิด. ฉะนั้นความเกิด ก็คือความเกิดแห่งความเข้าใจผิดถือผิดว่าตัวเรา นี่คือความเกิดในภาษาธรรม.

เกิดในภาษาคนก็คือ เกิดจากท้องแม่, เกิดในภาษาธรรม ก็เกิดจากท้องของความโง่, นั้นมันท้องแม่ตามธรรมดา; สัตว์เดรัจฉานก็เกิดอย่างนั้น. แต่เกิดครั้งหลังนี้ เกิดจากท้องของความโง่ ของกิเลส. เมื่อพูดอย่างนี้ก็ต้องถือว่า ทารกเกิดมาจากท้องแม่แล้ว ร้องแอ ๆ อยู่ นี้เป็นเพียงเกิดส่วนหนึ่งเท่านั้น, เกิดส่วนร่างกายยังไม่ใช่ความเกิดที่สมบูรณ์, จนกว่าเมื่อทารกนั้นโตขึ้น ๆ รู้จักนั่นนี่ สัมผัสนั่นนี่ รู้จัก

ความคิดนึกชอบไม่ชอบ แล้วก็อยากไปตามที่ชอบ แล้วก็เกิดตัวกู. ความรู้สึกว่าตัวกู ผู้อยาก กูอยาก กูอยากได้ ตอนนั้นเรียกว่าเกิดทางจิตนั้นสมบูรณ์. ความเกิดสมบูรณ์เมื่อทารกนั้นมีความรู้สึกเกิดขึ้นว่า ตัวกู ตัวเรา ตัวฉัน.

นี่ความเกิดในภาษาคน กับ ความเกิดในภาษาธรรม แสดงให้เห็นว่ามันเล็งกันคนละอย่าง; อันหนึ่งมันเล็งไปที่วัตถุ, อันหนึ่งมันเล็งไปที่ความหมาย. ถ้าจะเรียกว่าวิธี วิธีทางการพูด อย่างมีวัตถุ คือเป็น physics, อีกอันหนึ่งเป็นวิธีทางการพูด อย่างวิธีเหนือ physics คือ metaphysics; นี้เรามาเรียกกันง่ายๆเดี๋ยวนี้ว่า ภาษาคน กับ ภาษาธรรม ถ้าพูดภาษาคน มันก็เล็งไปยังตัววัตถุ เนื้อหนังร่างกาย, ถ้าพูดภาษาธรรม มันก็เล็งไปถึงความหมาย ซึ่งไม่ใช่ตัววัตถุ ร่างกาย คือพูดเหนือนั้นขึ้นไป.

จะยกตัวอย่างพูดภาษาคนสำหรับเด็กๆ พระพุทธเจ้าก็คือบุคคลคนหนึ่งเกิดที่อินเดีย เมื่อ ๒๐๐๐ กว่าปีมาแล้ว มีเรื่องราวเป็นอย่างนั้น, สอนอยู่เท่านั้น แล้วก็นิพพานคือตาย แล้วก็เผาแล้ว เหลือแต่กระดูกแจกกันไป. นี่พระพุทธเจ้าในความหมายภาษาคน; แต่ถ้าพระพุทธเจ้าในความหมายภาษาธรรม ไม่เป็นอย่างนั้น ไม่ใช่ร่างกายนั้น; แม้ว่าพระพุทธเจ้าประสูติ ก็ไม่ได้ประสูติจากท้องมารดา, คนที่ชื่อสิทธัตถะต่างหาก เขาประสูติจากท้องของมารดา เขาเกิด.

แต่พระพุทธเจ้าประสูตินั้น เกิดโดยธรรมะ, เกิดโดยจิตใจ มีจิตใจชนิดนั้นเกิดขึ้น ก็เรียกว่าพระพุทธเจ้า. พระพุทธเจ้าอย่างนี้ตายไม่ได้, ทำอย่างไรๆ ก็ตายไม่ได้, แล้วก็อยู่มาจนถึงทุกวันนี้, แล้วใครมีความรู้สึกอย่างนั้น มีปัญญาอย่างนั้น คนนั้นก็มีพระพุทธเจ้าอยู่ในตนด้วยกันทุกคนๆ. พระพุทธเจ้ากลายไปอยู่ในหัวใจ

ของคนทุกคน, แล้วก็ตายไม่ได้ ก็ไม่ได้เผา, ก็ไม่ได้เอากระดูกไปแจกดอก พระพุทธเจ้าชนิดนั้น.

แล้วยังมี*คำตรัสว่า พระพุทธเจ้าในความหมายอื่น* เช่นคำสอน *ธรรมวินัยที่สอนไว้* ที่ตั้งไว้ ธรรมที่ตั้งไว้นั่นแหละ เป็นพระพุทธเจ้า อย่างนี้ก็มี, ก็ความหมายเดียวกันแหละ นั่นแหละคือพระพุทธเจ้าด้วย พระธรรมด้วย อยู่ที่นั่น. เด็กๆเขารู้ว่า พระธรรมก็คือคัมภีร์ คือใบลาน คือพระไตรปิฎก ที่อยู่ในตู้ ก็เรียกว่าพระธรรม, นั่นเรื่องเด็กๆ พระธรรมชนิดนี้ มอดกินได้ ปลวกกินได้ พูดภาษาคน. แต่พระธรรมที่แท้จริง ไม่มีทางดอก ที่มด มอด จะกิน ปลวกจะกิน เพราะมันเป็นภาวะของธรรมะตามธรรมชาติใน ๔ ความหมาย ที่พูดกันแล้วในครั้งแรก. ธรรมะ คือ ธรรมชาติ, ธรรมะ คือ กฎของธรรมชาติ, ธรรมะคือหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ, ธรรมะคือผลเกิดจากหน้าที่, ปลวกจะกินได้หรือ? แล้วก็เอามาใส่ตู้ก็ไม่ได้, ถ้ามันจะอยู่ ก็อยู่ในสติปัญญาในจิตใจของมนุษย์นะ ไม่ได้อยู่ในตู้.

ถึงว่าพระสงฆ์ก็เหมือนกัน ไม่ใช่คนที่บวชแล้วเป็นพระสงฆ์, หมายถึงคุณสมบัติที่ทำให้เขาเป็นอย่างนั้น คือเป็นเหมือนกับพระพุทธเจ้า, คุณสมบัติอย่างเดียวกับพระพุทธเจ้า ที่มาอยู่ในคนทั่วๆไป นั่นแหละคือพระสงฆ์ ก็ตายไม่ได้เหมือนกัน. ที่เป็นคนนั้นมันเป็นเปลือก มันตายได้ เผาได้ แต่เนื้อแท้มันตายไม่ได้. นี่ยกตัวอย่างว่า พระพุทธเจ้าในภาษาคนคืออย่างนั้น ในภาษาธรรมคืออย่างนั้น.

ถึงแม้คำว่าพระเจ้าก็เหมือนกันแหละ ถ้าในภาษาคนก็เหมือนที่บอกเด็กๆเขียนรูปให้เด็กๆดู. พระเจ้าเหมือนกับคนแก่ถือไม้เท้า นี่พระเจ้าในภาษาคน; แต่ถ้าพระเจ้าในภาษาธรรม จะเป็นคนไม่ได้, จะมีเนื้อหนังอย่างคนไม่ได้, จะมีรูปร่างอย่างคนไม่ได้, มันก็ต้องเป็นอำนาจอะไรชนิดหนึ่ง เช่นเดียวกับกฎของธรรมชาติ,

เป็นอำนาจชนิดหนึ่ง ที่จะสร้างสิ่งทั้งปวง ควบคุมสิ่งทั้งปวง อยู่ในที่ทั้งปวง, นี่พระเจ้าในภาษาธรรม. พระเจ้าในภาษาคนมาอยู่ในใจเราได้หรือ? เพราะเป็นคนถือไม้เท้า. ถ้าว่าพระเจ้าในภาษาธรรมแล้ว มันเกินเสียอีกที่จะมาอยู่ในจิตใจเราได้; ฉะนั้นเราจึงมีพระเจ้า ในความหมายของภาษาธรรม พระจิต พระบุตร พระวิญญาณ พระอะไรก็สุดแท้เถอะ ต้องในภาษาธรรม จึงจะละเอียดยิ่งกว่าละเอียดสุขุม พอที่จะมาอยู่กับเราได้.

นี้มันเป็นตัวอย่าง ที่จะชี้ความหมายของภาษาคน และ ภาษาธรรม, แล้วก็ลองไปใคร่ครวญดูเอาเองว่า มันต่างกันอย่างไร, หรือมันมีหลักเกณฑ์อย่างไร นี่ยกตัวอย่างเท่าที่ใช้พูดกันอยู่จะดีกว่า.

พิจารณาดูถ้อยคำที่เป็นภาษาธรรม.

ภาษาธรรม ซึ่งเชื่อว่าท่านทั้งหลาย อาจจะไม่เคยได้ยิน, ภาษาธรรมพูดว่า **นกไม่เห็นฟ้า** เคยได้ยินไหม? นกไม่เห็นฟ้า ทั้งที่ตามันติดอยู่กับฟ้า, **ปลาไม่เห็นน้ำ** ทั้งที่ปลา ตาของมันก็ติดอยู่กับน้ำ. **ไส้เดือนไม่เห็นดิน** ทั้งที่มันไถดิน ดำลงไปในดิน กินดิน, **หนอนไม่เห็นคูถ** หมายถึงหนอนที่เกิดในอุจจาระ มันก็กินอุจจาระอยู่แท้ๆ มันก็ไม่เห็นคูถ, แล้ว**คนก็ไม่เห็นโลก** นี่คนในภาษาคนคือคนโง่ คนอยู่ในโลกไม่เห็นโลก ทั้งที่มันอยู่ในโลก.

ก็ไปคิดดูทีว่า **นกไม่เห็นฟ้า** ไม่มีนกตัวไหนสนใจในฟ้า เพราะมันเกิดมาอย่างนี้ ก็บินไปบินมาอยู่ในฟ้า ตาของมันก็ลืม ลืม ก็ติดอยู่กับฟ้า, มันก็ยังไม่เห็นฟ้า; **เพราะมันไม่มีเรื่องที่มันจะต้องเห็น** หรือต้องดู หรือต้องสังเกต. พูดว่านกไม่เห็นฟ้านี้ คนธรรมดาเขาก็ไม่เชื่อ เพราะพูดภาษาธรรม. เมื่อพูดว่า **นกไม่เห็นฟ้านั่นพูด**

ภาษาธรรม นี้คนธรรมดามันเคยชินแต่ว่านกมันก็เห็นพ้าซิ เคยเห็นพ้าซิ, แล้วก็พูดกันไม่รู้เรื่อง. ที่นี้ปลาไม่เห็นน้ำ ตามันลืมอยู่ในน้ำ ถูอยู่กับน้ำ มันก็ยังไม่เห็นน้ำ เพราะมันไม่มีเรื่องที่จะต้องดูน้ำ หรือเข้าใจน้ำ หรือสนใจน้ำเป็นคำด่าทั้งนั้น. ไส้เดือนไม่เห็นดิน ไส้เดือนนี้อยู่ในดิน กินดิน กินทางปาก ถ่ายทางก้น กินดินอยู่เสมอก็ยังไม่เห็นดินทั้งที่กินอยู่. หนอนไม่เห็นคูถ ก็เหมือนกัน. แล้วคนโง่อยู่ในโลกก็ไม่รู้จักโลกจึงประพฤติปฏิบัติผิดต่อโลก. นี่คือพูดภาษาคนก็พูดอย่าง, พูดภาษาธรรมก็พูดอย่าง, คนอยู่ในโลกมันก็เห็นๆ เห็น, แต่มันไม่ใช่รู้ ไม่ใช่รู้จักโลกมันจึงทำผิดต่อโลก.

เอ้า, ทีนี้มาจบอยู่ที่คำว่า คนไม่เห็นโลก ก็จะพูดต่อไปว่า โลกโดยภาษาคนก็อย่างหนึ่ง, โดยภาษาธรรมก็อย่างหนึ่ง. ในความหมายภาษาคนทั่วๆไป ทุกคนมันก็รู้ว่า โลกนี้ แผ่นดินนี้ เต็มไปด้วยอะไร, โลกทั้งโลกที่กำลังมีอยู่นี้ หรือโลกอื่นก็ตามใจ มันก็อยู่เบื้องพื้น เป็นแผ่นดิน แล้วคนมันก็อยู่ในโลก แต่มันก็ไม่รู้จักโลก, นี่ภาษาคน คือโลกนี่ โลกแผ่นดินนี่ ภาษาคน.

โลกในภาษาธรรม.

ทีนี้ โลกในภาษาธรรม พระพุทธเจ้าตรัสว่า ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มันกำลังรู้สึกอะไรอยู่ เป็นรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ นั่นแหละคือโลก. ขอให้ช่วยเอาคำนี้ไปคิดเถอะ แล้วจะรู้จักพุทธศาสนาลึกดีขึ้นไปอีก ว่าโลกมันอยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ของคนนั่นเอง.

อธิบายอย่างที่เรียกว่า เห็นได้ง่ายๆก็ว่า ถ้าสมมติว่าเราไม่มีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แล้วสิ่งเหล่านี้มันก็จะมีค่าเท่ากับไม่มีนะ, คิดดูซิ ถ้าคนเราไม่มีตา หู จมูก ลิ้น

กาย ใจ สิ่งที่เรารู้สึกรู้จักว่าเป็นโลกนั้น มันก็มีไม่ได้ เพราะไม่มีอะไรสัมผัสมัน. เดี๋ยวนี้ เพราะมีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นเครื่องสัมผัส มันจึงมีโลก; ฉะนั้นเมื่อกล่าวโดยภาษาธรรมะ โลกอยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. ถ้าพูดภาษาคน โลกก็อยู่ที่โลกนั่นแหละ, แล้วแต่ว่าใครจะมองเห็นโลกที่ตรงไหน, แผ่นดินไหน เมืองไหน ประเทศไหน อะไร ก้อนหิน ต้นไม้ เม็ดกรวด เม็ดทราย ตัวโลก The globe มันก็อยู่ที่นั่นแหละ, นี่โลกในภาษาคนกับโลกในภาษาธรรม. ทีนี้จะค่อย ๆ เห็นความสำคัญของ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่บอกว่า เป็น ก ข ก กา จุดตั้งต้นของการศึกษาพุทธศาสนา อย่างที่พูดวันก่อน.

ทีนี้ท่านก็พูดว่า พูดต่อไปว่า นรกหรือสวรรค์ก็อยู่ที่นั่นเหมือนกัน; การกระทำผิด ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ, นรกอยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ, การที่กระทำถูกทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ, สวรรค์ก็อยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มันอยู่ที่ทำผิดหรือที่ทำถูก ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นั่นเอง; ถ้าเข้าใจข้อนี้ จะเข้าใจพุทธศาสนาอย่างลึก ในชั้นลึก. ฉะนั้น นรกหรือสวรรค์ ก็เป็นสิ่งที่หาพบได้ที่ในบุคคล.

พุทธบริษัทแต่โบราณเขาก็พูดกันไว้ก่อนแล้ว ตามความรู้สึกว่า *สวรรค์อยู่ในอก นรกอยู่ในใจ นิพพานก็อยู่ที่นั่น* เหมือนกันแหละ; แต่ใช้คำว่า *อยู่ที่ตายเสียก่อนตาย* คือจิตใจที่ไม่มีความรู้สึกว่าตัวกู ตัวเรา มันก็ไม่มีตาย, ไม่มีเกิด ไม่มีตาย. จิตใจชนิดนั้นน่ะมีนิพพานอยู่, สวรรค์อยู่ในอก นรกอยู่ในใจ.

มหาสมุทรในภาษาธรรม.

แล้วคำที่เนื่องกันก็คือคำว่า มหาสมุทร เล็งถึงความลึกของปัญหา หรือความทุกข์ ที่ตกลงไปแล้วมันขึ้นไม่ได้และมันตายเหมือนตกกลางมหาสมุทร, เราก็จมและตาย. นี่เรียกว่ามหาสมุทร ภาษาคนธรรมดาพูด ภาษาคนพูด : มหาสมุทรอินเดีย

มหาสมุทรแปซิฟิค ก็ว่ากันไป, แต่ในที่นี้ มหาสมุทรอยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ การตกลึกจมขึ้นไม่ได้ตายเลยนั้น อยู่ที่ตกจมลงไปที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ, ที่มันโง่เขลา มหาสมุทรก็เลยอยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่มันกำลังทำผิด โง่ กำลังโง่, ถ้ามันไม่ตก มันกลายเป็นเกาะสูง ที่พึ่ง พ้นน้ำ ไม่ตกมันก็อยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อีกเหมือนกัน.

เพราะฉะนั้นขอให้สังเกตให้ดี จะพบความหมายของคำ คำที่สำคัญ ที่เป็นหลักของพุทธศาสนา ที่ว่าอะไร ๆ ก็ให้ดูข้างใน, ถ้าจะเข้าใจอะไร ขอให้มองย้อนเข้าไปข้างใน; หาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ หรือความจริง, แม้แต่ความทุกข์ ความดับทุกข์ ก็ให้มองเข้าไปข้างใน ในจิตใจที่ประกอบอยู่ด้วยความโง่ หรือประกอบอยู่ด้วยความฉลาด. นี้เรียกว่า ตัวอย่างที่จะช่วยให้เข้าใจ ภาษาคน ภาษาธรรม.

ดูความหมายที่ใช้ในภาษาธรรม.

แล้วยังเอาลักษณะนี้มาใช้เปรียบเทียบเพื่อให้คนรู้จักเลื่อนชั้น. ในบาลีก็มีคำกล่าว ที่พูดถึงเรื่องเปรียบเทียบ ระหว่างคนโง่กับคนฉลาด หรือบุถุชนกับพระอริยเจ้า คนโง่กับคนฉลาด. การหัวเราะ พอใจ มีค่าเท่ากับว่า เด็กอ่อนนอนเบาะ, ทำอะไรไม่เป็น นอนยิ้มแหยอยู่ มีค่าเพียงเท่านั้น. แต่คนเราชอบการหัวเราะ เล่นหัว สรวลเส เฮฮา, ไม่รู้ว่าเป็นเรื่องของเด็กอ่อนนอนเบาะ.

การร้องเพลงมีความหมายเท่ากับการร้องไห้; แต่เราชอบร้องเพลงกันสนุกสนานที่สุดเมื่อร้องเพลง แต่ท่านจัดว่าเป็นการร้องไห้ เป็นการร้องไห้ในภาษาธรรม เพราะว่ามันใช้ emotion อย่างคล้าย ๆ กันแหละกับการร้องไห้, มีจิตใจที่เบ่งเต็มที่. ดูเถอะมันทำเสียงอย่างไร เส้นเอ็นที่คอ คอมีเส้นเอ็นอย่างไร การร้องเพลงกับการ



ร้องไห้; เพราะฉะนั้นไม่ควรจะหลงใหลในการร้องเพลง ซึ่งมันก็คือการร้องไห้ในภาษาธรรม.

แล้วการเต้นรำคืออาการบ้า. เขาชอบเต้นรำกันนัก บัลเล่ต์นั้นกลายเป็นวัฒนธรรม สำหรับแลกเปลี่ยนระหว่างชาติ เป็นของดีที่สุด; แต่ในภาษาธรรมเรียกว่าอาการของคนบ้า. การเต้นรำคืออาการของคนบ้า เมื่อพูดอย่างเดิม ในความหมายเดิม มันก็คือภาษาคน, เมื่อพูดอย่างนี้ ในความหมายนี้ก็เป็นภาษาธรรม.

ขอให้ช่วยแยกกันเอาเองเถอะว่า ภาษาธรรมคืออย่างไร, ภาษาคนคืออย่างไร, รู้จักโลกที่ไหน, เรียนภูมิศาสตร์รู้จักโลกภาษาธรรม, ไม่รู้จักโลก มันต้องดูที่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่มีอารมณ์มากระทบนั่นแหละคือโลก, จะรู้จักโลกต้องดูเข้าไปข้างในที่ความรู้สึกทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ.

ความเกิดก็คือเกิดแห่งความรู้สึกว่าตัวเรา, ความตายก็คือหมดค่าของความเป็นเช่นนั้น.

ชีวิตก็คือความที่สดอยู่ สดชื่นอยู่ของจิต, ภาษาคน ชีวิตคือความสดชื่นอยู่ของร่างกายของเนื้อหนัง ต้นไม้ยังไม่ตาย มันยังสดอยู่ คนยังไม่ตาย มีร่างกายยังสดอยู่ พอมันเน่า มันแห้ง มันก็เรียกว่าตาย. แต่ภาษาธรรมนี้ ถือว่าตายเมื่อมันไม่มีความสดชื่นของธรรมะ ของความปกติสุข มันไม่มีความสดชื่น. ฉะนั้นมันจึงตายได้ทั้งที่ยังเป็น ๆ อยู่ ที่เขาเรียกว่าตายทั้งเป็น ก็คล้าย ๆ อย่างนี้; แต่ความหมายไม่ถึงอย่างนี้ เช่นที่เขาพูดว่า บางคนตายทั้งเป็น คือมันหมดดี หมดสนุก หมดค่า, ถ้าว่ามันหมดค่าในชั้นลึกชั้นสูง เรียกว่าไม่มีหวังต่อนิพพาน หรือต่อพระเป็นเจ้า หรือต่ออะไร คือมันตายแล้ว มันตายทั้งเป็น.

ความหมายเฉพาะในภาษาธรรมของบางคำ.

คำในฝ่ายพุทธหรือฝ่ายอินเดียนี้ เขามีนรก เดรัจฉาน เปรต อสุรกาย เป็นชื่อของสภาพเลวร้าย ต่ำ ที่ไม่น่าปรารถนา. นรกก็อยู่ใต้ดิน เหมือนกับที่เขียนไว้ในคัมภีร์ในรูปภาพ เต็มไปด้วยความทรมานอยู่ใต้ดิน เรียกว่านรก. สวรรค์อยู่ข้างบนฟ้า เต็มไปด้วยความสุขที่มนุษย์ประสงค์ นั้นภาษาคน ภาษาคน ภาษาคน ธรรมดาหรือจะเป็นภาษาเด็ก ๆ เสียด้วย.

ในภาษาธรรม นรกคือความร้อนอยู่ในใจเหมือนกับไฟเผาอยู่ในใจ นั่นน่ะคือนรก; แม้ว่าคนนั้นยังเป็นอยู่ ยังไม่ตาย แต่มันก็มีนรกที่รู้สึกจริง เสวยจริง. สวรรค์เมื่อได้รับความพอใจ ยินดี พอใจในความดีของตัวเอง ว่าเต็มไปด้วยความดี ยกมือไหว้ตัวเองได้; พูดคำจำกัดความอย่างนี้ง่ายกว่า เมื่อไรมันยกมือไหว้ตัวเองได้ เมื่อนั้นมันมีสวรรค์อยู่ในใจของมัน ไม่ได้อยู่ข้างบนฟ้า.

เดี๋ยวนี้ถ้าเอาเรื่องทางธรณีวิทยาอะไร มาพูดมาจับ มันก็กลายเป็นเรื่องน่าหัว เพราะขุดลงไปในดินเท่าไร มันก็ไม่เคยพบนรก, จะบินขึ้นไปบนฟ้า บนสวรรค์เท่าไร มันก็ไม่เคยพบสวรรค์; แต่คนแต่ก่อนเขาพูดกันอย่างนั้น. นี้เราจะพูดตามแบบภาษาธรรม มันอยู่ที่จิต ที่มีความหมายแห่งนรก คือร้อน, และจิตที่มีความหมายแห่งสวรรค์คือความพอใจ; มันก็มีนรกจริง สวรรค์จริง.

ทีนี้เป็น สัตว์เดรัจฉาน เป็นคำประณามอันหนึ่ง ว่าไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานนั้น ก็คือเลวมาก. เราหมายถึงความโง่, เมื่อใดโง่ โง่เหลือจะโง่ เมื่อนั้นเป็นสัตว์เดรัจฉานแล้ว ทั้งที่ร่างกายนี้ยังเป็นคนอยู่ รูปร่างเป็นคนยังนั่งอยู่ที่นี่, แต่ความคิดมันโง่เหลือประมาณแล้ว มันก็เกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานแล้ว. นี่เรียกว่าความ



หมายในทางภาษาธรรม การเกิดในทางภาษาธรรม เป็นคนรูปร่างอย่างคนนั่งอยู่ที่นี่, ไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานก็ได้ เป็นนรกก็ได้ เป็นเปรตก็ได้.

คำว่า **เปรต คือความรู้สึกที่หิว.** เปรตมีความหมายว่าหิว เรื่องราวของมันก็เรื่องหิว หิวอย่างไม่มีเหตุผล หิวเกิน เกินกว่าที่เราเรียกว่า สร้างวิมานในอากาศเสียอีก, มันหิวอย่างโง่เขลา ก็เรียกว่าเปรต มันเป็นเปรต. ตัวมันเป็นคนนั่งอยู่ที่นี่ แต่มัน **ได้เกิดเป็นเปรตโดยจิตใจแล้ว, นั่นแหละคือ เปรตในภาษาธรรม;** ถ้าเปรตในภาษาคน ตามเรื่องราวในคัมภีร์ มันอยู่ในโลกที่ซ้อนอยู่ในโลกนี้ ที่ดูด้วยตาไม่เห็น, มันเป็นคนผอม มันเป็นคนที่ว่าหิว ท้องเท่าภูเขาปากเท่ารูเข็ม, เต็มไปด้วยความทุกข์ทรมาน มีรูปร่างอย่างคน. นั่นแหละเปรต, เปรตในภาษาคน. **เปรตในภาษาธรรมก็คือความหิว** จะเป็นมนุษย์อย่างนี้ก็ได้ จะเป็นราชา มหากษัตริย์ จักรพรรดิ์ ก็ได้, ถ้ามันมีความหิวอย่างนั้นมันก็คือเปรต อยู่ในโลกเปรต หรือเกิดเป็นเปรต.

มีคำพูดอีกคำหนึ่ง เรียกว่า อสุรกาย เป็นผีชนิดหนึ่ง เป็นคำค่าเหมือนกัน นั้น **คือความกลัว;** เมื่อใดจิตใจมันเต็มไปด้วยความกลัว กลัวอย่างโง่เขลานั่นแหละมันก็กลัว มันก็เลย **เป็นอสุรกาย** นี่ภาษาธรรมเป็นอย่างนี้.

ฉะนั้นขอให้นึกดูว่า **คำพูดนี่ทุกคำมันมีความหมายอยู่ ๒ ชั้นเสมอ;** เช่นคำว่า "ที่พึ่ง หรือผู้ช่วย" ถ้าภาษาคนมันก็คนที่ช่วยกันด้วยเงิน ด้วยของ ด้วยเรี่ยวด้วยแรง; ถ้าภาษาธรรมมันก็คือพระธรรม พระเจ้า คือ **พระเจ้าหรือพระธรรม** ที่ช่วยด้วยความหมาย **ช่วยด้วยการทำให้รอด** โดยอำนาจของพระธรรม ที่พึ่งอย่างภาษาคนกับที่พึ่งอย่างภาษาธรรม.

คำว่า **กิน** ตามธรรมดากินทางปากภาษาคน; **แต่ภาษาธรรมมันดื่มด้วยจิตใจ เรียกว่ากิน;** ฉะนั้นมันจึงกินอะไรได้มากกว่า ลึกกว่า มีค่ากว่า.

คำว่า นอน ภาษาธรรมดาก็นอน นอนหลับบนที่นอน; แต่ภาษาธรรม มันคือโง่ คือ **อยู่ด้วยความโง่ อยู่ด้วยอวิชชา,** อวิชชา—ปราศจากความรู้. เมื่อใดคนนั้นมันมีจิตที่ถูกครอบงำอยู่ด้วยอวิชชา ความไม่รู้ มันก็คือนอน คือหลับอยู่ มันกำลังเที่ยวเวิ่งว่อนอยู่ก็ได้ หรือกำลังทำอะไรอยู่อย่างตึงตังอยู่ก็ได้ แต่ **ถ้ามันโง่ ภาษาธรรมะเรียกว่ามันหลับอยู่.**

คำว่า พุทธ, **พุทธะนี้** รากของคำแท้ๆ แปลว่า **ตื่นจากหลับ.** ปุถุชนคนธรรมดานี้ มันมีอวิชชา มันหลับอยู่, พอมัน **มีวิชชา มีปัญญาเกิดขึ้น ตื่นจากหลับ** อาการนั้นเรียกว่าพุทธะ; เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้า จึงมีความหมายหรือคำแปลว่า **ผู้ตื่น คือตื่นจากหลับ,** หลับคือกิเลส หลับคืออวิชชา. ท่านตื่นขึ้นมาจากหลับแล้ว **ตื่นเอง เรียกว่าสัมมาสัมพุทธะ คือพระศาสดา; ถ้าตื่นเพราะมีคนอื่นมาปลุก** ก็เป็น พุทธะ อนุพุทธะ เป็นสาวก พุทธะอย่างสาวก, พุทธะอย่างศาสดาก็คือตื่นได้เอง.

ที่น้อยากจะพูดถึง **การเล่น** เล่นอย่างภาษาคนก็คือเล่นกีฬา เล่นอะไรเล่นสนุก. **การเล่นในภาษาธรรมก็คือเสวยความสุข** รู้สึกความสุขแปลกๆ แปลกๆ เดี๋ยวอย่างนั้นเดี๋ยวอย่างนี้, เดี๋ยวขั้นนั้นเดี๋ยวขั้นนี้, นี่คือเล่น เพราะเราสามารถปรับปรุงจิต อบรมจิต ได้หลายอย่าง ได้หลายชั้น. เหมือนกับพูดเรื่องสมาธิ ทำได้หลายๆ ชั้น เดี๋ยวลองชั้นนั้น, เดี๋ยวลองชั้นนี้ เดี๋ยวลองชั้นนั้น ก็คือเป็นการเล่น, **เป็นการเล่นของพระอริยเจ้า.** แม้แต่ฤาษี มุนี ดาบส ที่สูงไปกว่าธรรมดา ก็เล่นอย่างนี้เหมือนกัน; ไม่ต้องเตะฟุตบอลล์ เรียกว่าก็มีการเล่น เพราะว่าการเล่นนี้ก็เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิต, ไม่ใช่ว่ากินอาหารอย่างเดียวแล้วมันจะอยู่ได้, มันยังต้องการสิ่งที่พอใจด้วยการเล่น. ถ้าไปเล่นโง่ๆ ก็เป็นเรื่องเกิดความทุกข์ เกิดความเสียหาย เกิดความขาดทุน ไม่เป็นการ

เล่น; ถ้าว่าเล่นถูกต้อง ได้รับความพอใจแปลก ๆ, แปลก ๆ ออกไป ก็เป็นการเล่นที่น่าจะเล่น.

คำว่า **สมรส,** สมรส ภาษาธรรมดาหมายถึงการที่แต่งงานกันระหว่างชายหญิง. แต่คำว่า **สมรสในภาษาธรรมนั้น** เขาถือว่า **พอใจตรงกัน** *ระสะ* แปลว่า *พอใจ* หรือ *ยินดี, สะมะ* แปลว่า *เสมอกัน เท่ากัน ตรงกัน, สมรส* จึงแปลว่า *มีความพอใจตรงกัน,* ตรงเป็นอันเดียวกัน; นั่นแหละคือการสมรสในภาษาธรรม. เพียงแต่จับตัวมาแต่งงานกันตามพิธีรีตองนั้น ถ้าเกิดความพอใจไม่ตรงกัน มันไม่เป็นสมรสดอก เดี๋ยวมันก็กัดกัน, คิดดูเถอะ กระทั่งว่าแต่งงานแล้วสมรสกันแล้ว เดี๋ยวมันก็กัดกันดอก เพราะว่าความพอใจความต้องการมันไม่ตรงกัน. คำว่า **สมรส** ที่แท้จริง **มีความรู้ตรงกัน มีความต้องการตรงกัน ปฏิบัติตรงกัน** อะไร ๆ ก็ตรงกัน เรียกว่าสมรส **ในภาษาธรรม** แล้วเราก็สมรสชั้นสูง, สมรสกับพระเป็นเจ้า สมรสกับพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์อะไรก็ได้, ในเมื่อเราทำให้จิตใจของเราตรงกันเป็นอย่างนั้นเหมือนกัน นั่นแหละคือสมรสในภาษาธรรม สมรสกับพระนิพพานก็ได้, สมรสกับพระเจ้าก็ได้ นี่ความหมายในภาษาธรรม.

ทีนี้ก็มาดูถึงคำว่า ชาย หญิง นี้ถ้าภาษาคน ก็คือเรื่องเพศที่ต่างกัน. **ในภาษาธรรมก็หมายถึงหน้าที่** ที่มันแบ่งกันคนละอย่างคนละครึ่ง เพื่อความสมบูรณ์; ฉะนั้นชายกับหญิงจะทำหน้าที่เหมือนกันไม่ได้. เดี๋ยวนี้โลกกำลังเป็นบ้าเป็นหลัง ที่จะให้ผู้หญิงทำอย่างเดียวกับผู้ชาย ช่วยค่าใช้จ่าย ช่วยหารายได้ มันก็ไม่เป็นหญิงเป็นชาย, เป็นกะเทยหมดทั้ง ๒ ฝ่าย. ฉะนั้นผู้หญิงก็ต้องทำหน้าที่ถูกต้องตามความหมายของเพศสตรี, ผู้ชายก็ถูกต้องตามความหมายของเพศบุรุษ ซึ่งมันไม่เหมือนกัน. ต่อเมื่อมันมารวมกันเข้าแล้วมันจึงจะสมบูรณ์.



นิทานของพวกกรีกเขาเล่าว่า สัตว์มนุษย์นี้ ก่อนนี้มันรวมกันอยู่ เพศชายเพศหญิงมันเป็นตัวเดียวกัน คือมันไม่มีเพศชายเพศหญิง, แล้วมันก็มีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก, มันท้าทายพระเจ้า พระเจ้าตามแบบกรีก. ทีนี้พระเจ้าก็โกรธ หรือเขาเห็นว่าไม่ได้การ เขาก็เลยผ่าออกเป็น ๒ ซีก มันก็ลดกำลังลงมาครึ่งหนึ่ง มันก็ไม่อวดดีเหมือนแต่ก่อน; เรื่องอย่างนี้ก็**เป็นเรื่องที่ต้องตีความ** นะ. เมื่อก่อนมันรวมเป็นก้อนเดียวกัน มีเท่าไร มันก็มีสิบซี; เดี๋ยวนี้คน ๆ หนึ่งมันมี หัว มีมือ ๒ เท้า ๒ มันมี ๕ ปุ่ม แต่ก่อนนี้มันมี ๑๐ ปุ่ม มันก็ฤทธิ์มันมาก. พระเจ้าเขาผ่าให้เป็น ๒ ซีก ก็เหลือคนละ ๕, ตัวเหลือคนละครึ่ง มันก็น้อยลง. ทีนี้สัตว์ที่ถูกผ่านี้ มันรู้ว่า มันถูกลดกำลัง มันก็ต้องการที่จะรวมเป็นอันเดียวกันอีก จะเข้ารวมเป็นตัวเดียวกันอีก; นี่คือความรู้สึกทางเพศ เพื่อให้มันสมบูรณ์เพื่อความสมบูรณ์. ทีนี้เรามันมาหลงเรื่องสมรสทางเนื้อทางหนัง จนเป็นกิเลสไปหมด มันก็เท่ากับเชือดคอตัวเอง, แทนที่จะทำอะไรให้ดีที่สุดได้, มันก็ทำไม่ได้.

คำว่า **พ่อแม่** ก็เหมือนกัน **พ่อแม่ในภาษาธรรม** มันก็**สิ่งที่ให้เกิดทาง สติปัญญา,** สติปัญญาที่ให้เกิดอะไรเป็นผลขึ้นมา นี้เป็นพ่อแม่. หรือถ้าจะให้ต่ำกว่านั้นเขามีความหมายอีกชั้นหนึ่งว่า ที่ทำให้เกิดเรื่องนั้นคือ **พ่อแม่** คือความโง่ก็ได้. **คนบางคนเกิดมาจากพ่อแม่คือความโง่** คืออวิชชา, **คนบางคนมันเกิดมาจากพ่อแม่คือสติปัญญา** หรือความเฉลียวฉลาด. แต่เราหมายถึงว่าพ่อก็คือพ่อ แม่ก็คือแม่ เป็นเพศหญิงเพศชายให้เกิด มันเกิดแต่ทางร่างกายเท่านั้น. ทีนี้เกิดทางจิตใจ เป็นคนอย่างไร ดีหรือชั่ว โง่หรือฉลาด, นั้นมันเป็นอีกเรื่องหนึ่ง มันให้เกิดอีกทีหนึ่ง. ถ้าว่าความโง่ให้เกิด อวิชชาให้เกิด ก็เกิดเป็นคนโง่, สติปัญญาธรรมะให้เกิด ก็เกิดเป็นคนฉลาด. การที่จะเกิดใหม่จากธรรมะ จากศาสนา จากพระเป็นเจ้า จากอะไรก็ตาม มันเกิดใหม่ด้วยความฉลาด, **ด้วยพ่อแม่ คือธรรมะ** นั่นเอง, ความฉลาดนั่นเอง, **มีพ่อ-**

แม่อย่างนี้ซิ จึงจะเรียกว่ามีพ่อแม่ในภาษาธรรม. ถ้าพ่อแม่อย่างสัตว์ทั่วไป แม้แต่สัตว์เดรัจฉาน ก็มีพ่อแม่อย่างนั้น มันไม่มีความหมายอะไร มันเพียงแต่เกิดทางร่างกาย.

ที่นี้คำว่า เพื่อนหรือศัตรู ทุกคนรู้จักดีว่า ใครเป็นเพื่อน ใครเป็นศัตรู ในภาษาโลก ภาษาชาวบ้าน แต่ถ้าเพื่อนในภาษาธรรม แล้ว มันก็คือธรรมะ นั่นแหละเป็นเพื่อน, ความถูกต้องนั่นแหละเป็นเพื่อน, พระพุทธเจ้านั่นแหละเป็นเพื่อน, หรือพระเป็นเจ้าเองก็เป็นเพื่อน ไม่ใช่ศัตรู, ถ้าศัตรูคือคนที่ไม่ชอบเรา ที่ตรงกันข้าม. แต่ถ้าภาษาธรรมะ ศัตรูคือการกระทำผิด, เป็นกิเลส อวิชชาอีก. ความโง่ กิเลส อวิชชานั่นแหละเป็นศัตรู. ศัตรูที่ร้ายกาจ เรียกว่าพญามารก็ได้ เรียกอะไรก็แล้วแต่, นั่นคือศัตรูภาษาธรรม.

ของสกปรก ของเหม็นคาว ก็รู้จักกันอยู่ ของสกปรกคืออะไร อุจจาระ บัสสาวะ ของเหม็นคาว เช่นปลาเน่าอะไรเป็นต้น ของเหม็นคาว. แต่ใน ภาษาธรรมะ ของเหม็นคาวคือกิเลส โดยเฉพาะ กิเลสที่เป็น เหตุให้ถือตัวถือตน ถือตัวถือตนว่า กู ๆ กูนั่นแหละ, นั่นแหละคือกิเลสที่เหม็นคาวที่สุดแหละ ความเหม็นคาวที่สุดอยู่ที่ตัวกู. คนอย่าเกิดกิเลสว่าตัวกู คนนั้นยังไม่ค่อยจะเหม็นคาว, พอเขาเกิดกิเลสเป็นตัวกูขึ้นมา ก็เป็นคนที่เหม็นคาวที่สุดในภาษาธรรม.

ที่นี้ มันยังมีละเอียดลึกซึ้งไปกว่านี้ ซึ่งก็ในความหมายเดียว ๆ กันแหละ แต่ว่าจะไม่จำเป็นจะต้องเอามาพูดก็ได้; เช่นคำว่า เวลา. เดี๋ยวนี้ทุกคนรู้จักเวลากันในฐานะที่น่ากลัว หรือเขาสั่งสอนกันว่ามันมีค่า, คำว่าเวลานี้ มันมีความหมาย ภาษาคน ง่าย ๆ กับภาษาธรรมอันลึก ๆ ที่โง่ที่สุด ก็คือ ภาษาคนที่พูดว่า กลางคืนกับกลางวันต่างกัน. แต่ถ้าเราดูให้ดี กลางคืนก็เวลา กลางวันก็เวลา; ฉะนั้นกลางคืนกลางวันก็เหมือนกันแหละ อย่ามาหลอกเราว่าต่างกัน นี่เรียกว่ารู้จักคำว่าเวลาลึกกว่าธรรมดาหน่อย.

ทีนี้ เวลา ในภาษาธรรมดาภาษาโลก ก็เช่นแบ่งเอาสิ่งที่พอจะรู้จักได้. เรื่องการหมุนของดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาว ของโลกเอง แบ่งเป็นเวลา ๆ เวลา, เอานาฬิกาเป็นเครื่องวัด นี้เป็นต้น. เวลาอย่างนี้ก็ยังเป็นเรื่องเด็ก ๆ **เวลาในภาษาคน** เป็นปี เป็นเดือน เป็นวัน เป็นชั่วโมงนี่ **เวลาตามบัญญัติ,** แล้วก็เห็นว่ามันก็เลื่อนไป ๆ อย่างดีก็ว่าทำให้คนมันแก่ คือมันใกล้ความแตกดับเข้าไป.

แต่ **เวลาในความหมายลึกซึ้ง** มันหมายถึงจุด ๒ จุด ระหว่าง ๒ จุด **คือจุดที่เกิดความอยาก กว่าจะถึงจุดที่สมความอยาก นั่นแหละคือเวลา.** เรา**เกิดความอยาก**เมื่อไรถือ**เป็นจุดตั้งต้น,** แล้วก็ต้องกระวนกระวายอยู่ ด้วยความไม่ได้หรือยังไม่ได้ตามที่ตัวอยาก **จุดที่ได้ตามที่ตัวอยาก นั้นเป็นจุดหนึ่ง;** ระหว่าง ๒ จุดนี้ คือเวลาที่แท้จริงในความหมายทางธรรมะชั้นสูง, เวลานี้มันกัด ขบกัดมนุษย์ กัดกินมนุษย์ รวมทั้งตัวมันเอง. **ในบาลีคัมภีร์มีว่า เวลานี้กินมนุษย์** และตัวมันเอง ระหว่างความอยาก เกิดความอยาก กว่าจะถึงความสมอยากนั้น มันกัด มันกัดเอาเจ็บปวดตลอดเวลา แล้วตัวมันเองก็กร่อนไป ๆ กร่อนไป. **เวลากินสรรพสัตว์กับทั้งตัวมันเอง** ธรรมะช่วยกำจัดความอยากเสีย พอเราไม่อยากเท่านั้นแหละ เวลาก็กัดเราไม่ได้ คุณไปคิดดูซิ **เราเป็นทุกข์อยู่** เพราะเราต้องการอะไรอย่างหนึ่ง **และยังไม่ได้ตามที่ต้องการก็เกิดเป็นเวลาที่กัดเรา และกัดตัวมันเอง.** ฉะนั้นปัญหาจะหมดไป เมื่อเราไม่ต้องการอะไร, เมื่อเราไม่ต้องการอะไร เวลานั้นเวลาไม่มี เวลาไม่มีสำหรับเรา; ฉะนั้นเราจึงสบายที่สุดเมื่อเราไม่ต้องการอะไร เพราะว่าเวลาก็ไม่กัดเรา. **นี่ความหมายของเวลาในภาษาธรรมลึกละเอียดนะ,** เป็นปัญหาที่ทำให้ต้องเกิดธรรมะหรือเกิดศาสนา ธรรมะหรือพระเจ้าก็ตาม จะช่วยเราไม่ให้ถูกเวลากัดกิน, ก็เพราะช่วยทำให้เราหมดความอยาก ไม่มีความอยาก ไม่ต้องการอะไร. นี่เรียกว่าเวลาในภาษาธรรม.

ตัวอย่างนี้ มันก็ค่อย ๆ ลึกขึ้นทุกที ๆ ก็ยกตัวอย่างมา เพื่อให้จับเอาความหมายได้เองว่า ภาษาคนคืออย่างไร. ภาษาธรรมคืออย่างไร. ประโยคที่น่าขันหรือน่าหัวเราะก็เช่นว่า **คนธรรมดา** ก็จะพูดว่า **ยิ่งเดิน รีบเดิน มันจะถึง,** รีบเดินยิ่งเดินหรือรีบเดินมันจะถึงเร็วเข้า. **ในภาษาธรรมว่า ยิ่งรีบเดินยิ่งไม่ถึง; เพราะว่าความอยากมันเพิ่มมากขึ้น มันยิ่งไกลต่อความถึง** ฉะนั้นยิ่งรีบเดินยิ่งไม่ถึง, ไม่รีบเดินนั่นแหละมันจะถึง. พูดกันคนละภาษาเห็นไหม? นี่ รู้ภาษาคน รู้ภาษาธรรม. อย่ามีความอยากมันก็ถึงแล้ว. พอมีความอยากมันคือไม่ถึง ยังไม่ถึง; ฉะนั้นเราจึงไม่ปกติ.

ถ้าเรามีความอยากอย่างใดอย่างหนึ่ง เราก็จะมีการไปหรือการมา. ที่มานี่ก็ดี หรือจะกลับไปก็ดี, **การไปการมานี้ มันมีมูลเหตุมาจากความต้องการอย่างใดอย่างหนึ่ง.** ถ้าเราไม่ต้องการอะไร แม้จะมาที่นี่หรือไปที่ไหน มันก็ไม่มี; ไม่มีการมา ไม่มีการไป คือสบายดี, ถ้ารู้สึกเป็นต้องมาหรือต้องไป, หรือยิ่งด้วยความจำใจด้วยแล้วยิ่งเป็นทุกข์, ฉะนั้น เรื่องมันอยู่ที่ความอยาก.

เอาละเป็นอันว่า รู้เรื่องภาษาที่ใช้พูดกันอยู่ โดย ๒ ภาษา แล้วจะไปอ่านข้อความในพระคัมภีร์ เข้าใจดีกว่าเดิม, และจะรู้จักพูดจาให้ถูกต้องกว่าเดิม. ฉะนั้นเราจงสังเกตในข้อนี้ให้มาก ที่เขาพูดไว้แต่ก่อน ๆ นั้น **ถ้าเขาพูดไว้ในภาษาธรรม เรามาตีความในภาษาคน ไม่ได้ประโยชน์อะไร** มันกลายเป็นว่า เขาพูดไว้สำหรับให้เราโง่. คิดดูเถอะว่า มันน่าเจ็บปวดแหละ กลายเป็นคำที่เขาพูดไว้สำหรับให้เราโง่. ข้อความในพระคัมภีร์ก็ดี หรือเขาพูดกันอยู่ทั่วไปก็ดี เมื่อเขาพูดไว้ในภาษาธรรม เราไปถือเอาความหมายในภาษาคน เราก็ไม่เข้าใจอะไรได้, บางทีเราก็เข้าใจผิด แล้วก็ให้โทษไม่ได้รับประโยชน์.



ฉะนั้น ขอให้ถือเป็นหลักทั่วไปก็ได้ว่า **พระคัมภีร์ทั้งหลายนั้น ของศาสนาไหนก็ตามเถอะ เขาไม่ได้พูดไว้อย่างโง่เขลา** ตอก, พูดไว้อย่างถูกต้องทั้งนั้น. แต่กลัวว่าคนอ่านทีหลัง มันโง่เขลา มันเอาใจความไม่ได้, ถ้านักวิทยาศาสตร์ชอบคัมภีร์ไบเบิลไม่ได้ ก็เพราะนักวิทยาศาสตร์โง่เอง เขามุ่งความหมายแต่ภาษาคน ไม่เอาความหมายถูกในภาษาธรรม ก็ไม่รู้จักพระเจ้า, ก็เกลียดพระเจ้า. ฉะนั้นถ้านักวิทยาศาสตร์ยุคนี้บัจจุบันนี้ ตีความหมายของถ้อยคำเหล่านั้นให้ถูกต้องโดยภาษาธรรมแล้วจะไม่มีอะไรเหลืออยู่สำหรับรังเกียจสำหรับไม่เห็นด้วย.

นี้ จึงเห็นว่า ภาษาธรรมนี้จำเป็น, เอามาใช้ให้สำเร็จประโยชน์แล้วจะไม่มีอะไรผิด. ข้อความในพระคัมภีร์ จะไม่มีอะไรผิด เรื่องปาฏิหาริย์เรื่องอะไรต่างๆก็ตามเถอะ ไม่มีทางที่จะผิด; เพราะ **เขาพูดไว้อย่างภาษาธรรม.** ศาสนาพุทธก็มีเยอะ, ศาสนาคริสเตียนก็มีเยอะ, ศาสนาพราหมณ์อิสลามอะไรก็มีเยอะ, ที่พูดไว้เป็นภาษาที่ต้องตีความ เรื่องปาฏิหาริย์ เรื่องไม่น่าเชื่ออะไร, **เขาพูดไว้ในลักษณะที่ต้องตีความ;** ถ้าไม่ตีความมันก็เป็นเรื่องบ้าที่สุด. ฉะนั้นคนโง่เข้าใจว่าเป็นอย่างนั้นก็เกลียดคัมภีร์ศาสนาที่ว่าเต็มไปด้วยปาฏิหาริย์ เพราะว่ามันตีความของปาฏิหาริย์ไม่ได้.

เอาละเป็นอันว่า **เราทำความเข้าใจ** ในความลับของภาษา; ภาษามีภาษาคน ภาษาธรรม. ถ้าเราฉลาดเป็นบัณฑิตเป็นนักปราชญ์ เราจะถือเอาความหมายได้ทั้ง ๒ ภาษา. *นี่ในทางพุทธศาสนามีข้อความกล่าวไว้อย่างนี้ อปฺปมตฺโต อุโภ อตฺเถ อธิคณฺหาติ ปณฺฑิโต —ถ้าเขาเป็นบัณฑิต ไม่โง่ ไม่ประมาท เขาจะถือเอาอรรถะได้ทั้ง ๒ อย่าง,* อรรถะคือความหมาย. **ถ้าเขาเป็นบัณฑิต ไม่เป็นคนประมาทอวดดี เขาจะถือความหมายได้ทั้ง ๒ : *อุโภ อตฺเถ —ความหมายทั้งสอง*** คือ **ภาษาคนก็ได้ ภาษาธรรมก็ได้.**

พึงศึกษาความหมายทั้งภาษาคนภาษาธรรม.

เราลองเป็นอย่างนี้กันบ้างซิ อย่าเป็นคนโง่ ถือเอาความหมายของภาษาให้ได้ทั้ง ๒ ภาษา เราก็ได้ประโยชน์ ไม่มีอะไรที่ไม่เป็นประโยชน์. เราจะใช้ภาษาธรรมนี้ ไปแก้ไขคำพูดที่ผิด ๆ ของภาษาคนพูด ให้กลายเป็นมีประโยชน์ก็ยังทำได้นะ ถ้าเราต้องการจะทำ. เขาพูดไว้ผิด ๆ ไม่มีประโยชน์ เราจะทำให้กลายเป็นคำพูดที่มีประโยชน์ ก็ยังทำได้, โดยการตีความหมายทางภาษาธรรม. ฉะนั้นขอให้ฉลาด ให้รู้ความหมายที่เราเข้าถึง ทั้งโดยภาษาคนและภาษาธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทุกคำที่สำคัญที่สุดในศาสนาของตน ๆ; ในพุทธศาสนาก็เช่น คำว่า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ หรือคำว่านิพพาน, ในศาสนาอื่นก็มีคำว่า พระเจ้า หรือว่า โลกของพระเจ้า ซึ่งที่แท้แล้วมันไม่มีทางที่จะผิดหรือน่าหัวเราะเยาะดอก; ถ้าตีความถูกมันก็เป็นเรื่องที่มีค่าสูงสุดด้วยกันทั้งนั้น.

ในวันแรกก็ได้พูดแล้วว่า พุทธบริษัทมีพระเจ้า คือกฎของธรรมชาติที่เรียกว่า กฎอิทัปปัจจยตา แต่กลายเป็นกฎแห่งกรรม กฎแห่งสภาวธรรม กฎแห่งอะไรก็ได้ กฎอิทัปปัจจยตาเป็นพระเจ้า; ซึ่งในศาสนาที่มีพระเจ้าเป็นอย่างบุคคล ก็อธิบายไปตามแบบนั้น; แต่อย่าลืมว่า ไปดู ไปดูหน้าที่ ไปดูสมรรถภาพ หรือความหมายของพระเจ้า ก็คือทำอย่างเดียวกันกับกฎอิทัปปัจจยตา คือสร้างขึ้นมา คือควบคุมไว้ คือทำลายลงไป คอยดูคอยควบคุมอยู่ในที่ทุกหนทุกแห่ง นี่เหมือนกันเลย. ฉะนั้น พระเจ้าที่เป็นภาษาคน เอาคนเป็นหลัก ก็คือภาษาคน, พระเจ้าที่เอาธรรมเป็นหลัก ไม่เอาคนเป็นหลัก ก็คือพระเจ้าในภาษาธรรม เช่นกฎอิทัปปัจจยตาเป็นต้น. ดังนั้น ไม่จำเป็นดอกที่จะต้องทะเลาะกันด้วยเรื่องพระเจ้าอย่างไร มีหรือไม่มี, เข้ากันได้หรือเข้ากันไม่ได้, นั้นมันอยู่ที่ตีความภาษาคนหรือภาษาธรรมเท่านั้น.

ฉะนั้นจึงขอให้เราหวังกันไว้ว่า ในอนาคตข้างหน้า คนจะมีความรู้ดีในเรื่องภาษาคน ภาษาธรรม แล้วก็ตีความหมายของแต่ละคำ ในของแต่ละศาสนา จนไม่มีทางที่จะขัดขวางกันเลย, เรียกว่ามีศาสนาเดียวกันได้. นี่คือประโยชน์ของภาษาคน และภาษาธรรม.

การบรรยายนี้ก็สมควรแก่เวลา หรือหมดเวลาที่กำหนดไว้ ขอให้เอาไปศึกษาใคร่ครวญจนเข้าใจ, ครั้นเขาใจแล้ว ทำให้เห็นแจ้งอีกทีหนึ่ง. เดี๋ยวนี้ได้ยินได้ฟังเพียงแต่จำไว้จดไว้ มันเป็นความรู้เท่านั้น ยังไม่เข้าใจก็ได้นะ. ขออภัยที่จะพูดที่จดไว้เป็นความรู้เท่านั้น ไปทำให้เข้าใจอีกทีหนึ่ง, ครั้นเข้าใจแล้ว ก็ปฏิบัติดู หรืออะไรดู ให้มันเห็นแจ้งอีกทีหนึ่ง.

ใบแก้คำผิด

หนังสือ"ใจความแห่งคริสตธรรมเท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ"

(การนับบรรทัดให้นับลงมาจากบรรทัดบนสุดคือบรรทัดของเลขหน้า
ถ้ามี (จล.) ให้นับขึ้นมาจากล่างเพื่อประหยัดเวลา)

หน้า	*บรรทัด*	*คำว่า*	*แก้เป็น*
๑๓	๕	สัตว์โลก	สัตวโลก
๑๕	๒	แบง	แบ่ง
๑๘	๘	คริสตง	คริสตัง
๓๑	๔ (จล)	อบก็ได้	ชอบก็ได้
	๒ (จล)	เหมือนกน	เหมือนกัน
๓๓	๙ (จล)	คุณ	คุณ—
	๖ (จล)	พุทธ	พุทธ—
๓๔	๑๐	พระ	พระ—
๔๐	๘ (จล)	พระเจา	พระเจ้า
๕๔	๒	พุทธ	พุทธ—
๕๖	๔ (จล)	ภูติผี	ภูตผี
๖๐	๑ (จล)	ทิ	ที่
๘๔	๑ (จล)	งั้	ทั้ง
๑๑๑	๘ (จล)	cxistence	existence
๑๕๓	๗ (จล)	ระวง	ระวัง
๒๑๒	๘	ขอน้	ข้อน้
	๔ (จล)	ตองผิ่น	ต้องผิ่น
๒๒๓	๒ (จล)	าวาม	ความทุกข์

หน้า	*บรรทัด*	*คำว่า*	*แก้เป็น*
๒๒๔	๕ (จล)	น้ิด	น้ีด
๒๓๙	๙ (จล)	เขาไถ่	เข้าไถ่
๒๕๑	๗	สัตว์โลก	สัตวโลก
๒๕๒	๔ (จล)	บญญัติ	บัญญัติ
๒๕๓	๕	จตใจ	จิตใจ
๒๕๕	๑ (จล)	กันน้ี;	กันน้ี.
๒๙๘	๓	ประนาม	ประณาม
๓๐๐	๒	สต-	สติ-
๓๐๑	๑๐	เงน	เงิน
๓๐๖	๗	ต้นไม	ต้นไม้
๓๑๐	๗ (จล)	มนก็มี	มันก็มี
๓๑๓	๑๐ (จล)	ว่ามัน	ว่ามัน
๓๑๕	๔	ภูติผี	ภูตผี
๓๑๘	๒	ภูติผี	ภูตผี

คำชี้แจง

ข้าพเจ้ายินดีแสดงปาฐกถาชุด ทอมป์สันอนุสรณ์ครั้งที่ห้านี้ เพราะเป็นการทำความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา และภายในศาสนานั้น ๆ พร้อมกันไปในคราวเดียวกัน, เนื่องจากมีผู้ฟังทั้งที่เป็นพุทธบริษัทและคริสตศาสนิกนั่นเอง.

มนุษย์ทุกคน ไม่ว่าชาติใดภาษาใดหรือกำลังแสดงตนเป็นผู้นับถือศาสนาอะไร ล้วนแต่มีปัญหาอย่างเดียวกัน คือเอาชนะบาป หรือกิเลสของตนไม่ได้ สิ่งที่เรียกว่าบาป หรือกิเลสนั้น มีเหมือนกันทุกคน และไม่เป็นของศาสนาใด หรือขึ้นอยู่เฉพาะศาสนาไหน จึงมีเหมือนกันแก่คนทุกคนในโลก, ดังนั้นสิ่งที่จะกำจัดบาปหรือกิเลสนั้น จะมีอยู่โดยแท้จริงเพียงอย่างเดียว และใช้ได้แก่ทุกคน. เมื่อเราเรียกสิ่งที่เป็นเครื่องมือกำจัดบาปว่า "ศาสนา" ดังนี้แล้ว **ศาสนาโดยเนื้อแท้ ย่อมมีอยู่เพียงศาสนาเดียวเท่านั้น และเป็นของสากลด้วย.** ถ้ามีหลายศาสนา ก็เป็นเพียงในสายตาของผู้ที่มองศาสนาแต่ส่วนเปลือก ๆ หรือมองกันในแง่ของมนุษย์ **มิได้มองกันในแง่ของพระเจ้า** นั่นเอง. ข้อนี้ทำให้เข้าถึงตัวแท้ของศาสนาไม่ได้. เมื่อเข้าไม่ได้ก็ไม่อาจเอาชนะบาป หรือความทุกข์ของตนได้.

การที่จะตัดสินว่า ศาสนาไหนผิดถูก หรือจริงหรือไม่จริงนั้น ตัดสินไม่ได้ด้วยการศึกษาหรือเหตุผล แต่ต้องตัดสินด้วย **"ผลที่ได้รับจริง ๆ แก่ใจของตนจริง ๆ"** เท่านั้นเอง. ดังนั้นก่อนแต่จะพูดกันถึงเรื่องผิดถูก ต่างฝ่ายต่างควรจะพยายามให้เข้าถึงผลแห่งศาสนาที่ตนพอใจนั้นเสียก่อน, แล้วปัญหาต่าง ๆ ก็จะหมดไปเองทันที และศาสนาทุกศาสนาในโลก จะปรากฏออกมาว่า มี **"หัวใจอย่างเดียวกัน".** ทำนองเดียวกับที่มนุษย์ทุกคนในโลก มีบาปและความทุกข์เหมือนกัน อย่างไม่มีผิดกันเลยนั่นเอง.

ศาสนาคือ **"ระบบแห่งการสังเกต แล้วปฏิบัติ เพื่อทำมนุษย์ให้ผูกพันกันกับสิ่งสูงสุดที่มีไว้สำหรับมนุษย์ทุกคน"** นั่นเอง. ความโง่หรือฉลาดของเราต่างหาก ที่ทำให้เราไม่รู้จักสิ่งสูงสุดที่แท้จริง ดังนั้นอย่าไปยกโทษให้แก่สิ่งที่เรียกว่าศาสนานั้นเลย จงพยายามเบิดหูเบิดตา หาวิธีที่จะรู้จักสิ่งสูงสุดอันแท้จริงเสียก่อนเถิด แล้วก็จะรู้จักว่ายน้ำเข้าไปหาสิ่งนั้นเอง โดยไม่ต้องสงสัย. การแสดงปาฐกถานี้ ก็หวังเพียงแจกแจงสิ่งที่จะช่วยให้ท่านรู้จักสิ่งสูงสุดให้ยิ่งขึ้นไป ไม่มากก็น้อยเท่านั้นเอง.

พุทธทาส อินฺทปญฺโ

โมกขพลาราม ไชยา

๑๐ ม.ค. ๒๕๑๐

สารบาญ

ปาฐกถา คริสตธรรม – พุทธธรรม พ.ศ. ๒๕๑๐

หน้า

คำชี้แจงขององค์ปาฐก ก

ตอนหนึ่ง ว่าด้วยความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา

๑. พระพุทธเจ้าและพระเยซูเป็นผู้ทำให้โลกสมบูรณ์ — — ๓๘๗

๒. สำนวนในคัมภีร์ศาสนา มี ๒ ชนิด — — — — ๓๘๙

๓. การผ่อนสั้นผ่อนยาวระหว่างศาสนา — — — — ๓๙๒

๔. คริสตศาสนาในทัศนะของพุทธบริษัท — — — ๔๐๑

ตอนสอง ว่าด้วยพระบิดา พระบุตร พระวิญญาณ

๑. พระเจ้าในความหมายทั่วไป — — — — — ๔๓๒

๒. พระเจ้าในภาษาธรรมของพุทธบริษัท — — — ๔๓๗

๓. พระเจ้าในภาษาคน — — — — — — ๔๔๖

๔. พระเจ้าในภาษาคนมีความหมายภาษาธรรมทั้งสิ้น — — ๔๕๐

๕. พระเจ้าในฐานะเป็นพระบุตร — — — — ๔๖๑

๖. พระเจ้าในฐานะเป็นพระวิญญาณ — — — — ๔๗๓

๗. พระเจ้าในฐานะเป็นตรีมูรติ — — — — — ๔๗๕

ตอนสาม ว่าด้วยการไถ่บาปและการประสบความสำเร็จ

๑. การไถ่บาป — — — — — — — ๔๗๘

๒. ผลสุดท้ายจากศาสนา — — — — — — ๔๘๕

สรุปปาฐกถาทั้งสาม — — — — — — ๔๘๘

ปาฐกถา

เรื่อง

คริสตธรรม และ พุทธธรรม

แสดง ณ ศูนย์ศิลปวิทยาลัยพระคริสตธรรมแห่งประเทศไทย

ที่จังหวัดเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๕๑๐



การทำความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา.

ท่านผู้ฟังทั้งหลาย,

การทำการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างศาสนาด้วยเจตนาดีต่อกัน ย่อมนำไปสู่ความเข้าใจอันดีต่อกันและกัน, ความเข้าใจอันดีต่อกันและกัน ย่อมนำไปสู่การมีความคิดนึกและการกระทำที่ไม่กระทบกระทั่งกัน, ความไม่กระทบกระทั่งกัน ย่อมนำไปสู่การรวมกันเป็นหน่วยแห่งสันติสุขหน่วยเอกของโลก, ด้วยเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงมีความยินดีเป็นอันมาก ที่ได้มาแสดงปาฐกถาในลักษณะที่เป็นการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างศาสนาในที่นี้.

สิ่งแรกที่จำต้องนำมาทำการเปรียบเทียบ ก็คือ ทั้งพระพุทธเจ้าและพระเยซูคริสต์ ล้วนแต่เกิดมาในโลกนี้ เพื่อทำสิ่งที่ยังพร่องอยู่ให้สมบูรณ์. พระเยซูคริสต์

---

*แสดงที่ศูนย์ศิลปวิทยาลัยพระคริสต์ธรรม ในประเทศไทย ที่ จ.เชียงใหม่

ได้ตรัสว่า "*เรามิได้มาเพื่อยกเลิกคำสอนและบรรดาศาสดาอื่น ๆ เหล่านั้น แต่เรามาเพื่อให้สำเร็จตามนั้น,*" —(มัดธาย ๕/๑๗) และยังมีคำของยะซายาอันกล่าวถึงพระเยซูคริสต์อีกว่า "*พระองค์จะทรงประกาศการพิพากษาระหว่างชาติต่าง ๆ พระองค์จะไม่ขันสู้ใคร, "พระองค์จะไม่ส่งเสียงดัง, จะไม่มีใครได้ยินเสียงของพระองค์ตามท้องถนนหลวง, พระองค์จะไม่ทรงกระชากไม้อ้อแม้ที่หักแล้วให้ออกจากกันเป็นท่อน, พระองค์จะไม่ทรงบี้ไส้ตะเกียงที่เหลือแต่ควันกรุ่นให้ดับสนิทลงไป. จนกระทั่งทรงนำความเป็นธรรมไปสู่ชัยชนะได้. ชาติต่าง ๆ จะฝากความหวังไว้ในพระองค์.*" —(มัดธาย ๑๒/๑๘—๒๑). ข้อความนี้เห็นได้ชัดว่า : เป็นคำกล่าวที่มุ่งหมายครอบคลุมทั่วโลก หรือระหว่างนานาชาติ, สมตามที่ศาสนาเป็นของนานาชาติ มิได้เฉพาะชาติใด ดังนั้นขอให้ถือไว้เป็นหลักตายตัวว่า คำกล่าวของพระเยซูคริสต์ หรือของศาสดาองค์ใดในคัมภีร์ไบเบิลก็ตาม เป็นคำกล่าวที่มุ่งหมายเพื่อโลกทั้งโลก มิใช่มุ่งหมายเฉพาะดินแดนปาเลสไตน์โดยเฉพาะ.

สำหรับพระพุทธเจ้านั้น ท่านได้ตรัสว่า "**ตถาคตเกิดขึ้นในโลก เพื่อความเกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก, เพื่อประโยชน์ เพื่อความเกื้อกูล เพื่อความสุข ทั้งของเทวดาและมนุษย์.**" —(ม. ม. ๑๒/๓๗/๔๖). ใจความสำคัญอยู่ตรงที่มิได้เกิดมาเพื่อการกระทบกระทั่งกับผู้ใด หรือลัทธิใด หากแต่เพื่อทำโลกให้สมบูรณ์ด้วยวัตถุประสงค์แห่งการมีโลก, ดังนั้นพระองค์จึงมิได้ทรงกระทบกับศาสนาพราหมณ์ซึ่งมีอยู่ก่อน หากแต่ได้ทรงสอนสิ่งซึ่งในศาสนาเหล่านั้นยังขาดอยู่ พร่องอยู่, หรือทรงอธิบายเสียใหม่ ในแง่ที่สูงขึ้นไปเป็นการแสดงให้ครบทุกแบบ และทรงเปิดโอกาสให้ทุกคนเลือกเอาตามพอใจ ไม่มีการบังคับ. ตัวอย่างเช่นเรื่องนรกและสวรรค์ที่สอนกันอยู่ก่อนอย่างไร ก็ไม่ทรงเลิกถอน แต่กลับทรงแสดงในลักษณะที่น่าสนใจกว่า, จำเป็นกว่า ใกล้ชิดกว่า เห็นได้ชัดกว่า, คือนรกหรือสวรรค์ที่กำลังเกิดอยู่ในใจของคนจริง ๆ ในโลกนี้, มิใช่เรื่องหลังจากตายแล้วเป็นต้น.

เมื่อทำการเปรียบเทียบกันระหว่างศาสนาพุทธกับศาสนาคริสต์ เราจะเห็นว่าพระศาสดาของแต่ละศาสนา มิได้เกิดขึ้นเพื่อกระทบกระทั่งกันระหว่างลัทธิใด ๆ เพราะพระศาสดานน ๆ มิได้ทำไปเพื่อประโยชน์ส่วนตัว แต่ทำเพื่อมหาชนทั้งโลก, พวกที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวเท่านั้น ที่ทำการต่อสู้และกระทบกระทั่งอยู่ฝ่ายเดียว. พระเยซูคริสต์ก็ตาม พระพุทธเจ้าก็ตาม มิได้ทรงมีเจตนาที่จะทำลายผู้ใด มีแต่การเสียสละเพื่อความสมบูรณ์ของสิ่งที่มนุษย์จะได้รับเท่านั้น. แม้การกระทำของพระองค์ จะมีลักษณะเป็นการปฏิวัติ ก็เป็นการปฏิวัติที่มีสัจจธรรมเป็นเครื่องมือ สำหรับหว่านโปรยไปในโลกเท่านั้นเอง. เราจึงควรถือเป็นหลักว่า **พระศาสดาทั้งหลายในโลก เกิดขึ้นมาเพื่อร่วมมือกัน ทำโลกให้สมบูรณ์ด้วยสิ่งที่มนุษย์ควรจะได้รับ.** สาวกของพระศาสดาองค์ใดทำไปอย่างผิดความประสงค์อันนี้ เช่นทำไปเพื่อกวาดล้างกันเป็นต้นแล้ว ให้ถือว่าเป็นการกระทำที่นอกคอก.

สิ่งที่สอง ที่จะต้องสนใจกันต่อไป คือ สำนวนภาษาที่ใช้อยู่ในคัมภีร์แห่งศาสนานั้น ๆ มีอยู่สองชนิด คือภาษาที่ใช้พูดกันอยู่ตามธรรมดา ซึ่งในที่นี้ขอเรียกว่า **"ภาษาคน"**, ชนิดหนึ่ง, อีกชนิดหนึ่งนั้น เป็นภาษาของฝ่ายศาสนาโดยเฉพาะ มีความหมายพิเศษเล็งถึงเรื่องทางนามธรรม คือทางฝ่ายจิตหรือวิญญาณ ซึ่งในที่นี้จะเรียกว่า **"ภาษาธรรม"**. ในพระไตรปิฎกก็ดี ในไบเบิลก็ดี เต็มอยู่ด้วยภาษาทั้งสองชนิดนี้ และมีความยุ่งยากเกิดขึ้นเนื่องจากคนส่วนมากไม่เข้าใจในส่วนที่เป็น "ภาษาธรรม" แล้วถือเอาความหมายอย่างกะว่าเป็นภาษาคน เลยเข้าใจผิด หรือเข้าใจไม่ได้เลย เป็นเหตุให้เกิดความยุ่งยากขึ้นนานาประการในวงการของศาสนานั้น หรือที่เนื่องกันกับศาสนาอื่น ในเมื่อจะมีการศึกษาเปรียบเทียบ ดังที่เรากำลังกระทำกันอยู่. เพราะเหตุนี้เอง ข้าพเจ้าจะต้องขอร้องท่านทั้งหลายให้อดทนทำความเข้าใจกันในส่วนนี้ มากเป็นพิเศษ. เพื่อเป็นการประหยัดเวลา ข้าพเจ้าจะอธิบายด้วยการให้ตัวอย่างต่าง ๆ ที่มีอยู่ในไบเบิลเอง.

ใน เยเนซิส ๒/–๑๗ มีคำกล่าวของพระเจ้า ห้ามอาดัมไม่ให้กินผลไม้ต้นนั้นว่า *"ถ้าขืนกินจะต้องตาย"* คำว่า *"ตาย"* ในที่นี้ เป็นภาษาธรรม คือมิได้หมายถึงการตายธรรมดา แต่เป็นการตายทางวิญญาณ. พระเจ้าเองก็ดี หรือจะเป็นผู้เขียนคัมภีร์เยเนซิสเองก็ดี ย่อมรู้อยู่แล้วว่าอาดัมในขณะนั้น ยังไม่รู้ความหมายของคำว่าตายด้วยซ้ำไป, แม้จะรู้ ก็ต้องรู้อย่างมีความหมายในภาษาคน คือตายตามธรรมดา. อาดัมยังไม่ได้กินผลไม้นั้น ยังไม่มีความรู้เกี่ยวกับของเป็นคู่ๆ เช่นความตายกับความมีชีวิต, ความเป็นหญิงเป็นชาย, ความดีความชั่ว ฯลฯ เหล่านี้เป็นต้น. อย่างมากที่อาดัมจะรู้ก็คือความตายธรรมดา ในภาษาคนตามธรรมดา. ส่วนพระเจ้า หรือผู้กล่าวคัมภีร์เยเนซิสนั้นรู้ดีว่า คำว่าตายในที่นี้ หมายถึง "ตายทางวิญญาณ" ซึ่งในกรณีนี้ย่อมหมายถึงการเกิดบาปดั้งเดิม *(Original Sin)* ขึ้นมาทำให้มนุษย์ต้องเป็นทุกข์อย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง มาจนกระทั่งทุกวันนี้. คำว่า **"ตาย"** ในกรณีเช่นนี้ เราเรียกว่าเป็น **คำพูดในภาษาธรรม,** ไม่ใช่ภาษาคน แต่ประการใด.

ใน โยฮัน ๓/–๓ มีคำกล่าวว่า *"ถ้าผู้ใดไม่บังเกิดใหม่แล้ว จะเห็นแผ่นดินของพระเจ้าไม่ได้."* คำว่า *"เกิดใหม่"* ในที่นี้ เป็นภาษาธรรม คือเกิดได้ในชีวิตนี้ โดยไม่ต้องสิ้นชีวิตเสียทีหนึ่งก่อนแล้วจึงเกิด, แต่อาจเกิดด้วยการเปลี่ยนใจเป็นอย่างตรงกันข้ามจากที่เคยเป็นมาก่อน. และในข้อถัดไปอีกเล็กน้อย คือข้อ ๓/–๖ ก็มีคำกล่าวอยู่ชัดแล้วว่า "สิ่งซึ่งบังเกิดทางเนื้อหนัง ก็เป็นเนื้อหนัง, สิ่งซึ่งบังเกิดทางวิญญาณ *(spirit)* ก็เป็นวิญญาณ," นี้ชี้ให้เห็นว่า เกิดทางเนื้อหนัง นั้นเป็นการเกิดตามภาษาคน, การเกิดทางวิญญาณเป็นการเกิดในภาษาธรรม.

ในมัดธาย ๒๐/–๒๘ มีคำกล่าวว่า *"ทรงประทานชีวิตของพระองค์ ให้เป็นค่าไถ่เพื่อคนเป็นอันมาก"*, และในข้อ ๑๙/–๑๗ มีคำกล่าวว่า *"ถ้าประสงค์จะเข้าในชีวิต ก็ให้ถือปฏิบัติตามพระบัญญัติไว้"*, คำว่า "ชีวิต" ในข้อความสองแห่งนี้ต่างตรงกันข้าม คือชีวิต



ในข้อความประโยคแรก หมายถึงชีวิตตามธรรมดา ในภาษาคน, ส่วนชีวิตในประโยคหลัง หมายถึงชีวิตที่ไม่รู้จักตายในภาษาธรรม หรือภาษาพระเจ้า.

ในที่บางแห่งได้มีการกล่าวในสำนวนภาษาธรรม ตามแบบ ต๋าว—เต๋—กิง ของเล่าจื๊อ เช่นใน มัดธาย ๑๐/—๓๙ มีคำกล่าวว่า *"ผู้ใดพยายามจะให้ชีวิตของตนรอด จะต้องเสียชีวิต, ส่วนผู้ที่ยอมเสียชีวิต จะรอดชีวิต"* ดังนี้. ท่านจะเห็นได้เองแล้วว่า คำว่าชีวิตมีความหมายสองอย่าง คือภาษาคนอย่างหนึ่ง ภาษาธรรมอีกอย่างหนึ่ง. ข้อความส่วนนี้ ถ้อยคำที่เป็นภาษาธรรมนั้นยังแถมมีสำนวนเป็นสำนวนภาษาธรรมอีกด้วย, คือสำนวนที่คนธรรมดาซึ่งไม่เคยได้ศึกษามาก่อน จะพึ่งเข้าใจไม่ได้เลย. ทั้งนี้เป็นเพราะคำว่าชีวิตเป็นคำที่มีความหมายสองอย่าง อย่างตรงกันข้ามนั่นเอง.

ตัวอย่างเพียงเท่านี้ก็เป็นการเพียงพอแล้ว ที่จะแสดงให้เห็นว่า มีภาษาซ้อนกันอยู่ถึงสองภาษา และมีวิธีพูดต่างกันอย่างไร ในพระคัมภีร์ของเรา ทั้งของพุทธศาสนาและคริสตศาสนา. **สิ่งที่จะต้องสังเกตให้เห็น เพราะมีความสำคัญอย่างยิ่ง** ต่อไปอีกก็คือ เพราะไม่เข้าใจภาษาธรรมในศาสนาของตนนั่นเอง คนจึงละทิ้งศาสนาเดิมของตนไปหาศาสนาอื่น. ถ้าเขาเข้าใจข้อความในภาษาธรรมแห่งศาสนาของตนเองแล้ว เขาจะรักศาสนาของเขาอย่างชีวิตจิตใจทีเดียว. สำหรับศาสนาคริสเตียนนั้น ข้าพเจ้าเชื่อว่า เป็นเพราะพวกยิวสมัยนั้น ไม่เข้าใจความหมายในภาษาธรรมของพระเยซูคริสต์อยู่หลายประการ เขาจึงไม่ยอมเชื่อว่าพระองค์เป็นบุตรของพระเจ้า ทั้งที่พระเยซูคริสต์ได้ทรงแสดงปาฏิหาริย์หลายอย่างหลายประการก็ไม่ยอมเชื่อ แล้วสิ่งที่เรียกว่า รีเด็มปชั่น หรือการไถ่บาปด้วยชีวิตเป็นเดิมพันจึงเกิดขึ้น. **ทั้งหมดนี้คือ ความสำคัญของสิ่งที่เรียกว่า "ภาษาธรรม".** ถ้าเราจะทำการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างสองศาสนา เราจะต้องระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง ในการที่จะตีความหมายแห่งภาษาธรรมในศาสนาของตน ๆ ให้ถูกต้อง จึงจะนำมาซึ่งผลดี. ถ้าต่างฝ่ายต่างยืนยันข้อความในพระคัมภีร์ของตน ๆ

อย่างเป็นภาษาคนตรงตามตัวหนังสือไปหมดแล้ว ไม่มีทางที่ศาสนาใดจะลงรอยกันกับศาสนาอื่นได้แม้แต่นิดเดียว จะวิวาทและดูหมิ่นกัน จนเกิดเป็นผลร้ายขึ้นแก่โลก เพราะบัญหาระหว่างศาสนานั้นเอง. สำหรับพุทธบริษัทนั้น จะยอมรับข้อความในศาสนาคริสเตียนได้ทั้งหมด ว่าลงรอยกันกับพุทธศาสนา ถ้าหากว่ายอมให้มีการตีความในภาษาธรรมตามแบบของพุทธบริษัท ซึ่งข้าพเจ้าจะได้ชี้ให้เห็นในการบรรยายตอนต่อ ๆ ไป.

ขอให้ท่านทั้งหลายเข้าใจไว้เถิดว่า มหาชนส่วนใหญ่ที่ยังเขลาต่อภาษาธรรมนั่นแหละคือ ศัตรูอันร้ายกาจของศาสนา ไม่ว่าจะเป็นศาสนาคริสเตียนหรือศาสนาพุทธ. เราไปมัวหลงเห็นสิ่งอื่นเป็นศัตรูของศาสนา จึงไม่ได้จัดการไปในทางที่เป็นผลดีแก่ศาสนา และมีบัญหาใหม่ ๆ เกิดขึ้นมากมาย เช่นคนพากันละทิ้งศาสนาบ้าง, ถือศาสนาอย่างเขลา ๆ เป็นเพียงพิธีรีตองบ้าง, หรือเปลี่ยนศาสนากันไม่หยุดบ้าง, เผยแผ่ศาสนาไม่เป็นผลสำเร็จบ้าง ดังนี้เป็นต้น. ถ้าท่านพิจารณาดูให้ดี ๆ ในข้อนี้ ท่านจะเห็นได้ทันทีว่าการทำความเข้าใจกันและกันเกี่ยวกับภาษาคนและภาษาธรรมนี้ มีความสำคัญและจำเป็นอย่างไร และทำไมข้าพเจ้าจึงได้รบกวนเวลาของท่าน เกี่ยวกับเรื่องนี้เสียอย่างยืดยาวเช่นนี้. การแตกแยกเป็นนิกาย ๆ ในศาสนาเดียวกัน ก็มีมูลมาจากการตีความหมายเกี่ยวกับภาษาธรรมต่างกันนั่นเอง นับว่าเป็นผลร้ายแก่ศาสนานั้น ๆ โดยไม่จำเป็นเลย. ความประสงค์ของพระศาสดาทั้งหลาย ในการที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นผลดีแก่มนุษย์ให้สมบูรณ์เกิดชะงักงันเป็นไปไม่ได้ ก็เพราะสาวกแห่งศาสนานั้น ๆ ตีความหมายในทางภาษาธรรมแห่งพระศาสดาของตนอย่างผิด ๆ รักษาไว้อย่างผิด ๆ และสอนกันไปอย่างผิด ๆ จนโลกมีวิกฤตกาลบางอย่างเกิดขึ้น เพราะบัญหาทางศาสนาระหว่างศาสนาด้วยกัน ดังที่กล่าวแล้ว ขอให้ท่านทั้งหลายสนใจในเรื่องนี้ให้มากเป็นพิเศษ.

เรื่องที่สาม ต่อไป. ในตอนนี้ ข้าพเจ้าอยากจะกล่าวถึง **การยินยอมผ่อนสั้นผ่อนยาวกันในระหว่างศาสนา** โดยยอมรับหลักการที่ว่า *"มีผู้ประกาศสัจจธรรมของ*

พระเป็นเจ้า ในหมู่มนุษย์ทุกชาติทุกภาษา" —(กุรอ่าน บท ๑๐ ตอน ๕ โศลกที่ ๔๗) เป็นข้อแรกเสียก่อน, แล้วจึงจะถึงการผ่อนสั้นผ่อนยาวอย่างอื่น ซึ่งมีความสำคัญรองๆ ลงไปตามลำดับ, แล้วการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างศาสนา จักเกิดผลดีสุดที่จะพรรณนา.

คำว่า **"ผู้ประกาศสัจจธรรมของพระเจ้า"** หรือ *APOSTLE* นั้นมีอยู่จริงในทุกศาสนา แม้กระทั่งพุทธศาสนา. ข้อนี้หมายความว่า คำว่า "พระเจ้า" นั้นเป็นภาษาธรรม อาจจะตีความหมายได้ต่าง ๆ กันตามความรู้สึกของศาสนานั้น ๆ. ข้าพเจ้าผู้ที่กำลังพูดอยู่กับท่านทั้งหลายในที่นี้ ได้ใช้สรรพนามเรียกตัวเองว่า **"ข้าพเจ้า"**, คำคำนี้หมายความว่า **"ผู้ที่เป็นข้าของพระเจ้า"** แต่เราพูดเร็ว ๆ สั้น ๆ ว่า "ข้าพเจ้า" เมื่อเป็นดังนี้แล้ว ท่านที่เป็นคริสเตียนทั้งหลายจะมีความตึงเครียดถึงกับไม่ยอมให้ข้าพเจ้ามีพระเจ้าเหมือนกับท่านทั้งหลายได้อย่างไรกัน. ถ้าท่านไม่ผ่อนสั้นผ่อนยาวแก่กันและกันแม้ในลักษณะเช่นนี้แล้ว เราจะมาพูดกันให้เสียเวลาทำไม. **พุทธบริษัทก็มีพระเจ้า** หรือพระเป็นเจ้าก็ตาม **ตามแบบของตน** และมีความหมายอย่างเดียวกันกับพระเจ้าของพวกอื่น. ข้อนี้จะเป็นไปได้อย่างไร ข้าพเจ้าจะชี้แจงให้ท่านฟังอย่างละเอียดในปาฐกถาตอนที่สองพรุ่งนี้. ในขณะนี้ขอร้องแต่ให้มีการผ่อนสั้นผ่อนยาว เพื่อปรับความเข้าใจกันได้โดยสะดวก และเป็นธรรมเท่านั้น. **ถ้าท่านเผยแผ่คริสตธรรมในประเทศไทยไม่ประสบความสำเร็จ มันก็ต้องเป็นเพราะท่านทั้งหลายไม่ยอมรับว่าพวกพุทธบริษัทก็มีพระเจ้าของเขาอยู่แล้วด้วยเหมือนกัน** นั่นเอง. ดังนั้น เราจะต้องมีการผ่อนสั้นผ่อนยาวกันถึงกับว่า ไม่ว่ามนุษย์ชาติไหนภาษาไหน ย่อมจะมีสิ่งที่มีความหมายในลักษณะที่เป็น "พระเจา" ของเขาอยู่แล้วด้วยกันทั้งนั้น. ถ้าอารยธรรมของเขาอยู่ในระดับต่ำ เขาก็จะมีความหมายของสิ่งที่เรียกว่า "พระเจ้า" ของเขา ในลักษณะที่แคบหรือเพิ่งจะงอกงาม **มิใช่ว่าจะอยู่ในลักษณะที่ผิด หรือถึงกับไม่มีเอาเสียทีเดียว.** แต่อย่างไรก็ตามสิ่งที่เราเรียกว่า "พระเจ้า" ของเขา ก็จะวิวัฒนาการขึ้นไปจนกว่าจะ

สมบูรณ์, พวกเราก็มีหน้าที่ช่วยเหลือเขาในข้อนี้ โดยอนุโลมตามคำตรัสของพระเยซูคริสต์ที่ว่า *"เรามาเพื่อช่วยให้สิ่งเหล่านั้นสมบูรณ์"* ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น.

สำหรับผู้ประกาศนั้น จะเป็นพระศาสดา (PROPHET) ก็ได้, เป็นสาวกที่จบกิจส่วนตนแล้ว (APOSTLE) ก็ได้, ย่อมสามารถที่จะประกาศสัจจธรรมเกี่ยวกับพระเป็นเจ้าได้ ตามความเหมาะสมแห่งกาละ และเทศะ, ไม่จำเป็นจะต้องมีคำพูดในภาษาคนอย่างตรงกันทุกตัวอักษรเสมอไป ขอแต่ให้มีความหมายในภาษาธรรม ตรงกันโดยใจความก็พอแล้ว แม้จะมีความเหลื่อมล้ำต่ำสูงกันอยู่ในวิธีพูดจา หรือถ้อยคำที่ใช้ เนื้อแท้ของสิ่งที่จะประกาศนั้นย่อมมีความมุ่งหมายตรงกันหมด คือการเข้าถึงสิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์จะพึงเข้าถึงได้ในตอนท้ายที่สุดนั่นเอง. แม้ว่าคนบางคนกำลังกระทำผิดอยู่ในบัดนี้ เราต้องถือว่านั่นคือบทเรียนที่พระเจ้าโปรดประทานแก่เขา เพื่อเขาจะทำถูกต่อไปนั่นเอง. ลำพังความเข็ดหลาบของเขา ก็มีกำลังผลักดันมากพอที่จะทำให้เขาเปลี่ยนใจและเสาะแสวงหาเรื่องใหม่ๆ ที่จะไม่ทำให้เขาเจ็บปวดอีกต่อไป. พวกผู้ประกาศสัจจธรรมทั้งหลายช่วยเขาให้หาพบสิ่งนั้นได้เร็วเข้า ก็เป็นการคุ้มค่าแล้ว, และเราจะทำอะไรให้มากหรือเร็วไปกว่านี้ไม่ได้เลย เพราะคนทุกคนต้องเป็นไปตามกฎนี้ เพราะพระเจ้าหรือธรรมชาติก็ตามสร้างเขาเพื่อให้รักอิสรภาพในการคิด การตัดสินใจเป็นต้น ของเขาเอง. ดังนั้นขอให้เรามีสมมติฐาน (hypothesis) ในเรื่องนี้อย่างตรงกันหมดว่า *"มีผู้ประกาศสัจจธรรมของพระเจ้าในมนุษย์ทุกชาติทุกภาษา"* ดังที่กล่าวแล้ว.

ข้อที่เราจะต้องมีการผ่อนผันสั้นยาวกันต่อไปอีก ก็คือการที่คนในโลกแห่งสมัยนี้มีการศึกษาศาสนาของตนๆ อย่างที่เรียกว่า **"ขึ้นต้นไม้ลงมาจากทางปลาย"**, ไม่เหมือนกับคนในสมัยพระพุทธเจ้าหรือพระเยซูคริสต์ก็ตาม ซึ่งทำการศึกษาอย่าง **"ขึ้นต้นไม้ไปจากทางโคน"** ข้อนี้หมายความว่า พวกเราสมัยนี้ พอเกิดมา ก็มีพระคัมภีร์อันมากมาย ทั้งที่เป็นตัวบทเดิม (text) และคำอธิบายตัวบทนั้นๆ (commentary) กอง

รออยู่แล้วเบื้องภูเขาเลากา และเราก็เรียนกันอย่างตาเบียกตาแฉะ จนมีความรู้ท่วมหัวทั้งในแง่ของศาสนา, ปรัชญา, วรรณคดี และอื่น ๆ จนเราไม่รู้ว่าจะเลือกเอาข้อไหนเป็นที่พึ่ง. **ยิ่งเรียนพระคัมภีร์มากเท่าไร ก็ยิ่งไม่รู้ตัวแท้ของศาสนา** ยิ่งขึ้นเท่านั้น, เพราะเหตุว่า **ตัวแท้ของศาสนานั้น เป็นสิ่งที่จะรู้จักได้ด้วยการปฏิบัติลงไปจริง ๆ เท่านั้น.** นี่เรียกว่าเราคลำหาตัวศาสนาเหมือนกับขึ้นต้นไม้ลงมาจากทางปลายกันอยู่ทั่วไปในสมัยนี้ และในทุก ๆ ศาสนา. ส่วนคนในสมัยโบราณโน้น เขาไม่มีตำราและความรู้ท่วมหัวเหมือนคนสมัยนี้ หรือแทบจะกล่าวได้ว่าตั้งต้นขึ้นมาโดยไม่มีความรู้อะไรเลย แล้วรับเอาคำสอนเพียงทีละข้อสองข้อไปปฏิบัติสูงเรื่อยขึ้นมาตามลำดับ ๆ เขาจึงเข้าถึงตัวแท้ของศาสนาได้ ในลักษณะที่เหมือนกับขึ้นต้นไม้ขึ้นไปจากทางโคน ดังที่กล่าวแล้วนั่นเอง. ดังนั้น พวกเราในโลกสมัยนี้ทั้งหมดจะต้องมีความผ่อนผันสั้นยาวกัน เห็นใจกันในข้อที่ตกอยู่ในภาวะแห่งความเขลาโดยไม่รู้สึกตัวนี้เช่นเดียวกัน. การตีปัญหาทางศาสนาในข้อความใด ๆ ย่อมเป็นการง่ายที่จะแตกต่างกัน และเดินกันคนละทางห่างกันออกไป จนกระทั่งเห็นเป็นศัตรูกัน เพราะความรู้ที่ต่างคนต่างมีอย่างท่วมหัวของตนไปคนละแนว ๆ แล้วมาตีปัญหาหัวข้อเดียวกันเช่นนี้.

ข้าพเจ้าเชื่อว่าถ้าเรานำคริสตธรรม เข้าไปสู่อินเดียในสมัยพุทธกาลก็จะได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดี ในฐานะที่เป็นเพื่อน หรือเป็นพี่น้องกันทีเดียว เพราะคนที่นั่นในสมัยนั้น มีใจกว้างจนถึงกับกล่าวไว้เป็นหลักว่า **มนุษย์มีหนทางที่จะรอดพ้นได้โดยหนทางสามอย่าง** คือ **ปัญญาธิกะ** เอาปัญญาขึ้นเป็นเบื้องหน้าก็ได้ **สัทธาธิกะ** เอาความเชื่อเป็นเบื้องหน้าก็ได้ และ **วิริยาธิกะ** เอาการกระทำด้วยกำลังใจอันเข้มแข็งเป็นเบื้องหน้าก็ได้, รวมเป็นสามทางด้วยกัน แล้วแต่ใครจะเลือกเอาวิธีไหนให้เหมาะอุปนิสัยแห่งตน ๆ, และพุทธบริษัทในทุกวันนี้ ก็ยังยอมรับหลักการอันนี้ซึ่งเป็นของที่ธรรมชาติ หรือพระเจ้าได้กำหนดมาให้อย่างที่จะหลีกเลี่ยงไม่ได้นั่นเอง. และเมื่อพิจารณา

กันดูด้วยใจอันไม่ลำเอียง ทุกคนอาจจะลงความเห็นพ้องต้องกันว่า พระพุทธศาสนาเอียงไปในทางที่จะเป็นพวกปัญญาธิกะ, คริสตศาสนาเอียงทางสัทธาธิกะ, อิสลามมิกศาสนาเอียงไปในทางวิริยาธิกะ, หรือต่างก็ได้ถือเอาสิ่งนั้น ๆ ตามลำดับ ขึ้นเป็นลักษณะเฉพาะแห่งศาสนาของตน ๆ นั่นเอง แต่เมื่อกล่าวโดยที่แท้แล้ว จะมีศาสนาใดถือหลักแต่เพียงข้อเดียวเช่นนั้น ไม่ได้เป็นอันขาด คือจะต้องมีครบด้วยกันทั้งสามอย่าง หากแต่ว่าศาสนาหนึ่ง ได้ถือเอาหลักข้อหนึ่งขึ้นเป็นหลักสำคัญ ดังเช่นคริสตศาสนาได้มีหลักเรื่องความเชื่อเป็นหัวข้อสำคัญดังนี้เป็นต้น. คริสตธรรมประกอบอยู่ด้วยปัญญาและความเพียรอย่างไร ข้าพเจ้าจะได้ชี้ให้เห็นชัดในตอนถัดไป, ในที่นี้มุ่งหมายแต่จะชี้ให้เห็นว่า ทุกศาสนาจะต้องมีหลักที่ครบถ้วนทุก ๆ หัวข้อแห่งธรรม อันมนุษย์จะพึงมี เช่นความเชื่อ ความเพียร ปัญญา เมตตา การเสียสละ ความไม่เห็นแก่ตนและความไม่มีตนเป็นของตน ฯลฯ เหล่านี้ด้วยกันทั้งนั้น. ศาสนาไหนจะยกเอาข้อไหนขึ้นเป็นเบื้องหน้านั้นย่อมแล้วแต่ว่าศาสนานั้นตั้งขึ้นเพื่อจะเป็นประโยชน์แก่ใคร ในถิ่นไหน และยุคไหน ตามควรแก่อุปนิสัยของคนในถิ่นนั้นและยุคนั้นนั่นเอง. ดังนั้นขอให้เราช่วยกันระมัดระวัง อย่าให้ความรู้ชนิดที่เราได้มาจาก "การขึ้นต้นไม้จากทางปลาย" นั้น มาบีดบังข้อเท็จจริง ที่เราทุกศาสนาจะต้องมีความเห็นอกเห็นใจกันและผ่อนผันสั้นยาวแก่กันในการที่ร่วมมือกันทำหน้าที่ของตน ๆ ในโลก ตามความมุ่งหมายอันถูกต้องของศาสนานั่นเอง.

ในสากลจักรวาลและระยะกาลอันยาวยืดนั้น, ในถิ่นหนึ่งและยุคหนึ่ง คนที่นั่นต้องการ หลักเรื่อง ความเชื่อ. อีกถิ่นหนึ่งยุคหนึ่ง ต้องการ การใช้เหตุผล, อีกถิ่นหนึ่งยุคหนึ่งต้อง การวิธีบังคับจิตหรือใช้กำลังใจอันเข้มแข็ง. ครั้นมาถึงอีกยุคหนึ่ง ที่หลักธรรมทั้งสามนั้นมาพบกันเข้าเพราะการคมนาคมที่ทำให้โลกแคบเข้าทุกที แล้วเราจะมามัวทะเลาะกันดังนั้นหรือที่เป็นความประสงค์ของธรรมชาติ หรือของพระ-

เป็นเจ้าก็ตามข้าพเจ้ามองเห็นข้อเท็จจริงไปในทำนองที่ว่า **ทุกศาสนาจักเข้ากันได้อย่างสนิทสนมถ้าหากว่ามีการผ่อนผันสั้นยาวแก่กันและกัน** แล้วแต่ว่าศาสนาไหนจะยกเอาธรรมะข้อไหนเป็นเบื้องหน้าและใช้ธรรมะพวกไหนเป็นส่วนประกอบ ได้โดยสมควรแก่สิ่งแวดล้อมของตน ๆ. ครั้นมาพบกันเข้าก็สามารถทำให้ทั้งสามสายกลมกลืนเป็นสายเดียวกัน, ดังแม่น้ำหลาย ๆ สายในแถบภูเขาไหลมาบรรจบเป็นสายเดียวกัน ย่อมจะมีปุ๋ยที่ให้ความอุดมสมบูรณ์ได้ครบถ้วนแก่ทุ่งนาที่ไหลผ่านไป ยิ่งกว่าแม่น้ำสายเดียวโดดโดยแน่นอน. **ศาสนาทุกศาสนาในโลกมีการผ่อนผันสั้นยาวกันมากขึ้นเพียงใดก็จะเป็นผลดีหรือพรอันประเสริฐของพระเจ้าแก่โลกมากขึ้นเพียงนั้น.**

สิ่งที่ต้องการความผ่อนผันสั้นยาวต่อไปอีกก็คือ **การตีความในถ้อยคำทางศาสนา** เช่นคำว่า **พระเจ้า** คำว่า **ธรรม, ศาสนา, กรรม, ความรอด,** กระทั่งคำว่า **มรรค ผล นิพพาน,** แม้ที่สุดแต่คำว่า **โลก** เป็นต้น ทั้งหมดนี้ จะต้องยอมให้ตีความกันในลักษณะที่เป็นภาษาธรรม, ไม่ใช่ภาษาคนตามตัวหนังสือ. การตีความหมายของคำในทำนองภาษาธรรมนั้น จะเป็นไปแต่ในทางที่จะเป็นโชคดีแก่มนุษย์ในโลกอย่างเดียวเท่านั้น. หรือถ้าจะถือให้เป็นหลักที่แคบเข้ามา คือให้รัดกุมยิ่งขึ้น เราควรจะถือว่า **การตีความหมายของคำคำใด ในศาสนาใด ถ้าเป็นไปเพื่อความแตกร้าว ไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่มนุษย์เป็นส่วนรวมแล้ว การตีความแห่งคำนั้นเป็นของผิดหรือไม่ตรงต่อพระประสงค์ของพระเจ้า หรือเป็นการกระทำของซาตานหรือพญามารนั่นเอง.** ข้าพเจ้าขอยืนยันไว้ในที่นี้ว่า การตีความแห่งคำใด แห่งศาสนาใดในที่ประชุมใดก็ตาม ถ้ายินยอมกัน **ให้ตีไปในทางที่เห็นว่าเป็นประโยชน์แก่มนุษย์เป็นเบื้องหน้า** โดยไม่ต้องคำนึงถึงประเพณี *(tradition)* ซึ่งเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้แล้ว การตีความนั้นไม่มีทางที่จะผิด, หรือพลาดไปจากพระประสงค์ของพระเจ้าไปได้เลย. แต่เรามักจะไม่ค่อยยอมกัน ต่างฝ่ายต่างจะถือเอาตามประเพณีของตนที่นำสืบ ๆ กันมา

ช้านาน จนกระทั่งไม่ทราบความหมายอันแท้จริงไปแล้วก็มี. และนั่นก็คือ การตีความหมายของคำว่า "ความเชื่อ" อย่างไม่ตรงตามความประสงค์ของพระเจ้า และนับว่าเป็น ตัวอย่างที่ควรสังวร.

ถ้าทางฝ่ายศาสนามีการผ่อนผันสั้นยาวกัน เพื่อการตีความหมายทางศาสนาให้ถูกต้องโดยลงรอยกันได้ทุกศาสนาแล้ว การตีความชนิดนั้น จะเป็นการต่อต้านสิ่งที่เป็นปฏิปักษ์ต่อศาสนาได้อย่างถึงที่สุด. ในบัจจุบันนี้ เราถือกันว่า ลัทธิ *dialectic materialism* เป็นข้าศึกต่อศาสนา. ข้อนั้นเป็นเพราะสถาบันทางศาสนาตีความข้อความบางอย่างในศาสนาอย่างผิด ๆ ทำให้ศาสนาต่าง ๆ คุมกันไม่ติด หรือทำให้ประชาชนไม่สามารถใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้อย่างเพียงพอหรือทุกแบบ ลัทธิวัตถุนิยมเช่นนั้นจึงเกิดขึ้นมาในโลกนี้ได้ และเป็นข้าศึกที่จะทำลายศาสนาต่าง ๆ ให้หมดไป. แต่ถ้าหากว่าสถาบันทางศาสนาตีความข้อความที่สำคัญ ๆ อย่างถูกต้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เป็นภาษาธรรม, แล้ว ศาสนานั่นแหละจะกลับเป็นข้าศึกของลัทธิวัตถุนิยมทุกชนิด จะต่อต้านลัทธินั้น ๆ ให้กระจัดกระจายไปอย่างรอหน้าไม่ติด หรือถึงไม่อาจจะเกิดขึ้นในโลกได้เลย. ดังนั้นศาสนาทุกศาสนาในโลกนี้ จะต้องมีการผ่อนผันสั้นยาวต่อกันและกันในการตีความหมายของหลักที่สำคัญ ๆ เพื่อจะกลมกลืนกันได้ทุกศาสนา ทำให้มีคำตอบหรือวิธีการที่จะแก้ปัญหาชีวิตทุกชนิดและทุกแบบ ของคนทุกชาติทุกภาษาได้จริง สมตามความมุ่งหมายของสิ่งที่เราเรียกกันว่า "พระเจ้า" : เราจะต้องถือกันอย่างแน่นแฟ้นว่า พระเจ้าได้ทรงประทานหลักที่ถูกต้องมาให้อย่างครบถ้วนแล้ว แต่เรามาตีความหมายอย่างผิด ๆ กันเสียเอง ผลจึงเกิดขึ้นในทำนองที่อาจจะกล่าวได้ว่า พระเจ้าจะต้องทดลองมนุษย์อีกต่อไป ด้วยการเปิดโอกาสให้ลัทธิวัตถุนิยมครองโลกกันเสียสักพักหนึ่ง จนกว่ามนุษย์จะเข็ดหลาบนั่นเอง. ขอให้นักศาสนาทั้งหลายอะลุ้มอะหล่วยกัน ในการตีความข้อธรรมในศาสนา ให้เป็นไปในทางที่ศาสนาทั้ง

หลายในโลก จะประสานกัน กำจัดวิกฤตกาลในโลกให้หมดไป เพราะประชาชนสามารถรับเอาหลักทางศาสนาไปแก้ปัญหาชีวิตของมนุษย์ได้ ทั้งในทางการเมือง การเศรษฐกิจ และอื่น ๆ กระทั่งปัญหาทางจิตทางวิญญาณ ทุกประการนั่นเอง.

การผ่อนสั้นผ่อนยาวที่ข้าพเจ้าจะนำมาเป็นตัวอย่างข้อสุดท้าย ก็คือ **การเกี่ยงงอนกันเพื่อจะไม่ใช้คำบัญญัติทางศาสนาร่วมกัน.** ตัวอย่างเช่นพุทธบริษัทเกี่ยงงอนที่จะไม่ใช้คำว่า *religion* กับศาสนาของตน โดยกล่าวหาสิ่งที่เรียกว่า รีลิจยั่น นั้น ใช้กับระบบศาสนาที่มีพระเจ้าและการอ้อนวอน พุทธศาสนาไม่มีสิ่งเหล่านั้น, โดยที่หารู้ไม่ว่า คำว่า พระเจ้าในทางภาษาธรรมนั้น หมายถึงอะไรได้ก็อย่าง, และคำอ้อนวอนนั้น มีความหมายที่ตื้นลึกอยู่หลายชั้น ซึ่งแม้ที่สุดแต่อาจจะหมายถึงระบบวิธีที่จะต้องใช้กับตนเองโดยไม่ต้องเกี่ยวกับใครอื่นก็ยังได้. เพราะคน ๆ หนึ่งย่อมแบ่งความรู้สึกของตนออกได้เป็นสองส่วนหรือสองคน อยู่เสมอไป ซึ่งเรามักจะเรียกกันว่า คนที่รู้สึกฝ่ายดี และคนที่รู้สึกฝ่ายชั่ว ที่มีการต่อสู้ทางภายในใจอยู่เสมอ. ถ้าเราใช้คำว่าบังคับตัวเอง หรือหลอกตัวเองก็ได้แล้ว เราก็มีทางที่จะใช้คำว่า **"อ้อนวอน"** กับตนเองได้เหมือนกัน และนั่นแหละ คือการอ้อนวอนพระเจ้าในอีกแบบหนึ่ง ซึ่งจะต้องใช้สำหรับคนส่วนใหญ่ด้วยซ้ำไป เพราะว่าสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้านั้น โดยทั่วไปเราหมายถึงความดี.

ทางฝ่ายคริสเตียน ก็คงไม่ยอมใช้คำว่า "นิพพาน" ในพุทธศาสนา ต่อสิ่งที่ตนเรียกว่า **ความรอด** *(salvation)* โดยเด็ดขาดก็เป็นได้ และจะหาทางขัดแย้งโดยประการต่าง ๆ ว่าไม่มีทางที่จะลงรอยกันได้เลย เพราะความรอดนั้นจะต้องมาจากพระเจ้า มิใช่มาจากการปฏิบัติตามมรรคมีองค์แปดประการของพุทธบริษัท. แต่ข้าพเจ้าอยากจะชี้ว่า **มรรคมีองค์แปดประการนั้น คือตัวสิ่งที่เรียกว่า "ธรรม", และ "ธรรม" นั้นคือตัวพระเจ้า** ซึ่งข้าพเจ้าจะได้อธิบายให้เห็นชัดในครั้งต่อไปพรุ่งนี้.

คำที่สำคัญที่สุดอีกคำหนึ่ง คือคำว่า สิ่งที่พระเจ้าเปิดเผยให้ หรือประทานลงมา *revelation* เช่นที่โมเซสได้รับจากพระเจ้าก็ดี หรือแม้แต่วิวรณ์ต่าง ๆ ที่เซ็นต์โยฮันได้รับจากพระเจ้าโดยผ่านทางพระเยซูคริสต์ก็ดี ทางคริสเตียนถือว่าเป็นสิ่งที่ประทานลงมาจากสวรรค์โดยตรง. พุทธบริษัทบางพวกไม่ยอมรับคำว่า *revelation* นี้มาใช้ในพุทธศาสนาโดยถือเสียว่าเป็นสิ่งที่มีไม่ได้โดยเด็ดขาด. แต่โดยที่แท้แล้วสิ่ง ๆ นี้มีทั่วไปในพุทธศาสนา ปรากฏชัดอยู่ในบาลีต่าง ๆ เช่นในพุทธอุทานว่า **"เมื่อใดธรรมปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีเพียรเพ่งอยู่ เมื่อนั้นความสงสัยของพราหมณ์ก็สิ้นไป"** ดังนี้เป็นต้น. ข้อนี้หมายความว่า เมื่อผู้ใดก็ตาม เพ่งหาความจริงข้อใดข้อหนึ่งอยู่ด้วยสมาธิอย่างแรงกล้าเป็นเวลานานพอและเหมาะสม ธรรมที่มีลักษณะเหมือนแสงสว่างจะปรากฏแก่เขาในลักษณะผิดธรรมดา จนถึงกับต้องเรียกว่าเป็นของเหนือวิสัยมนุษย์ตามปรกติ และเรียกว่า *divine* หรือมาจากสวรรค์ได้เช่นเดียวกัน เพราะเป็นที่น่าอัศจรรย์เกินไปนั่นเอง. อย่างไรก็ตามคำว่า *revelation* นี้ ก็มีความหมายแต่เพียงว่า **ปรากฏออกมาอย่างผิดวิสัยธรรมดาเท่านั้น**, ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่มีได้ในทุกศาสนา ไม่ควรจะเป็นที่รังเกียจในการที่จะนำมาใช้ในความหมายที่ตรงกันทุก ๆ ศาสนา. ข้อนี้เป็นอันว่า เมื่อคำที่สำคัญ ๆ อันสงวนไว้เฉพาะศาสนาใดศาสนาหนึ่งมาแต่เดิมนั้น ก็เป็นคำที่ใช้เป็นคำกลางได้ดังนี้แล้ว คำที่มีความสำคัญน้อย หรือที่รองลงมาก็สามารถใช้เป็นคำธรรมดาระหว่างศาสนาได้ โดยไม่ต้องสงสัยเลย เว้นเสียแต่จะมัวตั้งข้อเกี่ยงงอนแก่กันและกัน เพื่อข่มขี่ลบล้างกัน โดยฝืนต่อบัญญัติของพระเจ้าอย่างซึ่งหน้าเท่านั้น.

สรุปความในตอนนี้ ที่ว่าด้วยการผ่อนสั้นยาวแก่กันเสียชั้นหนึ่งก่อนว่า **การที่เจ้าหน้าที่ทางศาสนา ตีความในศาสนาของตน ๆ อย่างเห็นแก่ตัว** ปราศจากการผ่อนผันสั้นยาวเพื่อให้ประสานกลมเกลียวกันได้นั่นเอง ย่อมทำให้เกิดความรู้สึกขึ้นในใจของมนุษย์ว่า **มีศาสนาหลายศาสนา แทนที่จะมีแต่ศาสนาเดียวเป็นสากล,**

และรู้สึกว่า มีพระเจ้าต่าง ๆ กันหลายองค์ แทนที่จะรู้สึกว่าโดยเนื้อแท้แล้ว มีเพียงองค์เดียว, และรู้สึกเกิดความคิดที่เป็นพวกเขาพวกเราเป็นฝักเป็นฝ่าย แทนที่จะรู้สึกไปในทำนองว่าโดยเนื้อแท้นั้น มนุษย์ทั้งโลกเป็นคนคนเดียวกัน หรือมาจากบรรพบุรุษคนเดียวกัน ดังนี้เป็นต้น. พระเยซูคริสต์ก็มิได้ทรงตั้งชื่อศาสนาของพระองค์ว่า ศาสนาคริสต์, พวกเราเพิ่งจะมาตั้งขึ้นเองทีหลัง แล้วมุ่งจะแยกตัวออกจากศาสนาอื่น. พระเยซูคริสต์พร่ำบอกแต่หนทางที่จะเข้าถึงแผ่นดินของพระเจ้าได้อย่างไรเท่านั้น และสำหรับทุกคนในโลก. พระพุทธเจ้าก็มิได้ทรงตั้งชื่อศาสนาของพระองค์ว่าศาสนาพุทธ, พระองค์ทรงเรียกการปฏิบัติระบบนั้นว่า พรหมจรรย์ ดังบาลีว่า **พฺรหฺมจริยปกาเสถ** เป็นต้น ไม่ได้เรียกว่าศาสนาเลย. พวกเราทีหลังต่างหาก เพิ่งจะตั้งชื่อให้ว่าศาสนาพุทธ แล้วก็มุ่งจะแยกตัวออกจากศาสนาอื่น ๆ เป็นศาสนา ๆ ไปอย่างทรงไว้ซึ่งอำนาจ *(authority)* ว่ามีอะไรเป็นของตัวโดยเฉพาะ. พระพุทธองค์ตรัสว่า "**จงประกาศพรหมจรรย์** (การประพฤติที่ดี) **ให้งดงามทั้งเบื้องต้น** (สำหรับคนมีสติปัญญาน้อย) **ทั้งท่ามกลาง** (สำหรับคนมีสติปัญญาปานกลาง) **ทั้งเบื้องปลาย** (สำหรับคนมีปัญญาสูงสุด) **ให้สมบูรณ์ทั้งอรรถะและพยัญชนะ** (คือทั้งหัวข้อและคำอธิบาย), **ที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลทั้งแก่เทวดาและมนุษย์.**" เมื่อเป็นดังนี้แล้วจงคิดดูเถิดว่า มันเป็นความผิดของใคร ที่ทำให้เกิดความแตกแยกทางศาสนาเป็นศาสนาต่าง ๆ ต่างตีความไปในทางที่จะข่มขี่ลบล้างกัน **จนกระทั่งอ่อนแอไปด้วยกัน ไม่มีกำลังพอที่จะต่อต้านสิ่งที่เป็นข้าศึกต่อศาสนาเป็นส่วนรวมได้เลย.**

เรื่องที่สี่. เรื่องที่อยากจะทำความเข้าใจเพื่อการศึกษาเปรียบเทียบเป็นเรื่องที่สี่นั้น มีหัวข้อว่า "**ศาสนาคริสเตียนในทศนะของพุทธบริษัท**".

ข้อแรกที่สุด ที่จะต้องปรับความเข้าใจกันเสียก่อน ก็คือข้อเท็จจริงที่มีอยู่ว่า ศาสนาทุกศาสนา **มีส่วนที่เป็นเปลือกห่อหุ้มอยู่ด้วยกันทุกศาสนา.** ข้อนี้

หมายถึงพิธีรีตองต่าง ๆ ที่เพิ่มมากขึ้นตามสิ่งแวดล้อมในชั้นหลัง จนกระทั่งเกิดมี สิ่งที่สักว่าทำสืบ ๆ กันมา *(traditional teaching)* รวมทั้ง DOGMA ต่าง ๆ ที่คณะสงฆ์ *(CHURCH)* นั้น ๆ ตั้งเพิ่มขึ้น ๆ ตามมติของหมู่คณะของตน ๆ และนำไปสู่พิธีรีตองต่าง ๆ ในที่สุดอีกนั่นเอง. นานเข้า ๆ เปลือกเหล่านี้หุ้มห่อเนื้อแท้เสียจนมิดมองไม่เห็น มหาชนส่วนใหญ่จึงมีศาสนาของตน ๆ แต่เพียงชั้นเปลือก ๆ และที่เข้ากันได้กับความต้องการตามสัญชาตญาณของตนคือความโลภ. ตัวอย่างเช่นการค้ากำไรเกินควร ด้วยการทำบุญเพียงไม่กี่บาท ก็ได้ไปสวรรค์มีวิมานมากมายเป็นของตนดังนี้. เมื่องมงายหนักเข้าก็กลายเป็นปนเปกันไปหมดจนไม่รู้ว่าอะไรเป็นไสยศาสตร์ *(superstitious)* และอะไรเป็นศาสนา. **ข้าพเจ้าเอง เคยได้ยินผู้สอนศาสนาคริสเตียนบางคนทางวิทยุและอัดแผ่นเสียง พูดว่าศาสนาพุทธ คือการสอนให้ไหว้ศาลพระภูมิ และห้ามมิให้ลอดราวตากผ้าเป็นต้น.** พังดูก็ขำดี ที่สิ่งเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ท่านทั้งหลายผู้นั่งอยู่ที่นี่ย่อมทราบได้ดีว่า มันไม่เกี่ยวกับพุทธศาสนาแต่ประการใดเลย, แล้วทำไมมันจึงถูกจัดเป็นพุทธศาสนาไปได้. นี่แหละคือสิ่งที่เรียกว่า **"เสียยิ่งกว่าเปลือก"** ที่ผู้ที่เรียกว่าพุทธ-บริษัทบางคนจะได้ปฏิบัติอยู่จริง จนทำให้ผู้อื่นเข้าใจไปว่า นั่นเป็นพุทธศาสนา, หรือยิ่งกว่านั้นก็คือ พุทธบริษัทที่ปฏิบัติอยู่เช่นนั้นเรื่อย ๆ ไป นานเข้าก็เกิดชังพุทธศาสนาของตนเอง หันไปนับถือศาสนาคริสเตียน ที่เป็นของมาใหม่และไม่มีการปฏิบัติที่งมงายเช่นนั้น **โดยไม่มีโอกาสที่จะรู้จักพุทธศาสนาที่เป็นศาสนาเดิมของตนอย่างถูกต้องเลย. นี่แหละคือเปลือก และโทษของเปลือก ของศาสนา.** ดังนั้นเมื่อเราจะทำการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างศาสนา เราต้องทำความเข้าใจกันเสียก่อนว่า ต้องเป็นศาสนาที่แกะเปลือกออกหมดแล้ว จึงนำมาเทียบกัน หลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่จะนำมากล่าวต้องเป็นข้อความที่อยู่ในระดับบาลี *(text)* ของศาสนานั้น ๆ หรือถ้าจะเป็นชั้นอรรถกถา *(commentary)* บ้างก็ต้องเป็นอรรถกถาที่ถูกต้อง ไม่ขัดกับบาลีนั้น ๆ เสมอไป.



ก่อนแต่ที่จะกล่าวถึงทัศนะของพุทธบริษัทที่มีต่อคริสเตียนอย่างไรนั้น ควรจะได้ทำความเข้าใจกัน **ถึงทัศนะของพุทธบริษัทที่มีต่อคำว่า "ศาสนา" ล้วน ๆ** โดยไม่ต้องระบุถึงศาสนาชื่ออย่างไรกันเสียก่อน.

คำว่า "ศาสนา" ตามความเข้าใจของคนทั้งหมดในโลก ย่อมมีมากมายหลายแง่หลายมุมหลายระดับ จนนำมากล่าวไม่ไหว. ดังนั้นในที่นี้ เราจะกล่าวกัน **เฉพาะในแง่ที่จะเกิดความเข้าใจอันดี ระหว่างคริสตศาสนิกและพุทธบริษัท** ที่คงแก่เรียนในศาสนาของตน ๆ และยึดเอาหลักวิชา (*scientification basis*) เป็นเครื่องมือสำหรับศึกษาและพิจารณาเพื่อทำการเปรียบเทียบเป็นต้น เท่านั้น. และเราจะต้องยอมรับว่า เราใช้คำว่า *religion* ร่วมกัน ในเมื่อเรากล่าวเล็งถึงสิ่งที่เรียกว่าศาสนาในที่นี้, และเราควรจะวินิจฉัยกันถึงคำ คำนี้ ว่าเราอาจจะใช้ร่วมกันได้อย่างไร เป็นข้อแรกก่อน.

พวกนักศาสนาฝ่ายตะวันตกเอง ก็ถกเถียงกันมาก ว่าคำว่า *religion* นี้มีรากศัพท์ (*root*) ว่าอย่างไร. ประมวลดูแล้วได้ความว่า วรรณกรรมเก่า ก่อนสมัยซิเซโร (*CICERO*) ขึ้นไป ดูเหมือนจะถือว่า คำนี้มีรากศัพท์ว่า *lig* ซึ่งแปลว่า *to observe* ได้แก่ การสังเกตและปฏิบัติให้ถูกต้องตามสัจจธรรมที่เปิดเผยโดยพระเจ้า (*GOD'REVELATION*), ดังนั้นศาสนาก็คือ **การปฏิบัติระบอบหนึ่ง อันจะนำไปสู่จุดหมายปลายทางของมนุษย์** นั่นเอง. แม้พุทธศาสนาก็มีลักษณะเช่นว่านี้ คือการปฏิบัติระบอบหนึ่งซึ่งนำคนไปสู่ภาวะแห่งความไม่มีทุกข์สิ้นเชิง.

ครั้นตกมาถึงสมัยเซอร์วิยุส (*Servius*) นักวรรณกรรมถือกันว่าคำว่า *religion* นั้น มีรากศัพท์มาจากคำว่า *leg* ซึ่งแปลว่า "ผูกพัน" (*to bind*) หมายความว่าเป็น **เครื่องผูกพันระหว่างมนุษย์กับสิ่งสูงสุด คือพระเจ้า** นั่นเอง. ถ้าเป็นดังนี้ พุทธศาสนาก็คือเครื่องมือที่ผูกพันมนุษย์กับภาวะสูงสุดที่เป็นเครื่อง หรือเป็นแดนดับทุกข์สิ้นเชิง

ซึ่งชาวคริสเตียนเรียกว่าแผ่นดินแห่งพระเจ้า และชาวพุทธก็เรียกว่า อมตนคร เป็นต้น, พุทธศาสนาจึงยังคงเป็นรีลิจยั้นชนิดหนึ่งอยู่นั่นเอง.

ครั้นตกมาถึงสมัย เซ็นต์ ออกัสตุส *(Saint Augustus)* วรรณกรรมแห่งสมัยนั้นถือว่า รวมรากศัพท์ทั้ง *lig* และ *leg* เข้าด้วยกันนั่นแหละเป็นการถูกต้องและสมบูรณ์ ดังนั้นความหมายของคำว่า รีลิจยั้น จึงขยายออกไปว่า **"การปฏิบัติตามบัญญัติที่ทำให้เกิดการผูกพันระหว่างมนุษย์กับสิ่งสูงสุดคือพระเจ้า** เมื่อเป็นดังนี้ พุทธศาสนาก็คือรีลิจยั้นที่สมบูรณ์ด้วยเหมือนกัน กล่าวคือเป็นการปฏิบัติที่สมบูรณ์ระบอบหนึ่ง ซึ่งเมื่อปฏิบัติครบถ้วนแล้วทำผู้ปฏิบัติให้เนื่องอยู่กับภาวะที่ไม่มีทุกข์เลย ซึ่งจะเรียกว่านิพพาน หรือบรมธรรม หรือธรรมชาติอันไม่ตาย หรืออะไรอื่นอีกมากมาย ล้วนแต่มีความหมายอย่างเดียวกับ *สวรรค์ของพระเจ้า* นั่นเอง.

พุทธบริษัทสามารถยอมรับความหมายของคำว่า รีลิจยั้นในลักษณะเช่นนี้ได้โดยไม่มีข้อยกเว้นแม้แต่ประการใด, และทั้งยังหวังว่า แม้ศาสนาไหนในโลกนี้ทุกศาสนา ก็จะมีความมุ่งหมายอย่างนี้ด้วยกันทั้งนั้น แม้ว่าระเบียบปฏิบัติจะแตกต่างกันบ้าง เพราะสิ่งแวดล้อมบังคับ, โดยอนุโลมกาลเวลา ตามถิ่นที่จะมีการปฏิบัติ ให้ตรงกับอุปนิสัยของมนุษย์ที่นั่น. เราอาจจะกล่าวได้ว่า พระเจ้าองค์เดียวกันนั่นแหละถ้าต้องตรัสกับ *มนุษย์ในอินเดียเมื่อ ๒๕ ศตวรรษมาแล้ว,* และตรัสกับมนุษย์ตาม *เซตปาเลสไตน์ เมื่อ ๒๐ ศตวรรษมาแล้ว,* และตรัสกับหมู่ชนในแคว้น *อาหรับเมื่อ ๑๕ ศตวรรษมาแล้ว* จะตรัสให้เหมือนกันไม่ได้โดยแน่นอน แล้วเราจะไปหวังอะไรที่จะให้คัมภีร์ของแต่ละศาสนาตรงกันทุกตัวอักษร สำหรับพุทธบริษัทก็จะต้องพูดว่าสิ่งที่เรียกว่า "ธรรม" อันจะปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีเพียรเพ่งอยู่นั้น ก็จะต้องปรากฏแตกต่างกันบ้างเป็นธรรมดาในข้อปลีกย่อย ในเมื่อพราหมณ์นั้นไปนั่งทำการเพ่งอยู่ที่ดินแดนอันต่างกันและยุคสมัยอันต่างกันเป็นศตวรรษ ๆ ดังที่กล่าวแล้ว, แต่เมื่อกล่าวโดยใจความแล้ว จะต้องตรงกันหมด

กล่าวคือ ความไม่เห็นแก่ตัว แต่ให้เห็นแก่ "ธรรม" หรือพระเจ้านั่นเอง. ความไม่เห็นแก่ตัวนี้เป็นของจริง เป็นสิ่งประเสริฐ จนไม่อาจจะกล่าวว่าเป็นพุทธ หรือเป็นคริสต์ หรือเป็นอิสลามิกได้ เพราะว่า ความไม่เห็นแก่ตัวอย่างคริสต์ ก็ต้องเป็นอันเดียวกันแท้กับความไม่เห็นแก่ตัวอย่างพุทธหรืออิสลามด้วยกันเหมือนกัน, ดังนั้นจึงได้เรียกสิ่งชนิดนี้ว่า "ความจริง" และจริงไปในที่ทุกสถาน ทุกกาลเวลา. ความไม่มีตัวเป็นของตัวสำหรับจะได้เห็นแก่ตัว นั่นแหละคือเนื้อแท้ของศาสนาทุกศาสนา เมื่อคนเราไม่มีตัวที่จะเห็นแก่ตัว แล้วก็ต้องมีตัวเป็นของธรรม หรือของพระเจ้าอยู่เอง ไม่หนีไปไหนเสีย, มนุษย์จึงเข้าถึงพระเจ้า หรือธรรมอันแท้จริงได้ด้วยเหตุอย่างเดียวกันทั้งหมดนี้.

ทั้งหมดนี้ คือสิ่งที่เราเรียกรวมๆ กันว่า "ศาสนา" ในทัศนะของพุทธบริษัท หรือผู้ที่มีการศึกษาตามแนวของพุทธบริษัท ที่มอบความคิดจิตใจไว้กับเหตุผลหรือปัญญาที่ทนต่อการพิสูจน์ของตนเอง.

ทีนี้เราจะได้พิจารณากันถึง คริสตธรรม หรือศาสนาคริสต์ ในทัศนะของพุทธบริษัทกันต่อไป. และเพื่อเป็นการประหยัดเวลา เราจะได้พิจารณาถึงสิ่งที่เรียกว่า ไบเบิล ตามในทัศนะของพุทธบริษัท พร้อมไปด้วยกัน, ในฐานะที่เป็นบันทึกทั้งหมดของคริสตธรรม และเนื่องกันอยู่อย่างแยกกันไม่ค่อยจะได้, และจะได้เริ่มด้วยการพิจารณาสิ่งที่เรียกว่า ไบเบิล ก่อน.

แต่อย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้าอยากจะระบุสิ่งที่ควรสังเกตอย่างยิ่งสักอย่างหนึ่งว่า ถ้าถือตามหลักการณ์ของพุทธบริษัทที่ใช้อยู่กับศาสนาของตนแล้ว พระคัมภีร์ส่วนที่เรียกว่า คัมภีร์เก่า หรือ *OLD TESTAMENT* นั้น เราอาจจะเว้นเสียก็ได้ โดยไม่ต้องเอาพูดถึงเลยก็ได้. ที่กล่าวดังนี้ เพราะเหตุใด? ที่กล่าวดังนี้ เพราะเหตุว่า

ในคัมภีร์เก่านั้น มีแต่เรื่องสร้างโลก กับความเป็นมาของโลก จนกระทั่งพระเยซูคริสต์ได้เกิดขึ้น. ไม่มีคำสอนของพระเยซูคริสต์ในคัมภีร์เก่า ดังที่ท่านทั้งหลายก็ทราบดีอยู่แล้ว. ทีนี้ ในคำสอนของพระเยซูคริสต์เท่าที่มีอยู่ในคัมภีร์ใหม่ (NEW TESTAMENT) นั้น ย่อมเป็นการเพียงพอ หรือยิ่งกว่าการเพียงพอที่เราจะปฏิบัติตามแล้วเอาตัวรอดได้. เมื่อเป็นดังนี้แล้ว เราเว้นคัมภีร์เก่าเสีย ก็ยังได้ จะได้เอาเวลาและจิตใจทั้งหมด มาใช้ปฏิบัติตามข้อความที่เป็นคำของพระเยซูคริสต์ได้โดยสมบูรณ์. ตามความเห็นส่วนตัวของข้าพเจ้า เห็นไปในทำนองว่า **คริสตศาสนิกชนในสมัยที่พระเยซูยังมีพระชนม์อยู่** สามารถปฏิบัติตามคำสอนของพระเยซูอย่างสมบูรณ์ ได้รับผลถึงที่สุดโดยไม่ได้สนใจกับคัมภีร์เก่าอันยืดยาวนั้นเลย. ข้อนี้เป็นอย่างเดียวกันกับที่ในครั้งพุทธกาล มีผู้คนในอินเดียปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์จนบรรลุมรรคผลไปเป็นอันมาก โดยไม่ได้เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เรียกว่า "พระไตรปิฎก" ซึ่งเพิ่งจะรวบรวมกันขึ้นในตอนที่พระพุทธองค์ปรินิพพานแล้วนั้นเลย. แต่ความแปลกกันยังมีอยู่ในข้อที่ว่า พระไตรปิฎกทั้งหมด ซึ่งมีปริมาณมากกว่าพระคัมภีร์ไบเบิลทั้งหมดทั้งหลายเท่านั้น ล้วนแต่เป็นบันทึกเกี่ยวกับการปฏิบัติเพื่อการดับทุกข์โดยตรง ส่วนใดส่วนหนึ่ง แบบใดแบบหนึ่ง เป็นส่วน ๆ ไป. ส่วนคัมภีร์ไบเบิลนั้น มีบันทึกเรื่องการปฏิบัติเพื่อเอาตัวรอดโดยตรงเฉพาะในคัมภีร์ใหม่ ซึ่งมีอยู่ประมาณ หนึ่งในสี่ ของไบเบิลทั้งหมด. แม้จะมีอยู่น้อยเพียงเท่านั้น ก็เป็นการเพียงพอ หรือยิ่งกว่าพอที่จะปฏิบัติเพื่อเอาตัวรอดได้. ข้าพเจ้าจึงกล้าคาดคะเนออกไปอีกว่า พระเยซูคริสต์เอง ก็คงจะได้ห้ามไม่ให้สาวกของพระองค์ลงมือตั้งต้นการศึกษาหรือการปฏิบัติโดยข้องแวะคัมภีร์เก่าเท่าที่มีอยู่ในสมัยนั้น แม้จะไม่มากเท่าที่ปรากฏ อยู่ในเวลานี้ก็ตาม. ข้าพเจ้ามีเหตุผลอย่างไรในข้อนี้ จะได้ทำการเปรียบเทียบให้ท่านเห็นสืบไป.

ข้อนี้เป็นเช่นเดียวกับที่พระพุทธองค์ทรงสามารถห้ามสาวกของพระองค์ ไม่ให้ตั้งต้นการศึกษาด้วยการตั้งคำถามว่า คนตายแล้วเกิดหรือไม่เกิด? อะไรไปเกิด? เกิด

อย่างไร ? โลกมีที่สิ้นสุดหรือไม่ ? ดังที่ปรากฏอยู่ในมาลุงกโยวาทสูตรแห่งมัชฌิมนิกาย, แม้กระทั่งปัญหาว่า เทวดามีจริงไหม ? สวรรค์มีจริงไหม ? อยู่ที่ไหน ? นี่ก็ให้รอไว้ก่อน, และเรียกว่า **"ปัญหาที่จะไม่ทรงตอบ."** แต่พระองค์ทรงขยันขยอให้ตั้งปัญหาว่าความทุกข์ต่าง ๆ ที่บีบคั้นจิตใจของเราอยู่นี้มันตั้งขึ้นมาจากอะไร ? มันงอกออกมาจากอะไร ? มันเกิดออกมาจากอะไรโดยตรง ? ให้หาคำตอบเอาจากความรู้สึกที่ได้ผ่านมาแล้วในใจของตนเอง (*spiritual experience*) โดยตรง จนกระทั่งพบว่า ความทุกข์ หรือความตายทางวิญญาณของคนเราทุก ๆ ชนิด เกิดมาจากการที่ผู้นั้นยังไม่เข้าถึงธรรม ยังไม่เข้าถึงพระเจ้า คือยังไม่เข้าถึงความจริงอันเด็ดขาดของสากลจักรวาล ที่มีอยู่ว่า **"มีความรู้สึกว่าตัวเป็นของตัว แล้วเห็นแก่ตัวขึ้นที่ไหน ย่อมมีความทุกข์เกิดขึ้นที่นั่น และเมื่อนั้น, ต่อเมื่ออย่ามีตัวเป็นของตัว คือมีตัวเป็นพระเจ้าหรือของธรรมเสีย ความทุกข์ก็จะดับไปหรือไม่เกิดขึ้น".** เมื่อผู้ปฏิบัติได้ปฏิบัติไปจนทำลายความรู้สึกว่ามีตัวและเห็นแก่ตัวเสียได้ เขาก็หมดความทุกข์ และพอใจจนไม่อยากจะรู้อีกว่า ตายแล้วเกิดหรือไม่เกิด สวรรค์อยู่ที่ไหน ? ดังนี้เป็นต้น อันเป็นปัญหาที่มีอยู่ก่อน. เพราะว่า ความสุขที่เกิดจากการดับความรู้สึกว่ามีตัวและเห็นแก่ตัวเสียได้นี้ สูงกว่าความสุขในสวรรค์ตามที่กล่าว ๆ กันนั้น อย่างที่จะเปรียบกันไม่ได้ทีเดียว. บัดนี้เขาหมดความรู้สึกที่เป็นอัตตวาท (*egoism*) อย่างสิ้นเชิง จึงไม่มีตัวที่จะตายหรือเกิด, มีแต่ธรรมชาติบริสุทธิ์ล้วน ๆ มีอยู่ได้เองตลอดกาล โดยไม่ตายไม่เกิด อันเป็นความรู้สึกที่มีความหมายอย่างที่เรียกกันในภาษาคนว่า **"เข้าถึงพระเจ้า"** หรือ **อมตธรรม** นั่นเอง. ทุกคนจะต้องมองให้เห็นความจริงข้อนี้ว่า **"เวลาใด (นาที หรือชั่วโมง หรือวัน ก็ตาม) ที่เราปราศจากความรู้สึกที่มีตัวเราเป็นของเรา เมื่อนั้นเป็นเวลาที่เราเข้าถึงพระเจ้า"**, ทั้งนี้เพราะว่า อวิชชาหรืออุปาทานที่ว่ามีตัวเรา อันเป็นเหมือนเปลือกหุ้ม ได้ถูกทำลายไปในขณะนั้น รัศมีแห่งพระเจ้าหรือบรมธรรม ก็ส่องลงยังจิตของเรา (หรือที่แท้เป็นของธรรมชาติสากล) ทำให้มีการเกิดใหม่ หรือเข้าสู่ชีวิตอีกชนิดหนึ่งในขณะนั้น, ซึ่งตรงกันข้ามจากชีวิต

ธรรมดาโดยสั้นเชิง. ถ้าทำได้อย่างนี้ เป็นการเด็ดขาดตายตัวไป ก็เรียกว่าความรอด หรือวิมุติ หลุดพ้นจากโลกียธรรมฝ่ายเนื้อหนังโดยตลอดไป เป็นอันจบกิจในทางฝ่ายศาสนาสำหรับผู้นั้น. นี่แหละคือวิธีที่จะไม่ต้องไปเสียเวลาในการศึกษาสิ่งที่ไม่จำเป็น, คงศึกษาแต่ส่วนที่จำเป็น และเป็นบัญหาด่วนเฉพาะหน้า แล้วรีบปฏิบัติให้ลุล่วงไปโดยเร็ว. เราศึกษากันเพียงข้อเดียวว่า ทำอย่างไรจะเปลื้องความรู้สึกทางฝ่ายเนื้อหนัง (flesh) ที่ทำให้รู้สึกว่า "ตัวกู—ของกู" ออกไปเสียจากจิตใจได้ ให้เป็นจิตบริสุทธิ์เท่านั้นเอง. ข้าพเจ้าจึงกล้าเชื่อว่า ไม่ว่าพระศาสดาองค์ไหน ย่อมจะ **ทรงหวังดีต่อสาวกของตน โดยช่วยประหยัดเวลาให้** ด้วยกันทั้งนั้น. แม้แต่ข้อความในเทศนาบนภูเขาในคัมภีร์มัดธาย เท่าที่มีอยู่ไม่กี่หน้านั้น ก็เป็นการเพียงพอแล้วอย่างสมบูรณ์ที่จะปฏิบัติเพื่อเอาตัวรอดได้ โดยไม่ต้องเกี่ยวกับส่วนที่เหลือของคัมภีร์ใหม่ และยืดออกไปถึงคัมภีร์เก่าอีกทั้งหมด. ข้าพเจ้าอยากจะกล่าวว่า เจ้าหน้าที่ซึ่งประกาศศาสนาคริส-เตียนอยู่ตามโบสถ์ ตามข้างถนน หรือตามสถานีวิทยุก็ตาม ไม่รู้จักคัดเลือกเอาหัวใจของศาสนามาเผยแพร่ทำนองเดียวกับภิกษุในพุทธศาสนาเองก็มัวสอนกันแต่ส่วนที่เป็นเปลือกหรือกะพี้ของพุทธศาสนา อยู่ทั่วไป ไม่ถึง **เนื้อในของพระธรรม คือ ความไม่ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใด โดยความเป็นตัวตนหรือของตน** นั่นเอง. ในบาลีมหาสาโรปมสูตร มูลปัณณาสก์ มัชฌิมนิกายระบุไว้ชัดว่า แก่นแท้ของพรหมจรรย์หรือศาสนานั้น คือความรอดพ้น หรือวิมุติ ซึ่งตรงกับคำว่า salvation นั่นเอง, บัญญาเป็นกะพี้นอกแก่นออกมา, สมาธิเป็นเปลือกนอกออกมาอีก, สีลเป็นเพียงผิวเปลือกแห้งๆ ชั้นนอกสุด, ส่วนลาภสักการะเสียงสรรเสริญหรือแม้แต่สวรรค์เป็นใบแห้งๆ เท่านั้นเอง. ดังนั้นสิ่งที่สอนหรือสนใจกันอยู่ทั่วไปนั้น ไม่ค่อยเกี่ยวกับแก่นแท้ หรือถึงแก่น จึงพากันกระจัดกระจายไปหมด. นี้เป็นการ **เปรียบเทียบ อย่างตรงไปตรงมาที่สุดโดยไม่ต้องเกรงใจผู้ใด.** หวังว่าท่านทั้งหลายจะได้สนใจเป็นพิเศษ.

พระไตรปิฎกก็ดี พระคัมภีร์ไบเบิลก็ดี มีส่วนเกิน คือที่ทุกคนไม่ต้องสนใจก็ได้อยู่เป็นอันมาก เว้นแต่บางคนที่เป็นเจ้าหน้าที่สั่งสอน หรือประสงค์จะเป็นผู้แตกฉานทางวิชาการเช่นวรรณคดีเป็นต้น เท่านั้น. เกี่ยวกับเรื่องนี้ พระพุทธเจ้าตรัสว่า สิ่งที่ตถาคตรู้ นั้นมีปริมาณมากเท่ากับใบไม้ทั้งป่า, ส่วนสิ่งที่นำมาสอนนั้น มีปริมาณเท่ากับใบไม้กำมือเดียว. ลักษณาการเช่นเดียวกันนี้ ย่อมมีแก่พระเยซูคริสต์ด้วย ดังเราจะเห็นได้ว่า พระเยซูคริสต์ไม่ได้ตรัสอะไรกี่คำ แม้กับสาวกชั้นนำ ๑๒ คนของพระองค์. ถึงแม้พระเจ้าเองก็เหมือนกัน สิ่งที่ทรงเปิดเผยแก่โมเซสก็ดี แก่อับราฮามและคนอื่นๆ ตลอดถึงพระเยซูคริสต์เองก็ดี มีปริมาณเป็นคำพูดเพียงไม่กี่คำ และดูเหมือนจะทรงประสงค์เพียง ความเชื่อและปฏิบัติตาม เท่านั้น. ส่วนพระคัมภีร์ซึ่งเพิ่งรวบรวมและร้อยกรองกันขึ้นภายหลังเรื่อยๆ มานั้น มีมากขึ้นจนเวียนหัว. ผู้ศึกษาชั้นหลังจึง หลงทางอยู่ในดงของพระคัมภีร์ทั้งที่มีความรู้ท่วมหัวดังที่กล่าวมาแล้ว. นี่เรียกว่า คัมภีร์ไบเบิลก็ดี พระไตรปิฎกก็ดี ล้วนแต่ตกอยู่ในภาวะเช่นเดียวกัน ซึ่งทำให้เกิดการล่าช้าขึ้นแก่บุคคลที่ต้องการจะเข้าถึงแก่นของศาสนาโดยเร็วที่สุด, นับว่าเป็น สิ่งที่ต้องประชุมเพื่อปรึกษากันเสียใหม่, เพื่อทำสิ่งที่จำเป็นแก่ชีวิตอันมีอยู่ในศาสนานั้น ให้ออกมาสู่มนุษย์ในลักษณะที่เข้มข้นและทันแก่เหตุการณ์เหมือนหรือเทียมทันกันกับความก้าวหน้าทางวัตถุแห่งโลกสมัยนี้.

ทีนี้ เราจะได้พิจารณาถึงตัว, คริสตธรรม โดยเปรียบเทียบกับพุทธธรรมต่อไป.

ปัญหาอันแรกที่จะเกิดขึ้นก็คือ คริสตศาสนากับพุทธศาสนานั้น มีแตกต่างกันที่ตรงไหน? สิ่งแรกที่สุด ที่พุทธบริษัทจะตั้งข้อสังเกตต่อคริสตศาสนาก็คือ เป็นศาสนาสอนการช่วยตัวเองหรือให้ผู้อื่นช่วย? และถ้าการที่จะให้ผู้อื่นช่วยนั้น คือ

การที่ตนต้องกระทำทุกอย่างตามที่ผู้อื่นต้องการให้ทำดังนี้แล้ว นี่จะเรียกว่าเป็นการช่วยตัวเอง หรือผู้อื่นช่วย.

เท่าที่เราได้ยินได้ฟังกันมานั้น พอจะสรุปได้ว่า ศาสนาคริสเตียนถือว่าทุกอย่างต้องแล้วแต่พระเจ้าจะประสงค์ เราไม่มีทางที่จะช่วยตัวเอง โดยที่พระเจ้าไม่ช่วยหรือไม่ทรงโปรดให้เป็นไปตามความประสงค์ของเรา. ส่วนศาสนาพุทธนั้นถือว่า เราต้องช่วยตัวเอง โดยการกระทำของเราเอง แล้วเราก็จะได้รับผลแห่งการกระทำของเราเองโดยไม่ต้องเกี่ยวกับพระเจ้านอกไปจากกฎแห่งกรรม **ถ้าจะมีพระเจ้าเข้ามาเกี่ยว ก็คือกฎแห่งกรรม นั่นแหละคือพระเจ้า** ไม่ใช่พระเจ้าที่เป็นบุคคลิกภาพที่อยู่สวรรค์พร้อมกับคอยควบคุมมนุษย์อยู่ในที่ทั้งปวง. นี้ถ้าพูดกันอย่างภาษาคน หรือ *conventional mode of speaking* ก็ต้องถือว่า คริสตศาสนาเป็นศาสนาที่ต้องให้ผู้อื่นช่วย, ส่วนพุทธศาสนานั้นเป็นศาสนาที่ต้องช่วยตัวเอง แตกต่างกันอยู่อย่างไม่มีทางที่จะลงรอยกันได้. แต่ถ้าจะพูดกันอย่าง **ภาษาธรรมคือภาษาแห่งความจริง** โดยเล็งเอาความหมายที่ซ่อนอยู่ภายใต้ตัวหนังสือ หรือเสียงที่พูดแล้ว ก็กล่าวได้เหมือนกันว่า พระเจ้ากับสิ่งที่เรียกว่า "กฎแห่งกรรม" ในพุทธศาสนานั้น เป็นของสิ่งเดียวกันดังนี้แล้ว ก็ถือได้ว่า **ศาสนาทั้งสองนี้ลงกันได้สนิทโดยใจความ ขัดกันเพียงตัวหนังสือ** หรือเสียงที่ใช้เรียกว่าพระเจ้า หรือกรรมนั่นเอง. พุทธบริษัทถือว่ากรรมมิใช่บุคคลที่ช่วยเรา เราทำสิ่งที่ควรทำให้ถูกต้องตามกฎแห่งกรรมนั้น และได้รับผลโดยสมควรแก่กรรมเสมอไป; หรือเราจะเลือกทำชั่วและรับผลชั่วก็ได้, หรือแม้เราจะเข้าใจผิดเอาดีเป็นชั่ว เอาชั่วเป็นดีแล้วทำลงไป ก็ยังคงได้รับผลตามกฎแห่งกรรมอยู่นั่นเอง หามาสับกันเสียอย่างความหลงผิดของเราไม่. ดังนั้นถือว่าเราช่วยตัวเองตามกฎแห่งธรรมชาติหรือ **กฎแห่งกรรมซึ่งตรงแท้แน่นอน มีอำนาจเด็ดขาดควรแก่การที่จะเรียกว่าพระเจ้าได้เหมือนกัน.** และเมื่อเรามองไปยังคริสเตียน เราก็มองไปในแง่ที่ว่า พระเจ้าที่ช่วยให้การกระทำของมนุษย์



มีผลนั้น ก็คือกฎแห่งกรรมอย่างเดียวกันแท้กับที่เราถืออยู่ ดังนั้นเราจึงยกน้ำหนักทั้งหมดให้แก่สิ่งที่เรียกว่า "กรรม" ซึ่งหมายถึงกฎแห่งกรรม อันเป็นกฎของธรรมชาติที่ครองจักรวาลนี้อยู่, และเรียกพุทธศาสนานี้ ว่า **"ศาสนาแห่งกรรม" หรือ "ศาสนาแห่งการช่วยตัวเอง."**

ส่วนศาสนาคริสเตียนนั้น ผู้สั่งสอนมากคนได้ย้ำหนักแน่นเด็ดขาดลงไปในข้อที่ว่า การกระทำของมนุษย์จะมีผล ก็ต่อเมื่อเป็นที่ถูกพระทัยพระเจ้า และพระเจ้าทรงให้เป็นอย่างนั้นเท่านั้น. ผู้สอนบางคนถึงกับกล่าวว่า แม้จะทำดีอย่างไร ถ้ามิได้ทำไปด้วยความเชื่อในพระเจ้าแล้ว เป็นไม่มีผลเลย, มนุษย์รอดไม่ได้ด้วยการเชื่อกฎแห่งกรรมที่ตนกระทำเอง รอดได้แต่เพราะความเชื่อในพระเจ้าเท่านั้น และพระเจ้าเป็นผู้ช่วยให้รอด, หาใช่กฎแห่งกรรม หรือกรรมที่ได้กระทำไปตามกฎนั้นไม่. เมื่อให้หลักดังนี้ พุทธบริษัทก็มองคริสตศาสนาไปในทางที่เป็น **"ศาสนาแห่งความเชื่อ" หรือ "ศาสนาแห่งการช่วยของผู้อื่น"** ไปทันที. พุทธศาสนายอมให้ใช้ความคิดของตนอย่างเป็นอิสสระพุทธบริษัทจึงยอมรับได้โดยสนิทใจและทันทีว่า **พระเจ้าก็คือกรรมนั่นเอง** ส่วนคริสตศาสนิกนั้น ไม่กล้าหรือไม่มีอิสสระที่จะใช้เหตุผลของตนเองเช่นนั้น ก็ไม่สามารถจะยอมรับว่า สิ่งที่เรียกว่า "กรรม" หรือ "กฎแห่งกรรม" ในพุทธศาสนานั้นคือสิ่งที่เรียกในศาสนาของตนว่า "พระเจ้า". เมื่อเป็นดังนี้ ผลจึงเกิดขึ้นในทำนองที่ว่า พุทธธรรม และคริสตธรรมเดินกันคนละทาง คือพุทธธรรม มีหลักช่วยตัวเอง, คริสตธรรมมีหลักให้ผู้อื่นช่วย. แต่แล้วก็จะเป็นสิ่งที่น่าขบขันที่สุดยิ่งกว่าสิ่งใดในโลก คือถ้าปรากฏว่า **สิ่งที่เป็นความจริงอยู่เบื้องหลัง ที่ทำให้มนุษย์ได้รับผลแห่งการกระทำของตนนั้น เป็นสิ่งเดียวกัน!**

อีกแง่หนึ่งนั้น เรามักจะตั้งปัญหากันในหมู่พุทธบริษัทว่า **ศาสนาที่สอนและปฏิบัติกันอยู่** ไม่ว่าศาสนาใด **ย่อมมีอยู่สองระดับ** ตามระดับของบุคคลที่เรา

แบ่งแยกกันว่า เป็น "พวกตาสีตาสา" พวกหนึ่ง, และเป็นพวก "บัญญาชน" อีกพวกหนึ่ง, แล้วเราจะถือเอาพวกไหนเป็นมาตรฐาน หรือวงการที่ทรงอำนาจโดยถูกต้อง? ถ้าศาสนาคริสเตียนจะสงวนสิทธิถึงกับไม่ยอมให้ผู้พ้งใช้สติบัญญาของตนแล้วให้เชื่อตะพึดไปโดยส่วนเดียวแล้ว จะมีมีแต่สาวกที่เป็นพวกตาสีตาสาไปเสียหรือ? เราได้ยินเจ้าหน้าที่สอนศาสนาคริสเตียนทั้งตามข้างถนนและทางสถานีวิทยุโพ้นทะเล พูดย้ำแต่เรื่องความเชื่ออย่างเดียว บีดประตูของการใช้การกระทำของผู้ช่วยตนเองเสียหมดสิ้น. อย่างนี้เราไม่เชื่อว่าเป็นหลักของพระเยซูคริสต์อย่างถูกต้อง เพราะเราได้พ้งว่าพระเยซูคริสต์ได้ตรัสว่า ***พระองค์เป็นทาง และให้ทุกคนเดินตามทาง*** เช่นเดียวกับที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ทุกคนเดินตามทาง คือปฏิบัติให้เหมือนพระองค์นั่นเอง. แต่อย่างไรก็ตาม **พุทธศาสนาที่สอนกันอยู่บนธรรมาสน์สวย ๆ บนศาลาสวย ๆ นั้น** ก็พูดกันแต่เรื่องความเชื่อในเรื่องสวรรค์วิมาน หาได้พูดกันถึงเรื่องการเดินตามมรรคมีองค์แปดซึ่งเป็นตัวแท้ของพุทธศาสนาไม่ ไม่มีการสอนให้ใช้สติบัญญาหาเหตุผล ผู้พ้งส่วนมากก็เป็นผู้เชื่อเต็มที่จนถึงกับหลับบ้างพ้งบ้างไปจนจบ. ดังนั้น เมื่อจะทำการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างศาสนาให้เป็นธรรม หรือถูกต้องกันจริง ๆ แล้วก็ **ย่อมจำเป็นอยู่เอง ที่จะต้องทำการจับคู่กัน** โดยเอาศาสนาคริสเตียนตามข้างถนนหรือตามสถานีวิทยุโพ้นทะเล เข้าคู่กันกับพุทธศาสนาบนธรรมาสน์สวย ๆ บนศาลาสวย ๆ, แล้วอีกทางหนึ่งก็จับคู่กันระหว่างผู้ที่พยายามพิสูจน์ข้อเท็จจริงแห่งหลักธรรมจากคัมภีร์ไบเบิลและพระไตรปิฎกเอง และ **มีการตีความหมายกันให้ถูกต้องทั้งโดยภาษาคน และภาษาธรรม** ดังที่กล่าวแล้วข้างต้นด้วย.

อย่างน้อยที่สุด เราควรจะวาง **กฎเกณฑ์อันจะแสดงถึงลักษณะของศาสนา** อย่างใดอย่างหนึ่งให้เป็นที่แน่นอน ว่าถ้ามีลักษณะอย่างไร ก็จะเรียกว่าศาสนาอะไรเป็นต้น. เมื่อกล่าวโดยคร่าว ๆ เราอาจจะกล่าวได้ดังต่อไปนี้ :—

(๑) ศาสนาแห่งอิทธิปาฏิหาริย์ สำเร็จได้ด้วยความกลัวหรืออ่อนแอของสาวก.

(๒) ศาสนาแห่งความเชื่อ สำเร็จได้โดยลำพังความเชื่อและอ้อนวอนผู้อื่น.

(๓) ศาสนาแห่งกรรม สำเร็จได้ด้วยการกระทำที่เป็นการช่วยตัวเอง.

(๔) ศาสนาแห่งปัญญา สำเร็จได้ด้วยการใช้เหตุผลอย่างอิสระ.

(๕) ศาสนาแห่งศานติ สำเร็จได้ด้วยไม่มีการเบียดเบียนตนและผู้อื่น.

(๖) ศาสนาแห่งเมตตาหรือความรัก สำเร็จได้ด้วยเสียสละสิ้นเชิง ดังนี้เป็นต้น. เมื่อเป็นเช่นนี้ ทุกคนหรือทุกฝ่าย ก็พอจะมองออกได้เองว่า ควรจะจัดศาสนาไหนในโลกนี้ว่าเป็นศาสนาอะไร, และจะมีศาสนาใดศาสนาหนึ่งซึ่งมีลักษณะเพียงอย่างเดียวแล้วเป็นการเพียงพอ ได้หรือไม่? และคุณสมบัติข้อไหน เป็นคุณสมบัติที่จำเป็นต้องมีทั่วไปในทุกศาสนา.

เมื่อกล่าวมาถึงตอนนี้ ข้าพเจ้าอยากจะขอร้องท่านทั้งหลายให้ย้อนไประลึกถึงคำแปล และความหมายของคำว่า *religion* กันอีกครั้งหนึ่ง. ดังที่ได้วินิจฉัยกันมาแล้วว่ารีลิจยั้น คือ "ระบบแห่งการสังเกตและปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการผูกพันกันระหว่างพระผู้เป็นเจ้ากับมนุษย์", เมื่อเป็นดังนี้ สิ่งที่เรียกว่า **การสังเกตและปฏิบัตินั่นเอง เป็นคุณสมบัติทั่วไปที่จะต้องมีอยู่ในทุกศาสนา,** หรือทุกระบบแห่งการเคลื่อนไหวที่เรียกตัวเองว่าศาสนา. การสังเกตนั้นคือปัญญา, การปฏิบัตินั้นคือการกระทำหรือกรรม, ดังนั้นทุกศาสนาในโลกนี้ ที่จะเรียกว่ารีลิจยั้นได้ก็ต้องมีคุณสมบัติแห่งปัญญา และ กรรม รวมอยู่ในลักษณะที่เป็นพื้นฐาน หรือ *back ground* เสมอไป. เมื่อเป็นดังนี้ เราจะเรียกศาสนาไหนโดยนามว่าอย่างไรใน ๖ ชื่อนั้นได้เล่า? คำตอบก็คือ ส่วนที่เป็นพื้นฐานหรือ *back ground* นั้น ไม่ต้องพูดถึง, คงเพ่งเล็งเฉพาะแต่คุณสมบัติที่เด่น

จนออกหน้า แล้วเรียกชื่อศาสนานั้น โดยชื่อนั้นก็เป็นการถูกต้องแล้ว. ถ้าหากศาสนาใดมีกรรมหรือบุญญาออกหน้า ก็ต้องถือว่าศาสนานั้นมีกรรมหรือบุญญาก็ตาม เป็นสองเท่าตัว หรือสองชั้น คือชั้นพื้นฐานชั้นหนึ่ง และชั้นที่เป็นตัวแท้จนออกหน้านั้นอีกชั้นหนึ่ง ดังนี้.

บัดนี้เป็นที่กระจ่างชัดแล้วว่า ทุกศาสนาต้องมี บุญญา และ กรรม เป็นพื้นฐานเหมือน *BASE* หรือ *LAYER* อยู่ด้วยกันทั้งหมด, ดังนั้นจึงไม่อาจจะมีศาสนาใดมีอะไรเพียงอย่างเดียว โดยไม่มีรากฐานสองประการนั้นนั้นย่อมเป็นไปไม่ได้ โดยแน่นอน ตามที่คนทั่วไปจะสังเกตเห็นโดยบุญญาสามัญ หรือ *common sense* ก็จะเห็นได้ว่า ศาสนาแห่งอิทธิปาฏิหาริย์ ก็ต้องมีการกระทำ, ศาสนาแห่งความเชื่อ ก็ต้องมีการกระทำ, ศาสนาแห่งศานติ ก็ต้องมีการกระทำ, ศาสนาแห่งเมตตาและความรัก ก็ต้องมีการกระทำ, และการกระทำนั้นต้องอาศัยการสังเกตเสมอไป และการสังเกตเองนั้น ก็ยังเป็นการกระทำอยู่นั่นเอง, การกระทำนั้นเรียกว่ากรรม, เราจึงควรถือเป็นหลักที่ตรงกันในที่นี้เสียเลยว่า **ศาสนาทุกศาสนาในโลกนั้น เป็นศาสนาเดียวกัน อยู่โดยส่วนลึกและโดยส่วนเนื้อแท้, *คือมีกรรมหรือการกระทำนั่นแหละเป็นตัวศาสนา.*** และการกระทำนั้นก็เพื่อให้เกิดการเนื่องถึงกัน ระหว่างมนุษย์กับพระเป็นเจ้า, และสิ่งที่เรียกว่าพระเป็นเจ้านั้น จะเป็นบุคคล หรือเป็นสภาวะ อย่างใดอย่างหนึ่งก็ตาม ขอแต่ให้มีคุณสมบัติเป็นที่ดับแห่งความทุกข์เพียงอย่างเดียว ก็เป็นการเพียงพอแล้ว เพราะถ้ามากไปกว่านี้ ก็ย่อมจะเป็นส่วนเกิน หรือเพื่อเป็นธรรมดา.

ที่นี้ก็มาถึงปัญหาที่ว่า เมื่อทำการเปรียบเทียบ, ระหว่างศาสนาคริสเตียนกับพุทธศาสนาแล้ว จะมีความแตกต่างกัน หรือเหมือนกันในลักษณะไร? คนเราจะสามารถเป็นคริสเตียน และเป็นพุทธบริษัทพร้อมกันไปในคราวเดียวใน

บุคคลคนเดียวนั้น ได้หรือไม่? คำตอบสำหรับปัญหานี้ จึงขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงที่ว่าศาสนาไหน เป็นศาสนาแห่งอะไร ใน ๖ อย่างนั้นนั่นเอง.

ถ้าเอาความรู้สึกในระดับที่เรียกว่าของ "ตาสีตาสา" เป็นประมาณกันแล้ว ศาสนาทุกศาสนา ก็ต้องเป็นศาสนาแห่งความเชื่อ ไปทั้งหมด. แต่ถ้าเอาข้อเท็จจริงเท่าที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ไบเบิล และตามความรู้สึกของพุทธบริษัทเมื่อได้อ่านข้อความนั้นแล้ว ใช้ปัญญาพิจารณาหาเหตุผลตามวิธีของพุทธบริษัทเองแล้ว เรามีความรู้สึกว่า **คริสตธรรมนั้น เป็นศาสนา ปัญญาและกรรม เช่นเดียวกับพุทธศาสนา นั่นเอง. และเราสามารถเข้าถึงเนื้อแท้ของศาสนาทั้งสองแล้ว เราสามารถเป็นทั้งพุทธ-บริษัทและคริสเตียนได้ในเวลาเดียวกันโดยบุคคลคนเดียวกัน.** และยิ่งไปกว่านั้นอีก ก็คืออาจที่จะเป็นอิสลามิก หรือพราหมณิกที่แท้ พร้อมกันไปด้วย. เหตุผลหรือข้อเท็จจริงมีอยู่อย่างไร ข้าพเจ้าจะได้กล่าวต่อไป ตามทัศนะของพุทธบริษัทตามวิธีของพุทธบริษัท ที่ถือเอาปัญญาหรือเหตุผลเป็นที่ตั้งนั่นเอง.

เราไม่รู้สึกว่า คริสตธรรม จะเป็นศาสนาแห่งความเชื่ออย่างเดียวโดด เหมือนที่ได้ยินจากสถานีวิทยุ หรือใบปลิวตามข้างถนนหรือบนรถไฟ ไปได้เลย. แต่เรารู้สึกว่าเป็นศาสนาแห่งการกระทำ, แห่งปัญญา, แห่งเมตตา และแห่งการพึ่งตนเอง ไปตามลำดับ ดังต่อไปนี้.

ที่รู้สึกว่าเป็นศาสนาแห่งกรรมนั้น เกิดมาจากการอ่านข้อความดังต่อไปนี้:—

ข้อแรกที่สุด มีคำของเปโตร ทูลพระเยซูคริสต์ ในโยฮัน ๖/๖๘ ว่า "*คำของพระองค์ เป็นคำแห่งชีวิตนิรันดร*" ดังนี้. พวกเราพุทธบริษัทรู้สึกว่า **ชีวิตนิรันดรนั้น ไม่อาจจะถึงได้ด้วยลำพังความเชื่อว่าเป็นเช่นนั้น.** แต่ถึงได้ด้วยการปฏิบัติ

ตามคำที่พระเยซูคริสต์สอนด้วยความระมัดระวังสุขุมรอบคอบด้วยสติปัญญา **เพื่อรู้รสของชีวิตนิรันดรนั้นแล้ว** จึงจะเรียกว่า "เชื่อ" ได้โดยสมบูรณ์. ก่อนหน้านั้น ยังมิใช่ความเชื่อที่สมบูรณ์. นอกไปจากนี้เรารู้สึกว่า สิ่งที่เรียกว่า "ชีวิตนิรันดร" นั้นเป็นภาษาธรรม มีความหมายลุ่มลึก รู้จักหรือเข้าใจได้ แต่ด้วยสติปัญญาอันเพียงพอเท่านั้น. ชีวิตนิรันดร ลึกเกินไปกว่าที่จะรู้จักได้ด้วยความเชื่อล้วน ๆ. เมื่อไม่รู้จักโดยแท้จริงแล้ว จะปรารถนาและยกย่องสรรเสริญสิ่งนั้นได้อย่างไร. แม้เปโตรจะเป็นชาวประมงมาก่อน ก็ต้องมีปัญญาที่จะรู้จักสิ่งอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งตรงกันข้ามจากชีวิตธรรมดา ๆ ที่ท่านเคยผ่านมาแล้ว, และรู้สึกว่าไม่มีสาระอะไรในชีวิตชนิดนั้น ความรู้สึกอันนี้ต้องแจ่มแจ้งชัดเจนใสแจ๋วอยู่ในใจของท่าน จึงจะเข้าใจสิ่งที่เรียกว่าชีวิตนิรันดรนั้นได้. ลักษณะอย่างนี้ ไม่ใช่ลักษณะของความเชื่อโดยสักว่าบอกให้เชื่อ แต่เป็นลักษณะของปัญญาอันจะนำไปสู่การกระทำอย่างสูงสุด.

ในโยฮัน ๖/๖๓ มีคำกล่าวของพระเยซูคริสต์เองว่า ***"วิญญาณ (spirit) ให้ได้แต่ชีวิตอย่างเดียว, เนื้อหนังเป็นสิ่งไร้สาระ, คำที่เราได้กล่าวแก่ท่านทั้งหลายนั้น เป็นทั้งวิญญาณและชีวิต"*** ดังนี้. คำกล่าวเช่นนี้ ไม่สำเร็จประโยชน์อะไรโดยลำพัง ความเชื่อเฉย ๆ โดยไม่มีความเข้าใจอะไรเลย เพราะเป็นภาษาธรรม อย่างสูงของคนมีปัญญาชั้นสูง, ต่อเมื่อมีสติปัญญาเพียงพอจึงจะเข้าใจเป็นเรื่องเป็นราว และนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องในที่สุด. ถ้าใครจะถือเอาข้อความนี้อย่างภาษาคนธรรมดา แล้วท่องและเชื่อไปตามนั้นทุกตัวอักษร ก็จะกลายเป็นความเชื่อที่งมงายเหลือประมาณไปทันที และไม่เป็นคริสตธรรมได้แต่ประการใด. **การที่ถ้อยคำใด ๆ จะเป็นได้ทั้งวิญญาณและชีวิตนั้นขึ้นอยู่กับการปฏิบัติอย่างถูกต้อง** ยิ่งกว่าวิชาเทคนิคแห่งสมัยนี้ไปเสียอีก. วิญญาณในที่นี้มิใช่ใจตามธรรมดา, ชีวิตในที่นี้ก็มิใช่ชีวิตตามธรรมดา. แต่เป็น **สิ่งประเภทนิรันดร หรือไม่รู้จักตายไปทั้งนั้น.** ดังนั้นข้าพเจ้าจึงเข้าใจว่าคำกล่าวชนิดนี้ มีไม่ได้ในศาสนาแห่งความเชื่อล้วน ๆ หรือการอ้อนวอนล้วน ๆ.

สิ่งที่เรียกว่าความเชื่อนั้น เล็งถึงสมาธิจิตที่เกิดแต่การกระทำด้วยความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง, และเพื่อการกระทำกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนั่นเอง. คำกล่าวในมัดธาย ๒๑/๒๑ ที่ว่า *"ถ้าเชื่อก็เคลื่อนภูเขาลงทะเลได้"* ก็ดี, ในมัดธาย ๑๗/๒๐ ที่มีคำกล่าวอย่างเดียวกันก็ดี, และในมัดธาย ๑๕/๓๒ ที่กล่าวถึง *เปโตรผู้เชื่อไม่พอและจมทะเลจนพระเยซูคริสต์ต้องฉุด* ก็ดี, ล้วนแต่แสดงว่าความเชื่อนั้น หมายถึงสมาธิจิตอย่างรุนแรงทั้งนั้น ดังนั้น ความเชื่ออย่างหลับหูหลับตานั้น จะมาเป็นความเชื่อชนิดที่พระเจ้าต้องการ นั้นย่อมเป็นไปไม่ได้. การบอกให้เชื่ออย่างเดียว โดยไม่มี ความเข้าใจอันถูกต้อง ในเรื่องอันเกี่ยวกับพระเจ้านั้น คงจะมีในคริสตธรรมไม่ได้. เราจะรักผู้อื่นอย่างยิ่ง และทำลายความเห็นแก่ตัวของเราโดยเชื่อคำของผู้อื่น แต่ไม่ทราบว่าทำไปทำไมและมีประโยชน์แก่ใครอย่างไรนั้น จะเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ในลักษณะอย่างไร? และจะมีกำลังมากพอถึงกับจะเคลื่อนภูเขาได้เชียวหรือ? คำว่า "ภูเขา" ในลักษณะเช่นนี้ พุทธบริษัทย่อมตีความว่าเล็งถึง ความเห็นแก่ตัว ซึ่งเป็นอุปสรรคอันสำคัญของมนุษย์ในการที่จะเข้าถึงพระเจ้านั่นเอง. ภูเขาชนิดนี้หนักกว่าภูเขาหินที่ตั้งอยู่บนแผ่นดิน ซึ่งเคลื่อนตัวเองอยู่เป็นนิจเป็นไหน ๆ, และความเชื่อของพุทธบริษัทก็คือความเชื่อในการที่จะเคลื่อนภูเขาเหล่านั้นเสียด้วยเหมือนกัน, เพราะต้องการจะเข้าถึง "พระเจ้า" ในลักษณะหนึ่งด้วยเหมือนกัน. ระบบเช่นนี้เราไม่ควรจะเรียกว่าระบบแห่งความเชื่อ แต่ควรเรียกว่า ระบบแห่งการกระทำด้วยสติปัญญาอันสูงสุด ชนิดที่เป็นของพระเจ้า.

คำในมัดธาย ๖/๑๕ มีว่า *"ท่านอดโทษความผิดที่ผู้อื่นทำแก่ท่าน แล้วพระเจ้าจึงอดโทษของท่านให้แก่ท่าน"* นี้แสดงชัดอยู่ที่เดียวว่า ไม่ใช่ระบบแห่งการอ้อนวอน, หรือระบบแห่งการเชื่อแล้วจะรอด แต่ประการใดเลย. เราต้องทำกรรม คือการอดโทษผู้อื่น เราจึงสามารถถอนตนออกมาได้จากความผิดของเรา หรือถึงกับสามารถบังคับพระเจ้าให้ทำหน้าที่ของท่านให้แก่เราได้. ระบบอย่างนี้ พุทธบริษัทเรียกว่า

ระบบแห่งการกระทำกรรม มิใช่ระบบอ้อนวอน คือต้องช่วยตัวเองแล้วพระเจ้าจึงจะช่วยทีหลัง. ข้อที่เรายอมอดโทษผู้อื่นตามความต้องการของพระเจ้านั้น เป็นเพราะเราต้องการที่จะได้ประโยชน์ที่เราต้องการต่างหาก, หาได้มีใครทำไปเพราะประสงค์แต่จะให้ถูกพระทัยของพระเจ้าแต่อย่างเดียวไม่. พุทธบริษัทเรียกการกระทำเช่นนี้ ว่าเป็นการช่วยตัวเองโดยแท้จริง, และมีความรู้สึกว่า การช่วยตัวเองเช่นนี้มีอยู่ในคริสตธรรมอย่างมั่นคง หากแต่มีการตีความหมายไปต่าง ๆ กันตามยุคตามคราว จนกระทั่งยกให้เป็นเรื่องของความเชื่อและการอ้อนวอนไปในที่สุดก็เป็นได้. ขอให้เราเอาข้อความในไบเบิลเองเป็นหลัก แทนที่จะถือเอา *traditional church teaching* เป็นต้น เป็นหลัก, เพื่อการศึกษาเปรียบเทียบกันสืบไป.

ในมัดธาย ๗/๑๘—๒๐ มีคำกล่าวว่า *"ดูคนดีคนชั่ว ที่การกระทำของเขา"* นี้คือหลักอย่างเดียวกันกับหลักกรรม ในพุทธศาสนาโดยสมบูรณ์, ทุกคนกระทำตามที่เขาต้องการ.

มัดธาย ๖/๓๓ มีคำกล่าวว่า *"มอบใจของท่านไว้ในแผ่นดินของพระเจ้าและในความยุติธรรมของพระองค์ ก่อนสิ่งอื่นใดทั้งหมด, แล้วสิ่งนอกนั้น ก็จะมาหาท่านเอง."* ข้อนี้ พึงดูอย่างผิวเผินก็คล้ายกับเป็นเรื่องของความเชื่อ หรือการมอบชีวิตจิตใจด้วยความเชื่อ. แต่ความรู้สึกของพุทธบริษัทที่มีความเคยชินตามวิธีของพุทธบริษัทหาเป็นอย่างนั้นไม่. คำว่า มอบ หมายถึง **การสละสิ้นเชิง** เรียกเป็นภาษาบาลีว่า **ปฏินิสสัคคะ** แปลว่า **การสละคืน.** อธิบายว่า ก่อนนี้ เราไปเอาอะไรของธรรมชาติหรือของพระเจ้าก็ตาม มายึดครองไว้ว่าเป็นตัวเรา หรือของเรา ซึ่งถ้ารุนแรงหนักเข้าก็เป็น "ตัวกู" หรือ "ของกู", บัดนี้เราจะต้องสละสิ่งเหล่านั้น คืนให้พระเจ้า หรือธรรมชาติก็ตาม ไม่ยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นตัวเรา หรือของเราอีกต่อไปโดยสิ้นเชิง. เมื่อเราทำได้เช่นนั้น ความรอดหรือสันติสุขทั้งหมดทั้งสิ้นจักเกิดขึ้นแก่เราโดยครบถ้วน ไม่มีขาดตก

บกพร่องอีกต่อไป. เราเรียกพระเจ้าว่า "ธรรม" หรือธรรมชาติอันยุติธรรม และเฉียบขาด, พอเราสละสิ่งที่เคยคิดว่าเป็นตัวเราและของเราเสีย นั่นคือการกระทำที่ถูกต้อง และยุติธรรมที่สุด, เพราะสิ่งเหล่านั้นไม่ใช่ของเรา. แม้ตัวเรา หรือใจของเราที่แท้ก็ไม่ใช่ของเรา แต่เป็นของธรรม หรือพระเจ้านั่นเอง. **จิตใจที่ไม่มีความรู้สึกว่าอะไรเป็นตัวของเรา ย่อมเป็นจิตใจที่ถึงพระเจ้า หรือถึงธรรมในอันดับสูงสุดในพระพุทธศาสนา ที่เรียกกันว่า โลกุตตรธรรม.** ดังนั้นเราจึงรู้สึกว่า คำกล่าวในมัดธายข้อนี้ คือธรรมะในขั้นโลกุตตรธรรมในคริสตศาสนานั่นเอง, และถือว่าการกระทำเช่นนั้นไม่เรียกว่า "ความเชื่อ" แต่เรียก **"กรรม" หรือการกระทำขั้นสุดยอดที่จะระงับเสียซึ่งความทุกข์ทั้งปวง** ไม่มีอะไรเหลืออยู่เลยสำหรับต้องปฏิบัติอีกต่อไป.

คำกล่าวในมัดธาย ๗/๒ ที่ว่า *"ท่านตวงให้เขาด้วยทะนานใด เขาจะตวงให้ท่านด้วยทะนานนั้น"* นั้น พวกพุทธบริษัทรู้สึกว่าเป็น **หลักเรื่องกรรมในพุทธศาสนาอย่างเต็มที่,** และคำว่า "เขา" ในที่นี้ เรามิได้เล็งถึงเพื่อนบ้านที่แลกเปลี่ยนสิ่งของกัน แต่เราหมายถึง **พระเจ้าในฐานะที่เป็นกฎแห่งกรรม** ด้วย.

คำในมัดธาย ๗/๑๒ ที่ว่า *"อยากให้เขาทำแก่ท่านอย่างไร จงกระทำอย่างนั้นแก่เขาก่อน"* นี้ก็คือ หลักเรื่องกรรมในพุทธศาสนา เราอยากจะให้พระเจ้ารักเรา เราต้องรักพระเจ้าก่อน เราอยากให้พระเจ้าทำให้ถูกใจเรา เราต้องทำให้ถูกใจพระเจ้าก่อน. นั่นหมายความว่า **ให้ถูกกฎแห่งกรรม ในฐานะที่เป็นพระเจ้าอันเฉียบขาด** นั่นเอง. แม้เราเชื่อหรือไม่เชื่อ แต่เราทำตามนั้นผลย่อมเกิดขึ้นตามนั้นโดยยุติธรรมเสมอ. และถือว่านี่เป็นหลักแห่งการช่วยตัวเองด้วยเหมือนกัน.

ข้อความในมัดธาย ๗/๗ ที่ว่า *"จงขอแล้วจะได้, จงหาแล้วจะพบ, จงเคาะแล้วจะเปิด"* ดังนั้นนั้น พุทธบริษัทถือว่าเป็นเรื่องกรรม คือเราเอง ต้องขอ, ต้องหา

ต้องเคาะ, พระเจ้าจึงจะเคลื่อนไหว. ลำพังความเชื่อเฉยๆ คงเป็นไปไม่ได้, แม้จะมีการนั่งอ้อนวอนอยู่ ก็คงจะเป็นไปไม่ได้เหมือนกัน. คำว่า "ขอในที่นี้ ต้องเล็งถึงความพยายามจะเอาให้ได้จริงๆ ด้วย คือเรา **ขอกะกฎแห่งกรรมด้วยการกระทำของเรา** ไม่ใช่ขอด้วยปากเลย.

มัดธาย ๒๑/๒๙ มีข้อความกล่าวไว้เป็นคำของพระเยซูคริสต์ว่า *"จงเอาแอกของเราไปแบกไว้"* อย่างนี้ แสดงชัดเหลือเกินว่า **ให้ทนรับภาระแห่งการกระทำ** เพื่อให้รอด, ไม่ใช่ให้แบกความหนักอกหนักใจเกี่ยวกับความเชื่อไว้เฉยๆ แต่ให้เป็นการกระทำอย่างยิ่งด้วยความอดกลั้นอดทน. นี้ก็คือเรื่องกรรมในพุทธศาสนา.

มัดธาย ๑๒/๓๓ มีคำตรัสว่า *"จงทำต้นไม้ให้ดีเถิด แล้วผลของมันจะดีเอง, จงทำต้นไม้ให้ชั่วเถิด แล้วผลของมันจะชั่วเอง."* นี่คือ **หลักเรื่องกรรมในพุทธศาสนาและในทุกศาสนาที่สอนเรื่องกรรม.** (คำแปลของประโยคข้างบนนั้น ตรงกันทั้งฉบับอังกฤษและฉบับอเมริกัน). พุทธบริษัทจึงมอง **คริสตศาสนา ในฐานะเป็นศาสนาแห่งกรรม** เช่นเดียวกับพุทธศาสนา, ไม่อาจจะมองเป็นศาสนาแห่งความเชื่อไปได้เลย.

ในมัดธาย ๑๒/๕๐ มีคำตรัสว่า *"ผู้ใดกระทำตามพระประสงค์ (do the will of) แห่งพระบิดาของเราในสวรรค์ ผู้นั้นเป็นพี่ชายน้องชายของเรา, พี่สาวน้องสาวของเรา, เป็นมารดาของเรา"* ข้อความนี้ ใช้คำว่า "กระทำ" (do) แทนที่จะใช้คำว่าเชื่อ คือเชื่อในพระเจ้าที่เป็นบิดา, นี้หมายความว่า **พระเยซูคริสต์ก็ทรงเน้นที่การกระทำ ยิ่งกว่าจะเน้นที่ความเชื่อ.** ลำพังความเชื่อล้วนๆ คงไม่ทำให้ใครเป็นพี่ หรือน้อง หรือมารดาของพระองค์ได้. พระองค์ทรงปฏิเสธพระนางมาเรียว่ามิใช่มารดา และปฏิเสธพี่น้องอีกหลายคนว่ามิใช่พี่น้อง แต่ทรงรับเอาผู้ที่กระทำตามพระประสงค์ แห่งบิดาของ

พระองค์ ว่าเป็นพี่น้องหรือมารดาของพระองค์ แล้วแต่กรณี. สิ่งที่มีน้ำหนักมากมายเห็นปานนี้ ก็เน้นความหมายที่การกระทำ หาได้เน้นที่ความเชื่อ หรือการอ้อนวอนไม่.

มัดธาย ๑๘/๓๕ มีข้อความว่า *"ถ้าท่านไม่อภัยความผิดให้แก่พี่น้องของท่านจากหัวใจของท่าน, พระบิดาในสวรรค์ ก็จะทรงกระทำอย่างเดียวกันกับที่ท่านกระทำ, แก่ท่าน"* นี้แสดงว่า สิ่งที่เรียกว่าเมตตา หรืออภัยนั้น ไม่ใช่เรื่องของความเชื่อ แต่เป็นการกระทำด้วยใจจริง หรือเจตนา จัดเป็นเรื่องกรรมแท้.

มัดธาย ๑๙/๑๗ *"ถ้าท่านประสงค์จะเข้าถึงชีวิต ก็จงปฏิบัติตามพระบัญญัติทั้งหลายเถิด."* (คำว่าปฏิบัติในที่นี้ ภาษาอังกฤษคือคำว่า *keep*). ปฏิบัติตามพระบัญญัตินั้น ยิ่งกว่าเชื่อตามพระบัญญัติ หรือเชื่อในสิ่งอื่นใด, ดังนั้นหลักแห่งคริสตธรรม จึงเหมือนกับหลักแห่งพุทธศาสนาในข้อที่ต้องมีการปฏิบัติ ไม่ใช่เพียงแต่เชื่อหรือเลื่อมใส หรือภักดีเฉย ๆ โดยไม่มีการกระทำด้วยสติปัญญา.

เท่าที่ยกตัวอย่างมานี้ ท่านผู้ฟังทั้งหลายคงจะสังเกตได้เองแล้วว่า แม้แต่ในคัมภีร์มัดธาย ซึ่งมีอยู่ไม่กี่หน้า ก็มีคำสอนเรื่องที่ตรงกับหลักกรรมในพุทธศาสนา มากมายถึงเพียงนี้แล้ว, ดังนั้นถ้ารวมหมดทุก ๆ คัมภีร์แห่งพระคัมภีร์ใหม่ *(new testament)* แล้วหลักที่เกี่ยวกับเรื่องกรรม จะมีมากสักเท่าไร ขอให้ลองคำนวณดูเถิด.

ตามความรู้สึกของพุทธบริษัทนั้น คำสอนแห่งศาสนาคริสเตียนอันว่าด้วยความอดกลั้นอดทน ความให้อภัย ความรักศัตรู การช่วยผู้อื่น การรักผู้อื่นเท่ากับตัว หรือยิ่งกว่าตัวเหล่านี้ เป็นเรื่องกระทำทั้งนั้น หาใช่ความเชื่อไม่. ใครจะรู้เรื่องพระเจ้า



หรือไม่รู้ก็ตาม ถ้าประพฤติไปในสิ่งเหล่านี้แล้ว ผลก็จะเกิดขึ้นอย่างเดียวกัน ตามกฎแห่งกรรมซึ่งพุทธบริษัทถือว่านั่นแหละคือพระเจ้า. แม้ที่สุดแต่การอธิษฐานอ้อนวอน ก็ถือว่าเป็นกรรมหรือการกระทำชนิดหนึ่งด้วยเหมือนกัน เพราะเหตุที่ต้องกระทำด้วยกายวาจาใจ ครบถ้วนทั้งกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม นั่นเอง. แม้ที่สุดแต่สิ่งที่เรียกกันว่า "ความเชื่อ" นั้น ถ้าเป็นความเชื่อที่ถูกต้องและประกอบอยู่ด้วยปัญญาเป็นรากฐานแล้ว ความเชื่อนั้น ก็ถูกจัดเป็นมโนกรรมที่เป็นกุศลชนิดหนึ่งได้ เพราะเหตุว่า ความเชื่อนั้นมีมูลมาจากเจตนา หรือเป็นตัวเจตนาอย่างหนึ่ง ในการที่จะทำให้พึ่งแก่ตน ด้วยปัญญา หรือ อโมหะนั่นเอง. แต่ถ้าเป็นความเชื่ออย่างงมงาย คืนข่าวเป็นต้นแล้ว หาจัดว่าเป็นกรรมในที่นี้ไม่.

ที่นี้เราจะได้ดูกันต่อไปในแง่อื่น ๆ เพื่อให้รู้ว่า หลักแห่งคริสตธรรมนั้นยังมีอะไรที่ลงรอยกันได้กับหลักแห่งพุทธศาสนาอีก, นอกไปจากหลักแห่งกรรม และการช่วยตัวเอง. แง่สำคัญที่ถัดลงไป ที่ควรยกมากล่าวก็คือ ความเป็น "ศาสนาแห่งปัญญา".

มัดธาย ๑๘/๗ มีข้อความว่า *"โลกนี้ต้องเป็นทุกข์ เพราะการถูกล่อลวงให้ทำบาป."* (หรือบางฉบับก็ว่า ถูกล่อลวงให้เดินพลาด). ข้อนี้ย่อมแสดงว่าต้องการปัญญาหรือแสงสว่างมาเป็นเครื่องแก้ไขให้เดินถูกทาง. หรือถ้าจะพูดว่า มีผู้นำที่ดีและเชื่อผู้นำนั้นเสีย ผู้นำนั้นก็ต้องเป็นแสงสว่างหรือปัญญานั่นเอง. พระเจ้าตั้งอยู่ในฐานะเป็นแสงสว่างอย่างเต็มที่ในกรณีนี้. ความเชื่อในพระเจ้านั้น ก็คือการเดินตามแสงของพระเจ้านั่นเอง. ความเชื่อนั้นขึ้นอยู่กับบุคคลที่สองไปจากตนเป็นส่วนใหญ่, ถ้าเกิดไปเชื่อตนเองเข้าเมื่อไร ความเชื่อนั้นก็แปรรูปไปเป็นแสงสว่าง. ส่วนแสงสว่างหรือปัญญานั้น ขึ้นอยู่กับตนเองเป็นส่วนสำคัญ. การไม่ถูกล่อลวงอันแท้จริงและสูงสุดนั้น ขึ้นอยู่กับความมีแสงสว่าง ที่ตาของเราจะมองเห็นได้เอง ยิ่งกว่าที่จะ



ขึ้นอยู่กับความเชื่อในผู้ขูง. พุทธบริษัทจึงถือว่า มีหลักเรื่องการใช้ปัญญาอยู่ในคริสตธรรมอย่างเต็มที่.

มัดธาย ๑๓/๒๓ มีคำกล่าวว่า *"พืชของผู้ที่ได้ฟังถ้อยคำนั้นแล้วเข้าใจ ห่วานไปแล้วย่อมเกิดผลร้อยเท่าบ้าง หกสิบเท่าบ้าง สามสิบเท่าบ้าง"* นี้ขอให้สังเกตดูให้ดีว่ามีคำตรัสว่า "ฟังแล้วเข้าใจ" หาใช่ฟังแล้วเชื่อไม่. พุทธบริษัทถือว่า **พระเยซูคริสต์ทรงต้องการสาวกที่ฟังแล้วเข้าใจ หาต้องการสาวกที่ได้ฟังแล้วเชื่อไม่,** เพราะมีคำกล่าวปรากฏชัดอยู่ในข้อ ๑๓/๒๐—๒๑ ว่า *"พืชที่หว่านลงบนหินไม่เกิดผลนั้น คือผู้ที่พอได้ฟังถ้อยคำนั้น ก็รับเอาถ้อยคำนั้นทันทีด้วยความยินดี, แต่รากไม่มั่นคงในตัวเขา จึงทนอยู่ได้ชั่วคราว พอเกิดการคุกคามข่มเหงเนื่องด้วยถ้อยคำนั้น เขาก็ผละไปเสียทันที."* นี้แสดงว่า ผู้ที่มีความเข้าใจในพระวจนะจริง ๆ นั้น ไม่มีทางที่จะเป็นเช่นนั้นได้, ส่วนผู้ที่เชื่อตะบันไปนั้นย่อมเป็นเหมือนพืชที่หว่านลงบนก้อนหิน ถูกแดดเหี่ยวไปไม่ออกผลเลย. พุทธบริษัทรู้สึกว่า **แม้ศาสนาคริสเตียนก็เป็น "ศาสนาแห่งปัญญา"** แม้เพราะเหตุนี้. เจ้าหน้าที่สอนศาสนาผู้สอนคริสตธรรม เน้นแต่เรื่องความเชื่อตะพึด, จึงมีผู้ที่มีบรรพบุรุษเป็นคริสเตียนจำนวนหนึ่งได้ละจากศาสนาเดิมของตนไปหาศาสนาอื่นหรือไม่ถือศาสนาใดเลย. ข้าพเจ้าได้ทราบจากการสนทนากับคนเหล่านั้น ซึ่งมีอยู่หลายคนด้วยกัน และรู้สึกว่าเป็น **เรื่องที่ไม่ควรจะมี.**

ในมัดธาย ๗/๔ มีคำตรัสว่า *"ให้เขี่ยผงในตาตัวเองออกเสียก่อน แล้วจึงค่อยเขี่ยผงในตาผู้อื่น"* ข้อนี้ตรงเป็นอันเดียวกันกับพุทธภาสิตที่ว่า "สอนตัวเองเสียก่อนแล้วจึงสอนผู้อื่น จึงจะไม่เป็นบัณฑิตสกปรก" — (ธ.ขุ. ๒๕/๓๖) คำว่าสอนตัวเอง นี้หมายถึงตนประพฤติดีประกอบด้วยคุณสมบัติที่จะสอนผู้อื่นแล้วจึงสอน. คำว่าเขี่ยผงออกจากตา เป็นเรื่องของปัญญาโดยเฉพาะ ยิ่งกว่าเรื่องของความเชื่อ. ถ้าอันนี้เป็นหลักใหญ่ในคริสตธรรม คริสตธรรมก็เป็นศาสนาแห่งปัญญา โดยมีพระเจ้า

เป็นผู้เขี่ยผงออกจากตา เช่นเดียวกับที่พุทธศาสนามีสิ่งที่เรียกว่า "ปัญญา" ตั้งอยู่ในฐานะเป็นพระเจ้าอยู่ภาคหนึ่ง.

ต่อไปนี้เราจะได้พูดกันถึง ความมีอิสสระในการที่จะใช้เหตุผล หรือปัญญา ทำนองกาลามสูตร ของพุทธศาสนา.

มัดธาย ๑๒/๑๓ พระเยซูคริสต์ตรัสว่า *"ดังนั้น จึงเป็นการถูกต้อง (LAWFUL) ที่จะกระทำความดีในวันซะปาโต."* เมื่อพวกยิวและประชาชนที่ถือศาสนาเดิม ถือวันซะปาโตเป็นวันหยุดทำอะไรไม่ได้ พระเยซูคริสต์ก็ไม่ทรงยอมถือ แต่ทรงกระทำสิ่งที่พระองค์เห็นว่าดี. นี้คือการไม่ยอมถือตามๆกันมาอย่างปรัมปรา (มา ปรมฺปราย) ตามที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในกาลามสูตร อังคุตตรนิกาย อันเป็นสูตรหนึ่ง ซึ่งเป็นหัวใจของพุทธศาสนา. และเมื่อถกเถียงกันกับพวกพระและผู้ที่ถือศาสนาเดิม พระเยซูคริสต์ตรัสว่า *"ฉันขอบอกแก่ท่านทั้งหลายว่า ที่นี่มีสิ่งที่เป็นใหญ่กว่าโบสถ์เสียอีก"* —(มัดธาย ๑๒/๖) และว่า *"บุตรมนุษย์เป็นเจ้าเหนือวันซะปาโต."* —(มัดธาย ๑๒/๘). พระองค์ทรงถือว่า พระองค์มีเหตุผลที่จะไม่ปฏิบัติตามศาสดาเดิมที่ถือกันมาอย่างงมงาย และทรงประสงค์ที่จะเพิกถอนความงมงายเหล่านั้น จึงได้ตรัสถ้อยคำเช่นนี้ ทั้งที่วันซะปาโตก็เป็นวันของพระเจ้า และอุทิศเพื่อพระเจ้าโดยเฉพาะให้เป็นวันศักดิ์สิทธิ์เหนือวันอื่นใด. พระเยซูคริสต์มุ่งจะใช้อำนาจพระเจ้าลบล้างสิ่งที่เขาอุทิศพระเจ้าก็เพื่อจะลบล้างความงมงาย และสอนให้มนุษย์รู้จักใช้เหตุผลนั่นเอง. แต่คนพวกนั้นงมงายมากเกินไปกว่าที่จะเข้าใจได้ จึงได้คิดกำจัดพระองค์เสีย. พุทธบริษัทได้ศึกษาเรื่องนี้แล้วก็นิยมชมชอบในความเป็นผู้อยู่ในเหตุผลอย่างยิ่งของพระเยซูคริสต์ และถือว่าคริสตธรรมก็เป็นศาสนาแห่งเหตุผล เช่นเดียวกับพุทธศาสนา.

ในมัดธาย ๑๕/๒ มีกล่าวถึงพวกเจ้าหน้าที่สั่งสอนในศาสนาเดิมเข้ามาต่อว่าพระองค์ว่า สาวกของพระองค์ไม่ล้างมือก่อนรับประทานอาหาร เป็นการลบล้างประเพณีเดิม (tradition of the Elders), พระองค์ตรัสตอบแก่เขาว่า *"ไม่ใช่สิ่งที่ติดเข้าไปในปากที่จะทำให้มนุษย์มีมลทิน แต่สิ่งที่ออกมาจากปากต่างหากที่จะทำให้มนุษย์มีมลทิน"* —(มัดธาย ๑๕/๑๑). และว่า *"สิ่งที่ออกมาทางปากนั้น ออกมาทางใจ, สิ่งนั้นแหละที่ทำมนุษย์ให้มีมลทิน. ความคิดชั่วร้าย ความเป็นผู้ร้ายฆ่าคน การประพฤติผิดในของรักของผู้อื่น การล่วงประเพณีในทางผัวเมีย การขโมย การเป็นพะยานเท็จ การกล่าวคำร้ายต่อผู้อื่น เหล่านี้ออกมาจากใจ, และทำมนุษย์ให้มีมลทิน. ส่วนการรับประทานอาหารโดยไม่ล้างมือนั้น หาทำมนุษย์ให้มีมลทินไปได้ไม่,"* มัดธาย ๑๕/๑๘—๑๙—๒๐). ข้อนี้เป็นเครื่องแสดงว่า **คริสตธรรม มิใช่ศาสนาแห่งพิธีรีตอง** ซึ่งยึดถือในสิ่งภายนอก หรือการกระทำทางภายนอกเป็นประมาณ อย่างเดียวกับพุทธศาสนา. แต่เป็นที่น่าเห็นใจที่ว่า พิธีรีตองต่าง ๆ ได้ค่อย ๆ เกิดขึ้นเคลือบหุ้มศาสนาตัวจริงอย่างมากมาย จนกระทั่งน่าขยะแขยง. พระเยซูคริสต์ไม่ทรงถือประเพณีเรียกพ่อแม่พี่น้องอย่างที่คนธรรมดาเขาเรียกกัน แต่ทรงเรียกผู้ที่ปฏิบัติตามประสงค์ของพระเจ้า ว่าเป็นพี่น้องหรือมารดาของพระองค์ ดังที่กล่าวไว้ในมัดธาย ๑๒/๕๐ นี่เป็นการแสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงก้าวไปไกลจนประเพณีตามไม่ถึง, เพื่อเข้าถึงความจริงอันสูงสุดของศาสนานั่นเอง. ข้อนี้ตรงกับหลักในพุทธศาสนาที่ว่า "เกิดใหม่เสียแล้วโดยอริยชาติ" จึงได้มีพ่อแม่พี่น้องอีกแบบหนึ่งต่างหาก นับว่าเป็น **การอยู่ในอำนาจแห่งเหตุผลและสติปัญญาในขั้นสูงสุด.**

ที่นี้จะได้พิจารณากันต่อไปถึงลักษณะอื่น ๆ นอกจากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งเป็นหลักอันสำคัญควรแก่การสนใจ.

มัดธาย ๑๙/๒๑ มีคำตรัสของพระเยซูคริสต์ว่า *ถ้าท่านต้องการเป็นผู้มีสิ่งที่สมบูรณ์ก็จงกลับไปบ้าน ขายทรัพย์สมบัติทั้งสิ้นเอาเงินแจกคนจนหมดแล้ว .... จงกลับมาไปด้วยกันกับเรา".* การกระทำอย่างนี้หมายความว่าเป็น **การครองชีวิตแบบอนาคาริก** ไม่มีบ้านเรือน ไม่มีครอบครัว ไม่มีทรัพย์สมบัติ ซึ่ง **พระเยซูคริสต์เองได้ทรงกระทำ** และต้องประสงค์ให้สาวกกระทำ ให้สุดความสามารถของตน เพื่อไม่ห่วงหน้าห่วงหลังในการทำกิจเพื่อความรอด ดังที่พระองค์ได้ตรัสไว้ในที่อีกแห่งหนึ่งว่า *"ไม่มีบ่าวคนใดที่จะรับใช้นายถึงสองคนในคราวเดียวกัน."* —มัดธาย ๖/๒๔). ข้อนี้หมายความว่า แผ่นดินของพระเจ้าก็อยากจะได้, ความร่ำรวยในเมืองมนุษย์นี้ก็อยากจะได้ แล้วจะทำพร้อมกันได้อย่างไร เพราะว่า *"การจูงอูฐลอดรูเข็มง่ายกว่าการจูงคนมั่งมีเข้าไปสู่แผ่นดินของพระเจ้า"* —(มัดธาย ๑๙/๒๔) แม้คนที่มั่งมีจะทำบุญกุศล ก็เพื่อประดับความมั่งมีของตนมากกว่าเพื่อนิพพานหรือแผ่นดินของพระเจ้า. ข้อความทั้งสามแห่งที่เป็นคำตรัสของพระเยซูคริสต์เหล่านี้ เป็นเครื่องยืนยันว่า **ในคริสตธรรมก็สรรเสริญการเป็นอยู่แบบอนาคาริก** คือผู้ไม่ครองเรือน หลีกออกจากกามคุณโดยสิ้นเชิง เพื่อเข้าถึงธรรม หรือภาวะที่สมบูรณ์และเรียกโดยชื่อในภาษาบาลีว่า **เนกขัมมะ** หรือ **เนกขัมมบารมี.** พระเยซูคริสต์เอง ทรงเป็นผู้นำในเรื่องนี้.

สิ่งที่สำคัญที่สุดอีกอย่างหนึ่งในพุทธศาสนานั้น คือสิ่งที่เรียกว่า **มัชฌิมาปฏิปทา,** ได้แก่ การปฏิบัติธรรมในสายกลาง, ไม่หย่อนคือไม่หลงใหลอยู่ในกามคุณทางเนื้อหนัง, ไม่ตึงคือไม่ทรมานกายให้ลำบากเจียนตายหรือตายไปครึ่งหนึ่งตามแบบของผู้บำเพ็ญตบะบางชนิด, แต่ให้อยู่ในระดับที่พอดี ๆ มีกำลังกายและกำลังใจพอเพียงที่จะทำหน้าที่นั้น ๆ. พระเยซูคริสต์ทรงนิยมอย่างนี้ และทรงกระทำเองอย่างนี้ และทรงสอนหรือชักชวนให้สาวกทำอย่างนี้, ดังคำตรัสของพระองค์ว่า *"จงรับเอาแอกของเราไปแบกไว้, จงเรียนจากเรา, ใจของเราสุภาพอ่อนโยน, ท่านจะได้รับความพักผ่อนในวิญญาณ*



ของท่าน, เพราะแอกของเราคล่องแคล่ว, และของบรรทุกของเราก็เบา." —(มัดธาย ๑๑/๒๙—๓๐). ข้อนี้แสดงว่า คริสตธรรมมีหลักแห่ง **การกระทำด้วยสติปัญญาที่พอเหมาะพอดีไม่หย่อนไม่ตึง,** ตรงกับหลักสำคัญแห่งพุทธศาสนา. (บางฉบับแปลว่า "แอกของเราน่าแบก" *my yoke is good to bear*).

ที่นี้ก็มาถึงหลักที่ประณีตยิ่งขึ้นไป คือหลักของ **ธรรมะเป็นสิ่งที่ต้องรู้เองเห็นเอง**" เรียกว่า **ปัจจัตตัง**; หรือเป็นสิ่งต้องศึกษาและรู้ข้างภายในตน จากภายในตน, เรียกว่า **อัชฌัตตัง.** พุทธศาสนายึดหลักอันนี้ในฐานะเป็นของจริง ของสติปัญญาไม่ต้องเชื่อตามที่ผู้อื่นว่า "**แม้แต่ผู้ที่เป็นครูของตน, แม้แต่คำนั้นมีอยู่ในพระคัมภีร์, หรือแม้แต่ผู้กล่าวเป็นผู้อยู่ในฐานะที่ควรเชื่อถือ,** —(กาลามสูตร ติกนิบาต อังคุตตร-นิกาย). คริสตธรรมก็มีหลักที่นิยมสิ่งที่รู้สึกได้ด้วยตนเอง จากภายในตนเอง เพราะพระเยซูคริสต์ตรัสว่า "*ลำธารทั้งหลายแห่งแม่น้ำชีวิต จะไหลออกมาจากตัวเขาผู้เชื่อเราตามที่พระคัมภีร์ได้กล่าวไว้*" —(โยฮัน ๗/๓๘). ข้อนี้หมายความว่า ผู้ใดเชื่อโดยปฏิบัติตามพระองค์เขาจะได้ดื่มน้ำแห่งชีวิตอมตะที่ไหลออกมาจาก **ภายในแห่งตัวเขาเอง.** การปฏิบัติในที่นี้ ต้องเป็นอย่างเดียวกันกับการปฏิบัติในพุทธศาสนา คือ **การไม่มีตัวทางฝ่ายเนื้อหนังเป็นของตัว** แต่มีตัวฝ่ายวิญญาณ ซึ่งเป็นของธรรมชาติหรือของพระเจ้านั่นเอง. เมื่อเป็นเช่นนั้น จะได้รับรสแห่งความรู้สึกเป็นความสงบเย็นเหลือที่จะเย็นออกมาจากภายในของตนเอง. ถ้ากล่าวโดยสำนวนพุทธศาสนาอย่างตรง ๆ ก็กล่าวว่า **พบนิพพานอันเป็นที่ดับแห่งทุกข์ซึ่งมีอยู่แล้วในตน.** พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติเป็นสูตรลงไปว่า "**โลกก็ดี, เหตุให้เกิดโลกก็ดี, ความดับสนิทแห่งโลกก็ดี, ทางให้ถึงความดับสนิทแห่งโลกก็ดี, ตถาคตบัญญัติไว้ในกายอันยาวประมาณวาหนึ่งนี้ ซึ่งยังมีพร้อมทั้งสัญญาและใจ.**" (โรหิตัสสสูตร จตุกกนิบาต อังคุตตรนิกาย) ข้อนี้หมายความว่า เราจะหาพบได้ทุกอย่างจากภายในตัวเรา ตามแต่เราจะปฏิบัติมันอย่างไร, แม้ที่สุดแต่พระเจ้า

หรือพระเยซูคริสต์ หรือพรของพระเจ้าเช่นน้ำแห่งชีวิตอมตะเป็นต้นนี้ก็ดี ย่อมหาพบได้จากภายในตัวเรา ด้วยการกระทำของเรา. ในทางที่ตรงกันข้าม คือซาตาน หรือความทุกข์นานาชนิดซึ่งเรียกว่านรกเปลวไฟก็ดี เราจะหาพบได้จากภายในตัวเรา ด้วยการปฏิบัติของเราอย่างเดียวกัน. ถ้าเราปฏิบัติอย่างสมบูรณ์ถึงที่สุด เราจะพบแผ่นดินแห่งพระเจ้า ซึ่งมีอยู่แล้วในตัวเรา เช่นเดียวกัน, มันอยู่ที่ว่าแล้วแต่เราจะปฏิบัติอย่างไรเท่านั้นเอง. *เชื่อหรือไม่เชื่อ? ถอนตัวตนทางเนื้อหนัง หรือไม่ถอน?* นั่นคือปัญหาทั้งหมด ที่จะทำให้มีการเกิดใหม่ในแผ่นดินของพระเจ้า ซึ่งมีอยู่แล้วในตัวเรา, หรือจะยังคงจมอยู่ในนรกต่อไปตามเดิม ซึ่งมีอยู่แล้วในตัวเรานี้เหมือนกัน ดังนั้น หลักเรื่องบัจจัตตัง และอัชฌัตตัง ในพุทธศาสนา ก็มีอยู่ในคริสตธรรมด้วยเหมือนกัน.

คำว่า *"เกิดใหม่"* ในโยฮัน ๓/๓ ก็ดี, และคำว่า *"เข้าสู่ชีวิต (enter life)"* ในมัดธาย ๑๙/๑๗ ก็ดี, ล้วนแต่เป็นเรื่อง การกระทำทางใจ ภายในใจ ที่นี่ ในโลกนี้ด้วยกันทั้งนั้น. แม้นี้ก็คือ ลักษณะแห่ง บัจจัตตัง และอัชฌัตตังในพุทธศาสนา. ถึงแม้คำอื่น ๆ ที่มีอยู่ทั่ว ๆ ไป เช่นคำว่า *"เข้าถึงแผ่นดินของพระเจ้า"* เป็นต้นนั้น ก็มีความหมายอย่างเดียวกัน.

สิ่งที่น่าอัศจรรย์ที่สุด ที่จะนำมาทำการเปรียบเทียบก็คือการที่ บัจฉิมวาจา หรือคำตรัสในวันสุดท้ายแก่สาวกนั้น เหมือนกันทั้งของพระเยซูคริสต์ และพระพุทธเจ้า ข้อหนึ่งคือ พระเยซูคริสต์ตรัสว่า *"จงสอนเขาให้ปฏิบัติทุกอย่างตามที่เราได้สอนท่านทั้งหลายไว้ และเราย่อมอยู่กับท่านเสมอไปจนตลอดกัลปาวสาน."*—(มัดธาย ๒๘—๒๐). พระพุทธเจ้าก็ได้ตรัสว่า "ธรรมและวินัยที่เราได้บัญญัติไว้แสดงไว้แก่ท่านทั้งหลายนั้น นั่นคือศาสดาของเธอทั้งหลาย ตลอดกาลที่ล่วงไปแห่งเรา."—(มหาปรินิพพานสูตร มหา. ที.) และว่า "สิ่งทั้งปวงเปลี่ยนแปลงเสื่อมสิ้นไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงทำความไม่ประมาทให้เต็ม."—(สูตรเดียวกัน). พระศาสดาทั้งสองทรงเป็นธุระในการที่

จะให้สาวกมีความขยันขันแข็งในการปฏิบัติธรรมในศาสนา ในวันที่จะจากไปโดยร่างกาย, และทรงยืนยันการอยู่กับสาวกเสมอไป โดยธรรมที่มีอยู่ในจิตใจของเหล่าสาวกที่มีการปฏิบัติจริง ตลอดกัลปาวสาน. ศาสนาคริสเตียนอาจเรียกว่า เป็นการอยู่โดยจิตใจหรือโดยวิญญาณ ในขณะเดียวกันกับที่พุทธบริษัทเรียกว่าเป็น การอยู่โดยธรรมวินัย ที่มีอยู่ในใจของสาวกผู้มีจิตใจสะอาด สว่าง และสงบอยู่เสมอ คำกล่าวที่ว่า "พระศาสดายังคงมีชีวิตอยู่ตลอดกาล" นี้เป็นคำกล่าวอย่างภาษาธรรม ซึ่งจะต้องแปลความหมายกันอย่างแยบคายที่สุด. ถ้ามีการแปลที่ถูกต้องแล้ว ทุกคนจะเห็นว่าพระศาสดาได้ยังคงอยู่กับพวกเราตลอดกาลเสมอไปจริง ๆ. ขอให้สนใจเป็นพิเศษ แล้วจะเห็นว่าเป็น สิ่งที่มีได้ด้วยกันทุกศาสนา.

สิ่งที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่ง ใน บัจฉิมวาจาของพระเยซูคริสต์ก็คือทรงย้ำให้สาวกหรือคนทั่วไป ปฏิบัติธรรมตามคำสอนของพระองค์ หาได้ทรงย้ำในเรื่องความเชื่อไม่. ข้อนี้ทำให้เราเข้าใจได้ว่า ความเชื่อ ก็คือการปฏิบัติตามนั่นเอง เพราะถ้าไม่ปฏิบัติตามแล้วก็ไม่มีผลอะไรเกิดขึ้น และพระเยซูคริสต์ก็คงจะไม่ทรงย้ำด้วยคำว่า "ให้ปฏิบัติ" สิ่งที่เรียกว่า "ความเชื่อ" นั้นเป็นเพียงบุรพภาคของการปฏิบัติโดยตรง, เพราะตัวความเชื่อเองนั้น ก็เป็นการปฏิบัติอยู่แล้วส่วนหนึ่ง.

พระเยซูคริสต์ได้ทรงย้ำให้สาวกช่วยกันเผยแผ่คริสตธรรมให้ทั่วทุกประเทศชาติ คือทั่วโลกในวันที่จะทรงจากไปนั้น. ส่วนพระพุทธเจ้าได้ทรงย้ำเรื่องนี้แล้ว ตั้งแต่เมื่อตรัสรู้แล้วใหม่ ๆ เมื่อทรงมีสาวกแล้วเพียงหกสิบองค์. ความหวังที่จะให้โลกทั้งหมดได้รับแสงสว่างนั้น เป็น สิ่งที่เหมือนกันในระหว่างพระศาสดาทั้งสอง. พระเยซูคริสต์ตรัสว่า *"ดังนั้นเธอทั้งหลายจงไป. และจงทำให้เกิดผู้ปฏิบัติตามทั่วทุกประเทศชาติ, จงให้ศีลบัพติศมาแก่เขาเหล่านั้น ในนามของพระบิดา พระบุตรและพระวิญญาณอันประเสริฐ.*—(มัดธาย ๒๘/๑๙). ส่วนพระพุทธเจ้าตรัสว่า "พวกเธอ

ทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์เพื่อความสุขแก่มหาชน เพื่อความเอ็นดูแก่โลก, เพื่อประโยชน์เพื่อความเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย. อย่าไปทางเดียวกันสองรูป." —(มหาวัค. วิ. ๔/๓๙/๓๒). เมื่อใดสาวกปฏิบัติตามอย่างครบถ้วนแล้วก็เป็นอันกล่าวได้ว่า ทั้งศาสนาคริสต์และพุทธศาสนา ย่อมเป็น ศาสนาแห่งสากลโลก ตรงตามความมุ่งหมายของพระศาสดาแห่งศาสนานั้น ๆ. ทั้งหมดนี้สำเร็จด้วยการกระทำที่ซื่อตรง ของบรรดาสาวก ต่อพระศาสดา หรือต่อพระธรรมที่เป็นตัวศาสนา หรือแม้ที่สุดต่อตัวเอง ที่ได้มอบให้แก่ศาสนาของตนเสียแล้ว ไม่มีตนสำหรับจะเห็นแก่ตัวเองอีกต่อไป.

ทั้งหมดนี้ คือ การเปรียบเทียบระหว่าง คริสตธรรมกับพุทธธรรม ในแง่ต่าง ๆ กัน อย่างที่จะให้ได้รับการพิจารณาทุกแง่ทุกมุม แม้ในแง่ที่ไม่เคยมีใครสนใจมาก่อนเลย เพื่อความถูกต้องและเที่ยงตรง ในการทำการเปรียบเทียบระหว่างศาสนานั่นเอง.

สรุปความ เราอาจสรุปความแห่งการบรรยายทั้งหมดของตอนที่หนึ่งนี้ ได้อย่างสั้น ๆ ว่า (๑) พระศาสดาทุกองค์เกิดขึ้นในโลก เพื่อให้สิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์ปรารถนาได้ลุถึงความสมบูรณ์, (๒) ในคัมภีร์ของทุกศาสนา มีถ้อยคำอยู่สองชนิด คือภาษาคน และภาษาธรรม, ถ้าตีความหมายไม่ถูกต้องตามภาษานั้นแล้ว ศาสนาต่าง ๆ จะขัดกันร่วมมือกันไม่ได้, คนบางคนอาจจะอึดอัดในศาสนาเดิมของตน หันไปหาศาสนาใหม่ หรือถึงกับไม่มีศาสนาเลย และข้อปฏิบัติบางอย่างไม่สามารถจะปฏิบัติได้, (๓) การผ่อนสั้นผ่อนยาว เป็นสิ่งที่จำเป็นจะต้องมี จึงจะทำการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างศาสนาให้เป็นผลดีแก่โลกได้, เช่นยอมรับว่า มีผู้ประกาศธรรมของพระเจ้า ในมนุษย์ทุกชาติทุกภาษา, คนสมัยนี้เรียนศาสนาอย่างขึ้นต้นไม้จากทางปลาย มัวหลงอยู่ในดงคัมภีร์ที่มากมาย, การตีความในหลักศาสนาข้อใด ต้องตีไปในทางที่เป็น

ประโยชน์แก่โลกเป็นส่วนรวม, การพยายามใช้คำบัญญัติทางศาสนาให้ร่วมกันได้ทุกศาสนา เพื่อคนในโลกจะศึกษาได้โดยง่ายและรวดเร็ว, (๔) **เมื่อจะเปรียบเทียบคริสต-ธรรมกับพุทธศาสนานั้น** จะต้องยอมรับกันว่า ศาสนามีทั้งส่วนที่เป็นชั้นเปลือกและชั้นเนื้อในต้องจับคู่เปรียบกันให้ถูกต้อง, สิ่งที่เรียกว่า "ศาสนา" ต้องจำกัดความลงไปว่า **"ระบอบแห่งการสังเกตและการกระทำชนิดที่ทำให้เกิดการผูกพันกัน ระหว่างมนุษย์กับสิ่งสูงสุด** ซึ่งจะเรียกว่าพระเจ้าหรือนิพพานก็ตามที, ข้อความในคัมภีร์ใหม่ (*new testament*) มีหลักตรงกับหลักในพุทธศาสนาหรือพระไตรปิฎกอย่างมากมาย ซึ่งทำให้เกิดทัศนะแก่พุทธบริษัทว่า **คริสตธรรมนั้น เป็น "ศาสนาแห่งการกระทำ การช่วยตัวเองด้วยการใช้สติปัญญาและเหตุผล"** หาใช่เป็นศาสนาแห่งความเชื่อโดยส่วนเดียว เหมือนที่กล่าวกันไม่ ด้วยข้อพิสูจน์เพียงสั้น ๆ ว่า ถ้าคริสตธรรมเป็นศาสนาแห่งความเชื่อล้วน ๆ ไม่มีอะไรอื่นที่เป็นหลักสำคัญแล้ว พระเยซูคริสต์ก็ไม่ทรงย้ำเรื่องการกระทำ หรือการปฏิบัติตามพระบัญญัติไปเสียทั่วทุกหนทุกแห่งในคำสอนของพระองค์, และไม่ทรงย้ำเป็นคำสุดท้ายเมื่อจะทรงจากไปว่า "จงสอนเขาให้ปฏิบัติทุกอย่างตามที่ได้สอนไว้" เป็นแน่. (๕) ดังนั้น **ศาสนาทั้งสองนี้จึงเป็นศาสนาแห่ง การกระทำด้วยตน รับผลด้วยตน** และจากตน ในเมื่อได้ประพฤติตาม **ธรรม** หรือตามสิ่งที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า **"พระประสงค์ของพระเจ้า"** หรือ **"พระเจ้า"** เฉย ๆ ก็ตาม, อย่างที่ลงรอยกันได้ในระหว่างศาสนาทั้งสอง **ทุกข้อทุกกระทงทีเดียว** ดังจะได้พิจารณากันอีกในตอนต่อ ๆ ไป.

จบตอนที่หนึ่ง

(อันว่าด้วยการทำความเข้าใจอันดีระหว่างคริสตศาสนาและพุทธศาสนา)



พระบิดา พระบุตร พระวิญญาณ.

ท่านผู้พึ่งทั้งหลาย,

การบรรยายครั้งที่สองนี้ จะได้พิจารณากันถึงเรื่องพระบิดา พระบุตร และพระวิญญาณ เพื่อการศึกษาเปรียบเทียบสืบไป. พระบิดาในที่นี้ เล็งถึงพระเจ้า ในฐานะที่เป็นผู้สร้างโลก ปกครองโลก และทำลายโลกในที่สุด, ซึ่งเราจะได้วินิจฉัยกัน ทั้งโดยภาษาคน และภาษาธรรม, เพื่อความสมบูรณ์ดังต่อไปนี้.

๑. พระเจ้าในความหมายทั่วไป.

คนไทยที่เป็นพุทธบริษัท มีพระเจ้าของตนมาแล้วตั้งแต่ก่อนการได้รับพุทธศาสนา จนกระทั่งได้รับพุทธศาสนา และสืบมาจนทุกวันนี้. ข้อนี้เป็นสิ่งที่ต้องทำความเข้าใจกันให้ดี จึงจะสามารถทำการศึกษาเปรียบเทียบได้ถูกต้อง.

คำว่า "พระเจ้าเป็นภาษาไทยแท้ หมายถึงสิ่งที่ต้องอ้อนวอนหรือประจบตามความรู้สึกแห่งสัญชาตญาณแห่งสัตว์ทั่วไปที่มีความรู้สึกคิดนึกได้. ก่อนแต่ได้รับศาสนาพราหมณ์คนไทยก็ถือพระเจ้าชนิดใดชนิดหนึ่ง ในลักษณะที่เป็นผี หรือเทวดาตามธรรมดาของชนชาติที่เร่ร่อน. ครั้นลงมาพบกับศาสนาพราหมณ์ในผืนแผ่นดินไทยบั่จจุบันก็รับวัฒนธรรมอินเดีย มีพระเจ้าอย่างชาวอินเดีย เช่นพระศิวะ พระนารายณ์ เป็นต้น. ครั้นพวกพราหมณ์บางยุคสอนว่า พระเจ้าแผ่นดินคืออวตารของพระเจ้า จนถึงกับพอสวรรคตลงก็สร้างเทวาลัยหรือเทวสถานอุทิศเฉพาะ, คำว่าพระเจ้า ก็ใช้แก่พระเจ้าแผ่นดินด้วย; ทำให้เกิดสรรพนามว่า "ข้าพระเจ้า" หรือ "ข้าพเจ้า" ในเมื่อพูดเร็ว ๆ สั้น ๆ ขึ้นมาใช้สำหรับพูดจากัน. ครั้งถึงสมัยที่คนไทยได้รับพุทธศาสนาก็มีการสอนขยายออกไปจนถึงสมมติพระเจ้าแผ่นดินเป็นพระพุทธเจ้าองค์หนึ่ง ๆ ทำนองเดียวกับพระเจ้าในศาสนาพราหมณ์; ทำให้มีคำว่า "ข้าพระพุทธเจ้า" เกิดขึ้นเป็นคู่กัน, แต่บางทีก็พูดเร็ว ๆ หรือสั้น ๆ เพียงแต่ว่า "ข้าพเจ้า" เช่นเดียวกันอีก. ดังนั้นคำว่า ข้าพเจ้านั่นเองเป็น สัญญลักษณ์อันแสดงว่า ชนเหล่านั้น มีการถือพระเจ้า, ซึ่งจะหมายถึงมนุษย์ก็ได้ เทวดาก็ได้ หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งสูงสุดไปกว่านั้นก็ได้, หรืออาจเล็งถึงอำนาจอะไรอันหนึ่งซึ่งยังเข้าใจไม่ได้ก็ได้ แล้วแต่ว่าการศึกษา หรือวัฒนธรรมนั้น ได้เจริญสูงขึ้นไปเพียงไร, หรือประสงค์จะใช้ในกรณีเช่นไร. แต่ความหมายย่อมตรงกันหมด คือเล็งถึงสิ่งสูงสุดที่ต้องกลัว หรือต้องอ้อนวอน ดังกล่าวแล้วนั่นเอง. เด็ก ๆ ก็ต้องมีพระเจ้าไปอย่างหนึ่ง, คนโต ๆ แล้วก็อย่างหนึ่ง, คนเรียนมากก็อย่างหนึ่ง, แล้วแต่เขาจะพอใจหรือมีการอบรมกันอย่างไรนั่นเอง; ดังนั้น สิ่งที่เรียกว่าพระเจ้านั้น มิใช่ของแปลกหรือของใหม่สำหรับคนไทย แม้จะมีของใหม่เข้ามาโฆษณาให้น่าสนใจอย่างไร ความรู้สึกก็ยังคงเป็นไปในแบบเดิม หรือความหมายเดิม.

เมื่อคำว่า *God* หรือพระยโฮวา หรือพระเยซูเป็นเจ้า ถูกนำเข้ามาสู่คนไทยที่มีพระเจ้าตามแบบของตนอยู่แล้ว จึงไม่เป็นที่สนใจถึงกับตื่นเต้น. ดังนั้นจึงต้องมี

ประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งเป็นของทันตาเห็นเข้ามาช่วยในการแผ่ศาสนาใหม่นั้นเช่น การศึกษา การรักษาความเจ็บไข้ การช่วยเหลือในการทำมาหากินเป็นต้น จึงมีคนจำนวนหนึ่งสนใจและยินดีที่จะรับศาสนาใหม่ เพราะนอกจากจะได้รับประโยชน์แล้ว ยังเป็นสิ่งที่ทันสมัย มีเกียรติ และเข้ารูปกันได้กับการนิยมฝรั่งซึ่งถือว่าเป็นชาติที่เจริญกว่า ดังนี้เป็นต้น. ดังนั้น คำว่า "พระเจ้า" ของบุคคลประเภทนี้ ยังมีความหมายอย่างเดิมเพียงแต่เปลี่ยนชื่อเสียใหม่เท่านั้น. คนเหล่านั้น ยังรู้จักพระเจ้าแต่ชนิดที่เป็นบุคคลในภาษาคน, ยังไม่รู้จักพระเจ้าในความหมายที่แท้จริง คือพระเจ้าที่ไม่ใช่คน ไม่ใช่จิต ไม่ใช่วิญญาณ, แต่เป็น "ธรรม" หรืออำนาจของ "ธรรม" ซึ่งเป็นอยู่เองตามธรรมชาติ, ซึ่งต่อไปนี้จะเรียกว่า พระเจ้าในภาษาธรรม.

ตลอดเวลาที่สิ่งที่เรียกว่า "พระเจ้า" ยังเป็นพระเจ้าอย่างบุคคลในภาษาคนอยู่เพียงใด ก็กล่าวได้ว่า มนุษย์ยังไม่เข้าถึงพระเจ้าที่แท้จริงอยู่เพียงนั้น, ยังจะต้องมีการยัดเยียดให้แก่กัน, กระทบกระทั่งกัน, และจะถูกปฏิเสธโดยบัญญาชนยิ่งขึ้น ๆ จนกระทั่งไม่มีพระเจ้าเหลืออยู่ในจิตใจของผู้ที่ได้รับการศึกษาอย่างใหม่ ๆ ในอนาคตอันใกล้นี้เอง. แม้จะมีคนที่มีการศึกษาดีสมัยนี้ เอ่ยถึงพระเจ้ากันบ้าง ก็เป็นเรื่องพลั้งปากเสียมากกว่า, ในการสงครามก็ดี การงานที่สำคัญ ๆ ก็ดี, แม้แต่การค้นพบทางวิทยาการก็ดี, มีคนเอ่ยถึงพระเจ้า ในเมื่อมีการจนตรอกเข้าบ้าง, หรือประสบความสำเร็จเพราะเหตุที่คนอธิบายไม่ได้บ้าง, หรือมีอะไรเกิดขึ้นอย่างอธิบายไม่ได้ด้วยเหตุผล (เพราะเหตุผลนั้นอยู่ลึกเกินไป) บ้าง, อย่างนี้เป็นเพียง **พระเจ้าที่ริมฝีปาก และมาจากความเคยชิน. หาใช่พระเจ้าที่แท้จริงไม่ และมีได้ด้วยกันทุกชาติทุกศาสนาทุกภาษา.** แม้ใครจะเชื่อผี เทวดา โชค พรหมลิขิตหรืออะไรก็ตามทีก็ล้วนแต่จะเอ่ยถึงพระเจ้าด้วยกันทั้งนั้น หรือสิ่งเหล่านั้นกลายเป็นพระเจ้าไป. ถ้ายังเป็นอยู่เช่นนี้ สิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า ก็จะค่อย ๆ หมดความหมายลงทุกที และเหลือแต่พิธีรีตองในที่สุด. นี้คือปัญหาของพระเจ้าอย่างบุคคล ในภาษาคน, ที่กำลังเกิดแก่บุคคลผู้ถือพระเจ้าชนิดนี้.

การศึกษาเรื่องพระเจ้า จะต้องวิวัฒนาการจากระดับต่ำขึ้นไปจนถึงระดับสูงสุด จนกระทั่งเป็นที่รู้จักกันอยู่ในฐานะเป็นธรรม, ไม่ใช่คน ไม่ใช่จิตหรือวิญญาณ, แต่เป็นสิ่งพิเศษอย่างหนึ่ง ซึ่งไม่ต้องมีร่างกายและจิตใจ ไม่มีรูปร่าง ไม่อยู่ใต้อำนาจของกาละและเทศะ (*time and space*) อธิบายไม่ได้ด้วยภาษาคน หรือตามวิธีของภาษาคน, แต่ต้องใช้ภาษาธรรม และวิธีพูดอย่างภาษาธรรม, ที่ใช้กันอยู่แต่ในวงการศาสนาชั้นลึก. ถ้าทำได้เช่นนี้ สิ่งที่เรียกว่า "พระเจ้า" จะยิ่งเป็นที่พอใจของบัณฑาชนสมัยนี้ และอยู่กับมนุษย์ได้อย่างที่ไม่ต้องมีการยัดเยียดให้แก่กัน, และจะเป็นสิ่งคุ้มครองโลกได้จริง. ส่วนพระเจ้าในภาษาคนนั้น ก็ยังคงมีไว้สำหรับเด็กๆ หรือคนที่ยังไม่อาจจะเข้าใจพระเจ้าในภาษาธรรมไปพลาง จนกว่าเขาจะสามารถรับเอาพระเจ้าในภาษาธรรมได้ในกาลข้างหน้า.

สรุปความเฉพาะตอนนี้ว่า พระเจ้าในความหมายทั่วไป นั้นเป็นพระเจ้าในภาษาคนยังไม่สูงถึงพระเจ้าในภาษาธรรม. เราจะต้องยอมรับกันเสียก่อนว่า แม้สิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า ก็ยังมีอยู่เป็นสองระดับ หรือสองความหมายเช่นนี้ด้วยกันทุกศาสนา.

เพื่อสะดวกในการศึกษาเปรียบเทียบ จะได้วางหลักเบื้องต้นให้ชัดเจนลงไปเสียชั้นหนึ่งก่อนว่า พระเจ้าในภาษาคนนั้นคือ พระเจ้าที่ถูกกล่าวว่า มีรูปร่างอย่างนั้นอย่างนี้ รักก็เป็น พิโรธก็เป็น ต้องการนั่นนี่ก็เป็น ทำผิดทำถูกก็ได้ ดังนี้เป็นต้น ส่วนพระเจ้าในภาษาธรรม นั้น ไม่มีรูปร่างเป็นเนื้อเป็นตัว เป็นองค์ปรกติคงที่อยู่เสมอไป คือรักไม่เป็น โกรธไม่เป็น อยู่เหนือความต้องการสิ่งใดๆ, ไม่มีการทำผิด หรือทำถูก ดังนี้เป็นต้น. แต่อย่างไรก็ตาม พระเจ้าในภาษาคนนั้น อาจจะแปลความหมายให้เป็นพระเจ้าอย่างภาษาธรรมได้ ทุกเรื่องทุกราว. ปัญหามีอยู่ตรงที่ว่า จะสามารถแปลหรือไม่เท่านั้นเอง. ถ้าไม่มีการแปล ก็ยังคงเป็นพระเจ้าสำหรับเด็กๆ หรือคนแรกเรียนอยู่ร่ำไป ไม่มีการถึงพระเจ้าที่แท้จริงด้วยสติปัญญาอันสูงสุดได้, ไม่ถึงจุดสูงสุดแห่ง

ความมุ่งหมายของพระคัมภีร์ หรือของศาสนานั้น ๆ. ดังนั้นท่านทั้งหลายจะเห็นได้ชัดแล้วว่า **การศึกษาถึงพระเจ้าในภาษาธรรม** นั้น มีความสำคัญเพียงใด, และเราควรพยายามกันให้มากเท่าใด.

สิ่งที่ต้องสังเกตและเข้าใจกันอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งมีความสำคัญเท่ากันก็คือ ศาสนาทุกศาสนา ล้วนแต่มีสิ่งที่เรียกว่า "พระเจ้า" ด้วยกันทั้งนั้น. หากแต่ศาสนาพวกหนึ่ง ได้กล่าวถึงพระเจ้านั้นในภาษาธรรมอย่างเดียว จึงดูราวกะว่าเป็นศาสนาที่ไม่มีพระเจ้า และถูกจัดให้เป็นศาสนาที่ไม่มีพระเจ้า *(ATHEISM)* ไปเสีย. พุทธศาสนา และศาสนาไชนเป็นต้น อยู่ในพวกนี้. ส่วนศาสนาอีกพวกหนึ่งนั้น กล่าวถึงพระเจ้าในภาษาคนเป็นส่วนใหญ่ พังเข้าใจได้ทันที จึงถูกจัดให้เป็นศาสนาที่มีพระเจ้า *(THEISM)* ไปเสียอีกพวกหนึ่ง. ศาสนาคริสเตียน, ศาสนาฮินดู, ศาสนาอิสลาม เป็นต้น อยู่ในจำพวกหลังนี้, ทั้ง ๆ ที่มีการกล่าวถึงพระเจ้าโดยภาษาธรรม เป็นส่วนสำคัญ ดุจดังเนื้อในที่ซ่อนลึกอยู่ในเปลือก อยู่ด้วยอย่างลึกซึ้ง. นี่เห็นได้ว่า **การที่แบ่งศาสนาในโลกออกเป็นสองพวก คือมีพระเจ้ากับไม่มีพระเจ้านั้น เป็นการกระทำที่ผิวเผิน ไม่ถึงแก่นแท้ของสิ่งที่เรียกว่าศาสนาเลย.** การที่ต้องทำเช่นนั้น ก็เพราะคนส่วนใหญ่ในโลก สามารถมองเห็นอะไรได้ผิวเผินนั่นเอง จึงเข้าไม่ถึงส่วนลึกของสิ่งที่เรียกว่าศาสนา แล้วพากันดูหมิ่นศาสนายิ่งขึ้นทุกที โดยเฉพาะก็คือดูหมิ่นสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้านั่นเอง, และพากันประกาศตัวเป็นผู้ไม่มีศาสนาหรือพระเจ้าไปในที่สุด. ในตอนนี้จะได้กล่าวถึงพระเจ้าที่มีอยู่ในพุทธศาสนาก่อน เพื่อแสดงให้เห็นว่า พระเจ้าในภาษาธรรมนั้นมีอยู่ในพุทธศาสนา ในลักษณะเช่นไร.

๒. พระเจ้าในภาษาธรรม ของพุทธบริษัท.

ในพุทธศาสนานั้น กล่าวถึง **พระเจ้าผู้สร้างโลก** โดยนามว่า **"อวิชชา"** คือเป็น **อำนาจธรรมชาติอันหนึ่งตั้งอยู่ในฐานะเป็นมูลเหตุให้เกิดสิ่งทั้งปวง,** จนกระทั่งมีความทุกข์เกิดขึ้นในโลก.

กล่าวถึง **พระเจ้าผู้สำนึกตัวว่าการสร้างโลกนั้นเป็นสิ่งที่ทำผิดเสียแล้ว** (อย่างที่ปรากฏอยู่ใน เยเนซิส ๖/๖–๗) โดยนามว่า **"วิชชา"** คือ **ธรรมชาติแห่งความรู้ในทางที่ตรงกันข้ามจากอวิชชา** ว่าการสร้างสิ่งใด ๆ ขึ้นนั้นเป็นการสร้างทุกข์นั่นเอง.

กล่าวถึง **พระเจ้าที่ควบคุมโลก,** พระเจ้าที่ลงโทษหรือให้ประโยชน์แก่สัตวโลก โดยนามว่า **"กรรม"** หรือ **"กฎแห่งกรรม"** ในฐานะที่เป็นกฎธรรมชาติอันหนึ่ง ซึ่งมีอำนาจหน้าที่อันสูงสุดในกรณีนี้.

กล่าวถึง **พระเจ้าที่ทำลายโลก** โดยนามว่า **"วิชชา"** อีกครั้งหนึ่ง, ในฐานะที่จะทำให้ความทุกข์ทั้งปวงระงับไปในที่สุดจริง ๆ.

กล่าวถึง **พระเจ้าที่สิงอยู่ในที่ทั่วไป** เพื่อไม่ให้การกระทำใด ๆ ของมนุษย์พ้นไปจากสายตาของพระองค์ได้ โดยนามว่า **"กรรม"** หรือ **"กฎแห่งกรรม"** อีกนั่นเอง, ดังนี้เป็นต้น.

แต่อย่างไรก็ดี **สิ่งที่เรียกว่า อวิชชา, วิชชา, กรรม, เหล่านั้น อาจจะเรียกรวมลงได้ในคำเพียงคำเดียวว่า "ธรรม"** เหมือนกันหมด. ยิ่งกว่านั้นอีกก็คือ ความเมตตา, ความดีงาม, ความยุติธรรม, ความจริง, ฯลฯ และอะไรอื่น ที่ตั้งอยู่ในฐานะที่เป็นพระเจ้าหนึ่ง ๆ หรือส่วนหนึ่งก็ตาม ล้วนแต่รวมเรียกลงไปได้ในคำคำเดียว

กันว่า "ธรรม" ทั้งนั้น. ดังนั้น สิ่งที่เรียกว่า "ธรรม" คือพระเจ้า ในพุทธศาสนา, และสามารถแบ่งออกไปได้เป็น ๔ ส่วนคือ ๑. ตัวธรรมชาติโดยตรง เรียกว่าสภาวธรรม, ๒. ตัวกฎของธรรมชาติ เรียกว่าสัจจธรรม ๓. ตัวหน้าที่ของมนุษย์ตามกฎธรรมชาติ เรียกปฏิบัติธรรม หรือนิยยานิกธรรม, และ ๔. ตัวผลที่จะเกิดขึ้นแก่มนุษย์ตามกฎธรรมชาตินั้น เรียกว่า วิปากธรรม หรือปฏิเวธธรรม เป็นต้น. ทั้งสี่อย่างนี้ รวมเรียกว่า "ธรรม" เพียงคำเดียว. อย่างที่สอง ที่เรียกว่า "กฎแห่งธรรมชาติ" นั้นเป็นสิ่งที่เห็นได้ง่ายว่าตั้งอยู่ในฐานะที่เป็นพระเจ้าโดยตรง แต่แม้ส่วนที่เหลืออีก ๓ อย่าง คือส่วนที่ ๑ ที่ ๓ และที่ ๔ นั้น ก็ตั้งอยู่ในฐานะที่ต้อง เคารพเอื้อเฟื้ออย่างยิ่งด้วยเหมือนกัน, กล่าวคือ :—

สำหรับตัว **สภาวธรรม** *(NATURE)* นั้น เป็นสิ่งที่พระเจ้าได้บันดาลขึ้นมา หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งก็คือ **พระประสงค์ของพระเจ้า** นั่นเอง, เราจะต้องเคารพด้วยการเอื้อเฟื้อเอาใจใส่อย่างยิ่ง เพื่อให้เข้าถึงความจริงของธรรมชาติ ซึ่งที่แท้ก็เป็นการเข้าถึงพระเจ้าในความหมายหนึ่ง นั่นเอง. อีกอย่างหนึ่งก็คือ ทำให้สามารถต้อนรับสิ่งที่เรียกกันในวงของคริสเตียนว่า "พระประสงค์ของพระเจ้า" แม้จะออกมาในรูปแห่ง น้ำท่วม, แผ่นดินไหว, โรคระบาด, ฯลฯ เหล่านี้เป็นต้น ได้โดยไม่รู้สึกเสียใจหรือเป็นทุกข์เลย, หรือแม้ที่สุดต่อสิ่งที่เรียกว่าความตาย. สภาวธรรมทั้งหมด ย่อมแสดงเจตนารมณ์ของพระเจ้าได้ดีกว่าสิ่งอื่นใด ซึ่งก็ย่อมจะเป็นการแสดงถึงตัวพระเจ้าเองอยู่แล้วในตัว.

สำหรับสิ่งที่เรียกว่า **ปฏิบัติธรรม** หรือหน้าที่ *(DUTY)* นั้น เราเคารพด้วยการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เท่ากับเป็น **การทำตามพระประสงค์ของพระเจ้าอย่างเคร่งครัด** เพื่อการเข้าถึงพระเจ้านั่นเอง. การพยายามปฏิบัติตามอย่างสุดกำลังนั้น เป็น **การอ้อนวอนที่แท้จริง** อยู่ในตัวมันเองแล้ว สำหรับพระเจ้าที่มิใช่เป็นบุคคล. หรือแม้แต่พระเจ้าที่เป็นบุคคล ก็คงประสงค์การทำตามความต้องการจริง ๆ ยิ่งกว่าการพูดอ้อนวอนแต่ปาก.

สำหรับสิ่งที่เรียกว่า **วิปากธรรม** หรือผลดีที่มนุษย์จะพึงได้รับนั้น เราทำความเคารพด้วยวิธีอย่างที่เรียกในฝ่ายคริสเตียนว่า **"อนุโมทนาในพระคุณของพระเจ้า"** นั่นเอง. สิ่งนี้หมายถึงสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์จะพึงได้รับ ดังนั้น **ความปรารถนาอย่างยิ่งของเราในสิ่งนั้น ย่อมแสดงว่าเป็นความเคารพอย่างยิ่งอยู่แล้วในตัวมันเอง** ด้วยเหมือนกัน. การเคารพอย่างนี้มีความหมาย หรือเป็นเกียรติยิ่งกว่าเพียงแต่ทำท่าทาง หรือกล่าววาจาตามธรรมเนียม อย่างที่จะเปรียบกันไม่ได้เลย.

สิ่งทั้งสี่นี้ ที่รวมลงคำพูดเพียงคำเดียวว่า "ธรรม" นี้ ตั้งอยู่ในฐานะที่เป็นพระเจ้าด้วยกันทั้งนั้น ไม่ในแง่ใดก็แง่หนึ่ง, และเรียกว่า พระเจ้าในภาษาธรรม ดังที่กล่าวแล้ว. บางคนอาจจะสงสัยว่า **สิ่งที่ไม่มีความรู้สึกอย่างบุคคล จะเรียกว่าพระเจ้าได้อย่างไร?** ข้อนี้ถ้าพิจารณาดูให้ดีแล้ว ก็จะเห็นว่า **สิ่งชนิดนี้ควรแก่การเรียกว่าพระเจ้า ยิ่งกว่าสิ่งที่มีความรู้สึกอย่างบุคคลไปเสียอีก.** การมีความรู้สึกอย่างคนนั้น ทำให้มีความรู้สึกรัก โกรธ เป็นต้นขึ้นมาได้ ทำให้พระเจ้าชนิดนั้นตกอยู่ภายใต้อำนาจของคนไปทันที, และไม่เป็นการคงที่, ทำให้มีรูปร่าง, ทำให้ตกอยู่ภายใต้อำนาจการเวลาเป็นต้น ซึ่งทำให้มีความหมายเป็นตัวเป็นตนอย่างคนธรรมดาไปในที่สุด, ซึ่งทำให้เกิดมี "พระเจ้าในภาษาคน" ในระดับที่ต่ำลงไปดังที่กล่าวมาแล้ว **ในคริสตธรรม ก็มีพระเจ้าในภาษาธรรม** ดังที่กล่าวแล้วข้างต้น, ได้แก่สิ่งที่เรียกว่า **"พระคำ"** หรือ *THE WORD* ดังที่ปรากฏอยู่ในโยฮัน ๑/๑—๒ ว่า ***"พระคำนั้นมีมาแล้วแต่เดิมที, อยู่กับพระเจ้า, และพระคำนั้นเป็นพระเจ้า".*** คำว่า "พระคำ" ในที่นี้ คือกฎธรรมชาตินั่นเอง จะเรียกว่า "อยู่กับพระเจ้า" หรือ "เป็นพระเจ้าเสียเอง" ก็เป็นการถูกต้องทั้งนั้น. **เมื่อสิ่งที่เรียกว่า "พระคำ" ก็เป็นพระเจ้าได้แล้ว ทำไมสิ่งที่เรียกว่า "ธรรม" จะเป็นสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้าไม่ได้เล่า. อันที่แท้ก็คือสิ่งเดียวกัน!** เพราะเหตุที่เป็นสิ่งที่มีมาแต่เดิมก่อนสิ่งอื่นทั้งหมดด้วยกัน ซึ่งในพุทธศาสนาก็มีคำกล่าวเช่นเดียวกันนั้นว่า "ธมฺโม หเว ปาตุร-

โหสิ ปุพฺเพ" –ธรรมแล **ได้ปรากฏอยู่แล้วก่อน,** —(กาลิงควัณณนาชาตกัฏฐกถา ภาค ๔ น. ๒๖๑). คำว่า **"พระเจ้า" นั้นเล็งถึงอำนาจ** และคำว่า **"พระคำ" นั้นเล็งถึงกฎ,** ส่วนคำว่า **"ธรรม" นั้นเล็งถึงอำนาจและกฎรวมกัน** และยังเล็งถึงสิ่งอื่นได้อีกทุกสิ่ง นับว่าเป็นคำพูดที่แปลกประหลาดที่สุดและไม่อาจจะแปลเป็นภาษาอื่นได้เลย.

เพื่อเข้าใจคำว่า "ธรรม" ยิ่งขึ้นไปอีก เราอาจ**เทียบสภาวธรรมเท่ากับโลก** หรือสัตวโลก, เทียบคำว่า**สัจจธรรมเท่ากับพระเจ้า,** คำว่าปฏิบัติธรรม หรือ**นิยยานิกธรรมเท่ากับพระสมัย** หรือศาสนาที่เป็นระบบแห่งการปฏิบัติ, เทียบคำวิปากธรรมหรือ**ปฏิเวธธรรมเท่ากับ CONSUMATION หรือ SALVATION** ดังนี้เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่า **แม้สิ่งทั้งสี่ในคริสตธรรมนั้น ก็รวมลงในคำพูดเพียงคำเดียวว่า "ธรรม"** และมีความหมายมากเกินกว่าที่จะเรียกว่า "พระเจ้า" ไปเสียอีก.

สิ่งที่เรียกว่า **"ธรรม" ในลักษณะทั้งสี่นี้ เป็นสิ่งที่อาจหาพบได้ทั้งหมดในมนุษย์ที่มีชีวิต** หรือในชีวิตของมนุษย์นั่นเอง ดังพระพุทธภาษิตว่า **"โลกก็ดี, เหตุให้เกิดโลกก็ดี, ความดับเย็นแห่งโลกก็ดี, ทางให้ถึงความดับเย็นแห่งโลกก็ดี, ตถาคตบัญญัติไว้ในกายอันยาวประมาณวาหนึ่ง อันมีพร้อมทั้งสัญญาและใจ"** —(โรหิตัสสสูตร จตุกกนิบาต อังคุตตรนิกาย). สิ่งที่เรียกว่าโลกในที่นี้ หมายถึงโลกในความหมายที่เต็มไปด้วยบาปหรือทุกข์ ทำนองเดียวกับที่กล่าวไว้ในคัมภีร์คริสเตียนนั้นเหมือนกัน. โลกเท่ากับ *Creation*, **เหตุให้เกิดโลกเท่ากับ CREATOR ความดับเย็นแห่งโลก** เท่ากับ *Consumation* และ**ทางให้ถึงความดับเย็นแห่งโลก** ก็เท่ากับ *Redemption* นั่นเอง. และสิ่งทั้งสี่นี้ ก็ยังรวมเรียกด้วยคำเพียงคำเดียวว่า "ธรรม" อีกทีหนึ่ง. "ธรรม" ในที่นี้มีความหมายเท่ากับ "พระเจ้า" ดังที่กล่าวมาแล้ว และอธิบายได้ว่าโลกก็คือพระประสงค์ของพระเจ้า พระองค์จึงได้สร้างมันขึ้น, เหตุให้เกิดโลก ก็คือพระเจ้าโดยตรงอยู่แล้ว, ความดับเย็นแห่งโลก ก็คือพระประสงค์ของพระเจ้าในอันดับสุดท้าย, ทางให้ถึงความ



ดับเย็นแห่งโลกก็คือ การกระทำของพระเจ้าในการช่วยสัตว์โลกนั่นเอง. ดังนั้นสิ่งทั้งสิ้นจึงคือพระเจ้า โดยตรงบ้าง, โดยอ้อมบ้าง แต่ก็จะเป็นอย่างอื่นไปไม่ได้. แม้พระเจ้าโดยนัยนี้ก็เป็น **"พระเจ้าในภาษาธรรม ของ พุทธบริษัท"** อีกนั่นเอง, และแม้จะหาพบได้ทั้งหมด ในภายในบุคคลที่ยังมีชีวิต โดยบุคคลที่มีสติปัญญา และได้รับการอบรมสั่งสอนมาแล้วอย่างเพียงพอ.

พุทธบริษัทถือว่า **"ธรรม" คือ "ทุกสิ่ง"** และถือว่า **"พระเจ้าที่สมบูรณ์" ก็คือ "ทุกสิ่ง"** ด้วยเหมือนกัน, เพราะธรรมกับพระเจ้าเป็นสิ่งเดียวกัน. พุทธบริษัทถือว่าแม้แต่สิ่งที่เรียกว่า มาร หรือซาตาน ก็รวมอยู่ในคำว่า "ธรรม" หรือ "พระเจ้า" ด้วยเหมือนกัน, เพราะถ้าพระเจ้าไม่สร้างซาตานขึ้นมาแล้ว อะไรเล่าจะสร้างซาตานขึ้นมาได้, และ **มารหรือซาตานนั่นก็ไม่เป็นอะไรอื่นมากไปกว่า "ข้อสอบไล่" ของพระเจ้า** ที่มีไว้สำหรับมนุษย์นั่นเอง. เรากล่าวได้ว่าไม่มีอะไร ที่ไม่คลอดออกมาจาก "ธรรม" หรือจากพระเจ้า ตามที่เรียกกันในหมู่ชนที่ได้รับการสั่งสอนให้เรียกเช่นนั้นมาแต่ก่อน. ปัญหาอาจจะเกิดขึ้นว่า "ทำไม จึงได้เรียกสิ่งที่พระเจ้าสร้างขึ้นมานั้น ว่า "พระเจ้า" ด้วยเล่า?" คำตอบคือ "เพราะมันรวมอยู่ หรือมีอยู่แล้ว ในสิ่งที่เราเรียกว่าพระเจ้านั่นเอง." เพื่อให้เข้าใจชัดจะได้แยกให้เห็นเป็นข้อๆ อีกครั้งหนึ่ง ดังต่อไปนี้.

ถ้าตัวธรรมชาติแท้ๆ เช่น ดิน น้ำ ลม ไฟ มิได้รวมอยู่ในสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้าด้วยแล้ว พระเจ้าจะมีอะไรมาสร้างสิ่งที่เรียกว่า จักรวาล หรืออะไรๆ ทั้งหมดทั้งสิ้น. ถ้ามีอะไรที่เหลืออยู่ คือมิได้รวมอยู่ในพระเจ้าแล้ว พระเจ้าก็จะเป็นสิ่งที่สมบูรณ์ไปไม่ได้. ดังนั้น ตัวธรรมชาติแท้ๆ ก็รวมอยู่ในคำว่า "พระเจ้า" หมดด้วยกันทุกอย่าง กระทั่งสิ่งที่เรียกว่า "ซาตาน" หรือ "มาร" แล้วแต่ศาสนาไหน จะเรียกว่าอะไร. นี้แสดงว่าสิ่งที่เรียกว่า พระเจ้า นั้น คือสิ่งที่เรียกในพุทธศาสนาว่า ธรรม.



สำหรับตัว กฎของธรรมชาตินั้น ตั้งอยู่ในฐานะที่เป็น "พระเจ้า" อย่างที่เห็นได้ง่ายที่สุด. ถ้าพระเจ้ามิได้มี หรือเป็นอำนาจชนิดนี้แล้ว พระเจ้าจะเอาอะไรมาสร้าง, มาบันดาลหรือควบคุมสิ่งทั้งหลายทั้งปวง. พระเจ้าเป็นสิ่งที่น่าเกรงขามที่สุดก็เพราะเป็นสิ่งนี้. แต่ พุทธศาสนา ก็ยังเรียกสิ่งนี้ ด้วยคำพูดคำเดียวกันอีก ว่า "ธรรม", ในฐานะที่เป็นสัจจธรรม หรือกฎธรรมชาติ.

สำหรับ หน้าที่ของมนุษย์ตามกฎธรรมชาติ นั้นก็คือหน้าที่ของพระเจ้านั่นเอง. กฎธรรมชาติ ทำให้เกิดหน้าที่ตามธรรมชาติ. ถ้าพระเจ้ามิได้มี หรือเป็นหน้าที่ตามธรรมชาติแล้ว พระเจ้าจะเอาอะไรมาช่วยมนุษย์ มารักมนุษย์ มาลงโทษมนุษย์เป็นต้นได้เล่า? มนุษย์จะถ่ายแบบหรือเอาอย่างระเบียบปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ มาจากใคร. ดังนั้น หน้าที่ (*function*) สำหรับช่วยโลก ก็คือพระเจ้าอีกความหมายหนึ่ง หรือส่วนหนึ่ง, ที่มอบหมายให้มนุษย์กระทำในฐานะเป็นหน้าที่ของมนุษย์ตามธรรมชาติ. ผู้ใดรับเอาพระเจ้าในความหมายนี้มานับถือหรือยึดถือ ก็เป็นการกระทำที่ตรงตามความประสงค์ของพระเจ้ายิ่งกว่าความหมายอื่น. สำหรับพุทธบริษัท ก็ยังคงเรียกหน้าที่นี้ด้วยคำคำเดียวกันอีก คือคำว่า "ธรรม", ในฐานะที่เป็นปฏิบัติธรรมหรือนิยยานิกธรรมดังที่เคยกล่าวมาแล้ว.

สำหรับ ผลที่จะได้รับตามกฎแห่งธรรมชาติ หรือ *Consumation* นั้น เป็นสิ่งรวมอยู่ในสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้ามาเสร็จแล้วด้วยเหมือนกัน, ถ้ามิฉะนั้นแล้ว พระเจ้าจะเอาอะไรที่ไหนมาคลอดออกมาเป็นการตอบแทนการทำตามความประสงค์ของพระเจ้า ให้แก่มนุษย์ได้เล่า. ถ้ายกให้เป็นเรื่องของธรรมชาติอย่างอื่น ซึ่งมิใช่พระเจ้าแล้ว พระเจ้าก็ขาดความเป็นสิ่งสมบูรณ์และล้มละลายลงทันที. พุทธบริษัทก็ยังคงเรียกผลแห่งการกระทำตามกฎธรรมชาตินี้ว่า "ธรรม" คำเดียวกันอีกนั่นเอง. แม้จะเรียกโดยชื่อต่าง ๆ

กันว่า วิปากธรรม, ปฏิเวธธรรม, หรือแม้แต่โลกุตตรธรรม ก็ยังคงเป็นเพียงสักว่า "ธรรม" อยู่นั่นเอง.

รวมความว่า "ธรรม" ในฐานะที่เป็นตัวธรรมชาติก็ดี, ที่เป็นตัวกฎแห่งธรรมชาติก็ดี ที่เป็นหน้าที่ตามธรรมชาติก็ดี, ที่เป็นผลเกิดตามกฎธรรมชาติก็ดี, ล้วนแต่เป็นสักว่า "ธรรม" เหมือนกันหมด เพื่อเป็นสิ่งที่มีความหมายครบถ้วน เหมือนกับสิ่งที่เรียกโดยพวกอื่นว่า "พระเจ้า" นั่นเอง. "พระเจ้า" ในภาษาธรรมของพุทธบริษัทมีลักษณะดังที่กล่าวมานี้ เพราะเหตุว่าเป็นการบรรยายตามแบบ **ธรรมาธิษฐาน** คือ **การมองทะลุบุคคลไปยังสิ่งที่เป็นเพียงธรรมชาติ หรือ "ธรรม"** ดังที่กล่าวมาแล้วอย่างซ้ำซากนั่นเอง. บุคคลประกอบอยู่ด้วยร่างกายกับจิตหรือวิญญาณก็มี, และที่บัญญัติว่าประกอบอยู่ด้วยร่างกายอย่างเดียว เช่นอสัญญีพรหม ก็มี, และที่ประกอบอยู่ด้วยจิตหรือวิญญาณอย่างเดียว เช่น อรูปพรหม ก็มี, ถ้ากล่าวบรรยายไปในลักษณะที่เป็นบุคคลเหล่านั้นแล้ว เรียกว่าการกล่าวตามแบบ **ปุคลาธิษฐาน,** เรียกว่า การกล่าวอย่างภาษาคน มิใช่ภาษาธรรม, และถือกันว่า การกล่าวอย่างปุคลาธิษฐานเช่นนั้น เป็นการกล่าวอย่างสมมติ คือกล่าวอย่างชาวบ้านธรรมดาที่ไม่รู้ธรรมเป็นผู้กล่าว. ไม่ถือว่าเป็นความจริงแท้หรือเด็ดขาด *(ultimate truth)* อย่างในภาษาธรรม. ด้วยเหตุนี้พระเจ้าในภาษาธรรมของพุทธบริษัทนั้น มิใช่บุคคล, มิใช่จิตหรือวิญญาณ, มิใช่ร่างกายล้วน ๆ, และมิใช่จิตร่วมกันกับร่างกาย เป็นต้น, หากเป็นธรรมชาติที่ไม่มีตัวตน ไม่มีลักษณะ ไม่มีรูปร่างหรือขนาด ไม่อยู่ใต้อำนาจเวลา นับไม่ได้ว่าองค์เดียวหรือหลายองค์ เพราะไม่มีอะไรให้เป็นที่ตั้งแห่งการนับ ฯลฯ ดังนี้เป็นต้น, หากแต่เป็นสิ่งที่มีอยู่จริง และเป็นที่รวมแห่งทุกสิ่งจริง ในความหมายที่ต่าง ๆ กัน ในอำนาจหน้าที่ที่ต่างกัน มากมายจนเหลือวิสัยแห่งการนับ ดังนี้เป็นต้น, **พระเจ้าที่กล่าวไว้ในรูปของบุคคลหรือในภาษาคนนั้นจะเป็นเพียงฝุ่นละอองเม็ดหนึ่ง ที่นำเข้าไปเปรียบกับสากลจักรวาลทั้งหมด,**

ในเมื่อนำเข้าไปเปรียบกับพระเจ้าในภาษาธรรม ซึ่งมีขนาดหรือปริมาณที่คำนวณไม่ได้, จนต้องเรียกว่า "สิ่งที่คำนวณไม่ได้" ขึ้นมาอีกชื่อหนึ่ง. ถ้าพระเจ้าเป็นบุคคลหรือแม้แต่เป็นจิตเป็นวิญญาณ ก็อยู่ในฐานะเป็นสิ่งคำนวณได้โดยมาตรการ หรือมิติแห่งหลักวิชาใดวิชาหนึ่งไปทันที, และร่างกาย หรือจิตหรือวิญญาณก็เป็นเพียงฝุ่นละอองอณูหนึ่งของพระเจ้าในภาษาธรรมเท่านั้น, เพราะเหตุดังกล่าวมานี้ พุทธบริษัทจึงไม่ถือว่าสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้านั้น เป็นจิตหรือเป็นวิญญาณ, แต่เป็นธรรม หรือธรรมชาติประเภทอสังขตธรรม อันมีลักษณะนอกไปจากภาวะที่จะพูดกันเข้าใจได้ด้วยภาษาพูดตามธรรมดา.

ตัวอย่างแห่ง **ลักษณะของ อสังขตธรรม** เช่นไม่มีการเกิดขึ้นตั้งอยู่ดับไป, ไม่ถูกบัญญัติว่าดีหรือชั่ว, ไม่มีเหตุปัจจัยอะไรปรุงแต่งได้, ไม่อาจจะยินดียินร้ายได้ด้วยการกระทำของผู้ใด, ไม่อยู่ในฐานะที่จะรับการอ้อนวอนของใคร คือไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เพราะการอ้อนวอนของใคร, ไม่มีรูปร่าง เพราะไม่กินเนื้อที่และไม่เกี่ยวกับเวลา, ไม่ให้อะไรแก่ใคร ไม่รับอะไรจากใคร ฯลฯ ดังนี้เป็นต้น ซึ่งพรรณนาไม่ไหว, หากแต่คงที่ตายตัว แน่นอน สม่ำเสมออยู่ในความสมบูรณ์ครบถ้วนทุกประการจนเราถือว่ามีอยู่ในทุกหนทุกแห่ง. ส่วนธรรมหรือธรรมชาติอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งตรงกันข้ามจากที่กล่าวมานี้เรียกว่า **สังขตธรรม,** ได้แก่ วัตถุ ร่างกาย จิต วิญญาณ การกระทำ และผลของการกระทำ ที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป ด้วยการยักย้ายเปลี่ยนแปลงนานาชนิดที่เรียกกันว่าปรากฏการณ์ หรือ *phenomenon* ของโลกนั้น เป็นเพียงมายา หรือสิ่งลวงตาที่มาจากส่วนที่เป็น อวิชชา ในตัวมันเองปรุงแต่งกันขึ้น อย่างไม่มีที่สิ้นสุดอีก เช่นเดียวกัน. อาการเหล่านี้ถูกบัญญัติเป็นดีเป็นชั่ว แล้วเป็นสุขเป็นทุกข์ เป็นหญิงเป็นชาย และเป็นอะไรๆ ที่จัดเป็นคู่ๆ จนนับหรือทำบัญชีไม่ไหว, แต่เนื้อแท้ของมันมิได้เป็นอะไรเช่นนั้นเลย, และนั่นแหละคือ **ความเป็นอสังขตธรรม** ซึ่งมีซ่อนอยู่ในสิ่งที่เป็นเหตุการณ์, **อย่างลึกลับและตามธรรมดามองเห็นไม่ได้.** เพราะมองเห็นสิ่งที่เป็นความจริงแท้

ไม่ได้ ก็ต้องไปรู้จัก และยึดถือแต่สิ่งที่เป็นผิวนอกซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ จึงต้องเป็นทุกข์.

กฎแห่งกรรมนั้นเป็น อสังขตธรรม, และ มีอยู่ในสิ่งทุกสิ่ง หรือในทุกปรมาณูของสิ่งทั้งปวง ที่จะทำให้เกิดความรู้สึกทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางผิวกาย และทางใจของมนุษย์เรา, และในทุก ๆ ปฏิกิริยาใด ๆ ที่เกิดอยู่กับสิ่งเหล่านั้น. ความเป็นอสังขตธรรมนี้ ที่ซ่อนอยู่ในสิ่งทั้งปวงก็ดี ที่เป็นกฎแห่งกรรมก็ดี เป็นสิ่งต้องศึกษาด้วย การปฏิบัติตามวิธีของศาสนา จนกระทั่งเห็นชัดแล้ว ก็จะมีค่าเท่ากับการเห็นพระเจ้า การถึงพระเจ้า หรือการปลดเปลื้องตนออกมาได้จากสิ่งที่เป็นเพียงมายาชั่วคราวเสียได้, แล้วอยู่กับพระเจ้า หรือในแผ่นดินของพระเจ้าอย่างไม่มีความทุกข์เลยอีกต่อไป. ข้อนี้เมื่อกล่าวโดยเนื้อแท้แล้ว ก็คือ **ไม่มีตัวตนของตน สำหรับจะเป็นทุกข์เพราะความยึดมั่นถือมั่นอีกต่อไป** นั่นเอง, แต่เรากล่าวกันอย่างภาษาคนว่าเราเข้าไปอยู่ในแผ่นดินของพระเจ้า เช่นนี้เป็นต้น.

ในตัวธรรมชาตินี้ก็ดี, ในตัวกฎแห่งธรรมชาตินี้ก็ดี, ในตัวหน้าที่ตามธรรมชาตินี้ก็ดี, ในตัวผลที่เกิดขึ้นตามหน้าที่นั้นนี้ก็ดี, ล้วนแต่มีสิ่งที่เรียกว่า อสังขตธรรม, คือเป็นอะไรกะใครไม่ได้นอกจากตัวมันเอง, ซ่อนอยู่อย่างมิดชิดทั้งนั้น และตั้งอยู่ในฐานะที่เป็นตัวจริง ของสิ่งทั้งหลายเหล่านั้นเพียงสิ่งเดียว; นั่นแหละคือสิ่งที่เรียกว่า "ธรรม" ในฐานะที่เป็น "พระเจ้า" ในภาษาธรรม ของพุทธบริษัทในที่นี้.

ส่วน **คำว่า "ธรรม" ในฐานะที่เป็นคำสั่งสอนแห่งพระพุทธเจ้า** ดังที่เราได้ยินกันทั่ว ๆ ไปในแบบเรียนเบื้องต้นนั้น หมายถึงบันทึกคำสอนทั้งหมดของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ในลักษณะที่จะศึกษาแล้วปฏิบัติตาม แล้วก็จะเข้าถึงตัว "ธรรม" ที่มีความหมายเท่ากับคำว่า "พระเจ้า" ในภาษาธรรม ดังที่กล่าวมาแล้วนั่นเอง. นอกจาก

นั้น เรายังมีคำว่า ธรรม คำเดียวกันนี้ในความหมายอื่นอีกบ้าง, ทำนองเดียวกับคำว่าพระเจ้าในคริสตศาสนา ซึ่งบางทีก็หมายถึงพระบุตร หรือพระจิต เป็นต้นได้อีกด้วย. แต่อย่างไรก็ดี เมื่อได้ปฏิบัติจนเข้าถึงตัวจริงของสิ่งเหล่านั้นแล้วก็จะมาอยู่ที่สิ่งสิ่งเดียวกันอีกนั่นเอง.

เมื่อวินิจฉัยกันถึง พระเจ้าในภาษาธรรม กันอย่างแจ่มแจ้งแล้ว ก็ควรจะพูดกันถึงพระเจ้าในภาษาคน อีกสักหน่อยเท่าที่จำเป็น คือเท่าที่ทำให้เกิดปัญหายุ่งยากขึ้นในทางศาสนานั่นเอง.

๓. พระเจ้าในภาษาคน.

พระเจ้าในภาษาคน เป็นที่ตั้งแห่งความยุ่งยากนานาประการ คือต้องแปลความหมายของคำ หรือข้อความเหล่านั้นให้ถูกต้อง. ถ้าแปลผิด หรือไม่แปล ก็จะเกิดขัดขวางกันขึ้นกับวิชาการอื่น ๆ บ้าง, ต้องปฏิบัติตาม ๆ กันไปอย่างงมงายบ้าง, ทำให้คนทิ้งศาสนาเดิมของตน ไปมีศาสนาอื่น หรือไม่มีศาสนาไปเลยบ้าง, ทำให้ศาสนิกชนแห่งศาสนานั้นเข้ากับศาสนิกชนแห่งศาสนาอื่นไม่ได้บ้าง, ดังนี้เป็นต้น.

ขออภัยที่จะต้องขอยกตัวอย่างที่พังดูแล้วค่อนข้างจะหยาบคาย เช่น เราจะบอกกับเด็ก ๆ ว่า สิ่งที่เรียกว่า **พระเจ้านั้นสิงสถิต (pervade) อยู่ในสิ่งทุกสิ่ง และในที่ทุกแห่ง.** เด็กก็จะสงสัยและถามว่า แม้ในสุนัข และแม้ในมูลอุจจาระของสุนัขด้วยเทียวหรือ ? เมื่อเป็นดังนี้ เราจะอธิบายว่าอย่างไร เพราะเด็ก ๆ รู้จักพระเจ้าแต่ในภาษาคนเท่านั้น จึงไม่อาจจะเห็นด้วยได้ว่า พระเจ้าจะสิงอยู่ในสิ่งเหล่านั้นได้อย่างไร. ถ้าจะตอบว่ามิได้สิงอยู่ในสิ่งเหล่านั้น ก็จะยิ่งผิดไปใหญ่ จนพระเจ้าหมดความหมาย เพราะมิได้มีอยู่ในสิ่งทั้งปวง.



พระเจ้าในภาษาคน ที่มีบุคลิกภาพ และความรู้สึกอย่างคน คือ โกรธก็ได้, รักก็ได้, เป็นต้นนั้น ย่อมอยู่ในสิ่งเหล่านั้นไม่ได้ เพราะเหม็นและสกปรก, หรือเป็นของที่ต่ำทรามเกินไปกว่าที่สิ่งสูงสุดกว่าสิ่งใดจะเข้าไปเกี่ยวข้องได้. ส่วนพระเจ้าในภาษาธรรมที่เรียกว่า "ธรรม", เช่น กฎแห่งกรรม, กฎแห่งเหตุผล, กฎแห่งการสร้างและการทำลาย, เป็นต้นนั้น ไม่มีความรู้สึกอย่างบุคคล, รักไม่เป็น, โกรธไม่เป็น, จึงรู้สึกเหม็นหรือหอมไม่ได้, รู้สึกสะอาดหรือสกปรกไม่ได้. ดังนั้นจึงสิงอยู่ได้ในทุกสิ่ง แม้แต่ในมูลอุจจาระของสุนัข เป็นต้น.

ถึงตอนนี้ ควรจะกล่าวเสียด้วยว่า **คำกล่าวของพุทธศาสนาบางนิกาย** ที่ว่าพุทธภาวะก็ตาม สุญญตาก็ตาม ตถาตา ฯลฯ อะไรในชื่ออื่นอีกหลายอย่างก็ตาม มีในทุกสิ่ง แม้แต่สุนัข หรือมูลสุนัข นั้นเหมือนกัน. นี้เป็นเพราะไม่เล็งถึงบุคคลนั้นเอง เช่นพุทธะคือความว่าง, หมายถึงว่างจากตัวตนบุคคลที่เรียกว่าพุทธะ พุทธะที่แท้จึงเป็นเพียง "ธรรม" หรือธรรมชาติอันหนึ่ง ซึ่งเป็นพืชพันธุ์แห่งความรู้เพราะว่างจากความรู้สึกว่า "ตัวกู—ของกู", ที่อยู่ในระดับต่างๆ กัน, เช่นในระดับที่ยังเป็นเหมือนเมล็ดพืชที่ยัง "นอนหลับ" อยู่, หรือกำลังผลิหน่ออยู่, หรือที่กำลังเจริญอยู่, หรือที่เจริญเต็มที่เบิกบานเต็มที่แล้ว คือที่มีในมนุษย์ที่มีการตรัสรู้แล้ว. ทุกอันดับเรียกว่า **"ธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะ"** ได้ด้วยกันทั้งนั้น, และมีความว่าง หรือ สุญญตา เป็นลักษณะประจำเสมอกัน อยู่ในส่วนลึก, ไม่ใช่ที่ผิวนอก หรือที่กิริยาอาการ, ดังเช่นที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า **"ผู้ใดเห็น "ธรรม" ผู้นั้นเห็นตถาคต"**—(อิติ.ขุ. ๒๕/๓๐๐) ซึ่งหมายความว่า การเห็นองค์พระพุทธเจ้า ยังไม่เชื่อว่าเห็นพระองค์ ต่อเมื่อเห็นธรรมที่แท้จริง ซึ่งมีอยู่ในร่างกายนั้นและในทุกสิ่งอย่างถูกต้องตลอดถึงในตัวเองด้วย จึงจะชื่อว่าเห็นพระพุทธเจ้าอย่างที่พระองค์ทรงรับรอง. ดังนั้นจึงเป็นอันกล่าวได้ว่า เห็นร่างกายของพระองค์นั้นคือเห็นพระพุทธเจ้าอย่างภาษาคน, ส่วนการเห็น "ธรรม" นั้นคือเห็น

พระพุทธเจ้าอย่างภาษาธรรม นั่นเอง, และเป็นพระพุทธเจ้าที่แท้จริงด้วย. พระพุทธเจ้าอย่างภาษาคน จะมีอยู่ในที่ทุกแห่งและตลอดอนันตกาลนั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้, ส่วน พระพุทธเจ้าในภาษาธรรมนั้นมีอยู่ได้ในที่ทุกแห่ง และตลอดอนันตกาลด้วย, ท่านองเดียวกับสิ่งที่เรียก "ธรรม" ในฐานะที่เป็นพระเจ้า ซึ่งอยู่ในรูปกฎแห่งกรรม, กฎแห่งเหตุผล, กฎแห่งการปรุงแต่งให้มีการเกิดขึ้นตั้งอยู่ดับไป, ดังนี้เป็นต้นนั้น มีอยู่ในที่ทุกแห่ง แม้แต่ในมูลอุจจาระแห่งสุนัข ดังที่กล่าวแล้ว. ดังนั้นเราจึงสรุปความได้อีกครั้งหนึ่งว่า พระเจ้าในภาษาคน นั้นเป็นเพียง คำพูดที่สมมติพูดกันอย่างภาษาชาวบ้าน เพื่อให้ฟังง่ายสำหรับเด็กๆ หรือผู้มีความรู้สึกอย่างเด็ก มีความรู้อย่างเด็ก มีความคิดอย่างเด็ก ทั้งที่เป็นผู้สูงอายุแล้วไปพลางก่อน จนกว่าจะมีความเจริญทางสติปัญญา สามารถเข้าใจพระเจ้าในภาษาธรรม ได้ในที่สุดนั่นเอง แล้วก็จะเป็นพระเจ้าองค์เดียวกันไปในตัว.

ในคัมภีร์ไบเบิล มีการบรรยายพระเจ้าอย่างสำนวนภาษาคนมากมาย และไม่มีการตีความเป็นภาษาธรรมอย่างเป็นทางการ แต่บังคับให้เชื่อตามตัวอักษรเช่นนั้นไปก่อนจนกว่าจะมีความเข้าใจด้วยตนเองในภายหลัง. ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ในการที่จะไม่ให้บางคนเกิดความเห็นขัดแย้ง เพราะทนเชื่ออย่างยาวนานไม่ได้ ดังนี้เป็นต้น. การตีความที่เป็นภาษาคนออกมาเป็นภาษาธรรม อาจจะไม่เหมาะสำหรับสมัยโบราณในถิ่นนั้น เพราะจะทำให้หมดความศักดิ์สิทธิ์ และขัดต่อความรู้สึกของคนสมัยนั้น. ครั้นตกมาถึงสมัยปัจจุบันนี้ เหตุผลเช่นที่กล่าวนั้น ควรจะหมดไปแล้ว และควรจะตีความเป็นภาษาธรรมกันได้ทุกๆ ประโยค หรือแม้ทุกตัวอักษรด้วยซ้ำไป. ข้าพเจ้าคิดว่า คำบางคำเป็นต้นเหตุแห่งความยุ่งยาก ที่ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ขึ้นระหว่างศาสนาอย่างมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือคำว่า *spirit* หรือวิญญาณ. ทางคริสเตียนบัญญัติว่าพระเจ้าที่แท้จริงนั้น ไม่ใช่คนหรือบุคคล แต่เป็นวิญญาณ หรือจิต (*spirit*) ส่วนคำว่า

"วิญญาณ" นั้น ในภาษาไทย หรือภาษาบาลีก็ตาม เป็นเพียงสิ่งที่ไม่คงที่ถาวร มีเหตุบัจจัยปรุงแต่งเปลี่ยนแปลงได้ และเป็นเพียงส่วนประกอบส่วนหนึ่งของบุคคล, ดังนั้น พวกพุทธบริษัทจึงเข้าใจพระเจ้าชนิดที่เป็นจิตหรือวิญญาณ นั้นไม่ได้. ยิ่งเมื่อในคัมภีร์เยเนซิสได้กล่าวถึงพระเจ้าผู้สร้างโลก ในลักษณะที่เป็นบุคคลที่มีความรู้สึกคิดนึกอย่างคนไว้ด้วยแล้ว ก็ยิ่งไม่เข้าใจใหญ่ว่าสิ่งที่เรียกว่า "วิญญาณ" หรือ "จิต" ที่เป็นพระเจ้านั้นเป็นอะไรกันแน่. ยิ่งมีคนบางคนใช้คำว่า *character* เข้ากับพระเจ้าด้วยแล้ว ก็เลยเข้าใจไม่ได้เอาเสียทีเดียว. ดังนั้น คำเช่นนี้ทุกคำ ต้องมีการจำกัดความ หรือตีความหมายเป็นภาษาธรรมให้รัดกุม จึงจะมีช่องทางที่พุทธบริษัทจะทำความเข้าใจกันได้ และร่วมมือกันทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่โลกเป็นส่วนรวม โดยไม่มีอะไรที่กระทบกระทั่งกัน หรือกีดขวางกันได้เป็นอย่างดี. ตามความรู้สึกของพุทธบริษัทนั้น **พระเจ้าจะเป็น, หรือจะมี, ปุคลิกภาพ** *(personality)* **หรือปัจเจกภาพ** *(individuality)* **ไม่ได้** เพราะมิใช่บุคคล หรืออะไร ๆ ที่มีลักษณะ *(character)* อันจะให้กำหนดได้ว่าเป็นอย่างไร หรือมีจำนวนเท่าใด, แม้แต่จะกล่าวว่ามีจำนวน "หนึ่ง" ก็กล่าวไม่ได้เสียแล้ว. **สิ่งที่เป็น อภาวะ เช่นนี้ พุทธบริษัทใช้คำว่า "ธรรม" หรือ "ธรรมชาติ"** เป็นคำสามานยนามสำหรับเรียกเป็นกลาง ๆ ซึ่งจะใช้เรียกอะไรก็ได้ แต่ไม่อาจจะเรียกว่าเป็นจิต หรือวิญญาณได้เลย. ดังนั้น ข้าพเจ้าเข้าใจว่า คำว่า "วิญญาณ" นี่เอง เป็นตัวการที่ทำให้เข้าใจกันไม่ได้. และอย่างที่จะเข้าใจได้ ก็เข้าใจว่า "วิญญาณ" นั้น เป็นพระเจ้าในภาษาคน หรืออย่างปุคลาธิษฐาน อยู่ร่ำไป หาใช่พระเจ้าตามความหมายที่แท้จริงไม่ จึงได้เรียกว่า "พระเจ้าในภาษาคน" และถือว่า "พระเจ้า" ตามที่กล่าวถึงในไบเบิลทั่ว ๆ ไปนั้น จะต้องตีความเป็นภาษาธรรมอยู่เสมอ.

๔. พระเจ้าในภาษาคน มีความหมายใน ภาษาธรรมซ่อนอยู่ด้วยเสมอ.

ข้าพเจ้าอยากจะยืนยันว่า **ทุกแห่งในพระคัมภีร์ของศาสนาไหนก็ตาม ที่กล่าวถึงพระเจ้าอย่างในภาษาคน นั้นอาจจะแปลความหมายเป็นภาษาธรรมได้ทั้งนั้น.** เพื่อเป็นการประหยัดเวลา จะขอยกตัวอย่างด้วยเรื่อง พระเจ้าผู้สร้างโลกอย่างที่กล่าวไว้ในเยเนซิสโดยตรง.

เรื่องพระเจ้าทรงสร้างโลก ใน เยเนซิส บทที่หนึ่งถึงบทที่สามนั้น เป็นเรื่องสร้างโลกฝ่ายวิญญาณ, หรือฝ่าย "ธรรม" ตามที่เรียกกันในหมู่พุทธบริษัท. ข้อนี้หมายถึงการที่มนุษย์ได้วิวัฒนาการทางความรู้สึกคิดนึก ขึ้นมาถึงระดับที่ไม่เหมือนสัตว์เดรัจฉานอีกต่อไป, คือเป็นมนุษย์ทั้งทางกายและทางใจนั่นเอง, หมายถึงอารยธรรมอย่างมนุษย์ได้ตั้งขึ้นแล้วในจิตใจของสัตว์ที่แต่ก่อนก็มีรูปร่างอย่างมนุษย์ แต่จิตยังอยู่ในระดับเดียวกับสัตว์เดรัจฉาน หรือครึ่งมนุษย์ครึ่งสัตว์เดรัจฉานนั่นเอง. มนุษย์ทางร่างกายคือสักว่ามีรูปร่างอย่างมนุษย์นั้น เชื่อกันว่ามีมาแล้วตั้งสองแสนปี เป็นอย่างน้อย, และโลกหรือพื้นแผ่นดินทางพีสิกส์นั้น เชื่อกันว่ามีมาแล้วไม่น้อยกว่าพันล้านปี, ส่วนเรื่องพระเจ้าสร้างโลกตามที่กล่าวไว้ในไบเบิลนั้น เมื่อคำนวณดูจากเรื่องราวนั้น ๆ แล้วจะเห็นได้ว่า **เป็นเรื่องที่เพิ่งจะเกิดเมื่อสักแปดพันปีหรือหมื่นปีเป็นอย่างมาก** ดังนั้น คำว่า "โลก" ที่ถูกสร้างนั้นจะเป็นโลกทางวัตถุหรือพีสิกส์ ไปไม่ได้, แต่ต้องเป็นโลกทางเมตา — พีสิกส์ (*meta physic*), คือโลกในภาษาธรรมทางฝ่ายจิตใจหรือวิญญาณนั่นเอง. **ข้อที่น่าขบขันอย่างหนึ่ง** ก็คือข้อที่เจ้าหน้าที่คริสตศาสนิกบางคนไม่ยอมให้สมาชิกของตนเชื่อตามที่นักวิทยาศาสตร์สมัยนี้กล่าวว่า คนมาจากลิง หาใช่พระเจ้าสร้างไม่. เรื่องนี้มันไขว้กันอย่างน่าหัว. คนมาจากสัตว์ที่ครึ่งคนครึ่งลิง สัตว์ครึ่งคนครึ่งลิง มาจากลิง

นี้เป็นการถูกต้องอย่างยิ่ง หากแต่ว่าเป็นเรื่องเก่าแก่ตั้งล้าน-ล้านปีมาแล้ว หาใช่เรื่องเมื่อประมาณหมื่นปีมาแล้วเหมือนที่กล่าวไว้ในเยเนซิสไม่. เรื่องสร้างโลกในเยเนซิส เป็นโลกทางวิญญาณ หรือในภาษาธรรม เป็นโลกในใจของคน ที่เจริญขึ้นมาพอที่จะแยกตัวจากสัตว์เดรัจฉานมาเป็นมนุษย์ได้ ตามความหมายของคำว่า "มนุษย์" ซึ่งจะแปลว่า **"เชื้อสายแห่งพระมนูเป็นเจ้า"** หรือแม้แต่จะแปลว่า **"สัตว์ที่มีใจสูง"** ก็ตาม พุทธบริษัทยอมรับในข้อนี้ โดยพุทธภาษิตที่ว่า **"โลกก็ตาม เหตุให้เกิดโลกก็ตาม ความดับสนิทแห่งโลกก็ตาม หนทางที่โลกจะดับสนิทก็ตาม ตถาคตบัญญัติว่ามีอยู่ในร่างกายของคนอันยาววาหนึ่งพร้อมทั้งสัญญาและใจ"** —(โลหิตกัสส สูตรจตุก. อ.) ซึ่งแสดงให้เห็นชัดว่า สิ่งที่เรียกว่า "โลก" ในภาษาธรรม หรือภาษาศาสนา นั้นหมายถึง **โลกที่มีอยู่ในใจของคน, หาใช่โลกทางวัตถุ หรือทางฟิสิกส์ ซึ่งเป็นโลกในภาษาคน ซึ่งอยู่นอกตัวคนไม่เลย, พระเจ้าที่แท้จริง ต้องสร้างโลกในใจคน จึงจะสมกับความเป็นพระเจ้า,** ถ้าไปสร้างโลกทางวัตถุ หรือเนื้อหนังแล้ว พระเจ้าก็จะลดค่าตัวเองต่ำลงไปจนหมดความหมายทีเดียว. แม้ที่เกี่ยวกับสัตว์และวัตถุธาตุ พระเจ้าก็ต้องสร้างหรือยุ่งเกี่ยวกับส่วนที่เป็นสปิริต หรือเจตนารมณ์ ของสิ่งเหล่านั้น เช่นความรู้สึกในใจ หรือกฎแห่งกรรม, กฎแห่งความหมุนเวียนไปตามเหตุผล ฯลฯ ซึ่งมีประจำอยู่ในสิ่งเหล่านั้นด้วยเหมือนกัน และเราจะเรียกมันว่า สปิริต หรือวิญญาณ ของสิ่งเหล่านั้น แม้ที่เป็นวัตถุธาตุ เช่นก้อนกรวดก้อนหินเป็นต้น. พระเจ้าเป็นอำนาจลึกลับเหนือการบรรยายด้วยภาษามนุษย์ จึงสามารถสร้างและควบคุมสิ่งทุกสิ่งได้จริง. แต่ข้อความเกี่ยวกับการสร้างมนุษย์ในคัมภีร์เยเนซิสนั้น หมายถึง "สร้าง" มนุษย์ในทางจิตใจตามภาษาธรรมโดยตรง รู้ได้จากรายละเอียดต่าง ๆ ดังต่อไปนี้.

ในเยเนซิส สาม/๒๔ มีข้อความกล่าวถึง การที่ **พระเจ้าไม่ประสบความสำเร็จในการที่จะห้ามไม่ให้มนุษย์กินผลไม้แห่งความรู้สึกชั่วดี** (*Tree of Knowledge*

of Good and Evil) แต่ประสบความสำเร็จในการป้องกันมิให้มนุษย์ได้กินผลไม้แห่งชีวิต (Tree of Life). นั้นแสดงว่า ก่อนหน้านั้น มนุษย์ไม่มีความเป็นมนุษย์ถึงขนาดที่จะรู้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว, เป็นหญิงหรือเป็นชาย, นุ่งผ้าหรือเปลือยกาย, เป็นสามีหรือภรรยา เป็นต้น อันเราทราบกันดีอยู่แล้วว่าสัตว์แม้ที่เป็นครึ่งคนครึ่งมนุษย์ หรือ ape man นั้น ไม่มีความรู้สึกเหล่านั้น, แม้จะทำการสืบพันธุ์กันระหว่างตัวผู้กับตัวเมีย ก็หามีความรู้สึกว่า สามี—ภรรยา เหมือนที่มนุษย์สมัยที่ "กินผลไม้แห่งความรู้ดีชั่ว" ของพระเจ้าแล้วไม่. **การที่มนุษย์มีจิตใจสูงขึ้นมาถึงขนาดที่รู้ว่าอะไรดีอะไรชั่วนั่นเอง** คือความสมบูรณ์ของความเป็นมนุษย์. ข้อนี้ก็ได้ทำให้มีบัญหาทางจิตใจเกี่ยวกับความดีความชั่วมากขึ้น จนมีความทุกข์เกิดขึ้นใหม่อีกแบบหนึ่งสำหรับมนุษย์โดยเฉพาะ ซึ่งสัตว์เดรัจฉานจะไม่มีเลย, และนี่แหละคือโทษถึง "ตาย" ที่มนุษย์ได้รับจากพระเจ้า เนื่องในการกินผลไม้ต้องห้ามต้นนั้น. มนุษย์มีภาระหนัก ที่จะต้องแก้ไขสะสางบัญหาของมนุษย์เกี่ยวกับความเกิด แก่ เจ็บ ตาย เพราะเหตุที่ไม่ได้กินผลไม้ของต้นไม้อีกต้นหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า "ต้นไม้แห่งชีวิต" คือผลไม้แห่งอมตะ คือกินแล้วจะไม่ตายอีกต่อไปจะอยู่ถาวรเหมือนพระเจ้า.

อยากจะขอกล่าวแทรกไว้เสียที่ตรงนี้สักหน่อยว่า ไบเบิลฉบับภาษาไทยแปลคำ tree of life ว่า "ต้นไม้ที่ให้ชีวิตเจริญ" ซึ่งข้าพเจ้าเห็นว่า เป็นคำแปลที่ไม่ตรงความหมายเดิม อันจะต้องแปลว่า "ชีวิต" เฉยๆ ซึ่งมีความหมายอยู่ในตัวแล้วว่า "ไม่ตาย" เพราะสิ่งที่เรียกว่าชีวิตนั้น คือความไม่ตาย. ถ้ามนุษย์ได้กินผลไม้ต้นนี้แล้วจะไม่ตาย คือมีความรู้อย่างที่ในพุทธศาสนาเรียกว่า "อมตธรรม" ไม่รู้สึกว่ามีตัวตนสำหรับตาย, รวมทั้งไม่มีเกิด แก่ และเจ็บ, ด้วย ซึ่งหมายถึงการบรรลุความเป็นพระอรหันต์ในพุทธศาสนานั่นเอง, นี้มีลักษณะที่กล่าวได้โดยสำนวนภาษาคน ว่า ถึงความไม่ตาย, หรือเข้าสู่อมตมหานคร คือนิพพานได้ในชีวิตนี้ ที่ตนรู้สึกอยู่ด้วยใจเอง. ข้อนี้

หมายความว่า ในเยเนซิสแห่งคัมภีร์ไบเบิลนั้นก็มีการกล่าวถึงสิ่งที่เรียกในพุทธศาสนาว่า โลกุตตรธรรมหรืออมตธรรม, ถ้ามีการแปลเป็นภาษาไทยอย่างถูกต้องแล้ว พุทธบริษัทก็จะมีความรักและนับถือคัมภีร์ไบเบิล เท่ากับพระไตรปิฎกของตนด้วยเหมือนกัน. น่าจะมีการชำระคำแปลไบเบิลฉบับภาษาไทยกันเสียใหม่ เพราะคำว่า "ให้ชีวิตเจริญ" นั้นในทางพุทธศาสนามีความหมายว่า ยิ่งมีความทุกข์ชนิดที่สูงประณีตละเอียดซับซ้อนยิ่งขึ้นไปกว่าเดิม, และไม่มีที่สิ้นสุด, ถ้าแปลว่า "ชีวิต" เฉยๆ กลับเลื่องไปถึงชีวิตอีกชนิดหนึ่ง ในภาษาธรรมคือชีวิตนิรันดร อย่างที่พระเยซูคริสต์ได้ทรงกล่าวถึงอยู่บ่อยๆ นั่นเอง และเรียกในพุทธศาสนาว่า "อมตธรรม", หรือที่เรียกกันทั่วๆไปว่า "อนันตชีพ" หรือ *eternity* หรือ *immortality* เป็นต้น.

เท่าที่กล่าวมานี้ ย่อมเป็นการแสดงว่า คำว่าพระเจ้าก็ดี โลกก็ดี ต้นไม้แห่งความรู้จักชั่วและดี ก็ดี, ต้นไม้แห่งชีวิตก็ดี ล้วนแต่เป็นคำที่อาจจะแปลความหมายจากภาษาคน มาสู่ภาษาธรรม ได้ด้วยกันทั้งนั้น. และเมื่อแปลแล้ว จะทำให้เราเข้าถึงแก่นความหมายของคำเหล่านั้น และเห็นว่าเป็นการแสดงธรรมะชั้นสูงในระดับโลกุตตระ หรือ *ultra mundane* เช่นเดียวกับพุทธศาสนา และศาสนาอื่นๆ ที่มีหลักธรรมะในระดับนั้น, หาใช่เป็นเพียง "นิทานโบราณของพวกเฮบราย" ดังที่บางคนชอบเรียกกันไม่เลย. ข้อละเอียดปลีกย่อยเล็กๆ ลงไปที่ควรสนใจ หรือแปลความเป็นภาษาธรรม ยังมีอยู่อีกมากมาย เช่น :—

ในเยเนซิส หนึ่ง/๒๖ มีว่า *"ลำดับนั้น พระเจ้าได้ตรัสว่าเราจะสร้างมนุษย์ให้มีรูปร่าง อย่างรูปร่างของเรา ให้เหมือนเรา,"* ดังนี้ ข้อนี้นำมาซึ่งความขบขันอีกอย่างหนึ่งคือ ผู้สอนศาสนาคริสเตียนบางท่านแม้ที่เป็นเจ้าหน้าที่ชั้นสูง ยืนยันอยู่ในหนังสือของท่านว่าพระเจ้าไม่มีรูปร่าง แล้วก็อ้างเหตุผลต่างๆ นานา พวกเด็กๆ ที่ข้าพเจ้าเอาหนังสือนั้นให้อ่านก็ยังไม่เชื่ออยู่นั่นเอง เพราะถ้อยคำในไบเบิลกล่าวไว้ชัดว่า มนุษย์กับพระเจ้า

มี *likeness* ที่เหมือนกัน และเป็นพระประสงค์ของพระเจ้าโดยตรง. ข้อนี้เกิดขึ้นเพราะไม่ตีความหมายในภาษาธรรมของคำๆ นี้ ให้ถูกต้อง. พระเจ้าสร้างมนุษย์ด้วย "ความเหมือน" กับพระเจ้านั้น ควรจะหมายความว่า สามารถที่จะเป็นเช่นเดียวกับพระเจ้า คือเข้าถึงความเป็นอันเดียว (*unity*) กันกับพระเจ้า เช่นถ้าได้กินผลไม้แห่งชีวิตเข้าไปก็จะกลายเป็นพระเจ้าอย่างเดียวกัน ในกาลข้างหน้าโดยแน่นอน หากแต่พระเจ้าทรงประวิงเวลาอันนี้เอาไว้ก่อน ดังที่กล่าวไว้ใน เยเนซิส สาม/๒๔ ว่าทรงพิทักษ์ต้นไม้ต้นนั้นไว้เป็นพิเศษ ไม่ให้มนุษย์เข้าถึงมันได้นั่นเอง **การไปเถียงกันด้วยเรื่องรูปร่างทางร่างกาย หรือทางพีสิกส์ของพระเจ้านั้น น่าขบขัน.**

ในเยเนซิส สอง/๗ มีว่า "ลำดับนั้น *พระเจ้าได้ทรงสร้างรูปของมนุษย์ขึ้นด้วยผุ่นจากพื้นดิน และได้ทรงหายใจลมหายใจแห่งชีวิตลงไปในรูจมูกของมนุษย์นั้น แล้วมนุษย์นั้น ก็ได้กลายเป็นมนุษย์ที่มีชีวิตขึ้นมา.*" คำว่ามนุษย์ที่สร้างขึ้นจากดินนั้นหมายถึงร่างกายของมนุษย์ในสมัยที่ไม่มีความรู้สึกคิดนึกอย่างมนุษย์ยังเป็นเหมือนสัตว์ที่ปราศจากสติปัญญา จึงมีค่าเท่ากับก้อนดินที่ปั้นขึ้นมาเป็นรูปคน. ครั้นมาถึงสมัยที่มนุษย์มีความรู้สึกสูง จนแยกตัวเองออกมาจากความเป็นสัตว์เหมือนสัตว์เดรัจฉานทั่วไปแล้ว นั่นคือการที่พระเจ้าได้หายใจ "ลมแห่งชีวิต" ลงไปในรูจมูกของเขา. ข้อนี้เป็น **การสร้างมนุษย์กันใหม่อีกครั้งหนึ่ง** แต่เป็นการสร้างทางวิญญาณหรือทางจิตใจ ซึ่งเป็นเหตุให้เราถือว่าการสร้างโลกที่กล่าวในเยเนซิสนั้น เป็นการสร้างโลกฝ่ายวิญญาณดังที่กล่าวแล้ว.

ในเยเนซิส สอง/๒๑—๒๒ มีว่า "*ดังนั้นพระเจ้าจึงบันดาลความหลับสนิทให้เกิดแก่มนุษย์ผู้ชายนั้น, เมื่อเขากำลังหลับอยู่ได้ทรงดึงซี่โครงของเขาออกมาซี่หนึ่ง แล้วทรงปิดแผลนั้นเสียด้วยเนื้อ. ด้วยซี่โครงนั้น พระองค์ได้ทรงสร้างให้เป็นผู้หญิง แล้วมอบให้แก่ผู้ชายนั้น.*" คำพูดทำนองนี้ คงไม่มีใครยอมรับได้ตรงๆ ตามตัวหนังสือ

เหล่านั้น และคิดว่าคงจะมีความหมายอย่างใดอย่างหนึ่งแฝงอยู่ และหาทางที่ความหมายกันต่อไป, ความหมายนั้น ตามความรู้สึกของพุทธบริษัท รู้สึกว่าหมายถึง **การที่ผู้หญิงไม่มีสิทธิและหน้าที่เท่าเทียมกันกับผู้ชาย** นั่นเอง. ทั้งนี้เพราะมีคำกล่าวไว้ในที่อีกแห่งหนึ่ง ซึ่งเรียกคนหนุ่มว่า "บุตรของพระเจ้า" และเรียกหญิงสาวว่า "บุตรีของมนุษย์" —(เยเนซิส หก/๒) ซึ่งหมายความว่ามีอะไรไม่เท่าเทียมกันนั่นเอง. ผู้ชายนั้นสร้างขึ้นจากดิน ซึ่งหมายถึงลักษณะเข้มแข็ง และเรียกว่า man. ส่วนผู้หญิงนั้นสร้างขึ้นมาจากส่วนหนึ่งแห่งร่างกายผู้ชาย จึงได้เรียกว่า woman, ซึ่งหมายถึงส่วนหนึ่งของผู้ชายนั่นเอง. ผู้ชายมีฐานะเป็นถึงลูกของพระเจ้า ส่วนผู้หญิงมีฐานะเพียงบุตรีของมนุษย์ ดังนี้แล้วจะเป็นผู้ที่มีสิทธิและหน้าที่เสมอกันได้อย่างไร, และพึงเข้าใจต่อไปอีกว่า **พระเจ้า หรือธรรมชาติก็ตาม, ไม่ได้ต้องการ ให้ผู้หญิงกับผู้ชายมีอะไรเท่ากันและเหมือนกัน** เพราะอย่างน้อยผู้หญิงจะต้องคลอดบุตร และเลี้ยงลูกด้วยเลือดในอกของตัว. **การที่คนสมัยนี้ พยายามให้ผู้หญิงกับผู้ชายมีสิทธิและหน้าที่เหมือนกัน นั้นเป็นการฝืนความประสงค์ของพระเจ้าโดยตรง หรือฝืนธรรมชาติอย่างหลับหูหลับตา.** ถ้าผู้หญิงคนใดอยากจะทำอย่างผู้ชาย ก็ควรทำการผ่าตัดต่อมแกลนด์ต่าง ๆ ของผู้หญิงออกเสีย แล้วปลูกต่อมแกลนด์และอื่น ๆ ของผู้ชายลงไปแทน ให้เป็นผู้ชายเต็มตัวเสียก่อนจะเป็นการดีกว่าการตบตา โดยข้างนอกเป็นอย่างหนึ่ง ข้างในเป็นอีกอย่างหนึ่ง และไม่เป็นการฝืนกฎของพระเจ้าด้วย. ข้อนี้เป็นการยืนยันว่า **คริสตธรรมไม่ยอมรับว่าผู้หญิงมีสิทธิหน้าที่เท่ากับผู้ชายเช่นเดียวกับพุทธศาสนาเหมือนกัน.** พระพุทธเจ้าตรัสว่า **"ข้อที่สตรีจะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้, แต่การที่บุรุษจะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นั้นเป็นสิ่งที่เป็นได้"** —(อัฏฐานปาลิ เอก. อำ. ๒๑/๓๖/๑๖๔) และยังมีการกล่าวถึงการที่สตรีเป็นอะไร ๆ ไม่ได้อีกหลายอย่าง เช่นเป็นจักรพรรดิ์ ไม่ได้ เป็น พรหม ไม่ได้ ดังนี้เป็นต้น. และในบาลี จตุก. อำ. ๒๑/๑๐๗/๘๐ มีข้อความอันแสดงให้เห็นว่า พระพุทธองค์ทรงรับรองข้อที่ปฏิบัติกันอยู่ในอินเดียสมัย

นั้นอันมีอยู่ว่า **สตรีไม่นั่งในรัฐสภา, สตรีไม่ทำการงานที่สำคัญพิเศษ, สตรีไม่ไปรัฐกัมโพช** (ซึ่งเทียบเท่ากับไปเรียนเมืองนอกกันในสมัยนี้), แล้วได้ตรัสเหตุผลที่ว่าทำไมจึงควรเป็นเช่นนั้น ซึ่งสรุปความว่า **เพราะสตรีไม่ได้ประกอบไปด้วยกำลังกายกำลังใจที่บึกบึนเข้มแข็งพอ,** เพราะธรรมชาติสร้างสตรีมาเพื่อวัตถุประสงค์อันต่างจากผู้ชาย. ถ้าสตรีขืนไปทำหน้าที่ของผู้ชายเสียแล้ว หน้าที่ของสตรีในโลกนี้ก็จะไม่สมบูรณ์ และปัญหาใหม่ ๆ อย่างอื่น ๆ จะเกิดขึ้นอีกเป็นอันมาก ซึ่งเท่ากับ **การลงโทษของพระเจ้าแก่มนุษย์**อีกนั่นเอง สรุปความข้อนี้ว่า คำกล่าวในไบเบิลที่ว่า สร้างผู้ชายด้วยดิน สร้างผู้หญิงด้วยซี่โครงของผู้ชายนั้นเป็นการถูกต้องแล้ว, เป็นความจริงแท้ของธรรมชาติแล้ว. ถ้าเราเข้าใจไม่ได้ ก็ควรจะถือเสียว่า **เขาเขียนไว้เพื่อให้พวกเราในยุคนี้กลายเป็นคนโง่**ไปนั่นเอง, ไม่ควรเห็นเป็นเรื่องเหลวไหล หรือเป็นเพียง "นิทานโบราณของพวกเฮบราย" ดังที่บางคนเข้าใจ.

ในเยเนซิส สอง/๑๖—๑๗ มีข้อความว่า ***"และพระเจ้าได้ทรงบังคับผู้ชายนั้นว่า เจ้ากินผลไม้จากทุก ๆ ต้นได้ตามใจชอบ เว้นแต่ต้นไม้แห่งความรู้จักดีและชั่ว เจ้าต้องไม่กิน, เพราะในวันที่เจ้ากินนั่นเอง เจ้าจะต้องตาย."*** ข้อความนี้ ถ้าถือเอาตรงตามตัวอักษรอย่างหลับหูหลับตาแล้ว ก็เป็น **เรื่องตลกสิ้นดี** และไม่มีใครเข้าใจได้ว่าทำไมพระเจ้าจึงตรัสเช่นนั้น. พระเจ้าสร้างมนุษย์ขึ้นมา และรักเขาอย่างยิ่ง แล้วทำไมจึงไม่อยากให้เขาเจริญด้วยความรู้เป็นต้นเล่า. เราต้องตีความในภาษาคน ที่กล่าวไว้ลึกซึ้งนี้กันเสียก่อนแล้วจะเข้าใจ. ข้อนี้หมายความว่า ความทุกข์เกิดขึ้นมาในใจมนุษย์ก็เพราะมนุษย์ไปยึดถือความดีและความชั่ว ตามความเข้าใจของตน. กลัวความชั่วจนทำอะไรไม่ถูกก็มี, ห่วงความดีจนนอนไม่หลับก็มี, ฆ่าตัวเองตายเพราะกลัวจะถูกหาว่าเป็นคนชั่วก็มี. ความยึดถือในเรื่องดีชั่ว เป็นเหตุให้เกิดตัณหาความอยาก, อุปาทาน ความยึดถือในขั้นที่เป็นตัวความทุกข์โดยตรง, หรือให้เกิดความโลภ โกรธ หลง โดยทั่ว ๆ

ไป และเป็นทุกข์เพราะเหตุนั้น. ต่อเมื่อใด ระงับความดีความชั่วเสียได้, เพิกถอนบุญและบาปเสียได้, อยู่เหนือกรรมดีกรรมชั่วโดยประการทั้งปวงแล้ว จึงจะเป็นพระอรหันต์หรือนิพพานตามหลักแห่งพุทธศาสนา. การที่พระเจ้าห้ามไม่ให้มนุษย์กินผลไม้แห่งความรู้ดีชั่วนั้น มิได้หมายความว่าต้องการให้มนุษย์เป็นสัตว์โง่เขลา, แต่มีความหมายว่าต้องการไม่ให้เข้าไปเกี่ยวข้องกันเข้ากับรากฐานของความทุกข์ ซึ่งมีค่าเท่ากับความตายทางวิญญาณ พระเจ้าจึงกล่าวว่ากินในวันใด จะตายในวันนั้น. ข้อนี้ เล็งถึงยุคใด สมัยใด ที่มนุษย์รู้เรื่องความดีชั่วและยึดถือกันแล้ว ยุคนั้นสมัยนั้น มนุษย์จะมีความทุกข์ชนิดใหม่ ที่ร้ายกาจลึกซึ้งกว่าความทุกข์อย่างอื่นหมด เกิดขึ้นทันที, และจัดว่าเป็นความตายทางวิญญาณเกิดขึ้นเป็นปัญหาอันใหม่ สำหรับจะต้องรักษาเยียวยากันต่อไปอย่างใหญ่หลวงกว่าปัญหาอื่นทั้งหมด. การที่เรียกการกินผลไม้นี้เข้าไป ว่าเป็น **การสร้างบาปดั้งเดิม (original sin)** ของมนุษย์นั้นเป็นการถูกต้องอย่างยิ่ง เพราะเป็นจุดเริ่มแรกที่มนุษย์เริ่มถลำเข้าไปในบาป และติดเนื่องสืบต่อกันมาจนถึงทุกวันนี้อย่างไม่ขาดสาย. บางคนไม่ยอมรับว่า บาปของมนุษย์คนแรกที่กินผลไม้เข้าไป จะติดมาถึงลูกหลานสมัยหลัง ๆ ได้อย่างไร เพราะบาปกรรมนั้น เป็นของเฉพาะตัวผู้ทำ. แต่ที่แท้ข้อความนี้ เล็งถึงการที่มนุษย์ในโลกได้ตั้งต้นทำผิดอย่างดีหรืออย่างสูงมาแล้วในยุคนั้น และสืบเนื่องกันมาด้วยการถ่ายทอดความหลง (โมหะ) อันนี้ ให้แก่กันและกันสืบมาอย่างไม่ขาดสาย และอย่างไม่รู้สึกตัว. ถ้าตีความหมายในภาษาธรรมกันอย่างนี้แล้ว หลักเรื่องบาปดั้งเดิม ในศาสนาคริสเตียนก็เป็นสิ่งที่เข้าใจได้ และยอมรับได้สำหรับพุทธบริษัททั่วไป เพราะมีใจความอย่างเดียวกัน กล่าวคือ ไม่ให้ยึดเรื่องความดีและความชั่ว จนเกิดเป็นทุกข์ขึ้นมานั่นเอง.

สำหรับเรื่อง ต้นไม้แห่งชีวิต ที่กินแล้วไม่ตาย นั้น แม้จะไม่ได้กล่าวถึงโดยตรงอีกต่อไป ก็เป็นการกล่าวอย่างยิ่งอยู่แล้วในตัวคือ ข้อความทุก ๆ แห่งที่พระเยซู

คริสต์ได้ตรัสถึงการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงชีวิตนิรันดรนั่นเอง เป็นการกินผลไม้แห่งชีวิตที่พระเจ้าหวงแหน ถึงกับขับไล่อาดามกับอีฟให้ออกไปเสียจากสวนนั้นเลย. แต่ในที่สุดพระเยซูคริสต์ก็ได้เปิดโอกาสให้ลูกหลานของอาดามในสมัยของพระองค์ ได้กินผลแห่งต้นไม้ชีวิตนั้นจนได้. สำหรับพุทธศาสนาไม่ได้กล่าวเป็นอุปมาทำนองนั้น แต่กล่าวตรง ๆ ถึงการปฏิบัติธรรมจนกระทั่งหมดความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งทั้งปวง ลุถึงอมตธรรมที่ทำผู้ได้บรรลุให้กลายเป็นผู้ไม่มีปัญหาเกี่ยวกับความตายอีกต่อไป, ไม่เห็นว่ามีใครเกิดและใครตาย, มีแต่สภาพที่เรียกว่า "ธรรม" หรือ "พระเจ้า" ปรากฏแก่ความรู้สึกอยู่ตลอดไป. นี่คือ การตีความหมายเรื่องพระเจ้าห้ามไม่ให้กินผลไม้ ที่กล่าวไว้อย่างภาษาคน ออกมาเป็นภาษาธรรม แล้ว ลงรอยกันได้ในระหว่างคริสตธรรมกับพุทธศาสนา.

ตัวอย่างอันสุดท้าย คือข้อความใน เยเนซิส หก/๕—๖—๗ มีว่า *"พระเจ้าได้ทรงเห็นแล้วว่า ความชั่วของมนุษย์ในโลกนี้แน่นหนาขึ้น, และว่าความคิดผั่นต่าง ๆ ของมนุษย์นั้น เป็นไปแต่ในทางชั่วโดยส่วนเดียวอย่างไม่ขาดสาย, และพระเจ้าได้ทรงเสียพระทัยว่าพระองค์ได้ทรงสร้างมนุษย์ขึ้นมาในโลกนี้, และมันได้ทำให้พระองค์รู้สึกสลดใจอย่างลึกซึ้ง ดังนั้นพระเจ้าจึงตรัสว่า เราจะทำลายมนุษย์ที่เราได้สร้างขึ้นให้หมดไปจากพื้นผิวโลกนี้, ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์ หรือสัตว์เลื้อยคลาน หรือนกในอากาศ, เพราะว่าเราเสียใจในการที่เราได้สร้างสิ่งเหล่านี้ขึ้นมา,"* ดังนี้.

ข้อนี้ถ้าแปลเป็นภาษาธรรม ก็อาจจะแปลได้หลายนัยเช่นว่า พระเจ้าก็ทำผิดได้เหมือนกัน เพราะในพระเจ้านั้นเป็นที่รวมแห่งสิ่งทุกสิ่ง คือรวมอยู่ทั้ง วิชชา และ อวิชชา. การสร้างโลกขึ้นมา จัดเป็นอวิชชา. การคิดจะเลิกล้างเสียไม่สร้างนั้นเป็นวิชชา. เราจะถือว่า พระเจ้าในที่นี้ เป็นบุคคลที่รู้จัก รัก โกรธ ดีใจ เสียใจ เป็นต้นอย่างนี้ ไม่ถูกแน่, เพราะในข้อความนั้นมีกล่าวอยู่ชัดว่า พระเจ้าจะทำลายเสีย

กระทั่งสัตว์เลื้อยคลาน กระทั่งนกในอากาศ ซึ่งโดยแท้จริงแล้ว ไม่ได้ทำชั่วอะไรเลย. ดังนั้น ความสลดใจของพระเจ้าในที่นี้ย่อมจะหมายถึงความรู้สึกของมนุษย์ ที่สูงขึ้นมาจนถึงกับมองเห็นว่า การสร้างหรือการปรุงแต่งต่าง ๆ นั้น เป็นสิ่งที่น่าสลดใจ น่าสังเวช น่าเกลียดน่าระอา. การหยุดสร้าง หมายถึงการทำความสงบ, และ **การเลิกถอนหรือทำลายเสียนั้น คือ การทำลายอุปาทาน ความยึดมั่นว่าตัวว่าตนเสียให้สิ้นเชิง.** และมนุษย์เริ่มมีความรู้สึกชังต่อการเวียนว่ายตายเกิด ซึ่งเรียกในพุทธศาสนาว่าวัฏฏสงสารนั้นเป็นส่วนใหญ่. ในที่นี้ กล่าวไว้ในฐานะเป็นความรู้สึกของพระเจ้าในส่วนที่เป็นวิชชา หรือความรู้ในทางที่จะไม่สร้างไม่ปรุงแต่ง. แต่ในที่สุดพระเจ้าก็หาได้ทำลายโลกเสียตรง ๆ ดังที่ตัวหนังสือกล่าวไม่ เพราะเป็นคำพูดภาษาธรรมอีกนั่นเอง เช่นเดียวกับที่กล่าวว่าถ้าอาดามกินผลไม้นั้นแล้วจะต้องตายทันที แต่อาดามก็หาได้ตายไม่ ดังนี้เป็นตัวอย่าง. ดังนั้นคำที่ว่าจะทำลายโลกเสียนั้น เมื่อแปลตามภาษาธรรม ก็คือเริ่มเห็นโทษของการสร้างสิ่งต่าง ๆ อย่างจริงใจ แต่แล้วมนุษย์ตามธรรมดาทั่วไป ก็หาอาจหยุดสร้างนั่นสร้างนี่ด้วยกิเลสตัณหาของตนได้ไม่ จึงต้องทนทุกข์อย่างมนุษย์ธรรมดา. แต่อย่างไรก็ตาม ความรู้สึกเบื่อต่อการสร้างนั้น ก็เป็นเหมือน **รุ่งอรุณแห่งโลกุตตรธรรม** ซึ่งจะผลิตดอกออกผลต่อไปในกาลข้างหน้า ในจิตใจของมนุษย์บางคนเป็นลำดับไป. ความรู้สึกที่สูงขึ้นมาข้อนี้ ก็คือ **พระเจ้าในส่วนที่เป็นวิชชาของมนุษย์** นั่นเอง. หลักธรรมของพุทธบริษัท ก็คือการกระทำให้เกิดวิชชาชนิดนี้ด้วยเหมือนกัน และลุถึงความสงบหยุดสร้างหยุดปรุงแต่งที่เรียกว่านิพพาน ได้ด้วยสิ่งที่เรียกว่าวิชชานั้นโดยตรง.

โดยเนื้อแท้นั้น **สิ่งที่เรียกว่าพระเจ้าอันแท้จริงนั้นย่อมอยู่เหนือความผิดและความถูก** ทั้งที่ความผิดและความถูกมีครบถ้วนเต็มที่อยู่ในพระเจ้านั่นเอง. พระเจ้าไม่อาจจะถูกกล่าวว่าดีหรือชั่ว ทั้งที่ความดีและความชั่วมีอยู่เต็มที่ในพระเจ้า. ทั้งนี้ก็เพราะว่า สิ่งที่เรียกว่าความผิดหรือความถูกก็ตาม ความดีหรือความชั่ว เป็นต้นก็ตาม **เป็น**

เพียงความรู้สึกของมนุษย์เอง หาใช่ของพระเจ้าไม่. สำหรับพระเจ้านั้น ไม่มีอะไรที่มีความหมายว่าอะไร, คือจะมีโรคระบาดเกิดขึ้น หรือไม่เกิดขึ้น แต่อยู่สบายกันดี ก็มีความหมายเท่ากัน หรือเป็นสิ่งสิ่งเดียวกัน, แต่สำหรับมนุษย์นั้น มันมีความหมายมาก จนถึงกับต้องการอย่างหนึ่ง และไม่ต้องอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งตรงกันข้าม ดังนี้เป็นต้น. เพราะเหตุนี้เอง จึงมีคำกล่าวที่ถูกต้องที่สุดว่า น้ำท่วมหรือไม่ท่วม ไฟไหม้หรือไม่ไหม้ มีโรคระบาดหรือไม่มี แม้ที่สุดแต่ความมีชีวิตอยู่หรือความตาย ฯลฯ และอื่น ๆ อีกมากมายซึ่งเป็นคู่ ๆ ตรงกันข้าม ก็ล้วนแต่เป็น "พระประสงค์" ของพระเจ้าโดยเท่ากัน ไม่มีอะไรแตกต่างกันสำหรับพระเจ้า. แต่สำหรับมนุษย์ ที่ยังไม่เข้าถึงพระเจ้า ยังไม่เป็นอันเดียวกันกับพระเจ้านั้น ย่อมทนไม่ไหว, ย่อมจะเลือกเอาแต่ส่วนที่ถูกใจตน และไม่ยอมรับส่วนที่ตรงกันข้าม. แต่ผู้ที่ถึงพระเจ้า หรือถึง "ธรรม" แล้วจริงก็ไม่รู้สึกว่ามีอะไรที่ตรงกันข้าม เห็นเป็นของที่ไม่มีความหมายเสมอกันไปหมด และไม่ยินดียินร้ายต่อส่วนไหนเลย การที่กล่าวว่า พระเจ้าพอพระทัย หรือพระเจ้าทรงพิโรธ นั้นเป็นภาษาคน ที่ต้องแปลความหมายเป็นภาษาธรรม โดยทำนองนี้ทั้งนั้น. และเมื่อสามารถเข้าใจความหมายอันถูกต้องนี้แล้ว คนนั้นจะชอบใจเลื่อมใส นับถือ และรักพระเจ้าอย่างไม่คืนคลาย และยอมรับว่าพระเจ้าเป็นสิ่งสูงสุดเหนือสิ่งทั้งหลาย ไม่มีอะไรสูงไปกว่า, และคือ สิ่งที่เรียกว่า "ธรรม" ในพุทธศาสนานั่นเอง. ในศาสนาอื่น ๆ อาจจะเรียกอย่างอื่น, แม้แต่สิ่งที่เรียกว่า "ตาว" ในลัทธิตาวก็ต้องมีความหมายเช่นนี้ด้วยเหมือนกัน.

เป็นอันกล่าวได้ว่า พระเจ้า และเรื่องราวของพระเจ้าทุกข้อทุกกระทง ที่มีการกล่าวไว้อย่างภาษาคนนั้น อาจจะแปลความหมายให้เป็นภาษาธรรมได้ทั้งนั้น และจะสำเร็จประโยชน์แก่คนในโลกได้จริง ก็ต่อเมื่อได้มีการเข้าใจความหมายในภาษาธรรมอย่างถูกต้องแล้วทั้งนั้น. การที่เราเรียกพระเจ้าว่าพระบิดา หรือเรียกว่า ปฐมเหตุ

(The cause) เป็นต้นก็ตาม ก็เนื่องจาก **พระเจ้า เป็นที่รวมแห่งสิ่งทั้งปวง เป็นที่ไหลออกแห่งสิ่งทั้งปวง, ทั้งที่เป็นวิสัยโลก และเหนือวิสัยโลก,** ราวกะว่าเป็นผู้สร้างโลก และทำลายโลกด้วยพร้อมกันไปในตัว ในเมื่อกล่าวอย่างภาษาคน นั่นเอง. และคำว่า "โลก" ในที่นี้เล็งถึงโลกที่มีอยู่ในใจของมนุษย์โดยตรง, ซึ่งเป็นโลกในภาษาธรรม แต่นำมากล่าวอย่างภาษาคน.

ต่อไปนี้ จะได้พิจารณากันถึง พระเจ้าในนามว่า "พระบุตร" ซึ่งเล็งถึงพระเยซูคริสต์ ในฐานะเป็นผู้ประกาศคำสอนแทนพระบิดา และเป็นผู้ไถ่บาปของมนุษย์ทั้งหลายด้วยชีวิตของพระองค์ เพื่อให้มนุษย์พ้นจากบาปดั้งเดิมจนกระทั่งเข้าถึงพระเป็นเจ้า หรือชีวิตนิรันดรได้ในที่สุด กันต่อไป.

๕. พระเจ้าในฐานะที่เป็นพระบุตร.

พระบุตรซึ่งเล็งถึง **พระเยซูคริสต์นั้น มีความหมายที่จักต้องศึกษาถึง ๔ ความหมาย** ด้วยกันคือ ๑. พระเยซูคริสต์ ในฐานะเป็น **บุตรดาวิด,** ๒. พระเยซูคริสต์ในฐานะเป็น **ศาสดาพยากรณ์,** สองความหมายนี้ เป็นอย่างภาษาคน. ๓. พระเยซูคริสต์ในฐานะเป็น **บุตรพระเจ้า,** และ ๔. พระเยซูในฐานะเป็น **พระเจ้า** เสียเอง. สองความหมายนี้เป็นภาษาธรรม.

ในไบเบิลที่มีข้อความเกี่ยวกับพระเยซูคริสต์นั้น **ไม่มีข้อความที่เป็นการเล่าประวัติของพระองค์เองโดยพระองค์เองเลย** มีแต่ที่อยู่ในถ้อยคำของผู้เขียนบันทึกในเวลาต่อมาทั้งนั้น. ทั้งนี้คงจะเป็นเพราะระยะกาลของพระองค์เป็นเวลาสั้นเพียงสามปี, มีการบันทึกได้น้อย และผู้บันทึกก็เรียงความอย่างย่อ, และอาจจะเป็นเพราะไม่มีการทำ

สังคายนาคำสอนกันทันทีที่พระองค์ดับขันธ์ เหมือนการทำสังคายนาในพุทธศาสนา. สำหรับพุทธประวัติในพระไตรปิฎกอันมากมายของพุทธบริษัทนั้น มีข้อความมากมายที่ทำให้พระองค์ได้ตรัสเล่าถึงความเป็นไปของพระองค์เองโดยทั่วๆไป ตั้งแต่ยังทรงเป็นกุมาร จนกระทั่งนิพพาน. เมื่อรวมข้อความเหล่านี้เข้าด้วยกันทั้งหมดแล้ว มีปริมาณมากเกือบเท่าคัมภีร์ *new testament* ทั้งหมดทีเดียว. ดังนั้นเราจึงต้องถือเอาประวัติของพระเยซูคริสต์ไปตามเท่าที่มีผู้บันทึกไว้. คัมภีร์มัดธาย, มารโก, ลูกา, และโยฮัน, ๔ คัมภีร์ มีปริมาณมากเกือบครึ่งหนึ่งของ *new testament* นั่นเอง. และจากคัมภีร์ทั้ง ๔ นี้ เราจะพิจารณากันถึงประวัติของพระเยซูคริสต์ทั้งสี่ความหมายนั้น.

(ก) **พระเยซูในฐานะเป็นบุตรดาวิด.** ข้อนี้เป็นการกล่าวอย่างภาษาคนตามธรรมดา เช่นพุทธศาสนาถือว่า พระพุทธองค์เป็นโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ ดังนี้เป็นต้น, ซึ่งถือว่ามีความหมายน้อยมากในภาษาธรรม. พระเยซูเอง ก็ทรงปฏิเสธฐานะอันนี้ ดังที่กล่าวไว้ใน มัดธาย สิบสอง/๔๙, มารโก สาม/๓๔ ว่าผู้ที่เป็นมารดาและพี่น้องของพระองค์ คือผู้ปฏิบัติตามประสงค์ของพระบิดาของพระองค์เท่านั้น ไม่ใช่ผู้ที่ให้กำเนิดทางร่างกาย. เมื่อเป็นดังนี้ การที่จะสืบสาวไปถึงกษัตริย์ดาวิด ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของโยเสฟ ซึ่งที่แท้ก็มิใช่บิดาของพระองค์อยู่แล้ว และดึงลงมาเป็นบรรพบุรุษในนามว่าบิดา ของพระองค์นั้น เป็น **สิ่งที่เพิ่งจะกระทำกันในภายหลัง** เพื่อเป็นการถวายพระเกียรติแก่พระเยซู ดังเช่นที่ในหลวงรัชกาลที่ ๖ กล่าวไว้ในหนังสือเทศนาเสือป่านั้น โดยแน่นอน. แต่อีกทางหนึ่งนั้นดูกลับจะตรงกันข้าม คือเป็นคำสบประมาทอยู่ในตัวว่า มิใช่บุตรพระเจ้า ดังเราจะสังเกตเห็นได้ในข้อความบางแห่ง แห่งพระคัมภีร์นั่นเอง. ข้อนี้เช่นเดียวกับที่ถ้าใครเรียกพระพุทธองค์โดยชื่อบรรพบุรุษที่เป็นต้นโคตรว่า "พระสมณโคดม" ดังนี้ ก็ถือว่าเป็นการไม่เคารพและสบประมาทอยู่ในตัว. ดูปรากฏจะเป็นครั้งแรกในมัดธาย เก้า/๒๗ ที่มีการเรียกพระเยซูว่าบุตรดาวิด โดยคนตาบอดสองคน

ที่มาให้พระองค์ช่วยรักษา. นี้เป็นการประหลาดที่ว่า ถ้าเขาเชื่อว่าพระเยซูเป็นบุตรพระเจ้าจึงจะสามารถรักษาเขา แล้วทำไมจึงไปเรียกว่า บุตรดาวิด. ดังนั้นทำให้เข้าใจว่า เรื่องบุตรดาวิดนี้อาจจะพลัดเข้ามาในชั้นหลัง คือเมื่อถึงสมัยที่ต้องการจะเทอดทูนพระเยซูให้ยิ่งขึ้นไป แม้ในทางการกำเนิดฝ่ายร่างกาย. ข้อนี้ เช่นเดียวกับที่หนังสือชั้นหลังๆในพุทธศาสนา เช่นปฐมสมโพธิ์เป็นต้น เทอดทูนพระพุทธองค์ ด้วยการสืบสายบรรพบุรุษของพระองค์ขึ้นไป จนถึงพระเจ้าสมมติราช ซึ่งเป็นกษัตริย์องค์แรกของโลกนั้นเอง ซึ่งข้อนี้ไม่มีกล่าวถึงในพระพุทธภาษิต หรือแม้ในพระไตรปิฎกเองเลย. ข้อนี้สรุปความว่า เราต้องยอมรับกันโดยดีว่า **ข้อความต่างๆเกี่ยวกับประวัติของพระศาสดาแห่งพระศาสนาไหนก็ตาม ต้องมีส่วนเกินอยู่บ้างเป็นธรรมดา,** แต่เราก็ต้องยอมรับนับถือ และนำมาใช้กันจนเป็นธรรมเนียม และมันคงขึ้นเองในชั้นหลัง.

(ข) **พระเยซูคริสต์ในฐานะเป็นศาสดาพยากรณ์.** คำว่า ศาสดาพยากรณ์ หรือ *prophet* นั้นเป็นคำที่ใช้แก่พระเยซูคริสต์ด้วย ดังที่ปรากฏอยู่ในถ้อยคำของพระองค์เองใน มัดธาย สิบสาม/๕๗ ว่า *"ศาสดาพยากรณ์ ย่อมเป็นผู้มีเกียรติ เว้นเสียแต่ในประเทศของตน และในบ้านเรือนของตน."* ข้อนี้เช่นเดียวกับพระพุทธเจ้าที่เป็นพระศาสดาองค์หนึ่งในบรรดาศาสดาทั้งหลาย และในที่บางแห่งยังทรงจัดพระองค์เองเป็น "เดียรถีย์" ลัทธิหนึ่งด้วยเหมือนกัน. เมื่อพูดถึงพวกอื่น ก็ตรัสเรียกว่าอัญญเดียรถีย์. แต่ในภาษาไทยที่ใช้กันอยู่ หามีหลักอย่างนั้นไม่ คือเอาคำว่าเดียรถีย์ไปให้พวกอื่นหมด ราวกะว่าตนเองมิใช่เดียรถีย์. ดังนั้น แม้พระเยซู ก็เป็นเดียรถีย์หนึ่งด้วยเหมือนกัน และไม่ควรเข้าใจว่าเป็นคำด่า ถ้ามีใครกล่าวเช่นนั้น เพราะ **ศาสดาหรือศาสดาพยากรณ์หนึ่งๆ ก็เป็นเดียรถีย์หนึ่ง** นั่นเอง. การที่นำข้อนี้มากล่าวไว้ในที่นี้ ก็เพื่อกันความเข้าใจผิด, เพราะมีพุทธบริษัทที่ยังโง่เขลา ใช้คำว่าเดียรถีย์แก่พระเยซู ในความหมายที่เป็นคำสบประมาทอยู่บ่อยๆ.

สำหรับ **การที่พระศาสดาไม่ได้รับความนับถือในถิ่นของตน** นั้น ข้อนี้ดูจะเป็นของธรรมดาทั่วไป. ในพุทธศาสนาก็ปรากฏว่า พระญาติวงศ์ของพระพุทธองค์ ก็แสดงความกระด้างกระเดื่องต่อพระองค์ ไม่ยอมรับนับถือเต็มที่เหมือนในถิ่นอื่นทั่วไป แม้ในตอนหลังก็ยังมีญาติบางหมู่ที่ไม่ยอมรับนับถือพระองค์เลย.

สำหรับ **ความที่เป็นพระศาสดาสมบูรณ์** นั้น เราทราบได้จากคำของพระเยซูเองในมัดธาย ยี่สิบแปด/๑๘ ว่า *"อำนาจครอบครอง (authority) ในแผ่นดินสวรรค์ก็ดี ในโลกนี้ก็ดี เราได้มอบแล้วทั้งหมด."* นี้หมายความตามทัศนะของพุทธบริษัทก็คือ ชัยชนะที่พระองค์ได้รับ หรือประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานของพระองค์ และส่วนตัวพระองค์เองด้วย. ส่วนตัวพระองค์ก็คือไม่ได้ตกจมอยู่ในโลก, หรือวิสัยโลก, ส่วนผู้อื่นก็คือทรงกระทำให้เขากลับใจ โดยทรงเอาชีวิตของพระองค์เป็นเดิมพัน. ข้อนี้หมายความว่า ทรงชนะกิเลสที่เป็นเหตุให้ถูกผูกพันอย่างเด็ดขาด, มีความหมายทำนองคล้าย ๆ กันกับพุทธศาสนา แม้จะมีคำกล่าวที่ต่างกัน จนทำให้เห็นว่าตรงกันข้าม. พระพุทธองค์ตรัสว่า **"ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งหลาย ทั้งที่เป็นของทิพย์ทั้งที่เป็นของมนุษย์, แม้เธอทั้งหลาย ก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งหลาย ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์"** – (มหา.วิ.). ทั้งหมดนี้ ก็เล็งถึงชัยชนะ เหนือสิ่งทั้งปวง อย่างเดียวกันนั่นเอง, ทำให้เรากล่าวได้ในแง่ที่สำคัญที่สุดสำหรับผู้ที่เป็นศาสดาคือ **"ศาสดาแห่งชัยชนะ"** เหมือนกันทุกองค์. พุทธบริษัทยอมรับพระเยซูคริสต์ได้ในฐานะเป็นผู้ชนะอีกเหมือนกัน.

สำหรับ **วิธีการแห่งการสั่งสอนเพื่อประกาศพระศาสนา** นั้น น่าประหลาดใจที่ว่า พระเยซูคริสต์มีวิธีการเช่นเดียวกับที่ใช้กันอยู่ในบรรดาศาสนาในประเทศอินเดีย ทั้งที่ระยะเวลาห่างกันตั้งห้าศตวรรษ และคนละท้องที่. ข้อนั้นคือ **การสอนโดยใช้อุปมาอันลึกซึ้ง.** ธรรมเทศนาบนภูเขา ของพระเยซูที่มีสำนวนอย่าง ตำ เต๊ กิง ของ

เล่าจื๊อก็ดี, ธรรมเทศนาที่เปรียบด้วยการหว่านพืช(มัคธายสิบสาม/๓—๙)ก็ดี มีลักษณะเหมือนที่พระพุทธองค์ทรงใช้อยู่ทุกประการ. คำตรัสของพระเยซูที่คนธรรมดาฟังแล้วตกใจ เช่นว่า *คนเศร้าคือคนมีความสุข, คนหิวคือคนอิ่ม, คนถูกเบียดเบียนคือคนได้รับการประสาสน์พร* ดังนี้เป็นต้น ซึ่งปรากฏอยู่ในมัคธาย ห้า/๔—๖—๑๐ นั้น พระพุทธองค์ก็มีการใช้วิธีการที่ตรัสคำอันน่าตกใจทำนองเดียวกันนั้นว่า **"จงฆ่าบิดามารดาเสีย", "จงเป็นคนอกตัญญู"**—(ธ.ขุ.) ดังนี้เป็นต้น. คำเหล่านี้ มีคำอธิบายพิเศษโดยเฉพาะ และเป็นคำอุปมาในภาษาธรรมเหมือนกัน.

สำหรับคำสอนที่เป็น **หลักสำคัญของคริสตธรรม** คือเมตตานั้น ในเมื่อพระเยซูตรัสสอนว่า *"ถ้าเขาตบแก้มขวาของท่าน ก็จงให้เขาตบแก้มซ้ายด้วย, ถ้าเขาฟ้องศาลเพื่อจะปรับเอาเสื้อของท่าน ก็จงให้เสื้อคลุมแก่เขา เสียด้วย"*—(มัคธาย ห้า/๓๙—๔๐) ซึ่งนับว่าเป็นความอดกลั้นและเมตตาอย่างสูงสุด. ส่วนพระพุทธองค์ตรัสในกรณีนี้ว่า **"ถ้าโจรจับเธอมัด แล้วเอาเลื่อยเลื่อยจากหนังถึงเนื้อ จากเนื้อถึงกระดูก จากกระดูกถึงเยื่อในกระดูก ภิกษุใดมีความรู้สึกขัดแค้นต่อโจรนั้น ภิกษุนั้นมิใช่คนของเรา"**—(กกจูปมสูตร ม.ม.) ดังนี้, ท่านทั้งหลายลองเปรียบเทียบกันดู ว่ามีความแตกต่าง หนักเบา มากน้อย กว่ากันอย่างไร. อย่างไรก็ตาม เราอาจกล่าวได้โดยไม่กลัวผิดว่า ทั้งสองศาสนาเป็นศาสนาแห่งความเมตตา, เสียแต่ว่า ศาสนิกแห่งศาสนาที่มีความเจริญแล้วแห่งสมัยนี้ ได้ย้อนกลับไปหาลัทธิ "ฟันต่อฟัน, ตาต่อตา" กันเสีย โลกจึงระอุด้วยสงคราม อย่างเป็นวิกฤตกาลถาวรอยู่ในทุกวันนี้. **คำสอนของศาสนาในข้อนี้ดูจะเป็นหมันมากกว่าข้ออื่น เท่าที่เกี่ยวกับมนุษย์เราทั่วโลกปัจจุบัน.**

วิธีการให้บรรพชา หรือการบวช นับว่าเป็นสิ่งที่น่าขันอย่างยิ่ง ในเมื่อได้ทราบว่า ทั้งพระเยซูคริสต์ และพระพุทธองค์ได้ทรงใช้วิธีเดียวกัน คือ วิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทานั่นเอง. เมื่อพระเยซูตรัสกับซีโมนว่า *"จงตามเรามา"*—(มารโก หนึ่ง/

๑๗) หรือที่ตรัสกับเลวีอย่างเดียวกัน ในมารโก สอง/๑๔ เพียงเท่านี้ก็เป็นอันว่า การบวชเป็นสาวกของพระองค์ สมบูรณ์แล้ว. พระพุทธองค์ก็ได้ให้การอุปสมบทแก่กุลบุตรด้วยพระองค์เอง ด้วยถ้อยคำสั้น ๆเพียงเท่านั้นเหมือนกัน คือว่า "**จงมา เพื่อประพฤติการทำที่สุดแห่งทุกข์**" พิธีอุปสมบทอันยืดยาว เหมือนที่ทำกันอยู่ในตอนหลังนั้น พระพุทธองค์ไม่ได้เคยทรงใช้เลย. เรื่องนี้แม้ค่อนข้างจะเป็นเรื่องเบ็ดเตล็ด แต่ก็น่าขันมากที่ไปตรงกันอย่างไม่น่าเชื่อว่าเป็นเพียงการบังเอิญ หรือ *co Incident* ไปได้เลย.

ที่นี้อยากจะกล่าวถึงเรื่องที่เรียกว่า ปาฏิหาริย์.

เรื่องปาฏิหาริย์ นี้ นับว่าเป็นปัญหายุ่งยากที่สุดเกี่ยวกับศาสนา. พวกที่มีความขลาดและยังไม่เข้าถึงธรรมนั้น สิ่งที่เรียกว่าปาฏิหาริย์มีความจำเป็นมากสำหรับเขา, มิฉะนั้นแล้วเขาจะไม่เกี่ยวข้องกับศาสนาเอาเสียทีเดียว. "ปาฏิหาริย์" มีความหมายแต่เพียงว่าสิ่งที่น่าอัศจรรย์จนครอบงำใจคนให้คล้อยตาม, แต่มิได้หมายความแต่เพียงการกระทำฤทธิ์เดชที่น่ากลัว หรือประหลาดจนอธิบายไม่ได้นั้น หากแต่หมายถึงวิธีการธรรมดาๆเช่น **การพูดจาสั่งสอน จนคนยอมกลับใจอย่างไม่น่าเชื่ออีกด้วย.** พระพุทธองค์ทรงใช้ และแนะให้ใช้แต่ปาฏิหาริย์อย่างนี้, และทรงติเตียนและห้ามปาฏิหาริย์การกระทำฤทธิ์เดชอย่างที่เขาทำกัน และทรงอธิบายว่า ปาฏิหาริย์แบบนั้น พวกมายาวีทั่วไปก็ทำได้ เดี๋ยวคนจะหาว่าพระองค์ก็เป็นพวกมายาวีพวกหนึ่ง ดังที่พระเยซูถูกกล่าวหาว่าขับผีได้ ก็เพราะเป็นนายแห่งพวกผี หาใช่เพราะเป็นบุตรพระเจ้าไม่.

อิทธิปาฏิหาริย์ ชนิดที่กล่าวว่า ทำคนตาบอดให้หาย คนหูหนวกได้ยิน คนใบ้พูดได้ คนง่อยเดินได้ ลูกแกะเล่นกะเสือหรือราชสีห์ได้เป็นต้น นั้น ในหนังสือชั้นหลัง เช่นนิทานกถาแห่งอรรถกถาชาดก กล่าวว่าได้ปรากฏขึ้นเองในโลกนี้ ในขณะที่พระพุทธองค์ได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ. แต่แม้กระนั้น พุทธบริษัททั่วไป

ก็ยังถือว่าเป็นปาฏิหาริย์ที่ต้องแปลความหมายจากภาษาคนเป็นภาษาธรรมอีกนั่นเอง เช่น **คนตาบอดแลเห็นได้** นั้น ความหมายว่ามนุษย์ตาบอดเพราะมีอวิชชา, พอพระพุทธองค์ตรัสรู้ขึ้นในโลกนี้ ก็หมายความว่ามนุษย์อย่างน้อยคนหนึ่ง คือพระองค์เอง ทำลายอวิชชาเสียได้ กลายจากตาบอดเป็นตาดี, แล้วพระองค์ได้ทรงสั่งสอนให้คนอีกเป็นอันมากหายจากตาบอดด้วยอำนาจอวิชชานั้น จนกล่าวได้ว่า **ทำโลกนี้ให้หายจากตาบอด** คือมองเห็นทางรอด หรือความดับทุกข์นั่นเอง. ที่ว่า **คนหูหนวกหายจากหูหนวก** นั้น หมายความว่าก่อนหน้านี้ เขาพึ่งอะไรไม่รู้เรื่องอันเกี่ยวกับความดับทุกข์หรือนิพพาน พอพระองค์ตรัสรู้ขึ้นมา สามารถ **สั่งสอนให้เข้าใจได้** นั่นเอง. **คนง่อยเดินได้** หมายความว่ามนุษย์ตามธรรมดาเดินข้ามจากความทุกข์ไปสู่ความดับทุกข์ไม่ได้ เดี๋ยวนี้เขา **เดินได้เพราะการนำของพระองค์.** **คนใบ้พูดได้** หมายความว่ามนุษย์พูดเรื่องความทุกข์หรือนิพพานไม่เป็น เดี๋ยวนี้พูดเป็น. **ลูกแกะ ลูกเนื้อ เล่นกับเสือหรือราชสีห์** ได้นั้นหมายความว่า ธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้นั้น ทำให้เกิดเมตตากรุณากัน จนกระทั่งคนแข็งแรงไม่เบียดเบียนคนอ่อนแอ ดังนี้เป็นต้น. คำพูดเหล่านั้น ต้องแปลความหมายเป็นภาษาธรรมเสียก่อน สิ่งที่เรียกว่าปาฏิหาริย์จึงจะเป็นปาฏิหาริย์ คือน่าอัศจรรย์สูงสุดจริง ๆ. ท่านทั้งหลายลองคำนวณดูเถิดว่าการรักษาคนตาบอดให้หายสักคนหนึ่งกับ **การทำคนที่มีอวิชชาให้หมดอวิชชา** นั้น อันไหนเป็นปาฏิหาริย์กว่ากัน ? อันไหนน่าอัศจรรย์กว่ากัน ? อันไหนทำยากกว่ากัน ? เพราะเหตุอันนี้เอง ในพุทธศาสนาจึงนิยม **อนุสาสนียปาฏิหาริย์** คือ **การทำคนให้เข้าถึงอมตธรรม** ว่าเป็น **ปาฏิหาริย์ที่แท้จริง ยิ่งกว่าปาฏิหาริย์ใด ๆ.** แม้ว่าเราจะสามารถทำคนตายให้กลับเป็นขึ้นมาได้ แต่ถ้าเขายังโง่เท่าเดิม ยังเป็นทุกข์เท่าเดิม แล้วการกระทำนั้นจะมีประโยชน์อะไร. ดังนั้นปาฏิหาริย์ชนิดที่ว่า ทำคนตายให้กลายเป็นคนเป็นขึ้นมานั้น มีความหมายอันแท้จริงคือ ***ทำคนที่ตายเพราะกินผลไม้ต้นที่อาดามกินเข้าไป ให้กลับเป็น คือให้เข้าถึงแผ่นดินพระเจ้าได้นั่นเอง,*** ข้าพเจ้าเข้าใจว่า คำกล่าวในไบเบิลที่ว่าพระเยซูคริสต์ทำคนที่

ตายให้เป็นได้นั้น ควรจะมีความหมายอย่างนี้, หากแต่การกระทำเช่นนี้ มีค่าหรือหมายลึกเกินไป พวกฟาริซายหรือข้าศึกของพระองค์ไม่อาจจะเข้าใจได้ จึงไม่เชื่อพระองค์และทำการกำจัดพระองค์เสีย.

ปาฏิหาริย์ทั้งหมดของพระเยซูคริสต์ เป็นสิ่งที่กล่าวได้ว่าเป็นหมันต่อพวกฟาริซาย พระองค์จึงไม่ทรงประสงค์จะแสดงปาฏิหาริย์แก่คนพวกนี้อีก *เพราะทำให้เขาไม่เชื่อพระองค์ยิ่งขึ้นไปอีก ๗ เท่า ดังคำตรัสของพระองค์ว่า "เมื่อผีถูกขับออกมาจากคนคนนั้นแล้ว มันก็เที่ยวไปตามที่แห้งแล้งต่าง ๆ เพื่อหาที่พักอาศัยแต่ก็ไม่ได้, ดังนั้นมันจึงพูดว่ากลับไปที่เรือนของคนที่เราเพิ่งออกมา, เมื่อไปถึงเรือนนั้น มันได้พบว่าเรือนว่างสะอาดเป็นระเบียบดี มันจึงไปพาผีอื่นที่ชั่วร้ายยิ่งกว่ามันมาอีกเจ็ดผี แล้วเข้าสิงอยู่ในเรือนนั้น. ดังนั้นสภาพของคนคนนั้นในตอนนี้ ก็กลับเลวร้ายลงไปยิ่งกว่าตอนแรกเสียอีก."* —(มัดธาย สิบสอง/๔๓—๔๕). พระองค์ทรงรู้สึกว่าไม่มีประโยชน์อะไรที่จะทำปาฏิหาริย์กะคนที่ไม่เชื่อพระองค์, มิหนำซ้ำจะกล่าวหาพระองค์ว่าขับผีออกได้เพราะฤทธิ์ของนายผี ดังที่กล่าวไว้ในมัดธาย สิบสอง/๒๔ ยิ่งขึ้นไปอีกเท่านั้นเอง.

จากข้อความในมัดธาย สิบสอง/๔๑ และสิบหก/๔ ทำให้เราทราบได้ว่าบรรดาปาฏิหาริย์ต่าง ๆ ของพระเยซูทั้งหมดนั้น ปาฏิหาริย์คือการที่พระองค์สิ้นพระชนม์แล้วสามวันสามคืนก็กลับคืนชีพใหม่ นี้เป็นปาฏิหาริย์สูงสุดกว่าปาฏิหาริย์ใด. แม้ปาฏิหาริย์ข้อนี้ ก็ยังต้องแปลความหมายจากภาษาคนเช่นนั้น ไปสู่ภาษาธรรมอยู่นั่นเอง. ข้อนี้หมายความว่าเมื่อพระองค์สิ้นพระชนม์ไปแล้ว "สามวันสามคืน" ซึ่งอาจจะเล็งถึงกาลเวลาสมัยหนึ่ง ซึ่งจะเป็นสามปีหรือสามสิบปี หรือสามร้อยปีล่วงมา คำสั่งสอนของพระองค์จะรุ่งเรืองขึ้นในโลกและครองโลก ซึ่งมีความหมายตรงกับคำว่าฟื้นคืนชีพขึ้นมา; เช่นเดียวกับ **พุทธศาสนาเพิ่งจะรุ่งเรืองเด่นขึ้นมา ก็ต่อเมื่อถึงศตวรรษที่สามหลังจากปรินิพพาน** คือสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชทรงนับถือและเผยแผ่

พุทธศาสนานั่นเอง. อีกอย่างหนึ่งควรจะนึกถึงข้อความในหนังสือชั้นหลังที่กล่าวว่า ถึงเวลาหนึ่งพระอัฏฐิธาตุของพระพุทธองค์ที่มีอยู่ในโลก จะรวมตัวกันเข้าเป็นพระพุทธองค์ที่ฟื้นคืนชีพขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง จะทรงแสดงธรรมอันรุ่งเรืองยิ่งกว่าคราวที่แล้วมา แล้วจึงนิพพานโดยแท้จริง. ข้อนี้ชวนให้คิดว่า ความคิดที่ว่าพระศาสดาซึ่งดับขันธ์แล้วกลับฟื้นคืนชีพขึ้นมาอีกนั้น เป็นคติที่มีต้นตอมาจากอินเดียตั้งแต่ก่อนพุทธกาลด้วยซ้ำไป และเป็นสิ่งที่ต้องตีความหมายในภาษาธรรม เช่นเดียวกับ "นิทานโบราณของโลกเชบราย" นั้นเหมือนกัน; หรือว่าใครจะยืมของใครมา เป็นสิ่งที่ต้องค้นคว้ากันต่อไป. สรุปความว่า สิ่งที่เรียกปาฏิหาริย์นั้น ในศาสนาพุทธก็ตาม ในศาสนาคริสต์ก็ตาม ที่มีข้อความอันกล่าวไว้อย่างภาษาคน สำหรับเด็กๆ หรือผู้ใหญ่ที่ยังมีความรู้สึกอย่างเด็กๆ นั้น เป็นสิ่งที่ต้องตีความหมายออกเป็นภาษาธรรมเสมอไป. ขืนเชื่อตรงตามตัวอักษรแล้ว จะต้องโง่ลงไปอีกเจ็ดเท่าตัว ราวกะว่าผีเข้าสิงเพิ่มขึ้นอีกเจ็ดผีนั่นเอง.

ที่นี้มาถึงเรื่อง สาวกทรยศ. เรื่องสาวกทรยศนี้ มีด้วยกันทั้งแก่พระเยซูคริสต์ และแก่พระพุทธองค์, กล่าวคือ ยูดาสอิสคาริออต และพระเทวทัตต์นั่นเอง.

สิ่งที่แปลกประหลาด ก็คือ พระเยซูคริสต์ก็ทรงทราบดีว่ายูดาสจะทำเช่นนั้น ดังที่เราทราบได้จาก โยฮัน เจ็ด/๖๔—๗๐ พระพุทธองค์ก็ทรงทราบดีว่า พระเทวทัตต์จะต้องทำเช่นนั้น ดังที่ปรากฏอยู่ในอรรถกถาชาดกมากมายหลายสิบแห่ง. แต่แล้วทำไมพระศาสดาทั้งสอง จึงยอมรับคนสองคนนี้เข้ามาเป็นสาวกของพระองค์? สำหรับยูดาสนั้น ปรากฏว่าพระเยซูทรงเลือกเขาเองด้วยซ้ำไป, ทำไมจึงทรงทำอย่างนั้น เป็นสิ่งที่ต้องอธิบายกันตามแบบภาษาธรรมอีกนั่นเอง. คำตอบอาจจะรวมๆ กันไปได้ว่า เป็นเพราะเป็น ความประสงค์ของพระเจ้าที่จะให้เป็นเช่นนั้น เพื่อให้สิ่งที่เรียกว่า

"การไถ่มนุษย์จากบาป" (redemption) เป็นไปได้สำเร็จตามความประสงค์ของพระเจ้า, หรือเป็น **การกรุณาแก่คนชั่วอย่างสูงสุดทั้งที่รู้อยู่,** ดังนี้เป็นต้น. แต่สำหรับพระพุทธองค์นั้น อาจจะทรงถือว่าเป็น **เรื่องที่ต้องเป็นไปตามกรรมของพระเทวทัตต์เอง,** หรือกล่าว อีกอย่างหนึ่งก็ว่า เป็น **เรื่องธรรมดา ไม่มีความหมายอะไรเป็นพิเศษสำหรับผู้หลุดพ้นแล้วจากอุปาทาน** จึงทรงปล่อยให้สิ่งต่างๆ เป็นไปตามกฎของมันเอง. ไม่มีการทรยศ ไม่มีการไม่ทรยศ สำหรับพระองค์, หรืออีกนัยหนึ่งก็คือไม่มีความหมายสำหรับพระองค์ผู้ไม่ประสงค์อะไรจากใคร, ไม่มีการได้การเสีย, การอยู่หรือการตาย อีกต่อไป. ถ้าจะมองกันในแง่ของการไถ่บาป ก็พอจะมองได้บ้างว่า การรับคนที่โลกเรียกว่าคนทรยศเข้ามาเพื่อเบียดเบียนพระองค์เองนั้น เป็น **สิ่งหนึ่งที่ทำให้คนทั้งปวงเกิดความสนใจในธรรมของพระองค์เป็นพิเศษ** และบูชาการเสียสละของพระองค์, เป็นผลดีแก่คนเหล่านั้นในการที่จะเข้าถึงธรรมด้วยเหมือนกัน. และที่สำคัญกว่านั้นก็คือ จะต้องเป็นที่ยอมรับกันว่า **การทรยศของสาวกบางคนนั้น เป็นสิ่งหนึ่งซึ่งพระศาสดาทุกๆ พระองค์จะต้องเผชิญ** หาใช่เฉพาะแต่พระเยซูคริสต์และพระพุทธองค์แต่เพียงสองพระองค์ไม่. ปัญหาเหลืออยู่แต่เพียงว่า ผลแห่งการทรยศนั้น จะแตกต่างมากน้อยกว่ากันอย่างไรเท่านั้น และย่อมจะขึ้นอยู่กับมติของมหาชนที่นั่นส่วนหนึ่งด้วย.

ค. **พระเยซูคริสต์ในฐานะเป็นบุตรพระเจ้า.** ผู้ที่ไม่ยอมเชื่อหรือนับถือพระเยซูคริสต์ ย่อมสบประมาทพระองค์ว่าเป็นบุตรที่ไม่มีบิดา. แต่ในมัดธายหนึ่ง/๒๐ มีข้อความกล่าวว่า *"เมื่อโยเสฟกำลังไตร่ตรองอยู่นั้น ทูตของพระเจ้าได้ปรากฏแก่เขาในความฝัน และบอกเขาว่า โยเสฟผู้บุตรแห่งดาวิด, ท่านอย่ากลัวในการที่จะรับมาเรียภรรยาท่าน, เพราะว่าบุตรที่ปฏิสนธิในครรภ์ของมาเรียแล้วนั้น เป็นบุตรแห่งวิญญาณบริสุทธิ์. มาเรียจะคลอดบุตรเป็นชาย และท่านจงขนานนามนั้นว่า เยซูส เพราะว่าท่านจะช่วยคนทั้งปวงให้พ้นจากบาปของเขา."* ข้อนี้หมายความว่า พระเยซู

คริสต์ เป็นบุตรของพระเจ้า, ในเมื่อกล่าวอย่างภาษาคน. สำหรับพระพุทธองค์ก็มีเรื่องราวที่แสดงว่าเป็นบุตรพระเจ้าในทำนองนั้น ปรากฏอยู่ในหินสลักพุทธประวัติยุค พ.ศ. ๔๐๐ เศษ เช่นหินสลักภารหุตเป็นต้น ที่กล่าวว่า มีช้างเผือกลงมาจากสวรรค์วนรอบพระกายพระนางมหามายาสามรอบแล้ว เข้าไปในอุทร และตั้งปฏิสนธิพระสิทธัตถกุมารในเวลานั้น อันเป็นเวลาที่พระมารดากำลังอยู่ในอุโบสถศีลไม่ข้องแวะด้วยผู้ชายและบรรทมหลับทรงพระสุบิน. ข้อความนี้มาปรากฏอยู่ในหนังสือรุ่นต่อมา เช่นคัมภีร์ปฐมสมโพธิ์เป็นต้น มีข้อความตรงกัน. นี่แสดงให้เห็นว่า **คติที่ว่าพระศาสดาที่สำคัญ ๆ จะต้องเป็นบุตรพระเจ้า, ไม่ใช่บุตรมนุษย์นั้น, มีในอินเดียแล้วตั้งแต่ก่อนการกำเนิดของพระคริสต์ตั้ง ๑—๒ ศตวรรษ,** ดังนั้นการที่พระเยซูคริสต์จะถือกำเนิดจากพระเจ้าอีกองค์หนึ่งนั้น ย่อมไม่เป็นของแปลกสำหรับพุทธบริษัท และทั้งยังจะถือว่าคติหรือลัทธิเช่นนี้มีแล้วในอินเดีย ในฐานะเป็นต้นตอด้วยซ้ำไป. ปัญหาเหลืออยู่แต่ว่าเราจะถือเอาตามตัวหนังสือเช่นนั้น, หรือว่าเราจะต้องตีความในภาษาธรรมกันเสียก่อนว่าอย่างไรเท่านั้นเอง. นี่เรียกว่า *ความเป็นบุตรพระเจ้าอย่างภาษาคน.*

สำหรับ **ความเป็นบุตรพระเจ้าในภาษาธรรม** ซึ่งตีความหมายออกไปจากภาษาคนนั้นมีได้หลายอย่าง เช่นว่า **พระเยซูคริสต์เป็นส่วนหนึ่งของพระเจ้า ที่แยกออกมาเป็นคราว ๆ** เพื่อช่วยสั่งสอนโลกเช่นเดียวกับศาสดาพยากรณ์องค์อื่น ๆ ตามยุคตามสมัยไป. สิ่งที่เรียกว่า "พระเจ้า" นั้นไม่ใช่รูปธรรมนามธรรม ไม่มีเนื้อตัว ไม่มีปากหรือเสียงจะพูด อย่างที่เราพูดกัน, แต่สามารถบันดาลให้เกิดมีเนื้อมีตัว มีปากมีเสียงที่จะพูด โดยทางบุคคลที่ถือกันว่าเป็นบุตรของพระองค์ เพราะเขาพูดสิ่งที่พระเจ้าทรงประสงค์จะให้พูด. **คติมหายานในฝ่ายพระพุทธศาสนา** บัญญัติขึ้นไว้ว่า **มีพระพุทธเจ้าชั้น "อาทิพุทธ"** อยู่องค์หนึ่ง มีลักษณะเป็นอนันตกาลหรืออนันตชีพทำนองเดียวกับที่กล่าวไว้สำหรับพระเจ้า. จากพระพุทธเจ้าองค์นี้ มีพระพุทธเจ้าอย่างที่เป็นมนุษย์



ในประวัติศาสตร์ เช่นพระโคตมพุทธ หรือพระเยซูเป็นต้น แยกตัวออกมาเป็นยุคเป็นคราว แล้วแต่เหตุการณ์จะเป็นไป. นี้เห็นได้ว่าเป็นเรื่อง **ทำนองเดียว**กันแท้. ถ้าท่านทั้งหลายยอมรับว่า พระเจ้านั้นคือสิ่งที่เรียกว่า "ธรรม" ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ก็เป็นอันกล่าวได้ว่า **ทุกสิ่งคลอดออกมาจากธรรม** รวมทั้งผู้ที่จะเป็นพระศาสดาด้วย. ผิดกันอยู่ก็แต่ว่า ส่วนมากนั้นไม่พูด หรือไม่แสดงสิ่งที่ "ธรรม" ต้องการให้แสดงในฐานะเป็นสิ่งดับทุกข์, แต่กลับไปแสดงสิ่งที่เป็นทุกข์หรือเป็นบาปกันเสียหมด จึงไม่ได้นามว่าบุตรพระเจ้า. จะเป็นบุตรพระเจ้าได้ ก็เฉพาะแต่ผู้ที่สามารถแสดงสิ่งที่ทำมนุษย์ให้เข้าถึง "ธรรม" นั้นเท่านั้นเอง.

บุตรพระเจ้า ในภาษาคนก็ดี ในภาษาธรรมก็ดี, เป็นสิ่งที่ยอมรับได้ในหมู่พุทธบริษัท โดยไม่มีข้อรังเกียจแต่ประการใด.

(ง) **พระเยซูคริสต์ในฐานะที่เป็นพระเจ้าเสียเอง.** มีข้อความในไบเบิลส่วน *New Testament* นั่นเอง ที่แสดงร่องรอยให้เห็นว่า พระเยซูก็มีทูตสวรรค์ และมีแผ่นดินสวรรค์. ข้อนี้ย่อมแสดงว่า **คำว่าพระเยซูในกรณีเช่นนี้ เล็งถึงพระเจ้าโดยตรง,** เพราะว่าเราอาจจะกล่าวได้ว่า ในองค์พระเยซูนั้น มีสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า. เราอาจจะไล่ขึ้นไปตามลำดับโดยภาษาคนว่า ในร่างกายของพระเยซู มีวิญญาณที่มาจากพระเจ้า, ในวิญญาณนั้นมีคุณสมบัติแสดงลักษณะ หรือ *qualificative faculty* ของพระเจ้าอยู่โดยแน่นอน. ดังนั้นเมื่อเราจะระบุหรือชี้องค์พระเจ้า เราจะชี้ที่ร่างกาย หรือที่วิญญาณ หรือที่ "สิ่ง" ซึ่งมีอยู่ในวิญญาณนั้น หรือเป็นคุณสมบัติของวิญญาณนั้นกันดีเล่า? พระพุทธองค์ตรัสว่า **"ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา, ผู้ใดไม่เห็นธรรม ผู้นั้นไม่เห็นเรา แม้ว่าเขาจะจับมุมจีวรของเราถืออยู่"** —(อิติ. ขุ. ๒๕/๓๐๐). ข้อนี้หมายความว่า ผู้ที่เห็นพระองค์นั้น คือผู้ที่เห็นธรรมอันมีอยู่ในใจของพระองค์, มิใช่เห็นที่ร่างกาย หรือใจของพระองค์, แต่เห็นที่ สิ่ง ที่มีอยู่ในใจ, สิ่งที่มีอยู่ในใจนั่นเอง คือ "ธรรม" หรือ

พระเจ้า. ดังนั้น สิ่งนั้นจะเป็นบุตรของพระเจ้า หรืออะไรของพระเจ้าไม่ได้อีกแล้ว นอกจากจะเป็นพระเจ้าเสียเอง. พุทธะก็คือ "ธรรม"; "ธรรม" ก็คือพระเจ้า. ดังนั้น พระเยซูคริสต์ ในกรณีที่เล็งถึงสิ่งที่มีอยู่ในวิญญาณของท่าน ก็คือพระเจ้าเสียเองนั่นเอง. ร่างกาย และวิญญาณ เป็นเพียงเปลือกที่รอง ๆ ออกไป. นี่คือ ***พระเยซูคริสต์ในฐานะที่เป็นพระเจ้าเสียเอง*** ในเมื่อกล่าวอย่างภาษาธรรม.

ดังนั้น เราหาพบพระเยซูคริสต์ได้ครบแล้วทั้ง ๔ สถาน คือ พระเยซูคริสต์ในฐานะเป็นบุตรดาวิด ๑, พระเยซูคริสต์ในฐานะที่เป็นศาสดาในประวัติศาสตร์ ๑, พระเยซูคริสต์ในฐานะที่เป็นบุตรพระเจ้า ๑. และพระเยซูคริสต์ในฐานะที่เป็นพระเจ้าเสียเอง ๑, และเราสามารถรู้จักพระพุทธองค์ได้ในลักษณะ ๔ สถานนี้เช่นเดียวกัน.

๖. พระเจ้าในฐานะที่เป็นพระจิต หรือวิญญาณ.

เมื่อจะกล่าวกันถึง พระเจ้าในฐานะที่เป็นพระจิต หรือวิญญาณแล้ว ข้าพเจ้าอยากจะขอร้องให้ทุกคนระลึกถึงข้อความใน โยฮัน หนึ่ง/๑—๕ กันอีกครั้งหนึ่ง. ข้อความนั้นมีว่า *"พระคำมีอยู่แล้วตั้งแต่เดิมที, และพระคำนั้นได้อยู่กับพระเจ้า, และพระคำนั้นเป็นพระเจ้า. พระองค์ (คือพระคำ) ได้อยู่กับพระเจ้าตั้งแต่เดิมที; สิ่งทั้งปวงได้อุกสร้างขึ้นจากพระองค์ (พระคำ). ไม่มีอะไรที่สร้างขึ้นแล้ว เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นได้โดยปราศจากพระองค์ (พระคำ). ในพระองค์ (พระคำ) มีชีวิต, และชีวิตนั้นเป็นแสงสว่างของมนุษย์. แสงสว่างนั้น ส่องลงในความมืด และความมืดนั้นมิได้ครอบงำแสงสว่างนั้น,"* ดังนี้. สิ่งที่เรียกพระคำ *(The Word)* หรือพระวจนะ นี้คืออะไรกันแน่. ข้าพเจ้าเข้าใจว่าพระคำนั้นเอง คือสิ่งที่เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า *Spirit* ที่มาแปลกันเป็นภาษาไทยว่า จิตหรือวิญญาณ, ซึ่งเป็นคำแปลที่ทำให้คนไทยเข้าใจผิดต่อสิ่งนั้น เป็น

อย่างยิ่ง, เมื่อเข้าใจผิดต่อคำว่า *spirit* แล้ว ก็ย่อมเข้าใจคำว่าพระเจ้าในฐานะที่เป็นพระจิต หรือพระวิญญาณ ผิดไปอีกต่อหนึ่ง, คือทำให้มีความหมายไปในทำนองที่เป็น *consciousness* หรือ *soul* ไปเสีย. สิ่งที่เรียกว่า พระคำ นั้นบ่งถึงชีวิต *(life)* และแสงสว่าง *(light)* อย่างชัดเจนอยู่ในข้อความแห่งโยฮันนั้น. สิ่งที่เรียกว่า *spirit* นั้น มีความหมายของคำว่า *life* และคำว่า *light* อยู่อย่างเต็มที่, ดังนั้นจึงไม่ใช่สิ่งที่เรียกว่าจิตหรือวิญญาณในภาษาไทย. ถ้าจะใช้คำว่าจิตหรือวิญญาณก็ตามก็ต้องให้ความหมายแก่คำคำนี้เสียใหม่ ซึ่งมิใช่ความหมายที่ใช้กันอยู่ในภาษาไทยตามธรรมดา หรือแม้แต่ในภาษาบาลีซึ่งเป็นต้นกำเนิดของคำสองคำนี้ในภาษาไทย.

สำหรับ **คำว่า The Word หรือพระคำ** นั้น เห็นได้ชัดว่าเล็งถึง **ธรรมในฐานะที่เป็นกฎของธรรมชาติ** หรือที่เรียกกันในพุทธศาสนาว่า **"สัจจธรรม"** นั่นเอง. ***สิ่งนี้มีแล้วแต่เดิมที, สิ่งนี้อยู่กับพระเจ้ามาแต่เดิมที, สิ่งนี้เป็นอันเดียวกับพระเจ้า, สิ่งนี้เป็นชีวิตและเป็นแสงสว่างของมนุษย์.*** ดังนั้นจึงเป็น *spirit* หรือใจกลางของทุกสิ่ง. **สิ่งที่เป็นใจกลางของทุกสิ่งนั้น ในพุทธศาสนาเรียกว่า "ธรรม"** ไม่มีคำอื่นที่ดีไปกว่าคำคำนี้. ดังนั้นเมื่อกล่าวกันตามภาษาธรรมดาแล้ว สิ่งที่เรียกว่า *spirit* นั้นก็คือ ธรรม ในพุทธศาสนานั้นเอง, มีความหมายเป็นได้ทั้งชีวิต และแสงสว่างพร้อมกันไปในคราวเดียว. ผู้ที่เชี่ยวชาญทางศัพทศาสตร *(etymologist)* ควรจะสอบสวนรากคำของคำว่า *spirit* ซึ่งอยู่ในรูปของภาษากรีก หรือละติน ดูกันเสียใหม่ เพื่อจะได้แปลคำว่า *spirit* นั้นออกมาเป็นภาษาไทยโดยถูกต้อง ทั้งโดยคำ และโดยความหมาย (คือทั้งโดยพยัญชนะและโดยอรรถ) เพราะเป็นคำที่สำคัญที่สุดคำหนึ่งในคริสตธรรมในฐานะที่เป็นพระเจ้า. ข้อนั้นจะเป็นการดี ใน **การที่ชาวไทยจะได้เข้าใจคำว่าพระจิตหรือพระวิญญาณอย่างถูกต้อง** ถึงกับยอมรับได้ว่าตั้งอยู่ในฐานะที่เป็นพระเจ้าได้จริงแล้วมีความสนิทสนมกับคริสตธรรมได้เต็มที่. สำหรับคำว่า *holy ghost* นั้น คนไทย



พังแล้วสะดุ้ง แต่แล้วก็อธิบายไม่ได้ว่าเพราะเหตุไร. เพื่อเป็นการเข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้นไป เราอาจลองพิจารณาคำทั้งสามคำนี้ดูพร้อม ๆ กัน โดยอาศัยคำว่า ตรีมูรติ หรือ *trinity* นั่นเอง.

๗. พระเจ้าในฐานะสิ่ง ๓ สิ่งรวมกัน (TRINITY).

ถ้าจะอธิบายให้เด็ก ๆ เข้าใจถึง *trinity* ได้โดยง่าย หรือโดยเร็วแล้ว ควรใช้อุปมาในภาษาคน คือ :—

พระบิดา บนสวรรค์ เท่ากับเจ้าของบ่อพลอยมีเพชรพลอยมาก.
พระบุตร คือพระเยซู เท่ากับผู้เอาเพชรพลอยไปแจกทั่วโลก.
พระจิต หรือพระวิญญาณ เท่ากับเพชรพลอยนั่นเอง.

สิ่งทั้งสามนี้เป็นสิ่งเดียวกัน โดยมีเพชรพลอยด้วยกัน ทำงานรวมกัน ไม่อาจจะแยกจากกันได้ เช่นเดียวกับ *trinity* ในพุทธศาสนา คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์.

พระพุทธองค์ คือผู้ค้นพบบ่อพลอยอันมหาศาล.
พระธรรม คือเพชรพลอยเหล่านั้น.
พระสงฆ์ คือผู้นำเพชรพลอยไปแจกทั่วโลก.

เมื่อเป็นดังนี้แล้ว ท่านทั้งหลายลองเปรียบเทียบ ตรีมูรติของพุทธบริษัท กับตรีมูรติของคริสตศาสนิก ดูเองเถิดว่า **อะไรคืออะไร** และจะมีอะไรแตกต่างกันที่ตรงไหนหรือไม่. แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ คำว่า *God the spirit* ในที่นั้นนั้น ควรจะแปลคำว่า *spirit* นั้นออกมาเป็นภาษาไทยว่าอย่างไรดี จึงจะตรงกับความหมายดั้งเดิมในภาษา

เฮบราย, ภาษากรีก, และภาษาละติน ที่เขาใช้กันอยู่ในกาลก่อน. บางทีเราอาจได้คำแปลในภาษาไทย ที่ดีกว่าที่ใช้กันอยู่ในเวลานี้ก็ได้.

ในที่สุด เราจะเห็นได้ว่า เมื่อเอา **trinity เป็นหลักแล้ว** พุทธบริษัทกับคริสตศาสนิกชน ย่อมประสานงานกันในการทำสิ่งที่เป็นสันติสุขในโลก ให้แก่กันและกันได้เป็นอย่างดี อย่างที่ไม่เคยพบเห็นกันมาก่อน เป็นแน่ทีเดียว.

สรุปความ แห่งปาฐกถาที่สองนี้ว่า **ผู้อยากจะเข้าถึงพระเจ้า** จะต้องพยายาม **ศึกษาสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้านั้นให้ครบทุกแง่ทุกมุม** เพื่อทำพระเจ้าที่แท้จริงในภาษาธรรมให้เกิดขึ้นในใจของตน และมีชั่วโมงที่พระเจ้าอยู่กับตน นั้นให้มากขึ้นทุกที ๆ จนกระทั่งกลายเป็น **ผู้อยู่กับพระเจ้าตลอดเวลา** ไม่มีระยะว่างเว้น, แล้วก็จะมีผลเช่นเดียวกับพุทธบริษัทผู้เข้าถึงธรรมโดยแท้จริง **มีแต่จิตใจที่** สะอาด—สว่าง—สงบอยู่ตลอดเวลา ฉันใดก็ฉันนั้น.

พระเจ้าในความหมายทั่วไป คือสิ่งที่ทุกคน **ต้องเชื่อ ต้องกลัว ต้องอ้อนวอน และต้องประจบด้วยการประพฤติตนให้ตรงตามที่พระองค์ประสงค์.** **พระเจ้าในภาษาธรรม** ของพุทธบริษัทนั้น เป็นสิ่งที่ต้องแยกออกเป็นส่วน ๆ คือส่วนที่เป็นอวิชชาหรือตัณหาผู้สร้างสรรปรุงแต่งนั้น **ต้องทำให้กลายเป็นวิชชา หยุดสร้างและปรุงแต่ง** เพื่อเกิดเป็นความสงบขึ้นมาแทน. ส่วนที่เป็นกรรมหรือกฎแห่งกรรมนั้น **ต้องสังเกตและกระทำไปจนถึงกรรมที่ไม่ดีไม่ชั่ว** แต่เป็นที่สิ้นสุดแห่งกรรมดีกรรมชั่ว ก็จะลุถึงการหยุดเวียนว่ายและเป็นความสงบไปอีกเช่นเดียวกัน. **พระเจ้าในภาษาคน** มีไว้สำหรับสอนคนที่ยังมีความรู้สึกอย่างเด็ก ๆ และกล่าวไว้ในรูปของนิยาย หรือ *mythology* เพื่อจำง่าย เชื่อง่าย, **พระเจ้าในภาษาคนทุกเรื่องทุกราว สามารถแปลออกไปเป็นพระเจ้าในภาษาธรรมได้ทั้งสิ้น** และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำเช่นนั้น,

มิฉะนั้นแล้วมนุษย์จะไม่ถึงพระเจ้าที่แท้จริงได้ แต่จะจมปลักอยู่ในความเชื่อที่งมงายไปในที่สุด. **พระเจ้าในฐานะที่เป็นพระบุตร** กล่าวคือพระเยซูคริสต์นั้น ในฐานะที่เป็นบุตรดาวิดก็ดี เป็นศาสดาในประวัติศาสตร์ก็ดี เป็นบุตรพระเจ้าก็ดี หรือเป็นเพียงคุณธรรมอันประเสริฐที่มีอยู่ในใจของท่านเองก็ดี ล้วนแต่**มีเรื่องราวที่อาจจะทำให้กลมกลืนกันกับความเป็นไปในประวัติของพระพุทธองค์** ได้อย่างน่าประหลาดใจ. **พระเจ้าในฐานะที่เป็นพระจิต** ในคริสตธรรม ควรจะเล็งถึงสิ่งที่เรียกว่า **นิยยานิกธรรม** ในพระพุทธศาสนา เป็นของขวัญอันสูงสุดของสัตวโลก อย่างกะเป็นเพชรพลอยทางวิญญาณ (*spiritual gem*) น่ายินดีปรีดาอย่างยิ่ง. ส่วน **พระเจ้าในฐานะที่เป็นตรีมูรติ** หรือ *trinity* นั้นเป็น **ของกลางสำหรับโลก และมีอยู่แล้วด้วยกันในทุก ๆ ศาสนา ที่ปรากฏแล้วแก่มนุษย์ในโลกนี้ หรือโลกอื่น ๆ ถ้าหากจะมี.**

จบตอนที่สอง

(อันว่าด้วยการสร้างโลก พระบิดา พระบุตร และพระจิต)



เรื่องการไถ่บาป และ การประสบความสำเร็จ.

ท่านผู้ฟังทั้งหลาย,

ในการบรรยายครั้งที่สามนี้ จะได้พิจารณากันถึงสิ่งที่เรียกว่า **การไถ่บาป** และ **ผลสำเร็จอันจะพึงได้รับในขั้นสุดท้าย,** สองเรื่องด้วยกัน.

๑. การไถ่บาป (redemption).

สำหรับการไถ่บาปของพระเยซูคริสต์นั้น พุทธบริษัทมีความรู้สึกว่ามีความหมายตรงกันกับ "**การบำเพ็ญบารมีเพื่อการรื้อขนสัตว์ออกจากกองทุกข์**" นั่นเอง. ก่อนแต่ที่จะเป็นพระพุทธเจ้าโดยสมบูรณ์ จะต้องมีการบำเพ็ญบารมี เพื่อเห็นแก่ผู้อื่น กระทั่งยอมเสียชีวิตของตนเอง เสียสละบุตรภรรยาที่รักและเสียอวัยวะและอื่น ๆ มาแล้วอย่างมากมาย จนกระทั่งเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ยังทำการ "**รื้อขน**" มนุษย์ออกจากกองทุกข์ ซึ่งเป็นเสมือนนรกในบัจจุบัน, ทำความร่มเย็นให้เกิดขึ้นในโลก แม้แก่สัตว์เดรัจ-

ฉานทั่วไป. อาการอย่างนี้ มีความหมายตรงที่เสียสละชีวิตหรือความสุขส่วนตัว เพื่อช่วยผู้อื่นโดยตรง, จึงได้เรียกว่า เป็น "การไถ่" คือเอาการเสียสละของพระองค์ ไถ่สัตว์ออกมาเสียจากการผูกพันของกิเลสตัณหา ซึ่งเป็นการผูกพันไม่มีอะไรเสมอเหมือน. สัตว์ทั้งปวงมีอวิชชา เป็นเสมือนเจ้าหนี้ หรือพญามาร ยึดตัวเอาไว้ ในเมื่อพูดอย่างภาษาคน. และเมื่อพูดอย่างภาษาธรรม ก็คือ เขาจมอยู่ในความโง่ของเขาเองอย่างหลับหูหลับตา ไม่ยอมเชื่อฟังใครง่าย ๆ จึงต้องมีผู้ยอมเสียสละ ถึงขนาดเสียสละชีวิต เพื่อทำให้เขาหายโง่ และเป็นอิสระจากความทุกข์ชนิดที่ไม่รู้สึกตัวของเขาเอง. การยอมสละชีวิตของ "ผู้ไถ่" นั้น มีผลยืดยาวตลอดกาลนาน เพราะได้มอบมรดกแห่งคำชี้แจงสั่งสอนนั้นไว้ในโลก ตลอดเวลาเป็นศตวรรษ หรือเป็นสิบ ๆ ศตวรรษทีเดียว.

ความหมายที่สำคัญที่ต้องทำความเข้าใจกัน ให้ถูกต้องนั้น คือสิ่งที่เรียกว่า "การไถ่" นั้นมีอยู่สองชั้น หรือสองซ้อน ชั้นแรก เป็น **การไถ่ของผู้อื่น,** ชั้นที่สองเป็น **การไถ่ของตัวเอง.** พระพุทธองค์ทรงเสียสละทุกประการเพื่อค้นให้พบวิธีฆ่ากิเลสหรือมารเสียก่อน แล้วจึงทรงเสียสละสั่งสอนสัตว์ด้วยการฝ่าอันตรายอย่างยิ่งจนชนะน้ำใจเขาได้, เมื่อผู้นั้นเข้าใจในคำสั่งสอนนั้นแล้ว ก็นำมาปฏิบัติเพื่อถอนตนออกจากความโง่หรือกิเลสของตนจึงรอดได้. ตอนแรกเป็นการไถ่ของพระศาสดา ตอนหลังเป็นการไถ่ของตนเอง, มีอยู่เป็นสองตอนดังนี้. แต่เนื่องจากความสำคัญที่สุดนั้นอยู่ในตอนสุดท้าย พุทธบริษัทจึงถือว่าไถ่ตนเองนั้นเป็นหลักสำคัญ ถึงกับเรียกว่า อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ ซึ่งแปลว่า **"ตัวเองเป็นที่พึ่งแก่ตัวเอง"** —(อัฏฐวรรค ธ.ขุ.), และพระพุทธองค์ก็ทรงรับรองเช่นนั้น โดยที่มีคำตรัสไว้ว่า "การเดินทางเป็นสิ่งที่ท่านทั้งหลายต้องเดินเอง, พระตถาคตทั้งหลายเป็นแต่ผู้ชี้หนทาง" —(ธ. ขุ. ๒๕/๕๑). ถ้าปราศจากการเดินของตนเองเสียแล้ว เราก็ถึง "แผ่นดินของพระเจ้า" ไม่ได้.

แต่อย่างไรก็ตาม ทุกคนยอมรับว่า **ถ้าปราศจากการชี้ทางของพระพุทธองค์เสียแล้ว การเดินทางก็ไม่มี** แม้เผอิญจะมีใครบางคน คลำหาหนทางจนพบด้วยความลำบากของตนเองสักคนสองคน เขาก็จะไม่สามารถกลับมารับใครได้ คือเขารู้แคบเกินไปเฉพาะตัวเขาเอง ไม่มีบัญญาที่จะพูดให้คนอื่นเข้าใจในเรื่องอันแสนจะลึกซึ้งนั้นได้, ต้องเป็นสติบัญญาของบุคคลในระดับพระพุทธเจ้า จึงจะสามารถบอกให้เดิน และเดินตามตัวอย่างกันเป็นลำดับ ๆ มา, **ผู้ไถ่บาปชั้นแรกจึงคือพระศาสดา และผู้ไถ่ที่เป็นตัวการแท้จริง คือตัวผู้เดินทางนั่นเอง.** ถ้ายอมรับหลักการอันนี้ เราจะมองเห็นได้ว่า **การไถ่บาปมีด้วยกันในทุก ๆ ศาสนา,** เหมือนกันโดยใจความ ผิดกันก็เพียงคำอธิบายที่ปลีกย่อย.

การไถ่บาป กับการล้างบาป นั้นไม่เหมือนกัน. การล้างบาปก็เป็นไปในทำนองให้ผู้อื่นล้างให้ และเป็นเรื่องขลังหรือศักดิ์สิทธิ์ ไม่ยอมให้อธิบาย. ในฝ่ายฮินดู มีกล่าวถึงเรื่องพระรามช่วยทำการล้างบาปให้นางอหัลยาเป็นต้น ไม่มีความหมายเป็นการไถ่บาปในที่นี้ เว้นเสียแต่จะแปลความหมายในภาษาคนทำนองนั้น ให้มาเป็นความหมายทางภาษาธรรมเสียก่อนเท่านั้น. **ทางพุทธศาสนาไม่ยอมรับเรื่องการล้างบาปด้วยวิธีศักดิ์สิทธิ์** หรือวัตถุศักดิ์สิทธิ์เช่นน้ำศักดิ์สิทธิ์เป็นต้น. ยอมรับได้เฉพาะไถ่บาปในความหมายดังที่กล่าวมาแล้ว.

สำหรับปัญหาที่ว่า **การไถ่บาปชนิดไหนควรจัดเป็น "มหาไถ่"** หรือ *great redemption* นั้น ทางพุทธบริษัทจะ **ไม่ถือเอาสิ่งที่เสียสละออกไปเป็นประมาณ แต่จะถือเอาสิ่งที่ผู้ถูกไถ่จะได้รับ เป็นประมาณ.** ข้อนี้หมายความว่า ถ้าการไถ่นั้น ทำให้คนได้รับประโยชน์อันสูงสุด เช่นได้รับนิพพาน หรือแผ่นดินพระเจ้าเป็นผลตอบแทนแล้ว ก็ถือว่าการไถ่นั้นเป็นการไถ่สูงสุด หรือ "มหาไถ่", ส่วนการที่จะต้องเสียสละชีวิตหรือไม่นั้น ไม่เป็นของสำคัญ. ถ้าเสียสละชีวิตไป แล้วผลเกิดขึ้นเพียงเล็กน้อย ก็เสีย

ชีวิตเปล่า ไม่เป็นการไถ่ที่สูงสุดไปได้. ดังนั้น การไถ่ที่สูงสุด ไม่จำเป็นที่ผู้ไถ่จะต้องเสียชีวิตเลยก็ได้.

ข้าพเจ้าเข้าใจว่า พระเยซูคริสต์ได้รับสมญาว่า "พระมหาไถ่" *(GREAT REDEEMER)* นั้น เป็นเพราะพระองค์ได้ทรงพยายามให้เชื้อสายของอาดามที่กินผลไม้อันทำให้ต้องตายทางวิญญาณเข้าไปจนเกิดมี "บาปดั้งเดิม" กันทุกคนนั้น ได้กินผลไม้แห่งชีวิต *(tree of life)* กันเสียใหม่ แล้วพ้นจากบาปดั้งเดิมได้ กล่าวคือการปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์ จนเข้าถึงแผ่นดินพระเจ้าได้. อันนี้เป็นเหตุให้พระองค์ทรงได้สมญาว่า "พระมหาไถ่", หาใช่เพราะการไถ่โดยเอาชีวิตเป็นเดิมพันไม่ เพราะ **ชีวิตนั้นเป็นสิ่งที่เล็กน้อยเกินไปสำหรับบุคคลอย่างพระเยซู หรือพระพุทธเจ้า.** แต่ข้าพเจ้าได้สังเกตเห็นว่ามีคริสตศาสนิกจำนวนมาก ยึดถือกันที่การเสียสละชีวิตกันอย่างเดียว ข้าพเจ้าจึงขอเสนอความคิดของพุทธบริษัทเป็นเครื่องเทียบไว้ในที่นี้. ข้าพเจ้าอยากจะกล่าวว่า พระเยซูคริสต์จะเสียชีวิต หรือไม่เสียชีวิตก็ตาม เป็นเรื่องธรรมดาสามัญ ไม่เกี่ยวกับการไถ่ก็ได้, เพราะว่า ถ้าพระองค์ไปทรงสั่งสอนเช่นนั้นในประเทศอินเดีย โดยเฉพาะในสมัยพุทธกาลแล้ว พระองค์จะไม่ต้องเสียชีวิตเลย และอาจทรงสั่งสอนได้สืบไปจนตลอดอายุขัยของพระองค์. **การไถ่อย่างสูงสุดของพระองค์ อยู่ที่การทำให้คนเข้าถึงแผ่นดินพระเจ้าได้** ในฐานะที่เป็นผลอันประเสริฐ *(consumation)* นั่นเอง. ถ้าหากพระองค์จะไปพูดกับคนโง่แล้ว แม้จะทรงเสียชีวิตอีกกี่ครั้ง ก็ไม่มีความหมายอันใดเลย เพราะไม่มีใครเข้าถึงแผ่นดินพระเจ้าได้ แม้แต่สักคนเดียว.

ความหมายของ **redemption** อันแท้จริงนั้น คือ **การทำให้มีการเกิดใหม่** ดังที่กล่าวถึงในโยฮัน สาม/๓ นั่นเอง และเป็นสิ่งที่พระเยซูทรงต้องประสงค์อย่างยิ่ง. พระพุทธองค์ทรงผ่าตาบของอังคุลิมาลเข้าไปทำให้เขาได้เกิดใหม่ที่ตรงนั้นเอง. นี่เป็นตัวอย่างของการไถ่ส่วนบุคคลที่เป็นชั้นสูงสุดในพุทธศาสนา. ดังนั้นเราสรุปความ



ได้อย่างสั้น ๆ ที่สุดว่า การไถ่บาปคือ การทำให้คนเกิดใหม่ทางวิญญาณในปัจจุบันชาตินี้เอง. ศาสนาทุกศาสนาต้องมีสิ่งที่เราเรียกกันในที่นี้ว่า "การไถ่" เป็นงานสำคัญด้วยกันทุกศาสนา, มิฉะนั้นแล้วก็จะสูญเสียความหมายของความเป็นศาสนาเอาทีเดียว.

ถ้าเขยิบออกไปอีกหน่อย เราอาจจะกล่าวได้ว่า การไถ่บาปนั้นเป็นงานของเมตตา. คนจะต้องมีเมตตาในขั้นสูงสุด จึงจะทำการไถ่ได้. แม้จะถือว่ารับใช้พระเจ้ามาทำการไถ่ก็ยังกล่าวได้อีกว่า มาจากพระเจ้าแห่งเมตตา หรือเมตตาในฐานะที่เป็นคุณสมบัติของพระเจ้า. พระเจ้าทรงเสียสละคนของท่าน ให้ทำการไถ่มนุษย์จากความบาป ก็ด้วยเมตตาของพระองค์, นี้เป็นการกล่าวอย่างภาษาคน. เมื่อคนเราตามปกติ ก็มีเมตตาต่อตัวเองแล้ว ก็อาจที่จะทำการไถ่ตัวเองได้อีกทางหนึ่งเหมือนกัน, และในที่สุด ก็สามารถรับเอาวิธีการไถ่ของพระศาสดานั้นเอง มาทำการไถ่ตน คือการปฏิบัติตามคำสั่งจนถึงที่สุด และทำให้การไถ่ของพระเจ้าสำเร็จเป็นความหมายอันแท้จริงขึ้นมา เพราะเหตุนั้น. ดังนั้น ข้าพเจ้าจึงถือว่า การไถ่บาปของมนุษย์นั้น เป็นหน้าที่ของศาสนาทุกศาสนา และพร้อมกันนั้นก็ตกเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะต้องทำการไถ่ตัวเอง และสามารถกระทำไปได้แม้ด้วยอำนาจแห่ง สัญชาตญาณ หรือ instinct, เพราะว่า สัตว์ที่มีชีวิตทั้งปวง ต้องการความรอดอยู่ได้ด้วยกันทั้งนั้น, ผิดกันแต่ความรอดในทางศาสนานั้น หมายถึงความรอดในระดับสูงสุดเท่านั้น. แม้กระนั้นก็เป็นสิ่งที่ต้องอาศัยความรู้สึกของสัญชาตญาณเป็นรากฐาน จึงจะเป็นไปได้โดยง่ายดาย.

สำหรับผู้ที่ไม่มีศาสนา หรือไม่มีความรู้ในทางศาสนา แต่มีสติปัญญาตามปกติสามัญชน ก็ย่อมนึกถึงความรอดของตัวอยู่ไม่แบบใดก็แบบหนึ่งเสมอไป, แต่ใจความอาจจะตรงกันในข้อที่อยากจะรอดจากทุกข์ทรมาน ที่กำลังทรมานจิตใจของเขาอยู่. พอเขาคิดจะหาทางชนะมันเท่านั้น ก็เรียกได้ว่า เขามีศาสนาแล้วโดยไม่รู้สึกตัว และ

สิ่งที่เรียกว่าการไถ่ตัวเอง ก็จะตั้งรากฐานขึ้นในตัวเขา และข้อนั้นแหละ เป็น **สิ่งที่อำนวยความสำเร็จให้แก่พระศาสดาทั้งหลายที่จะไถ่บาปให้คนในโลกนี้ได้.** เพราะถ้าเขาไม่มีรากฐานอันนี้แล้ว พระศาสดาจะลงทุนเสียชีวิตเป็นเดิมพันไถ่บาปให้เขาสักเท่าไร ก็ดูไม่มีทางจะสำเร็จได้. **ดังนั้นเราควรจะถือว่า การไถ่บาปของทางศาสนานั้นมีรากฐานอันตั้งอยู่บนสัญชาตญาณของสัตว์ที่ต้องการความรอดอยู่แล้วในระดับต่างๆกัน** นั่นเอง. ถ้าทางการของศาสนาเอาใจใส่ให้เต็มที่แล้ว การไถ่บาปจะประสบผลที่น่าชื่นใจ เพราะจะทำให้โลกนี้สะอาดน่าอยู่อาศัยเหลือที่จะกล่าวได้ทีเดียว.

สัตว์โลกทั้งปวง ต้องร่วมมือกับพระเจ้าในการไถ่บาปให้แก่ตน โดยการทำ "ความเกิดใหม่" ด้วยการปฏิบัติตามบทบัญญัติที่ทางศาสนามีไว้ให้ศึกษา ให้สังเกต จนเกิดความรู้ความเข้าใจด้วยตนเองอย่างแท้จริง แล้วทำตามอย่างสุดชีวิตจิตใจ อย่างที่เราเรียกกันว่า **พลีชีวิตเพื่อพระเจ้า** จะได้ตรงตามพระประสงค์ของท่านในการที่จะช่วยเรา. นี้เป็นการกล่าวอย่างภาษาคน ระคนปนกันไปกับการกล่าวอย่างภาษาธรรม. ส่วนเนื้อแท้ก็คือเราต้องรักตัวเอง ช่วยตัวเอง ให้เอาชนะกิเลสให้ได้ เพื่อเป็นอิสระจากความทุกข์ทั้งมวล. ถ้าทำได้ดังนี้ **บาปดั้งเดิม หรือ บาปใหม่ หรือ บาปครั้งสุดท้าย** ก็ตาม จะถูกไถ่ถอนไปหมด ด้วยการกระทำอันนั้น.

สำหรับ **กิริยาอาการไถ่** หรือการปฏิบัตินั้น ในคัมภีร์ของศาสนาต่างๆ อาจจะเขียนไว้ต่างกันโดยตัวหนังสือ **ส่วนใจความนั้นตรงกัน.** เช่นในคริสตธรรมอาจจะกล่าวถึง *การสละตนเพื่อปรนนิบัติพระเจ้า.* หรือ *การปรนนิบัติผู้อื่นคือการปรนนิบัติพระเจ้า, การทำตนให้เป็นพระญาติของพระเยซูคริสต์ตามที่ท่านต้องการ,* ดังนี้เป็นต้น. ส่วนในพุทธศาสนาอาจจะกล่าวว่า **ทำบุญหรือความดีให้มากเข้าไว้, ทำอวิชชาให้หมดไป, ทำจิตไม่ให้ยึดมั่นสิ่งใดๆด้วยอุปาทาน, ทำกรรมที่ไม่ดีไม่ชั่ว อันเป็นที่สิ้นสุดของกรรมดีกรรมชั่ว ในที่สุด,** นี้พังดูแต่ตามตัวหนังสือแล้ว คล้ายกับว่าต่างกันคนละ

อย่างเพราะทางหนึ่งเต็มไปด้วยคำว่าพระเจ้า, อีกทางหนึ่งไม่มีกลิ่นไอของพระเจ้าเสียเลย, แต่ที่แท้นั้น เป็นเรื่องเดียวกันแท้.

สมมติว่าเราจะใช้คำว่า "อ้อนวอนพระเจ้า" มันก็ยังหมายความว่าเราแนะหรือจูงตัวเองให้ทำตามความประสงค์ของพระเจ้า. การทำตามประสงค์ของพระเจ้าก็คือการปฏิบัติธรรม ซึ่งหมายถึงการทำลายความเห็นแก่ตัว (*selfishness*) อย่างตรงกันทุกศาสนา. **บาปทุกชนิดรวมอยู่ที่ความเห็นแก่ตัว** ซึ่งทำให้เกิดความโลภ โกรธ หลง แล้วประกอบมลทินหรือความชั่ว ทางกาย วาจา ใจ ทุกชนิด. เราไถ่บาปนี้ออกไปให้หมดสิ้นด้วยการกระทำที่ตรงกันข้าม ในลักษณะที่เหมือนกับ เมื่อเราจุดตะเกียงขึ้นแล้วความมืดก็หายไปไม่เหลืออยู่. เราปฏิบัติอย่างนี้คือ **การอ้อนวอนพระเจ้า เพราะเราพยายามประจบท่านด้วยการทำให้ถูกใจท่านอย่างสุดความสามารถของเรา.**

ส่วนคำอ้อนวอนที่เป็นวาจานั้น คือคำจูงใจเราเอง หรืออ้อนวอนเราเองให้ทำตามประสงค์ของพระเป็นเจ้า, เพราะข้อความในคำอ้อนวอนนั้น ย่อมมีความหมายที่เป็นการจูงใจไปในทางดี หรือทางที่จะเข้าหาพระเจ้าเสมอ. พุทธบริษัทไม่รังเกียจและยอมรับรองคำอ้อนวอนของศาสนาใดก็ได้ ในเมื่อได้แปลความหมายให้เป็นภาษาธรรมแล้วอย่างสมบูรณ์และถูกต้อง. พุทธบริษัทยอมรับได้ทันที แม้ในคำอ้อนวอนของชาวศาสนาบาฮออิ (*BAHAI' I prayer*) ที่ว่า :—

◎ ขอให้ความงามของพระองค์เป็นอาหารอันวิเศษแก่ความรู้สึกของข้าพเจ้า,

◎ ขอให้ความอยู่เฉพาะพระพักตร์ของพระองค์ จงเป็นน้ำอมฤตรดใจข้าพเจ้า,

◎ ขอให้ความพอพระทัยของพระองค์ เป็นความหวังทั้งหมดของข้าพเจ้า,

◎ ขอให้การระลึกถึงพระองค์ เป็นเพื่อนเดินทางของข้าพเจ้า,

◎ ขอให้นิวาสสถานของพระองค์ เป็นบ้านเรือนของข้าพเจ้า.

ดังนี้เป็นต้น. เมื่อแปลคำว่าพระองค์ให้เป็นสิ่งที่หมายถึง "ธรรม" ทั้งหมดนั้นก็กลายเป็นหลักพุทธศาสนาไปทันที. ท่านทั้งหลายลองคิดดูเอาเองเถิด จะเข้าใจได้โดยไม่ยากเลย. พุทธบริษัทก็มีการสวดอ้อนวอน ขอให้พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ยกโทษล่วงเกินให้แก่ตน อยู่ทุกเช้าเย็นด้วยเหมือนกัน หากแต่มีความหมายในภาษาธรรม คือการบีบบังคับหรือปลอบโยนตัวเองก็ตาม เพื่อมิให้ทำผิดอีกต่อไป. ส่วนการที่จะมีบางคนเข้าใจการกระทำอันนั้นไปตามตัวหนังสือ เพราะการศึกษาไม่พอ, อยู่บ้างนั้น เป็นของธรรมดา และมีอยู่ด้วยกันทุกศาสนา. สำหรับพุทธบริษัทที่มีการศึกษาสมบูรณ์แล้วย่อม "อ้อนวอนพระองค์" ด้วยสิ่งที่เรียกว่า "ปฏิบัติบูชา" ของเขาเอง.

สรุปความในข้อนี้ว่า การไถ่บาปของมนุษย์เรา มีเงื่อนต้นมาจากพระศาสดา ที่ทรงเสียสละอย่างยิ่งเพื่อช่วยเรา แล้วจบลงด้วยการตอบสนองของเรา ในการพยายามทำความเข้าใจในคำสั่งสอนของพระองค์ แล้วปฏิบัติตามอย่างสุดชีวิตจิตใจนั่นเอง. การไถ่นั้นจะใหญ่หลวงหรือไม่ใหญ่หลวง ย่อมขึ้นอยู่กับคุณค่าของสิ่งที่เราได้รับ เป็นสิ่งที่ประเสริฐหรือไม่ประเสริฐนั่นเอง. การร่วมมือกันไถ่บาปทำนองนี้ เป็นเนื้อแท้ของศาสนาทุกศาสนา, เพราะเป็นการชำระโลกนี้ให้สะอาดปราศจากบาปและความทุกข์ ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ของการมีศาสนาสำหรับมนุษย์ โดยทุกประการ.

๒. ผลสุดท้ายจากศาสนา (consumation)

ผลสุดท้ายที่มนุษย์พึงได้รับจากการปฏิบัติในศาสนาของตน ๆ นั้น ก็คือ ความสุข อันเขาจะพึงได้รับในโลกนี้ และ ประโยชน์ที่จะได้รับในโลกของพระเจ้าข้างหน้า.

เมื่อกล่าวโดยที่แท้แล้ว ประโยชน์ในโลกนี้ เช่นการมีทรัพย์ มีชื่อเสียง มีการสมาคมดี ตลอดถึงความราบรื่นเรียบร้อยในครอบครัวนั้น ควรจะเป็นเรื่องของวัฒนธรรมทั่วไป ไม่จำเป็นจะต้องเป็นเรื่องของศาสนา ก็ยังได้. และวัฒนธรรมส่วนใหญ่ในโลก ก็แยกตัวออกมาจากระบบของศาสนานั่นเอง หรือจะกล่าวว่าเป็น ศาสนาในระดับที่ยังอ่อนอยู่ ก็ยังได้. ถ้าเป็นดังนี้แล้ว ประโยชน์ที่จะได้รับจากศาสนาโดยตรง ก็ต้องเป็นประโยชน์ที่เกี่ยวกับโลกอื่น ที่อยู่เหนือวิสัยที่วัฒนธรรมเป็นต้น จะอำนวยให้ได้, ซึ่งเรามักจะเรียกกันว่า **โลกของพระเจ้า** นั่นเอง.

โลกของพระเจ้านี้ ก็ยังมีความหมายต่างกัน. ถ้าพูดอย่างภาษาคน ก็พูดว่าเป็นโลกที่จะไปถึงได้ต่อเมื่อตายแล้ว, ถ้าพูดอย่างภาษาธรรม ก็ว่า โลกของพระเจ้านั้นแท้ที่จริงก็อยู่ในโลกมนุษย์ปัจจุบันนี้เอง **หากแต่เราไม่มองเห็นเอง.**

อีกประการหนึ่ง ในภาษาคนนั้น เข้าใจกันว่าโลกของพระเจ้ามีของสวยงามเอร็ดอร่อยสนุกสนานทำนองในโลกนี้ หากแต่มีมากกว่า ดีกว่า ได้อย่างอกอย่างใจกว่า ดังนี้เป็นต้น. แต่ถ้ากล่าวโดยภาษาธรรมแล้ว หามีสิ่งเหล่านั้นไม่ หากแต่มีความสงบเย็น ไม่ต้องดิ้นรนเร่าร้อนหลงใหลมัวเมาไปตามอารมณ์เหล่านั้น แทน, และรสของความสงบนี้ เป็นที่น่าพอใจ หรือจับใจยิ่งไปเสียกว่า สิ่งสวยงามเหล่าโน้นไปเสียอีก. ในทางพุทธศาสนาเรียกความสงบนี้ว่านิพพาน และเป็นสิ่งที่อาจได้รับแม้ในโลกปัจจุบันนี้. และสภาพอันนี้เอง คือ **แผ่นดินของพระเจ้า ที่มนุษย์ต้องเข้าให้ถึง ให้เร็วที่สุดก่อนแต่ที่จะดับขันธ์.**

สิ่งที่น่าสนใจที่สุดในไบเบิล เกี่ยวกับความสงบ ทำนองนี้ คือข้อความในโครินเธียน หนึ่ง, ๗/๒๙ — ๓๑ ที่สอนให้ปฏิบัติอย่างไม่ยึดมั่นถือมั่นด้วยอุปาทาน ว่า *มีภรรยา ก็มีอย่างกะไม่มี, มีความโศก อย่างกะไม่มีความโศก, ยินดี อย่างกะไม่ยินดี,*

ซื้อของอย่างไม่รับเอาอะไรมา, ใช้สอยสิ่งต่าง ๆ ในโลกอย่างกะมิได้ใช้" ดังนี้เป็นต้น. การปฏิบัติอย่างนี้ เรียกในพุทธศาสนาว่า **การเป็นอยู่ด้วยจิตว่างจากอุปาทานในสิ่งใด ๆ ว่าเป็นตัวเรา หรือเป็นของเรา.** การปฏิบัติอย่างนี้ เป็นความจำเป็นในชีวิตประจำวัน คือมีอะไรมากระทบใจ ทางตาก็ตาม ทางหู จมูก ลิ้น ผิวกาย ก็ตาม หรือในใจคิดขึ้นมาเองก็ตาม ต้องสามารถควบคุมไว้ มิให้ปรุงเป็นความคิดชนิดที่เป็นตัวตนคือ *egoism* หรือ *selfishness* ขึ้นมา แล้วมีสติบัญญาเต็มที่ มีใจคอเยือกเย็นอยู่เสมอ. การทำได้อย่างนี้ในเวลาใดชื่อว่า **อยู่ในแผ่นดินพระเจ้าในเวลานั้น เพราะมีแต่ความบริสุทธิ์สะอาด ความสว่างไสวแจ่มแจ้ง และความสุขสงบเย็นหาที่เปรียบมิได้, และสามารถทำการงานเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นได้ถึงที่สุด.**

อีกอย่างหนึ่ง เราได้พบว่าพระเยซูคริสต์ทรงสรรเสริญจิตชนิดที่เป็นจิตอย่างเด็ก ๆ ไม่เดียงสา *(innocent)* ดังที่ปรากฏอยู่ในมัดธาย สิบเก้า/๑๔ และสิบแปด/๓—๖ เป็นต้น จนทำให้ได้นามว่า *"พระเยซูผู้รักเด็ก"*. ข้อนี้หมายความว่า จิตของเด็กไม่ยึดถืออะไรเป็นตัวตนหรือของตนมากเหมือนผู้ใหญ่, ไม่มีความคิดที่เป็นบาปมากเหมือนผู้ใหญ่, รวมความแล้วก็คือ ไม่ยึดถือจนเป็นทุกข์นั่นเอง. ดังนั้น ถ้าท่านเข้าใจเรื่องทั้งสองนี้ดี ท่านจะมองเห็นได้ด้วยตนเองว่า **คริสตธรรมกับพุทธศาสนานั้นมีอะไรที่ไปด้วยกันได้ มากกว่าที่ท่านเคยรู้ หรือเคยคิดหรือ เคยหวัง.**

ที่น่าขันอีกอย่างหนึ่ง คือข้อที่เขียนไว้ตรงกันว่า **สิ่งที่ดีที่สุดในศาสนานั้นเป็นของแจกฟรี หรือให้เปล่า.** ในมัดธาย สิบ/๘ มีข้อความว่า *"สิ่งที่ได้รับมาเปล่า ๆ จงให้กันเปล่า ๆ"* ในวิวรณ์ ยี่สิบเอ็ด/๖ ว่า *"เราจะให้เขาตื่มจากบ่อน้ำพุแห่งชีวิตโดยไม่ต้องเสียค่าอันใด"*, และในวิวรณ์ ยี่สิบสอง/๑๗ ว่า *"และผู้ใดประสงค์ ก็จงมาดื่มน้ำแห่งชีวิต โดยไม่ต้องจ่ายมูลค่าอันใด"* ดังนี้เป็นต้น. ในพุทธศาสนามีคำกล่าวว่า



"ลทฺธา มุธา นิพฺพุตึ ภุญฺชมานา" "ได้นิพพานมาบริโภคอยู่เปล่า ๆ" —(รตนสูตร ขุท. ขุ.) ดังนี้เป็นต้น. ทั้งหมดนี้แสดงว่า สิ่งสูงสุดของพระเจ้านั้น เป็นสิ่งที่แจกฟรี หากแต่ว่าผู้ที่จะได้รับนั้นต้องขยันขันแข็งในการเข้าไปรับ ดังที่กล่าวไว้ในมัดธาย สิบเอ็ด/๑๒ ว่า *"แผ่นดินสวรรค์เป็นสิ่งที่ต้องชิงเอา"*, ซึ่งเข้าใจว่าต้องเป็นการแข่งขันกันยิ่งกว่าการเข้าขับจองเหมืองทองคำหรือบ่อเพชรพลอยในโลกนี้เสียอีก. แต่เป็นที่น่าเสียดาย อย่างยิ่งว่ามีใครสักกี่คน ที่รู้จักสิ่งเหล่านี้ และขยันขันแข็งในการที่จะเข้าไปรับเอา.

เป็นอันว่า ผลสำเร็จในขั้นสุดท้ายของศาสนาที่มนุษย์จะได้รับ นั้น คือ สิ่งที่เรียกกันว่า **บรมธรรม** หรือ **สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์จะพึงได้รับในชีวิตนี้** มิใช่หลังจากตายแล้ว, เว้นเสียแต่จะเป็น "การตายอยู่ทางวิญญาณ" ซึ่งคนธรรมดากำลังตายกันอยู่ทุกคน. พอปฏิบัติตามคำของพระเจ้า ก็เลิกการตายชนิดนั้นเสีย เกิดใหม่เป็นผู้ที่ไม่มีการตายชนิดนั้นอีกต่อไป, เรียกโดยสำนวนคริสเตียนว่า "การเข้าสู่แผ่นดินของพระเจ้า" และเรียกว่า "การเข้าถึงอมตธรรม" โดยสำนวนพุทธศาสนาในภาษาธรรม, และเรียกว่า "เข้าสู่เมืองนิพพาน" โดยภาษาคน นั่นเอง. **ข้อนี้จะเป็นการได้ในชาตินี้ในชีวิตนี้ หรือจะได้ต่อเข้าโลงไปแล้ว นั้น ผู้มีบัญญาจงใคร่ครวญดูเองก็แล้วกัน.**

สรุปความ แห่ง ปาฐกถาทั้งสาม.

การทำความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา เป็นสิ่งที่ต้องทำ ในฐานะเป็นสิ่งที่พระเจ้าทรงประสงค์. ต้องมีการผ่อนสั้นผ่อนยาวแก่กันและกัน เพราะต่างฝ่ายต่างมีความรู้ไม่สมบูรณ์แม้ในศาสนาของตน ๆ อยู่ด้วยกันทั้งนั้น เพราะเราเรียนตำรากันมากเกินไปกว่าที่พระเจ้าท่านต้องการ เราไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติให้มากเท่าที่เราเรียน, พระเจ้าในคริสตธรรมนั้น คือสิ่งที่เรียกว่า "ธรรม"



ใน ๔ ความหมายในพุทธศาสนา, มีอะไรครบบริบูรณ์อยู่ในสิ่งนี้ จนเราไม่จำเป็นจะต้องไปสนใจกับสิ่งอื่นเลยก็ได้. ถ้าผู้ใดเข้าถึงสิ่งที่เรียกว่า "ธรรม" นี้แล้ว ผู้นั้น จะเป็นพุทธบริษัทที่ดี คริสเตียนที่ดี อิสลามิกที่ดี พร้อมกันไปในคราวเดียวกัน. การสร้างโลก การไถ่บาป และผลสุดท้ายที่มนุษย์จะพึงได้รับนั้น ถ้าแปลความหมายออกมาเป็นภาษาธรรม ตามวิธีของพุทธบริษัทแล้ว ไม่มีอะไรเหลืออยู่สำหรับขัดแย้งกันในปัญหาระหว่างศาสนาเลย.

จบปาฏิหาริย์ที่สาม

(เรื่องการไถ่บาป, ผลของศาสนา, และบทสรุปความ.)

